

13,
JOSEPHI MORISANI

**S. METROPOLITANAE REGINAE ECCLESIAE
CANONICI**

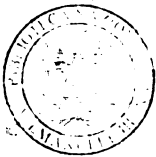
D E

P R O T O P A P I S

E T

**Deutereis Graecorum , & Catholicis eorum
Ecclesiis**

D I A T R I B A .

N E A P O L I M D C C L X V I I I .

EX TYPOGRAPHIA SIMONIANA.

SUPERIORUM PERMISSU.

1911

THE UNIVERSITY OF MICHIGAN

LIBRARY

ANN ARBOR

215 A 1070 114

1911

STUDY OF THE ...

A. H. ...

... ..

... ..

... ..

EXCELLENTISSIMO . DOMINO
D. FRANCISCO . VARGAS . MACCIUCCA
EQUITI . HIEROSOLYMITANO
IN . SUPREMO . REGNI . DICASTERIO
UNI . EX . QUATUOR . AULIS . PRAEFECTO
SANCTIORIS . CUBICULI . S . CLARAE . QUINQUEVIRO
REGALIS . JURISDICTIONIS
PROCURANDAE . TUENDAE . RESTITUENDAE
DELEGATO
PUBLICAE . ANNONAE . CURATORI
VIRO . ERUDITISSIMO . HUMANISSIMOQUE

JOSEPH . MORISANUS

S . P . A . G . F .

Pusculum, quod duas praecipue in hac Regina Civitate exornat Ecclesias, alteram Regii Patronatus, alteram Regali Jurisdictioni subiectam, si alicui, ut moris est, nun-

cupandum erat, nullum certe; Vir
Excellentissime, Te meliorem ad-
fiscere Patronum poterat, qui pri-
dem Sacratissimi Patrimonii jura
egregie defendisti; nunc autem Re-
galem Jurisdictionem, oculi Princi-
pis pupillam, Diadematis ejus uni-
cam gemmam, Summi Imperii co-
lumen tueri pergis. At vero quo-
nam pacto Te Viro in omni di-
sciplinarum genere excultissimo di-
gnum esset: mihi que homini te-
nui, & obscurissimo in extremo
Regni margine latitanti, ad Te in
Urbe Maxima summi Ordinis Vi-
rum, summa Dignitate Clarissimum,
qui in aequitate moderanda Regiam
& personam, & auctoritatem susti-
nes, pararetur accessus, hoc opus,
hic labor erat. Nihil enim in il-
lo, quod Cleanthis lucernam oleat;
nihil nisi vulgare, ac proletarium

passim

passim occurrit: quippe, quod ad eorum juvenum institutionem elaboratum sit, qui prima Ecclesiasticae Eruditionis pomoeria inauspicato vix transierunt. Deinde qui ego nullis in Rempublicam meritis notus, curtae homo supellectilis, & imi subsellii, nec adeo bonis artibus expolitus, ut publicam gerere personam possim, brevi, sed inverecunda fronte Potentium limina attingerem, Musis hactenus quidem, sed intra siparium canere adfuetus? Verum, quae Tua singularis, & inaudita Humanitas fuit, qua homines litteris deditos, quocumque injuria fortunae consistant loco, fovere non desinis: illud accidit insperato, ut quum forte typis committi folia audieris, illa ad Te adferri jusseris, dignaque Tuis obtutibus feceris, singulari bonitate

biap

lau-

laudaveris, meque animo labantem
jucundissime erexeris, ac recreave-
ris. Res porro successit quacumque
opinione melius. Evenit mihi, di-
vina prope benignitate, quod Za-
chaeo homini pusillo, qui quum
Servatorem nostrum, ut ne quidem
spectare possit, metueret, blanda
ab illo adpellatione invitatus, eun-
dem apud se habuerit diversantem.
Ad haec vero & statim me aureo
illo Tuo Chartarum Carthusiensium
Examine donasti: opere nimirum
lectionis immensae, accerrimique
Criterii, quod si Artis Diplomati-
cae penum dixerim, & Criticae
Disciplinae armamentarium, parum
profecto pro merito, ac dignitate
dixerim. Quid inter haec agerem
non animi dubius pensitavi. Ecce
Opusculum meum quale quale sit,
Tibi, cui visum est meas esse ali-
quid

quid putare rugas , humillime si-
sto . Decus illi repetant alii ab a-
vito Tuorum Stemmate ; patrocini-
um quoque ab eximia eruditione
Tua accessisse credant : ego nonnisi
incomparabili Humanitati Tuae de-
bitum adgnosco . Habebit illud qui-
dem obtrectatores suos ; sed ne id-
circo fileant rogo , quod splendidis-
simo Tuo Nomine fulgeat . Ego Te
Judicem eligo , non Patronum . Ad
Supremum istud Tribunal Sapien-
tiae non minus , quam Potestatis
Tuae lubens adpello . Abs Te enim
scientiarum omnium Promo-condo,
Regiae Mentis Voce , Principis Vo-
luntatis Interprete probata , quis
non recipiet : crassa deleta litura ,
emendaturis ignibus quis non dabit ?
Hanc igitur paullo audacior , quam
nuper suscepi , sed aequissimam vo-
luntatem meam aequi Te quoque ,
boni-

bonique consulturum magnopere confido, tamquam insignem Tuae in Litterarum cultores Benevolentiae testem: meae vero erga Te, Virum omni ex parte Excellentissimum, verae Observantiae pignus, sinceræ Gratitude argumentum. Eidem postremo in Te interpellando audaciae, quam suavissima illa Tua, ac fuci expers Comitatus persuasit, oro ut ignoscas: meque agnotum hominem, & repentinum inter illos enumerari velim, qui D. O. M. obtestantur, ut Te Reipublicae, ac litterarum bono sospitem quam diutissime, & incolumem servant. Hoc enim beneficio adeo me Tibi devinxisti, ut aliud resolvere non valeam; & gratias agere vix possim, referre nunquam. Vale. Regii Jul. III. Eid. Octobr. CIOCCCLXVII.

I N D E X

C A P I T U M

De Protopapis, & Deutereis Graecorum, & Catholicis eorum Ecclesiis Diatriba.

- CAP. I.** **M**Oris apud Graecos Protes in quaecumque officia frequenter inducendi specimen. Inducuntur Scriptores, qui de officiis Aulae, & Ecclesiae Constantinopolitanae aevi inferioris egerint. Proti, qui potiores in Aula fuerint, recensentur. pag. 2.
- CAP. II.** De officiis Ecclesiasticis in quibus τὸν πρωτῶν denominatio apud Graecos occurrit. De Protosyncellis, Protedicis, Protonotariis, Protocereis, Protopsaltis, Protocanoneis nonnulla, ejusdem speciminis causa, traduntur. pag. 19.
- CAP. III.** Inventa etiam τὴν πρωτῶν ab Graecis, denominatio in gradus Ordinum. Agitur de Protothronis, ac Protopresbyteris. Hos sequiores Graeci Protopapas vocarunt. Item de Protodiaconis, Protapistolaris, & Lectorum Protocirris. pag. 36.
- CAP. IV.** De Papae voce, ex qua compositum Protopapae nomen. Unde ortum traxerit, & ubi primum audita? Quibus collatum Papae vocabulum, & quae tandem Romano Episcopo fuerit reservatum. Vocari et nomine etiam Presbyteros apud Graecos, sed pronuntiatione, atque inflexione diversa. Inde constructum Protopapae Vocabulum, quod Protopapās, non Protopapa est in veriloquio. pag. 47.
- CAP. V.** De Protopapis Ecclesiae Cpolitanae agitur. Quenam Dignitas in ea Ecclesia Protopapatus fuerit? Qui Evocatoeoli Cpolitani, & quomodo supra Protopapam, & Episcopos sublati? De veteri Diaconorum fastu, ac supercilio plura. pag. 62.
- CAP. VI.** Cpolitani Protopapae Patriarchalis Ecclesiae S. Sophiae praerogativae potiores sacrificante Patriarcha relucebant. Quo sensu primus in Sanctuario dictus, & cur Ecclēicus etiam nun-

cupatus? Eius in sacri regnanti officio munus. De ceteris Graecarum Cathedralium Protopapis nonnulla; etiam ex spiri-
ritu monumentis. pag. 89.

CAP.VII. De Protopapis Plebium Curionibus. Eos sequiori ac-
tibus Chorepiscopis quodammodo successisse conjicitur. Qui olim
Chorepiscopi fuerint, & qua de causa esse deserint? Ea
occasione de Periodentis nonnulla. Vigere apud Maronitas ad-
huc Chorepiscopos, ac propterea nonnisi unicum habere Eccle-
siae Cathedralis Protopapam. De illo plura. pag. 104.

CAP.VIII. Protopapas Palatinus in aula Epolitana qui fuerit?
Varia illius munera inlustrantur; sive in benedictione men-
sae Imperatoris, sive in ejusdem ad Ecclesiam ingressu. Item
in consecratione aquae in festo Theophaniae; & in lavapedio
Coenae Domini, quae in Capella Palatina fiebant. Deni-
que in Coronatione Imperatoris, in Enthronismo Patriarchae,
& in procinctu ad aciem. pag. 115.

CAP.IX. Accuratae de Deutereis Graecorum notitiae. A Di-
psychis Ecclesiasticis nomen habuisse omnino falsum. Multo
autem minus a Dipthebra factum vocabulum. Notissima vo-
cis origo ab numero ordinali. Quid inter Deutereos, & Deu-
terarios in usu apud Graecos discriminis? Deuterei Ecclesiae
Epolitanae officia, ac locus. De Deutereo etiam Diaconorum
nonnulla. pag. 136.

CAP.X. Excursus Historico-criticus ad nonnulla scitu necessaria
priusquam de Calabriae Protopapis agatur. De Calabriae no-
mine primum in Bruttios translato. Inde de Metropolitano
illorum ante saeculum VIII., deque ritu, quibus divina officia
apud eos celebrabantur. Postremo de abstractione dioeceseon a
Patriarchatu Romano ab Graecis facta, ejusque Epocha, de-
que Metropolitanis Siciliae, atque Calabriae sub Graecis ple-
ne differitur. pag. 146.

CAP.XI. Excursionis prosecutio. Ecclesiarum Calabriae, atque
Siciliae antiquior abstractio in Diarposibus Ecclesiae Epoli-
tanae confirmatur. Earum quatenam vetustior? Quis Episco-
patus Metropolitanus Siciliae, & Calabriae, & quo tempore
addicti fuerint, & de novo S. Severinae Metropolitano ab
Graecis erecto. Regnum primam in Regno Neapolitano Me-

- tropolis Ecclesiasticae dignitatem obtinuisse concluditur. p.180.*
- CAP.XII.** *Occasione data de reditu Calabriae, atque Siciliae ad antiquum suum Patriarcham Romanum agitur. Reginae Ecclesiae jus Metropoliticum sub Graecis adeptum, a S. Gregorio VII. illi sacrum rectum servatum fuisse uberius ostenditur. Alexandri III. Diploma, quod iura illius adferuntur, quodque deperditum putavit Ugbellus, ex autographo editur. De Episcopatibus Reginae Ecclesiae suffraganeis nonnulla delibantur. pag.210.*
- CAP.XIII.** *Ad Protopapas redit oratio, sive Cathedralium, sive Plebium Curiones, qui in Calabria sub Graecis fuerunt. De S. Leone Episcopo Catanensi, & Demetrio Episcopo Corcyrensi pridem Ecclesiae Reginae Protopapis. Reliquiae Protopaparum in Calabria, ac Sicilia, post quam ad Romanum Patriarchatum rediere. De Protopapa Messenensi, ac ritu graeco-latino in ejus Ecclesia diligenter haecenus servato aliqua ex proposito. Item de Protopapa Corcyrensi, & an Neapoli aliquando vigerint Protopapae. pag.233.*
- CAP.XIV.** *Unde factum iis Ecclesiis, in quibus Protopapae inveniuntur, Catholicarum nomen? Varias ea de re sententiae expenduntur. Eam adpellationem Cathedralibus a Graecis primum tributam, progressu temporis ad Ecclesias quaslibet Baptismales fuisse translataam. Traductionis huiusmodi causa, & Can. Trullani LIX. de Catholicis Ecclesiis vera expositio. Non alia de causa inductum id nomen, nisi quia sensus uterque ad eas Ecclesias conveniret, videri. pag.265.*
- CAP.V.** *De Catholica Regina, ejusque Protopapa. Eam Ecclesiam, aut Cathedrali sub Graecis fuisse conjicitur, aut Parochialem certe sub Northmannis Principibus pro Graecis destinataam. Miserrimus Reginae Urbis status saeculo X. Saracenens ingruentibus, in eam rem adducitur. Ex quo tempore, & qua de causa ritus Graecus in ea desierit. Quomodo ejus Protopapae eligantur. Eorum, quotquot haecenus innotuerunt, Syllabus Ecclesiae ejusdem Dypticis inferendus. pag.276.*

*Admodum Rev. D. Jacobus Martorelli in hac Regia studiorum Universitate Professor, revideat, & in scriptis referat.
Datum Neapoli die 13. Aprilis 1767.*

NICOLAUS DE ROSA ER. PUB. C. M.

R E X S A P I E N T I S S I M E .

NIL magis optabatur Graeci, quam patrias servari litteras, ac monumenta, hinc non privus ex eorum scriptoribus ad nos sententia illam amandavit, *ἵνα τὴν ἐπιτομὴν τῆς ἐγχωρίας καλῶν*: imo rati sunt duo civibus debere esse carissima *ἡμῶν, καὶ ἡμῶν, λόγος, & πατριὰ*: hinc huius egregii voluminis Auctor *De Protopapis, & Deuteraiis, &c.* opprime commendandus, qui sacras ad has dignitates sua in Ecclesia honestissimas describendas, ac fortasse primus aggressus est, ac improba multorum auctorum lectione opus hoc arduum confesisse demiratus sum: utinam tot Graeciae Magnae eruditissimi viri ejus exemplum sectantes sacras, & *ἱστορίας* ejus clarissimae regionis nobis traderent, non vero nocturnas vigiliis, & quidquid conceptum, & meditatatum est, aggererent, per diu notus est versus ille, *μόχθε γὰρ εἶδεν τὴν παρελθόντος λόγος*, nam huius *ἔστι* laboris nulla habetur gratia. At si quis curam longiorem eo in opere optet, meminisse oportet veteris dictam, *συγγνώμη πρῶτοκείρω, ὄνεια δαδὰ πρῶτου ἐπιεικῆ*. Cum autem Graecanica, & sacra officiorum munia Tuarum regni civitatum hoc in volumine concelebrentur, a Te, Rex indulgentissime, illud edendi in lucem nil vetat quin facilitatem auctor impetratus sit.

Neapoli ante diem XV. Kal. Jan. 1767.

*In celsissimam dignitatem Tuam
Jacobi Martorellii novum semper obsequium.*

Die 5. mensis Februarii 1768.

Visa Rescripto sue Regalis Majestatis sub die 3. currentis mensis, 7. anni, ac relatione Rev. D. Jacobi Marsorelli, de commissione Rca. Regii Cappellani Majoris, ordine prefata Regalis Majestatis.

Regalis Camera Sanctae Clarae providet, decernit, atque mandat, quod imprimatur cum inserta forma praesentis supplicis libelli, ac approbationis dicti Rev. Revisoris; Verum in publicatione servetur Regia Pragmatica. Hoc firmo.

CITUS PRAESES. MARGAS MACCIUCCA.

Caeteri Ill. Aulicis Praefati non interfuerunt.

*Reg. feb. 2. a. s.
Carulli.*

Athanasius.

Rev.

*Reverendissimus Dominus D. Nicolaus de Ambrosio S. Tb.
Professor revidens, & in scriptis referat. Datum die 21. De-
cembris 1766.*

PH. EP. ALLIFANUS VIG. GEN.

JOSEPH SPARANUS CAN. DEP.

EMINENTISSIME DOMINE.

Diartham de Protopapis, & Deuteseis Graecorum, & Catholicis eorum Ecclesiis, summa animi voluptate percurri. In ea & nihil offendi, quod verae Religioni, bonisque moribus sit adversum; & plurima deprehendi, quibus lector, in sacra praesertim eruditione, instrui, ac oblectari possit. Ea siquidem rerum copia, & elegantia, de sibi propositis, ac plerisque aliis Ecclesiarum Graecarum Ordinibus, ac Dignitatibus, institutae, refertaeque sunt elucubrations, ut ad plenissimum cujusque muneris, ac totius fere Graecanae Hierarchiae notitiam, sive ex penitiori medii aevi historia, sive ex optimo critices delectu, nihil deesse videatur. Quumque plurimus Auctor, in sacris hisce ministeriis, ab Rhegata, aliisque Calabris, Siculisque Ecclesiis eruendis, non modo de antiquissima ejus patria, verum etiam de pluribus utriusque Siciliae urbibus, optime sit meritus; utpote quas, vel graecis olim ritibus florentes, commentario suo illustravit; non dubito, quin elaboratum hoc opus, earum quoque aecori, nedum sacrae archaeologiae studiosorum bono, cessurum sit, si, jussu Eminentiae Tuae in lucem prodeat. Prisdie Nonas Februarias A. CICI, CCLXVIII.

Eminentiae Tuae

*Omni obsequio studiosissimus
Nicolaus Ambrosius.*

PH. EP. ALLIFANUS VIG. GEN.

JOSEPH SPARANUS CAN. DEP.

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

PHYSICS DEPARTMENT

PHYSICS 309

PHYSICS 309

LECTISSIMIS ADOLESCENTIBUS

In Seminario Reginae Ecclesiae Convictoribus.

P R A E F A T I O.

In mecum, multumque quaesiveram, Adolescentes Lectissimi, quodnam vobis offerrem Xenium litterarium, quò & meam erga vos industriam, & vestram in cultioribus disciplinis addiscendis diligentiam posteritati testatas relinquerem. Institutiones Ecclesiasticas, novum opus, novâ methodò dispositum, ex SS.PP., & Conciliorum decretis, atque summorum Pontificum sanctionibus, impenitè labore collectum, quod his hactenus in vestro Seminario praelectum fuit, iam primò vobis perveram. Sed spissum illum centonem ad umbilicem licet deductum, tot curis distento ad incudem revocandâ sublaturum ocium, ac potestas. Adeo scilicet in vobis procurandis, fremensibus quantumvis sanæ doctrinae osoribus, totus fui, ut vobis etiam ipsis in hoc, deesse oportuerit. Alia fortasse tempora opus illud studiis quidem vestris adprimò proficuum, sed vero militiae cui nomen dedistis longe utilius, sufficienti opportunius. Illud interim succurrit, subripere tandem vobis tantillum operae. Quamobrem in subsceivis illis temporis reliquiis, in quibus a Chori penso, a Scholae pulvere, a Fori strepitu vacare licuit, Diatribam hanc, quam haud invito extorserat alius ex alumnis meis carissimus Aloysius Barillius, in vestri gratiam uberrimis annotationibus auxi: Vobisque, qui prima jam Ecclesiasticae Historiae, & Sacrorum rituum rudimenta delibatis, in meci erga vos, bonasque, quas colitis artes, amaris tesseram,

pro-

propriis sensui. Inde porro plurimasque praemature, quae
 ritus haec olim usitatos exponunt, quae voces, resque in nostris
 antiquitatibus obvias, apud vulgares plane Auctores frustra quaes-
 itas, vobis exhibeant in promptuario. Imitari quippe hac in re
 non piguit Cl. Antonium Mariam Lupium S. J. virum doctissi-
 mum, qui ut Adoloscetes Panormitani Collegii rei lapidariae
 elementa doceret, unius novi marmoris expositione, totam fere
 quanta quanta est complevit artem. Haud dissimili nimirum
 ratione (quantum ima summis comparari fas est) conatus sum
 ego, unius Graecicae Dignitatis, ut vocant, in Calabriae fre-
 quentissimae inlustratione, Historiae Ecclesiasticae medii aevi re-
 gionis ejusdem, ac rituum in ea tunc vigentium seriem in pro-
 spectu veluti positam vobis proferre; ut brevi lectione haud
 difficulter in promptu, ac numerato habeatis, quae in promptu
 roldque, ac rariorum etiam Auctorum opus erat in obsequio.
 Minime tamen aliquando fuisse videor; sed non vestrimenti
 ubiqueque historiarum satis. Vobis adsuae sunt longinae oris
 Latinae, non doctis viris, qui statim ex lingua Graeca noscunt.
 Vobis graecarum vocum transcriptiones, expositionesque, ac red-
 ditae e verbo ad verbum in latinum peritochae, quibus illi non
 egent. Qua quidem in re, hoc etiam vos moneo, me in
 conscribendis litteris nostris aliquae Graecorum vocabulorum, ut lo-
 co in quo scribo stilum adcommittam, cum aliquando, sequen-
 tum fuisse vulgarem pronuntiandi modum, quem in Calabria
 nostra Italiorum, qui graece, ut nostis, in nonnullis locis loquun-
 tur, & Monachi praesertim Basiliani in Choris suis, in illis
 offerendis adhibent. Non enim me laet, quanta hodie consen-
 sione in Academiae Antica pronuntiatio restitui curetur; &
 quam vos quoque in Scholis vestris in eiusmodi pronuntiatione
 delicatuli sitis. Postremo aliud interdum egisse, dum scriberem,
 aliud non dinisse versum, ac limatum nullus dubito. Viam nem-
 pe diligenter non tenui, sed per saltus quosdam e calcaria,
 quod dici solent, in carbonariam meam ingratis transilioni,
 vane dormitasse consequens fuit, nunc haesisse: eoque minus
 evanidis verba atroci stilis effodere licuit. At cuncta haec sus-
 quo deque habenda esse existimavi, dummodo, & vestrae insti-
 tutioni consulere, & meae erga vos observantiae pignus da-
 rem.

rem. De his quae dormitanti mihi in hoc opusculo exciderunt, doctorum hominum iudicium lubens praestolabor; quum illud animo meo jamdiu infederit, quod M. Augustinus initiò libri secundi de Trinitate de se olim scripsit: Magis optabo a quolibet reprehendi, quam five ab errante, five ab adulante laudari. Nullus enim reprehensor formidandus est amatori Veritatis. Huic Sanctissimo Numini omnia in hac opella litare, & ne transversum quidem digitum, aut latum unguem ab ea excedere, quoad in me fuit, omnino non defui. Si ad scopum collimavi, non ab eis quibus veritas in deliciis est, gratias exigere praesumam. Etenim dum veritati aequae, ac iustitiae litamus, debitum solvimus, non conferimus beneficium. At honestatis certe laudem, ut solitum quod parit odium ab eis quibus non adridet reportaturum, neutiquam dubitabo. Sin vero, quod humanum est, a meta deflexi, aequum monitorem, ac iustis momentis, quae adfert librantem, gratissimo animò excipiam. Ego enim ab eodem B. Augustino (1) sic esse comparatus didici, ut neminem velim sic amplecti omnia mea, ut me sequatur, nisi in iis, in quibus me non errare perspexerit. . . . Nec pigebit me, sicubi haesito quaerere; nec pudebit, sicubi erro, discere. Proinde quisquis haec legit, ubi pariter certus est, pergat mecum; ubi pariter haesitat, quaerat mecum; ubi errorem suum cognoscit, redeat ad me; ubi memini, revocet me. Verum ex antecoeptis quibusdam opinionibus omnia pensantes robulas, non modo non audiam, sed nec fortasse impune abire sinam. Interest enim plurimum Reipublicae barbarum bocce, atque inflexibile hominum genus, qui aut adfectibus obsistere nescii, aut praedudicatis, adscitisque semel adsensu lubricis sententiis, tamquam polypi ad saxum pertinaciter adhaerentes, veritatem in iniustitia detinent, aut fores obserant veritati, veluti monstra in scientiarum exitium oborta, ab omni Terrarum Orbe eliminari. Ad stilum deinde quod adinet, alterius Manimi Doctoris Hieronymi (2) exemplo edoctus, quum non atramentis auribus, sed vestris potius, cultis quidem, sed

non

(1) S. August. de dono persever. cap. 21. & 1. de Trin. cap. 4.

(2) Epist. 125. quae est ad Damas. Pap. qu. 2.

non adhuc excultis, de rebus potissimum Ecclesiasticis, verba facerem, illas non Quinctiliani flosculis, & scholari declamatione mulcendas, aut ex flumine Tulliano rivulos eloquentiae ducendos esse existimavi. Pedestri, & quotidianae simili, & nullam lucubrationem redolenti oratione usus sum, quae rem explicet, sensum edisserat, obscura manifestet, non verborum compositione frondeat. Sint alii disertis; laudentur ut volunt, & inflatis buccis, spumantia verba trutinant. Mihi sufficit sic loqui, ut intelligar. Vos inrerim Adlecti Adolescentes contrariâ sane viâ omni praejudicio exsuti, contendite cursu jam coepit pertingere ad optatam metam. Ad eam, quae non alia profecto est, nisi Virtutum summa, neminem pervenire posse jam maturum olim didicistis, nisi, qui puer seminariô (3) virtutum generosiore concretus aliquid inclytum designasset: qui multa fecit, tulitque puer, sudavit, & alsit. Agite itaque, alacres pergite, & macti ingenio, macti novâ virtute este, novella Ecclesiae germina. Sic porro itur ad astra. Strenam hanc, quam proximis Kal. Januariis more majorum vobis offero, aequi vos, bonique consulturos, quae vestra humanitas est, neutiquam animi dubius, a D. O. M., a quo (4) omne datum optimum, & omne donum perfectum, omnium bonorum Vobismet adprecor adfluentiam. Valete, Crescite, & Ecclesiae vos Servate.

Pridie Eid. Octob. CIOCCCLXVII. Regii. Jul.

(3) Vespiscus in Probo paulo post initium. Horat. in arte poet.

(4) Jacobi primò.

DE PROTOPAPIS

E T

Deuteteis Graecorum, & Catholicis eorum Ecclesiis:

DIATRIBA.

In hoc postremo Italiae angulo, inter eos qui in
fortem Domini sunt vocati, quamvis enumeres
multos licet, apud quos resonant haec nomi-
na frequentissime, tamen quid sibi velint,
quo pacto venerint in usum (absit invidia
verbo) paucos vix invenies, qui probe in-
telligant. Reliquias esse veteris Ecclesiastici
ritus, qui medio aevo graecus haec fuit, nemo unus est, qui
passim non ructet; sed in quas ab rebus antiquitate in-
vestigandas, animum ex nostris adpulisse, agnovi neminem.
Quamobrem quum & haec Regii patriae meae in omni anti-
quitatum genere haud obscurae istiusmodi Ecclesia sit, quae
Catholica nuncupatur; eaque insigni ornata Collegio, in quo
& primas tenet Protopapas, & Deutereus secundas: officio-
rum ejus, ac rituum origines investigare a cive patriae aman-
te haud alienum putavi. Occasionem eo libentius arripui,
quo adolescentium, qui in hoc Regino Seminario Clericali
militiae nomen dederunt, Ecclesiasticae institutioni praefectus,
plures alios Graecorum ritus, atque officia, quae haec olim
vigeant, illis luculentius exponerem, atque ita ad eccle-
siasticas antiquitates, praesertim nostras, via ac methodo per-
tractandas facilius pararentur. Quae sane causa fuit, cur e-
xtra metam interdum vagari videar, & quam doctos viros
latere haud patiar, ne dum nova expectant, me totum esse
in parergis accusent. Addam & mea magnopere interesse ut
sciant, haec me identidem in eodem angulo scribere, ea de-
stitutum librorum suppellectile, quae huic Sparta adornandae

A

ne-

DE PROTOPAPIS

necessaria foret. At non idcirco, quod culpa apud eos vacare, vel culpam saltem ab eis deprecari velim. Scilicet, etsi neque imprudenter, neque compellentis imperio hanc noxam admittam, non peto mihi uti ignoscatur, propterea quod adolescentulos ad Graecanicas Ecclesiae nostrae antiquitates instructiores reddidisse; ac iter, fontesque, unde tot aliae antiquitates nostrae, foecordia nostra jacentes, commode illustrari possint, hac qualicumque praelusione mea nostratibus indicasse, me certe numquam poenitebit. Ad haec vero & illud futurum spero, ut, dum Ecclesia ista in dies evadit illustrior, splendori quoque suo, hac tenui dissertatione mea, symbolam ipse contulerim.

CAPUT I.

Moris apud Graecos Protos in quaecumque officia frequenter inducendi specimen. Indicantur Scriptores, qui de officiis Aulae, & Ecclesiae Cpolitanae aevi inferioris egerint. Proti, qui potiores in Aula fuerint, recensentur.

I. **P**rotopapas ab Ecclesia Cpolitana, & Capellis Caesarum Byzantinis suam traxisse originem, indeque in alias Graecorum derivasse non inanis conjectura est, ubi non antiquior occurrat eorum memoria, nisi in Ecclesiae, Aulaeque Cpolitanae monumentis. Sane frequentissima fuere apud se quioris praesertim aevi Graecos nomina ἀπὸ τῆς πρωτῆς, aliisque composita, quibus primum quemlibet in dignitatis, officive ordine designarent. Ventosa scilicet natio, foecundissima utens lingua, hujusmodi loqui vocibus multum amabat: novaeque quum saepe inveheret dignitates, splendori quoque nominum studuit, in quibus inveniendis haud nimium adlaborandum erat, sive propria misceret, sive propriis aliena. Inde factum ut in officiis quibuslibet, sive Ecclesiae, sive Palatii distinguendis, tribus quibusque paginis nomina ructet, aut hybrida, aut ex eadem lingua commixta. Et in primoribus quidem ordinis alicujus designandis, frequentissime anteposita voce τῆς πρωτῆς utitur; aliquando & postposita. Nam & *Decaprotos* legimus, & *Ico-*

C A P U T I.

& *Icosaprotos* apud Charisium Jurisconsultum (1) in Digestis; quos ex ordine Decurionum in municipiis Decemprimos, & Vigintiprimos dixere Latini.

II. Labet heic, quamvis in re satis nota, paullulum exspatiari. Non enim, ut praediximus, doctis viris, sed nostris haec scribimus, qui graecas antiquitates jamdiu deseruere. quinimmo quae praemittimus, commodius viam sternunt, cunctaque fere ad ea quae investigamus opportune conducunt. Cum primis autem in officiis Palatii Graecorum Caesarum invenies Protosebastos, Protovestiariorum, Protoscriniarios, Protopatricos, Proto a secretis, Protonobilissimos, & ejusmodi sexcentos. At non minus in officiis Ecclesiae Cpolitanae occurrunt Protosyncelli, Proteclici, Protonotarii, Protochirii, Protopsaltes, Protocanonarchae, & in serie quinque ordinum, quos dumtaxat habet Ecclesia Graeca, Protothroni, *Protopapae*, & Protodiaconi, Protepistolarii, Protochirii τῶν ἀναγνωστῶν hoc est *Lectorum*, quorum omnium nonnulli ad Palatii etiam Capellam translati sunt. Dicent statim heic semidocti, ac lexicis adsueta, nos in his exponendis Cangium transcribere, vel Meursium. Non inficias sane imus per quos profecimus. Verum conferant docti, videantque an res potius ipsas ab ovo reperamus.

III. Porro officia Aulae Augustorum, qui Cpoli Imperii clavum rexere, & magnae Urbis illius Ecclesiae, unus est qui nobis descripsit Georgius Codinus Curopalates, Scriptor certe aevi inferioris, quo tempore illa excreverant in immensum. Ejus aetas incerta Allatio fuit; (2) atque facilius quonon vixerit hic Auctor, tempore, quam quo vixerit, dicere se posse fassus est Meursius. Quoniam vero in hoc officiorum libello quo de agimus, Theodori Metrochitae, & Joannis Can-

A 2

12

(1) Confer. l. 18. §. 26. de munerib. & honorib. Tullius pro Roscio cap. 9. *Decretum fit Decurionum, ut Decemprimi statim proficiscantur ad Syllam.* Ita & vocantur in l. 10. C. Theod. de domestic., & protector., & l. 7., & §. 8. eod. occurrit Decemprimatus. Vide Sigon. de jur. Ital. lib. 2. cap. 8., &

Cang. in Glossar. med. Graecit. v. δεκαπρωτοι.

(2) Allat. in diatrib. de Georgiis edita post Acropolitam Paris. 1651. Meursius apud Oudin. tom. 3. column. 2600. Vossius 4. de historic. Graec. v. Georgius.

racuzeni diferte meminit, quorum uterque ineunte seculo XIV. floruerunt, illis longe fuisse posteriorem jure observat Gretzerus (3), quod ita de illis loquatur, ut demortuos, non synchronos satis indicet. Ex alio nihilominus illius opusculo, quod publici juris graece, ac latine fecit Lambecius (4), scripsisse illum post expugnatam a Turcis Cpolim jam plane noscimus: quippe quod captae anno mundi 6961. (5) vastataeque ab Agarenis Regiae Urbis, obitusque Constantini Paleologi Graecorum Imperatorum postremi exserte narret historiam. Illum igitur libellum, aut excisis prope Graecorum rebus, aut paullo ante quam pessum irent, scripsisse Codinum oportuit, qui sub eodem fortasse Constantino, officio Curopalatae fungebatur in Aula. Quinimo excrispsisse (6) potius barbaro, ac vulgari stilo: quod equidem plagii vitium commune esse cunctis opellis ejus, jamdiu notarunt viri docti, qui merito illius origines Cpolitanas sub excerptorum titulo vulgarunt. Erat autem Curopalates officii, ac dignitatis nomen in Palatio praeclarissimum, quo de agit etiam in hoc libello Codinus; sed cujus, quod potissimum fuerit munus, inter doctos non convenit. Ejus institutio antiquissima, quum non modo apud Gothorum Reges (7) occidentale Imperium invadentes, sed in C. quoque Theodosiano, immo & apud Ammianum occurrat aevo Constantini Magni. Nomen propterea latinum est, seu potius a latinis compositum, quod in suam familiam Graeci adscivere, ut vel ipse testatur Evagrius (8), qui Justinum ea dignitate ornatum, Curopalatem *Romanorum lingua* vocari scripsit. Colligi sane (9) ex Cassiodorio potest eam

(3) Gretzer. in Codin. lib. 3. cap. 12.

(4) Huic libello tit. est. *De Imp. Cpolitano, seu de annis ab O. condito usque ad Imperium Constantini M., & de iis quae in ipsa Urbe regnarunt usque dum ab Agarenis capta est.* Paris. 1655.

(5) Is annus est vulgaris epochae 1453. sublatis ab Aera Cpolitana annis 3508., ut infra exponam, quo quidem anno, non autem praecedenti, capta Cpolis fuit 29. Maii, testibus etiam qui interfuerunt Cardinali Rutheno, Leonardo Chiensi, ac Phranze.

(6) Vide Jacobum Pontanum in adnotatis ad cap. 41. lib. 1. Historiae Cantacuzeni. Gretzer. in commentar. ad Codin. lib. 3. cap. 12., & 18. Oudinum tom. 3. col. 2601., & seq.

(7) Confer Cassiodorium lib. 7. ep. 5., & l. unic. C. Th. de comitib., & Trib. schol., & l. 1. qui a praebit. tyron. excusantur, & Ammian lib. 14. 22., & 31.

(8) Evagr. lib. 5. cap. 1.

(9) Cass. mox laud. loc. adnot. 7. ubi *Cura Palatii* vocari solet.

dignitatem obtinenti, Palatina aedificia non instaurandi modo, sed exstruendi commissam fuisse curam. Verum alia certe notione apud Graecos occurrit. Tametsi enim ex quodam Procopii loco, ubi de mox laudato Justino agit, eundem fuisse Curopalatem ac Praetorianis militibus Praefectum erui posse putaverit (10) Alemannus: tamen id verisimilius, eundem fuisse, quem nos Praefectum Palatio, & Franci fortasse *Majorem Domus* dixere (11), apud quos haec dignitas in Regale postea excrevit imperium. Tantaë autem apud Graecos non minus, quam apud Francos existimationis fuisse constat, ut primas ab Augustali (12) aliquando teneret, eamque Imperatores suis modo (13) fratribus, modo sororum suarum viris, aliisque summa sibi necessitudine conjunctis conferrent. Etenim Michael ille Curopalates (14), qui anno 811., extincto in bello Bulgarico Nicephoro, Imperium obtinuit, ea de causa splendidissimo illo munere fulserat, quod Procopiae Nicephori forori matrimonio jungeretur. Hac dignitate & postea ornatus processit Johannes cognomento Scylitzes (15) origine Thracerus, inter Byzantinos Historicos notus, cujus partem primam epitomes historiarum ab obitu laudati Imperatoris Nicephori a Genicis nuncupati ad usque Isaaci Comneni initia, ad annum nimirum usque 1057., in suos transfudit annales Cedrenus Monachus.

IV. Hoc, quo de agimus, opusculum ab se latine versum, suisque instructum scholiis primus edidit Franciscus Junius (16)

sed

(10) Alemann. ad Histor. arcanam Procopii, quam ex C. Vatican. primus vulgavit. An autem Procopii revera sit, an alterius in Justinianum, ac Theodoram libellus, disputant docti.

(11) De hac praecipua olim in Francorum Regum Palatio dignitate ad Cangium in hoc verbo. Ex ea scilicet evasit Pipinus in Regem. An eadem fuerit ac illa Graecorum, obscurum.

(12) Id testatur Simocatta lib. 3. cap. 18. Et Corippus de laudib. Justinii junior. *solo diademate dispersa vestibus Cura Politi.*

(13) Confer Chronic. Alexandr. p.

868., Zonaram passim, Luitprandum in legatione ad Nicephorum tom. 2. part. 1. S. R. J., ubi fratrem istius hac dignitate ornatum exhibet.

(14) Confer Scylitzem initio suae histor. Dicitur hic Michael *Rangabe*, quod nomen ab avo erat.

(15) De hoc Historico vide Allat. laudat. adnot. 2. Voff. 2. de hist. Grac. cap. 26. Lambecium lib. 2. Biblioth. Caesar. cap. 7. Oudin. tom. 2. col. 745. Pagium ad ann. 811. n. 3.

(16) Edidit Junius Francfurti apud Gommelinum anno 1588., cujus editionis errata excusat Vossius illius gener in praefat. operis de historic. latin.

Sed

sed nitidiores deinde, correctioresque editiones graeco-latinas adornarunt duo Jacobi, Gretzerus primum, tum Goarius, viri de graecis medii aevi antiquitatibus benemeritissimi, quique amplioribus illud, utilioribusque commentariis inlustrarunt. At vero praeter Codini istud, alterum prostat a Bernardo Medonio Tolosate cum hoc titulo editum. Ἐρμηνεία τῶν ἁφικιωῶν τῆς αἰτίας, καὶ μεγάλης Ἐκκλησίας &c. *Explicatio officiorum Sanctae, & magnae Ecclesiae, juxta ordinem eorum Auctore incerto*: quod quidem extulit ex M. S. G. praestantissimi viri Karoli Monchalli Archiepiscopi Tolosani, atque in latinum versum suis quoque adnotationibus adornavit. Prodiit autem inter Byzantinae Historiae Scriptores post Constantinum Manassem, & Codini excerpta de originibus Cpolitianis ex Typographia Regia Parisiensi anno 1655; formis nitidissimis. Hunc sane Catalogum illo Codini esse antiquiorem plura sunt quae facile demonstrant. Etenim satis minori numero in isto recensentur officia, quod argumento est, nonnisi temporis progressu accepisse incrementa. Sed duo illa palmaria. Primum quod in tertia pentade primo loco *Protecdicum* ponat, unde in primam, & inter Exocatacocos a Georgio Xiphilino fuisse translatum constat (17), & in qua extra numerum additus a Codino refertur. Alterum quod inter Ecclesiae Cpolitanae Ministros Archidiaconum numeret, quem tamen aetate sua defuisse Codinus scribit. At post Alexii Comneni tempora floruisse saeculo XII. ineunte, non minus certum videtur: quippe quod Sebastocratorem Panhypersebastum, & Protosebastum inter Palatii Proceres infra recenset, quos primum invenisse Alexium mox exponemus. Huic laterculo valde similia Allatiana sunt, quae saepe a Goario laudantur. Ex hisce itaque, ut ita vocem, matriculis, ceterisque omnibus, quae de officiis hujusmodi sive Imperatores Graeci, sive sequiorum temporum Jurisconsulti in Codice juris Graeco-Romani a (18) Leunclavio collecti, aut etiam Nomocanisticae,
vel

Sed prodiit deinde Parisiis commentariis exornatus Jacob. Gretzeri apud Cramoisy an. 1625. Pulcherrima tandem editio est cum comment. Gretzeri, & Goarii inter Hist. Byzant. Scripp.

Parisiis typis Regiis 1648.

(17) Hac de re dicam infra cap. 2. n. 3. ex Johanne Citrio.

(18) Jus Graeco-Romanum temporum posteriorum collegit Johannes Leun-

un-

• vel Atofuthici, vel Liturgici, aut Byzantine Historiae Graeci Scriptores tradiderunt, ita singula, quae ad rem nostram conducunt feligemus, ut nos laboris non taceat, nec lectores eruditio laesat, ubi pro uno *Protopapa* inveniundo, locando, designando, inlustrando, tot etiam Aulæ, Ecclesiaeque Graecae Primates, ac ritus didicerimus.

• V. Ab Aula principium: ejusque τῆς πρώτης, ut viam pateat, breviter recensere. Πρωτοσεβαστῶν *Protosebastum* in Palatio dixerunt Graeci sequiores quasi primum Augustum. Hanc enim Augusti vocem in σεβαστῶν, hoc est *veneratione dignum* Graeci perpetuo vertere maluerunt. Non eo tamen nomine, qui primus fortasse inter duos Augustos esset, confabatur; sed hanc invenit dignitatem, ut & nonnullas alias ex Graecorum factis, ac tumore derivatas, Alexius Comnenus Imperator, quibus fratres, adfinesque suos nullatenus in Imperii societatem adscitos, aliquo honorificentiori vocabulo honestaret. Rem narrat Anna (19) Comnena ejus filia. Nicephorò Botoniata anno 1081. e throno deturbatò, in quem Comneni fratres Isaacus, & Alexius, conspiraverant, quum unus Alexius ad Imperium evectus esset, is Isaacum fratrem natu majorem insigniori aliquo honoris titulo decorandum censuit. Verum cum non alius, quam Caesaris superesset, isque Nicephoro Melisseno una cum dignitate ex pacto deberetur, novum excogitavit: mixtisque *Sebasti*, sive augusti, & *Autocratoris*, hoc est Imperatoris nominibus, titulum conflat *Σεβαστοπατριος Sebastocratoris, quasi secundi Imperatoris*, inquit Anna, sed potius *Augusto-Imperatoris*, sub quo Caesaris gradum esse voluit; illoque Isaacum, & Melissenum condecoravit. Mox autem & titulos induxit *Πρωτοσεβαστῶν Protosebasti*, quem in alium fratrem Hadrianum, & *Πανυπερσεβαστῶν Panhypersebasti*, quem in Tharonitam sororis ejus virum contulit. Hinc itaque ortum habere ampullosi isti tituli, quorum alterum *Primum Augustum*, alterum *super omnes Augustos maxime Augustum* fortasse interpretabere. Leges ejusdem surfuris quamplurimos.

unclavius Amalburnus, quod cura J.C. Marquardi Erheri editum fuit graec. latin. Francofurti 1596.

(19) Vide illam lib. 3. Alexiados ex edit. graec-lat. P. Pölsini Parisiis 1651. cum adnot. Cangii pag. 78.

mos. Sic in sententia depositionis Cosmæ Attici Patriarchæ Cpolitani sub Manuele Comneno anno 1147. apud Allatium (20) præter *Stephanum Contostephanum Panhypersebastum*, invenies *Constantinum Angelum Sebastohypertatum*, & *Pansebastos Constantinum Comnenum*, & *Dicaedotam*, quorum primi illi duo patrueles erant Imperatoris. Quid autem si & monstrum hoc vocis reperies in Codice apud Lambecium (21) Πανυπερπρωτοσεβαστουπερτοτου *Panhyperprotosebastohypertatum* quasi inter omnes superiores, & primos Augustos supremum? Vides jam quam ridendus apud sequiores Graecos compositarum vocum cacochæthes!

VI. En ergo qui fuerit Aulæ Protosebastus. At vero & extra Aulam titulorum prodigus, statim Alexius profudit. Nam bello paullo post a Roberto Guiscardo adversus illum excitato, quo magis Venetam Rempubliam suppetias sibi ferentem devinciret, Vitalem Faledrum ejus Ducem anno 1084. Imperialem *Protosevaston* declaravit, ut Dandulus (22) narrat. Quinimmo collatum eundem titulum Ducibus Neapolitanis legisse memini (23), quod equidem non ante Alexii tempora factum arbitror, si vera narrat Historica Princeps ejus filia, quod exquirere nunc non vacat. Interea quum inter Aulæ officia etiam Σεβαστος *Sebastus* occurrat (24), quo nomine non Augustæa, vel Imperatoria, ut olim apud Romanos, sed nobilis, conspicuique muneris in Palatio dignitas censebatur, illud heic esset scitu dignum, an priores in Aula Sebastii fuerint? Id porro postulare videtur ordo synteseos, quemadmodum visum Cangio (25) est: certumque non unum, sed plures ibi fuisse Sebastos (26), unde

(20) Allat. de perpetuo Eccl. confens. lib. 2. cap. 11. pag. 683., & 686. Colon. Agrippinae 1648.

(21) Lambec. in Biblioth. Caesar. Vindobon. lib. 5. pag. 233. Confer & Cangium in utroq. Gloss. v. σεβαστος.

(22) Ad Chron. Andreae Danduli Venetorum Ducis iterum edit. tom. 12. S. R. J. Murat. ad eum ann.

(23) Vide Henric. Brenemannum diff. de Republ. Amalphitan. cap. 20. in collect. novissimorum Scripp. Rer.

Neapol. edit. Neapol. 1738. fol. 923. Cl. Pratill. in prolusione ad Chronic. Ducum Neapol. fol. 8. tom. 3. Hist. Princip. Langobard. Peregrini.

(24) Confer Codin., & Anonymum Monchallian. in officiis Aulæ.

(25) Cang. in utroq. Glossar. v. σεβαστος.

(26) Auctor expeditionis Asiaticæ Fridèrici I. Imperat. apud Cang. loc. mox. laud. in Gloss. latin. Et alios, inquit, quatuor Graecorum Principes va-

de uni ~~us~~ ~~pro~~ nomen aptari commode poterit. Concessum
 quoque in Italia ab Imp. Cpolitanis hunc Sebasti titulum,
 quemadmodum & illum Antypati (fortasse Proconsulis) Du-
 cubus Amalphitanis fuisse, qui propterea *Vasti*, priori syllabâ
 extritâ, cognominati sunt, conjicit Brenemannus (27). Sed
Vesti potius, quam *Vasti* legendum esse jamdiu viri docti
 monuere, ut apud Protospatham (28), & in diplomate apud
 Ughellum occurrit. ~~Beis~~ *Vestis* enim, seu *Bestis* altera erat
 multorum dignitas Palatina, quibus Bestarchae (29) prae-
 rant ceteris illustriores. At infinitus essem si in haec inva-
 derem. Ad Aulae potius Primores redeam.

VII. Sequitur protovestiarius, cujus munus Vestiariis prae-
 esse. Duos autem Protovestiariorum, Palatii unum, Ecclesiae
 alterum legimus, quorum primo Regiarum in Aula, secun-
 do sacrarum in Ecclesia vestium summa cura, atque custo-
 dia commissa erat. Porro ~~βενν~~ *vestem*, posteriores Graeci *βέ-
 σην* dixere; unde & factum *Βεστιάριος* quemadmodum observa-
 ri apud Suidam (30) potest. Ex aspera deinde literae β pronun-
 ciatione, & hos Bestiariorum, & illum Protobestiariariorum aliquan-
 do nostri nuncuparunt. Erant autem in Aula Vestiarii plu-
 rimi, qui vestibus praesent; quibus nihilominus Vestiariis
 omnibus is, qui praeerat, Protovestiarius audiebat. Nec apud
 Graecos modo Vestiarii munus, sed apud Reges etiam Lan-
 gobardorum (31), ipsosque Romanos Pontifices nobilissimum

B

fuit-

sione dignitatis graeco vocabulo Seba-
 ston, cum eis denuntiat advenire.

(27) Brenemann. laud. adnot. 23.
 Etenim β per sonum v consonae ex-
 tulisse passim sequiores saltem Grae-
 cos, notissimum.

(28) Lupus in Chronic. ad ann.
 1051. *Descendit Argyrus Magister Ve-
 stis, & Dux Italiae filius Meli*. Di-
 ploma apud Ughell. tom. 7. fol. 397.
Nos Joannes Domini gratia Dux, &

sic

Imperialis Patrioūs Antiphatus Vesti.

(29) Videtis Cang. in notis ad Ni-
 cephori Bryennii Caesaris Annae Co-
 mnenae Viri historiam, sive Com-
 mentarios de reb. Byzantin. lib. 1. nu.
 14. edit. graec-lat. P. Pissini Paris. 1667.

(30) Confer Suidam edit. Kusteri
 pag. 43. v. *Βεστιάριος*. Quamobrem La-
 cerda in adversariis, Graecos vestes
βενν etiam dixisse monet.

(31) Meminit Anastasius in Ha-
 driano Panduli Vestiarii Desiderii Re-
 gis Langobardorum. Confer Murator.
 dissert. 4. medii aevi. Joh. quoque
 Diaconus in vita S. Gregorii M. cap.
 10. *Accersito*, inquit, *Vestiario alia sex
 numismata dari praecipias &c.* Hinc
 colliges non vestium modo, sed the-
 sauri curam illi a Pontifice commis-
 sam. Vestiariariorum hujusmodi Rom.
 PP., quos & *Vestiariorum*, & *Vestiariorum*
 saepe dictos leges, meminerunt Ordi-
 nes Romani 1. ac 12. tom. 2. Musei
 Mabill. fol. 4. 172. 195. 199. De Ve-
 stia-

fuisse invenies, quamvis Protovestiarios haecenus nonnisi apud Graecos repererim. Et horum quidem munus inter *suprema* censitum. Etenim a Michaële Paleologo Michaëli Tarchaniottae suo ex sorore, nepoti collatum narrat Codinus (32). Eodem & postea in Palatio sanctum legimus (33) Johannem, de quo supra diximus, cognomento Scylitzem, qui mox Curopalates evasit; ac novissime Georgium Phranzem (34) sub postremo Constantino Imperatore Graecorum, calamitarum sui temporis Scriptorem.

VIII. Haud absimile munus *Protostratae*, quem mixtis ex utraque lingua vocibus *Protostratorem* dixere. Stratores, quos & Graeci *αναβολεῖς anaboleos* dixerunt, qui fuerint apud veteres, notum vel levi pulvere antiquitatis adpersis. In re veterinaria, qui stratum equi componebant, sessoremque dextera ut plurimum ei substrata, in equum sublevabant, ac ejus mox frenas ducebant, stratores vocati sunt. Nec enim veteres subjicibus illis pedaneis, sive ab ephippiis pendentibus fulcris, quos novo vocabulo stapedes, aut stapedas dicimus (35) utebantur; sed vel stratoribus nobiliores, vel instrumento aliquo scansili reliqui, cujusmodi sunt, quae in ascendendis curribus usurpari aliquando hodieque videmus, aut saltem *cippis*, quos in viis militaribus inter alios (36) usus idcirco deperditos legimus. In re vero militari stratores audierunt, qui ut idonea stationibus loca praepararent, castra praeibant,

quo-

stario quoque Patriarchii Lateranen., hoc est loco, in quo Ecclesiasticae vestes condebantur, illiusque Vestiariis, id est custodibus vide-Caesar. Rapsomum de Basilic. Lateran. lib. 3. cap. 17., & lib. 4. cap. 14.

(32) Codin. laud. cap. 2.

(33) Testis est Cedrenus illius expilator in praefat. ad suam synopsis Historiar. ex edit. Goarii typis Regiis Paris. 1647.

(34) Lege proëmium ejusdem Phranzae ad Chronic. suum editum a Pontano Ingolstadii, latine licet, & interpolatae 1604.

(35) Videtis quae de usu hujusmodi fulcrorum pensilium a veteribus non adhibitorum scribunt Lipsius de militia

Roman. lib. 3. dialog. 7. fol. 139. edit. Antwerp. 1594. Brodaeus lib. 4. miscellaneor. cap. 26. Voss. lib. 1. de vitiis sermon. Cuperus ad Lactant. libr. de mort. persecut. cap. 5. ubi narrat probrosum stratoris munus, quod a Valeriano Imperatore bello capto Sapores Persarum Rex exigebat. Nonnulla & habet Cang. v. *Staffa*, nosque plura dicemus in dissert. de viis militaribus a Romanis per Bruttios constitutis cap. 3. n. 4.

(36) Narrat Plutarch. in Gracch. vias reparasse Gracchum, & lapides non longe distantes in marginibus despanxisse, ut facilius etiam viatoribus redderetur in equos adscensus, instrumentum scansile non habentibus.

quorum apud (37) Hyginum frequens mentio est. Postremo in re forensi, hoc etiam nomine carcerum, reorumque custodes donatos legimus, de quibus plura (38) Gothofredus. Scholam quoque Stratorum fuisse uterque nos docet Jurisprudentiae Codex, quam tamen ad primos pertinuisse (39) ex legibus ipsis diserte noscimus, eique olim Praefectum fuisse Tribunum stabuli colligimus ex (40) Ammiano. At apud Graecos aevo sequiori Stratoribus hujusmodi praefuit Protostrator, quem ideo Praefectum equitio latine dixeris: apud Principes vero Italos audit *Cavallerizzo*. (41) *Maggiore*. Primum in militia exponendum potius Protostratorem censet (42) Bulingerus, *quasi πρώτος ἄρην qui primus in acie stat*, cujusmodi apud Germanos dicti sunt *Marscalli*. Atqui ab equis quoque hoc nomen duxit originem, quum *Marach* (43) equum, & *Schalch* ministrum, magistrumve Teutonice lingua designent, tametsi ad primos acierum ductores, in quibus nobilior equitum pars militabat, traductum sit. Hinc adposite Nicetas (44) Choniates, qui captus a latinis Cpoli scribebat Jofredum, quem Flandri, Gallive *Marscallum* vocabant,

B 2

Grae-

(37) Confer Hygini Gromaricam to. 10. antiquit. Rom. Graevii, & quae Gothofred. habet ad l. unic. C. Th. de stratorib.

(38) Gothofred. ad l. 1. C. Th. de custod. reor. Patant nonnulli hos dictos potius *stratores*, sed frustra.

(39) Vide l. unic. utriusq. Cod. de stratorib. De ejusmodi stratoribus Regum Langobardorum agit Murat. dissert. 4. antiquit. med. aev. Illos eorum lingua *Marpalis* dictos scribit Paull. Diacon. lib. 2. cap. 9. Plura de stratorib., & Protostratore Cangius ad Cinnamum pag. 474. & seq.

(40) Ammianus lib. 30. cap. 3. in fine. *Quum Valentinianum Augustum oblatum non susciperet equus, anteriores pedes praeter Stratorem erigens in sublime, imata feritate concitus, dexteram Stratoris militis. jussit abscindi, quae cum insipientem jumento pulserat consueto: perissetque cruciabiliter innocens juvenis, ni Tribunus stabuli Cerealis dirum nefas cum sui periculo distulisset.*

(41) Vide Macrium in Hierolexico, & addentes v. *Protostrator*.

(42) Bulinger. de offic. Eccles. Cpolitanae in appendice ad libros de Imperat., & Rom. Imper. Lugduni 1618.

(43) In legibus Alemanicis tit. 70. §. 2. *Si quis equo quem Alemani Marach vocant oculum excusserit &c.* & tit. 79. §. 4. *Si Marscallus, qui super duodecim Caballos est occiditur, 11. solidos componatur.* Similia habentur in legib. Saticis, in quibus Marscallus ita distinguitur a Stratore, ut huic illum praefisse satis indicare videantur. Vide tit. 11. §. 6. edit. Eccardi, & quae ad Cang. addunt Maurini PP. v. strator. Cang. v. Marscalcus, & Murat. dissert. 4. antiq. med. aev.

(44) Nicet. Choniates cognomen to Acuminatus in annalib. ubi de Imperio Balduini Flandri ex edit. Fabroti Paris. 1647. *Per Jofredum quemdam magnae auctoritatis apud latinas copias virum, quem illi Marscallum, Graeci Protostratorem vocant, revocatur.*

Graecorum Protostratori comparavit. Fuit autem haec dignitas in Aula maxima, & inter inlustres (45) censita: eadem fortasse, quae olim ad Comitem stabuli pertinebat (46), fratribus Imperatorum conferri solita; etsi aevo posteriori inferior hic titulus fuerit, diversusque omnino videatur. Translatus quidem & ad militiam a Graecis legitur (47), contra ac ille Protostratoris, qui semper in Aula mansit, quum militibus potissimum praeesent Stratopedarchae, & Stratilates, de quibus apud Cangium plura. Huc tamen pertinere videtur Protocomes, cuius in officiis Aulae meminit Anonymus Monchallianus. Etenim centuriones, qui militaribus turmis in exercitu praefecti erant, recentiores Graeci Comites (48) nuncuparunt. Inde emeruisse potius Protocomitem autumo, non a pagorum cura, & inspectione, ut nonnulli putarunt. Verum Protostratoris muneri, licet longe inferiora, adfinia quodammodo erant officia Protocynegi, Protohieracarii, Protocarabi, Protochirii Aulae. Primus (49) a canibus nomen ducit, quod his, & venatoribus praesideret; alter ab accipitribus (50) quod eorum primus curator, & domitor, accipitriis quoque ipsis praeficeretur. Navis Imperatoriae gubernator erat (51) Protocarabus, & tibicinibus Imperatoris praepositus (52) Protochirius Aulae. Verum potiores percurrendi.

IX.

(45) Willielm. Tyrius lib. 18. cap. 24. *Johannes Protosevastus, & Alexius Protostrator, qui inter inlustres sacri Palatii primum obtinebant locum &c.*

(46) De Comite Stabuli mentio in Iunio. C. Th. de comit. & Tribun., & l. 3. C. Th. de equor. collat., & l. 29. de annon. & tribut. Ea dignitate ornatum a Valentiniano legimus Valentem fratrem suum apud Ammian. lib. 26. cap. 14. Eandem Stilichonem Honorii Soceram habuisse testatur marmor apud Gruter. fol. 412. num. 4. Sed ultimis temporibus Κομωσάδοι quos dixere sequiores Graeci, minoris admodum dignitatis fuere ut ostendit Cangius in Alexiad. pag. 295. Meminit & Anonym. Monchallian. M. Comitibus Stabuli.

(47) Narrat Procopius 1. de bello Gothic. a Justiniano missum in Illyri-

cum Constantinianum, qui Imperialibus equitariis praeerat. De Stratopedarchis & Magno Stratopedarca agit Codin. in opusculo laudat. Consuletis Cang. in Gloss. mediae Graecit. in utraq. voc.

(48) Constantin. Porphyrogenit. 1. Themat. 1. Leo in Tacticis cap. 3. §. 10.

(49) De Protocynego vide Codin. cap. 2. & Cang. in Gloss. med. Graecit.

(50) De primo Accipitrario iidem ibidem.

(51) Κραβάτος Scriptoribus Graecis passim cymbula est, linter, scapha, navicula: Inde fortasse dictae Caravellae. Vide Cang. in utroq. Gloss.

(52) Protochirium dicimus Calabriae *pronunciatione*; sed si navis *Protocarabum*, esto. De hoc Aulae Primicerio vide Cang. ad Cinnamum fol. 463.

IX. Protostratori ergo adde Protospatharium, hoc est spathariis Praefectum, ac Palatinorum militum veluti Primipilum. Spatharios scilicet eos adpellarunt milites, inferiores Graeci, quos postremi Romanorum Imperatores (53), Protectores domesticos dixerant: sequiores autem latini armigeros, quod ensam armaque ferrent ad Principis latus protegendum. Hinc spatharium Cedrenus, si recte memini, *somatophylacem*, hoc est corporis custodem, ut nos hodieque dicimus, nuncupavit. Fatendum nihilominus & aliquando Spatharios, armigerosque dictos (54), qui Principis arma deferrent. Ubi igitur Spathariis commissa ejus custodia erat, jam vides quantae Protospatharii munus dignitatis fuerit, quo qui fruebatur (55) inter inlustres quoque censitus erat. Non raro autem protospatharii hujusmodi ad Italiae Provincias regendas a Graecis mittebantur, uti observari apud Paullum Diaconum (56) potest, & Leonem ostiensem, & Lupum ipsum quoque Protospatharium. At vero fortasse in honorarium titulum nonnumquam id munus conferebatur, quod multi in chartis (57) sequiorum temporum eo donati titulo subscribantur.

X.

(53) Vide Spartianum in Caracalla, & l. 9. C. Th. de protectorib., & tot. tit. de domestic. & protect., ac in eum Gothofredum. Confer Pancirol. in not. Imperii orient. cap. 89. ubi Gordianum juniorem eorum Scholam instituisse tradit ex Cedreno, quamquam ejus rei nihil habeat Capitolinus in Gordianis tribus. Ex eorum numero fuisse Menandrum illum Protectorem, qui sub Mauricio vixit, cujusque fragmenta habemus Hist. Byzantin. tom. 1. arbitror.

(54) Utroque sensu occurrit haec vox. Confer Cang. ad Alexiad. pag. 259. & in utroq. Gloss.

(55) Πρωτοσπαθαριον vocatur haec dignitas ab Anonymo in Romano juniore, ut monent Maurini PP. Confer Codin. cap. 5. n. 55. & Gloss. Basilicor. v. ἰκνεωριος.

(56) Paul. Diac. lib. 6. de gest. Langobar. cap. 4. tom. 1. S. R. J. p. 1. Chronicon Cassin. lib. 1. cap. 48. & 59. tom. 4. S. R. J. & Chronic. Lupi

Protospathae tom. 5. S. R. J., ubi anno 973. Passarus, anno 479. Porphyrius, anno 987. Sergius, anno 1018. Joannitius, anno 1035. Constantinus, anno 1054. Sico, aliique fortasse observari possunt, quos Auctor decurtato vocabulo *Protospathas* vocat, quamvis in Cod. Ducis Andriae ubique legatur Protospatharius. Sunt tamen, qui ipsius Rectoris Apuliae nonnullos fuisse Protospatharios suspicantur.

(57) Sic in Charta anni 736. apud Chioccarell. in Episc. Neapolit. in Stephano: *Gregorius Dux Neapolis Imperialis Spatharius* dicitur. Apud Ughell. tom. 7. in Episcop. Juvenacensis. in chart. anni 947. *Siphandus Imperialis Protospatha & Iudex*. In Chronic. Vulturnenf. tom. 1. p. 2. S. R. J. lib. 4. in charta anni 964. *Madelmus Imperialis Protospatharius*. Apud Murat. diff. 6. ant. med. aev. ex veterib. documentis. *Sabbaticus Imperialis Protospatharius: Gregorius Imperialis Protospatharius*.

X. Mittebantur autem & Patricii, inter quos & Protopatricos reperies. Sic apud Ughellum (58) leges in Italia an. 893. Cosmam Anthium Protopatricium. Porro qui Patricii fuerint translato Cpolim Imperio discimus ex Zosimo (59) narrante M. Constantinum ex Senatoribus qui Curules gesserant Magistratus, nonnullos sibi veluti Consiliarios adlegisse, quos Patricios dixit, quasi Reipublicae Patres, ut Suidas (60) interpretatur. Inde factum ut summa intra Aulam dignitas esset cingulum Patriciatus, quod Patricii, ipsis etiam Imperatoribus loco (61) parentum essent; quoniam, ut olim Jurisperitos, ita postmodum Patricios ad latus habebant. Illam *uni tantum cessisse fulgori*, hec est Consulatus (62), scribit Cassiodorius, ejusque honorem, mox ut datus fuerit, in vitae tempus reliquum fuisse coevum. Sed postremum hoc apud Gothos dumtaxat fortasse verum, quum in Graecis monumentis haud raro Expatrii (63) oculis observentur. Eminentissimam adeo censuerunt Augusti Byzantini, ut Regibus etiam, ac Principibus exteris (64) saepe contulerint.

Quod

(58) Apud Ughell. tom. 8. in Archiepisc. Benevent. fol. 47. edit. Colet. *Enthelma* (hoc est praeceptum, seu mandatum) *facta a me Cosma Anthio Protopatricio, & Basilico Protonotario, & Stratego Siciliae, & Longobardiae quam vobis dedimus Domino Conservato Episcopo Beneventano &c. mense Ianuario indict. 11.* ex qua nota indicationis ad eum annum pertinere Ughellius infert, quum in Episcopatu Conservati alias non recurat.

(59) Zosim. lib. 2. cap. 40. in collect. Sylburgii. Vid. l. 1. C. Th. de Consulib. & Gothofred. ibi, & l. ult. C. Justinian. de Consulib. & non spargend. lib. 12., imo & instit. lib. 1. tit. quib. modis jus patriae pot. solvitur §. 4., ubi exenti a patria potestate Patricii sunt, a qua nec toga, nec militia, nec Senatoria dignitas, nec ipse Consulatus emancipabat.

(60) Suidas hoc v.

(61) *Quem Imperatoria celsitudo Patrem sibi elegit*, inquit Tribonian. §. mox. cit. institur. Hinc Claudian. lib. 2. in Eutropium v. 68. de ejus Patriciatu loquens cecinit.

Praesidium legum genitorque vocatur Principis, & famulum dignatur Regia Patrem.

At deinde de eodem jussu Honorii deportato, qui ejus bona in fiscum redegerat sic lepide ludit:

Diroptas quid plangis opes quas natus habebit?

Non aliter poteras Principis esse pater.

Egregium de Patriciis antiqui, & medii aevi cujuscunque generis opusedidit Octavius Gentilis Septempedanus vir doctissimus, quem consule. Ut autem Imperatorum uxores Caesarifas, ita & Patriciorum Patricifas vocarunt infimi Graeci.

(62) Cassiodor. lib. 5. Epist. 5. in formula Patriciatus.

(63) Expatrios legimus passim in C. Th. in Conc. quoq. Chalcedon. act. 1. interfuere *Florentius*, *Senator*, & *Protogenes* Expatrii. Vide & l. 3. §. 4. C. ubi Senatores &c.

(64) Plura collatae ab Augustis Byzantinis in Reges, ac Principes hujus dignitatis exempla colligit Cang. hoc v.

Quod autem, aut ex Patriciis mitterent ad Exarchatum, vel Apuliam, Siciliamve (65) regendam, aut quos destinabant hac dignitate exornare consueverint, harum idcirco Provinciarum Rectores frequentissime Patricios legimus. Sed qui Protopatricius? Non alius sane, nisi qui gradu aliquo, sive ab aetate (66), sive a Patriciatus saltem adeptione, sive tandem ab instituta nova dignitate desumpto, ceteris praefertur. Sic etiam Asparem Primum Patricium Marcellinus (67) Comes dixit in Chronico. Protocatapanos quoque invenisse se in ejusmodi Magistratibus, qui sub Catapanorum (68) nomine ad Apuliam regendam postremis temporibus a Graecis ablegabantur, putarunt doctissimi (69) PP. Maurini, qui eos in novis vocibus Cangio addiderunt. Sed aliquo Lupi Codice decepti sunt, quem unicum laudant. Apud illum enim (70) non Prothocatapanus, sed Potho Catapanus ubique legitur, quem Leonem Potum fuisse vidit eruditissimus Cangius, tum in familiis Byzantinis, ubi de stemmate Argyrorum agit, quum vero in indice Catapanorum Apuliae, quem in hac voce Glossario inseruit. In usu potius fuisse Siciliae Protostra-

te-

(65) Obvia res est. De Patriciis duobus, qui Italiae Provincias, translata Byzantium Imperii sede, regerent, agit Const. Porphyrogen. de administ. Imper. cap. 27. de cujus loco dicam infra cap. 10. num. 3.

(65) Ad aetatem refert Cangius laud. loc.

(66) Πρωτοπατρις, ἢ Κόμης ἢ οὐκίσις Protopatricii, & Comitibus obsequii meminit etiam Theophanes. Meminit & Protopatricii Malchus in excerptis in hist. Byzant. pag. 92. Monendum tamen, esse nonnullos, qui Βασιλοπατριαν Imperatoris paternitatem, ut Phranzes vocat lib. 1. cap. 27. diversam putant a Patriciatus dignitatem. Sed frustra. Adi Cang. in utroq. Glossar. v. Pater Imperatoris & πατὴρ.

(68) De Catapanis hujusmodi dicam infra cap. 10. n. 3.

(69) In addit. ad Cang. hoc v.

(70) In editionib. Lupi, sive Caraccioli, sive Peregrini, sive Caru-

fii, sive Murator., sive Pratilli ubique legitur Potho Catapanus. Vide ad ann. 1029. Et ann. 1031. solo Pothi nomine effertur, quarumvis in C. Ducis Andriae additam quoque esse vocem Catapani moneamur, quae tamen, ut in anno 1029. a voce Potho disjunctim legenda est: utrobique autem cum Θ scribitur. Illum fuisse Leonem Potum, aut Pothum ostendit Cangius in familiis Byzantin. in Argyriis, & in indic. Catapanorum. Nec sane intelligi potest qui fuerit, nec ulla analogia extundi iste Protocatapanus, quum unicus in Apulia Catapanus fuerit, nec alibi in Imperio Graeco ususpatus hic Magistratus, ut infra dicam. Ad Protostrategos quod adinet vide Anastasium in Constantino Papa, ubi de Theodoro Patricio, & Protostratego Siciliae, & Chioccarellum de Episc. Neapol. pag. 77. ubi in diplomate occurrit Antiochus excellentissimus Patricius, & Protostrategos.

tegos, quod reliquis praecemerent Strategis, constat.

XI. Sed istos fere omnes Protonobilissimi dignitas praecedebat. Sane etsi nobilissimi epitheton nonnullis etiam Impp. collatum interdum legamus (71), praesertim vero M. Aurelio Commodo, ut Historici, lapidesque testantur: illo tamen potissimum Caesares Imperio successores designati in numismatis (72), marmoribusque exornari solent. At translato Byzantium Imperio frequentissime hoc titulo Augustorum filios distinctos noscimus (73), qui propterea & Nobilissimi pueri vocabantur, & Nobilissimae audiunt Augustorum filiae in Codice (74) Theodosiano. Constantinus Magnus, si Zosimo (75) fides, a Caesarea dignitate, alteram Nobilissimi avulsi creditur, quum Constantinum fratrem, & Hannibalianum fratris filium Nobilissimos vocari iussit. Sequutus is mos ab iis qui (76) successerunt Imperatoribus; donec subinde eâ praediti dignitate Augustorum liberi, fratresque omnes conferentur: illaque postremo Aulæ (77) etiam Proceribus sub

(71) Vide Herodian lib. 2. cap. 9. ubi de M. A. Commodo agit, & confer marmor apud Gruter. pag. 262. n. 4. Sic et in collatione Legum Mosaitarum, quam Licinio Rufino tribuit Cujacius tit. 15. Diocletianus, et Maximianus *Nobilissimi Augusti* inscribuntur.

(72) Vulgata res est. Primum collatum hunc tit. C. Julio Vero Maximino, a Maximino Patre, colligunt Eruditi ex lapide Gruteriano fol. 151. n. 5., seu apud Sponium fol. 187. quem et refert Pagius ad ann. 135. n. 8. Sed in lapidibus hætenus fortasse verum. At collatum longe antea Getæ Caesari demonstratur ex actis sineeris SS. MM. Perpetuae, et Felicit. ab coaervo Auctore conscriptis ex edit. Valerii. §. 16. ubi sic legit Noxiis *Nobilissimi Caesaris*. Ruinartus equidem legit fol. 86. edit. Veron. ann. 1731. *Noxiis Nobilissimis, Caesaris &c.* At Holstenius in notis ad acta illa etiam numum Getæ ipsius apud Hulsium producit cum adversa figura Nobilitatis. Ut ut res se habuit, passim hic tit. recurrit in Caesarum numis. Mihi

unus est *M. Aur. Carini Nob. Caes.* Vide Panvinium in fastis pag. 244.

(73) In constitutionib. Impp. hisce siglis N. P. indicantur. Vide Cujac. ad l. 4. C. de privileg. eorum, qui in sacr. Palat. militant.

(74) Confer l. unic. C. Th. de privileg. Dom. Aug., et l. 21. C. Th. de lustral. collat.

(75) Zosimus lib. 2. ex collect. Sylburgii.

(76) Jovianus inter filios suos Varonianum, et Honorius Valentianum sororis filium, a Theodosio deinde Caesarem renunciatum, Nobilissimos crearunt. Vide Philostorgium lib. 8. cap. 8., et lib. 12. cap. 20. Justinianum quoque a Justino, cujus ex sorore nepos erat, Nobilissimum primo designatum, deinde Imperii successorem scribit Marcellin. Comes in Chronic.

(77) De inferioribus autem temporibus, in quibus omnibus promiscue a sanguine Principibus hic tit. conferebatur, imo, et nonnullis Proceribus vide Photium in Bibliothec. pag. 187. edit. graec-lat. Schott. 1612. Leun-

sub celsissimis Imperatoribus quandoque conferretur. Hoc postremo tempore dignitas emerfit Protonobilissimi (78), quae scilicet Primatus inter Nobilissimos tribueretur; eaque exornatus in Italia comparet anno 1108. Basilius Imperialis Protonobilissimus in charta (79) apud Ughellum.

XII. Denique & huc pertinent Proto a secretis, & Protonotarii, & si vis etiam Protoscrinarii, & Protocancellarii, qui etiam occurrunt in Aula, vel apud Magistratus Graecorum. Secretarium locus erat (80), in quo Senatus, Judicesve ad causas discutiendas, jusve reddendum conveniebant. Hinc emerfit vox illa *Secretarius*, quae Scribam indicaret, quod in Secretariis decreta, vulgo non communicanda, qui hoc munereungebatur, exciperet. Locum propterea vocavit (81) Ammianus *iudiciale secretum*. Quoniam autem plures huic officio destinabantur, qui primus inter eos in Imperiali Consistorio erat, is Protosecretarii titulo donabatur, cujusmodi apud Johannem, & Manuelem Comnenos (82), Johannes ille Zonaras Annalium Scriptor fuit. Simile quidpiam in Protonotario intelliges, de quo, utpote etiam inter officia Ecclesiastica relato, dicam uberius capite sequenti. Protoscrinia-

C

rii

clavium in Pandect. Turc. pag. 90. aut Cangium ad Alexiad. pag. 274. & in utroque Glossar. praesertim med. Graecif. tom. 2. fol. 1010.

(78) De Protonobilissimis idem Cang. Alexiad. lib. 7. pag. 339. Alemann. ad histor. Procop. arcan. cap. 9. Hoc tit. Manuel Comnenus in epist. ad Alexand. 3. Ludovicum VII. Galliarum Regem exornat apud Baron. an. 1180. num. 21.

(79) Ughell. tom. 7. in Archiep. Barenf. ubi refert. chartam Richardi Senescalli Ducis Willielmi Wiscardi.

(80) Hac notione occurrit haec vox ubi de Ecclesiis non agitur. Confer l. 70. C. Th. de exactionib. l. 1. & 2. C. Th. de off. Rect. Provinc. & ibi Gothofred. Item l. ult. C. Justin. ubi Senator. l. 3. C. de off. divers. judic. Vide etiam acta S. Cypriani sub init. & acta SS. MM. Scyllitanor.

apud Ruinart. edit. Veron. fol. 76. & 188. & Lactantium, seu Auctorem lib. de mortib. persecutor. cap. 15. At in Ecclesiis aedacula erat. Illis adnexa, in qua ministeria condebantur. In his haud raro PP. Concilia celebrarunt, quorum actiones, sessionesve secretaria nuncuparunt. Hinc & Secretarius dictus aliquando, is quem hodie *Sacristam* dicimus. Confer Cangium.

(81) Ammian. lib. 15. cap. 7. Vide & in hunc locum Valesium pag. 98. edit. Gronovii.

(82) Vide praefat. Cangii ad Annales Zonarae. Paris 1686. Sic & Anastasius in Stephano II. tom. 3. S. R. I. fol. 160. *Conjunxerunt in hac Romana Urbe Imperiales missi, Gregorius scilicet Protoprocurator, & Johannes Silentiariorum.* Confer Cangium ad Cinnaetum fol. 493., & v. *Protoscrinarius*.

rii etiam inter Ecclesiastica munera leguntur, sed non (83) apud Graecos. Ut non nihil heic innuam, generale scrinii (84) nomen ad archivum ferme coarctatum est. Ut illa Magistratum omittam, celebrantur potissimum (85) quatuor Palatina, seu Augustaea Principum scrinia, *Memoriae*, *Libellorum*, *Epistularum*, & *dispositionum*, quorum in utroque Codice mentio. Scriniarii vocabantur puto, non qui Scriptorum vices agebant, sed qui scrinia (86) ejusmodi servabant, *charularii* haud raro dicti, quibus Praefectum sub Alexandro Imperatore Romae Ulpianum (87) Jurisconsultum scimus. Quem Primiscrinium (88), quod scriniis praeesset, vel primum inter Scriniarios locum obtineret, dixere Latini, hunc Protoscrinarium nonnumquam mixta voce extulere, sicut in Protocancellario (89) & in multis aliis fecere, Graeci. Sic & Protojudicem (90) nostri, & Protocurforem (91) dixere, & sexcenta alia, in quibus non ultra immorandum, quod numquam esset dicendi finis.

CA-

(83) Protoscriniarii iidem qui Primiscriniarii, & Scribae Regionarii leguntur in Ecclesia Romana. Vide Baron. ad ann. 1100. num. quinto. Eos Protoscriniarios vocant acta S. Sebastiani, Regino in Chronic., & Chronic. Farfense.

(84) Plures hujus nominis notiones habes apud Cangium, Maurinos, & Vicat in ea voce.

(85) Consule Breviarium Theodosian. seu Notit. Imperii, & II. in utroque C. praesertim I. ult. C. de Decurionib. l. 3. C. de off. quaestor. l. 3. 4., & 21. C. de proxim. Sacr. Palat. & I. ult. C. de prox. sacr. scrinior. De scriniis vero Magistratum tit. utriusque C. de numerariis, & quae in eos observant duo Jurisprudentiae lumina Cujac. & Gothofred.

(86) Ita rectius describuntur a Vicat in vocabul. juris utriusque v. *scriniarii*.

(87) Lampridius in Alexandro Severo cap. 26. fol. 205. Hist. Augustae edit. Florent. 1725. *Et Consiliarius Alexandri, & Magister scrinii Ulpianus fuisse perhibetur.*

(88) Vide I. ult. C. de numerar. & I. ult. C. de adparitorib. PP. l. 3. C. de divers. offic. Symmach. 1. epist. 33. seu ejus relationem apud Baron. ann. 419. num. 5. Cassiodor. II. epist. 20. Breviar. Theodos. l. 40.

(89) Protocancellarii, quem nostri sequiores frequentius Archicancellarium dixere, meminit Anonymus Combesianus in Porphyrogenito n. 8.

(90) In charta anni 1165. in additam. ad Chronic. Cesauriense tom. I. p. 2. S. R. J. *Ego Amor Termolensis Alifinae Protojudex.* In ann. 1160. apud Ughell. in Archiep. Salernit. num. 13. tom. 17. *Ego Petrus Protojudex.* Quid quod Messanae Primates ipsi Universitatis Judaeorum, solo Proti nomine indigitantur in charta apud Pirrum tom. 1. fol. 410. edit. Venet. *Aron Favi Judaeum Protum Universitatis Judaeorum: Ipsos Protos in eadem Curia citari fecit &c. Cum vereantur dicti Proti &c.*

(91) Protocurforis insignis mentio est in Histor. Miscella t. 1. p. 1. S. R. J. fol. 123. Locum etiam refert Baron. ad an. 607. n. 2. unde colliges id muneris haud ignobile fuisse.

C A P U T II.

De officiis Ecclesiasticis in quibus τῶν πρωτῶν denominatio apud Graecos occurrit. De Protosyncellis, Protophœcis, Protonotariis, Protoceris, Protopsaldis, Protocanonarchis nonnulla, ejusdem speciminis causa, traduntur.

I. **I**nter munera Ecclesiastica hoc τῶν πρωτῶν caractere distincta, primum sibi vindicant locum Protosyncelli in magna apud Graecos dignitate erecti. Syncellos porro latine dixeris concellaneos, hoc est una sub eodem tecto, cellaque degentes. Latinam scilicet vocem heic Graeci adoptasse videntur, quum sua carerent; atque ex illa plures fecisse, siue hibidas, siue derivatas. Cellas itaque κελλῖα dixerant; inde κελλιῶτας Celliotas vocarunt Cubicularios, ut apud Phrantzem (1): συκελλῖτας Syncellitās, qui simul habitabant Monachos, ut videri apud Cassianum (2) potest. Audies nonnunquam & barbaro ritu Congellos, Syngellos, Sygellos, & Siquillos, quae voces ejusdem sunt, aevo sequiori (3), corruptelae. Quos ergo proximè apud se quisque locò tenebat, conviventes, & commensales, hos jure Syncellos vocasset. Episcopes cum primis, imo etiam Presbyteros, Diaconosque, ut semper vitae suae adhuc secretioris testes haberent, per-

(1) Sic Phrantzes lib. 2. Chronic. cap. 1. de morte Imperatoris agens: *Hic mos tenet ut Celliotae Imperatoris sepulcrum ejus usque ad prima sacra funeralia, siue justè perseverent, videntur tamen & hac voce Monachi, ut ostendit Cangius in Glossar. med. Graecit. Plura quoque Allat. 3. de consens. cap. 8. num. 8. de Celliōtis hodiernis Monachor. Graecor.*

(2) Cassian. collat. 20. cap. 2. *Ut nos nunquam pristinos Syncellitās, etiam cellulae suae, quam in extrema horti parte construxerat, honoraret hospitio. Quae quidem retulimus, non quia Cassianus homo Graecus fuerit, ut putavit Guesnajus in suo Cassiano illustrato, de qua se videt Card. Noris.*

C 2 pe-
in Hist. Pelagiana lib. 2., sed quia ab ineunte aetate in Graecia diu versatus, inde hanc vocem retulit.

(3) Novitii scilicet graecae linguae facile intelligent hos barbarissimos. In prima voce, τῶν σὺν Graecorum substitutum fuit con Latinorum, quod idem significat. In duabus aliis quum ea vox etiam συκελλῶς scriberetur, factum est, ut legeretur Syngellus, & sygellus. Quum x post γ non recte pronunciarent, factum Syngellus; quum γ ante x, factum Sygellus. In postrema denique Graecizantes latini, ut x post γ pronunciationem magis emollirent, fecere q; unde manavit Siquillus.

petuos sibi comites vel in ipsis cubiculis adjunxisse Clericos quosdam ex veteri disciplina constat. Hinc nimirum nomen Acolythi factum nonnulli arbitrantur (4), quos Acoluthos, idest comites, affeclas, pedissequos potius, quam Acolythos nuncupatos putant. Non quod illi ad sacrum ministerium nullatenus pertinerent, ut temere, meros efficiens Cubicularios, Calvinus (5) bacchatur; sed quod ab notiore hoc, & fortasse antiquiore munere sibi fecerint nomen; quamvis autem Acoluthos inter ordinum gradus non habuerint Graeci (6), nec porro habeant; ab ipsis tamen id officii mansisse, vox ipsa demonstrat. At vero Syncelli vocem retinere, *Acoluthos* autem reliquere latinis, qui illos ad ordinis gradum provexerunt. Sane inter sincera monumenta, prima Acoluthorum mentio in fragmentis est epistolae Cornelii Papae ad Fabium Antiochenum apud Eusebium (7). Scilicet, quum
ex

(4) Vide Pamelium in adnot. ad epistol. 55. S. Cypriani. Alteserram de juridict. lib. 11. cap. 5. Addit Duarenus de Benefic. lib. 1. cap. 14., ideo sic vocatos, quod Episcopos, & Presbyteros comitarentur, quocumque ierint, ut actionum testes essent. Porro etsi extundi haec vox possit ab α , et $\kappa\alpha\lambda\upsilon\omega$ id est *non prohibeo*, ut sic Acolythi nuncupentur, quod admissi ad altaris ministerium sint, a quo reliqui inferiores Clerici prohibebantur, qua de re. Estius in 4. dist. 24. §. 13., non satis tamen commode adplicata videtur, quod hoc illis demum permissum fuerit, quasi prius sine nomine essent. Quod si hinc derives, sine adspiratione scribendam esse jure volunt Goar, Cangius, et Macrius. Verum usum etiam scribendi populo concedimus, scientiam nobis reservamus. Interea an revera ab α , et $\kappa\alpha\lambda\upsilon\omega$, an a verbo $\alpha\kappa\omicron\lambda\upsilon\delta\epsilon\omega$ sequor ortum ducat haec vox, vix invenient eruditi, quod lusum jamdiu nobis fecerit literae γ , et diphthongi $\omicron\upsilon$ pronuntiatio. Ceterum constans adspiratio ab $\alpha\kappa\omicron\lambda\upsilon\delta\epsilon\omega$ probabilius derivatam ostendit.

(5) Calvin. instit. lib. 4. cap. 19. §. 23.

(6) Vid. Morin. de sac. ordinat. p. 3. exercit. 11. 12. et 14. Martenium de ritib. lib. 1. cap. 8. art. 1. Chardon *Histoire des sacraments* tom. 3. lib. 1. cap. 1. Goar ad euchol. p. 233. et 247. edit. Paris. Habert. ad Archierat. pag. 37., et 48. Levia enim sunt, quae sive Scheltrat. diff. 4. ad Concil. Antiochen. cap. 17., sive Hallier de sac. elect. et ordinat. p. 2. sect. 1. cap. 1. ar. 1. §. 4. obiciunt, proxima Apostolis aetate Ecclesiam Graecam omnibus quatuor minoribus ordinibus non fuisse destitutam.

(7) Euseb. lib. 6. hist. Eccl. cap. 43. Videtis hujus epist. fragmenta apud Constant. fol. 150. At vero quod apud Euseb. in vit. Constant. lib. 3. cap. 9. post enumeratos Episcopos Nicaenae Synodo praesentes haec legas: *Presbyterorum autem Diaconorum, Acoluthorum, & aliorum, qui istos comitabantur turba ne numerari quidem potest*: inde non inferas Acoluthos in gradu ordinis usurpatos ab Graecis fuisse. Illa enim vox in textu graeco, eos omnes indiscriminatim complectitur, qui in Episcoporum famulatio, et comitatu erant. Vide Thomassin. p. 1. lib. 2. cap. 30. n. 4.

ex eorum contubernio factum fuerit, ut Episcopos in publicum prodeuntes (8) anteirent, hique ad mittendas aliis Episcopis litteras (9), quibuscum Ecclesiastica negocia conferenda erant, eorum ministerio uterentur: inde etiam manavit, ut ad Eulogias, ipsamque (10) etiam Eucharistiam in communionis tesseram deferendam passim adhiberentur; cujus rei insignia existant exempla in epistola S. Innocentii I. ad Decentium (11), & in sacculi traditione, quâ huic nobilissimo muneri (12) in ordine Romano mancipabantur. Hinc etiam evenisse, ut in Ecclesia Occidentali inter ordinum gradus referrentur, quamvis deinde minoribus in sacrificio muneribus addicti fuerint, vehementer quidem, nec temere arbitror. Itaque ad nostra ut redeam, vetustissima fuit in utraque Ecclesia Syncellorum disciplina. De latina testem disertissimum habemus Ennodium (13) Ticinensem in eo libello Apolo-

ge-

(8) Notandus hac de re locus S. Ambrosii. 1. de off. 18. ubi de quodam Clerico ait, jussisse, *ne unquam praeiret mihi, quod veluti quodam insolentis incessus verberare, oculos feriret meos.*

(9) Confule epist. S. Cypriani 42. fol. 142. edit. Baluzii Venet. 1758. ubi de Nicephoro Acolutho; et epist. 55. ubi de Acoluthis Saturo col. 191. et Feliciano col. 199. litterarum lateribus; et epist. 78. et 79. ubi de Luciano, Maximo, et Amantio Acoluthis subsidiorum portitoribus col. 381. Non raro et id muneris Hypodiaconis datum, ut in eadem epist. 42. et seq., et 78. et 79. Confer S. Augustin. epist. 62. nunc 102. in qua per Albinum Acoluthum rescribit, et epist. 104. nunc 191. et fortasse alibi, et S. Greg. lib. 7. ep. 7. ind. 1. Ad Thomam, p. 1. lib. 2. cap. 30. n. 8.

(10) Id satis ostendit martyrium S. Tharsicii Acoluthi in Martyrol. Ursuardi, et Romano ad 8. Kal. Septembris. Verum plura Mabillonius habet in comment. aviis praevis ad ordin. Roman. Musei tom. 2. fol. 30.

(11) Innocent. I. epist. ad Decent. edit. Coustant. col. 860. *Quarum Presbyteri (Ecclesiarum), quia die ipsa*

propter plebem sibi creditam nobiscum convenire non possunt, idcirco fermentum a nobis confectum, per Acoluthos accipiunt, ut se a nostra communione, maxime illa die, non judicent separatos. Vide ibid. notas Coustantii; et Mabill. loc. laud.

(12) Ordo Roman. VIII. apud Mabill. laud. fol. 85. Hunc sacculum ad confringendas in Missa oblatas consecratas pertinuisse putat post Mabill. Martenius de ritib. lib. 1. cap. 8. ar. 8. n. 16. Vide et Cangium v. *sacculus*.

(13) Hic libellus, qui in Synodico decreto transivit in 5. Synodo sub Symmacho anno 504. celebrata, ea de re sic habet. *Nullum Sacerdotium antiquis, & modernis legibus obsequentem, nullumque Levitarum, sine bene probata volumus in quocumque loco manere custodia. Vel quem substantiae exilitas non permiserit habere consortem, ipse concellaneus fiat alterius. Publicum sit apud Religiosos omne quod geritur. . . multos habeat actuum confcios, qui Deo debet innocentiam &c.* Vide hunc libell. in actis Conc. vel in supplement. Bibliothec. PP. Confer et Baron. ad ann. 502. n. 34.

getico, quem in caussa Symmachi Papae Synodali auctoritate conscripsit, & quintae sub eodem Romanae synodo obtulit. Quamobrem Etherium Lexoviensem Episcopum, multos circa stratum suum habuisse lectulos Clericorum narrat S. Gregorius (14). Turonensis. Quos autem ex Clericis primum adsumebant, deinde ex Monachis etiam eligi permisit S. Gregorius Papa, cujus decretum a Gratiano (15) laudatur: unumque ex Monachis concellaneis ejus fuisse S. Augustinum Anglorum Apostolum Leo (16) Tertius scribit. Plures hanc disciplinam, sive instituentes, sive instaurantes Canones, exempla congerit (17) Thomassinus. At ad Orientales Episcopos, Patriarchas praesertim quod adinet, ii Monachos sibi frequenter deligebant Syncellos, cujusmodi fuisse Sedium (18) orientalium in VII., & VIII. Synodo legatos legimus. Eo tamen ibi res evasit, ut Patriarcharum Syncellatus in summam evectus fuerit dignitatem, quod eorum Concellanei, utpote consiliorum participes, potestatis quoque administri fierent, qua de re praeter laudatum Thomassinum, uberrime agit Christianus (19) Lupus.

II. Verum inter eos, Cpolitanae Ecclesiae Syncelli potissimum excelluerunt; tametsi quodnam in illa Ecclesia proprium eorum munus fuerit, frustra doctos viros quaerere nos Cangius (20) moneat. Obscurum quidem: atqui magnum

fuit

(14) S. Greg. Turonens. lib. 6. cap. 36. Vide etiam Conc. Turonens. 2. can. 19. et Ticinense anni 850. can. 1. De S. Caesario Arelateni similia Thomassinus refert p. 1. lib. 2. cap. 100. n. 8.

(15) Vide decreti can. 58. 2. q. 7. et can. 60. ibid. qui tribuitur Paschali PP., in quo id muneris erga Episcopum Presbyteris, et Diaconis adsignatur.

(16) Haec epist. Leon. III. inter illius prima censita, scripta est ad Kenulphum Merciorum Regem, ac refertur a Willelmo Malmesburiensi lib. I. de gest. Reg. Angliae cap. 4. ibi: *Ipsam Parochiam B. Augustino Syncello suo tradidisse*. Sed ante tempora Gregorii refert liber Pontifical. decretum Lucii I. *Ut duo Presbyteri, & tres Dia-*

coni in omni loco Episcopum non desererent. propter testimonium Ecclesiasticum.

(17) Loc. mox laud. adnot. 14. cap. 100. 101. 102. Vid. etiam Cangium v. *Syncellus*.

(18) Sic Johannes, & Thomas Monachi legati Alexandrinae, Antiochenae, et Hierosolymitanae Sedis in Nicaena Synod. 2. Syncelli esse leguntur. Elias quoque in Cpolitana 4. subseribitur: *legatus, & Syncellus Sedis Hierosolymitanae.*

(19) Consule Chr. St. Lupum diff. de 8. Synod. General. cap. 10. tom. 3. opp. fol. 369. edit. Venet. 1724.

(20) Pluribus hac de re Cangius v. *Syncellus*.

fuisse, & multorum ambitu expetitur, dubitat nemo. Hinc factum, ut quum illorum satis numerus augetur, Sergius ille Monothelita, qui annò 609. in thronum Cpolitianum elatus fuit, constitutionem (21) ab Heraclio Augusto impetraverit, quâ ad binos dumtaxat redigerentur. Sed vero intra arctos adeo hujuscemodi limites, nec Clericorum ambitio coërceri, nec sequiorum Patriarcharum facilitas potuit. Ebullierunt rursus Syncelli permagno numero, ut Thomassinus observat, eorumque primus *Protosyncellus* vocari coepit. Hunc propterea Bulingerus (22) putat primum fuisse post Patriarcham, eoque apud eum locò habitum, quò apud Augustos ii, qui Caesares, & Imperii candidati, ac successores erant. Verum ne utrumque falsum sit vereor. Etenim, ut ut vel supra ipsos etiam Metropolitanos federe aliquando contenderint (23), factòque ipsò confedissent Syncelli Cpolitiani, propterea quod Metropolitanae quoque eorum consequi dignitatem adfectaverint, unde Syncelli Metropolitanicam suâ minorem esse inferebant: Archimandritas nihilominus Protosyncellis praeponi in antiqua creandi Patriarchae formula apud Phranzem (24), & Codinum constat. Deinde etsi quandoque, qui Protosyncellus erat successor quoque fuerit in Sede Patriarchali: quinimmo & ante investum Protosyncellum, ex Syncellis aliqui in eum thronum eveci fuerint, ut pluribus congestis exemplis Lupus (25), ac Thomassinus ostendunt: attamen quid haec inter tantos, inquit Cangius, quibus nusquam fuit Syncellorum munus ante adeptum Patriarchatum? Nec porro semper, neque ut plurimum morituro Patriarchae Protosyncellus succedebat, (quemadmodum Caesares demortuorum Augustorum implebant locum) quamvis is gradus esset, ut facilius (26) eligerentur. Maxima scilicet

au-

(21) Exstat in Paratitlis Leunclavii in Codice juris orient.

(22) Bulingerus in appendic. de officii Eccl. Cpolit. aliàs laudata.

(23) Vide hac de re plura infra cap. 3. n. 6.

(24) Refert Lupus in appendic. ad Synod. Chalcedon. act. 4. tom. 2. opp. ol. 266. eodem pacto in ultima Syno-

do a Graecis Cpoli anno 1642. celebrata, quâ Calviniana haeresis proscrip-
ta fuit, Magnus Archimandrita Magno Protosyncello praefertur. Vide Conc. tom. 24. col. 1722.

(25) Laud. loc. adnot. 14. 17., et 19.

(26) Eò scilicet res apud Graecos progressa est, ut Syncellos Patriarchis etiam

auctoritate potiebantur, quam (27) nonnulli ei similem arbitrantur, quam apud nos habent hodie officiales illi, quos sibi Vicarios Episcopi constituunt, quâ nihilofecius majorem omnino existimaverim, quum huic similem potius sibi Chartophylaces (28) vindicaverint, Protosyncelli vero veluti (29) Patriarchae oculi, & coadjutores haberentur. Verum, ut hodieque apud Principes, plures licet Cubicularii reipsâ sint, fiunt tamen & id generis plurimi, qui nec Principibus praesto sunt, nec cum illis convivunt: ita porro factum ab Episcopis Cpolititanis, atque ab ipsis etiam Imperatoribus Orientis. Hinc nonnullis etiam ab ea Urbe, vel Ecclesia perpetuo absentibus Syncelli honos participatus. Johannes Episcopus Tranensis (30), qui mediô saeculô undecimo floruit, Graeci Schismatis inter nostros fautor famosus, *Pontificalis*, & *Augustalis Syncellus* nuncupatur, quod tum (31) ab Augusto,

etiam Augusti darent; imo et ipsi, non minus ac Patriarchas facerent. Plura Thomass. cap. 101. n. 5. et seqq. et cap. 102. n. 5. et 6.

(27) Macrius in Hierolexic. v. *Protosyncellus*.

(28) De Chartophylace dicam plenissime cap. 5. Illud heic addendum, ex Protosyncello apud vana fumosorum titulorum pompa gaudentes Graeculos, ut Lupus loquitur, factum fuisse Magnum Protosyncellum, cujusmodi et illum legimus in ultima Graecorum Synod. adnot. 24. laudata. Ejus officia nonnulla in Euchologio describuntur, portandi scilicet ad sacrificium hypogonatum, hoc est pulvinar, quod Patriarchae genibus substernebatur, atque in ejusdem sacrificio orationem pro eo sollempniter canendi, ex Graecorum more, qui neminem pro semetipso publice orare voluerunt. Vide Lup. ibid.

(29) Hoc Protosyncelli munere fungam legimus in Ecclesia Cpolitana Gregorium illum Meliffenum Mammatem in Conc. Florentino celebrem, adversus quem plura Schismaticus Sguroplus. De eo vide, non tam quae habet Creighton in praefat. ad Sguroplus. quam quae Warthonius ad Caveum

ad ann. 1440. in supplem. pag. 120. Confer etiam Allat. in diatrib. de Georgiis. Inter antiquos Syncellos eminent anno circiter 790. Georgius ille Syncellus Tharasis Patriarchae, cujus Chronicum habemus, de quo plura ibid. Allatius, ex quo Oudinus tom. 1. col. 1232.

(30) In histor. transl. S. Leucii Episcopi Brundusini apud Bolland. to. I. ad II. Januar. Prostat et haec translatio apud Ughell. tom. 7. pag. 892. edit. Coleti. Scripta fuit ab Anonymo ipsius etiam Johannis Syncello. Vide Asseman. tom. 3. de reb. Neapolit. fol. 569. Refert Lucentius in appendice ad Sipontinos Archiepiscopos, quos inter etiam fuit hic Johannes, illius epitaphium, in quo dicitur Archiepiscopus *Tranensis*, *Sipontinensis*, *Garganensis Ecclesiae*, atque *Imperialis Syncellus*. Vide etiam Adelferium in vita S. Nicolai Peregrini edita ab eodem Ughell. eod. tom.

(31) Ut Patriarchae Syncellos dabant Imperatores, quemadmodum supra adnot. 26. observatum; ita titulo tenus Archiepiscopis, et Episcopis conferebant, unde manarunt Augustales Syncelli: vide Cangium hoc verbo.

gusto, quum a Patriarcha illò ornatus titulò fuerit. Postremo eò pervenit Graecorum prodigus fastus, ut Calabriae nostrae Episcopis absentibus, Protosyncelli etiam dignitatem, seu potius titulum communicarent. Theodorus Mesimerius (32) Episcopus Scylacaeus circa finem undecimi saeculi, hòc se titulò in diplomate distinguit, quod S. Brunoni, ac Lanvino datum refertur.

III. A Protosyncellis ad Proteclicos gradum facimus, hoc est ad primos defensores. Alià porro notione munus defensoris Ecclesiae apud Latinos frequens est, praesertim in (33) epistolis S. Gregorii, alià apud Graecos. Tuebantur enim illi jurisdictiones Ecclesiarum, & bona, immo & pauperum personarum. At Proteclici munus in Ecclesia Cpolitana ad curam captivorum protendi, simulque iudicium comprehendere omnium querimoniarum, quae ad forum deferuntur, scribit (34) Codinus. Non sic tamen Anonymus Monchallianus, apud quem sic leges: *Proteclicus jus habet a Patriarcha levis momenti causas, quae in Palatio Patriarchali accidunt cum duobus defensoribus dirimendi: Qui sane & infra, duos hosce*

D Eccli-

(32) Vide Chartam apud Ughell. tom. 9. in Episc. Scyllac. pag. 590. Ibi Mesimerius graece Πρωσσυκελλος, latine Protosynquillus dicitur, quamvis Ughellus chartam graecam non referat.

(33) Confer hac de re innumeras S. Gregorii epist. lib. 1. ep. 6. 25. 26. lib. 2. indict. 11. epist. 36. 54. lib. 4. ep. 4. 25. lib. 7. ind. 1. ep. 4. , & ind. 2. ep. 66. 67. lib. 9. ep. 32. lib. 10. ep. 4. 47. Adi Joh. Diac. in ejus vita lib. 2. cap. 53. Defensorum hujusce numerum ad septem Romae auxisse eundem Gregorium habes ex lib. 7. ind. 1. indict. 17. , qui Defensores Regionarii dicuntur in Ordine Romano. Hujusmodi munus in Ecclesia a Conc. Chartaginienti V. vulgo IV. ann. 398. celebr. originem ducere videtur. Ibi enim sancitum can. 9. *Ab Imperatoribus visum est postulandum, propter afflictionem pauperum, quorum molestus sine intermissione fatigatur Ecclesia, ut defensores eis adversus potentiam divi-*

tum, cum Episcoporum provisione delegentur. Hinc factum ut in altero deinde Conc. Afric. PP. can. 97. inter Africanos, quem ad Conc. Chartag. ann. 407. , rectius alii ad Conc. Milevitan. 2. can. 16. pertinere autumant, hanc facultatem ab Honorio Aug. exoraverint, ut videre etiam licet l. 38. C. Th. de Episc. & Cleric. , quà illis indulgetur, ut defensores eligerent, sive ex coronatis, id est Clericis, sive a Scholasticis, hoc est Advocatis. Inde manarunt & Defensores Ecclesiarum, quorum officium saeculo VI. & seqq. admodum nobile, & multae jurisdictionis. Vide Rapsonum de Basilic. Lateran. lib. 3. cap. 18. Thomass. p. 1. lib. 2. cap. 97. & seqq. Christ. Lupum ad can. 23. Chalced. Van-Espen ad can. 97. Afric. , & Muratorium diff. 73. med. aev. , ubi de Advocatis, & Vicedominis Ecclesiarum.

(34) Codin. & Anonym. in laud. libellis.

Ecdicos suô locô ponit. Illi concinit (35) Euchologium Goarianum, ubi haec invenies. *Defensorum supremus ex Pontificis persona* (idest in ejus absentia) *judex constituitur, atque cum duobus Consultoribus parvi momenti negotia ad Patriarchatum deducta judicat.* Variatum propterea tractu temporis in hoc officio fuisse arbitror; eique potiora munera adnexa, quum inter Exocatacoelos relatum fuit, qua de re infra dicam ex proposito. Constat enim ex Johanne Citrio (36) hoc munus, quum antea inter minora esset, majoribus (37) postea adentum fuisse a Patriarcha Georgio Xiphilino. Hinc apud Codinum in primo officiorum quinario, inter eos, qui in sacra Synodo cum Patriarcha sedent, ultimô locô ponitur, ejus licet additio quinarium excedat numerum; quum tamen apud Anonymum nostrum primus legatur in pentadectertia. Quamobrem Simeon Thessalonicensis (38); qui longe post Xiphilinum floruit, hôc pactô in libello de sacris ordinationibus officium illius exponit. *Protecdicus delegatur ut revertentes ab apostasia recipiendi curam habeat, atque praevaricationes legis vindicet, eosque qui homicidii, aut alterius criminis sunt rei examinet, & in eos inquirat, quô, si quid auxilii ad eorum salutem procurandam ab Ecclesia postulant, ipsis praestetur.* Olim can. 23. Chalcedonensi (39) τὸ ἐκδῖκο Defensori Ecclesiae Cpolitanae (nondum enim, vel plures constituti erant (40),
vel

(35) Euchol. Goarii fol. 229. edit. Venet. 1730. tit. de official. Eccl. Cpolit.

(36) Videtis Citrii verba in respons. ad Constantin. Cabaſilam Archiep. Dyrrachitanum to. 1. Jur. Graec. Rom. Leunclavii lib. 5. fol. 327. Johannes hic sub initium floruit saecul. XIII. Cave tamen ne hunc, quo de loquitur, Xiphilinum, cum Johanne Xiphilino anno 1066. in Patriarcham electo confundas, cui vulgo Dionis epitome tribuitur, quae fortasse nepotis est. Nam hic Georgius Xiphilinus est, qui anno 1193. ex M. E. Scevophylace in Patriarchatu Dositheo successit, cui Citrius fortasse coaevus, licet superiores fuit.

(37) Caussam Macrius refert in

Hierolex. in hac voce ex Balsamone, quod aegre admodum hôc se quisque munere abdicabat, ut adscenderet ad superiora. Magnis enim lucris fruebantur Protecdici.

(38) Floruit Simeon saecul. XV. iuente: obiitque anno 1429. paullo ante expugnatam ab Amurathe Thessalonicam. Vide libell. de sac. ord. edit. a Morino, cujus etiam latin. versio proſtat tom. 22. Biblioth. PP. edit. Parisiens. cap. 13. fol. 791.

(39) Adhuc Correctores Romanos graece, & latine hunc can. referentes apud Gratian. can. 17. 16. q. 1. & Lupum in hunc can.

(40) Eôdem pactô cum plures essent Defensores in Ecclesia Romana, unus Primicerius Defensorum evasit, de

vel ampullosa illa τὸ πρῶτῳ adpellatio inoleverat) commissum ut Monachos, Clericosque gyrovagos, prius commonitos, deinde & nolentes, Urbe regiâ expelleret. Qui autem fuerit etiam apud Graecos πλοικδικῶς, quò titulò in Conc. Cpolitano III. (41) Anastasius Diaconus, & Notarius inter Patriarchae Cpolitani Officiales donatur, obscurum vel ipsi Cangio est. Vetus interpres *Defensorem Navium* vertit, quod munus, quònam pactò ad Ecclesiasticos pertinuerit, quodve tutelae genus fuerit, ignotum.

IV. Progredimur ad Protonotarium, cujus officium in secunda pentade primò locò Codinus ponit; atque per illud aditum fieri ad Exocatacoelos, nimirum primae pentadis dignitates diserte monens, praeesse dumtaxat pictaciis conficiendis scribit. Id tamen muneris in Ecclesia Cpolitana enucleatius Monchallianus Anonymus exponit, cujus haec sunt verba. *Protonotarius stat in Ecclesia, ut ministret Patriarchae, tenensque calamarium suum stat, & ad scribendum promptus est, si ita necessitas postulat. Invisit etiam Jurisconsultos, scriptò-que constitutiones, manumissiones, & alia his non absimilia mandat.* De manumissionibus heic loqui autumo, quae per Constantinum (42) inveciae erant in sacrosanctis Ecclesiis, testimoniò Sacerdotum, quas scripturâ qualicumq. fieri oportebat, unde postea chartularii, tabulariive liberti mediò aevò in Occidente manarunt, de quibus in Caroli M. Capitularibus (43), & in lege Ripuariorum. Porro hybridum est hoc nomen ex Notarii voce compositum, quam sequiores invexere Latini a notis, quibus compendio voce exarabant Scriptores illi, quos γραμ-

D 2

μα-

de quo S. Gregor. lib. 7. ind. 1. ep. 17. Sed ut Defensores non ejusdem videntur esse notionis apud Latinos, ac apud Graecos ἐκδικῶς; ita nec convenit cum Primicerio Defensorum πρῶτῳ πλοικδικῶς. De hoc vide Gretzer. ad Codin., Goarium laudat., Meursium, & Cangium in Gloss. Graecit. qui uberius agunt. Nobis pauca innuisse satis.

(41) Vide act. 8. illius Concilii. Confer Cangium v. *Defensor Navium*.

(42) De iis Sozomen. lib. 1. cap. 9.

Confer. cum l. 1., & 2. C. de iis qui in Eccl. manumittuntur et l. instit. 5. §. 1.

(43) Vide Capitulare Caroli M. anni 806., et lib. 5. cap. 128. Adde Conc. Wormatiense cap. 20., Cujae. observ. 4. 5., Thomassin. p. 2. lib. 1. cap. 73. In lege Ripuarior. tit. 58. §. 1. sic leges. *Episcopus Archidiaconum jubet ut ei tabulas secundum legem Romanorum, quâ Ecclesia vivit scribere faciat, & tam ipse, quam omnis procreatio ejus liberi remaneant etc.*

μωτασ (44), vel Tachygraphos Graeci dixerunt. Vocem tamen eò titulò a Graecis auctam in illis, qui aliis praeessent, aut praeirent Notariis, sibi etiam latini postliminiò vindicaverunt, qui & Protonotarios adhibuerunt, & Protoſcriniarios, aliosque id genus (45), ut observatum est supra. Adoptatum tandem id nomen ab Ecclesia Romana, quae septem Notarios suos, sive MM. acta (46) primitus colligentes, sive Pontificum epistolas, decretaque Conciliorum deinde scribentes, & legationes obeuntes: denique Pontifici summo in Consistoriis ad Ecclesiae negotia consignanda adstantes, Protonotarios appellavit. Illos in nobilissimum auxit Duodecimvirum Collegium Sixtus V. amplissimis honoribus distinctum, quod veteri successit scholae Notariorum, cujus frequens mentio (47) apud S. Gregorium est.

V. Implexior est notitia Protochiriorum (sic enim nostri efferunt), quos etiam latino ritu Primichirios dixere sequiores Graeci. Tametsi autem certum omnino videatur, hanc vocem a latinis mutuo sumsisse Graecos, postquam ad hos translatum imperium est: quoniam illi primum in albo (48) seu cera scriptum, in unoquoque ferme officio Primicerium vocarunt; attamen Gregoras apud Goarium (49) ita illam interpretari mavult, ut graecam prorsus habuerit *επο τῶ πρώτῳ, καὶ κυρίῳ* confectam, veluti *primum Dominum* indicaret. Sed nugatur hic inter Graecos postremorum tem-

po-

(44) De his Montſauconius Paleograph. lib. 1. cap. 5. et seq.

(45) Vide adnot. 88. et seqq. cap. 1. Confer et chartam Burgolienſis Monasterii laud. a Thomassin. cit. cap. 106. lib. 2. n. 1.

(46) Conſule Baron. in praef. ad Martyr. cap. 1. et ad ann. 238. n. 11. et seq. ex vulgar. Anaſtaſio in Clemente, et Anthero. De legationibus Protoſcriniariorum ab vetuſta aetate, teſtis est epiſt. S. Leonis 46. olim 23. Adde et S. Gregor. epiſt. 49. olim 34. lib. 2. indic. 10.

(47) Vid. eund. S. Gregor. lib. 2. indic. 11. ep. 5. et Macrium v. *Notarius*.

(48) Primicerii nomen commune

olim fuiſſe primis quibuſve ex alicui officio adſcriptis, quod primi in tabella cera oblita ſcriberentur, observatum Alciato, Cujacio, et Gothofred. ad l. unic. C. de Primicer. , Voff. in Lexic. , Guther. de off. dom. Auguſt. cap. 9. aliisque. Quamobrem neſcio plane, cur Briſſonius in Lex. Jur. illud *cerius* nominis productionem putet. V. etiam Baron. ad Martyr. 19. Mail.

(49) Refert hanc Gregorae interpretationem ex lib. 7. ſect. 8. Goar. in adnot. ad Codin. 2. n. 10. , ubi et Suidae verba ex tom. 3. , et Heraclii ex Jur. Graec. Rom. adducens, in benignum ſenſum illam trahere ſatagit. Sed vide Cang. v. *Primicerius*.

porum Scriptor. Numquam enim πρωτοκλήριον scripsere Graeci (50), sed constanter πρωτοκλήριον. Suidas vetus inter Graecos Lexicographus Primicerium dixit *in unoquoque ordine primum*: Heraclius in novellis *seriei cuiusque caput*, adeo in plerisque etiam M. E. officiis sui occurrant Primicerii. Anonymus duos refert Primicerios, qui supra Subdiaconos stant, psalluntque cum Protopsalte. Codinus Primicerium addit Tabulariorum, alterum & Lectorum. Quid vero quod apud Ammianum (51), apud Cassiodorium, apud Vegetium, in lapidibus ipsis, & passim in jure Romano innumeri fere legantur in muneribus Primicerii? Illud haud injuriâ suspicari quis posset, id nominis a Notariis (52), quibus primitus collatum cernitur derivasse, quod in ceris scriberent, vel cerâ signarent, ut is qui primus in eo munere esset, Primicerius Notariorum nuncuparetur. Hinc qui cerâ signabat Protoce- rium etiam vocavit (53) Cassiodorius. Sane antiquissimi sunt in Ecclesia Primicerii Notariorum, atque in Conc. Chalcedonen- si (54) Aëtius saepe occurrit Archidiaconus Ecclesiae Cpo- litanae Primicerius Notariorum. In Concilio quoque Byzantino (55) anno 536. in causa Anthimi celebrato, Menam legimus *Lectorem, & Secundocarium Notariorum Apostolicae Sedis*

(50) Hinc tamen inferas velim, quam similis Gregorae aetate, qui faeculo XIV. ineunte vixit, utriusque litterae *n*, et *v* prononciatio fuerit.

(51) Innumerabilis est cohors Primiceriorum. Occurrunt Primicerii Pro- tectorum apud Ammianum lib. 18. cap. 3., sacri cubiculi in Notit. Imper. Vide etiam Cassiodor. 11. variar. 25. 30. 32. In officio Praefect. Praet. apud Vegetium 2. de re milit. cap. 21. Item Exceptorum, Singulariorum, Augustalium, scriniorum l. unic. Cod. Theod. qui app. tyron. Primicerius fabricae l. 2. C. de fabricatorib. Domesticorum, Equitum, l. 2. C. de domestic. menso- rum l. unic. C. de mensorib. Adjuto- rum l. ult. C. de off. P. V. et sexcenti. Vide Vicat. in lex. jur. hoc v. Primi- cius etiam Tabulariorum est in la-

pid. apud Reinesium pag. 433., et can- didatus Primiceriorum pag. 900. Quamobrem non abs re ab S. August., si- ve auctore, quicumque fuerit serm. 21. de tempore, vocatus est S. Stepha- nus *Martyrum Primicerius*. Unde et Hincmarus Vicarium Romanae Sedis in Galliis et Primatem, vocat Pri- micerium apud Marca concord. 6. cap. 29. n. 2. et Baluzium in suppl. ad lib. 5. cap. 44. n. 6.

(52) Vide addentes ad Macr. v. *Primicerius*. Hinc in tit. C., Primi- cieriis, et Secundic. adduntur Notarii.

(53) Laudatur a Macrio hoc v.

(54) Vide act. 2. et seqq. Conc. Chalced.

(55) Confer act. 1. hujus Synod. cum 4., edit. Conc. Bail. Patavii 1701, tom. 2. fol. 197., et 198.

dis antiquae Romae: Similiter & apud S. Gregorium (59), & in hujus vita apud Johannem Diaconum utramque implent paginam Primicerii isti, ac Secundicerii Notariorum. Et quidem de Primicerio Notariorum Romanae Ecclesiae, ejusque dignitate plura ex veteri disciplina conjicit Thomassinus (57); eumque caput fuisse Cleri totius inferioris, atque a gradu propterea Hypodiaconorum adsumi solitum. Quamobrem vertices trium ordinum, quibus Ecclesia illa constabat, Archipresbyter erant, Archidiaconus, & Primicerius iste Notariorum, qui, vel absente Pontifice, vel Sede vacante, illius clavum moderabantur. Nec confundendi Primicerii hujusmodi cum Primiscriniis (58) sunt, quorum cura ad archivum pertinebat, quod scrinii nomine efferebant Latini. Primiscriniis enim pluteis, quorum custodiae chartae committebantur, praefecti erant, & varia ex chartis quae servabant fortiti (59) sunt nomina. In Ecclesia autem Romana qui Primiscrinius dicebatur, vel Protoscriniarius, duodecim praefuisse scriniariis, qui etiam Notarii (60) essent, Macrius putat. Illinc igitur ad alia officia translatum arbitrantur hoc nomen, quum (61) in jure Romano in muneribus quampluribus, praeter Secundicerios, Tertiocerii etiam, Quartoceriique non desiderentur.

VI. Nitidior autem ex disciplina Ecclesiarum Hispaniae
Ec-

(56) Vide lib. 2. ep. 22. lib. 6. ep. 29. lib. 7. ep. 22. 23. Joh. Diacon. in vita lib. 2. cap. 11.

(57) Thomass. de benef. p. 1. lib. 2. cap. 103.

(58) Diximus jam cap. 1. n. 12., et adnot. 83. Fatendum tamen Primiscrinium dictum quoque fuisse Primicerium Tabulariorum, quod Scrinio Tabulariorum, seu Tabulario praefect, ut monet Vicat v. *Primiscrinus*: adeoque illud semper verum, commune, ac generale fuisse Primicerii nomen.

(59) Sic legimus Primiscrinius largitionum privatarum, canonum, beneficiorum, securitatum etc. Confer notitiam Imper.

(60) Protoscriniarium Romanae Ecclesiae, illum describit fuisse Joh. Dia-

con. junior. in libello de Eccles. Lateran. edit. a Mabill. Musei tom. 2. fol. 570., qui praefect Scriniariis, quos *Tabelliones* vocamus. Confirmantur ex hoc loco, quae Macrius tradit v. *Scrinium*. At Notarios a Scriniariis fuisse in Ecclesia Romana reapse distinctos, putat Cl. Mansius ad Thomass. p. 1. lib. 1. cap. 105. n. 4. quod in Diplomatibus aliquando Notarii, et Scriniarii conjunctim adpellentur. Sed obscura res est.

(61) Primicerios, Tertiocerios, et Quartocerios habes in l. 7. C. de palatin. fac. largit. De secundiceriis vide tit. C. de Primic. et Secundic., et Not. Imp. Confer l. 1. C. de praeposit. agentium in reb., ubi et Tertiocerii occurrunt.

Ecclesiastici Primicerii notio est, in quibus non Primicerius, sed Primicerus, aut Primicerius, alterò veriloquidò, quasi primus ex inferiori Clero, vocabatur, quemadmodum ex Conc. Emeritensi (62) atque ex S. Isidori epistolis constat. Porro ita S. hic Doctor ejus munus exponit, ut nonnisi inferiorum ipsi Clericorum commissa cura videatur. Ad *Primicerium*, inquit, (63) *pertinent Acolybi, Exorcistae, Psalmistae, atque Lectores: signum quoque dandum pro officio Clericorum &c.* Hinc manavit ut in Ecclesiastico ritu, sive Primicerii nomen Romanò more, sive etiam Primiceri, Hispanà haud abludente transformatione, ad eum in Clero innuendum translatum fuerit, cujus esset Clericos inferiores, cantus modulos edocere, ejusque formam (64) praescribere, modum, ac tempus. Scholae ejusmodi sub Primicerio Romae factam institutionem distincte Petrus (65) Episcopus Urbevitanus enarrat:

eam-

(62) Conc. Emerit. a. 666. can. 9. et 12. secund. edit. Labb. tom. 6. Conc. fol. 498. Sic et in Tolet. XV. *Musacius Primicerus* post Archidiaconum subscribit. Ita et legendum in Tolet. VII. *Siculus Primicerus*. Vide etiam epistol. Isidori ad Braulionem Archidiaconum. Quamobrem haud emendanda haec loca, ut nonnulli putarunt. Nam etiam in Conc. Compostellano anno 1031. tom. 3. Conc. Hispan. pag. 199., et in Hist. Wambae Regis apud Cangium hoc v. *Primicerus* occurrit. A veri specie non abludit, quemadmodum Thomass. monet p. p. lib. 2. cap. 103. et ita legendum esse apud S. Isidor. in epist. ad Ludifredum, a qua, licet interpolate, excerptus est can. 1. dist. 25.

(63) Referuntur can. mox. laud. dist. 25.

(64) Can. cit., et cap. unic. de off. Primic.

(65) Vide ejus verba ex scholiis ad vitam Leonis IV. apud Card. Bona mox laudandum. Verum scholae hujus origo antiquissima. Panvinius in libell. de interpret. vocum Ecclesiastic. v. *Primicerius*, ad Hilarum ex lib. Pont. vult referendam. Sed obscura satis verba ibi occurrunt. *Hic constituit in*

urbe ministrales, ut circumirent constitutas stationes. Constant. Cajetanus ad vitam Gelasii 11. tom. 3. S. R. J. aliud invenit systema, sanctumque Benedictum ejus scholae Auctorem fuisse Hormisdæ PP. statuit. Illud certum, potiore ejus scholae statum, cum aede, proventibus, atque Collegio S. Gregorio deberi ex Joh. Diac. in vita lib. 2. cap. 6. Primicerius hujus scholae, idem ac Prior scholae in Ord. Rom. 1. apud Mabill. fol. 7. Caye tamen ne Archiparaphonistam Primicerium putes, erat enim *quartus scholae*, ut ibidem notatur. Quum autem Paraphonistae, hoc est Cantores, passim in Romanis ordinibus legantur, cur quarto scholae id nomen datum, haec tenus me latet. Archicantores Romanos in maximam evectos fuisse dignitatem infert Thomass. p. 1. lib. 2. cap. 31. ex Hist. Anglor. Bedae lib. 4. cap. 2., in qua legitur Johannem Archicantorem Ecclesiae S. Petri Romae, et Abb. S. Martini Romae missum in Angliam, *ut cursum canendi annum, sicut ad S. Petrum agebatur, edoceret*, ibique Synodo interfuisse. Haec Cantorum schola in Calabria nostra statim sub Northmannis introducta in iis Ecclesiis fuit, quae ad latinum ritum transferunt.

Fun-

eamque ad saeculum usque XIII. perseverasse pluribus con-
 jicit Card. (66) Bona. Inde factum est ut in pluribus Oc-
 cidentis Ecclesiis Primicerii in magnam excreverint Capitulo-
 rum Dignitatem, mutati alicubi in Cantores; quamvis Di-
 gnitatis nomen, ac praerogativam, investis jure novò Digni-
 tatibus, postquam Canonici Saeculò X. declinante, abjectâ
 vitâ regulari, atque communi, in saecularia quaedam Col-
 legia transferunt, non (67) ubique obtinuerint. Et Cantores
 quidem in Belgio, & Galliarum Ecclesiis, a quibus sub North-
 mannis, & deinde sub Andegavenfibus, quum ritu (68) Gal-
 licano utebamur, ad nos manarunt, in maximum ita evecti
 splendorem sunt, ut non modo Chori (69) episcopi, traducti in
 alium

Fundatâ Ecclesiâ Miletensi, Primice-
 rium scholae Cantorum ibi fuisse S.
 Gerlandum Episcopum deinde Agri-
 gentinum constat ex ejus vita apud
 Octav. Cajetan. tom. 2. SS. Siculor. fol.
 128. Vide etiam Pirrum tom. 1. in not.
 Etcl. Agrig. fol. 695. edit. Venet. 1733.
 ex quib. Henschenius ad 25. Febr. fol.
 590. edit. Antuërp.

(66) Card. Bona Rer. Liturgic. lib.
 1. cap. 25. §. 20. fol. 302. edit. Antuërp.
 1739.

(67) Sane ex cap. 12. de constitut.
 quod ab Honor. III. Episc., et Cant.
 Cabillonensibus inscribitur jam illius
 Ecclesiae Cantor in dignitatem vi-
 detur evectus. Verum ante Honorii
 tempora, ex cap. 6. de consuet. Inno-
 cent. III. Praeceptorum Ecclesiae Londi-
 nensis dignitatis praerogativam, quam
 habeant alii Praeceptores in aliis Ec-
 clesiis Anglicanis indulgisse noscimus.
 Cantores S. Isidorus 7. origin. 12. relat.
 can. 1. dist. 21. in Praeceptores, et Suc-
 ceptores dividit. *Praeceptor est*, inquit,
qui vocem praemittit in cantu: Succen-
tor, qui subsequenter canendo respon-
det. Primi meminit Innocent. III. in
 cap. 1. de postulat. Praelat., alterius in
 cap. 27. de sent. excommunic.

(68) De mutatione ritus Gallicani
 in Ecclesia Regina in purum Roma-
 num annò 1570. facta, haec habet
 Antoninus Theganius Cantor Reginae
 Ecclesiae in commentariis de rebus
 ad historiam Regnam sui temporis

pertinentibus n. 75. *A di 2. di Decem-*
bre 1570. Sabato de lo Advento se inco-
menzo ad offitiare nella Metropolitana
Chiesa di Rheggio l'offitio novo Rom-
no, & Io Abb. Thegani ho incomenza-
to l'offitio primo in choro, così nelli
primi Vespera del Sabato, come ancora
l'offitio del matutino della prima Do-
menica dello Advento in presenza de
Monsignor Reverendissimo Fra Gaspare
del Fosso Arcivescovo Rhegino. Et in-
nanti da che fo latina questa Città, se
offitio questa Chiesa con l'offitio Gal-
licano da molti centinaia d'anni.

(69) Ita vocantur Coloniae in plu-
 ribus Ecclesiis, et in Synodis Colo-
 niensibus ann. 1260., et 1536. apud
 Van-Espen Jur. Eccl. p. p. tit. 11. cap.
 3. hoc est Chori inspectores; unde te-
 stantur Maurini PP. ad Cangium hoc
 v. in C. MS. Atrebatensis Ecclesiae vo-
 cari Choripiscopos. Nam veteres Cho-
 repiscopi, de quibus infra dicam, in-
 de dicti quod essent *αἱ Χωρῆς* regio-
 nis, vel *αἱ Χωρῆς* agri, aut ruris inspe-
 ctiores, et Curati: Unde passim Vil-
 lani, aut Vicani Episcopi audiunt;
 sive potius quod in locum vere Epi-
 scoporum essent, ut vocem *Χωρῆς* pro
 loco adcomodatius interpreteretur Du-
 ren. 1. de sacr. Eccl. ministr. cap. 9. qua-
 si essent loco Episcopi. Nam ipsos
 non fuisse vere Episcopos certum est,
 quidquid adhuc postremo Binghamus
 occinuerit. Sed iterum infra.

alium fensum nomine, dicerentur, sed & baculò argenteò ornati alicubi procederent, quemadmodum de Ecclesia Lugdunensi Bellottus (70) refert. Ortum fortasse duxit incurvus iste lituus a virga, quam ad puerulos Clericos cantum edocendos adhibebant Primicerii, quaque in illis instrùendis usum fuisse S. Gregorium (71) narrat Johannes Diaconus. Illud mirum, adeo temporum progressu rerum origines fuisse confusas, ut in iisdem Ecclesiis duae aliquando dignitates ex Primicerio, & Cantore, distinctis quibusdam ex inducta consuetudine muneribus, fierent.

VII. Sed redeamus ad Graecos. Quid ergo, inquires, Primicerius a Protopsalte apud illos discriminis adferebat, quum diversa necesse sit fuisse officia, quae aliis, & aliis reperiuntur collata Ministris? Disces ex Anonymo nostro, atque (72) ex Codino. En ut ille prosequitur: *Duo Primicerii stant supra Subdiaconos, & psallunt cum Protopsalte. Protopsaltes in medio Ecclesiae stat, primusque psallit, & post illum Domestici, & Primicerii. Duo Domestici stant in duobus choris, & una cum Protopsalte psallunt.* Eadem officia in septima pentade Codinus refert, quamvis defuisse jam aetate suâ in M. Ecclesia Protopsaltem, solumque in Augustorum Capella remansisse alibi moneat. Habes hinc notiones. Etenim is protopsaltes fuisse videtur, qui Chorum apud Graecos ad recte canendum moderabatur, & εἰρημὸς, καὶ ἤρεμος, hoc est modulos, ac ronos (73) e Chori medio exorsus aliis communica-

E bat.

(70) Bellot. in ritib. Eccl. Lugdunens. pag. 736. apud mox. laud. Ephem. Lege etiam Bauldrium in Manuali. Ritus haud recentior est. Honorius Augustodunens. lib. 1. cap. 74. *Cantores, inquit, capita pileolis tegunt, laculos, vel tabulas manibus gerunt &c.* De Cantorum vestibus agit etiam Amalarius lib. 3. de Eccl. off. cap. 4. Vide etiam Cangium hoc v. 6. *Neque sants. Insularis Siciliae, et Melitae Cantores hodieque baculis uti tradit. Macrius v. b. culus.*

(71) Joh. Diac. in vit. lib. 2. cap. 6. *Usque hodie, inquit, lectus ejus in quo (ex podagra) recubans modulabatur,*

& flagellum ipsius, quò pueris ministrabatur, veneratione congrua, cum authentico Antiphonario reservatur. Scribebat hic Auctor saecul. IX.

(72) In eod. libell. infra cap. 17. n. 38., & 39.

(73) Quamvis Montfauconius Paleogr. lib. 5. cap. 3. vidisse se testetur CC. plures MSS. cantus Ecclesiastici Graecorum, qui notarum locò, litteris Alphabeti, mox rectis, mox curvis, & mox inversis utebantur: idque etiam confirmet ὁ μακρὸς Placentinius epitom. Paleogr. cap. 9., tamen ut Goarius observat in Eucholog. ad officium S. Olei not. 12. *Graeci libros*

bat. Protocerii vero, qui stabant supra Subdiaconos, totique Clero inferiori, cujus proprium erat canere, ex munere mox explicato praeficiebantur, (in Ecclesia enim Graeca, ut pridem etiam in Latina, Subdiaconi inter minores Clericos censentur) cum illo psallebant. At Domestici ex utroque Choro eosdem tonos resumebant vicissim. Erant autem hi Domestici (74) etiam in dignitate constituti; unique dexteri, alteri sinistri Chori cantus cura post Protopsaltem, isti autem utriusque Chori supremum regimen, incumberebat.

VIII. Nec satis in Choris Graecorum ad cantum quod attinet. Praeter Protopsaltes, Protocanonarchas etiam Graeci habent, ejusque muneris in octava pentade Codinus meminit. Hoc sane officium nemo intelliget, qui prius eorum hymnorum, quos *canones* vocant, quique in illorum Acoluthiis obvii sunt, plenam notitiam non expiscatur. Sunt autem hymni isti longissimi (75) novem odis distincti; odae autem tropariis; atque ex perpetuo illorum ordine, ac ferie, canonis nomine a Graecis donati, quos solemniter in divinis persolvendis officiis modulantur. Hinc inter Ecclesiastica Chori officia Canonarchae munus emerit, quem Praefectum Canonum, qui Monachos ad psallendos in vigiliis canones excitaret Meursius (76) fuisse putavit. Verum tametsi etiam illius fuerit munus *επιλαυτήριον* (77) *semanterium*, vel

notis musicalibus exaratos rarissime conspiciunt, neque in canendo habent in usu. Communes ideo & verbis & cantu memoriae tenaciter insigunt hymnos, ad quorum normam, alii pari syllabarum numero constantes, cantando inflectunt. Quorum idcirco primordia canonicis aliis inscribunt, ut ad eorum regulam sequentes indicant decantandos. Hos vocant hirmos, qui bus et tonum praeposunt, de qua re in altera dissert. ad Acoluthiam S. Stephani Primi Regnorum Antistitis plenissime dicam.

(74) Plura de Domesticis haec dicenda essent, & infinitis paene illorum muteribus. Ad rem quod spectat, factis est innuisse, quod monet Johannes Citrius apud Cangium hoc v., saltem inferiori aevâ, hanc vocem respondisse apud Graecos Praefecto Latino-

rum. Quod inde videtur fluxisse, inquit Cangius, quod Imperatores ac Principes ex suis Domesticis deligerent, qui praecipua in Palatis, in Castris, & Provinciis munera obirent. Hinc hi duo Praefecti Chori, domestici adpellati sunt, quorum & meminere Porphirogenitus de administr. Imperii cap. 50. Cantacuzenus lib. 1. cap. 41. Codinus infra cap. 6. n. 3.

(75) Vide Cangium in Gloss. med. Graecit. v. *Κάρον*. Allatum in diatriba de Georgiis p. 118. Nicolaum Rajazum in dissert. ad Acoluthiam officium SS. DD. inter acta SS. tom. 2. Junii edit. Antwerp. §. 17. & seqq.

(76) Meurs. in Glossar. Graec. barbar. v. *Κατομάρτυς*.

(77) De Semanteriis, & Chiristmandris, ligneis scilicet instrumentis qui-

περισήμαντρον *chirifimandrum* pulsare (78), quò Monachi excitati ad Chorum, Ecclesiamve convocarentur: potissimum tamen officium, unde & nomen accepit, erat canonibus, qui ab utroque Choro concinebantur, tonum imponere, ac initium dare, quum Graeci libris notis ad canendum distinctis (79) minime uterentur. Meminit Canonarchae S. Basilii (80), ex quo ejus officium fuisse vetustissimum constat. Qui autem alibi Canonarcha, in Ecclesia Cpolitana, seu quod plures ibi Canonarchae essent, seu ambitiosò potius primae Ecclesiae titulò, Protocanonarcha vocabatur. Recenseri tamen in octava pentade inter Lectores videtur, quod equidem ex Simeone (81) Theffalonicensi disertius noscimus. Haec igitur Protopsalten inter, ac Protocanonarcham differentia, quod illius ad Psalmodum tonos, istius ad Canonum variae, difficiliorisque cantilenae modulos, munus pertineret. Et haec tenus quidem τὰς πρώτας hujusmodi apud Graecos in officiis delibasse satis. At ne toti in Graecorum fastu notando fuerimus, sciendum & inflatos hosce utriculos mutuo ab Graecis aliquando accepisse Latinos, neutiquam tamen illos supe-

E 2

ra-

quibus Graeci ad populum in Ecclesia convocandum utuntur, atque etiam de Hagiosiferis ferreis, vide Allat. in differt. de recentior. Graec. Templis pag. 102. Hieronymum Magium in opusc. de tintinnabulis tom. 2. Thesaur. Antiq. RR. Sanlegre, cum notis Franc. Sweertii; Angel. Rocca in comment. de campanis. Card. Bona 1. Liturgic. 22. *Thiers des cloches*. Adhuc saeculò nonò, ut Amalarius scribit 14. de reb. Eccl. cap. 21., Graeci aere non utebantur ad id muneris. Tametsi autem campanas eodem saeculò nonò a Venetis in Graeciam introductas, Venetorum Scriptorum testimonio scribat Card. Baronius ad annum 865. n. 101., ex laudatis tamen Auctoribus constat, Graecis omnibus sub immani Turcarum iugo gementibus, tamquam seditionis facilius exsequendae occasiones, omnino fuisse sublatas. Plura de campanis egregie Catalanus noster ad tit. Pontifical. Rom. de Benedictione signi, vel campanae tom. 2. tit. 20. fol.

334., & seqq.

(78) Constat id muneris ex Dorotheo doctrin. 11., cujus verba referunt Bulingerus in adpendic. de offic. Eccl. Cpolitanae, & Macrius v. *Canonarcha*: ex Johan. Moscho in Limonario cap. 11. Theodoro Studita apud Rajaeum in comment. ad Vesp. trium SS. DD. laud., Cyrillo Scythopolitan. in vita S. Sabae cap. 42. apud Cangium in Gloss. med. Graecit. eodem v. At vero de altero munere unde nomen accepit plura Gretzerus adversus Junium 1. observat. in Codin. cap. 12. n. 2. fol. 176. edit. Regiae, & Goarius in cap. 1. Codin. n. 52. ejusd. edit.

(79) Vide praeter adnotata supra n. 74. Allatium de Graecor. libris fol. 102. & seqq., & Cangium in Gloss. mediae Graecit. v. εἰρημῶς.

(80) S. Basil. epist. 63.

(81) Simeon Theffalonic. lib. de Templo & mystagogia tom. 22. Biblioth. PP. Vide Meursium v. *Κατωτάρα* χης.

rare potuisse. Si enim apud Nostrates Archiprimicerios, exempli gratiâ, interdum reperies, cujus rei testimonium domesticum in (82) Daufrerio Neapolitanae Ecclesiae Archiprimicerio habemus: apud sequiores tamen Graecos Monachos Ruthenos, & Lithuanos (83), Protoarchimandritas invenies, ac cretis ita τῶν πρῶτων, & τῶν αρχῶν, cumulatisque in eandem significationem vocibus, ut numquam titulorum ambitioni satis videatur.

C A P U T III.

Inventa etiam τῶ πρώτῃ ab Graecis denominatio in gradus Ordinum. Agitur de Protothronis, ac Protopresbyteris. Hos sequiores Graeci Protopapas vocarunt. Item de Proto-diaconis, Protepistolariis, & Lectorum Protocbiriis.

I. **E**âdem prorsus ratione, qua de in Superioribus diximus, proclive apud Graecos fuit, in sanctissimos etiam Ordinum gradus, sive Hierarchicos, sive quos minores vocant, Primi invēhere & adpellationem, & locum. Inter Episcopos nonnullos interdum Protothronos nuncupatos invenies. Primus fortasse quem hōc nomine distinctum leges, Thomas erit Metropolita Tyri (1) in octava Synodo Generali-

(82) In chart. apud Ughell. tom. 6. col. 105. edit. Colet.; data anno 1213. ab Anselmo Archiepisc. Neapolitano.

(83) Vide constit. Bened. XIV. super unione omnium Monasterior. ord. S. Basilii Russiae, & Lithuaniae Bullar. tom. 1. const. 98.

(1) Conc. Cpolit. 4. act. 1. ubi Thomas vocatur πρωτοθρονός, καὶ ἑξαρχός, καὶ πρωτοπρεβυτέρης τῆς Θεοπόλεως Protothronus, & Exarchus, & Locum-tenens Theopoleos hoc est Antiochiae. Simili titulo donatur in Epanagostico, quod Basilii Imperator eidem Conc. transmisit. Epanagosticon interpretatur Anastasius ibi, scriptum quod palam legitur. Ἐπί enim graece non solum super, sed & coram interpretatur. Sic

& in marginali scholio exponit Protothronum Primum sefforem eorum Episcoporum, qui ad Theopolitanam, hoc est Antiochenam spectant Ecclesiam. Porro quum Thomas legationis suae, quam obtendebat, litteras non haberet, ne idcirco id illi juris Synodus detrectaret, sic Elias Hierosolymitani Patriarchae Vicarius dixisse legitur: Sanctissimus Thomas Metropolita Tyri, sicut & vobis notum est, Primae Sedis existens Sedis Antiochiae, quae Patriarcha privata est, ipse locum tenet Sedis illius, usque dum fiat Patriarcha in eadem Sede. Ob hoc non oportuit eum deferre litteras missas ab alio aliquo, quum ipse auctoritatem, & potestatem habeat in eadem Sede.

rali, & in Epanagnostico Imp. Basili ad illam. Quum enim tunc temporis Patriarchalis Antiochena Sedes Pastoris esset solatiô destituta, Thomas iste Patriarchae Antiocheni in Synodo sine mandato aliquo gessit vicem: causâ redditâ, quod jure propriô (usu quodam, ut arbitror, adsertô) ad Tyrium Metropolitanam, Antiochenae Ecclesiae, Sede vacante, regimen pertineret, utpote qui totius esset Dioecesis Protothronus. Hujus autem praerogativae Tyriensi Sedi Metropolitanæ Phoeniciae in Patriarchatu Antiocheno fixô jure colatae, meminit deinde Willelmus (2) Saeculô XII. sub Francorum in Oriente dominatu illius Ecclesiae Archiepiscopus. Quinimmo quum ad Patriarchatus Hierosolymitani Dioecesim, Tyrum tunc temporis traduxerit Innocentius II. (3), quod Regi Hierosolymorum pareret, eandem illi Protothroni sub novo Patriarcha praeeminentiam servatam voluit. Non is fa-

(2) Willelm. Tyr. lib. 14. cap. 12. *Certum est inter tredecim Archiepiscopos, qui a diebus Apostolorum Sedi Antiochenae subditi fuerunt, Tyrensis quidem primum locum obtinuit, sicut in ordine Protothronos appellatur.* Legunt heic aliqui, quos inter Pagius ad an. 436. n. 6. *Prothronos*, sed legendum esse *Protothronos* praeter laudatum mox Conc. constans mos Graecorum ostendit, qui summos istos Episcopos Protothronos adpellarunt, Scylitzes, Zonaras, Glicas apud Cangium in utroque Glossar. Non inficior tamen & Proëdros ad Episcopos designandos, qui principem locum & in sedendo praerogativam haberent, usurpasse. Hôc pactô & S. Stephanum primum Reginorum Praesulem S. Joseph. Hymnograph. in canone od. 4. Πρωεδρον vocavit, ad sua adludens tempora saeculô nono, in quo Episcopi Regini jam erant Calabriae Metropolitanî. Vide Epistolam Petri Patriarchae Antiocheni ad Dominic. Patriarcham Gracensem, cujus fragmenta graeca refert Marca diff. de Primat. n. 21. Ibi enim cum Exarchis & Proëdri, Protothronos, non Prothronos conjungit. Unde corruptam omnino arbitror hanc vocem.

(3) Vide Le quien Orjen. Christ. tom. 3. pag. 1310. & seq. De controversiis ea de causa excitatis lege Fulcherium Carnotensem 3. Hist. Hierosol. ad ann. 1124., quas postremo provisionali decretô sedavit Innocentius II. Quamvis autem non adeo antiqua haec Tyriae Sedis praerogativa credatur; post editum tamen Synodicum adversus Tragaediam Irenaei a Christiano Lupo tom. 7. opp., & deinde a Labbaeo recusum in actis Concilii tom. 4., etiam quintô saeculô illi adserta apparuit. Ibi enim in epist. 197. quae est Johan. Patriarch. Antiocheni ad Proclum Cpolitanum, Theodorus Damasci Metropolitanus a secunda Cathedra, id est confessu dicitur, quia divisa jam in duas Provincias Phoeniciâ, maritima alterâ, quae prima vocabatur, altera Libani, quae dicebatur secunda, hujus Damascus evasit, illius Metropolis remansit Tyrus: adeoque & ejusdem honoris particeps, post Tyrum Damascus fuit. Vide Lup. cit. fol. 356. & seqq. Pagium ad ann. 436. n. 6. Confer etiam Thomass. 1. p. lib. 1. cap. 44. n. 6., & 49. num. 7., & eund. Lup. in differt. de 8. Synod. cap. 10. ubi de Protothronis agunt.

ne mos erat in ceteris Dioecesibus; in quibus inter Metropolitas uni Exarchae, aut Patriarchae obnoxios ea vigeat ordinis lex, quemadmodum inter Episcopos uni Metropoli subiectos, ut is esset Sede prior, qui reliquos ordinatione praecederet. Quam equidem disciplinam, abjectis etiam fixis in singulis Provinciis Metropolibus, solâ demtâ Carthaginensi omnium principe, defultoriô quodam Primatu, constantissime tenuit Ecclesia (4) Africana. Quod enim de Meletio Lycopolios in Aegypto Episcopo scribit S. Epiphanius (5): *Videbatur Meletius praeminere inter Episcopos Aegypti, ut qui secundum habebat locum post Petrum in Archiepiscopatu*, nullius momenti est ad hanc praerogativam Lycopolitanis Episcopis in Patriarchatu Alexandrino statô jure adferendam; quum potuisset ea supra ceteros praelatio tunc Meletio haesisse, antiquitate ordinationis, non privilegiô Sedis, cujus nusquam existat memoria. In Patriarchatu potius Cpolitano haec praerogativa Episcopo Caesariensi in Cappadocia, aevô sequiori ab Imperatore Isaaco (6) Angelo, qui XII. spirante Saeculô, imperium obtinuit, non tam vindicata, quam collata videtur. Illi scilicet tres antiqui Exarchae, Heracleensis in Thracia, Caesariensis in Ponto, & Ephesinus in Asia, Byzantinâ Sede ad Patriarchatum Graecis artibus evectâ, huic quidem obnoxii facti sunt; sed illos inter, nemo in Patriarchatu Prothronus audiebat, turbatis donec rebus, involutisque, Caesariensi tandem novam Isaacus Angelus adseruit dignitatem.

II.

(4) De hoc more Ecclesiae Africanae consule Marcum inl. dissert. de Primat. Lugdun. §. 3. Thomass. p. p. lib. 1. cap. 20. Lupum de African. Rom. Eccl. adpell. cap. 2. Card. Norisium in hist. Pelagian. lib. 2. cap. 8., & dissert. de V. Synod. cap. 10. Celebris in eam rem est epist. 4. S. Leonis IX. ad Petrum, & Joh. Episc. Africanos, quae integra est apud Labb. to. 11. Concil. edit. Vener. colum. 1343.

(5) S. Epiphani. haeres. 68. n. 1. ex edit. Petavii *Δευτέρων πρὸ Πέτρου κατὰ τὴν Αρχιεπισκοπὴν*. Tum vero maxime, quod Meletio fortasse ea praerogativa

a Schismaticis Melatianis tribueretur. Vide Baron. ad ann. 326. n. 10. De Patriarchatu Hierosolymitano levius est argumentum, quod sumitur ex epist. Stephani Episcopi Dorensis ad Conc. Later. sub Martino I. Nam, ut Lupus observat in dissert. de Roman. Episcop. consecrat. cap. 3. tom. 6. opp. fol. 371. edit. Vener. *Primus sanctae Synodi sub Hierosolymitani Patriarchae sede constitutus*, nuncupatur, quia senior erat Provinciae suffraganeus.

(6) Vide Novell. Isaaci ea de re in jure Graec-Rom. Leunclav. tom. 1. lib. 2.

II. Collatum & id nomen autocephalis Archiepiscopi, quod in Provinciis, in quibus eò honore donati erant, primum post verum Metropolitanum locum obtinerent. Nimirum id ultimis temporibus introductum ab Graecis est, ut plures ad Archiepiscoporum gradum Episcopos eveherent, quibus tamen Episcopi nulli subjicerentur; ut hòc pacto vel Episcoporum ambitioni, vel splendori Civitatum, sine gravi Metropoleon praejudicio consuleretur. Postremos hosce Archiepiscopos dumtaxat, non Metropolitanas adpellasse auctor est (7) Balsamon, testanturque editae ab Graecis Sedium Patriarchae Cpolitano subditarum (8) diatyposes, in quibus Metropolitanani ab Archiepiscopis subjectos Episcopos non habentibus fecernuntur: nomenque illud, quod primarum olim Sedium (9) Episcopis, tamquam reliquarum principibus tribuebatur, hisce tandem autocephalis contributum est. Inde factum ut Protothroni etiam dicerentur honorarii isti Archiepiscopi, quod primum inter Provinciae Episcopos locum (10)

(7) Balsamon in mèditatis lib. 7. cit. Jur. Graec. Rom. pag. 451. Confer Allatium de consens. pag. 263. Thomass. p. 1. lib. 1. cap. 43. num. 12. Dupinium de antiq. Eccl. discipl. diff. 1. §. 3. fol. 7. Auctor histor. civil. Regni Neapol. lib. 6. §. 2. Non me tamen latet, ut in reliquis, ita & in hac re Graecis fuisse inconstantes. Quam enim in confundendis saepe Metropolitanani, & Archiepiscopi nominibus, sequiores Graeci, & ipse etiam Balsamon abusi illis vocibus sint, ostendit Cl. Assermannus de reb. Neapolit. ac Sicul. tom. 3. cap. 10. in fine.

(8) Vide Graecor. Imp. Diatyposes, & Ectheses Patriarchatus Cpolitani, sive quas edidit Leunclav. tom. 1. Jur. Graec. Rom. lib. 2. fol. 89. & seqq. & lib. 3. fol. 243. sive quas vulgavit Miraeus in Not. Episcopat. Urb. lib. 3. cap. 1., aut Carol. a S. Paulo in Parergo ad Geograph. sacr. Amstelodami 1704., sive quas ad Codini calcem attexuere Junius, Gretzerus, Goar, Medonius in edit. Parisiensibus supra laudatis, sive postremo quas extulerunt Beveregius ad can. 36. Trul-

lan. Scheltratus in appendic. tom. 2. antiquit. illustrat. Et differt. 4. de can. Antiochen. cap. 13. art. 1. fol. 418. edit. Antwerp. 1681. Asseman. de rebus Neapolit. & Sicul. tom. 3. cap. 9. de quibus infra sermo redibit. Vide etiam Nilum Doxopatrium in comment. de quinque Thronis Patriarch. ad Rogerium Regem, editum a Stephano Le Moyne in Sylloge variorum &c. Lugduni Batav. 1665. tom. 1. fol. 211., vel ejus fragmenta apud Allatium de perpetua consens. lib. 1. cap. 24. fol. 410. edit. Colon. 1648., aut latinam versionem tantum a Scheltrat. in laud. append. Not. 10. editam.

(9) De prima origine nominis Archiepiscopi, quibusque collatum fuerit, confer invicem Thomass. tom. 1. discipl. lib. 1. cap. 3. Dupin. de antiq. disciplina differt. 1. §. 3. fol. 5. Marca lib. 1. concord. cap. 3. n. 5. & differt. de Primatib. nu. 15. & 47. Blanchum de exteriori Eccles. politia lib. 2. cap. 1. §. 5.

(10) Hujus rei primum exemplum datum in Episcopo Nicaeno, deinde in Berytensi, & in Chalcedonensi, quam-

fixo jure post Metropolitanum tenerent, quemadmodum Prothroni illi Dioeceseon post Patriarcham. Horum autem altero sensu haec Vox apud Graecos occurrit; nam de jure quodam Primatus post Metropolitanos, quod sibi nonnullae etiam Occidentales Ecclesiae adquisierunt (11), in quo Prothronis Graecorum similes fuisse videntur, sermonem heic habere, omnino extra nostrum institutum est.

III. Inter secundi ordinis Sacerdotes occurrunt Protopresbyteri, quorum munus, & nomen apud Graecos antiquissimum. Non modo enim in Conc. Chalcedonensi (12) obviam id nomen est, sed prius etiam in Conciliabulo ad Quercum adversus Chrysostomum anno 403. coacto, Arsacius, qui ei successus est, Protopresbyter adpellatur. Leges & protopresbyteros apud Socratem, & in Conc. Generalibus septimo, & octavo, & alibi passim. Sane quamvis alterum illud nomen Archipresbyteri ex graecis quoque vocibus compactum sit, eò tamen numquam Graeci ipsi usi sunt, sed omnino Latini. Et mirum quidem, eos, qui Archiepiscopi (13), & Archidiaconi nomina invenere, non usurpasse Archipresbyteri; quum

e con-

quamvis Archiepiscopi nomine haud donarentur, quod eò tempore nondum in Metropolitans, transierat, sed Metropolitanarum dumtaxat honoris collatus. Vide act. Conc. Chalced. act. 7. Disti tandem & Archiepiscopi, & *αὐτοκεφάλαι* *autocephali*, id est nulli subiecti, quamvis *αὐτοκεφάλαι* quod ipsum *ex se sit caput*, sonet: quod alterum nomen collatum etiam olim insignioribus Episcopis, qui nulli Patriarchae subdebantur; in quo genere celebris erat autocephalia Episcopi Constantiensis in Cypro. Sed plura addere non est hujus loci. De titulo Prothroni Metropolitanis hisce honorariis attributo, quod primum post verum Metropolitanum locum inter Comprovinciales Episcopos haberent, vide Lup. ad can. 12. Chalced. tom. 2. opp. fol. 84.

(11) Vide Thomassin. p. 1. lib. 1. cap. 47.

(12) Conc. Chalcedon. can. 10. Acta Conciliab. ad Querc., quae nobis com-

pendiò servavit Photius Cod. 59. Biblioth. Vide et edita a Labbaeo. Socrat. lib. 6. cap. 9. ubi de Petro agit Protopresbytero Alexandrino. Acta Conc. Nicaen. 2. act. 4. ubi Elias legitur Protopresbyter Ecclesiae Deiparae in Blanchernis: et Petrus Archipresbyter Ecclesiae SS. App. Petri, et Paulli Romae Legatus Apostolic. etiam hoc nomine, graeco more, donatur. Similiter et in Synodo VIII. act. 2. et alibi.

(13) Auditum primum id nomen apud S. Athanasium Episcopo Alexandrino adtributum apolog. 2., deinde apud S. Epiphanium in panario haeres. 68. n. 1. ex edit. Petavii. Quintò saeculo, praesertim in Conc. Ephesino, Episcopis primarum Sedium communiter tribuebatur. Vide Dupin. diff. 1. §. 3. fol. 5. sed huic adde Blanchum de exterior. polit. Eccles. tom. 4. lib. 2. cap. 1. §. 5. fol. 84. De Archidiaconis mox dicam.

e converso Africanae Ecclesiae in repudianda Archiepiscopi voce constantissimae, hanc tamen adoptaverint, quod fortasse ordinis mediocritas, ut Thomassinus putavit (14), suspicionem fastus expungeret. Hinc Liberatus Diaconus Carthaginiensis (15), quamvis gestas in Ecclesia Graeca res narret, voce tamen in Africanis Ecclesiis usitatâ utitur, quum scribit, exauctoratô in Chalcedonenſi Concilio Dioscorô, suffectum ei fuisse Proterium in Ecclesia Alexandrina Archipresbyterum, quem Protopresbyterum potius Scriptor Graecus vocasset. Profecto modestior haec vox est, quod, aut confessus ordinem, aut aetatis indicare commode possit; contra ac illa, quae graece Principem potius inter Presbyteros sonare videretur. Inde scilicet voci Archiepiscopi, quum primum audita est, invidia conflata: inde Africani Patres in Conc. Carthaginiensi anno 397. celebrato, inducti sunt ut statuerent (16) *Primae Sedis Episcopum, non Principem Sacerdotum, aut Summum Sacerdotum adpellari, sed tantum Primae Sedis Episcopum*. Verum nihil timendum esse jure putarunt ceteri, qui latino utebantur sermone, apud quos *Primus*, & *Princeps* idem sonabant, & principem locum tenere dicebatur, qui primum. Et reapse, vetustis illis temporibus, non alium fuisse Protopresbyterum, quam qui Presbyteros ceteros ordinatione anteiret, satis ex epistola S. Leonis (17) ad Dorum Episcopum Beneventanum colligitur; etsi non adeo in ea disciplina servanda religiosiores fuisse Graecos erui possit ex oratione (18) XX. S. Gregorii Nazianzeni, & ex facto Dioscorigi, qui quum ad Ephesinum Concilium proficisceretur, Pro-

F

te.

(14) Thomass. p. p. discipl. lib. 2. cap. 3. n. 1.

(15) Liberat. in Breviar. Histor. Nestor. et Eutichet. cap. 14.

(16) Conc. Carthag. III. vulgo II. can. 26. secund. vulgat. edit., relat. inter canones Africanos can. 30. in collect. Justelli, et a Gratian. dist. 99. cap. 3. vide de hoc can. Baron. ad ann. 397. n. 48. et seq.

(17) S. Leo epist. 57. et 58. Id pro inconcusso habet in Ecclesia Romana Mabil. in comment. praeviis ad ord. Rom.

tom. 2. musei §. 3. fol. 16.

(18) Narrat ibi S. Greg. se quum ad Basilium venisset paullo ante ad Episcopatum evectum, oblatum ab eo Cathedrae honorem, insignioremque honoris locum inter Presbyteros recusasse. Τὰν τῶν πρεσβυτερῶν προσημῶν: Dari ergo ex merito poterat, antiquitate ordinationis minime spectatâ, quod alias non fecisset Basilium. Sed Dioscorigi factum, quod Liberatus narrat laud. adnot. 15. rem magis confirmat.

terium fecerat in Ecclesia Alexandrina Archipresbyterum . Contra ac in Archidiaconis, quos vel de se eligebant Diaconi, quos *industrios noverant*, ut loquitur S. Hieronymus (19), vel etiam Episcopi adsumebant, ut Sixtus Romae (20) Laurentium, Chrysostronus (21) Cpoli Serapionem. Quum enim, ut scite Thomassinus (22) observat, nomen ipsum Presbyteris id adferat, ut Seniores Ecclesiae habeantur, aequum erat, ut aetatis privilegiò fierent Archipresbyteri. E diverso, quum Diaconatus graece ministerium sonet, ad primatum in eo ordine strenuitas, sedulitasque aditum pandere debebat.

IV. At post octavum Concilium non Protopresbyteri amplius, sed potius Protopapae mentio est in Graecorum Ecclesiis. Quando nimirum Παπᾶί Papae, seu Papades, aut Papatēs dici apud eos Presbyteri frequentius occoepere; tunc ad veteris compositi nominis analogiam, audiri etiam pro Protopresbyteris Protopapae coeperunt. Porro apud Scylitzem, Balsamonem, Zonaram, Joëlem, Leonem Grammaticum, Glicam, Codinum, & Phranzem, qui omnes a decimo ad XV. saeculum florere haud, rara eorum mentio. Verum ante (23) Scylitzem horum omnium antiquiorem, apud quem Stylianus Protopapas anno circiter 963. legitur, vetustius haëtenus non vidi hujus vocis monumentum, sed Protopresbyteri dumtaxat nomen usurpatum. De investo autem hoc nomine, deque eo quod Thomassinus ait (24), neque antiquiores Graecorum Protopresbyteros, neque sequioris aevi Protopapas, cum Latinorum Archipresbyteris, quorum amplio-rem fuisse putat dignitatem, satis convenisse, diffusior erit integrò sequenti capite, & alibi infra ex proposito differendi locus.

V.

(19) S. Hieronymus epist. 85. ad Evagrium sive Evangelum.

(20) S. Ambros. 1. offic. 41.

(21) Sozomen. lib. 8. cap. 9.

(22) Thomass. cit. cap. 3., & cap. 27.

(23) Quamvis revera Protopapae etiam ante ea tempora fuerint; apud antiquiores tamen Scriptores, quos vidi, non Protopapae, sed Protopresby-

teri vocantur. Ei qui aliquos indicabit gratias habebō maximas. Verum can. 62. Arabico-Nicaenum, de quo dicam infra, nihil moror. Scriptores haec laudati omnes post saeculum X. florere, ut sparsim notavimus. Glycas certius floruit saeculo XV. ex Allatio, potius quam XII. ut multi putant. Vide Oudin. in eo tom. 3. fol. 2522.

(24) Thomass. lib. cit. cap. 5. n. 11.

V. Nunc de Protodivonis dicendum , qui postremi sunt in ordine Hierarchico. Hôc nomine Protomartyrem Stephanum jure donavit Damascenus (25), quod primus inter Diaconos fuerit , ut etiam Primicerium Diaconorum in sua de illius corporis inventione epistola vocavit Lucianus. Attamen Graeci in officio primi Diaconi designando , non Protodivoni , sed Archidiaconi voce , contra ac in officio primi Presbyteri , constanti quadam ratione passim usi sunt. Quamvis nihilominus heic augustius nomen adamaverint , numquam tamen Archidiaconi apud illos , etsi olim honorariores (26) essent , ad eum dignitatis apicem , quo in Occidentalibus , aut Africanis (27) Ecclesiis , pervenerunt. Etenim , ut Thomassinus (28) animadvertit , Archidiaconus in Ecclesia Constantiniana inter sollempnia sacra suam dumtaxat etiam supra Chartophylacem ipsum , & reliquos Exocatacoelos explicabat praecellentiam , quoniam tota deinde in Chartophylace jurisdictione erat. Hinc Anonymus Monchallianus (29) illum non inter Magnae Ecclesiae archonticia , sed inter officia tantum ponit , quod jurisdictione vacaret . Addit tamen ei *Διπρεβίων τῶν Διακόνων secundum Diaconorum* , haud aliter ac post Protopapas Deuterei erant inter Presbyteros . Anonymo mirifice coheret Johannes (30) Citri in Macedonia Episcopus , qui aetate sua , XII. spirante saeculo , munus evaluisse inane , ac jurisdictionis vacuum fassus est (haud aliter ac hodie in Ecclesiis occidentalibus esse cernimus) , eoque propterea illum donandum esse censet , qui inter Diaconos ceteris antiquitate praestaret . Porro & illud certum videtur , numquam id mu-

(25) S. Joh. Damasc. lib. 4. de fid. orthodox. cap. 6.

(26) Vide S. Leonis epistolas ad Anatolium P. CP. & ad Marcianum & Pulcheriam 71. 84. & 85. Item Anatholii ad illum. Confer S. Joh. Chrysostomum in suis ad Innocent. PP. litteris apud Constant. fol. 775. ubi de Theophilo ait: *Ille vocato Archidiacono med , quasi jam vidua esset Ecclesia , nec Episcopum haberet Gra.* Hinc inferes , quanta olim fuerit , vacante Sede , Archidiaconorum aucto-

F 2 ne-
ritas. Concilia quoq. Ephesin. & Chalced. illorum cum honore meminerunt.

(27) Vide Thomass. p. p. lib. 2. cap. 17. Morinum exercit. de Archipresbyter. Archidiaconis. &c. in calce op. de sacr. ordinat. Chardonium in Histor. Sacrament. tom. 3. lib. 2. cap. 10. & seqq. Cangium v. Archidiaconus.

(28) Loc. mox cit. cap. 19. n. 11.

(29) In fine Catalogi offic. M. E.

(30) Joh. Citr. jur. Orient. lib. 1. pag. 309. in respons. ad Cabasilam.

neris apud Graecos adsecutos fuisse Presbyteros, quoniam, ut idem observat Anonymus (31) *obire officia ministrantium, quales sunt Lector, Hypodiaconus, Hierodiaconus, & Diaconorum Deutereus, nemini eorum licebat, qui tria suffragia, hoc est ordines, ut ajunt, majores ad sacerdotium susceperint. Quippe indecens, & indecorum esset Sacerdotem servire Patriarchae, quum Sacerdotibus praecipiat Canon, ut incruentam sacrificent hostiam, atque ab omni erga Patriarcham servili ministerio abstineant. Dignitates & officia sanctae Ecclesiae ad Patriarchae praestandum ministerium, & in eorum, quae in vita solent accidere judicium, constituta sunt.* Brevi tamen post aetatem Citrii desuit in Ecclesia Cpolitana, & passim etiam in ceteris Graecorum Ecclesiis Archidiaconi sive dignitas, sive officium, cujus proinde neququam postea Codinus meminit in libello suo. Causam rimatur (32) Thomassinus, quod Archidiaconi munera ibi Chartophylax impleret omnia, cunctaque sibi jura, jurisdictiones, honoresque vindicaret, quamvis e numero etiam esset Diaconorum. Quamobrem in subscriptionibus (33) deinde Conc. Florentini, quo cum Patriarcha Josepho multa convenerat Ecclesiae Cpolitanae ministrorum turba, eundem & Chartophylacem, & Archidiaconum legimus. At mansit semper Palatii Clero suus Archidiaconus, de quo sua aetate Codinus (34): *olim, inquit, Eccle-*

(31) Anonym. ibid.

(32) Laud. loc. cap. 20. n. 3.

(33) Ο μέγας Χαρτοφυλάξ, καὶ Ἀρχιδιάκονος Μιχαὴλ ὁ Βαλσαμών ὑπεργγ. Magnus Chartophilax, & Archidiaconus Michael Balsamon subscripsi. Sic in actis apud Labb. vel Harduin.

(34) Codin. cap. 17. n. 38. ubi statim subdit: *caussa quaeritur.* Latebat ergo & Codini aevd. Meminit paulo ante, & paulo post, Deuterei Diaconorum, qui remanserat in Ecclesia Cpolitana, quamvis non esset amplius Archidiaconus, quique Imperatori in ejus coronatione adolebat incensum, de quo infra cap. 9. Diversa autem ex causa in Ecclesiis Graecis, ac in latinis desuisse videntur Archidiaconi. Haec quidem, quod vegrandis, & ex-

orbitans jam Episcopis eorum jurisdictione visa sit, & valde minuens propriam: illic vero, quod alii e coetu Diaconorum excreverint, amplioribus officiis nobilitati, ut cap. 5. ostendam. Eadem ex causa undecimo spirante saeculo non amplius audiri Archidiaconum in Ecclesia Romana omnium Principe, quod ibi Cardinalium Senatus & dignitate augeri coeperit, & auctoritate, nonnulli haud temere suspicantur. Archidiaconorum Romanorum ultimum Hildebrandum, postea S. Gregor. VII. putavit Panvinius in libell. de Episcopatib., titulis, & Diaconiis. Sed Joh. ab ipso Greg. VII. in Archidiaconum ordinatum, qui deinde ad Clement. Antipapae partes defecit, postremum fuisse contendit Ciaco-

fra suum quidem habebat Archidiaconum; nunc vero nequaquam, sed habet illum Clerus Imperatoris. Hunc eligere Imperatores consuevit ex Exocatacoelis Ecclesiae Cpolitanae, adeoque casula, ut illos, uti solitum idem prosequitur, de quo more, ejusque causa, deque Exocatacoelis hujusmodi, ac duplici illo Clero, utramque infra oratio nostra faciet paginam.

VI. Superest nonnulla de Protoapostolaniis, seu ut aliis vocare lubet, Protopistolaniis, addere, quod nomine primos Subdiaconos in Ecclesia Cpolitana fuisse donatos verisimilior opinio est. Utrumque sane congruit nomen. Nam Graeci librum epistolarum (35), quas etiam *επιστολές* vocant, in quo non ex illis modo S. Pauli, sed aliorum etiam Apostolorum, & ex actis, atque Apocalypsi, plures collectas habent, *Αποστολων* a potiori parte nuncuparunt; quamvis ea quidem de causa, quod praeter Apostolorum epistolas, alia quoque complecteretur, *Πραξαποστολων* alii dixerint. Non infimi tamen subtelii Eruditi (36) Meursium, atque Suicerum secuti, Protopostolarium, Principem fuisse putarunt eorum qui populo Apostolorum scripta exponebant. Sed vereor ne parum solide. Etenim, licet apud Codinum Protopostolarium legisse non meminerim; nihilominus diserta apud (37) illum, & Doctoris Evangelii, & Doctoris Apostoli, & Doctoris denique Psalterii mentio est, quorum Evangelii, Apostoli, & Psalmorum interpretatio erat. Alius igitur ab interprete Apostoli Protopostolarium videtur, quem ex observatis Archisubdiacono Ecclesiae Romanae (38), aliorumque Occidentali-
lium

cius. At, ut Thomass. paullo ante laud. monet, illi non facile assentieris, si expendas quae Willemus Malmeburiensis narrat, S. scilicet Anselmum juxta Archidiaconum Romanum in C. Barenfi sub Urbano II. sedere jussum.

(35) Vide Ahat. de libr. Graecor. fol. 46., & seqq. edit. Paris. 1745., & Lambecium Biblioth. Caesar. lib. 5. pag. 287. Vindobonae 1670. & seqq., ubi de Apostolo, & Praxapostolo Graecorum libris, & quae in illis continentur plura.

(36) Meursius in lexic. graec. bar-

bar. Suicer. in thesaur. Eccl., & Maurini PP. ad Cangium in Gloss. med. latin. hoc v.

(37) Codin. pentade quinta officiorum M. E.

(38) Vide Macrium in Hierolex. hoc v. Archisubdiaconi Ecclesiae Romanae meminit ordo Rom. 2. apud Mabillon. fol. 49. & alibi. Item in aliis Ecclesiis Archisubdiaconos extitisse constat ex Conc. Antiochodrensi anno 590. celebrato can. 6., quamvis in aliquibus CC. ibi legatur Subarchidiaconus. Jacobus Archisubdiaconus Capuanus subscribit cuidam chartae apud

lium similem potius dixeris. Perdurabat autem haec Dignitas in Ecclesia Cpolitana adhuc saeculo XVII., quum in postrema Graecorum (39) Synodo adversus Calvinianos, quorum heresim Cyrillus Patriarcha disseminaverat, anno 1642. coacta, inter illius Ecclesiae Dignitates penultimò locò Protoapostolarius, vel, ut ibi, *Protopostolarius* subscriptus legatur.

VII. Sed non omittendi Lectorum Protochirii, ut omnes quos Graeci habent ordines, in Primorum censu complectamur. Sane Protoanagnostas inter Graecos nullibi legisse memini; at vero *αρχιερωεργωτων* id est Archilectorum mentio est in Synodo Antiochena (40) sub Domino, cujus acta lecta, ac relata in Conc. Chalcedonensi sunt. Ibi semel, & iterum Isaac *Αρχιερωεργωτης* legitur, tamen in textu latino alicubi Archidiaconus irrepserit. Inferri inde potest, in Orientalium Ecclesiarum nonnullis, quaedam etiam Lectorum Collegia profutisse, quibus ad explenda adamussim Lectorum munia, quae plurima apud Graecos (41) erant, unus praeficeretur. Hinc mutato nomine emerit fortasse in Ecclesia Cpolitana Lectorum Primicerius, cujus Codinus (42) meminit. Non defunt enim & inter Graecos (43) qui demò Exorcistatu, reliquorum Minorum Ordinum, quos distinctos nos habemus, officia omnia in uno Lectoratu ab Graeca Ecclesia fuisse comprehensa arbitrantur; quorum tamen opinionem vir ille Summus (44) Benedictus XIV. omnino convellit, qui illa in Hypocodiatu potius comprehendisse demonstrat. In Ecclesia autem latina (45) Archiacoluthi potius occurrunt; quod no-

men

apud Michaëlem Monachum in Sanctuario Capuano fol. 575. Molanus lib. 2. de Canonic. cap. 32. primom Subdiaconorum, quem Archifubdiaconum vocat Synod. Antiodorens. Chorpiscopum etiam in Ecclesia Ultrajectensi S. Martini vocari observat.

(39) Apud Labb. tom. 14. fol. 1722. edit. Paris.

(40) Vide Conc. Chalcedon. act. 10., ubi haec acta referuntur.

(41) Describit Lectorum munera apud Graecos Simeon Theffalonicus lib. 2. de Sac. Ordinât. Vide edition.

Morini in consimili opere de Sac. Ordinât., et quae in eum adnotat, adnotation. 76.

(42) Codin. Pentad. 8. ubi et graece etiam vocatur *Πρωτοεργωτης*.

(43) Christophorus Campanus Canonarcha Chius in ea sententia est apud Papadopulum resp. 1. pag. 3.

(44) Bullar. sui cons. 57. tom. 1.

(45) Meminit Luitprandus lib. 6. hist. cap. 6. *Stephanus Archiacoluthus cum omnibus Acoluthis; & regionariis &c.* Item Michaël Monachus in Sanctuario Capuano pag. 576. Archiacoluthus

men inde factum (46) Cangius putat, quod olim in Cathedralium Ecclesiarum Capitulis, etiam Acoluthi essent, utque singulorum aliorum ordinum capita, Archipresbyteri, Archidiaconi, atque Archisubdiaconi erant; ita porro & Acoluthis Archiacoluthi principabantur. At vero satis praelusimus in pargis.

C A P U T IV.

De Papae voce ex qua compositum Protopapae nomen. Unde ortum traxerit, & ubi primum audita? Quibus collatum Papae vocabulum, & quib tandem Romano Episcopo fueris reservatum. Vocari eo nomine etiam Presbyteros apud Graecos, sed pronunciatione, atque inflexione diversa. Inde constructum Protopapae vocabulum, quod Protopapās, non Protopapa est ex veriloquio.

I. **N**unc in messem nostram invadimus. Quid enim causae fuerit cur sequiores Graeci non amplius Protopresbyterum, sed Protopapam, primum inter Presbyteros digniorem dixerint, scitu dignum est, quod pauci noscunt. Sane Protopapae vocem ex graeca, hebraeaeque constatam constatam concludere quis posset, si verum esset Papae nomen suum ab hebraea lingua trahere veriloquium, quemadmodum visum (1) est Thomassinō. Sed altiori hac origine haud egere videmur. Sonat quippe haec vox apud Graecos *Patrem*, quem Πάτριον, dulcius autem & Πάτριον dixere, blanda appellatione a liberis infantibus usurpatā, ut (2) viri docti conjiciunt,

luthi Ecclesiae Romanae ingerit etiam mentionem Benno Cardinalis in vita S. Greg. VII. Hanoviae a Goldasto edita 1611.

(46) Cangius in gloss. med. latinit. hoc v.

(1) Thomass. p. p. lib. 2. cap. 111. 17. et alibi.

(2) Ut ceteros omittam, vide inter rei Ecclesiasticae Scriptores Pearsonium in Vindiciis Ignatianis par. 1. cap. 11. pag. 344. tom. 2. Apostolicorum PP. Cotelerii Amstelae dami 1724. Pagiū senior. ad ann. 163. n. 4. et junior. in S. Petro n. 7. et 8.

jiciunt, potius quam exotico ritu. Emersit fortasse a Πᾶς puerorum vocula repetita, quae a Πᾶς est, nimirum *papas*, quod Pater Πᾶς τὸς παῖδας *enutrias liberos*. Nec aliā quidem causā Παπαῖον *Papaeon* Scythae, uti (3) Herodotus memorat; aut Bithyni Παππῶν *Pappan*, ut narrat Arrianus, Jovem vocarunt, nisi quia cunctarum rerum illum esse patrem putarent. Factum subinde ut avos Παππῆς *Pappus* dicerent, & τὸ Παπῆς *Papae* nomen, non patribus modo, verum etiam pedagogis, quod puerorum eis inesset cura, iisque omnibus, qui parentum locō erant (4), ac aetate praesertim, aut dignitate praesent, progressu temporis tribueretur. At non Graecis tantum id in more fuisse positum, si Latinos etiam Scriptores versabimus, plane convincimus, apud quos (5) & *Papas*, & *pappare*, & *Pappos* legimus eadem ferme significatione. Arbitror autem, aut voces hasce a Graecis adoptasse, aut eadem fortasse onomatopoejā ex infantium vocibus effecisse Latinos, a quibus (6) acceperunt Itali, Galli, Hispani,

ut

(3) Laudat Herodotum, et Arrianum Eustath. in Homer. II. 5., cujus locum graece Cangius refert in *Glossar. med. Graecit. v. Παπῆς*. Inde fortasse Alexander ab Alexandro lib. 2. cap. 22. *A Bithynis, inquit, usurpatum legimus ut adoraturi, montem conscendant; & sine templis Jovem Pappam salutent, sicut Scythae Papaeum.*

(4) Confer laudatum Scholiastis Homeri locum, et Suidam v. Παπῆς.

(5) Sic apud Juvenalem *satyr. 6. v. 632.*

Quidquid porrexerit illa

Quae peperit, timidus praegustet pocula *Papas*.

Sumitur heic *Papas* pro pedagogo, seu pupilli nuncio, vel custode. Vide ejus Scholiastem *ibid.*, et *infra adnot. 6. Pers. sat. 2. v. 17.*

Et similis regum pueris *pappare* minutum

Poscis, et iratus mammae lactare recusas?

Est *pappare* cibum infantium frustillatim praemasticatum comedere. *Pappare puerorum est, sicut manducare virorum, inquit Papias. Buas, et pap-*

pas ex infantium phrasi, cibum, et potum per onomatopoejam, ac lusum etiam dixerunt Romani. Unde et apud *Plautum* in *Epidico* prope *fin. Novus liberto opus est quod pappet. Dabitur: praebeto cibum.* *Pappare*, idem aliquando ac patrem appellare significasse, non desunt qui docent; at non recte, ex laudatis locis. Id potius sequiores Latini dixerunt *papissare*. Confer *Steph. in Thesaur. Meursium in lex. graec-barb. Martinium in Lex. Philol. Interpretes ad Persium. Pappum pro avo usurpat Aufonius Eidillio 4. in protreptico ad Nepotem v. 17.*

... nugas nutricis amabit,
Qui refugit matrem, Pappos, aviasque trementes

Anteferunt patribus seri nova cura nepotes.

(6) Sane quum haec voces adhuc medio aevō passim eodem sensu usurparentur, inde factum ut in linguas ab latina ortas derivarint. *S. Petr. Damian. lib. 7. epist. 12. Dimissus puer in medio sine Papate, vel gerula coepit ire.* *Leo ostiens. lib. 2. cap. 29. Monitus a Papate suo, ut sine suspitione ali-*

ut fere majorum gentium vocem, ex hoc primo puerorum sono Patri adblandientium dixeris.

II. Sub primis propterea Ecclesiae saeculis collata ab Christianis ea quoque denominatio Episcopis est, tamquam Patribus, quorum ordo non modo Patrum est, sed, ut S. Epiphanius (7) loquitur, ad Patres gignendos praecipue pertinet. Inde commune evasit paullatim, ac promiscuum inter illos Papae nomen, quod antiquitatis Eruditi (8) passim monent, atque innumeris constat ex monumentis (9), epistolisque ad Episcopos datis. Nec audiendus Anastasius Germonius (10),

G

alicujus fugere posset, monastica veste indutus, fugam arripuit. Differunt tamen, ut monet doctiss. Mabillon. ex vita 2. S. Adalberti Episc. Pragensis. saecul. S. Bened. pag. 867. Pappas, & Pappas apud Scriptores mediæ aevi, ut primus quidem sit paedagogus, alter vero paedagogi discipulus, seu puer ipse quem custodit, ac nutrit. Ibi enim Adalbertus vocatur Pappas morum, & Magister sensuum, Radla vero discipulus Pappas. Sed ad pappare quod attinet, pulcherrimus est locus apud Bucelinum in menolog. Bened. ad diem 3. Januar. Vir pius (loquitur de Hoftra-do) incredibili laetitia repletus, partem cibi, quo vescabatur, obtulit puero, mirâ simplicitate congeminans: Pappapa Pappa (quod est comede) pulcherrime infans. Hinc ergo Dantes in Purgator. cant. 11.

Che fama avress' à più se vecchia scindi

Da te la carne, che se fossi morto

Immanzi che lasciassi il pappo e' l' dindi.

Fatius quoque de Ubertis in Dictamundo lib. 1. cap. 7.

Talchè la intenderanno, non che tue,

Coloro ancor che appena san dir pappo.

Similiter Galli pueruli patrem vocant Papa. Hispani quoque habent Pappam eodem sensu, ac pappare. Unde apud illos nutricum in infantes minae. Pappala olla.

(7) S. Epiphanius. haeres. 75. nu. 4. ex vers. Petav. Quorum ordo vim gignendorum Patrum habet; nam Patres Ecclesiae generat. Presbyteratus vero, quum

Patres generare nequeat, per regenerationis lavacrum filios gignit Ecclesiae, non Patres aut Doctores. Hieronym. ep. 62. alias 30. ad Theoph. Episcopi contenti sint honore suo: Patres sciant esse, non Dominos.

(8) Baron. adnot. ad martyrol. 20. Januar. & ad ann. 430. nu. 26. Pagius uterque laud. supra adnot. 2. Thomass. p. p. discipl. lib. 1. cap. 4. n. 2. 3. 4. & 10. & cap. 50. n. 14. Natal. Alex. diff. 3. in saecul. 11. art. 11. Dictat. S. Gregorii VII. Mabillon. lib. 2. de re diplomatic. passim. Ruinart. in acta MM. fol. 148. edit. Veron. Macr. in Hierolex. & Cang. in utroq. Glossar. v. Papa. Affeman. Biblioth. Orient. tom. 1. fol. 14. & seqq. Benedict. XIV. de Synod. lib. 1. cap. 3. n. 14. Cl. Mamachus lib. 4. origin. Christianar. p. p. cap. 4. fol. 207. tom. 4. Lupus in Dictat. Can. 11., alique innumeri.

(9) Supervacaneum heic reputo referre epistol. Cypriani, Hieronymi, Augustini, Sidonii, Ennodii, aliorumque, in quibus Episcopi Papae nuncupantur. Nonnulla loca infra referam. Vide etiam Hieronym. in vita Marci ubi: *Ad Papae Evagrii necessarios rei possessio devoluta est.* Hic erat Episcopus Antiochenus. Confer Prudentium in passion. S. Hippolythi M. ad Valerianum, Fortunati Pictaviensis Episcopi, & Aviti Vienn. epistol.

(10) Anastas. Germon. lib. 1. animadvers. cap. 10. ex Carolo Paschali supremi Rothomagensis Dicaliterii Patr. Generali.

qui aliunde id nominis Episcopis adhaesisse credidit; adstruitque, quemadmodum Imperatores, ita etiam Episcopos dictos olim Patres Patriae: titulum autem hisce siglis PP. notatum minus peritos Papam legendum esse putavisse. Conjecerat id prius Carolus Paschalis, sed levibus omnino argumentis, atque toti antiquitati adprime injuriis; quum hoc nomen ex imperitia potius veteres Episcopis contulisse, quam certâ ratione hōc pactō credendi sint. Tributum illis primum in Africa fuisse innuit Thomassinus (11), ibique quodam speciali veluti jure haesisse Episcopo Carthaginiensi, tametsi revera commune Episcopis foret. Contra vero S. Cyrillum Alexandrinum Episcopum, primum post Romanum Pontificem eō fuisse nomine donatum contendit (12) Sirmundus. At enim vereor ne postrema haec a Graecorum nugis sint mutuata. Narrant scilicet Balsamon (13) & ex eo fortasse Nicephorus,

non

(11) Thomass. p. p. lib. 1. cap. 50. n. 14.

(12) Sirmund. in adnot. ad Sidonium lib. 6. epistol. 1.

(13) Balsamon. in Nomocan. tit. 8. cap. 1. *Hujus quoque temporis Patriarcha Alexandrinus ex praesenti edicto jus habet ut cum Phrygio celebret. Habuit autem hanc facultatem S. Cyrillus Alexandrinus a Romano Papa Caelestino, quando coacta est Synodus Ephesina contra Nestorium. Cum non posset Caelestino adesse Ephesi, & judicare Nestorium, visum est ut S. Cyrillo a Caelestino permitteretur huic Synodo praesidere. Ut itaque constaret eum habere jus, & auctoritatem Papae, sedit cum Phrygio, & condemnavit Nestorium. Ab illo igitur tempore cum eodem Phrygio sacra celebrant, & procedunt Patriarchae Alexandrini. Addit in meditato de Patriarcharum Privilegiis in Cod. Leunclaviano. Alexandrinus propterea vocatus fuit Papa, quod S. ille Cyrillus in III. Synodo privilegia Papae Romani, Caelestini scilicet, acceperit. Eadem narrans Nicephorus lib. 14. hist. cap. 34. ex quo tempore, inquit, fama est mitram illum, & Papae appellationem accepisse. Hinc habes Phrygii nomine, non pallium, ut Baron. puta-*

vit ad an. 430. n. 26. sed mitram phrygidū opere contextam intellectam fuisse in vulgata donatione Constantini, cujus fragmenta referuntur a Gratiano can. 14. dist. 96., & de qua agit primō locō laudatus Balsamon sub praesentis edicti nomine, Nam in ea *superhumeralē videlicet lorū, quod Imperiale circumdare affolet collum, a corona, simulque Phrygio satis distinguitur. Et ita quidem sentiunt Marca 6. Concord. cap. 6. n. 7. Lupus diff. de Conc. Ephesin. cap. 2. & de Afric. Eccles. Rom. adpellat. cap. 13. Spondan. ad laud. ann. Baron., Catalan. in Prolegom. ad Conc. cap. 19., & in Prolegom. ad Pontifical. cap. 19. Marangonius in animadvers. ad Chronolog. Rom. Pont. cap. 11. fol. 61. multiq. alii. Nec obest, neque mitras, neque annulos in usu apud Graecos Episcopos fuisse; nam id verum non esse ad Patriarchas quod adinet, ostendisse mihi videtur Martenius 1. de ritib. cap. 4. art. 1. n. 16. Et quamvis id juris soli Alexandrino tribuere videatur Balsamon in laudat. meditat., cui Simeon Theffalonic. adhaeret; tamen Cpolitianum, Hierosolymitanumque mitras etiam usurpasse, invictis monumentis ab illo relatis evincitur. Utuntur autem & nunc*

non alia de causa id nominis ab Episcopis Alexandrinis usurpatum, nisi quia ab Romano Pontifice S. Caelestino concessum illis fuit, quum Sanctum Cyrillum Alexandrinum Episcopum Apostolicae Sedis constituit in Conc. Ephesino legatum. Quod equidem Graeculorum commentum est, quum sit certissimum & ante Cyrillum a Dionysio Episcopo Alexandrino, qui ab anno 248. florebat, Praedecessorem suum Heraclam (14) Papam fuisse vocatum. Eadem prorsus ratione explodendi Scriptores illi Arabes Homaidius, & Habasides apud Echellensem (15), qui contrariò ductu, Heraclae isti Alexandrino Episcopo primum collatum nomen, inde in Italiam derivasse, & Romano Episcopo adtributum somniarunt. Porro ante Heraclae quoque tempora Romanum Episcopum Papam ex Africa vocavit Tertullianus (16), cuius de Romano Episcopo communiter intelligitur libri de pudicitia locus. Discrimen item illud ab ejusmodi Scriptoribus inventum inter *Abbam*, & *Papam*, quod illa vox Patrem (17)

G 2 haec

nunc nonnulli Graecorum Episcopi mitrâ, formâ licet a nostris diversâ: non quidem acuminatâ, & apertâ superne; sed obrusâ, rotundâ, & clausâ. Nostrî quoque Episcopi ante annum circiter millesimum vulgar. epochae, neque mitrâ, nisi ex Romani Pontif. indultu utebantur; ut contrarias concilians doctorum virorum sententias demonstrat Mabillonius in saecul. 4. Bened. part. 2. in praefat. nu. 182., & Martenius ibid. nu. 15. exquisitis aliis monumentis confirmat.

(14) Vide illius epist. 2. apud Constant. fol. 262. ex Euseb. acceptam, ubi sic ait. *Hanc ergo regulam, & formam a B. Papa nostro Heracla accepi.*

(15) Abraham Echellenis Maronita doctissimus elapsi saeculi in opere de tit. Papae haec refert. Vide illum tom. 1. Biblioth. Pontific. Rocaberti pag. 21. & seq., & in Eutychio vindicato adversus Seldenum edito Romae 1661. Confer & Renaudotium in histor. Patriarch. Alexandr. pag. 27. & seq. edit. Paris. 1713. & Affeman. Biblioth. Oriental. tom. 1. pag. 14. edit. Rom. 1719.

(16) Tertull. in lib. de pudicit. quem jam Montanista scripsit cap. 13. fol. 565. edit. Venet. 1744. *Et tu quidem poenitentiam moechi ad exorandam fraternitatem in Ecclesiam inducens . . . in eum hominis exitum, quantum potes misericordiae inlecebris, bonus Pastor, & Benedictus Papa conciliaris.* Notissimum est Tertullianum huic delicto poenitentiam denegasse, adeoque ad Zepherinum Rom. Pont. adludere voluisse, de quo dixerat antea cap. 1. fol. 555. *Audito edictum esse propositum. Pontifex scilicet max. Episcopus Episcoporum edixit. Ego & Moechiae, & fornicationis delicta poenitentiam fimbriis dimitto.*

(17) Avus graece Πάππος est, non Πάππας, ut notissimum ex omnibus lexicis. Πάππας enim pater est. Abba autem vox est Syriaca, quam & Hebraei graecizantes ad patrem significandum retinuerunt. Apud Syros eâ voce pueri patres salutabant, ut apud Graecos vocem Πάππας adhibebant. Vide Lamy in Harmonia evangelior. cap. 26. lib. 5. fol. 540. edit. Paris. Manavit discrimen, quod obtendi-

haec avum significaret; illa vulgares Episcopos, haec Patriarcham, quem & Abbam Episcopi ipsi vocabant, indicaret, egregiè cum Pearsonio (18) confutat Pagius: permirum proinde ut mihi sit, esse adhuc hodie qui putent (19), vocem Papae *Patrem Patrum*, non Patrem significare, rem esse notissimam, nisi ex usu hodierno hujus vocis benigne intelligendi sint. Ceterum etsi olim in Africa frequentius auditum id nomen, ibique fortasse ex monumentis, quae haecenus habemus (20) primum Episcopis adtributum noscamus; haud tamen verum videtur specialius haesisse Episcopo Carthaginensi, nisi eò sensu; quod vetustiora de Episcopis mo-

nu-

ditur, ex Eutychii Patriarch. Alexandr. Arabis hominis saecul. X. scribentis, fabella, qui hoc nomine donatum Patriarcham ab Alexandrinis tradidit quod ille Abba ab Episcopis vocaretur, adeoque oportuisse vocari *Papam* a Populis, hoc est avum. Sed quanta sint auctoritatis Eutychii istius origines Alexandrinae, quas, Presbyterianorum errores constabilire falso putans, Seldenus Londini vulgavit anno 1642., sive integrum etiam Eutychii opus, quod postea Oxonii edidit an. 1658. Eduardus Pocokius, notissimum eruditus. Adifis Petavium I. de Eccl. Hierarch. cap. 13. n. 19. to. 4. Theolog. dogmat. Renaudot. i. Liturgiar. Orient. pag. 377. edit. Paris. 1716. & laudat. Echellenf. adnot. 15. apud quem in Eutychio vindicato part. 2. plena tractatio est de origine nominis *Papae*. Ceterum apud Graecos ea pervasit opinio, ut ex quinque Patriarchis, Romanus, & Alexandrinus proprie *Papae*, duo alii Cyprianus, & Hierosolymitanus Archiepiscopi, solum Antiochenus Patriarcha diceretur. Ita quidem scribebat ad Dominicum Archiepiscopum Gradensem Petrus Patriarcha Antiochen. saecul. undec., ut videri apud Marcum potest differt. de Primatib. n. 21. vel apud Allatum de confensu lib. 1. cap. 18. pag. 262. Similia sequenti saeculo tradit Nilus Doxopatrius in commentar. de V. thron.

Patriarch. ad Rogerium Regem, de quo adnot. 8. cap. ant. sed iterum infra adnot. 33.

(18) Pearson. in vindiciis Ignatianis p. p. cap. 11. tom. 2. PP. Apostolic. Amstelodami 1724. Pagius ex eo ad an. 163. n. 4.

(19) Vide Cl. Affeman. de reb. Neapolit. et Sicul. tom. 3. fol. 588. Nisi etiam ad ea adludant, quae habet S. Epiphanius supra relat. adnot. 7. quò sensu Episcopi omnes sunt Patres Patrum.

(20) Antiquior sane, qui occurrit locus, est ille Tertulliani hominis Afri relat. adnot. 16., in quo tamen, nomen illud tribuitur Episcopo Romano. Etenim quae adferuntur ex epistol. S. Justinì ad Zenam et Serenum, ubi se plura in epistola ad *Papam* edidisse Auctor scribit, ad rem non sunt: tum quod ea epistola Justinì non sit, ut Halloixius in vit. Justin. Tillemont. tom. 2. opp.; et Maurini PP., qui in adpendicem rejecerunt, ostendunt; tum vero quod *Papa* ibi proprium nomen videret, cujusmodi est apud S. Basil. in epist. 120. et 121., ut in Martyrol. Rom. 16. Martii ex Meuolog. Graecor. de quo Baron. ad ann. 165. n. 10. De aetate vocis *Papae* dissertationem edidisse Johannem Dieckmannum legi, sed eam haecenus non vidi. Qui vidit, si meliora habet, corrigat nostra.

numenta, quae in Africa (21) occurrunt ad Carthaginiensem pertineant, licet antiquissimorum temporum Tertullianus Romano etiam Episcopo tribuerit. Nam non in Africa modo occidentali, Aegyptoque (22), quae ad orientalem Africam pertinebat; sed in Graecia (23) quoque, Asiaque minore, Galliis item, atque Hispaniis, mox Episcopis omnibus constat fuisse commune.

III. Verum ne in his, quae ad nos hōc tempore non adtinent longius excurrat oratio, illud certissimum, hoc nomen inter Episcopos primis saeculis usitatissimum, Praesbyteris quoque tunc temporis nonnumquam fuisse collatum, quos etiam quodammodo Patres esse Populus adgnoscebat. Observatum id Clariss. Mabillonio (24) in actis SS. Mammarii, aliorumque MM. Africanorum, ejusque Discipulo Ruinartio in actis S. Theodori Ancyrani, in quibus *Fronto* Praesbyter Papa vocatur, uti & Antonius in actis SS. MM. Juliani (25) & Basilissae. Rara denominatio, propterea quod

non

(21) Acta SS. MM. Perpetuae, et Felicit. inter sincera. Ruinart. fol. 85. edit. Veron. de Episcop. Carthaginens. *Non tu es Papa noster* &c. sic inter S. Cypriani epist. passim ut epist. 30. *Cypriano Papae Presbyteri, & Diaconi Romae consistentes salutem.* Similia epist. 31. 36., et 7. 3. et alibi.

(22) Pro Africa occidentali satis est proferre epistolas Hieronymi ad Augustinum puta 80., aliasque. Pro Egyptiis vide de Heracla sup. adnot. 14. Epiphani. item haeref. 79. num. 6. *Arius, quem Alexander Papa* &c. idest Episcopus Alexandrin. Item epist. ad illum apud S. Athanas. in lib. de Synodis Arimini et Seleucia. *Beato Papae Episcopo Alexandro.* Hieronym. ep. 38. alias 61. ad Pammach. *Excepto Papae Athanasio* &c. Vide infra adnot. 33.

(23) Hieronym. ibid. *Habes Papam Epiphanium*, qui Cypri erat Episcopus. Eodem tit. in Italia donat Chromatium Aquileensem. Ad Gallos quod adtinet vide Sidonii epistolas 1. 2. et 3. lib. 6. *Papae Lupo, Papae Pragmatico, Papae Leonio.* Fortunatus quoque Pi-

staviensis Euphronio Turonensi Episcopo ita scribit lib. 3. poemat, et opuscul. *Domino Euphronio Papae: Felici Nannetensi: Felici Papae.* Pro Hispanis adferre satis est Prudentium hymn. undecimo *epi septuor de coronis*, ubi ad Valerianum Episcopum Caesaraugustanum: *Rorantes saxorum apices vidi optime Papa.* Quamobrem et in Italia S. Paulinus epist. 1. ad Severum, Siricium Papam *urbicum*, ut a ceteris Episcopis distingueret, nuncupavit. Vide infra n. 4.

(24) Mabillon. tom. 4. analector. edit. Paris. 1723. pag. 181. Ruinart. in act. MM. sincer. pag. 304. edit. Veron. 1731. Ibi in actis S. Theodoti: *monuitque ut quando veniret Papa beatus Fronto ex malo ferens secum annulum, daret ei reliquias suas.* Hic autem Fronto non erat nisi Praesbyter, ut constat ex n. 11. et 33. Vici Malensis in Galatia curam habens, ut ex num. 12.

(25) In hisce actis apud Bollandistas die 29. Maii n. 4. Praeses Martyrem interrogat an Papas sit, an Diaconus: qui se laicum esse respondit.

non saepe fieret, injuriâ impulit Tillemontium (26) ut acta S. Cononis ann. 275. martyriô affecti in suspicionem adduceret, hac una de causa, quod *Papae* nomen ad Presbyterum significandum in adeo remota aetate adhiberetur. In ipsis etiam Conc. Chalcedonenſis actis (27) famoſus ille Euthyches duarum in Christo naturarum commixtor, non Episcopus quidem, sed Archimandrita, *Papa* nuncupatur. Factum id non tam propter ingravescentem aetatem, ut doctis. (28) Thomassinus suspicatur, sed quod Abbas esset, Hegumenus, & Pater Monachorum, quae causa fuit, ut iis etiam Presbyteris tribueretur, qui veluti aliorum Patres haberentur. Nam in eisdem actis Archimandrita alter Abrahamius ipsissimo quoque titulô ornatus legitur. Neque enim in eorum opinione sum, qui Walfridum (29) Strabonem haud recte intelligentes, omnibus Clericis *Papae* nomen olim attributum rentur, deinde vero Episcoporum evasisse proprium: quum contra ex veterimis jam liquere documentis arbitrer, Episcoporum potius commune nomen, a Presbyteris eadem de causa, quâ Episcopis tribueretur, fuisse participatum. Etenim quum etiam inter Episcopos ita, ut plurimum, id nomen usurparetur, ut junior, aut inferior Episcopus, eô seniore, dignioremve adpellitaret; nemo autem seipsum, nisi Romanus (30) Pontifex *Papam* diceret, quod observatum di-

li-

(26) Tillemont. tom. 4. in adnot. ad S. Sebastian. pag. 740. et seqq. edit. Paris. 1692. Vide etiam Honorat. a S. Maria in animadvers. ad regul. Critic. tom. 1. diff. 4. art. 11. §. 4.

(27) Vide Conc. Chalc. act. 1. ubi referuntur acta Conc. Cpolit. sub S. Flaviano contra Eutychem. In illis etiam Abrahamius Presbyter, et Archimandrita eodem nomine donatur. Archimandritae enim erant, veluti Abbatum Principes, itaut mille Abbates sub uno Archimandrita aliquando fuerint, si vera habet regula S. Columbani ca. 7. Confer Cangium hoc v.

(28) Thomass. laud. cap. 50. nu. 14.

(29) Quamvis hic Scriptor, nec antiquus (quippe qui saeculo IX. vixit), nec tantae auctoritatis sit; ta-

men in lib. suo de exordiis, et incrementis rer. Ecclesiastic. cap. 7. habet hoc modo. *Papa cujusdam paternitatis norma est, & Clericorum congruit dignitati.* Intellexit sane Clericis dignioribus convenire, qui revereri tamquam Patres possint.

(30) Primus inter Romanos Pontifices, qui seipsum hoc adpellaret nomine, fuisse Siricius videtur, in epistol. ad diversos Episcopos, quae sic habet: *Siricius Papa Orthodoxis per diversas Provincias.* Putat Coustant. in praefat. ad illam, quae ordine 6. est inter Siricianas col. 658. hoc nomen, non ab Siricio sibi, sed ab eo, qui ad diversas Provincias epistolam ejus transmissam fuisse adnotavit, inditum fuisse. Haud video tamen quid sibi

ligeriter a Mabillonio est: inde factum conjicio, ut seniores etiam Presbyteros, quos tamquam Patres venerabantur, minores Clerici, eò deinde nomine adpellandos censerent. Nam & Modestum, ne quidem Presbyterum, sed Viti dumtaxat paedagogum, educatoremque ex vetusto more hòc etiam nomine ab eo fuisse vocitatum ejus (31) acta testantur. Per catchresim inde, postquam Presbyteri eò generatim nomine fruerentur, ab sequioribus potissimum Graecis inductum, ut minores etiam Clericos Papas, vel Pisininos, aut simplices Papas, uti paullo post ostendam, nuncuparent.

IV. At vero hòc potissimum discrimine ad Presbyteros evasit id nomen, ut non pronunciatione eadem, neque porro inflexione, ad utroslibet significandos a Graecis adhiberetur, Παπας Papas enim Episcopus, Πατρās Papās Presbyter vocabatur: isque sane pronuncianti ritus, nec recentior quidem videri posset, si recta legendi ratio in vetustis MM. actis conservata sit. Actorum S. Theodori exemplar Graecum, inquit Ruinartius, (32), *heic habet o Πατρās, quo nomine donantur Antonius in actis SS. Juliani, & Basilissae in vetustissimo Lexoviano Lexoviensi.* In illis quoque S. Cononis eadem circumflexione notatur. Attamen etsi de hac vetusta pronunciatione haud sim sollicitus, illud vero nemo eripiet mihi, temporum progressu, sive sextò Saeculò, sive potius nonò, decimòve, uti mox dicam, hujusmodi nomen brevi elatum pronunciatione, solo Romano Pontifici ita haesisse, ut a nemine exinde Episcoporum, saltem inter Latinos (33) usurpatum

in-
fibi timeat. Cantelius hist. Metropol. Urb. p. 2. diff. 1. cap. 2., et cum eo Pagius junior in S. Petro n. 7. Scribunt etiam S. Leonem in Epigraphe epist. 16. *Universis Episcopis per Siciliam constitutis* hunc titulum posuisse. Verum et Episcopus ibi non Papa in melioribus editionibus legitur. Ceterum de hoc titulo a foliis Romanis Pont. sibimet ipsis adposito, vide Mabillon. lib. 2. de re diplomatica. cap. . . . Vide etiam PP. Maurin. ad Cangium v. Papa.

(31) In actis apud Bollandian. 19. Junii tom. 2. Ibi inter alia pag. 102. edit. Antwerp. *Jussu Ministris ut B. vi-*

rum una cum S. Modesto Papate suo, & Crescentia nutrice (alias Papatissa) sua . . . in catastra extenderent. Confer Ruinart. in acta S. Cyprian. adnot. 11. fol. 180. edit. Veron.

(32) Ruinart. fol. 304.

(33) Hoc dico, quod Alexandrino Patriarchae apud suos diu Papae nomen cohaeserit; ac teste Scaligerò 7. de emendar. temporum pag. 684. Aethiopes, et Abyssini illum Summum Pontificem *Liket Papasath* adpellent, ut ceteros Episcopos nude *Papasath*, vel *Episcoposath*. Porro adhuc in Oecumenic. Conc. V. Dioscorus et in VI.

invenias: productum autem ita Graecis Presbyteris factum esse commune, ut vulgare ac tritum inter indigenas (34) fuerit, qui Παπαδες Papades illos corruptâ inflexione hodieque vocitant. Tempus enimvero quod Episcopi ceteri Papae nuncupari desiverint, idque nomen soli cohaeserit Romano, paulo obscurum est. Cantelius (35), Sirmundus, Thomassinus, aliique docti viri, quum Ennodium Ticinensem, Casiodorium, Liberatumque sexto florentes Saeculo Papae titulo Romanos Episcopos; Eustorgium autem, ac Datium Mediolanenses, ceterosque, simplici dumtaxat Episcopi nomine donasse observassent, in eam venere sententiam, ut sub id temporis ad unum Romanum Pontificem illud revocari coeperit. Monuit nihilominus Thomassinus, si qua illis adversa post ea tempora exempla occurrunt, inde prodire, quod nonnisi latis quibusdam incrementis, invalescat rei cujusque usus. Et re quidem ipsâ, ubi in istiusmodi versamur argumentorum genere, longe etiam antiquior hujus nominis ab Hispaniarum Episcopis Romano Pontifici facta reservatio colligi posset ex Conc. Toletano anno CCCC. celebrato, in quo ita loquentes Patres efferuntur (36): *Expectantes pari exemplo quid Papa, qui nunc est, quid Simplicianus Mediolanensis Episcopus, reliquique Ecclesiarum rescribant Sacerdotes. Et infra. Constituimus autem priusquam illis per Papam vel per S. Simplicianum*

com-

anno 680. celebrato Cyrus Patriarcha Alexandr. Papae vocantur. Vide can. 6. 24. q. 2. Sic etiam in chron. Alexandr. an. 7. Phocae. Apud Pachymere lib. 10. cap. 32. Quamobrem in salutationibus epistolarum, ex formulis apud Habert. in Pontif. et Goarium in Eucholog., ita Cpolitanus Alexandrinum salutatur Ἀγιώτατε Πάπα, καὶ Πατριάρχα Ἀλεξανδρείας. Sanctissime Papa, & Patriarcha Alexandriae. Ceteros vero ommissâ voce Πάπα. Vide plura hac de re congerentem exempla Cangium in Glossar. med. Graecit. v. Πάπας. Alexandrinus Patriarcha.

(34) Ut Παπᾶς Sacerdotem indicet vide Euchologia, inquit Goar ad Codin. cap. 1. n. 10. Adeo frequens in Euchologiis Papae denominatio pro Pre-

sbytero. Frequentior in Calabriae nostrae veteribus chartis de quibus infra adnot. 45. Hinc factum ut Graeci Ευχέλαιον sacrum oleum, vocarint etiam Ἐπταπαπάδων Ἐπταπαπάδων quod a septem Presbyteris in Ecclesia Graeca, quum aegros inungunt, consecratur, ut idem Cang. notat v. Ευχέλαιον, et Παπᾶς in Glos. med. Graec.

(35) Cantel. hist. Metr. Urb. p. 1. diff. 1. cap. 1. Sirmund. ad Ennod. lib. 4. epist. 1. Thomass. p. p. cap 4. nu. 10. Bened. XIV. de Synod. lib. 1. cap. 3.

(36) Confer hac de re Baron. ad an. 405. n. 53. et 54. Thomass. cit. cap. 50. n. 14. Et Coustant. in adnot. ad ep. 3. S. Innocentii I. ad Episcop. Tolet. Synod. fol. 766.

communio reddatur, non Episcopos, non Presbyteros, non Diaconos ab illis ordinari. Observare enim hic licet, solum Romanum Episcopum a Toletanis Patribus simplici Papae nomine designatum. Verum & vestigia hujus nominis in Hispaniarum Episcopis, ad tempora usque S. Eulogii Episcopi Cordubensis, qui nono saeculo vixit, mansisse contendit (37) Macrius. Simile quidpiam notari in Gallis potest. Nam in Conc. Turonensi II. anno DCXVI. ut Contius, aut sequenti, ut Sirmundus putat, coactò, ipsò nimirum Saeculò VI., Avitus (38) Episcopus Viennensis *Papa* vocatur. Quinimmo Avitus idem id nominis quinque adtribuit Patriarchis, cum eo tamen discrimine, ut in ceteris Urbis nomen addat, in Romano non item. Marculfus deinde Monachus, quem circa annum DCCLX. floruisse constat, Landerico Episcopo Parisiensi, vel ut alii volunt Metensi, duos formularum libros offerens, hanc inscripsit Epigraphen (39): *Reverendissimo Papae Landerico.* Aevò quoque Caroli Magni in serie Episcoporum (40) Metensium:

Nobilis in cunctis Papa Chrodegangus habetur.

Hinc fortasse factum, ut quum communis saeculò nonò, aut saltem non rara in Episcopis ea esset nomenclatura, Johannes VIII. Rom. Pont., *Papa Universalis* dictus fuerit ab Synodo (41) Ticinensi, ut eò pactò ab ceteris distingueretur. Sed illud postremo certum, eo plures conspirare, ut a S. Gregorio VII. decretum reantur, id nomen de alio non debere, nisi de Romano Pontifice dici. In eam rem esse autumant Concilium quoddam, quod sub eo, A. DCCLXXII., aut sequenti adferunt celebratum, cujus tamen nullibi (42) vestigium exstat. Ab ejus potius *Dictato*, ut vocant, haec derivasse crediderim, quo de Baron. agit ad A. DCCLXXVI. ;

H quam-

(37) Macr. Hierolex. v. *Papa*.

(38) Conc. Turonens. 2. can. 21. & 22. Vide etiam Cantel. mox laud. adnot. 35. Morerium v. *Papa*, et Avitum ipsum ep. 7. & 23.

(39) De Landerico vide eund. Morer. Du chefne Biblioth. Francor. pag. 26. Natal. Alexandr. saecul. 7. cap. 4. a. 9.

(40) Apud Cangium v. *Papa*.

(41) Synod. Ticinens. a. 876. tom. 2. capitul. col. 237. & 239.

(42) Quinimmo prima Romana Synodus sub S. Gregorio VII. nonnisi anno 1074. celebrata est, si recte Pagius calculat. In Vaticana nihilominus Bibliotheca servari hujus Conc. canones scribit laud. loc. Macrius.

quamvis genuinum non esse Sanctissimi illius Pontificis opus Critici (43) naris emunctioris putent.

V. Ceterum ut paullatim desinere inter Episcopos id nomen coepit, ita circumflexâ pronunciatione elatum crevit deinde inter Presbyteros. Exempla Cangius congerit (44) ex Theophane, Cedreno, Nicephoro Cpolitano, Leone Grammatico, Niceta Choniata, atque ex novellis tam Isaaci, quam Alexii Comnenorum in jure Graeco-Romano contentis: ex quorum nonnullis non Presbyteros modo, verum etiam inferiores ordine Clericos, eô nomine indigitari plane conficitur. Sed ad Presbyteros quod adtinet, praeter Euchologium, graeca Calabriae (45) nostrae diplomata inspicere satis esset, in

qui-

(43) Launojus in epist. ad Magistr. Anton. Faurum. Alexand. diff. 3. in faecul. XI. Pagius ad an. 1077. num. 8. & Junior in S. Greg. VII. in fine. Contra tamen, Dictatum illud tamquam legitimum S. Pontificis partum plurib. illustrat Lupus tom. 5. opp. Sic porro habet cap. 6. *Quod Papa est unicum nomen in Mundo.* Vide quae exornat Lupus in eum locum, & quae habet Angelus Rocca de Rom. Pont. nomenclatura tom. 1. opp.

(44) Theoph. & ex eo Cedren. ad an. 36. Theodof. junior. de Antiocho Eunacho jussu ejusdem Theodofii Clero addito *Αντίοχον*, inquit *Πραιποσίτον, καὶ Πατρικίον ἢ Βασιλεὺς αὐτῆ, Παπῶν ἐποίησε Antiochum Praepositum & Patricium Bajulum ejus Papam fecit.* Similiter anno sequenti de Cyro Praefecto Urbi, qui a Theodosio sibi timens ad Ecclesiam confugerat, ait: *ἐγένετο Παπῶν.* Factus est Pappas. Nicephor. in Breviar. pag. 15. 1. edit. narrat Heraclium, quum Crispo Patricio, seu Prisco Phocae genero dignitatem abrogasset, atque illum Clerici habitum sumere, & a Patriarcha benedici jussisset, deinde ad milites verba facientem vocasse *Παπῶν Κρίσπον. Papam Crispum.* Leo Gram. in Alexandro meminit Jannis Papae cognominati Lazari. Nicetas Choniata in Isaaco lib. 1. n. 2. & in *templa confugientes mactabat πᾶ ποτε ὁ Παπῶν*

λέγοντες, ubi esset Papas rogivantes. Sic a Sguropulo lib. 2. cap. 26. Isidorus Monachus, ac Presbyter nuncupatur: *Venerabilis Papas Isidorus.* Vide plura alia exempla apud Cangium in Gloss. med. Graecit. Sed potissimum notandae duae novellae, altera Isaaci Comneni lib. 2. Jur. Graec. Rom. pag. 121., altera Alexii Comneni ibid. pag. 123. ubi sancitum est, in ordinationibus non posse ab Episcopo recipi nisi unum aureum: *ὅτι ποιεῖ αὐτὸν λιπὸν Παπῶν Ἡ"το, Αναγνώστη &c. quando facit illum simplicem Papam, sive Lectorem; tres quando Diaconum, & alios tres quando Presbyterum facit.* Hinc factum ut *αποπαπῶν* diceretur, qui Clericatum defereret apud Graecos, quemadmodum monet Goar in Eucholog. pag. 522., & *παπαλήθραν* dixerint Graeci coronam Clericalem ut Macrius notat. in v. *Papalethra* ex Balsamone.

(45) Inter alia notandum est diploma Ecclesiae Scylacensis apud Ughell. tom. 9. in Episc. Scylacent. nu. 11., in quo inserta sunt ab Imperatrice Constantia nomina *Villanorum*, quos Rogerius ejus avus Siciliae Comes concessit Ecclesiae Scylacensi, seu potius insertum est ipsius Comitum privilegium. Colligam inde potiora nomina, quae non *Papassos* modo, sed & alterius muneris Ecclesiasticos homines indicant. *Crisoleus filius Papae Costae. Papa Andrea. Munaus Protopapa cum*

fi-

quibus *Papae*, & Presbyteri voces promiscue usitatas passim invenimus. Nec mos iste Barbaro-latinis mediae aetatis incognitus: quippe quod in actis quoque Romanae Synodi sub Zacharia Papa A. IDCCXXXV. celebratae, in quodam illius celebris Germaniae Impostoris Aldeberti, quod in eis refertur, fragmento, Presbyteri etiam Romanae Ecclesiae Papates (46) vocantur. Et in Graecia quidem pervagatum adeo hoc nomen est, ut abusive tandem Clericis quibusvis etiam minimis additum sit (47), *pisinni* licet isti, vel *simplices Papae*, non absolute *Papae* dicerentur. Sane non *Papae*, sed *Papatis*, paedagogorum instar, adtributum a Latinis fuisse Presbyteris nomen, factâ graece inflexionis imitatione quadam, colligi ex eis poterit, quae ad antiqua MM. acta laudati jam (48) Mabillonius, & Ruinartius adnotarunt, si constans pro Presbyteris observatio esset. Nam & *Papates* dictos fuisse paedagogos ab sequioribus Latinis (49) non *Papas* constat. Verum diversa in Cyprianum animadvertit Baluzius (50), qui in variis epistolarum illius CC. *Papatem* etiam dictum reperiri monet, ex quo discriminis nihil, ex vario apud nostros inflectendi modo, erui posse videtur. Non sic tamen

filiis. Basilii Archidiaconus cum filiis. Leo Primicerius cum filiis. Calotrius Primicerius eum filiis. Leo & Michael Mixtra Protopapa cum filiis. Filii Leonis Domestici. Filii Papae Leonis Musico. Papa Gregorius Cariotti cum filiis. Alii tamen vocantur Presbyteri. Filii Presbyteri Leonis de Calandra. Filii Presbyteri Alexii. Presbyter Nicolaus de Agello &c.

(46) Vide acta apud Baronium ad an. 745. n. 32., eo translata ex Othlono in vita S. Bonifacii Moguntini lib. 2. cap. 5. *Et per manus Angeli pervenit epistola ad Romanam Civitatem ad sepulchrum S. Petri, ubi claves Regni Coelorum constitutae sunt; & duodecim Papati, qui sunt in Romana Civitate triduanas fecerunt vigiliis in jejuniis & orationibus.*

(47) Photius in Nomocanon. tit. 1. cap. 34. Novell. Isaaci, & Alexii Ccmmen. sup. laud. adnot. 44. Pisinnos a

H 2 *apud* Pusione dictos volunt Etymologici, unde pusillos recte exponit Cujacius. Papadopulos, ni fallor, etiam dictos pusillos Clericos, legisse memini.

(48) Confer illos locis sup. laud. adnot. 24.

(49) Vide sup. adnot. 6. praesertim S. Petri Damiani epist. 12. lib. 7. ibi laudatam ad Godefridum Lotharingiae Ducem, in qua Regii pueri paedagogum *Papatem* adpellat.

(50) Baluz. in epist. 2. S. Cypriani, quae incipit. *Didicimus secessisse B. Papam Cyprianum: Vetustus Codex meus inquit: Papatem.* Sic etiam in CC. in edit. Anglicana laudatis, & in annotationibus Morellii: Sic etiam legebat Latinus Latinus. Similiter & epist. 16. cujus epigraphae est. *Universi Confessores Cypriano Papae. Meus inquit codex, & editio Manutiana: Papati.* Vide reliqua fol. 70. edit. Vener. 1758.

apud Graecos, qui perpetua constantique ratione diversimode vocem flectunt, quum Pontificem, & quum Sacerdotem nominant Papam, quod notatum diligenter a (51) Goario est. Hoc idem Cl. Mamachius de Chiis suis testatur, qui Pontificis nomen hoc modo efferunt: ὁ Πάπας: Sacerdotis vero, vel Diaconi ὁ Παπάς. Factum autem corruptione quâdam linguae, ut qui Παπαῖ prius, postmodum Παπαδες adpellarentur (52), quemadmodum ab Concilii Senensis tempore A.CIOCCCXXIII. Presbyteros Graecos etiam vocatos legimus.

VI. Inde sponte manavit, ut quemadmodum iidem observant Graecorum doctissimi Goarius, Mamachusque, is Πρωτοπαπᾶς *Protopapas* diceretur, qui etsi Episcopus non esset, inter Presbyteros tamen primas obtineret partes, quasi *Papatum* primus. Sed tardius irrupit haec vox, & quos primum Protopresbyteros dixere Graeci, delatâ communius ad Presbyteros Παπαῖ voce, mox adpellarunt Protopapas. Et Πρωτοπαπᾶς *Protopapās* quidem dicendum primum Sacerdotem, qui non sit Episcopus, non Πρωτοπαπάω *Protopapan*, ut est scriptum apud Balsamonem (53) in Pandectis Canonum Beveregii, jure animadvertit Mamachius, Verum & Πρωτοπαπάδας apud Balsamonem legimus in jure Graeco Romano Eusebiavii (54) ut sphalma potius apud Beveregium irre-

psisse

(51). Vide sup. adnot. 34., & illum ad Eucholog. passim. Mamach. origin. Christian. lib. 4. p. 1. cap. 4. fol. 299. to. 4. adnot. 1.

(52) Cœptum est, statimque interpretantur hoc Conc. sub Martino V., actumque de Graecorum etiam unione tentanda. Legationis Martini ad Graecos relationem ibi habes, & Πρωτοπαπάδας mentionem. Ita & antea vocat Balsamon de quo adnot. seq. Eodem pacto postea in epist. Bartholomaei Beveregii edita a Martino in lex. pag. 59. Παπάδες habes. Unctis quoque Πρωτοπαπάδες, seu Sacerdotum Graecorum Πρωτοπαπάδες *Protopapas* vocantur in Nomocanone edito a Cotelerio tom. 1. monument. Eccl. Graec. pag. 137., quasi Sacerdotissae, quae Παπάδες di-

cuntur in Gloss. Graec. barbar. *Papassos* illos hodie vulgo Itali nostri dicunt, frequensque adhuc inter Presbyteros Graecos ea denominatio. Nuper an. 1753. quidam Schismaticus Papās Simon Conzavich nuncupatus, Cpoli ab illo Patriarcha Schismatico in Dalmatiam missus, ut sedem figeret, & Profelytos schismati procrearet, expulsus ab Veneta Republica fuit. Vide Bevereg. XIV. tom. 4. Bull. const. 18.

(53) Balsamon in can. 59. pag. 39. Pandect. Beveregii.

(54) Satis est referte Gretzeri verba in Codin. lib. 1. cap. 10. nu. 4. edit. Regiae. ubi haec habet. *Apud Balsamonem tom. 1. Jur. Graec. Rom. legimus: Protopapadas ut rectus sit Πρωτοπαπάδας. Interpres; Primopapadas. Sed factus*

psisse putandum sit. In eadem ferme sensa Allatius (55), Cangiusque conspirant, quibus nemo Graecorum res tractavit uberius, quique *πρώτου τῶν ἱερέων primum inter Sacerdotes* id nomen interpretantur. Hinc ubi passim in Codino occurrit, haud injuriâ Archipresbyterum ab latinis interpretibus verti potuisse crediderim, nominis utriusque compositione pensatâ: quamvis, uti Thomassinus (56) observat, neque Graecorum Protopresbyter, neque Protopapas aevi sequioris cum Latinorum Archipresbyteris satis consentiret. Etenim Archipresbyter apud Latinos pluribus Parochis pervigil imminabat, eorumque mores, causasque ad Episcopum referebat, ut ut progressu temporis, adauctis Archidiaconis, aliter res se habuerit. At vero Protopresbyteri, Protopapaeve inter Graecos primi dumtaxat inter plures Presbyteros erant unius Ecclesiae ministerio mancipatos, cujusmodi apud Latinos dicebantur Presbyteri Cardinales. Non sunt tamen ita haec intelligenda, ut in Ecclesiis nonnullis, & in Aula praesertim Augustorum in magnam tandem aliquando Protopapae non evaserint dignitatem, de qua pro instituto est jam heic plenissime dicendum.

tius est in his, vel similibus retinere graeca. In Turcograecia fol. 218. dicitur *Πρωπαπας, ὁ πρῶτος τῶν ἱερέων* primus Sacerdotum. Jura illius in eadem Turcograecia fol. 288. *Πρωπαπασίχης* adpellantur. At necesse non videtur ut rectus sit *Πρωπαπας*. Satis esset *Πρωπαπας* declinatione mox parisyllabâ, mox etiam imparisyllabâ. Eodem modo pronunciari hanc vocem in

Insula Corcyrensi testatur Card. Quirinus in comment. de reb. suis p. 2. lib. 1. cap. 12., & 13., qui ibi Archiepiscopus fuit. Ibi enim Magnus Graecorum Praesul italice etiam *Protopapas* nuncupatur.

(55) Allat. de Graec. Templis fol. 135. Cangius in utroq. Gloss. hoc v.

(56) Thomass. p. p. discipl. lib. 2. cap. 5. n. 11.

De Protopapis Ecclesiae Cpolitanae agitur . Quatenam Dignitas in ea Ecclesia Protopapatus fuerit? Qui Exocastroeli Cpolitani, & quomodo supra Protopapam & Episcopos sublatis? De veteri Diaconorum fastu ac supercilio plura.

I. **P**rotopapas igitur primus Papatium erat, hoc est secundum ordinis Sacerdotum. At Primatum hujusmodi in Ecclesia Cpolitana, aliisque Graecorum Cathedralibus in splendidissimam evasisse dignitatem (loqui enim hanc voce in Ecclesia Latina jamdiu adoptata lubet), quae primas post Patriarcham vel Episcopum in sacris ministeriis obtineret, iis dumtaxat perspectum, qui Ecclesiasticas Graecorum res diligentius protriverunt. Sane id ordinis proprietates exigebat, ut qui primum sibi inter Presbyteros locum vindicabat, is esset qui *quætor* Episcopum, in unaquaque Ecclesia unicum, sequeretur. Et ita porro per plura saecula observatum est. Sed id in Ecclesia Cpolitana evenit, quod etiam in Latina frequentissimum fuit, ut Diaconi, qui ex eorum institutione exterioribus etiam, ac temporalibus Ecclesiae negotiis implicabantur, eo quod Presbyteri spirituali regimini, ac sacrorum administrationi unice vacabant, majorem obtinerent auctoritatem, & gradum. Antiquum fuisse hoc in Diaconis vitium, ex Concilio Nicaeno (1) Magno, quod primum eorum retudit insolentiam, constat: nam ad Laodicenum (2) quod adinet, cujus etiam canone XX. illorum ambitio refrenatur, in-

(1) Conc. Nicaen. 1. can. 18. *In sua Diaconi mensura permaneant, scientes quod Episcoporum quidem Ministri sunt: inferiores autem Presbyteris habentur... sed nec sedere in medio Presbyterorum Diaconi liceat; quia si hoc fiat praeter regulam & ordinem probatur existere.* Discitabant nempe se Episcoporum, non Presbyterorum ministros esse. Unde Conc. Chartaginens. IV. can. 27. *Diaconus ita se Presbyteri, ut Episcopi ministrum esse noverit.*

(2) Conc. Laodiceum quod post Nicaenum probabilius celebratum putatur can. 20. *Quod non oportet Diaconos ante Presbyteros sedere, sed sedere cum jussu Presbyteri.* Diaconorum audaces conatus in Bruttiorum etiam Ecclesias irreperant saecul. V. Quamobrem S. Geladius PP. in epist. ad Episc. per Lucan. Bruttios, & Sicil. const. anno 494. data illos compefcuit cap. 7. & 8. Vide illam apud Labb. tom. 5. Concil. col. 312.

incertum an anterior hujus Epochæ sit. S. quoque Hieronymus (3) suæ ætatis Diaconorum tumorem, ac supercilium passim censurâ perstrinxit. Verum non idcirco illi ab coeptis destitit, quibus & eorum (4) paucitas, & Episcoporum gratia, quorum lateri perpetuo adhaerebant, & bonorum Ecclesiæ administratio, satis honoris, atque potentiae apud Populos conciliabat. Inde scilicet factum, ut vel etiam in Romana Ecclesia frequentius ex Diaconis (5), quam ex Presbyteris Pontifices eligerentur; quod illi omnibus Urbis ordinibus, propter adlatas causas, notiores, omnia haberent in potestate, & facile sibi electorum animos devincerent. Ad hæc vero progressu temporis, eam sibi auctoritatem Archidiaconi adrogarunt, ut quamvis ordine Hierarchicò Archipre-

sby-

(3) Lege epist. S. Hieronym. 85., quæ est ad Evagrium, seu potius Evangelium, ubi inter alia: *Quid paucitatem de qua ortum est supercilium in leges Ecclesiæ vindicas . . . Diaconos paucitas honorabiles, Presbyteros turba contemtibiles facit.* Verum hæc Diaconorum paucitas, quæ etiam occurrit apud Vulgat. Anastasium in Ecclesia Romana, dum RR. PP. peractas ordinationes refert, intelligi vix potest, si verum est, numquam, nisi ex Diaconis, & non per saltum promotos fuisse Presbyteros. Numerus enim septem Diaconorum in Ecclesia Romana ab Sozomeno lib. 1. cap. 15. adhuc celebratus, de septem Diaconis Regionariis, intelligi communiter solet. Rem ita componit Berleandus de oblationib. §. 8. fol. 151. edit. Venet. 1736., ut Diaconi dumtaxat, qui Diaconias haberent, hoc est Nosocomia, & pauperum diversoria, rerumque administrationi præficerentur, pauci essent, iique fortasse septem Regionarii, qui postea etiam aucti sunt numero, eosque dumtaxat ab Anastasio recenseri. Nodum alii solvant. Illud addam non deesse doctissimos viros, qui putent solitas antiquitus fuisse in Ecclesia Romana etiam Diaconorum in Episcopos ordinationes, omisso presbyteratu, quam equidem morem illi a-

dhuc nonò sæculò Photius objecit. Vide Mabillon. in comment. prævio ad ordin. Romanos tom. 2. Musei §. 16. & 18. fol. 108. & 119. Pagium seniore ad ann. 604. num. 4., & seqq. Martenium I. de ritib. 8. a. 3. §. 10. Pagium junior. in Sabiniano Papa n. 2. & seqq., ubi & n. 5. tempus investigat, quò mos ille deserit.

(4) Ut primam causam ex mox laud. Hieronym. loco habes, ita & secundam, præsertim in Archidiaconis ex eodem in comment. ad Ezechiel. lib. 14. cap. 48. *Quod per singula concionarentur in populos, & a Pontificis latere non recederent.* Etenim in constit. Apostolic. lib. 2. cap. 44. dicuntur Diaconi: *Episcopi auris, oculus, os, cor, & anima.* De abusu hujus, ut vocat, *officialitatis* Diaconorum præclare agit Auctor quæstion. in nov. & vet. test. inter opera August. in illa quæ est de jactantia Romanorum Levitarum. *Aut timentur, inquit, ne male suggerant, aut emuntur ut præsent.* Tertiam causam exponit Baron. ad an. 402. nu. 47., de qua etiam dixerat Hieronym. cit. *Ignorantes humilitatem status sui ultra Presbyteros intumescunt, & dignitatem non merito, sed divitiis æstuant.*

(5) Vide Pagium junior. in S. Leone n. 2.

sbyteris inferiores, istis tamen & confesso, & jurisdictione praecemerent. Quamobrem longe post annum millesimum recipiendi Presbyteratus imposita illis necessitas est (6), quum Diaconos non vicariò saltem, sed propriò nomine praeesse Presbyteris adprime dissonum esse videretur. Et quamvis magna ista supra Archipresbyteros Archidiaconorum elatio ex epistola S. Isidori ad Ludifredum (7) eruenda non sit, quod ea, prout a Gratiano refertur, interpolationis suspecta sit: illud tamen certum, tum S. Isidori aevò, quum vero & ante ejus tempora, questos fuisse in utraque Ecclesia Archidiaconos, degradari (8) se potius, quam promoveri, quum ad Presbyteratum proveherentur: eaque communis pluribus Diaconis (9) querela fuit. Haud aliter itaque supra Protopapam se extulere Diaconi Cpolitani, quod ex potiori illius Ecclesiae ministrorum ordine, atque confesso opportune intelligemus.

(6) Hac de re dicam infra cap. 13. n. 2. Vide interim Thomass. p. 1. lib. 2. cap. 20. n. 5.

(7) Refertur a Gratian. can. 1. dist. 25. Vide Correctores Romanos, & Baluzii adnot. in eum Gratian. locum. Magnae istius Archidiaconorum praelationis mentio disertata est in can. 63. inter Nicaeno-Arabicos, qui quamvis spurii sint, non esse tamen adeo recentiores creduntur.

(8) Hieronym. laud. loc. in Ezechiel. *Injurium putat, si Presbyter ordinetur.* Sic Aetius Archidiaconus Cpolitianus ab Anatolio Episcopo ab officio Archidiaconatus per speciem profectionis, amotus fuerat, quum Presbyter creatus est, ut narrat S. Leo, quod scilicet saveret Catholicae veritati, substitutò Andream, qui haeresi Euty-chianae suffragabatur. Id non tulit S. Leo, voluitque ut, quamvis Presbyter, restitueretur. Vide illius epist. 56. 57. 58. 71. & Anatolii epistol. edit. ab Holsten. in collect. Roman. Honoratus quoque Archidiaconus Salonitanus degradari se questus est apud S. Gregorium, quum in Presbyterum promoveri sollicitaretur. Vide epist. 14. 15. & 16. S. Gregor. lib. 2. De Johanne

II.

Archidiacono prius, postea Episcopo Cabillonensi, scribit Sidonius lib. 4. ep. 25. *In eo gradu multum retentus propter industriam, diu dignitate non potuit augeri, ne potestate posset absolvi.* Pulcherrima in eam rem est ep. 123. Petri Blefensis Archidiaconi prius Bathoniensis, deinde Londinensis, qui adhuc saecul. 12. ut se a Presbyteratu suscipiendo excusaret, cui alias ex non fucata humilitate haud exstimmabát idoneum, inter alia haec scripsit ad Richardum Episc. Londingensem. *Archidiaconum in Presbyterum promovet, non est honorem ejus augeri, sed minui.*

(9) Id fortasse causam dedit can. 31. inter Africanos, quo jubentur Diaconi, Clericisque inferiores, Episcopis suis, volentibus eos ad honorem ampliorem in sua Ecclesia promovere non obtemperantes, *nec illic ministrare in gradu, unde recedere noluerunt.* Balsamon enim ita canonem exponit, eo quod mallem quiescere in iis, quos jam habebant gradibus, lucro fortasse, & quieti corporali addicti. In eam certe rem est responsio Gelasii Papae ad Victorem Episcopum, quae refertur a Gratian. can. 9. dist. 73.

II. Hōc autem pactō illum describit Anonymus Monchallianus, quem utpote antiquiorem heic sequimur, ac passim ex Codino inlustrabimus. Χόρ[Ⓞ] Δέξι[Ⓞ]. Πρώτη πέντας. ὁ μέγας Οἰκονομ[Ⓞ]. ὁ μέγας Σακελλάρι[Ⓞ]. ὁ μέγας Σκευόφυλαξ. ὁ Χαρτώφυλαξ. ὁ Σακελλίου. Δευτέρα πέντας. ὁ Πρωτονοτάρι[Ⓞ]. ὁ Κασρλιώσι[Ⓞ]. ὁ Ρεφερενδάρι[Ⓞ]. ὁ Λογοθέτης. ὁ Υπομνηματογράφων. Τρίτη πέντας. ὁ Πρωτέδικος. ὁ Ἱερομνήμων. ὁ Υπογονάτων. ὁ Υπομιμνήσκων. ὁ Διδάσκαλ[Ⓞ]. Χορ[Ⓞ] εὐώνυμ[Ⓞ], ὁ Πρωτοπαπᾶς. ὁ Δευτερέων. ὁ Ἀρχῶν τῶν Ἐκκλησιῶν, ὁ Ἐξάρχος. ὁ Κατηχητής. ὁ Περιδευτής. οἱ δύο Ἐκδιχοί. ὁ Βουσιπής. οἱ δύο Δομέσικοι. οἱ δύο Λαοσηνάκται. οἱ δύο Πριμικήριοι. ὁ Πρωτοψάλτης. ὁ Πρόξιμ[Ⓞ]. ὁ Δημοτάτ[Ⓞ]. οἱ Θεωριοί. οἱ ἐπὶ τῆς εὐταξίας. ὁ Κατηγοριάρχης. ὁ Δεκανός. ὁ Κουβούκλης. οἱ Λαμπασδάριοι. ὁ Περιειτέρκιμ[Ⓞ]. ὁ Βασαγάρι[Ⓞ]. ὁ Μυροδόπης. ὁ μέγας Ἀρχιδιάκον[Ⓞ]. ὁ Δευτερέων τῶν Διακόνων. *Chorus dexter. Primus quinquarius. Magnus Oeconomus. Magnus Sacellarius. Magnus vasorum custos. Chartarum custos. Praefectus Sacello, seu minor Sacellarius. Secundus quinquarius. Protonotarius. Castrensis. Referendarius, Logotheta. A Commentariis. Tertius quinquarius. Protedicus. Praefectus sacrorum rituum. Minister a genibus. Monitor, seu suggestor. Doctor. Chorus sinister. Protopapas. Deutereus, seu Secundarius. Praefectus Ecclesiarum. Exarchus. Catechista. Visitor. Duo Defensores. Butistes, seu immersor. Duo Domestici. Duo convocatores populi. Duo Primicerii. Protopsaltes, seu primus Cantor. Proximus. Deputatus. Vigiles, seu speculatores. Praefecti ordini, seu caeremoniarum Magistri. Categoriares. Decanus. Cubicularius. Lampadarii Introductor. Bajulus. Thuris (10) distributor. Magnus Archidiaconus. Deutereus, seu secundus Diaconorum.* Jam heic vides ad primum sinistri Chori locum rejectum Protopapam, quod etiam causa fuit, ut adauctis deinde nimium Cpolitanae Ecclesiae officiis, a Codino in sexta officiorum pentade numeretur. Porro chori nomen (11) neutiquam locum, sed cantorum invicem concinentium multitudinem, conventumque ex pri-

I

mae-

(10) Fortasse vertendum potius, olei, vel unguenti distributor.

(11) Servius in 1. Georgic. Chorus

proprie est coaeorum cantus, atque saltatio. Et in 6. Aeneid. Chorum vocat multitudinem in sacra collectam.

maeva sui origine significare tritum est. Quoniam vero in Presbyterium, seu Sanctuarium, quod *βήμα* Graecis est, convenientes Clerici, divinas canere laudes in liturgiis, aliisque precibus, stans horis solebant, ad eum quoque locum id nomen translatum fuit. De superiore autem heic choro, seu interiore sermo est, ab altero extra Sanctuarium in *Ναὸν ναὶ* progressu temporis introducto, quem *Περὶβόλον* *Peribolum* (12), vel Scholam Cantorum dixere, satis diverso. Ex quo vero alternatim cani (13) a Monachis, Clericisque coeptum est, jam in duos choros, dexterum, sinistrumque locus hic divisus fuit. Verum quoniam partitio isthaec procederet, nemo plane intelliget, qui veterum Ecclesiarum structurarum, cujus hodieque Graeci tenaces sunt, penitus non cognosceret. Meum non est rem heic versare (14) pluribus. Illud breviter exponam, Ecclesias veteres, uti hodieque Graecorum sunt, Sanctuarium habuisse, a tota reliqua Ecclesia cancellis (15)

ob-

(12) Vide Mabillon. tom. 2. Musei fol. 21. & Montfaucon. in Diario fol. 133., quamvis ejus nominis amplior significatio sit.

(13) A Theodoro lib. 2. hist. Eccl. cap. 4. cantus alterni in Ecclesia inventio ad Flavianum, & Diodorum Antiochenos Monachos, qui sub Constantino M. floruerunt, refertur; atque inde a S. Johanne Chrysofomo hunc morem fuisse Cpolim traductum. concinit Suidas hoc v. A S. Ambrosio fuisse etiam introductum Mediolani testis est S. August. 9. Confess. 7. Sed antiquiorem hunc usum fuisse pluribus contendit Card. Bona divin. Psalmod. cap. 16. §. 10. Vide etiam Mabillon. de cursu Gallican. §. 1. fol. 383. Bollandum in act. S. Ignatii M. ad 1. Februar. & Thomass. p. p. lib. 1. cap. 34., & 35.

(14) Qui veterum Ecclesiarum ichnographiam noscere velit, legat Constitution. Apostolic. lib. 2. quae quamvis ad Apostolorum tempora non pertineant, certissime tamen 3. & 4. saeculi disciplinam sapiunt, ut Eruditi omnes fatentur. Adeat deinde ex nostris Baronium ad an. 57. n. 103. Alla-

tium in opuscul. de vetere Narthexce, & Templis Graec. recentior; Goarium ad Euchologium pag. 13. & 14. edit. Paris. Bulinger. in opusc. de Templo. Morinum lib. 6. de Poenit. cap. 1. Habert. in Pontifical. Graec. pag. 661. Card. Bona Rer. Liturgic. 1. cap. 20. Mabillon. tom. 2. Musei fol. 20. & seq. Lebrun. tom. 2. Liturgiar. dist. 1. post art. 8. Berlendium in opuscul. de oblat. §. 8. Cabassut. in notit. Concil. cap. 37. Catalan. in Pontific. Rom. to. 2. tit. 1. §. 1. Et ex heterodoxis, si licet; Beveregium Pandect. comm. tom. 2. pag. 71. & Binghamum origin. Ecclesiastic. lib. 8. cap. 4. 5. 6. 7.

(15) Ex vetusto more apud Euseb. lib. 10. cap. 4., etiam in Occidente, ut observari ex can. 4. potest Concil. Turon. 2. Pars illa, quae cancellis versus altare dividitur, tantum Choris psallentium pateat Clericorum. Similia habes in cap. 1. de vit. & honest. Cleric. relata sub nomine Conc. Moguntini. Sed vero, non cancellis tantum, quin & velis obductum fuisse hunc locum, constat ex Chrysof. homil. 6. ad popul. Antioch. & S. Gregorio lib. 3. epist. 30.

descriptum, in quo faciem in medio, alius occurbat, quod in diognosis unicum erat. Mense autem vitas, non ad primum, sed ad Templi apudam respicitur, quod ut plurimum (16) Templi Epyle, hoc est cum parte florizantem crevisse spectantibus, a solibus erigerentur; atque orandi ad Orientem (17) antiqua traditione servata, hoc passio collocandi essent. Ad hujus locum Epyle Prothefis est, hujusmodi tempore, quod quidem nomine prothefis indicante, vocatur. Quod in ea parte partem confectioni Eucharisticae, partem Euchologii post sabbatum distribuendis destinatum in antecessum reponeret. Dexterum occupabat latus Diaconicum, cujus primum meminit canon XXX. (18) Laodiceus. Hoc nomine apud Graecos proprie locum *Bensari* conjunctum (19) anticham, in quo vasa, vestes,

(16) Dixi ut plurimum, quia ut Socrates refert 5. hist. Eccl. 22. Ecclesia Antiochiae Syriae, contrarium ab aliis Ecclesiis sicut habet, non aliter, sed ad Orientem, sed ad Occidentem spectat. Similiter S. Basilus de Basilica Nola ab se ad Occidentem spectans ad Orientem respicit. 23. Prospectum, inquit, Basilicae, non ut spectet nos est, Orientem spectat, sed ad Orientem, non ad Occidentem. Basilicae pariter, orientalem ejus respiciunt. Verum vel hinc videtur, qui Orientem spectaret communis Ecclesiarum situs. Vide Lebrum tom. 2. Liturgiar. diff. 1. art. 8. & Meratum ad Gavant. p. 2. in rubric. tit. 5. n. 12.

(17) Hunc ritum orandi ad Orientem ex Apostolorum traditione descendere scribit S. Basil. lib. 5. de Sp.S. cap. 27. Vide etiam Scriptorem quaestionum ad Antioch. inter opp. S. Athanasii. quaest. 37. tom. 2. opp. De eo plura Casalini de veter. Sacr. Christian. cap. 4. ac inter acatholicos Jacobus Thomaus edita dissert. Lipliae 1772. de ritu precandi versus Orientem.

(18) Conc. Laodiceus. can. 30. Quod non oporteat Hypodiconos habere locum in Diaconico, & dominica vasa contingere. Legunt alii: Ministros. Isidorus in Secretario, quod idem est. Dia-

conico, seu Ministerio, sed Ministerio videtur Conc. Arelatenf. 2. can. 15. ubi. In Secretario, Diacono inter Presbyteros sedere non licet &c. Verum vaxato ecclesiarum hujusmodi, non de hujus loci ministerio videtur.

(19) Pars, hanc vocant, quae eos significationes habet, non de hujusmodi preces contingunt, quae a Diacono cantantur, indicare constat ex Antioch. in epistola de Graeco, ubi, de hujusmodi in qua vasa in carcere, Clerici detinerentur, ex pluribus colligitur monumentis. De Diaconico, Decanico, Decanicis, Cathedra, hujusmodi tanquam in poenitentiae locum monastici coercebantur; vide l. 31 C. Th. de haeretic. & in eam Gothofred. Novell. 70. cap. 30. & epist. 2. Gregor. 2. ad Leon. Haurum. Confer, si licet, Binghamum origin. tom. 3. lib. 8. cap. 7. §. 9., quamvis decanicas non semper carceres significasse observet Mabillon. tom. 2. Musci fol. 12. Ceterum frequentius haec de hujusmodi locum significat, de quo agitur Typicum S. Sabae cap. 2. Codinus cap. 14. n. 24. Simeon Thessalicae lib. de Templ. & Euchologium. Sic porro in isto. Post dictam Pars & Sextam Sanctiss. Patriarcha venit in metatorium, seu Diaconicum, & exit

aliaque sacris devota usibus cimelia servabantur, quem & *Pastophorium*, & *Scevo-phylacium*, & *Metatorium* dixerunt: Latini vero frequenter *Secretarium*; Sed heic mensam quoque (20) indicat ex opposito locatam, in qua Episcopi, aut Presbyteri celebraturi parata ex Diaconico sacra vestimenta reponerentur, quae propterea inde etiam nomen accepit. Neutrobique tamen locum habere, nec sacra vasa contrectare Hypodiatonos oportebat: quae proinde in magno introitu (21) cum oblationibus a Diaconis tantum adferebantur, quemadmodum Laodiceno canone sancitum erat. At contra altare, editiori loco, Episcopi Cathedra sita, hinc, indeque in apsidis hemicyclo disposita per circuitum erant subsellia Presbyterorum, quae altare coronabant, uti in nonnullis, quae Romae adhuc, & alibi supersunt, vetustissimis Ecclesiis spectari potest. Diaconis enim eo loci sedere vetitum; sed ut in constitutionibus Apostolicis praescriptum legimus (22), throno

Epi-

ad sanctum altare. Et in Conc. Agathensi can. 66. *Quod non oportet insaceratos Ministros licentiam habere in Secretarium, quod Graeci Diaconicon adpellant, ingredi, & contingere vasa dominica.* Plura Card. Bona 1. Liturgicar. 24. §. 2. ubi & de Pastophorio, & Scevo-phylacio. Verum Pastophorium indicasse potius locum ad Eucharistiae repositionem, sunt qui putant. Vide Macr. hoc v. Catalanum cit. adnot. 14. Bingham. mox laudat. cap. 7. & 8. sed potissimum Valef. in notis ad Philostorg. lib. 7. cap. 3. & Cangium in descript. aedis S. Sophiae ad calcem Cinnami nu. 88. & v. *Salutatorium*, quod nomine etiam vocabatur, sicut & *Aspaticum*. Vide de hoc alio v. *Macrium*.

(20) De duabus hisce mensis lege Cabassut. in not. Conc. cap. 57. quod est *de veteri Ecclesiae situ, & forma*, ac Lebrunium in Liturgia Cpolitana tom. 2. diff. 6. art. 4. Inventa fortasse haec alia mensa vice Diaconici; postquam ad magnam paupertatem redactae sunt Graecorum Ecclesiae.

(21) Subdiaconis sacrorum vasorum contrectationem in magno introitu,

quum ad altare adferebantur, canone Laodiceno fuisse veritam docet Morinus, quem consulens pro vero illius canonis sensu adsequendo in opere de sac. ordinat. p. 3. exercit. 12. cap. 3.

(22) Constit. Apostolic. lib. 2. cap. 57. Neque vero putandum, Diaconos etiam apud Latinos, usos olim fuisse, prout hodie, Dalmaticis. Orarium propria illorum vestis erat, quod vel duplici etiam uti volebant, frequenti in rebus suis audacia, quam compe-scuit Conc. Tolet. 4. can. 39. In Romana Ecclesia aliquando Colobio usos fuisse colligitur ex Ammiano Marcellino Scriptore Ethnico lib. 14. cap. 9. ubi *Pectoralem*, inquit, *tuniculam sine manicis textam, Maras quidam nomine indutus est, ut adpellant Christiani, Diaconus.* Huiusmodi scilicet Colobium erat, uti describunt Papias, vulgatus Alcuinus, Honorius Augustod. Vide Cangium hoc verbo. Utebantur & Monachi de quibus Cassianus lib. 1. de habitu Monachor. cap. 5. *Colobis lineis induti, quae vix ad cubitorum ima pertingunt, nudas de reliquo circumferunt manus.* Sed fortasse neutri utebantur in sacris, quemadmodum ex Ammiani, & Cassiani

Episcopi in medio positò ex utroque ejus latere sedebant Presbyteri; Diaconi autem adstabant succincti: veste nimirum breviori ad obsequia parati. Profecto a dextera Episcopi dexter, a sinistra sinister chorus, de quibus heic agitur, incipiebat. Et Romae quidem, uti (23) Mabillonius observat, in dextero, Episcopi, qui frequentes aderant, sedebant; in sinistro, Presbyteri; medius autem in throno Summus Pontifex. At alibi, etiam apud Graecos, circum omnia subsellia utraque ex parte tenebant Presbyteri, qui ubi sacrificium fiebat, proprio cum Episcopo (24) ex vetustissimo ritu concelebant.

III. In descripto nihilominus ab Anonymo choro Cpolitano jam omnia videntur inverfa, quum qui dextero Patriarchae lateri adsident, Diaconi sint; Protopapas autem primus sit in choro sinistro. Neque enim verum est, quod putavit Card. Baronius (25) apud Hebraeos, & Romanos, & Graecos, & in utraque Orientali, atque Occidentali Ecclesia in sacris praesertim, potiorem olim dexteram habitam fuisse

fani locis eruitur. Diaconi sane lintes utebantur in sacris misteriis, de quo Isidorus Pelusiota lib. 1. epist. 136. *Lintem illud, quo Diaconi in sacris misteriis munus suum obeunt, nobis in memoriam redigit humilitatem Domini, qui discipulorum pedes lavit & terxit.* Hòc nimirum praesentem expediti erant ad omnia. Dalmaticam Diaconis Romanis concessisse S. Silvestrum, auctor est Anastasius in eo. Erat enim vestis propria Episcoporum, ut constat ex Pontio in vita S. Cypriani. Sed haec alii viderint. Illud certum, Dalmaticae usum Diaconis omnium Ecclesiarum adhuc sextò saeculo non fuisse communem, quod speciali quòdam privilegio a Romanis Pontificibus concederetur; ut observari apud S. Gregorium potest lib. 7. indict. 2. epist. 113. Vide plura apud Cangium hoc v. et Georgium de Liturg. Rom. Pont. lib. 1. cap. 22. n. 10. Ceterum Auctor quaestionum veter. et nov. test. inter opp. August. de Dalmatica tamquam Diaconis omnibus sèd sub communi lo-

cutus videtur quaest. 44. *Quasi, inquit non hodie Diaconi Dalmaticis utantur, sicut Episcopi.*

(23) Mabillon. Musei tom. 2. fol. 21.

(24) Vide de hoc ritu, quidquid adversus illum nonnulli e Schola Theologi opposuerint, egregie differentes Morinum de sac. ordinat. p. 3. exercit. 8. cap. 1. Card. Bona 1. Liturg. 18. Mabillon. in comm. praevio ad Ordd. Rom. Musei to. 2. cit. fol. 53. et Martenium de antiq. Eccl. ritib. lib. 1. cap. 3. art. 8. ubi demonstrat per annos mille trecentos in utraque Ecclesia plane fuisse communem: adhiberi autem a latina hodie in solis ordinum collationibus, a Graeca vero passim usurpari: Vide etiam Berleindum de oblat. §. 8. n. 3. et Catalan. in Pont. Rom. tom. 1. tit. 12. §. 17. fol. 140.

(25) Baron. ad an. 213. n. 6. et seq. et ad an. 325. n. 58. et seqq. Cabassut. not. Conc. cap. 12. Aringhus Rom. Subterr. lib. 4. cap. 47. n. 7. Chaffaneus in catal. glor. mundi par. 3. cons. 1. et 31. alique plures.

se sinistram. Ejusmodi quippe opinio, quam multi viri docti sequuti sunt, rectâ veterum Ecclesiarum habitâ notione, iisdem argumentis falsi convincitur, quibus cum doctissimo Card. statuendam esse crediderunt. Ex actis scilicet veterum Conciliorum, Chalcedonenſis potissimum, cujus integra habemus, ubi ad altaris laevam S. Leonis Legatos, atque Cpolititanum, & Antiochenum Episcopos confedisſe legimus: ad dexteram vero Antistites Alexandrinum, atque Hierosolymitanum, patere satis arbitrantur, sinistram partem censitam fuisse dexterâ digniorem. At vero templa illa Eopyla fuisse (26) neutiquam animadverterunt, unde proclive est noscere, Episcopos qui ad laevam erant altaris, Tribunam ut vocant, non fores spectantis, dexterum tenuisse latus Cathedrae Episcopalis sub illa locatae, a qua confessus dignitas, ac ratio sumebatur. In sacrosanctis autem Conciliis, quum nemo Cathedralam occuparet, venerandum Evangelium, ut ex S. Cyrillo (27) Alex. Baronius idem observat, in sacro throno collocabatur, quod Jesu Christi Concilio adſistentis

per-

(26) De Templis Eopylis et Eortholis plura videtis apud Allat. lib. 1. de perpet. Eccl. confens. cap. 6. nu. 16., et seqq.

(27) S. Cyrill. Alex. in Apologetic. ad Theodos. Imperat. de actis in Conc. Ephes. Synodus, inquit, in S. Ecclesia, quae Maria, dicitur congregata, Christum velut caput constituit. Venerandum enim evangelium in sacro throno collocatum erat &c. Constant eadem ex relatione Synodi ad Theodos. et Valentian. Imp. in actis Concil. secunda die in sancta, & magna Ecclesia, quae Maria dicitur, congregati sumus: propositumque est in throno, qui medius erat in Ecclesia sanctum Evangelium, qui Christum nobis praesentem esse docet. Quum ergo act. 1. Chalcedon. Concil. legimus: Residentibus gloriosissimis iudicibus in medio ante cancellos sanctissimi altaris; & in laeva quidem parte sedentibus Sanctissimis. . . Vicariis Leonis. . . Ex dextera vero parte Dioscoro &c. quis non plane intelliget, de laeva altaris acta loqui, quod situm contra thronum, qui medius erat,

Templum indicat Eopylum. Dignitas autem confessus a throno, in quo Evangelium erat sumebatur. Sic et act. 4. legimus. Residentibus omnibus ante altaris Sanctissimi cancellos, & propositis in medio sacrosanctis Evangeliiis. . . Medium itaque fuisse thronum ex ritu frequentiori Ecclesiarum ne dubitaveris. Idem observatum fuisse in Conc. Nicaeno 2. refert Tharsius Patriarcha Cpolititanus in Epist. ad Hadrian. PP. Quum omnes sedissemus, inquit, caput fecimus Christum. Jacebat enim in Sancta Sede Evangelium sanctum, contestans omnibus nobis qui conveneramus: justum iudicium judicate. De more in Conciliis locandi in medio sacros Evangelii CC. videtis Marten. de ritib. lib. 3. cap. 1. n. 9. Sic et in Concilio, quod pro causa Bonifacii Episcopi Regini in Brutiis congregandum iussit S. Gregorius, faciendum etiam praecipit epistol. 47. alias 46. lib. 9. indict. 2. ad Sabinum scribens. Et ideo, mediis sacrosanctis evangeliiis, experientia sua, una cum Paulino, Proculo &c.

personam praeferebant : adeoque Patres laevum (28) altaris cornu coronantes, Christo erant ad dexteram. Quod si Eothola essent Tempa, quorum proinde tholis ad Orientem sitis, fores aequae, ac altaria Occidentem respicerent, ut aliquando, quum in Occidente Concilia celebrarentur, evenit : tunc quum contrariâ ratione ante altare mensa cum sacris Bibliis locaretur, jam obvium est, eam partem quae sanctuarium, sive chorum, qui totus anterior erat ingredienti, (quamvis is latus cedere videretur) laeva esset, fuisse praestantior, eo quod altari, mensaeque Evangeliorum dextera esset in confesso, quemadmodum conventum cum Graecis (29) est in Concilio Florentino. Nam ad pictas quod adtinet, sculptasve SS. App. Petri, & Paulli vetustas imagines, in quarum non paucis Paullus ad Petri dexteram ponitur, nullum in illis praesidium collocari posse arbitror; quod aequae plures, & numerô, & antiquitate celebratissimae habeantur, in quibus contrariô positu Apostoli conspiciuntur. Ea autem probabilior ratio (30) priores illas edendi egregiis Pictoribus fuit, quod in more illis, caelatoribusque positum

es-

(28) Hunc morem, ubi thronus contra altare esset, diserte exponunt ordines Romani 1. et 3. In 1. fol. 5. tom. 2. Musei Mabill. *Sedentes in Presbyterio, Episcopi quidem ad sinistram intrantium, Presbyteri vero ad dexteram, ut quando Pontifex sederit, ad eos respiciens, Episcopus ad dexteram sui, Presbyteros vero ad sinistram contueatur.* In ordin. 3. fol. 54. *Expectantes in Presbyterio Pontificem, sedebunt ea locali dispositione, ut intrantibus Ecclesiam Episcopi sint ad sinistram, Presbyteri vero ad dexteram; ut quando Pontifex sederit, & ad eos respexerit, Episcopus ad dexteram, & Presbyteros contueatur ad sinistram.*

(29) Inter ceteras contentiones, quae sub ipsum Conc. ingressum ad Caeremoniale quod adtingebat, Graecos inter ac Latinos Ferrariae, ubi coeptum est, exarsere, de osculando pede Papae, deque sedendi ordine in Synodo, haec una fuit, quod Graeci Occiden-

tali Ecclesiae cedere volebant. *Tandem, ajunt acta, hoc inter eos convenit, ut Papae quidem, & Pontificiis ea pars Templi daretur, quae laeva esset ingredienti; altera vero dextera scilicet Imperatori, & suis; atque ita sedes in hunc modum collocatae sunt;* tom. 9. Concil. Harduin. pag. 10. Quod autem in hoc Conc. in Ecclesia D. Georgio consecrata, ante, non contra altare, alterum altare profiterit, in quo praeter SS. Evangeliorum Codicem, posita etiam sunt SS. App. Petri et Paulli capita, eò Romam translata, diserte in actis narratur.

(30) Hanc primus rationem excogitasse videtur Carolus Moronus apud Allatium cit. adnot. 26. sed potissimum illustravit Cl. Mamachus immensa eruditione lib. 4. origin. cap. 2. §. 3. per tot. tom. 5. fol. 504. et seq. apud quem, et icones omnis generis habes, et situs rationem.

esset, ut quando plures invicem exhiberent, qui dexteram aliquid ageret, ad laevam alterius poneretur, ne quid distorti, minusve apti in partium corporis collocatione, vel actione adpareret. Quamobrem & Servatorem nostrum Petro claves tradentem, ad hujus dexteram collocarunt. Porro in vetustioribus monumentis, tunc ad Paulli laevam Petrus ponitur, quum aliquid extensa manu agit; quamvis qui ejus rei rationem ignorabant, adhuc deinde hoc pacto pinxerint nihil agentem: praelertim vero a saeculo XI., in (31) quo, quum moris illius vera causa lateret, eas viri docti eorum temporum mysticas invexere rationes, quae vulgo receptae id egerunt, ut constanti ratione mos ille ab Romana Curia in signandis Bullis (32) adoptaretur.

IV. Causa itaque cur in Ecclesia Cpolitana in sinistram chorum rejectus sit Protopapas, non alia fuit, quam ipsissima, qua in utraque Ecclesia Diaconi, ob praeclara illis collata officia, ut Presbyteris, ipsisque etiam Episcopis tandem aliquando praeminerent, obtinuerunt. Nam Diaconi supremis distincti officiis erant, M.Oeconomus, M.Sacellarius, M.Scévophylax, Chartophylax, & Sacello Praefectus, & ceteri fortasse qui dexteri chori primas sedes habebant, quorum officia si exponere vellem, longius extra metam abriperer. Sane ex veteri disciplina, Diaconis vel coram Presbyteris sedere tam in Orientali, quam in Occidentali Ecclesia omni-

no

(31) S. Petrus Damian. epistol. ad Desiderium to. 3. opp. inter alias mysticas rationes Paullum dexteram obtinuisse ait, non quod Petro praestantior esset, sed quod e tribu esset Benjamin, qui filius dexteræ nuncupatur. Alteram rationem ab eo accepisse etiam S. Thomas videtur lect. 1. in epist. ad Galat. ubi ait, *Petrum, qui vocatus fuit a Christo adhuc in carne mortali posito, poni in Bulla Papae in sinistra parte: Paullum vero, qui vocatus fuit a Christo jam glorificato, poni in parte dextera.* Adludit ad ea evae S. Gregorius habet hom. 21. in Evangel. *Quid per sinistram, nisi vita praesens: quid vero per dexteram, nisi perpetua vita designatur.*

(32) Nullum autem plumbum Pontificium antiquius saecul. undec. hoc pacto signatum reperiri, restantur Angel. Rocca de SS. *App. Petri & Pauli Praelatione* tom. 1. opp. Mabillon 2. de re diplomatica cap. 24. Foggipius de itinere S. Petri differt. 21., Heinecc. de veterib. Germanor., aliarumque nationum sigillis p. p. cap. 12. §. 5. De veterissimo more semper dexteram sinistrae praeferendi, praeter Allat. laudat. loc. agunt praeclare Musantius tom. 6. Junii Bollandiani p. 2. pag. 167. edit. Antwerp., nuper autem et P. Carmelus Publicus Patavii professor in Historia variarum consuetudin. lib. 2. cap. 11.

no vetitum. Ab temporibus, five Nicaenae Primae (33), five Laodicenae Synodi eorum in hac parte retusa in Oriente ambitio est. De Romanae Ecclesiae consuetudine (34) S. Hieronymus testatur hoc modo. *In Ecclesia Romae Presbyteri sedent, & Diaconi stant; licet paulatim increbrescentibus viriis, inter Presbyteros, absente Episcopo, sedere Diaconum viderim, & in domesticis conviviiis benedictiones Presbyteris dare.* Fastus scilicet, ac tumoris exordia quaedam invalescebant ob bonorum Ecclesiae, & Diaconiarum administrationem. Quamobrem Auctor ille. quaestionum veteris, ac novi Testamenti, qui ea circum tempora vixisse creditur, in pluribus illos accusans, aequus tamen illis in hac parte est (35). *Quamvis, inquit, Romanae Ecclesiae Diaconi inverecundiores videantur, sedendi tamen dignitatem in Ecclesia non praesumunt.* Ad eos adluisse etiam ante Nicaeni Concilii tempora Patres Concilii Arelatensis I. (36), quum de Diaconis Urbicis, *ut non aliquid per se praesumant, sed honorem Presbyteris reservari sanxerunt, doctorum hominum opinio est.* At vero non videtur, quum fieri potuerit a Concilio, quod etsi plenarium Augustinus (37) vocarit, oecumenicum tamen non fuit, ut ut Sirmundus (38), & Launojus, irritò conatu, diversa moliantur.

K

tur.

(33) Vide supra adnot. 1. et 2. et const. Apostolic. laud. adnot. 22.

(34) S. Hieronymus in epist. sup. laud. adnot. 3.

(35) Laudatus etiam supra est adnot. 4. inter opp. Augustini. Prostant haec verba in quaest. 101. secundum antiq. edit. Auctor in quaest. 44., quae est adversus Judacos, adserit ab excisa Hierosolyma per Vespasianum, ad sua usque tempora, annos transisse circiter trecentos. Nisi forte non omnium quaestionum idem sit Auctor, quod Erasmo visum, nec Maurinis PP. displicet, ut ut Hilario Diacono Saeo quaestiones illae communius tribuantur, qui Damasi PP., Augustini, et Hieronymi aetate vivebat.

(36) Sic habet cit. can. 18. Conc. Arelatens. I. an. 314. celebrati: atque ita interpretatur Lupus in Scholio ad can. 18. Nicaen. tom. 1. opp. Huc

pertinet & can. 25. ejusd. Conc. Arelat. cujus tit. *De Diaconibus, quos cognovimus multis locis offerre, placuit minime fieri debere.* Sunt qui de Missa Cathecumenorum PP. Arelatenses locutos volunt: atqui nec ea oblatio umquam vocatur, nec Diaconis prohibita. Pro recto autem hujus & similium canonum intellectu, adi Petavium tom. 4. Theol. Dogmat. in differt. de potest. consecrand. praesertim cap. 3. Ad canonem interim quod attinet 18. is de Romanis Diaconis haud intelligendus videtur, quamvis certa sit eorum, eà aetate insolentia.

(37) Augustin. 2. de baptisate cap. 9. si tamen de hoc Conc. locutus est. Non enim de Arelatensi, sed de Nicaeno intelligendum esse August. ostendit Natalis Alexand. diff. 24. in saecul. 3. per tot. tom. 3. opp. edit. Luc.

(38) Sirmund. tom. 1. Conc. Gall. in

tur. Nec enim eò semper sensu *Urbici* (39) vox usurpata est, ut solam indicaret urbem Romanorum. Hoc potius Diaconorum Romanae Ecclesiae in reliquis supercilium, id sub Anastasio Papa egit, ut auferent illud Presbyterorum, qui ne quidem illis stantibus, ac Evangelium legentibus, stare voluerint: occasionemque Anastasio dederunt (40) illud decernendi, ut *quotiescumque sancta Evangelia recitarentur, Sacerdotes non sederent, sed curvi starent*. Gallicana autem Ecclesia arctius adeo illam consuetudinem servatam voluit, ut in Conc. (41) Arelateni II. statuerit, ne in Secretario quidem, quod Diaconico Graecorum aequivalebat, Diacono inter Presbyteros sedere liceret. Africana quoque in Conc. Carthaginiensi III. (42) amplius sanxit, tunc sedere quolibet loco Diaconos posse, quum per Presbyteros licuisset. Omnes tamen hac in re superavit luculentior Ecclesiarum Hispaniae di-

in praefat. ad lector., quamvis ibidem sibi constare non videatur. Launojus differt. de notione plenarii apud Augustinum Concilii; & in confirmatione hujus dissertationis. Plura adversus illum Natalis loc. mox cit. & Pagius ad an. 314. n. 17. & seqq.

(39) Quamvis ut supra observatum est, quum Stricium Papam *Urbicum* vocatum a Paulino notavimus, haec vox frequenter *Romanum* indicasset, quemadmodum, aliis etiam congestis exemplis, demonstrat. Baluzius ad epistol. 40. S. Cypriani: tamen, ut idem monet, non semper est verum vocabulum *Urbici* significare civem Romanum. In epistola quippe Evodii ad Augustinum, quae est 158. nov. edit. alias 258., civis quaedam cujusdam oppidi Africae vocatur *Urbica*, idest civis illius loci. Ita ibi num. 3. *Sed post biduum quaedam vidua honesta urbica de Fringentibus somnium vidit &c.* Pro cive non raro sumi confirmat vita S. Johannis Abb. Parm. tom. 5. Maii Bollandiani pag. 183. edit. Antuerp. *Quum quidam urbicus ultra flumen, quod juxta murum Civitatis fluit, transire voluisset &c.*

(40) Apud Vulgat. Anastas. Bibliothec. in Anastasio PP. Vide Baron. ad an. 402. n. 43., & seqq.

(41) Conc. Arelat. 2. cujus epocha inexplorata probabiliter inter annos 442., & 445. statuitur a Marca 6. Concord. 17. nu. 9. & Baluzio in supplemento lib. 5. concord. cap. 32. n. 1. & a Pagio ad ann. 445. num. 16., id statuit can. 15. Hoc tamen loco Secretarii nomine Sanctuarium, vel Presbyterium intellectum potius volunt viri doctissimi Mabill. in comm. praev. ad ord. Rom. fol. 22. & Marten. 3. de ritib. cap. 1. n. 7. Sed qua de causa me lateat. Id scio Conc. Agathense in iisdem Gallis ann. 505. celebratum, & hanc disciplinam inculcasse can. 65. *Quontam non oportet Diaconum sedere praesente Presbytero, sed ex jussione Presbyteri sedeat: & can. sequenti Secretarium Diaconico Graecorum comparasse*. Vide supra adnot. 19.

(42) Hoc Conc. vulgo Carthaginiens. 4. nuncupatur, quod an. 398. celebratum est. Concinit ei canon. 39. Laodiceni laudat. adnot. 2., uti isti Chartaginiensi, concinit mox laud. Agathensis.

disciplina, primum quidem in Conc. Toletano IV. (43), in quo celebri illò canone tot Eruditorum lectionibus vexatò, illorum audaciam fregit: deinde vero in (44) Emeritenfi, quò vetitum fuit, neque debere ab Episcopis vice suà Diaconos ad Concilia mitti, ne minores Presbyteris, sedere in Conciliis cum Episcopis viderentur. Notum quippe est, morem fuisse in Conciliis (45), ut Presbyteri a tergo Episcoporum sederent, Diaconi vero in conspectu Episcoporum starent. Illam autem indulgentiam, ut vicariò saltem nomine sederent in Synodis, longe antea toleratam in Ecclesia Orientali fuisse constat (46); confirmavit deinde Trullanum Concilium, quum de eorum, de quibus heic loquimur, Cpolitanae Ecclesiae Diaconorum, ineunte jam ambitione agi coeptum est.

V. Notissimus est canon ille Trullanae Synodi ordine septimus, in quo Patres Graeci in hunc modum sanxere: *Quoniam in nonnullis Ecclesiis Diaconos officia Ecclesiastica habere didicimus, & ex hoc nonnullos eorum, arrogantiam, & licentiam fretos, ante Presbyteros sedere: statuimus, ut Diaconus etiam si in dignitate, idest in quovis sit officio Ecclesiastico,*

K 2

ante

(43) Conc. Tolet. 4. an. 633. celebratum can. 38. de cuius vera lectione non convenit inter doctos. Vulgo sic legitur. *Nonnulli Diacones in tantam erumpunt superbiam, ut sese Presbyteris anteponant, atque in primo Choro ipsi priores stare praesumant, Presbyteris in secundo Choro constitutis. Ergo ut sublimiores sibi Presbyteros agnoscant, tam hi, quam illi in utroque choro consistant.* Antiqui CC. Gratiani, qui illum refert can. 20. dist. 93. habebant: in utroque ordine; sed moment Correctores Romani neutram vocem haberi in probatis CC. sive Gratiani, sive Conciliorum, ac propterea, in utroque, tantum legendum esse. Sed nec ita verum sensum extundes. Plura Dartis in eum Gratiani locum: diversa Gonzalez in cap. statuimus de majorit. & obedient. nu. 8., quos vide. Id certum canonem ad frequendos Diaconorum ausus editum fuisse; ac propterea vehementer

mihì ea lectio probatur, quae castigat: *tam hic, quam illic; ut tempore stare Diaconos canon velit.*

(44) Conc. Emeritense in Lusitania an. 666, coactum can. 5. *Injustum accipit hoc caetus noster, ut quisque Episcoporum Diaconum ad suam personam dirigat. Hic enim quia Presbyteris minor esse videtur, sedere cum Episcopis nulla ratione permittitur.*

(45) Morem hunc describit idem Conc. Tolet. 4., de quo mox adnot. 43. Sic enim habet can. 4. *Corona facta de sedibus Episcoporum, Presbyteri a tergo eorum resideant, Diacones in conspectu Episcoporum stent.* Vide Marten. de ritib. lib. 3. cap. 1. nu. 8., qui hanc disciplinam variis ad Synodum ordinibus, eadem fere verba exscribentibus, confirmat fol. 868. 875. 877. 882. tom. 2. edit. Mediolani.

(46) Vide Lupum in can. 7. Trullan.

ante Presbyterum non sedeat, praeterquam si proprii Patriarchae, vel Metropolitanis vicem gerens, adsit in alia Civitate super aliquo capite. Tunc enim ut locum illius implens honorabitur. Nulli dubium in molimina Diaconorum Ecclesiae Bizantinae animum tunc intendisse Trullanos Patres, annò 1091, quò illa Synodus celebrata creditur. Jam enim antea, uti Thomassinus (47) observat, Chartophylax, aliique Diaconi Cpolitani Presbyteris praeeminere coeperant, quemadmodum ex actis eruitur sextae Synodi Oecumenicae Cpoli coactae, in quibus (48) Georgius Diaconus, & Chartophylax, Anastasius Diaconus, & Notarius, Stephanus Diaconus, & Cancellarius, qui erant e Secretario SS. Patriarchae, uti acta loquuntur, ante Presbyteros nominantur, in iis quae ad Synodum perleguntur: quod argumento est honorifici confessus jam, officii obtentu, supra Presbyteros usurpati. Nihil tamen obtinuisse Trullanos Patres, ad Diaconos quod adinet Ecclesiae Cpolitanae, hujus historiam versantibus satis vulgatum est. Patriarcharum enim lateri adhaerentes, eorumque potentia freti, ac frequentibus vicibus, officiiisque defuncti, eo tandem devenerunt, ut mandatâ jurisdictione in ordinariam etiam commigrante, Episcopis ipsis, ac etiam Metropolitanis factò praeferrerentur. Et quum innumerae inde querelae Episcoporum ad saeculum usque XI. exarsissent, constitutionem ab Imperatore Alexio Comneno extorsit Chartophylax, quâ hanc sibi praerogativam, non obtinuit modo, sed sibi potius vindicare visus est. Rem narrat Balsamon (49) in commentariis ad Nicaenum canonem XVIII., ipsamque refert Impera-

ra-

(47) Thomassin. p. 1. lib. 2. cap. 105. n. 4.

(48) Vide act. 8. 10. & 12.

(49) Floruit Balsamon circa ann. 1180. primum M.E. Cpolitanae Chartophylax, mox Patriarcha Antiochenus. Sed occupatâ jam ab Latinis Antiochiâ, Cpoli morans, eruditione omnibus praeibat. Sic autem habet laud. loc. *Qui nunc est Chartophylax, in congregationibus, quae fiunt extra*

Synodum, sedet non solum ante Sacerdotes, sed etiam ante Pontifices ex constitutione inclyti Imp. Alexii Comneni, Imperavit hic Alexius ab an. 1081. ad 1118., nec loqui de altero Alexio potest, Emmanuelis Comneni filio, cujus Emmanuelis jussu commentarium super canones scripsit, antequam anno 1180. Alexius iste imperium sumeret. Vide de eo Baron. ad ann. 1191. n. 49.

ratoris Novellam, quae ab Leunclavio in *Codicem Juris Graeco-Romani* (50) translata fuit.

VI. Res porro ita se habuit: Quum jamdiu Syncelli, aliique Patriarchae Cpolitani *Officiales*, ut vocant, ceteris non Episcopis praeceminere coepissent, dissimulatione quadam actum est, ob illorum potentiam. Ubi vero primum anno CIOXXX. in die sacra Pentecostes Syncelli supra Episcopos, ac etiam Metropolitae in Majori Templo Cpolitano federe contenderunt (51), tumultuatum est, ut Scylitzes narrat, in sacris celebrandis, quod hanc sibi confessus praerogativam auferri Metropolitanis non paterentur. Arbitror ego per ea fortasse tempora praeter Syncellos, aliorum neminem, hunc supra Episcopos locum sibi adferere voluisse. At temporis progressu eo ventum est, ut quinque etiam illi priores Ministri, immo & deinde Proteclicus, ob varia, quibus fulciti erant, jurisdictionum capita, eam ad se spectare praeceminentiam contenderent. Ut ut autem illatam ad quatuor illorum injuriam, Episcopi animo obtegere potuerint, quod commune nihil cum illis haberent; in Chartophylace tamen (52), quo cum frequens erat, ac necessarium eorum commercium, neque obscure ferre, nec dissimulare ullò modo potuerunt. Hinc ad injuriam propulsandam illi litem apertâ fronte intenderunt (53), quod ante Episcopos sederet, quosiens illum convenire ob aliquam necessitatem oportebat, antequam ad Pa-

triar-

(50) Prostat inter illas, quas cum Ecloga, sive synopsi juris Romani Leunclavii edidit. Vide etiam tom. 1. fol. 144.

(51) Sive Cedrenis pag. 723. edit. Paris. Jam enim cap. 1. n. 3. in fin. ad utrumque id opus pertinere monui; seu Cedrenò potius Scylitzem expilante.

(52) Ut enim Anastas. Bibliothec. in observat. ad 6. Synod. tradit. Sine Chartophylace nullum Praesulum, aut Clericorum a foris veniens, in conspectu Patriarchae intronmittitur: nullus Ecclesiastico conventui praesentatur: nullius epistula Patriarchae missa recipitur, nisi forte a ceteris Patriarchis mit-

tatur: nullus ad Praesulatum, sive alterius ordinis Clericorum, sive ad Praeposituram Monasteriorum provehitur, nisi iste hunc adprobet, & commendet, atque de illo Patriarchae suggerat, atque praesentet. Omnia, inquit Balsamon laud. Patriarchae jura exercet, quae ei conveniunt ut Episcopo, etiam excommunicat, animae delicta corrigit, Diaconos, & Sacerdotes ordinari permittit. Vocat propterea illum os, labra, & manum quodammodo Patriarchae; haud aliter sane quam olim apud nostros Archidiaconi, qui oculi dicebantur Episcoporum.

(53) Constant haec ex laud. Novella Alex. Comneni.

triarcham ingrederentur. Disceptationes hujusmodi multa diversis temporibus excitasse scandala fatetur Balsamon (54); sed quum postremo jam secundum Episcopos ad canonum tramites Patriarcha esset pronunciaturus, Alexium Comnenum suam edidisse novellam, artificio fortasse Chartophylacis extortam, quâ hâc honore illum deiici, extra tamen Synodum, ac Sacrum *Bispa* (55), vetuit, quem vetus consuetudo, praescriptio, atque possessio vindicarent. In ea ab Episcopis potius innovari Imperator adseruit, seque veterrimam auctorari consuetudinem, a qua si recedere Episcopi vellent, abessent Cpoli, suisque in Ecclesiis consisterent, nec Byzantini Patriarchae *Officialibus* cederent. Ipsos fuisse, qui sacros illos canones, quos pro se stare mordicus sustinebant, summâ in hac parte facilitate, ac patientiâ praeteriri siverunt, ut jure nunc mereantur nullam eorum amplius habendam esse rationem. Nec postremum hoc temere dictum: quippe quod Episcopi ipsi, imo & Metropolitae, inter Patriarchae Syncellos adscribi (56) ambirent saepissime. Sane Balsamon, qui cetera omnia, nullam, quae vel in speciem juri cohaerere posset, rationem habere viderat, ad Chartophylacis praesminentiam ab ipsis potius canonibus repetendam volvitur, quos ei suffragari docere maluit, secundum Scriptoris hujusce (57), canones locis, temporibusque accomodandi, morem. Adstruit nimirum, tum ex veteri Legatorum primarum Sedium

(54) Balsamon laud. loc. Vide Thomass. laud. adnot. 47. haec uberius prosequentem.

(55) Haec nonnulli *Bispa Tribunal* vertunt, sed potius altare vertendum est.

(56) Romanum Argyrum Imperatorem, qui anno 1028. imperium cepit, fecisse tres Syncellos Metropolitanas narrat Cedrenus, hoc est, ut laud. Thomass. exponit cap. 101. num. 7. conjunctim, & Syncellos & Metropolitanas, quod ad id muneris obtinendum Metropolitanas jam exarserint.

(57) Lepidum quid de Balsamone

narrat Nicetas Choniates lib. 2. cap. 4. Quum enim Isaacus Angelus Imperator, Dositheum Patriarcham Hierosolymitanum ad Cathedram Cpolitanae transferre vellet: videretque per Canones translationem improbari, ut ab Episcopis adensum extorqueret, usus Balsamone est, vanâ spe illi injectâ de eodem Balsamone transferendo ab Cathedra Anciochena, quam tantum habebat in titulum. Fecit id, curavitque egregie Balsamon, canonum sensus ad Principis voluntatem Episcopis emolliens, delusus deinde electione Dositheii. Vide Baron. ad ann. 1193. n. 25.

diura in Conciliis sedendi ritu, adlatò in eam rem S. Cyrilli exemplò, qui Ephesino Concilio vice S. Coelestini praefuit; quum vero ex eodemmet Trullano canone, qui hanc praerogativam potius praefocabat, eò titulò Chartophylaci, supra Episcopos confessum deberi, quod Patriarchae (58) gereret vices. Verum palam Trullani canonis sensa distortit, ut causae serviret suae, atque hòc pactò Episcopi dignioris Vicarium, Episcopo minus digno ubique praetulit. Etenim Trullani Patres Patriarchae, aut Metropolitanì vices gerenti Diacono in *alia* dumtaxat *Civitate* super aliquo capite, non ubique hanc praecedentiam detulere, exemplò quidem Legatorum ad Concilia, more, demtà Primà Sede (59), nec in omnibus Conciliis constante. Addidit *duodecim illos Cardinarios Papae similiter videri pileis aureis ornatos, veluti Papae personam repraesentantes, ejusque jura fulcientes*; ut *concoctatè* exemplò malam causam sustentaret. Adludit is verbis ad S. R. E. Cardinales (60), qui jam tum, saeculò XII.,

ful-

(58) Hanc eandem rationem adducit Simeon Theffalonic. de sac. ordinat. cap. 6. ex vers. Morini. De Chartophylace enim loquens Episcoporum electiones cum Provinciae Episcopis dirigente: *In medio*, inquit, *Episcoporum sedet, non ut Chartophylax: ea enim ratione Cathedram inter Episcopos non habet, sed ut vices gerens Magni Episcopi*. Verum extra propriam saltem Civitatem, id juris Canones concedebant.

(59) Et vero constantem non fuisse hunc morem ostendit Lupus in schol. ad can. 7. Trullan. tom. 3. opp.

(60) Quod duodecim nominet, errore Graeci hominis factum. Numquam enim fuerunt tam parvò numerò Cardinales. Quod autem addit pileis aureis ornatos, ab exemplo sumit Cardinalium a *lateze* Legatorum S. R. E. quos aliquando Cpoli viderat, ipseque in Gloss. ad Concil. Trullan. vocat *a facie*. Nondum enim Ballamonis aevò circa finem XII. saeculi rubrum galerum, aut vestes acceperant. Pileo ejusmodi donatos esse ab Innocent. IV. in Conc. Lugdu-

nensi I. anno 1243., & Cluniaci primum illud recepisse anno seq. vulgata res est: Et tunc primum sedisse supra Episcopos, & Archiepiscopos legimus in libello seu brevi nota continente acta illius Concilii, edito a Bail, Labbaeo, aliisque Conciliorum Collectoribus; non tamen supra Patriarchas Graecos, quorum duo huic Conc. interfuerunt; imò & infra Aquileensem, de cujus loco controversia fuit cum Graecis Patriarchis, quam vido in eo libello. Id obrinuisse in Conc. Lugdunen. 2., ut sederent supra Patriarchas Cpolitanum, & Antiochenum, Latinos tamen, quos recuperatà ab Graecis Cpoli, & amissà a nostris Antiochià, Romani Pontifices ad haec usque tempora in titulum creare consueverunt, scribit Raynaldus ad ann. 1274. Quod tamen neque certum videtur, quam ex actis sedisse potius in medio navis discamus, ad virandam fortasse cum Cardd. controversiam, qui a dextris, & sinistris Pontificis collocati, post se Primates, Archiepiscopos, & Episcopos habebant. Vide acta apud Labb. vel Harduinum. Ve-

fulgere coeperant; Sed de illorum supra Episcopos sessione; quae res proposita erat, ne verbum quidem, quod nondum adhuc eo pervenerant, sicut eadem ex causa postea pervenerunt.

VII. Scilicet, simile quidpiam evenit in S. R. E. Presbyteris Cardd. qui ob continuas in sublevando Romano Pontifice a curis totius Ecclesiae sollicitudines, eo pedentim evaserunt, ut etiam supra Episcopos collocarentur; ac adeo illis praesse coeperint, ut indecorum quoque Episcoporum ministerium haberent in domibus. Opus ea de causa fuit constitutione (61) in Conc. Lateranensi V. ad abusum refraenandum. Nec paucis inde querimoniis datus est locus, quae (62) apud Alvarum Pelagium, & Nicolaum de Clemangis Cantorem Bajocensem, potius quam hōc locō legi possunt. Sed & Augustinus Patricius Episcopus Picentinus, Primus Romae sub Innocentio VIII. Caeremoniarum Magister, nonnulla ea de re habet in S. R. E. Caeremoniali libro (63), cujus est auctor, quae ad Episcoporum vecordiam, atque adulationem potius; quam ad Cardinalium fastum referri possunt. Illud certum, celebratissimum illum litteris, ac pietate Archiepiscopum Bracarensem Bartholomaeum de Martyribus, quum Romae esset, abnormem adeo putasse morem illum, ut coram Pontifice relictis capitibus Cardinales sederent; Episcopi vero detectis capitibus erecti starent, ut integra, vehementique (64)

ora-

Verum quum etiam ante tempora Conc. Lugd. I. quando S. R. E. Cardinales legatione fungebantur, purpureis etiam vestimentis, quae insignia erant Romanorum Pontificum, quorum agebant vices, ornati praecedebant, inde Balsamon accepit, quae descripsit ornamenta. De Pelagio Episcopo Albanensi ann. 1215. ab Innocent. III. Cpolim Legato, Georgius Logotheta in Chronico Cpolitano sic scribit ex versione Douzæ: *Purpurea illi talaria, ejusdem coloris vestimenta, frangendaque, & sagum pariter purpurea erant.* De ejusmodi vestibus Legatorum vide Baluzium in supplement. lib. 5. Petri de Marca de concordia cap. 52.

(61) Constit. de reformat. Curiae, edita sess. 9. Conc. Lateran. 5.

(62) Vide Alvari Pelagii Episcopi Silvensis in Algarbia libros de planctu Ecclesiae, praesertim lib. 2. cap. 8., & Nicolai de Clemangis opuscul. de corrupto Ecclesiae statu cap. 13. Floruit primus sub Johanne XXII. medio saecul. 14., alter paullo post, eodem saeculo spirante, uterque pietate, ac doctrinā clarissimi.

(63) Vide quae habet lib. 3. cap. 13. sub tit. de reverentia erga Cardinales.

(64) Refertur in ejus vita gallice scripta lib. 2. cap. 22. & a Van-Espen p. p. jur. univ. tit. 22. cap. 1. n. 29.

oratione coram Pio IV. habitâ, Cardinales, aequae ac Episcopus coram illo tectis sedere capitibus obtinuerit. At haec quidem admirationi non essent, pensatâ magnae illius sollicitudinis parte, quam non in unum dumtaxat Patriarchatum, sed in totam quâ late patet Ecclesiam a Summo Pontifice acceperunt Eminentissimi Cardinales; nisi ad hanc supra Episcopos praeeminentiam adspirassent etiam Apostolici Protonotarii, quos loco cedere coëgit Pius II. ut ipsemet (65) narrat in Commentariis suis. Animô enim volvens Episcopalis eminentiâ in Ecclesiastica Hierarchia altitudinem, editâ constitutione (66) novum hoc monstri genus inde manasse ostendit, quod Protonotarii in publicis Consistoriis Papae propiores adfiderent, ut eorum, quae statuenda erant, acta commodius exararent; adeoque in corruptelam potius, quam in legitimam consuetudinem, morem esse rejiciendum.

VIII. Sed ad Chartophylacem redeo, unde invitatus discessi. Alter Graecorum Canonista Harmenopulus, qui paullo ante Balsamonem floruit, hanc illi praerogativam a Michaële Duca adfertam (67) scribit, qui paucis ante Alexium annis Graecorum imperium moderatus est. Sed fortasse in Synodis, quae extra Urbem fierent, adseruit Ducas, ut alibi diferte (68) innuit Harmenopulus; tamen alteram illam, quâ etiam Cpoli, extra Synodum tamen, ac Sacrum Bhuca,

L deinde

(65) Aeneas Sylvius in comment. lib. 3., sive, ut aliis lubet, Gobelinus sub cujus nomine editi sunt, sic habet. *At Pius altitudinem Episcopalis eminentiâ animô volvens, quod nihil est in Ecclesia sublimius; & quod ipse Romanus Praesul J. C. Vicarius, Episcopi nomine contentatur, Notarios non consuetudine, sed corruptelâ praelatos Episcopis iudicavit: idque deinceps prohibuit, editâ lege, quam totus sermo orbis collaudavit.*

(66) Prostat inter constit. Pii 2. n. 4. tom. 1. Bullar., data Mantuae 12. Junii 1459. Vide etiam continuatorem Flearii ad hunc ann.

(67) Vixit Constantinus Harmenopulus ipso etiam saeculô 12., cujus tamen epitome sacr. canon. ann. 1140.

circiter composita videtur. Extat & in C. juris Oriental. Leunclav. ab eo versa. Sic ibi in can. 7. Trull. *Soli majoris Ecclesiae Chartophylaci concessum est, tam ex longa consuetudine, tum ex constitutione scripta Imperat. Domni Michaëlis, ut in conventibus extra altare, ante Episcopos sedeat: De Michaële Duca locutus creditur, qui ab anno 1071. ad 1078. rexit imperium.*

(68) Refert ejus verba ex observantiuncula quadam in libris juris Orientalis Thomass. laud. cap. 105. n. 7. *Soli Chartularis concessum est ex longa consuetudine, & ex scriptis Michaëlis Imperatoris, ut in ceteris Synodis etiam ante Pontifices sedeat. Sed haec non vacat exquirere.*

deinde obtinuit, longius etiã arcessere maluerit. Prima enim colorem, ac speciem ab Trullano Canone sumebat, quod fere ordinarium, ut loqui amant, Patriarchae jurisdictionem exhiberet. Sed quid quod Matthaeus Blastares (69) Saeculi XIV. Graecus interpres canonum, tum ad longam consuetudinem, quum vero ad Manuelis Imperatoris, suo paene aevd florentis, statuta, hunc Chartophylacis supra Antistites extra Synodum confessum refert. Putandum profecto quo magis habitarentur, plura ab sequioribus Augustis Chartophylaces extorsisse diplomata, quib. id fieret, ut sicut semel lite non ceciderunt, ita constabilito centies jure numquam deinceps caderent. Verum quem sibi honorem in Patriarchae Consistorio, ob frequentes cum Episcopis sessiones, vindicabat Chartophylax, eundem primarii sui primae Pentadis Ministri, qui etiam Diaconi erant, tacitã quadam ratione, & per consequentiam adferebant. Qui enim inter illos quanto cedere coacti sunt, cessere deinde & reliquis. Quamvis autem Hartenopuli, Balsamonis, immo & Blastaris aevd (70) supra Presbyteros dumtaxat federent: exin vero etiam supra Episcopos locari ceperant, quod a Patriarchae latere non divellerentur, atque cum eo in conventibus federent, ut scribit (71) Codinus. Inde tamen aliquando irrepsit, ut in Synodis, & in

Sa-

(69) Matth. Blastares Monachus interpres canon. saecul. XIV. floruit circ. ann. 1335. ut Beveregius demonstrat in Prolegomen. ad Pandectas canon. Annotat. cap. 35. & seqq. Illius Synodice juris Canonice ordine alphabetico digesti edidit idem Beveregius ibid. tom. 2. p. 2. Sic autem habet lib. 4. cap. 4. Soli Chartophylaci M. Ecclesiae datur ex longa consuetudine, & ex scripta constitutione inclyti Imper. Manuelis, in Congregationibus, quae fiunt extra Synodum, etiam ante Antistites sedere. Sed revera an loquatur de Manuele Paleologo sua aetate florente, an de Manuele Comneno Alexii nepote, obscurum.

(70) Scilicet in locis mox relatis soli Chartophylaci sedendi supra Episcopos eminentiam vindicant. Difer-

tius Balsamon in eund. can. Nicaen. 18. Ut autem nonnulli ex Ecclesiasticis Diaconis in Congregationibus, quae fiunt extra sacrum Tribunal, ante Sacerdotes sedent, fieri videmus. Et existimo hoc fieri, propter dignitates, & officia. Soli enim ii, qui a Patriarcha officis Ecclesiasticis digni sunt habiti, sedent ante Sacerdotes: Fit autem hoc praeter rationem. At Chartophylax, in Congregationibus, quae fiunt extra Synodum, sedet non solum inter Sacerdotes, sed etiam ante Pontificem ex Constitutione Alexii Comneni.

(71) De primis hisce Diaconis, Exocartocoelis nuncupatis, loquens Codin. cap. 1. Hi, ait, in sacris concionibus, seu coenaculis cum Patriarcha sedent.

Sacro Chori confessu, quo de agimus, contra omnem ipsarum utcumque latarum legum mentem, Episcopis etiam praeferrentur. Quamobrem, quum anno CIOCCCXXXVIII. ad Conc. Florentinum, una cum Patriarcha suo convenissent, Romani quoque Pontificis pedes osculari dedignati sunt: *Patriarcha* (72), inquit *Sguropulus*, *Papam stantem osculatus est: nos vero cum Exocatacoelis sedentis dexteram, atque genam osculari sumus.*

IX. Vocati nempe sunt Crucigeri, & Exocatacoeli, ac quodammodo S. R. E. Cardinalibus in Ecclesia Cpolitana comparari possunt. Primi nominis, ut obvia ratio, ita & secundi, vel apud ipsos Graecos obscurissima. Crucigeri in Florentina Synodo sunt adpellati, quod purpuream gestarent in (73) veste crucem, & auream in capite tiamam, ante omnes suae gentis Episcopos, etiam Metropolitanos confidentes. Verum eorum mitram describens Codinus, ex albo linteo, & auro retextam scribit. Addit Macrius villosam in pileo fuisse crucem, variis licet coloribus insignem, quibus secundum gradum distinguebantur, cujus rei apud ipsum sit fides. Ad alterum tamen Exocatacoelorum nomen, quod singulis quinarum primi, atque Proteclico eis postmodum adensito, Codinus adtribuit, nullo certò locò consistunt interpretes, quorum heic verbis potius, quam meis loquar. *Bulingerus* (74): *Exocatacoeli*, inquit, *dicuntur secretorum Ecclesiasticorum Praefecti, qui numero quinque, deinde sex fuisse Cpoli, additò a Georgio Patriarcha Proteclico. Cur dicti Exocatacoeli obscurum. Putarunt nonnulli catacoelos Cpoli dictos quicumque κατὰ τὴν κοιλιάδα per convalles Paraeciis, ac dioecibus praecessent. Ecclesiae enim ut plurimum in editioribus locis erant, Paraeciae in loco inferiori, quasi in convalli, quibus singulis singuli Pa-*

L 2

ro-

(72) Sylvester Sguropulus, aliis Syropulus in hist. Conc. Florent. lib. cap. 18. cui ipse interfuit, ac subscripsit, tanquam M. Ecclesiarcha, & jurium defensor ex ordine Diaconorum, ut in subscriptione se vocat. Edidit sub nomine actorum Florentinae Synodi Robertus Creightonus Hagae Comitum 1660. Sed graecà fide scripta

est haec historia, & animò satis a latinis aversò.

(73) Vide Christian. Lupum in dissert. de Conc. Ephesin. cap. 2. tom. 2. opp. Vide etiam Macrios fratres in Hierolex. v. Crucigeri.

(74) Bulinger. in appendic. 2. ad libros de Imperat. & Roman. Imperio Lugduni 1618.

rachi, seu Pastores praeerant. Unde Catacoeli dicti, quasi κατὰ τοὺς κοιλὰδας. Derivationem hujusmodi a Junio fortasse sumtam, secutus inter alios videtur Chioccarellus (75), qui Auctorem adserit adnotationum ad Curopalatem eos esse catacoelos docere, qui Ecclesiis, quas vulgus Parochias vocat, Praefecti sunt, & veluti Pastores, & Episcopi in suis Ecclesiis instituti. Et quidem altero fulciri argumento haec interpretatio posset, si vera nominis lectio non conjunctim, sed divisim ἔ κατὰκοίλοι esset, hoc est sex catacoeli, quemadmodum alicubi occurrit apud (76) Codinum. Profecto Presbyteros aliquando fuisse hujusmodi Exocatacoelos propriis in Urbe Ecclesiis incardinatos ipsemet adserit, quum festi adorationis Crucis exponens ritus, de Archidiacono loquens Palatino, caussa, inquit (77) cur Archidiaconus hōc festō ferat phelonem est ista: quia ab initio Exocatacoeli Sacerdotes sub se habebant proprias Ecclesias, & proprium Clerum. Quapropter quum magnis, & illustribus festis, quilibet in sua Ecclesia occuparetur, Patriarcha ministeriis honoratioribus carebat. Quidam igitur ex Patriarchis voluit illos hujusmodi festis suos Diaconos esse, quod & re ipsa perfecit. Quando igitur Patriarcha tales Exocatacoelos ordinar, nempe vel M. Oeconomum, vel M. Sacellarium, vel alium ex eorum numero, dat ei potestatem ferendi (78) phelonem, quemadmodum antea ferebant, quum

(75) Chioccarell. de Episc., & Archiep. Neapolit. fol. 32. edit. Neapol. 1643.

(76) Apud Codin. pag. 97. cit. edit.

(77) Idem cap. 9. n. 4. & 5.

(78) Phelon apud Graecos *casula* Sacerdotalis est, quam etiam planetam dicimus. Vocis quoque productione *Phelionion*, & *Phenolion* dixere, ut observari potest in Liturgia S. Jacobi attributa, in Enchologio, & apud Simeon. Theffalonic. Verum tria *Phenoliorum* genera apud illos fuisse monendum. Unum Lectorum ex lino, quod parvum dicitur, & *camissa* Hypodiaconorum. Alterum Presbyterorum, quod casula est ex lana. Tertium est *Phenolion* Polystaurion, hoc est *mutticusium*, quod casula esset undique

crucibus adornata, aut graecis litteris Γ & Δ depicta, quam tamen folis Patriarchis adtribuatur Balsamon in meditat. de privilegiis Patriarchar., Simeon tamen Theffalonic. in laudat. lib., & in respons. ad Demetrium Chomatenum, communem Episcopis adserit, nisi forte aetate Simeonis, qui saeculo XV. ineunte florebat, ut Caveus vult in appendic. hist. litter. pag. 76. edit. Coloniae 1720., usurpari jam ab ceteris Episcopis coeperit. Humani aliquid passus est vir doctissimus Petrus de Marca, quum Phenolion cum pallio confundit lib. 6. concord. cap. 6. contra quem uberrime disputat Lupus de African. Eccl. Rom. adpellat. cap. 7. & 8. tom. 8. opp.

quum Sacerdotes essent ; at non (79) *epitrachelium* , sed *orarium* . Haec autem omnia Codino libenter dabo , dummodo mecum etiam Diaconos a prima sui origine fuisse fateatur . Etenim benignus ille *Chartophylax Sanctissimi Patriarchae* , qui in sexta Synodo legitur , ut paullo ante (80) observavimus , Diaconus erat : tum vero quum Nicolaus I. Paullum ab Photio Archiepiscopum consecratum in eo gradu manere nollet ; ac propterea S. Ignatio iusserit , ut (81) aliâ illum , excepto Sacerdotiô , quantacumque vellet dignitate ditaret , eum *Chartophylacem* legimus factum , quod id officium Sacerdotiô inferius censeretur . Simile quidpiam in eiusmodi Ecclesiae Cpolitanae Diaconis evenisse autumo , quod in Occidentalis Ecclesiae Archidiaconis ; qui ut praeceminere Presbyteris coeperunt , postremo Presbyteratum etiam suscipere coacti sunt : contra ac in S. R. E. Cardinalibus , quos a primæva origine , & titulos , & Diaconias habuisse constat . Nec aliâ ratione exponi , quæ Codinus habet , possunt ; nisi quod Exocatacoeli ad Presbyteratum ab aliquo Patriarcha inducti , & nonnullis Ecclesiis aliquando incardinati , redierint iterum ad pristinum statum . Verum hinc nomen illud accepisse quod sex fuerint , purus putusque anachronismus est : quippe quod sex non fuerint , nisi tandem ad censuram Proteclidô . Hunc adnumeratum Exocatacoelis a Georgio Xiphilino fuisse , qui anno CIOXCIII. ad Patriarchatum evehctus est , Johannes (82) E-

(79) In Occidentali Ecclesia latini vestem illam sacram , quam stolam dicimus , sive ab Episcopo , sive a Presbytero , sive a Diacono ferretur , *orarium* dixere . Unde in can. 39. Tolet. 4. *Si duo oraria nec Episcopo induere quidem licet , nec Presbytero , utique multo minus Diacono , qui minister eorum est . Unum ergo orarium oportet Levitam gestare in sinistro humero &c.* Discrimen tamen in ferendi modo positum est ; quod Diaconi orarium ab humero sinistro pendens , Presbyteri ab utroque humero in modum crucis supra pectus complicatum , Episcopi demum hinc inde ab humeris recta super pectus labens , deferrent . Verum apud Graecos , *orarium* vulgo sola Diaconorum stola postremis præ-

fertim temporibus vocabatur , Presbyteri vero , *Epitrachelion* , ut videri præter alios apud Simeon. Theffalonic. potest . Confer Cangium in Gloss. Graecit. , & Macrois fratres in Hierolexic.

(80) Vide supra adnot. 48.

(81) Anast. Biblioth. in observat. ad act. 2. octavae Synodi Generalis . Ceterum , quamvis hoc loco Sacerdotii nomen Episcopatum quoque significare possit , innumeris tamen aliis monumentis constat fuisse Diaconos . Vide supra n. 5. per tot. , & quæ habet Balsamon relat. adnot. 70. Exocatacoelos omnes ab antiquo Diaconos extitisse , diserte quoque scribit Simeon Theffalonic. de fac. ordin. cap. . . .

(82) Joh. Citrius in responsis ad Con-

piscopus Citri diserte testatur. Coevus interim Xiphilino Balsamon (83), sed suam scribens de officio Charthophylacis, & Proteclici *Meleten*, priusquam ab illo Proteclicus in Exocatacoelorum censum referretur; immo fortasse antequam ad Patriarchatum Xiphilinus adscenderet; quinque tantum in prima classe enumerat, quasi (84) *quinque Patriarchoe sensus, quibus tamquam instrumentis negotia exsequatur*. At non idcirco eos Exocatacoelos non vocat, tametsi quinque fuerint, quinimmo *Exocatacoelos Archontes*. Aliunde ergo id nominis derivatum est, nec ad Paraecias referendum, quod in vallibus essent; quarum satis obtorta ad Paraecias translatio est.

X. Aliam adfert interpretationem Gretzerus (85) quâ Exocatacoelorum nomine eos indicari putat, qui foris dormiunt, cubantque, eo quod Diaconi isti non in Patriarchio, sed extra Magnae Ecclesiae limites domicilia haberent. Misceat utramque Macrius (86), atque ideo extra Palatium cubasse tradit, quia Parochi propriis invigilare plebibus tenerentur. At si vera haec sunt, non tam *ἐξωκατακοίλοι* quam *ἐξωκατακοίτι* *Exocatacoeti* tunc dicendi essent ab *ἐξω*, quod *extra*

Constantinum Cabasilam Dyrrhachii Archiepisc. lib. 5. Jur. Graec-Rom. to. 1. fol. 327. Officium Proteclici olim minoribus adnumerabatur. Postea majoribus adscriptum est a beatae memoriae Georgio Xiphilino Patriarcha Cpolitano. Quod factum suffragio suo approbavit Eustathius Metropolitanus Thessalonicensis, summis laudibus tamquam rectum, rectaeque rationi consentaneum id evehens. Haec, quae ex Citrio retulimus, admirationem nobis eximent, ut Gretzerus observat ad cap. 1. Codin. pag. 153. edit. Regiae, cur Codinus vocet Pentadem, quum sex complectatur. Quum enim olim quinque hoc gradu haberentur, Codinus *πεντάδα* nominavit. Sic & Blaflares ibidem laudat. p. *Quinarii primi*, inquit, *caput est Oeconomus, Magnus Sacellarus, Magnus Scevophylax: post eos Charthophylax, nec non a Sacello. Sed Proteclicus bis adnumeratur, singulisque Exocatacoelorum est cognomen, Tribuit illis & hoc nomen Codinus,*

quum ad secundam Pentadem transiens, Protonotarium primo loco ponit, illumque scribit, *ostium esse, & aditum ad Exocatacoelos.*

(83) Georgius Xiphilinus ex Scevophylacae M. E. Patriarcha factus est, expulsò Cleri tumultu Dositheò ann. 1193., quò adhuc vivebat Balsamon. Vide Nicetam Choniat. lib. 2. cap. 4. & Baron. ex eo ad an. cit. n. 26. Vocantur autem a Balsamone *ἐξωκατακοίλοι ἀρχοντες*. Sextum deinde Xiphilinus addidit. Nec verum unquam fuisse septem, quod ex relato supra adnot. 77. Codini loco adstruere videtur Macrius, adjectò Archidiaconò, quum ibi sermo sit de Archidiacono Palatino, quem ex numero Exocatacoelorum adsumere Imperatores solebant, ut infra dicam.

(84) Prostat tom. 1. juris Graec-Roman. fol. 456.

(85) Gretzer. in Codin. edit. citat. fol. 154.

(86) Macr. v. *exocatacoeli*.

est, & *κατάκοιμα*, vel *κατακοιμάω cubo*, dormio (87), ut illud a Syncellis in Palatio cubantibus discrimen innuerent. Ad haec vero, vagum fatis esset cognomen illud, quod praeter Syncellos, ceteri fere omnes ex Patriarchae ministris Patriarchium non incolerent. *Facilius, me iudice, subdit Goarius (88), diceret ἐξωκατακοίλῃς, quasi ἐξωκατακέλλῃς ἐποκαταcellos, quasi Συγκέλλῃς concellanei Patriarchae privilegio, ut ad ejus cellam habitarent, nusquam gauderent.* In simili quadam opinione versatus est Robertus Creyghtonus (89) qui primitivum nomen ab initio ἐξιοκατακέλλῃς fuisse putavit, cujus exitus corruptus deinde fuerit in *κοίλῃς*, vel *κέλλῃς* a barbaris, & vulgo Graecorum ἐξίῳ quidem, quod extra Patriarchae thronum sederent, sed omnino primi, & proximi: *κατακέλλῃοι* vero dicti, quod *residentiarii* essent. Ut autem feliciores ex analogia, ita porro non sine violentia quadam, quae voci fiat, istae conjectationes videntur. Etenim per *oi* semper in exactis CC. scribitur hoc nomen, tametsi apud Johannem Citrium (90), & in Regiis MSS. Galliarum per *η* aliquando scribatur, cujus adhuc verus sonus latet, nec per illud umquam *κελλῃα cellas* Graeci scripsere. Quod vero primitivum ἐξιοκατακέλλῃοι fuerit, quod ostendet Creyghtonus, nisi eâ confidentiâ, quâ vocum omnium etyma invenire quis facile hâc pacto posset, quemadmodum in derivandis Italicarum vocum veriloquiis fecisse Menagium vidimus. Inter haec nihilominus, nomen aequiori interpretatione exponendum censet idem (91) Goarius, quam ejus felicis verbis, quam meis expromam. *Placet, inquit, idcirco magis reliquos omnes his inferiores Clericos ceu κατάκοίλῃς catacoelos locò depressiori, & humiliori confidentes spectare: hos vero sive in Ecclesiae confessu, sive in procedendi ordine, sive ad Patriarchum viciniâ sublimiores multo, ac eminentiores, & (qui sunt modo spe-*

(87) Sic *κατακοίτης* est qui in cubilo jacet, aut dormit. Ex *κατά*, & *κοίτη*.

(88) Goar. ad cap. 9. Codin. pag. 354. edit. cit.

(89) Creyghton ad histor. Sgaropuli secutus a Maurinis PP. addentibus

ad Cangium in Glossar. mediae lat. hoc v., & ab Interprete Italo Chardonii histor. sacrament. tom. 3. lib. 2. cap. 13. adnot. 33.

(90) Laudantur ab Affemano de reb. Neapol., & Sicul. tom. 4. fol. 117.

(91) Goar ibid.

ſpectatiſſimi Cardinales) *exocatacoelos perfecte eminentiſſimos decernere vocandos* (92). Et rem quidem acu ſaltem tetigiſſe videtur. Itaque, ne in veriloquio fatis tenebris obſito temporis teramus amplius, non aliâ illos ratione hâc nuncupatos nomine credas, niſi quia loco ſublিমiori, & extra eos qui humiliores in Clero eſſent *αμείωως* poſt Patriarcham poſiti, ceteris eſſent eminentiores.

XI. Habes hinc cauſam, quam exponere longâ oratione oportuit, cur inclinantibus jam Graecorum rebus, in ſecundum chorum Protopapas Cpolitanus rejectus fuerit. Non. eô certe locô conſidebat, priuſquam Diaconi illi ad ſummum ex iurisdictione ſaſtigium elevarentur. Etenim, eſſi demus, neque Protoprebyteros primū, neque quos deinde vocarunt Protopapas Cathedralium Graecarum, cum Archiprebyteris Occidentalis Eccleſiae examiſſim comparari poſſe: quod hi ſive Urbani fuerint, ſive Vicani, pluribus aliis Clericis vigiles imminerent, eorumque mores, cauſasque ad Episcopum, antequam tota fere ejus iurisdictione ad Archidiaconos volveretur, paſſim referrent; quod equidem numquam de Graecorum Protoprebyteris legimus: non inde tamen humili locô ſtetiſſe concludi poterit. Non caractere modo, ſed officiô etiam aliis praeeminebant, nullamque eis ſacrorum

prae-

(92) Addit eodem locô Goar Georgii Careſii verba, hominis Chii, qui floruit inter Graecos Schismaticos ſaeculo XVII. ineunte, in latinis licet ſcholis eruditus. Sic autem hic habet. *Totus Cpolitani Patriarchii ſitus concavum locum occupavit quondam, ejuſque aedes cum reliquis ſpectatae κολυμβησιν cavitatem, & veluti voraginem exhibebant oculis. Et in ea tum Syncelli, tum alii Monachi Patriarchae obſequio mancipati, vel etiam Domestici, ſedem obtinebant unde & καπνοδοί. Primates vero Clerici, & κολοβηστος commorantes, domoſque amplas, & excelsas adepti; ceu qui ex praecipuis familiis, & proceribus ſeligerentur, & ἀνακατωκοδοί nominati, qui non modo Clericos alios, ſed & Pontifices i-pſos honore praecederent. At pergracari mihi Careſius videtur, quum non*

tam ex amplis, excelsisque aedificiis, quas Primates iſti Clerici prae Patriarcha, ceterisque Syncellis, aut Domesticiſ habitabant, ſed ex loco potiùs eminentiori, quô in Eccleſia erant, aequius repetendum nomen videatur; quod extra Catacoelos eſſent, hoc eſt humiliori gradu in Eccleſia conſiſtentes, ut iure eminentiſſimos dixeris, quemadmodum, hodieque S. R. E. Cardinales iure vocamus. De *Exocatacoelis* huiuſmodi, quum non ſit heic dicendi locus, vide ſi lubet Thomassin. p. p. lib. 2. cap. 114. num. 16. & ſeqq. Chardonium in hiſt. ſacrament. tom. 3. lib. 2. cap. 13. & Morinum de ſacr. ordinat. in exercit. de antiquis, & primigeniis ſub Episcopo dignitatibus. &c., & Graecorum Chartophylace, quae quum haec ſcriberem mihi deſuit.

praefecturam non delegabant Episcopi . Ad eos praesertim admissio ad sacra, vel ad publicam poenitentiam praesentatio pertinebat. Sic apud Socratem legimus (93) Petrum Alexandrinae Ecclesiae Protobresbyterum a Theophilo Patriarcha Ecclesiam expulsum, objecto crimine, quod Manichaeae sectae mulierem ante ad sacra mysteria admisisset, quam avertisset ab errore Manichaeorum. Quò gradu fuerint, vel ex eis constat, quae eisdem remanserunt, postquam locum illis praeripuerunt Diaconi novam dignitate aucti, quum pauca de eorum muneribus in vetustioribus Graecorum monumentis occurrant. Scilicet quemadmodum in Occidentali Ecclesia adfurgentibus Archidiaconis, illa dumtaxat munera [Archipresbyteris Cathedralium remanserunt, quae, demtis characteris Episcopalis propriis, ad Episcopum in Ecclesia pertinerent, ut novo Decretalium jure (94) sancitum: non aliter sane in Cpolitana, ceterisque Graecorum Ecclesiis accidit, quas ad illius exemplum rectas fuisse nullus dubito. Potiora ergo Cpolitani Protopapae munera prosequar, ceterarum vero Ecclesiarum coniciam.

C A P U T VI.

Cpolitani Protopapae Patriarchalis Ecclesiae S. Sophiae praerogativae potiores sacrificante Patriarcha relucebant. Quo sensu primus in Sanctuario dicitur, & cur Ecdicus etiam nuncupatus? Ejus in sacri unguenti officio munus. De ceteris Graecarum Cathedralium Protopapis nonnulla, etiam in spuris monumentis.

I. **A**C primum illud esset heic scitu dignum, quinam in Ecclesia Cpolitana eligendi Protopapae, mediâ, ac postremâ aetate modus adhiberetur: an ab antiquitate ordinationis, an ab nutu Patriarchae dignitatis hujusculmen culmen

M

pen-

(93) Socrates lib. 6. cap. 9.

(94) Cap. 1. & 2. tit. 23. lib. 1. qui est de off. Archiepiscopy.

penderet. At vero nullum mihi haecenus in sequiori aevo suppetere monumentum fateor, unde rem vel acu tangam. Observatum jam supra (1) eam frequentem in Ecclesia fuisse disciplinam, ut ex consecrationis aetate Archipresbyteri, ex industriis inter Diaconos Archidiaconi seligerentur. Sed quum Graeci ne primis quidem temporibus, ut ostendi, in ea constantes fuerint, in animum inducere vix possum, ut inclinantibus jam eorum rebus, atque eò tempore, in quo omnia Patriarcharum impotentia susque deque agebantur, fuisse constantiores putem. Ut voluntate Patriarchae Exocatacoelos, ita & Protopapam electum fuisse vehementissime suspicor. Hoc tamen confidentius dicam, in Ecclesia Gpolitana, numquam illi Archidiaconum, ut in Ecclesia latina evenit, fuisse praelatum, donec saltem Archidiaconatus abfortus a Chartophylace non fuerit, aut ex Exocatacoelis Palatini Archidiaconi non adsumerentur. Etenim neque Byzantinae Ecclesiae Archidiaconatus inter *archonticia* umquam fuit, ut suò locò (2) demonstravi; neque Archidiaconus aliam habuit Sedem, nisi in secundi chori ordine postremo (3) a Deutereo Diaconorum pone secutus, donec officium istud languore suo desierit, in Chartophylacem prorsus translatum. Atque ea causa fuit, cur in Conc. Florentino ante Protopapam subscriberet, quoniam idem M. Chartophylax & Archidiaconus erat Michaël Balsamon, uti ex ejus subscriptione (4) perspicue palam est.

II. Hujus Protopapae munera ita describit (5) Anonymus. Ο Πρωτοπαπᾶς ὅταν λειτουργεῖ ὁ Ἀρχιερεὺς εἰστίκει ἐπάνω ὄλων τῶν Ἀρχόντων τῆς Ἐκκλησίας; καὶ ἐν θεῖα λειτουργίᾳ μεταδίδει τῷ Ἀρχιερεὶ τὴν αγίαν μετάληψιν; ὁμοίως καὶ ὁ Ἐπίσκοπος τῷ Πρωτοίερεί. Ἀρχεὶ δὲ καὶ εἰς τὰ πρωτεῖα τῆς Ἐκκλησίας, κρατῶν αὐτῷ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, καὶ τόπον τῆς Ἀρχιερείως. Quae verba pressius illis inhaerens ita vertenda censeor. *Protopapas quum sacrificat Pontifex, locum habet supra universos Archontes Ecclesiae; O in divina liturgia impertit Pontifici sanctam*

com-

- (1) Vide sup. cap. 2. n.
 (2) Eodem cap. 2. n.
 (3) Vide sup. cap. praeced. n.

- (4) Confer sup. cap. 3. n.
 (5) Anonym. laud. initio ordinis chori sinistri.

communione; simul & Episcopus Primo Sacerdoti. Sed & principatum obtinet in primatus Ecclesiae, dominium pariter in Ecclesia, & locum Pontificis. Hinc jam omnia Protopapae munera, ac praerogativas ad sacrificii actionem coarctari vides. Quum enim Patriarcha Missas sollemnes in Ecclesia celebrabat, is Exocatacoelis omnibus, qui Archontes Ecclesiae erant, praeferebatur, quod isti tamquam Diaconi ministrarent, ille vero cum Patriarcha concelebraret, mutuoque sibi invicem communionem impartirent. Constantissimum fuisse ritum in utraque Ecclesia, ut unum sacrificium ab Episcopis & Presbyteris simul concelebrantibus, ad eum prope morem, qui hodie in latina Ecclesia in sacris Ministrorum ordinationibus obtinet, offerretur, notum est omnibus, qui quorundam e Schola Theologorum tricis non oblectantur. Legi hac de re possunt Card. Bona (6), Mabillonius, Martenius, Morinus, Berleudius, Catalanus, ac sexcenti, qui hoc de more plenissime egerunt. Sive autem, quod Scholasticorum fatigata querelis Ecclesia fuerit, ut Morinus putat, sive quod aeterni ritus non sint, ut aequius arbitratur Card. Bona, ab saeculo XIV. apud Latinos intermissus ille ritus est, solumque in consecrationibus Episcoporum, Presbyterorumque servatur. Verum discrimina duo in utraque Ecclesia ad hunc ritum quod adinet intercessisse animadverto, quae ad inlustrandum hunc, quo de agimus, locum, mirifice conducunt. Primum quidem morem fuisse Ecclesiae Ramanae tradit Amalarius (7), ut in consecratione immolationis Christi, adsint Presbyteri, & simul cum Pontifice verbis, & manu conficiant. Eadem ferme Innocentius III. (8) & Cardinalis de

M 2 Vi-

(6) Laudati sunt superiori capite adnot. 24. Sed prae ceteris legendus Morinus de sacris ordinat. p. 3. exercit. 8., quae est de Episcopis, & Presbyteris multis simul sacrificantibus. Prostat ibi cap. 1. nu. 4. antiquus Ritualis cuius hic est tit. *De diversis Sacerdotibus super unam oblatam celebrantibus*. Hodie servatur passim hic ritus ab Orientalibus & Graecis. Sed in omnibus sub Coelo Ecclesiis esse, & vetustissimum, & olim fuisse universalem, monet Lupus diff. de actis

S. Leonis Noni cap. 14. tom. 4. opp.

(7) Amalarius lib. 1. de offic. cap. 12.

(8) Innocent. 3. lib. 4. de mysteriis Missae cap. 25. *Consueverunt Presbyteri Cardd. Romanum circumstare Pontificem, & cum eo pariter celebrare; quumque consummatum est sacrificium, de manu eius communionem recipere, significantes Apostolos &c.* Scripsit haec Innocent. saecul. XII. spirante, priusquam Pontifex fieret, anno 1198.

Vitriaco (9) ultimorum temporum apud nostros ritus hujusce descriptores, scripto consignarunt. Nec alia de causa Episcoporum cum Pontifice celebrantium aetate sua non meminerunt, quod in Ecclesia Romana jam tunc Cardinales partes haberent potiores. Ceterum Episcopos ab antiquo cum Romano Pontifice concelebrasse ex ordinibus Romanis, quorum verba orae adlinò (10), res obvia est. At in Ecclesia Graeca licet Episcopi simul, & Presbyteri ad concelebrandum admitterentur, quod ab Constitutionibus Apostolicis ultimò initiò ductò (11) innumeris demonstratur exemplis; in Ecclesia nihi-

lo-

(9) Vixit Jacobus de Vitriaco sub Pontificatu Innocent. III. ac deinde Card. & Episcopus Tusculanus creatus a Gregor. IX. anno 1228. obiit anno 1244. Vide Voss. 2. de hist. lat. cap. 57. Oudin. tom. 2. fol. 46. Ciaccon. in Cardd. Gregor. IX. ipsissima scribit in hist. Occidentali, seu lib. 2. suae hist. cap. 38. *Crisueverunt Presbyteri Cardinales Summo Pontifici in Sacramento Altaris assistere, & cum eo pariter celebrare.* Post haec tempora Guilielmus Durandus, seu Duranti senior Episcopus Mimatensis Speculator dictus ex celebri illo speculo juris, quod non minus 21. annorum spatio composuit, diversus ab nepote, & ipso Episcopo Mimatensi ejusdem nominis, cognominisque, qui librum de ordine celebrandi Conc. Generalis, occasione Conc. Viennensis post prioris Durandi tempora celebrati, scripsit, quique propterea floruit saeculo XIV. ineunte, ut Doujat in praenot. Canonis lib. 5. cap. 5. & Oudin. tom. 3. fol. 727. demonstrant: ille inquam senior Durandus in Rationali divinor. officior. cap. 41. hujus ritus postremus meminit; eoque pacto, ut non amplius universalem fuisse demonstratur. *Verum, inquit, quum interdum uni Pontifici multi Sacerdotes celebrant &c.* Alter Durandus a S. Porciano Mendensis Episcopus Ord. Praedicator., qui eodem ferme tempore vixit, ac pro modo Theologorum illius aevi doctor *Resolutissimus* vocatus est, primus esse videtur, qui scholasticam ductus au-

daciam in 4. dist. 12. hunc ritum impugnavit ex proposito; adeo ut ipsum etiam Innocentium, ex antiquorum rituum ignorantiam eò saeculo frequentem (sit verbo venia), una & morem antiquum Ecclesiae Romanae, audacter vellicet. Testatur autem consuetudinem illam, de qua Innocent. loquitur: *Abolitam esse, sicut nobis constat, qui in Curia Romana longò tempore stetimus, & adhuc ibidem sumus, & Missis Summorum Pontificum interfuimus.* Erat nimirum, quum illos commentarios scribebat, S. Palatii Apost. Magister.

(10) Ordines Romani 1. & 3. apud Mabillon. Mus. tom. 2. fol. 12. & 58. *Finitò offertoriò Episcopi stant post Pontificem (ad Altare), primus in medio, deinde per ordinem &c.* Et ordine 5. fol. 67. *Ducant Episcopum ad Altare, accedantque Presbyteri offerentes &c.* Vide etiam infra adnot. 13. Et Georgium to. 1. & 2. Liturgiae Rom. Pontific. utrobique sub initium.

(11) Const. vulgo Apostolicae nuncupatae lib. 8. per tot., & praesertim cap. 16. ritum Episcopi cum Presbyteris celebrantis distincte praescribunt. Ad eum ritum adfuit Bassianus Episcopus Ephesinus in Conc. Chalcedonens. act. undecimo, quum adversus Stephanum in ejus Sedem intrusum dixit. *Stephanus Presbyter meus fuit; quatuor annis mecum Missas celebrabat, mecum communicabat &c.* In quae verba legendus Lupus in appendice ad Synod. Chalcedonensem act. 11. tom.

2. opp.

hominis Cpolitana, illud postremis temporibus inductum, ut cum Patriarcha Episcopi qui aderant, atque ex Presbyteris Ecclesiae suae, Protopapas, ac (12) Deutereus dumtaxat concelebrarent, ut doctissimus Goar observat. Et haec quidem una ex praerogativis Protopapae erat, cujus quoque Vicarium ejus Deutereum, ipsò praesente, participem fuisse constat.

III. Alterum notatu dignum discrimen, illud est, quod in Romana Ecclesia, quicumque Pontifici concelebrarent, sive Episcopi fuerint, sive Presbyteri, Eucharistiam sub panis specie ab eo reciperent (13), utriusque porro in manibus, sed Episcopi stantes, Presbyteri vero genibus flexis: sanguine vero mutuo porrectò calice potarentur: At in Ecclesia Graeca,

sive

2. opp. fol. 289. edit. Venet. Vide locum Simeon. Thessalon. adnot. seq. Hunc ritum & in Graecis Melchitis approbat, hodieque Benedic. XIV. Const. 87. tom. 1. Bullarii sui §. 9. In veteris autem Orientalibus Ecclesiis, ubi adhuc viget, non modo approbat, sed custodire praecipit const. 47. to. 4. §. 38.

(12) Allatiana apud Goar in Codic. cap. 1. n. 43. ο Δευτεραϊος δευτερευει εν αυτω, μωμι εν Αρχιεπισκοπι. Deutereus celebrat & ipse cum Pontifice. In quae verba Goar: hoc est cum Patriarcha, cum quo alias soli Episcopi celebrant, & cum Episcopis Sacerdotes. Et sane nisi hoc speciale esset veluti utriusque privilegium, novi nihil moneret Allatiani Catalogi Auctor. Non meminit equidem hujus ab Graecis inducti discriminis Simeon Thessalon. sed inuere quodammodo videtur in lib. de Missa, & Templo, ubi sic ait. Sicut ab ipso Servatore instituta est, & ab Apostolis ac Patribus tradita; ita & Missam celebramus. Et sicut quidem Dominus cum Discipulis adhuc commorans consecravit, & panem fregit, & calicem similiter; ita & nunc Ecclesia exequitur, Pontifice cum Sacerdotibus consecrante, vel certe Sacerdote cum collegis celebrante. Haec fortasse dicta, quod non semper Pontifex cum Sacerdotibus celebraret, praesertim Patriarcha.

(13) Hunc ritum breviter exponit Mabill. in comm. praev. ad Ordd. Rom.

fol. 58. Eruitur autem ex ordinibus ord. 1. fol. 13. *Accedunt primo Episcopi ad Sedem, ut communicent de manu Pontificis. Similiter Presbyteri at communicent post eos.* Vide etiam ord. 3. fol. 60. & ord. 5. fol. 68. *Accedentes quoque Presbyteri communicent, quibus Episcopus dat sacrosanctam hostiam in manus, eantque ad sinistrum cornu Altaris, osculenturque illud, & communicent. Subsequatur etiam eos Subdiaconus cum Calice, donec illud primo communicanti, qui & tribuat subsequenti, & sic per ordinem unus alteri tribuat, donec omnes confermet.* Vide etiam ord. 6. fol. 75. ubi & Diaconi manibus accipiunt, Subdiaconi vero ore. Sed quo ad ritum genua flectendi, quum Presbyteri communicant, is recentior esse videtur. Invenitur dumtaxat primum in ordina 14. Card. Jacobi Cajetani, qui pertinet ad saecul. 14. Ibi enim fol. 312., & 313., quum agitur de communitioe Presbyterorum, vel Episcoporum, qui ordinati concelebrant, ponitur hoc discrimen. Et quidem dubitat Card. Bona 2. liturgic. 17. nu. 8., an stantes fideles omnes olim Eucharistiam reciperent in Ecclesia Occidentali. Id certum a Monachis Occidentibus ita fuisse receptam, ut Marrenius observat ad regulam S. Benedicti cap. 35., qui tamen 1. de ritib. cap. 4. art. 10. nu. 4. generatim docet flexis genibus communicasse Presbyteros.

five laici, five Clerici, five concelebantes, five non, omnes quidem stantes, sed proni, curvique, atque in manibus corpus acciperent, concelebantes vero sub utraque specie sibi vicissim porrigerent. Profecto ritus ejusmodi Eucharistiam stando (14), ac in manibus (15) recipiendi, Patres Graeci, ac Rituales eorum libri passim meminerunt. Alterius vero, quò concelebantes mutuam sibi communionem ad reciprocum charitatis foedus indicandum impertiebant, historia aliquando ingerit (16) mentionem. Quod enim communionis vinculum,

(14)* A fidelibus stantibus acceptam fuisse Eucharistiam in Ecclesia Orientali constat ex S. Cyrillo Hierosol. catachef. S. Chrystost. homil. in Encaenia, aliisque veterimur monumentis, ut abunde demonstrant Habert. ad Pontif. Graecor. pag. 27. Valesius ad Euseb. lib. 7. cap. 9., & novissime Thiers. in dissertat. de altarib. Vide etiam Chardonium tom. 1. hist. sacrament. lib. 3. cap. 6.

(15) Alter ritus recipiendi in manibus Eucharistiam in utraque Ecclesia olim vulgarissimus erat. Vide Cardin. Bona loc. laud. adnot. 13. num. 3. Martenium ibid. cit. n. 8. & Chardonium eod. loc. cap. 7. Diserte de hac disciplina in Ecclesia Graeca canon. 101. Trullan., in quem vide Lupum tom. 3. opp. & Simeon. Thessalonic. in lib. de Templ. & Mystagog. prope finem. De hujus ritus mutatione in Ecclesia Occidentali consule Morin. de sac. ordinat. p. 3. exercit. 12. cap. 3., & Martenium loc. cit. Huc fortasse spectabant Dominicalia, seu lintheamina mulierum, sine quibus non licere illi communionem recipere iussit Conc. Antissiodorensis can. 42., quod illis can. 36. nudà manu accipere Eucharistiam prohibuerat. Putantur enim lintheamina fuisse, in quibus illae corpus Dominicum inter ulnas accipiebant, qui tamen mos can. Trullano non videtur probatus. At Baluzius vela potius capiti obvoluta fuisse arbitratur in notis ad can. 19. 33. q. 5. Gratiani fol. 552. edit. Neapolit. 1760. ex varia illius canon. lectione ex alio C. tamquam ex Conc. Mariticonensi,

quae habet: *Dominicale supra caput 3* & ita legit etiam in veteri Poenitentiali Cangius v. *Dominicalis*. Conciliari tamen utraque sententia poterit, ubi capitalis veli parte aliqua mulieris palma tegetur in Ecclesia Gallicana. Nam in sermone S. Caesario tributo, qui est 229. in append. Maurina opp. S. Augustini sic legitur. *Omnes viri, quando ad altare accessuri sunt, lavant manus suas, & omnes mulieres nitida exhibent lintheamina, ubi Corpus Christi accipiunt; & in serm. 252. de temp. inter opp. ejusd. S. Augustin. Mulieres quomodo nitidum exhibent lintheolum, ubi Corpus Christi accipiunt, sic Corpus castum, & cor mundum exhibeant.* Nihil horum apud Graecos ex can. Trullano, qui nudam manum civis materiae, etiam auro praefert. Quamobrem hunc ritum ab Orientalibus hodieque servari testatur Thevenotius in itiner. Orient. cap. 77. apud Lebrun tom. 2. liturg. diff. 6. art. 6., illumque haud recte inter errores Georgianorum numeravit Petrus Avitabilis Theatinus in litteris ad Urban. VIII., quas refert Petrus Galanus in reconciliat. Eccl. Armenae cum Romana apud Bona, & Lupum cit.

(16) Evagrius lib. 1. histor. cap. 13. Domni Patriarchae Antiocheni ad Simeonem Stylitem accessum narrans: *Ambo, inquit, simul convenerunt, & quum immaculatum Corpus sacrificassent, vivificam communionem sibi mutuo impartierunt.* Servari & ipsissimum ritum in consecratione Episcopi apud Graecos scribit Simeon Thessalonic. de

mutuâ inter Ecclesias Eucharistiae missitatione olim Ecclesia Latina (17) innuebat, id ipsum alternâ inter concelebrantes participatione, Graeca testabatur. Quo illa pertinent, quae heic de Protopapa etiam Patriarchae quo cum celebrabat Eucharistiam impertiente tradit Anonymus, ubi nimirum nullus alius Episcopus cum (18) eo concelebrasset.

IV. Iis quae ab Anonymo traduntur mirifice consentit Allatianus Catalogus (19). Sic porro habet. ὁ Πρωτοπαπᾶς ἔσεται ἐπάνω τῶ ὀφθίκιων τοῦ εὐωνύμου Χορῶ. Ὅταν λειτουργεῖ ὁ Ἀρχιερεὺς, μεταδίδεται αὐτὸς πρὸς ἄγιον μεταλήψιν τῷ Ἀρχιερεὶ ὁμοίως ἢ ὁ Ἀρχιερεὺς τῷ Πρωτοπαπᾶ, ἐχὼν δὲ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τὰ πρωτεία πάντα. Quae ad verbum sic vertes: *Protopapas stat super officia, seu praestit officii sinistri chori. Quum sacrificat Pontifex, impertit ipse sanctam communionem Pontifici, simul & Pontifex Protopapae, habens sane in Ecclesia primatus omnes.* Etenim haud recte in textu graeco tam apud Goarium, quam apud Cangium ante μεταδίδου interpunctio ponitur, quum ante ὅταν omnino locanda sit; quia non modo Pontifice celebrante, sed semper sinistri Chori officii Protopapas praelatus (20) fuerit. E converso autem adposite dixit Anonymus, sacrificante Pontifice, super universos Ecclesiae

de sac. ordinationib. cap. 7. In divina communione Episcopus primus divinum panem ab Archiepiscopo accipit, & cum eo communicat: postea tradit Archiepiscopo divinum Sanguinem per sacrum Calicem, & illi iterum Archiepiscopus. Hôc etiam ordine Patriarcham inter & Protopapam mutuam communionem factam putaverim.

(17) De hoc more Eucharistiam in communionis tesseram missitandi vide Card. Boni 1. liturg. cap. 27. nu. 16. Mabillon. in comm. praev. ad Ordd. RR. fol. 40. Chardon. tom. 3. hist. sacram. lib. 3. cap. 11. Huc pertinet fermentum quod die Dominicâ per titulos mitti scribit S. Innocent. I. in epist. ad Decentium. Vide Constant fol. 859. in epistol. RR. PP. & Lupum in differt. de actis S. Leonis IX. cap. 9. tom. 4. opp.

(18) Nam Simeon Thessalonic. lib. de Templo, & Mystagogia prope fi-

nem haec habet. Primus (Episcopus) panem ac tremendum Calicem participat: neque enim alius illi porrigit, nisi forte quispiam ejusdem ordinis adfuit, Episcopus videlicet. Huic igitur praerogativae, absente quôvis aliô Episcopô, successit Protopapas.

(19) Apud Cangium in Gloss. med. Graec. v. Πρωτοπαπᾶς Archipresbyter M. E., & apud Goar. in adnotat. ad cap. 1. Codini n. 10.

(20) Non adprobanda igitur versio, quae apud Goarium est: *Protopapas in sinistri chori officia, Pontifice celebrante, jus obtinet. Distribuit ipse Patriarchae sanctam communionem, & Patriarcha pariter Protopapae, & partes primas in Ecclesia assequitur.* Etenim vertendum potius. *Protopapas in sinistri chori officia jus obtinet. Pontifice celebrante distribuit ipse Pontifici sanctam communionem &c.*

fiæ Archontes locum tunc habere Protopapam; quoniam in altari cum Patriarcha concelebrabat, quum dexteri Chori dignitates, tot licet jurisdictionibus auctæ, utpote Diaconi, ministrarent. Dies scilicet Exocatacoelis Archontibus, ac nonnullis aliis primi chori Diaconis adsignatos describit, in quibus, Missas agente Patriarchâ, illi evangelium canere tenebantur. Sic porro post descriptas illas tres dexteri Chori pentades noster prosequitur (21): *Evangelium Dominicæ Palmarum recitat Protonotarius. Evangelium Ferie secundæ Majoris recitat Hieromnemon. Evangelium Ferie tertiæ Majoris recitat Sacellarius. Evangelium Ferie quintæ Majoris recitat Chartophylax. In sancta ac magna Dominica Paschæ Evangelium recitat Magnus Oeconomus.* Eòdem pactò flabella ad muscas arcendas (22), Patriarchâ ad altare offerente, tunicis suis, ac Orariis induti tenebant, a dextero mensæ latere M. Oeconomus, a sinistro M. Sacellarius, quum Scévophylax ad Diaconicum supellectilis, Chartophylax ad sacras Bematis januas similiter induti starent, ut idem (23) prosequitur. Habes hinc igitur potiores Protopapæ prærogativas ad Sacrificii tempus

COAR-

(21) Anonym. laud. in fin. offic. chori dexteri; qui & in fine laevi Chori, quum de Archidiacono agit, hæc habet: *Quum autem Patriarcha missam celebrat, recitat Evangelium Archidiaconus; si vero nolis, alium quem voluerit, substituere potest.* Nimirum extra dies Diaconis dexteri chori præscriptos. Ut autem potiora officia istorum Diaconorum unde nomen habebant noscas, scito M. Oeconomum administrationi reddituum, & expensarum, M. Sacellarium Monasteriis virorum, Scévophylacem Ecclesiasticæ supellectili, Chartophylacem vero judiciis Ecclesiasticis fuisse præfectos. His si addes minorem Sacellarium, qui Monasteriis sexus sequioris, & domui Episcopali præficiebatur, ac Proteclicum, de quo diximus, habes numerum sex Archontum Exocatacoelorum. Protonotarium quoque jam supra explicuimus. Hieromnemon vero Ecclesiastici Ritualis custos erat, ac veluti caeremoniis Præfectus. Vi-

desis Anonymum laud., Codinum, & Simeon. Theffalonic. de sacr. ordinat. cap. 13.

(22) Hunc ritum esse antiquissimum constat ex Const. Apost. lib. 8. cap. 12. De eo in utraque Ecclesia usitatissimo plura Marten. de ritib. 7. cap. 4. art. 8. n. 6. Card. Bon. L. Rer. liturg. 25, in comment. prævio ad Ord. Romm. fol. 47. aliique. In Ecclesia Graeca ita fixum Diaconis hoc munus erat, ut in eorum ordinatione iis etiam flabellum, quod *Περδίων ριπίδιον* vocant, traderetur. Vide Euchologium Goarianum in ritu ordinat. Diaconi, vel eundem ritum relatam a Marten. de ritib. 1. 8. ar. 10. ordine 19. fol. 266. tom: 2. edit. Mediol. In Ecclesia Romana, quum in Sede gestatoria procedit Rom. Pontifex, vestigium remanet, elevatis hinc inde e pennis pavonum conflatis flabellis; sed in Missa nullus eorum usus.

(23) Anonym. quum singulorum infra describit officia.

coarctatas, atque in Sacri Chori officia quibus etiam tempore in Ecclesia vindicatas.

V. Haec omnia viam sternunt ad intelligendum Codinum, qui de Protopapa habet hoc (24) *Ὁ Πρωτοπαπᾶς ἐξῆλθε καὶ πρῶτος τῶ Βήματος, καὶ φέρων τὰ δέματα τῶ Ἀρχιερέως. Protopapas Defensor ac primus in Bema* secundas a Patriarcha obtinens. Sane Βήματ^ο nomine ubi de rebus Ecclesiasticis agitur, Sanctuarium seu Presbyterium Ecclesiae apud Graecos (25) indicari haud semel diximus; quamvis eâ voce Tribunal (26), seu suggestum quemdam elevatum, ex quo Principes, iudicesve loquebantur, ex linguae proprietate venire constet. Quod enim is Templi locus, quem alias ἀδυτον, ιεροτεῖον ἅγιον τῶν ἁγίων vocabant, satis ceteris emineret, in eo tamquam in throno, ac Tribunali Christum praesidere, ut S. Germanus (27) Byzantinus Patriarcha monet, rectissime putatum. At si Sanctuarium hęc locū Codinus intelligit, haud vera narrasse necesse est; quum Protopapas ad laevi Chori primum locum rejectus, & ab eo in pentade sexta numeratus, primus in Presbyterio non fuerit. Gretzerus (28) Junium reprehendens, quod Βήμα heic Tribunal verterit, rectius quidem tabernaculum, seu altaris locum vertendum censet: sed proximas a Pontifice partes habuisse Protopapam non simpliciter (nam Exocatacoeli absque dubio potiores erant, majorisque dignitatis, & excellentiae), sed inter Sacerdotes, ut Citrius loquitur Κοινῶς communes putat. Haec profecto vera sunt; sed quae Codini verba haud sonare videntur. Mihi vero has praerogativas ex antiquis potius Catalogis descripsisse Codinum suspicari liceat; neutiquam tamen animadvertisse, in illis passim occurrere (29) ὅταν λειτουργεῖ ὁ Ἀρχιερεὺς sacrificante Pontifice proximas ab il-

N lo

(24) Codin. cap. 1. pentad. 6.

(25) Adilis Morinum de poenit. lib. 6. cap. 1. Lebrun tom. 2. liturg. diff. 1. art. 8.

(26) Festum Bematis celebre apud Manichaeos, tribunali quinque gradibus instructo, in quo Manetem locabant, exponebantque adorationi die ejus occisionis anniversario, de qua re S.

August. contra epist. Manichaei cap. 8., & 18. contra Faustum 4.

(27) S. German. apud cit. Lebrunium.

(28) Gretzerus in Codin. lib. 1. cap. 10. n. 4.

(29) Sic porro in duobus Catalogis jam n. 2. & 4. relatis.

lo partes habere Protopapam; aut in iis saltem quae ad sacrificandum pertinent. Quo etiam postrema illa Anonymi verba referuntur (30). *Sed & principatum obtinet in primatus Ecclesiae, dominium pariter in Ecclesia, & locum Patriarchae*: celebrante nimirum, vel absente Pontifice, cujus in sacrificando gereret vices. Primates enim Ecclesiae non erant nisi Exocatacoeli, ac reliqui qui eos sequebantur Diaconi, quorum munera inter Archonticia censebantur.

VI. Sed cur Ecdici, seu Defensoris nomen Protopapae a Codino adtributum? Hôc eodem titulô in Catalogo alio officiorum M. Ecclesiae ex C. Regio apud Cangium (31) donatus legitur. Ο' Πρωτοπαπῆς ἑκδικος τῶν Κρίσεων. *Protopapas defensor judiciorum*. De Protecديو, ac duobus Ecdicis abunde aliô locô (32) dixi. Sed quum apud Codinum jam ille Exocatacoelis adjunctus adpareat; duo autem isti Ecdici, qui cum eo levis momenti causas judicabant, inter tot, quae describit officia, non amplius occurrant: haud temere coniiicere mihi videor, quidquid ad Ecdicos hosce muneris pertinebat, in Protopapam fuisse translatum, qui propterea levioris momenti judicia quaedam habuerit; cujusmodi autem fuerint, quove pertinerent, ex monumentorum defectu investigari haud facile posse. Illud dumtaxat inter tot suae dignitatis jacturas nequaquam sinistri habuit Protopapas, ut mensurnae distributiones illi prae ceteris non minuerentur: quod fortasse praeter eas nihil aliunde haberet emolumenti, quum Diaconi illi ex officiis, ac jurisdictione sportulas obtinerent ampliores. Sic enim concludit (33) Anonymus. *Enarrabimus deinde mensuras. Primus quinariis duplum. Secundus unum & dimidium. Tertius unum & quartam partem, Protopapas in duplum*. In hac sola re primis illis Archontibus aequatum video.

VII. Inter alia ejus munera, quae nobis haud satis in-

(30) Obscure satis vertuntur in editione Regia haec verba. Porro *dominium obtinet in omnes Ecclesiae praerogativas, & loco Patriarchae sedet*. Quod neutiquam verum est, nisi celebrante Pontifice, vel in supplendis

in Ecclesia ejus vicibus. Vide infra n. 8. can. Arabicum 62.

(31) Cang. in Gloss. med. Graecit. v. Πρωτοπαπῆς Archipresbyter.

(32) Sup. cap. 2. n. 3.

(33) Anonym. in fine.

notescunt, peculiare quoddam erat in Chrismatis consecratione. Sane in Ecclesia Graeca nulla Presbyterorum, Ministrorumque caterva ad Chrisma conficiendum convocari, quemadmodum in latina, solet; quod in ea Presbyterorum, una cum Episcopo celebrantium ritus adhuc perseveret: Inde etiam in Ecclesia Latina manasse, ut in oleorum benedictione Presbyteri adhiberentur, testatur (34) Amalarius. Tametsi autem apud nos olei ad Chrisma destinati Urceolus a Diacono Pontifici offeratur; sollemniori tamen ritu in Ecclesia Graeca Chrismatis alabastrum profertur. Quippe ab Feria secunda Majoris hebdomadae ad sequentes dies, praeparari triginta duo herbarum, ac liquorum species, & praecedente Episcopi benedictione, una cum oleo, balsamoque coqui, atque in vasculo reservari mos est. Magnâ deinde quintâ Feriâ, in qua ob Quadragesimae tempus, nonnisi Missa (35) Praefanctificatorum ab Graecis celebratur, quum processionem illam instituunt, quâ a mensa propositionis ad medium altaris mysteria sacra deportantur, vas illud defert Protopapas, hœc, qui in eorum Euchologio describitur, ritu (36). *Defert autem Protopapas sacra mysteria praecedens, unguentum in alabastro calicis velò tectum, subsequenter retro hinc, & inde Diaconis flabellorum paria septem deferentibus, praecedenti-*

N 2 bus

(34) Amalar. lib. 1. de div. off. cap. 12. *Mos est Romanae Ecclesiae ut in consecratione immolationis Christi adsint Presbyteri, qui simul cum Pontifice verbis, & manibus conficiant. At quia in ipsa periocha concluditur consecratio olei hujus, oportet ut simili modo, sicut & cetera, cum Pontifice Presbyteri oleum conficiant. Et in antiquo Pontificali Bethovacensi apud Catalanum tom. 3. in Pontifical. Rom. tit. 4. §. 3. de hisce Presbyteris sic dicitur. Ut in consecratione Corporis Christi simul cum Pontifice verbis, & manibus conficiant, sic cum Pontifice oleum conficiant.*

(35) In Quadragesima, nonnisi Sabatò, ac Dominicâ Graeci offerunt sacrificium ex can. 49. Laodicensi, & 52. Trullano: ceteris autem diebus praefanctificatis utuntur. Vide de hoc

eorum ritu, & causa Allatium in differt. ad Nihustium, quae est in calce operis de consensione utriusque Ecclesiae, Card. Bona I. liturg. 25. Lupum & Catalanum in can. 52. Trullan. Goarium de Eucholog. ad tit. officii de mysteriis ante consecratis sanctae Quadragesimae. In Ecclesia Latina solò biduo ante Pascha sacrificium non offertur, ut tradit Innoc. I. in epist. ad Decentium. Missa enim quae hodie Sabatò Sanctò celebratur, ad noctem sequentem pertinebat. Utimur ergo nos solâ Feriâ sextâ in Parasceve Missâ Praefanctificatorum.

(36) In Euchologio tit. de magni unguenti compositione &c., qui & refertur a Martene de ritib. lib. 4. cap. 22. §. 3. ordine 8.

bus Domesticis, & Diaconis aliis cum cereis accensis, & ad sacras fores cunctis adventantibus. Duo quidem flabella pro more recepto intus sacrum Tribunal penetrant: alia vero a sacris foribus usque ad altare stant hinc, & inde combinata. Protopapas autem unguentum ferens Patriarcham praestolatur ad sacras fores. Et occurrens Patriarcha recipit ab eo alabastrum, & in sacrae mensae sinistro latere, infra secundum calicem deponit: atque ita de reliquo sancta ingrediuntur ordine suo. Similiter post benedictionem. Quum vero sancta proferri debent, stante coram sacris foribus Protopapâ, assumit Patriarcha unguentum, delatumque Protopapae tradit. Et tunc moventur flabella, & in altum tolluntur, proceduntque Diaconi, eò quò venerant cum flabellis ordine. Atque ita contentum alabaastro unguentum in vas, ubi nardus adservatur, a Protopapa reponitur.

VIII. Hactenus de Protopapa Cpolitano, quem adlatas ob causas in Concilio Florentino, cui cum Patriarcha suo Josepho, ceterisque supremis illius Ecclesiae Ministris interfuit, post omnes Exocatacoelos subscriptum leges. In decreto enim unionis, in quo praeter M. Oeconomum, cujus aut officium tunc temporis fortasse vacabat, aut animus ab unionis alienus erat, Exocatacoeli reliqui subscripti sunt, postremus occurrit. Post ultimum scilicet Graecorum Metropolitam, Emmanuel quidem Chrisocuchus Magnus Sacellarius per Befarionem Archiepiscopum Nicaenum Procuratorem suum: reliqui vero quatuor Theodorus Xanthopulus Scévophylax, Michaël Balsamon Archidiaconus, & Chartophylax, Silvester Sguropulus Ecclesiarches, seu minor Sacellarius, ac Nomophylax, & Gregorius Protecdicus omnes Diaconi, per seipos subscribunt. Mox (37) vero legitur ὁ πρωτοπαπᾶς κωνσταντινῶς, καὶ τρωποτήρησις τῆς μελδοβλαχίας ὑπογρ. Protopapas Constantinus, & Locum tenens Muldoblanchiensis subscripsi. Alterius nimirum sive Metropolitae, sive potius Hegumeni Monasterii cuiuspiam, pro quo & subscribit, vices gerebat, cujus equidem loci (38) nomen in textu graeco corruptum satis

oc-

(37) Vide subscriptiones in edit. Labb. vel Harduini.

(38) Nonnullae variantes lectiones,

quae margini adduntur, tenebras potius, quam lucem offundunt.

occurrit. At vero quae de Cpolitano hoc Protopapa diximus, eadem proportione quâdam, in reliquis Graecorum Cathedralibus observata fuisse existimo. Quamvis enim in Ecclesiis ceteris, non is primorum Ministrorum numerus in Protopapae locum irreperit, certum tamen est, & Chorepiscopos, & Archidiaconos ubique illi fuisse praelatos. Nihil autem ad Chorepiscopos quod adinet mirum, quod & ipsi praestantiores quidam Protopapae viderentur, ut in eo quod sequitur capite demonstrabo. At Archidiaconi ordine inferiores, non secus ac Exocatacoeli Cpolitani & Chorepiscopis, & Protopapis nobiliores fuerunt, uti vel ex can. LXII. Arabico (39) diserte colligitur. Sic porro habet. *Stet Episcopus in oratione in fronte Templi ad medium altaris, ut pastor, & gubernator: post illum vero ad latus dexterum stet Archidiaconus, ut ejus Vicarius, & omnibus eleemosynis, & Ecclesiae rebus, & negotiis praefectus. Porro Chorepiscopus stet item post Archidiaconum ad latus sinistrum Episcopi, quia ipse quoque Vicarius Episcopi est super pagos. Archipresbyter vero, qui est Protopapas, stet etiam prope Episcopum, & Episcopo absente sit loco illius, & praefectus quoque omnibus Presbyteris, qui illius Ecclesiae subsunt potestati. Et can. sequenti. Ubi sedent Chorepiscopus, & Archidiaconus in sedibus Ecclesiae, & in ea praesentes sunt, nemini Sacerdotum Ecclesiae Diaconorum, & reliquorum Clericorum fas est supra ipsos sedere, aut praecedere, nisi soli Episcopo, quia hi sunt loco duarum manuum, & duarum alarum, quibus volat Episcopus. Quum autem deambulat Episcopus sive in Ecclesia, sive alibi, oportet ut Archidiaconus sit ad dexteram, Chorepiscopus vero ad sinistram, ipse vero in medio eorum tamquam pater inter filios.*

IX. Constat enimvero inter Eruditos, hujusmodi canones, quos tamquam Nicaenos, Orientales fere omnes sive orthodoxi, sive sectarii recipiunt, nullô modô ad magnam illam Synodum pertinere (40), ex qua viginti dumtaxat canones pro-

(39) Canonem 82. laudo, eorum sequens divisionem, qui 84. canones Arabicos sumerant. Sed qui nonnullis invicem conjunctis 80. numerant, auter laudant.

(40) Vide Lapum diff. de Nicaen. Synod. cap. 8. tom. 1. opp. Natal. Alex. differt. 18. in saecul. 4. Scheltrar. antiq. illustr. diff. 2. cap. 4. Pagium ad ann. 325. n. 45. Doujat. praenot. canonic.

dierunt, quos solos universa venerata antiquitas est. Verum non adeo recentiores esse canones illos putat Christianus Lupus (41), eorumque Epocham inter Ephesinae Synodi tempus, ac Zenonis imperium ex can. XLIII. alias XXXVII. figendam arbitratur. In eo quippe Cypriae Ecclesiae, quae de autocephalia in Conc. Ephesino cum Antiochena Sede decertaverat, reportaratque sententiam (42), concordata quaedam cum Patriarcha Antiocheno contineri videntur, quae Zenonis aetate posteriora esse non posse credit, sub quo ob inventum in ea Insula (43) S. Barnabae corpus, illi Ecclesiae certissima autocephalia vindicata est. Vel ex hoc tamen loco, in quo tanta supra Chorepiscopos, & Archipresbyteros, Archidiaconis in oriente tribuuntur, quantum etiam excedere saeculum suspicarer. Ceterum quovis illi tempore editi fuerint, Ecclesiarum nobis Orientalium disciplinam, eamque haud recentiore exhibere certissimum est. Etenim ad vocem quod adinet *Protopapae*, verba illa: qui est *Protopapas* additionem esse Graecorum Melchitarum, qui sparsim Provincias incolunt Orientis, nullus dubito. Scilicet quum canones illos ex Arabica lingua in propriam traduxere (44), qui apud eos Archipresbyter esset exponere voluerunt, vel textui etiam addendum esse putaverunt. In ceteris igitur Ecclesiis, longe priusquam Exocatacoeli Cpolitani extollerentur, Archidiaconis Protopapae cedebant. Quid autem post insigne primae

nie. lib. 2. cap. 3. Conati quidem sunt illas stabilire primum Alphonfus Pisanus, & Franciscus Turrianus, deinde vero & Abraham Echellensis, qui 84. publicavit, postremo autem Claudius Capellanus, sed irritò conatu.

(41) Lup. in diff. proëmial. tom. I. opp. Vel ex illo tamen canone colligit Marca concord. lib. 2. cap. 9. longe posteriorem esse collectionem Arabicam, quum & in notitia Episcopatum Leonis Sapientis adtributa, de qua infra dicam, non subesse Apostolico throno Antiochiae Cyprus notetur. Putat propterea post. ann. nongentesimum innovatum fuisse, atque hinc

colligi collectionis Arabicae tempus satis posterius.

(42) Vide decretum Concil. Ephesini pro Ecclesia Insulae Cypri inter illius acta act. 7., & quae in illud Lupus, & Catalanus exponunt. Vide etiam Trullan. Synod. can. 39.

(43) Confer Baron. ad ann. 485. Zenonis 12. n. 4. & seq., Lequienium Orient. Christ. tom. 2. pag. 138. & seq., Dupinium de antiq. Eccles. disciplin. dissert. 1. §. 11. fol. 63.

(44) Inter Arabicorum Canonum traductiones illam Melchitarum omnibus anteponit Richardus Simonius, etiam versione Maronitarum. Vide Morerium v. *Melchites*.

mae Graecorum Ecclesiae exemplum factum subinde judicaveris?

X. Et quidem adeo cum Graecis pervagatum Protopapae nomen est, ut Auctor ille epistolae Presbytero Johanni, seu Regi Abyssinorum, ut putant, quem alii *Pretiosum Johannem* vocant falso adscriptae, cujus fragmentum ex MS. Corbejensi Cangius (45) laudat, illarum Ecclesiarum quae ad meridiem sunt dignitatibus, & Protopapam, & Archiprotopapam admittere non dubitaverit. Sic porro habet. *In mensa nostra comedunt omni die juxta latus nostrum, in dextera parte Archiepiscopi XII., in sinistra Episcopi XX., praeter*

sc
Patriarcham S. Thomae, & Protopapatem Salmagantinum, &

sc
Archiprotopapatem de Sufis, ubi thronus, & solium gloriae nostrae residet, & palatium imperiale. Profecto hoc deerat, ut Archiprotopapam in hoc spurio monumento inveniremus, quod & laudat Gaufridus (46) Vosiensis sub nomine epistolae a Presbytero Johanne Manuelli directae, Archiprotopapatus hujusmodi ingerens mentionem. Quisquis autem impostor ille fuerit, nisi frequentissime ea nomina inter Ecclesiae dignitates resonarent, certe non usurpasset, quum etiam de Protopapis insignium Urbium, adeoque Cathedralium, loqui videatur. Ceterum illis, quae de Presbytero (47) Johanne, quem alii Indiae, alii Abyssinorum Regem venditant, solemnibus narrantur fabulis, longius nos distineri haud opportunum putantes, nostra ex proposito inlustremus.

CA-

(45) Cang. in Gloss. mediae latin. v. *Archiprotopapas*.

(46) Gaufrid. Vosiensis 1. part. cap. 65. apud eund. Cang. v. *Presbyter Johannes*.

(47) Hunc alii in India, alii in Africa collocant. Principem Christianum Regem Abyssinorum describit Damianus a Goes in relat. de moribus Aethiopum apud Lupum differt.

proémial. tom. 1. opp. cap. 4. Conlittit Le Grand in differt. de Presbytero Johanne in relat. Histor. Abyssinae fol. 253. Vide etiam Wadingum in Annal. minor. ad ann. 1305. nu. 10. Sed consule quae Cangius habet ad Joinvillam pag. 89. & seq. & in Glossar. hoc verbo, & quae collegit Morerius v. *Prêtre Jean*.

De Protopapis plebium Curionibus. Est sequiori aevus Chorepiscopis quodammodo successisse conicitur. Qui olim Chorepiscopi fuerint, & qua de causa esse desierint? Ea occasione de Periodeutis nonnulla. Vigere apud Maronitas adhuc Chorepiscopos, ac propterea nannij unicum habere Ecclesiae Cathedralis Protopapam. De illo plura.

I. **Q**uemadmodum in occidentali Ecclesia Archipresbyterorum duo genera erant (1), quorum alii quidem, quos Urbanos dicebant, Cathedralibus Ecclesiis inordinati essent; alii vero, quos Rurales, Rusticos, Forenses, Paganos, Vicanos cognominabant, pagorum Presbyteris, post sublatum praesertim usum Chorepiscoporum, ita mandato Episcopi praeessent, ut plebis capita, Parochique constituerentur: haud secus in Ecclesia Graeca, praeter Cathedralium Protopapas, seu primos post Episcopum in Ecclesia Cathedrali Presbyteros, innumeri occurrunt locorum Protopapae, & plebium Curiones. Haecenus in Ecclesia Cpolitana omnium Graecarum principe versati sumus, ad cuius exemplum omnes paene reliquas rectas fuisse coniecimus. Verum observat (2) Morinus Protopapades frequentissime apud Graecos idem muneris obtinere, quod apud nos Parochi; iisque tantum praeesse Presbyteris, qui intra Parociae suae limites degunt. Ea de causa (3) Προτοπατριδης Parociae apud Nicetam, & Προτοπαπαδιου Dignitas Protopapae, vel Ecclesiae Parochialis apud Balsamonem, & Προτοπαπαδικα jura Parochialia vocantur apud Crusium in Turcograecia. Quamobrem Innocentius III. Latinis Principibus jam Byzantii imperan-

(1) Vide Altaferra de iurisdic. lib. 11. cap. 13. Thomaff. p. 1. lib. 2. cap. 3. & seqq. & 6. Van-Espenium p. 1. iur. Eccl. tit. 6., alioque.

(2) Morin. de sacr. ordinat. p. 3. exercit. 15. cap. 2. n. 6.

(3) Nicetas lib. 5. thesaur. Ortho-

doxae fidei cap. 2. pag. 275. in margine, laudatus a Cangio hoc v. Balsamon ad can. 15. Nicaen. ab eod. laud. in eo v. Crusius in Turcograec. fol. 258., ubi & Protopapam primum Sacerdotum dicit fol. 118. laudatus a Gretzero ad Codin. lib. 1. cap. 10. n. 4.

in variis (4) quae ad Episcopos Graeciae de Ecclesia-
 factis, in quibus scripsit epistolis, & Papae, & Papatus nomi-
 nis reseruit, ut vocantur apud Graecos usitatissimis, Presby-
 teros, Parochias, ac Praeposituras indicaret. Papatus autem
 vocabantur, quod Papadibus subderentur, quorum primus
 Protopapas audiebat. De huiusmodi Curionibus intelligi de-
 bere Synarium vitae S. Johannis t^o N° XVIII. Aprilis, &
 quae Sguropulus habet in historia Conc. Florentini, ubi Pro-
 topapae cujusdam meminit, Cangius (5) monet. Etenim ab
 remotioris etiam temporibus, eos qui in vicis populi curam a-
 gebant Presbyteros, *Papates* fuisse nuncupatos, ex sinceris (6)
 MM. actis supra didicimus.

II. Tunc autem potissimum huiusmodi plebium in pagis
 Protopapas in vestros fuisse arbitror, quum Chorepiscopi esse
 desierunt. Notum qui olim fuerint Chorepiscopi, hoc est
 t^o X^owpas regionis (7), vel t^o X^owpus agri vel ruris Episcopi;
 seu qui Episcoporum X^owpus loco in pagis essent, quum Epi-
 scopi ipsi in Civitatibus residerent. Tamen enimvero ab A-
 postolis instituti non fuerint, antequam in Oriente tamen eorum in
 Ecclesia usus. Meminere in Oriente Synodi (8) Ancyrana,
 Neocaesariensis, Antiochena, Conc. M. Nicaenum, Conc.
 Chalcedonense, Canones Arabici passim; in occidente vero

(4) Innocent. III. lib. 15. Ep. 60. ad Thebanum Archiepisc. Canonici ejusdem Ecclesiae obtinuerunt ab eo medietatem omnium Monasteriorum, & Papatum, in quibus tres Monachi, & pauciores morantur. Et lib. 16. epist. 98. ad Episcopum Amyclensem. Abbatiarum, Ecclesiarum, Papatum, decimarum, & possessionum ad eorum Ecclesias pertinentium illicitos detentores &c. Item Epist. 115. ad Episcopum Sardicensem. Quia vero constitit nobis, quod Hospitalarii habebant septem homines Ecclesiae Sardicensis, scilicet Papam Leonem, Johannem Fot &c. jubemus illos restituere. Praeterea omnes Abbatias, & Papatus in tenimento Hospitalis constituto &c. Bosquetus in illas epistolas, non Parochias, sed beneficia minorum Clericorum interpretatur, quos vulgo *Flavias* Graeci vo-

cant, sed utrumque ad rem nostram est. At vide Lupum in Dictat. S. Gregor. VII. can. H. tom. 5. opp.

(5) Cang. v. Πρωτοπάπας: Curio in Gloss. med. Graecit. Sguropul. sect. II. cap. 6. hist. Conc. Florent. Idem lib. 2. cap. 26. Monachum ac Presbyterum vocat: Venerabilem Papam Isidorum.

(6) Vide supra cap. 4. adnot. 24.

(7) Vide supra cap. 2. adnot.

(8) Synod. Ancyran. can. 13. Neocaesar. can. 14. Antiochen. can. 10. Nicaen. can. 8. Chalcedon. can. 2. Canones Arabici a can. 58. ad seqq. In subscriptionibus quoque Concilii Nicaeni plures leguntur Chorepiscopi, quos vicariis suorum Episcoporum nomine subscripsisse putat Lupus diff. de Synod. Nicaen. cap. 9., licet eas subscriptiones admodum esse corruptas constet.

prima eorum mentio in Synodo Regensi anno CCCCXXXIX. celebrata (9) occurrere videtur. Episcoporum itaque vice in villis, ac pagis praesidentes, Presbyteris omnibus praepositi, populos curabant. An autem caractere quoque Episcopali donati fuerint, pluribus hinc (10) inde certatum. Sed ea communior hodie, veraque sententia est, post discussas praefertim, Canonis X. Antiocheni, ac XIII. Ancyрани versiones (11), ut nonnisi meri Presbyteri fuerint, Episcoporum in

op-

(9) Nihil enim moror, siue quod S. Leoni I. a Gratiano tribuitur epistolae fragmentum can. 4. dist. 68. quod ad Leon. III. potius pertinere doctiores Critici autumant; siue S. Damasi inter pseudo-epigraphas Isidori epist. 4., cuius etiam fragmenta refert Gratian. can. seq.; in quibus Chorepiscoporum mentio est. In Conc. Regensi, in quo PP. Armentarium a duobus tantum Episcopis consecratum, inter Chorepiscopos rejecerunt, prima eorum certa mentio in Occidente est.

(10) Chorepiscopus vere Episcopus fuisse mordicus tuetur H. Rabanus Maurus Abbas tum Fuldenfis, deinde Archiepiscopus Moguntinus nonò saeculò in libello de Chorepiscopis ad Drogonem Episc. Metensem, contra mentem fere omnium tunc Galliae Episcoporum, qui Leonis III. sensa sequentes, in Ratisbonensi Synodo eos Presbyteros esse censuerunt. Vide libellum illum editum a Baluzio ad calcem Concordiae Petri de Marca, & quae in illum Baluzius praefatur. In eam sententiam nonnulli ex nostris inclinarunt, puta Tournelius de sacr. ordinis quest. 6. art. 1., Van-Espenius ad can. 10. Antioch. Chardon. hist. sacr. tom. 3. lib. 2. cap. 3., & 4. Sed longe plures ex Acaholicis, Hammondus, Blondellus, Caveus, Beveregius, Bagnagius, & novissime Binghamus origin. Ecclesiast. tom. 1. lib. 2. cap. 4. At meros fuisse Presbyteros quasi Episcopali jurisdictione in pagis auctos, abunde demonstrant Ant. Augustinus lib. 6. tit. 1. cap. 8. 11., & 13. Morin. de sacr. ord. p. 3. exercit. 4. per tot. Thomassin. p. 1. lib. 2. cap. 1. & 2. Na-

tal. Alex. in appendic. ad dissert. 44. saecul. 4. Marca concord. lib. 2. cap. 3., & 14. Juvenin. dissert. 9. de sacrament. quest. 2. per tot. Catalan. ad can. 2. Chalcedon. Bianchi de exteriori Eccl. polit. tom. 2. lib. 1. cap. 2. §. 19. Benedict. XIV. de Synod. lib. 3. cap. 3. innumerique. Fatentur tamen sententiae hujus adsertores, nonnullos Chorepiscopos, quamvis ex eorum genere Presbyteros, vere Episcopos aliquando fuisse, siue quod e gradu Episcopali ob crimina dejecti, Chorepiscopatum exercere permitti sunt, ut cum Catharis, seu Novatianis fecit Conc. Nicaen. can. 8., & cum Meletianis etiam ne colligitur ex Synodica a Socrate relata lib. 1. cap. 9., siue quod Episcoporum in exercendis eorum ordinis muneribus desidia, consecrari in Episcopos permitterentur, ad eos ab illorum exercitio levandos. Vide laud. Morin. cap. 5. Pagium ad ann. 815. nu. 10. & seqq., ac Martenium de ritib. lib. 1. cap. 8. art. 5. n. 1. Bertium de Theologic. disciplin. lib. 56. cap. 10., & quae in commentariis ad ordinationes Maronitarum deprimit ex Synodo Libanensi anni 1736. Affemanus junior Codic. Liturgici tom. 10. appendic. 1. cap. 3. fol. 143. Confer etiam Cangium v. *Chorepiscopi*.

(11) Sic porro habet can. 10. Antiochen. in versione Dionysii. *Qui in vicis, vel possessionibus (Isidorus: regionibus) Chorepiscopi nominantur, quamvis manuum impositionem Episcoporum perceperint, & ut Episcopi consecrati sint: tamen S. Synodo placuit, ut modum proprium recognoscant &c. ordinent Lectores, & Subdiaconos, at-*
que

oppidulis, ut etiam Ferrandus (12) vocat, Vicarii. Quod equidem ex epistola S. Leonis III. ad Episcopos Galliae, occasione excitatae de eorum ordinationibus controversiae, quas irritas declaravit, absolutum videtur. Etenim, quum, ut ordines Diaconatu inferiores in pagis conferre possent, ac literas formatas, pacificasve vicinis Clericis expedirent, facta inter alia illis potestas esset: ii in tantam progressu temporis in Occidente venere adrogantiam, ut & Hierarchicos ordines conferre, & velare virgines, & confirmare fideles, & Ecclesias dedicare, ceteraque peragere, quae Episcopalis ordinis, vel dignitatis erant, praefracste vellent. Hoc autem, ad

O 2 quod

que Exorcistas, quibus promotiones istae sufficient. Nec presbyterum vero, nec Diaconum audeant ordinare, praeter Civitatis Episcopum (vertit Isidorus praeter conscientiam Episcopi Civitatis), cui ipse cum possessione subjectus est. Hunc canonem de illis Chorepiscopis loqui, qui Episcopi consecrati erant, & in Chorepiscopos, aut destinati, aut rejecti, commode interpretari posse autumarunt Scriptores multi. Verum ejusmodi interpretatione nihil opus, quum verba illa: & ut Episcopi consecrati sint: desint omnino in textu graeco. Manus quippe impositionem adhuc recipiebant Chorepiscopi; Sed eam, quam in Presbyteros promoverentur, vel quam ex ritu graeco accipiebant in Chorepiscopatu suscipiendo, ut ex eorum ritualibus libris constat; non quam Episcopi fierent. Quod secundam autem Canonis partem spectat, ex qua posse a Chorepiscopis cum consensu Episcopi Presbyteros, ac Diaconos promoveri colligitur, unde eorum Episcopatus jure inferretur, sciendum haud recte verti a Dionysio, & pejus ab Isidoro explicari, verba textus: *δὴνα τὸ ἐν τῇ πόλει Ἐπίσκοπος*: praeter Civitatis Episcopum, aut praeter conscientiam Episcopi Civitatis. *Δίνα* enim graece seorsim est, non praeter ab themate *dis* bis, quasi in duo partitum, ac separatum. Itaque vera versio est. Nec Presbyterum nec Diaconum audeant ordinare seorsim ab Episcopo, qui est in

Civitate, cui subicitur ipse, & regio, ἢ ὑπὸ κειμένου αὐτοῦ, ἢ καὶ ἢ Χρῆμα. Et recte quidem ab aliis verum: absque Urbis Episcopo, sed enucleatius ad rem qua de agitur exprimendam, seorsim ab Urbis Episcopo, vertendum, eo quod ordines Hierarchicos, quia Episcopi non erant, ab eis posse conferri absolute Canon vetat: una autem cum Episcopo manus imponere, ut hodieque fit in ordinatione Presbyterorum, manus etiam ceteris, qui adfunt, Presbyteris imponendi, indulget. Ordines autem Diaconatu inferiores olim indultum, ut a Presbyteris conferri possint, uti hodieque a S. R. E. Presbyteris Cardd., & Abbatibus multis, demtò, postquam in majorem censum relatus est, Subdiaconatu, vulgatum est. Atque ita canonem intellexisse videtur Balsamon, dum illud: *sine Episcopo qui est in Urbe*: non accipiendum docet: *pro eo quod est sine ejus mandato, sed pro eo quod est sine ejus consecratione*. Vexatior est can. 13. Ancyranus, qui non in Versione, sed in textu ipso graeco corruptus est, quem tamen ex multis versionibus egregie Marca restituit laud. loc. cap. 13. Sed vide etiam de eo Petavium 2. de Coelest. Hierarch. disputantem cap. 11. n. 13. & seq. Vide infra adnot. 16.

(12) Ferrand. in Breviar. can. tit. 79. Similiter & Cresconius in sua collection. n. 96. & S. Isidor. lib. 2. de off. Eccl. cap. 6.

quod pervenire conati sunt, fastigium, fatum eis in Occidente intulisse, ex (13) responso Leonis, ex Conciliis Galliarum, & ex Capitularibus Caroli Magni plane constat. Quippe, quamvis Episcopi nullum non moverint lapidem, ut eos in officio continerent, bellum tamen ab octavo saeculo illis semel illatum, numquam cessavit, nisi illis decimò (14) saeculo e medio omnino sublatis, atque in eorum locum Ruralibus Archipresbyteris & Archidiaconis substitutis, quos propterea Chorepiscopos etiam saeculo sequenti vocasse (15) Sigebertum legimus.

III. Nec modestiores in Oriente fuisse ex adlatis supra Ancyranis (16) & Antiocheni Conciliorum regulis plane perspicuum est. Eadem scilicet portentasse, quum ibi praesertim, in collatae jurisdictionis tesseram, benedici etiam manuum (17) impositione solerent, ex canonibus illis, qui abufui obviam eunt, diserte cognoscimus. Sed longe antiquiora (18) Orientalium Chorepiscoporum fuere molimina, atque

(13) Vide hoc Leonis responsum per Arnonem Juvavientem, sive Saltzburgerensem Archiepiscopum missum to. 2. Conc. Galliae ann. 800. in selectis capitulis tit. 4. can. 1., ubi & de Conc. Ratisbonensi. Vide etiam Conc. Parisiense 6. ad an. 829. can. 27. Aquigranense 2. ann. 836. can. 4. Meldense anni 845. can. 44. Meronense an. 889. Capitularia insuper Caroli M. lib. 7. cap. 328. & seq. Cave tamen inter tot adversas Chorepiscopos eò saeculo documenta, ab epistola Nicolai 1. ad Rodolphum Archiepisc. Bituricensis, quae ann. 864. data obtruditur, eosque fuisse vere Episcopos habet. Adulterinum foetum esse, atque a Chorepiscoporum Patronis suppositum plura sunt quae ostendunt apud Thomass. laud. cap. 2. & Roncaglia ad laud. adpendic. Natal. Alexandri.

(14) Nonnullas tamen Chorepiscoporum reliquias ad saecul. undec. fuisse decet Mabillon. in praefat. ad saecul. 6. Benedict. par. 2. pag. 59.

(15) Sigebertus in Chronico ad an. 1048. *Damasus Papa (de secundo loqui-*

um) decrevit, ne quid contra Episcopos praesumant Archidiaconi, qui dicuntur Chorepiscopi, id est villarum, & regionum Episcopi.

(16) Vide supra adnot. 11. Can. 13. Ancyran. in graeco textu corruptum, ita ex antiquis versionibus restituendum demonstrat Marc. Concord. lib. 2. cap. 14. *Chorepiscopis non licere Presbyteros, aut Diaconos ordinare; sed nec Presbyteris Civitatis sine litteris Episcopi, & jussu, in unaquaque Parochia aliquid agere.* Ceterum si mavis retinere *ἢ τῆς Παροχίας in aliena Parochia*, prout est in textu, ac supplere dumtaxat quae desunt *ἢ πρὸς τὴν* aliquid agere, commode de pagorum Parochiis, quae ad Chorepiscopos pertinebant, intelligi canon posse videtur. Mirifice autem hōc mutilò canone abutuntur Puritani; sed vide Petavium supra laud. adnot. 11. in fin.

(17) De hac manuum impositione vide Juvenin. laud. adnot. 10.

(18) Celebratum est Conc. Ancyran. ann. 314. Antiochen. autem ann. 341. Vide edit. Labb., vel Harduini.

que illis statim certissime impositus modus. Exinde enim summâ cum Episcopis pace per Orientem obtinuisse constat. At enim questum licet legamus S. Basilium (19) in ea, quae ad Chorepiscopos scripta est, epistola, diligentiae eorum neglectu, multos quidem numeratos fuisse in unoquoque Caesariensis Parochiae pago Ministros, sed dignum altaris Ministeriô neminem: id ad fœcordiam potius in adlegendis, quam ad auctoritatem in ordinandis majoribus Clericis (si tamen de majoribus loquitur) referendum. Ultima illorum in Graecorum monumentis mentio Concilii Nicaeni II. aevô (20) proflare videtur, in quo eis promovendorum Lectorum secundum antiquam consuetudinem, Episcopi tamen praeceptô, confirmata facultas. Coërcitam satis intermediô tempore Chorepiscoporum in Oriente potestatem haud injuriâ ex hoc canone quis intulerit; quod ad Lectores dumtaxat ordinandos antiquam consuetudinem adduxerit, quum amplius ex Antiocheno canone illis jus fuerit. Post ea tempora nullam apud Graecos Chorepiscoporum mentionem legisse memini: quique saeculô XII. Scriptores Graeci, canones interpretantur, eos, non prodirâ quidem causâ, sed illi fortasse, quâ Occidentales Chorepiscopi sibi interitum accivere, haud ab simili, omnino exolevisse memorant. Illis Exarchos successisse scribit (21) Harmenopolus, sive illius potius Scholiastes; at eisdem Exarchos esse, ac Periodontas, mavult (22) Balsamon. Porro sunt qui putarunt (23) eosdem olim in Oriente Chorepiscopos fuisse ac *Περιοδοντάς* *Periodontas*, quod hos quidem, at non Episcopos, in villis constitui jusserit Synodus (24) Laodicensis. Et qui in villis constituti, nisi Chorepi-

(19) S. Basil. epist. 181. secund. veterem edit.

(20) Nicaen. 2. can. 14.

(21) Harmenopol. in notis ad epitom. canon. sect. 1. tit. 9. lib. 6. jur. graec. Romani, ubi legitur: *Chorepiscopi sunt qui nunc vocantur Exarchi.*

(22) Balsamon ad can. 57. Laodicensium infra relat. adnot. 28. & in can. 13. Ancyran. *Chorepiscoporum gradus omnino exolevit.*

(23) Marca 2. concord. cap. 13. num. 6. Thomaf. p. 1. lib. 2. cap. 1. nu. 10.

(24) Syn. Laodic. can. 57. *Quod non oportet in vicis, & pagis Episcopos constitui, sed Periodontas; verumtamen jampridem constituti nihil faciant praeter conscientiam Episcopi Civitatis; similiter & Presbyteri praeter consilium Episcopi nihil agant.*

piscope! Quod si verum esset, Presbyteratus Chorepiscoporum ex genere suo invictissimum sufficeret argumentum. Verum utrosque, e gradu licet Presbyterorum, diversos fuisse, tum ex Conc. (25) Chalcedonensi, quum vero ex C. Justiniano, atque ex Syro-Maronitarum ritu, qui & Chorepiscopos adhuc habent, & Periodeutas diversis addictos muneribus, meridiana luce clarius patet. Erant Periodeutae non Curati, ut Salmasius vertit (26), sed visitatores (27), circuitoresque, qui Parochias, ut cunctos in disciplina continerent, circumcursabant; quum contra Chorepiscopi alicubi constituti, pagorum curam haberent. Successerunt itaque Periodeutis Exarchi, quos circumcursare, *ut delicta animae observent, fidelesque perficiant* idem Balsamon (28) tradit. Chorepiscopis

(25) Vide Conc. Chalcedon. act. 4. & 10. Item l. Justiniani 22. C. de Episcop. & Cleric. Si vero Oeconomus, seu Defensor, vel Chorepiscopus, vel Periodeuta, vel Xenodochus, vel Nofocomus, vel Pthochotropus comperietur praebuisse quid, ut sibi cura illa committeretur, & hunc removeri ab hujusmodi cura jubemus. Vide etiam quae ex Synod. Maronitarum Libanensi anni 1736. referuntur in C. Liturgico Eccl. univ. tom. 10. fol. 143., quamvis hodie Periodeutas cum Chorepiscopis apud Syros Orientales & Graecos confundi ibidem notetur.

(26) Differit egregie adversus Salmasii versionem Petavius 2. de Eccl. Hierarch. cap. 12. n. 8. & seqq.

(27) Occurrit & in jure Rom. leg. 6. D. de excusat. nomen Periodeutarum, ut eò Medici indicarentur, qui circumcursantes per urbes, aegros visitarent. Ita ibi: Grammatici, Sophistae, Rhetores, Medici, qui Περιοδεύται, idest circuitores vocantur, quemadmodum a reliquis muneribus, ita & a tutela & cura requiem habent. Intellexit heic Salmasius in Solin. tom. 2. pag. 1050. Medicos circumforaneos, & circumlatores, quos circulatores, & Charlatanos vulgus nominat: *elegantè conjecturà quis neget?* inquit Petavius. Nempe sordidos istos homines, ac ne in infamà quidem plebe numerandos, immu-

nitato, & privilegiis honestandos esse jura censuerunt. Vide criticum jecur. Legis mentem unice adsequitur Mens juris Cujacius in eam adnotans: Περιοδεύται Medicos dici, qui circumveunt urbem, sanitatis hominibus reddendae causâ, quibus immunitas datur, non etiam eis, qui domestico & umbratili studio dediti sunt. Ut ergo intelligeretur, eis tantum immunitatem dari, qui medendi artem exercent, adjecit, qui Περιοδεύται vocantur. Sedentarii, & in umbra, ut ita dixerim, studia medicinae educantes, immunitatem non habent.

(28) Balsamon in can. 57. Laodice. Sunt autem Periodeutae, qui hodie ab Episcopis promoventur, Exarchi. Hi enim circumcursant, & delicta animae observant, & fideles perficiunt. Et in Synod. Libanensi laud. loc. fol. 141. & seq. Periodeutae ex eo dicti sunt, quod nullibi propriam sedem habent, sed huc, & illuc per pagos, & vicos fidelibus in officio continendis vagantur. Sunt autem apud nos Periodeutae qui hodie apud Graecos Exarchi vocantur: hi enim circumcursant, ut delicta animae observent, & fideles in ordine componant. Occurrit autem & inter dignitates Eccl. Cpolitanae Exarchus, quartus a Protopapa in choro sinistro apud Anonymum Monchallian; ut & apud Codin, cap. 1. num. 41. de quo

Gret-

potius, ut apud nos Rurales Archipresbyteri, Decanique Christianitatis, ita & apud Graecos suffecti sunt Protopapae Plebium Curiones: eaque de causa Balsamonem, sui ipsius aevi stilô utentem, in quo inter Chorepiscopos, & Presbyteros nulla prorsus erat differentia, Protopapas, & Chorepiscopos saepe coaequasse autumat (29) Binghamus. Quae tamen idcirco hęc pactô refert, quod olim illud, quod inter Episcopos, & Presbyteros est, intercessisse discrimen putet. Verum etsi nulla ordinis, aliqua nihilofecius jurisdictionis, quod arctioribus constricta limitibus ea Protopaparam esset, differentia intererat; & quod priores posterioribus successerint, quodammodo coaequasse Balsamon visus est.

IV. Apud Syro-Maronitas nihilominus vigent adhuc hodieque in Oriente Chorepiscopi a Periodeutis, Protopapisque distincti; qui tamen omnes in gradu sunt Presbyterorum, peculiare licet in eorum Pontificalibus libris promovendi (30) Chirotoniae habeantur, quae, ut vel ipsi fatentur, ex Jesu Christi institutione non sunt. Nam quod de Alexandrino Patriarchatu, ex litteris quibusdam Cyrilli Lucaris Patriarchae tunc Alexandrini e Valachia anno CIOIOGXII. datis (31), Morinus, ac Marca referunt, deletis ibi jam ab ducentis annis Episcopis, solos Chorepiscopos Patriarchae curam in Ecclesiarum administratione levare, sublesta omnino (32) fidei

Gretzerus, & Goar. ad eund. pag. 15., & 176. edit. cit. Nam non est hujus loci plura. Cave tamen ne Exarchos hujusmodi, cum magnis illis antiquis Exarchis Dioeceseos confundas, aut cum Exarchis illis titularibus sequiorum temporum, positâ inter Metropolitanas a Graecis differentiâ, Exarchorum, & Hypertimorum, quorum notitia est edita ab eodem Goar ad calcem Codini. Qui fuerint jam habes ex Balsamone. Exarchorum Monasteriorum meminit quoque Novell. Justiniani 135. cap. 4.

(29) Bingham. tom. 1. origin. pag. 78. Sed ad rem fortasse non videtur locus, quem laudat, Balsamonis ex comment. in can. 59. *finge Presbyterum possidere bona Ecclesiastica, ut qui si for-*

te promotus fuerit Chorepiscopus, vel Protopapas &c.

(30) Vide Cod. Liturgic. Assemani tom. 9. & 10. in quibus Syrorum Maronitarum ordinationes collectae sunt. In Synodo Libanensi Archidiaconus, Periodeuta, Archipresbyter, Chorepiscopus, & Patriarcha inter dignitates dumtaxat recensentur. Confer hujus Cod. tom. 10. fol. 9. praefat., & tom. 9. fol. 84., & seq. ubi hi benedici, non ordinari dicuntur in Synodo Libanensi.

(31) Morin. de sacr. ordinat. par. 3. cap. 6. §. 4. Marca concord. lib. 2. cap. 14. n. 9.

(32) Cyrilli hujus narrationem, si vera est, benigne interpretari conatur Thomassinus tom. 1. p. 2. cap. 2. n. 10. Sed

dei est. Quam enim sibi conciliat auctoritatem Cyrillus iste doctrinae trapezita famosus, qui mox Batavorum pecuniâ in Sedem Cpolitanam intrusus, avitae Religioni nuncium misit, Graecamque Ecclesiam schismate, atque erroribus jamdiu divulsam, attritamque, Calvinianae etiam sectae reddidit vestigalem! Adversus illum jam vitâ functum, celebrata annò CIOCCXLII. ab Parthenio successore celebris illa (33) Synodus Graecorum est, quâ Protestantium ab eo disseminatae haereses, ab ipsis etiam Romanae Ecclesiae acerrimis, ac capitalibus hostibus jugulatae sunt. At ad Maronitas ut redeam, quum Chorepiscopos retinuerint, Protopapas plebium Curiones omnino non habent; sed unum dumtaxat in Cathedrali ex more veteri, quem *Churi* (34), aut *Churojo* indigenarum linguâ vocant. Quae de illo in postrema Synodo Libanensi sancita occurrunt, ad ea quibus de agimus opportune illustranda, huc integra transferre (35) placeat. *In Ecclesia Orientali Episcopus in Urbe habet Vicarium, qui Protopapa, Protopresbyter, Archipresbyter, & a nobis Churi appellatur: in singulis vicis, & pagis Chorepiscopos constituit: Periodontas autem, seu circumcursatores, atque Visitato-*

res

Sed erronei huic, & nullius fidei homini Calvinianis vendito, omnem jure auctoritatem derogat Bertius de Theologic. disciplin. lib. 36. cap. 10. in fin.

(33) Vide hunc Synod. tom. 15. Concil. Labb. fol. 1714. edit. Paris, vel apud Bail. tom. 2. Conc. fol. 739. edit. Patavinae, & quae ibi de Cyrillo narrantur.

(34) In Cod. Liturg. tom. 9. fol. 204. legitur integra Chirotonia Maronitarum, quâ perficitur *Churojo*, qui est cum Episcopo, quae sic incipit. *Quoniam sic desinverunt Apostoli in canone, ut sit Churojo unus cum Episcopo, & unus Archidiaconus. . . Et propterea Chorepiscopus vocatus est &c.* quae postrema verba quo se referunt plane non video, quum Chorepiscopum a Churojo satis Maronitae distinguant, ac fol. 221. sequatur *Chirotonia, quâ perficitur Chorepiscopus. Et quod*

magis mirere, infra in formula sic habetur fol. 213. *Dominus Deus benedicat te, & faciat Chorepiscopum super altare sanctum S. Domini N. Oppidi N. In nomine &c.* An locus sit corruptus, alii videant; nam in Synodo Libanensi legitur in hac eadem formula; *& faciat te Archipresbyterum.* Vide tom. 9. C. Liturg. fol. 86. praefat. Illud moneo, ordinationes Maronitarum a Morino in opere de sacr. ordinat. vulgatas, ubi & Archipresbyteri ordinatio occurrit, mutilas omnino esse, quum non ex Pontificali libro, sed ex Diaconali excerptae fuerint; adeoque nonnisi eas orationes contineant, quae a Diacono, ac Ministris, non autem quae a Pontifice offerri solent, ut Affeman. junior. in praefat. tom. 9. Cod. Liturg. fol. 26. & seqq. animadvertit.

(35) Ex adpendic. ad tom. 10. Cod. Liturgici fol. 141. 143., & 144.

res ordinat, quorum cura est, vicos omnes, & pagos circumobire, & cunctos ad rectae vitae, sanaeque doctrinae normam formare. Horum autem dignitas perpetua est, quia per manus impositionem traditur, tamen si propter delictum suspendi possint ab officio, & amoveri.

V. Et infra. Etsi in diversis pagis & vicis unius, ejusdemque Episcopalis Diaecesis, plures institui possint Chorepiscopi, non alibi tamen ordinantur, quam ubi frequentes sunt vici, & pagi, & non exiguus Presbyterorum numerus. Periodeutam vero, & Archipresbyterum, seu Protopapam unum tantum unusquisque Episcopus in sua Diaecesi, vel Civitate habeat; eo quod hic quidem omnibus Civitatis Presbyteris praest; Periodeuta vero, non ad unum vel duos, sed ad omnes Diaecesis pagos, vicosque visitandos designatur. Si quis autem Episcopus, vel plures Periodeutas, & Archipresbyteros urbicos in sua Diaecesi; vel aliquem Periodeutam, Archipresbyterum urbicum, vel ruralem, seu Chorepiscopum pro aliena Dioecesi sine illius ordinarii licentia ordinaverit; ipse quidem ad certos dies a Pontificalibus arbitrio Reverendissimi Patriarchae suspendatur; ordinatus vero in perpetuum ab executione dignitatis, quam accepit, suspensus maneat. Sed quae de Protopapis Ecclesiarum Cathedralium, eorumque in Ecclesia praerogativis, eò quod proxime praecedit capite diximus, mirifice confirmant haec quae sequuntur. Praesente Episcopò, neque Archipresbyter, nec Chorepiscopus, aut Periodeuta, facultatibus quas in ordinatione acceperunt, utantur, aut crucem in manu deferant, vel mitram in capite gestent, nisi expressam ab illo habuerint licentiam. Absente autem Episcopò, cum Archipresbyter in Cathedrali, cum Chorepiscopus in suo paga, in diebus solemnibus, & festis, primum in choro locum habeant, & mitram etiam gerant, modo sedeant in medio gradu infra gradum Episcopi: quum vero simul inter se, aut coram Episcopo conveniunt, praecedit Archipresbyter urbicus, sequitur Chorepiscopus, & tertium locum occupat Periodeuta. Jam hinc vides absente Episcopò, omnem in Ecclesia ad Protopapam Urbicam devolvi primatum, quemadmodum de Protopapa Cpolitano ibidem conjecimus.

VI. Hæc datâ occasione Protopapæ Maronitarum insignia hõc locõ memoranda, quæ ex ritu benedictionis illius facile cognosci possunt. Gestat (36) autem binas in manibus cruces, & mitram in capite: utitur item & baculõ pastorali. Porro hoc inter ejus, & Periodeutæ ornamenta intercedit discrimen, quod hic unam dumtaxat crucem manu gerat; & pedõ quidem in signum commissi, dum provinciam obit, gregis, mitrã vero numquam utatur. E gradu quoque Periodeutarum adsumi Protopapas debet, eã constanti lege, ut si inde non proveheretur, in Periodeutam prius, dein in Protopapam consecrari oporteret. Mitra itaque, binaeque cruces aequæ Protopapæ, & Chorepiscoporum apud illos insignia sunt, ut ex aequo Chorepiscopus, aut e Periodeutæ, aut e Protopapæ gradu seligi possit, in quarum prima specie haud necesse est prius in Archipresbyterum promoveri. Quæ fortasse causa est, cur aliquando in eorum codicibus Protopapas, Chorepiscopi nomine nuncupetur. Verum quum Periodeuta sit Protopapas, communem cum eo, sive baptisteria consecrandi, sive ecclesias, altariaque dedicandi; quinimo & populos chrismate ex more (37) Orientalis Ecclesie post baptismum consignandi, potestatem habet. Quum vera autem non sit Chorepiscopus, nequaquam communi cum Chorepiscopis, Cantores, Lectores ac Subdiaconos, qui soli in censum minorum ordinum apud Maronitas referuntur, ordinandi facultate potitur. Ampliori tamen fruitur jurisdictione, quod Archidiaconi in illorum Ecclesiis ex ordine Diaconorum adsumti, solis clericis praesint, numquam Presbyteris, solique Archipresbyteri Episcoporum Vicarii nati censeantur.

VII.

(36) Confer pro omnibus quæ sequuntur eund. Cod., & excerpta in eo ex Synodo Libanensi tom. 9. fol. 84., & seq. praefat. & tom. 10. in appendic. fol. 130. & 142. Haec autem Synodus, ut tandem dicam, speciali constitutione Benedic. XIV. data 1. Septembr. 1741. Bullar. sui tom. 1. const. 31. confirmata fuit. Inter Orientales, qui mitrã diversae licet formae, unum-

tur, sunt Maronitæ. Vide supra cap. 4. adnot. 16., & infra cap. 8. adnot. ...

(37) Super hoc ritu, praeter Arcudium lib. 2. de concordia Occ., & Orient. Eccl. lib. 2., & Habert. ad Pontifical. Graecor. pag. 710. Vide auream Holstenii dissertat. de Ministro Confirmat. apud Graecos editam Romae 1666. ad calcem adnotationum in Cluverium, & Ortelium.

VII. Sed ut ad Graecos redeamus, constare ex haecenus dictis potest, quam jure apud hos Chorepiscopis Protopapas plebium curiones subrogatos fuisse dixerimus. Protopapas hujusmodi primos fuisse Presbyteros, ex eis qui Parochiali in pagis Ecclesiae incardinabantur falso putat (38) Chardonius. Parochos fuisse rectissime ostendit Morinus (39), & ubi plures in oppido Parochi fuerint, primo, seu excellentioris Ecclesiae cessisse id nomen liquet, non certò solum praeminentiae jure, sed quàmdam etiam in Presbyteros Paraeciae, aut loci, quibus praerat inspectione, ac potestate, quod satis hujus capituli initiò indigitatum est. Recentiore esse hanc vocis Protopapae notionem adposite monuit Cl. Mazochius (40), quod nusquam prius adparuerint hujusmodi Protopapae, nisi e medio sublatis in Graecia Chorepiscopis; ac subite veluti regiminis ingenio, substitui in pagis oportuit, qui quaedam illorum officia supplerent, ut Periodeutis, mutato nomine, subrogatos fuisse Exarchos tradunt.

C A P U T VIII.

Protopapas Palatinus in aula Cpolitana qui fuerit? Varia illius munera inlustrantur; sive in benedictione mensae Imperatoris, sive in ejusdem ad Ecclesiam ingressu. Item in consecratione aquae in festo Theophaniae, & in lavipedio Coenae Domini, quae in Cappella Palatina fiebant. Denique in Coronatione Imperatoris, in Enthronismo Patriarchae, & in procinctu ad aciem.

I. IN tanta nihilofecius rerum obscuritate, singulari quãdam ratione de altero Protopapa Cpolitano agendum est, qui etsi, neque inter Cathedralium Protopapas, neque inter plebanos adnumeretur, proxime tamen ad Curionum

(38) Chardon. histor. sacram. tom. 3. lib. 2. cap. 10. in fin.

(39) Vide supra hoc cap. n. 1.

P 2 ge-
(40) Mazochius, cujus verba infra habes cap. 13. n.

genus accedit, quod Palatini Cleri caput esset, & veluti Aulae Imperatorum Parochus. Hic magnus Protopapas (1), vel Magni Palatii *Protopapas* passim audiebat, quod fortasse quanto in Clero Cpolitano ob euectos Exocatacoelos depresso Magnæ Ecclesiae Protopapas, tanto hic notior, & honoratior. Suus nimirum Augustorum Palatio Cpoli Clerus erat, qui divina in illo officia prosequeretur, sacraque celebrabat mysteria, haud aliter ac aevò sequiori apud Principes occidentales obtinuit. Etenim Capellarum hujusmodi Palatinarum originem, usque ab aetate Constantini, qui primus Christianae religioni nomen dedit, arcessunt plerique, aliquibus freti Eusebii (2), & Sozomeni locis, quos ex proposito excutit, illustratque Thomassinus. Illud exploratum, sub Theodosio juniore (3) Capellarum hujusmodi in aula Cpolitana usum haud dubium, controversumque videri. Ut autem in occidente Palatinis Cleris praefecti, Archicapellani, & Eleemosynarii vocabantur, ita Cpoli Aulae *Paparium* caput, ut ceteri primi, summique *Papares*, Protopapae nomine more Graecanicò confabatur. Sane Imperatores Cpolitanos summis saepe laudibus Gregoras (4) extollit, quod Palatii Clero viros adscriberent, & pietate, & eruditione ce-

(1) Magnum Protopapam vocat Phranzes, cujus locum infra habes infra n. 9. De cujus nomine haec ex Cangio in Glossario mediae Graecit. *Πρωτοπαπᾶς τῷ Παλατίῳ Πρωτοπαπᾶς Παλατίου* nuncupatus occurrit apud Leonem Grammaticum in Constantino Porphyrogenito pag. 491. Anonymum Combeffianum in eod. Porphyrogenit. n. 10. & Scylitzem pag. 612. *Πρωτοπαπᾶς τῷ Μηγαλῷ Παλατίῳ* Protopapam Magni Palatii apud eundem Scylitzem pag. 649. & Glicam pag. 306. *Πρωτοπαπᾶς τῶν Βασιλευσιν* Protopapas Imperatorum apud Zonaram in Nicephoro Phocha pag. 160. *ὁ τῷ ἱερῷ συστήματος τῆς κ' Κλήρης τῶν βασιλευσιν αὐλῶν Ἀρχηγός*. Sacrique coetus, & Cleri Augustarum aedium Princeps, apud continuatorem Theophanis lib. 1. n. 20. Anonymus de Clero Palatino *Καὶ Βασιλευσιν τῶν ἱερῶν ὁ*

πρῶτος. Augustalium seu Regiarum Sacerdotum primus.

(2) Euseb. de vit. Const. lib. 4. cap. 17. Sozomen. lib. 1. cap. 8. Vide Cang. v. *Capellae Palatinae*, & Thomassin. p. 1. lib. 2. cap. 109. n. 13. & seqq.

(3) Vide Socrat. lib. 7. hist. cap. 22. *Ejus Regia non dissimilis fuit Monasterio. Nam primo diluculo ille ipse cum sororibus suis hymnos alternatim decantatos recitavit.* ex vers. Christophorsoni. Vide etiam quae sub Heraclio ex Theophane refert Thomass. cit. loc. cap. 93. num. 6.

(4) Nicephorus Gregoras lib. 5. & 6. pag. 61. & 76. Simile quidpiam de Capella Regum Franciae sub Dagoberto II. narrat Stephanus Laodicensis in vita S. Modoaldi Episcopi Trevirensis. Vide Thomass. p. 1. lib. 2. cap. 109. n. 7.

lebriores, ut in eorum referri censum, ad Episcopales Sedes, & Metropolitanas, & Patriarchales veluti gradus haberetur. Verum. Patriarchae Polyencti cum Romano Imperatore Constantini Porphyrogenetae filio notae etiam in Historia (5) Graeca discordiae sunt, quod iste apostatam Monachum Palatino Clero adgregasset, quem post Romani mortem, vi se in claustrum detrusum obtendentem, Patriarcha redire compulit ad Monasterium. Ad usque Leonis Armeni tempora, qui annò **IÖCCCXX.** e vita sublatus est, mos fuerat ut Palatini Clerici, domi suae degentes circa tertiam noctis vigiliam ad portam Elephantinam, seu eburneam Palatii convenirent, indeque in Templum progressi Deo matutina vota nuncuparent. At postquam (6) laudatò mox annò, nocteque diem **Dominicae** Nativitatis subsequente, in Leonem ob instantem **Michaelis Balbi**, illius **jussu**, mortem conjurati, pugionibus sub alas occultis, una cum Clero Palatino ingressi sunt in Palatium, abditique in obscuro Templi loco, tesseram sunt praestolati, ad quam, factò cunedò, Leonem in altaris penetralia se subducentem miserrime trucidarunt; statutum inde, ut qui in Palatino Templo psallerent Clerici, in Palatio deinceps habitarent. Conspicuis adeo hic Clerus fuit, ut in epistola illa viginti sex Metropolitanorum Graecorum occasione Concilii Lugdunensis II. ad Gregorium IX., ob utriusque Ecclesiae unionem, annò **GIÖCCLXXIV.** data (7), opportune ab altero Patriarchalis Ecclesiae distinguitur, nec minimae in ea causa videatur esse auctoritatis.

II. Evenit autem quandoque, ut qui M. Ecclesiae, is quoque Imperatorum electione Cleri Palatini Protopapas esset. Rem narrat Codinus. *Protopsaltem, inquit, (8) non habet Ecclesia, sed Domesticum. Imperatorius Clerus utrumque*

(5) Cedrenus pag. 749. edit. Paris.

(6) Rem distincte narrat Cedrenus idem pag. 418. 469. 494. 612. 642. Vide etiam continuatorem Theophanis, Leonem Grammaticum, Constant. Porphyrogenit. Simeonem Logothetam & Georgium Monachum a Pagio laudatos ad ann. 820. n. 3.

(7) Confer hanc epistol. editam in

collection. Concilior. Labbaei, vel Harduini, & apud Wadingum in annalib. minor. ad eum ann.

(8) Codin cap. 17. num. 39. fol. 125. edit. cit. ubi agit de coronatione Imperatoris. De Protopsalte, & Domesticis hujusmodi diximus supra cap. 2. n. 7., & adnot. 75.

habet. Et quidem Protopsaltes Cleri Imperatoris Exarchus, seu praepositus est. Domesticus autem Cleri Imperatricis, Exarchus est. Et olim quidem habebat Ecclesia alium Domesticum, praeter illum Imperatricis. Aliquando idem utrique Clero inservit, quemadmodum Protopapas quoque. Habet Imperator Protopapam in suo Clero: habet & Ecclesia. Est quum idem utrique Clero adnumeratur. Prima, quod sciam, Palatini Protopapae mentio apud Scylitzem est, discordias narrantem, quae Romanò juniore extinctò, inter Nicephorum Phocam Imperium invadentem, atque Polyuctum Patriarcham anno ICCCCLXIII subortae sunt, ob Theophanonis Romani Viduae cum Nicephoro incestas nuptias (9), quod is unum ex illius filiis antea sacrò fonte suscepisse diceretur. Diu recusantem Polieuctum, inquit Curopalates, cum Imperatore loqui, ipse Caesar (Bardas Nicephori Pater) certo firmavit, se eum non suscepisse puerum. Quin etiam Stylianus Protopapas Magni Palatii, ex quo primum talis fama coeperat divulgari coram Senatu, & Synodo, neque vidisse se, neque alicui dixisse ajebat Bardam, vel Nicephorum suscepisse puerum. Polyuctus autem quamvis aperte nosset Stylianum pejerare, crimen (10) synterniae, id est ejus qui a baptismo filium suum, vel alterius suscepit, condonavit. Scilicet is habebatur hac de re testandi auctor idoneus, cui Regiae Familiae, Aulaeque totius cura commissa erat. Post illum autem & Eustathium Aulicae Ecclesiae Protopapam fuisse ineunte saeculò undecimò, ex Byzantinae Historiae scriptoribus (11) noscimus; quo ex loco ad infulas

Pa-

(9) Vide quae hac de re ex Curopalate, & Cedreno narrant Baronius ad ann. 963. n. 45., & Fleury histoir. Ecclesiastique livre 56. n. 8. Plura Pagius ad eum ann. ex Leone Diacono auctore inedito, qui tamen Styliani testantis haud meminit. confer Zonaram pag. 610. & Glicam pag. 306.

(10) De hoc impedimento jamdiu apud Graecos recepto vide can. Trullan. n. 53.

(11) Scylitzes pag. 717. Joëles in chronogr. pag. 182. Zonaras in chronic. sub Basilio Bulgaroctono, quos Cangius

laudat in utroq. Glossar. v. Protopapa. Cedrenus pag. 706. De Sergio Patriarcha defuncto loquens: Suffectus, inquit, est ei Eustathius Palatinae Sedis Presbyterorum Princeps. Hoc nimirum nomine effertur Eustathius, quod idem erat ac Πρωτοπάπας τῆς Παλατίου. Suspicio autem Palatii fortasse Protopapam fuisse Thomam illum Presbyterum, qui quartas Leonis sapientis nuptias benedixit, ea de causa a Patriarcha Nicolao Mystico Presbyteri honorè privatum. Vide quae ex Graecis monumentis Baron. habet ad ann. 991.

Patriarchales anno CIOXIX. a Basilio Bulgaroſtono translatum referunt. Sed cavendum heic ab inopino illo Marquardi (12) Freheri lapſu, qui Eufthadium hunc eundem ac illum eſſe putavit, qui ſpiſſos elegantefque in Homerum commentarios, ac in Dionyſum Periegetem ſcholia edidit. Etenim hic alius Eufthadius, ſequenti ſaeculo, anno circiter CIOCLXX. Archiepiſcopus Theſſalonicenſis, non Patriarcha Cpolitanus florebat.

III. Nullum interim in Palatino hoc Protopapa jurisdictionis in aulae Clerum veſtigium; quod a Patriarchae ſaltem nutu penderet, mihi adhuc perſpectum. Porro in occidentalium Principum Palatiis, omnem aulae Clerum ſub ſua jurisdictione habuiſſe (13) videntur Archicapellani: cujus quidem in Clero Aulae Orientalis discriminis cauſam inde expiſcari quis poterit, quod Clero iſti ſuus eſſet Archidiaconus, quem, abſortâ in M. Eccleſia a Chartophylace ejuſmodi dignitate, manifeſte nihilominus in Palatio ſuperius (14) obſervavimus. Hunc autem Archidiaconum ex ſex illis M. Eccleſiae Sophianae Exocatacoelis eligere Imperatores ſolebant, eaque de cauſa phelonem portare Codinus (15) narrat. *Imperator, inquit, quum designat Archidiaconum ex Exocatacoelorum ordine tamquam honoratione eum designat, nec aliunde adſumit.* Hinc Thomassinus (16) conjectat, nullum alium in Clero Patriarchali creatum fuiſſe Archidiaconum, propterea quod, quem Clero ſuo Imperator deſignaveſſet, is Clero Patriarchali ſemper adcenſeretur, ex quo adſumptus fuerat. Verum quôvis haec res ſe ſe habuerit modo, quis crediderit vel minimam jurisdictionis umbram in Palatinum Clerum eſſe Protopapae potuiſſe, ubi ex Exocatacoelis quiſpiam ab Auguſtis adſumptus Archidiaconi vice fungebatur? Satis abunde illi erat, ſi in iis quae ad Presbyteralis officii miniſterium pertinebant, primas haberet.

Non-

(12) Marquard. Freher. in Chronologia, quam juri Graec. Rom. Leuclavii ab ſe edito praefixit. Inſigni propterea cenſurâ notatur a Voſſio 4. de hiſtoric. Graec. cap. 19. poſt Allatium 2. de conſenſ. utriuſq. Eccleſ. cap. 8. Vide etiam Oudin. tom. 2. fol. 1539. ubi plura de aetate Eufthadii.

(13) Vide quae de juribus Capellae Francor. Regis ex Hincmaro diſſerit Thomaf. p. 1. lib. 2. cap. 110. n. 13.

(14) Confer ſupra cap. 3. n. 5.

(15) Codin. in cit. libell. cap. 9. n. 6.

(16) Thomaf. p. p. lib. 2. cap. 20. n. 3. Vide & quae ulterius conjectit loco ſupra relato cap. 3. n. 5.

Nonnulla ex eis, quae coram Imperatore agere Protopapas debebat, nobis descriptas reliquere Scriptores Graeci. Nihil ultra.

IV. Sane Imperatoris mensae benedictionem impertiri ad Protopapam spectasse, agens de die solemni Paschae Codinus (17) scribit. *Absoluta, inquit, liturgiâ, Imperatore jam ad mensam praesente, priusquam accumbat, venit Protopapas, aut alius de Sacerdotum numero, & benedicens Imperatoriam mensam, eo quod Quadragesima jam effluerit, tempusque carnis edendae advenerit, accepto pane, & ferculò discedit.* Mirum est aulae Archidiaconum hanc sibi praerogativam non adrogasse, quum una earum fuerit, quas olim invasisse primum Diaconos, ex S. Hieronymo alibi (18) retulimus. Morem hunc cibus bene adprecandi priusquam sumerentur, a Jesu Christo Servatore nostro suam traxisse originem certum est, quem quotiens mensae accubuit, & benedictione usum fuisse, & gratiarum actione (19) legimus. Constante subinde Ecclesia illud Apostoli (20) tenuit. *Nihil rejiciendum, quod cum gratiarum actione percipitur. Sanctificatur enim per verbum Dei, & orationem.* Tunc vel maxime, quum abolendò Manichaeorum errori (21), qui creaturis a malo Principio, ut somniabant, originem trahentib. maledicebant, exhorrebantque eas obstinate, propius insistens, nihil immundum esse, omniaque praemissa benedictione sumenda voluit. At secundum aliam illam ejusdem Apostoli (22) regulam: *sine ulla*

(17) Codin. cit. cap. 7. n. 20.

(18) Confer supra cap. 5. n. 1.

(19) Vide Marci 6. 41. & 8. 6. & 7. Lucae 9. 16. & 24. 30. & alibi.

(20) In 1. ad Timoth. 4. v. 4. & 5. Hinc, ut cibus, potusque apud veteres Christianos benedictione sanctificarentur, morem fuisse liquet ex Tertull. de coron. milit. 3. Cyrill. Hierosolym. catach. 4., & 13. Athanasio in institutione Ascetriae. Origene 3. in Job. Hieronym. in epist. ad Eustoch. de custodia virginis. ex const. Apostolic. lib. 6. cap. 11. & lib. 7. cap. 48. Plura de origine ritus benedictionis men-

sae Gretzerus lib. 2. de benedictionib. Nigronius in tract. de benediction. mensae. Catalan. in Rituale Roman. tit. 8. cap. 13. Canonem 12. dist. 44. *Non liceat Clericos, nisi hymno dicto comedere panem &c.* quem Gratian. tribuit Concilio sub Martino; ita interpretati sunt nonnulli, ut praeceptum innueret. Quod si ita intelligitur, ut ad illud Apostoli referatur: *sive manducabitis, sive bibetis &c.* cum illis me habebunt, & quoscumque in Christiana morali sapiunt.

(21) Vide Baron. ad ann. 283. n. 15.

(22) Ad Hebraeos 7. v. 7.

ulla contradictione , quod minus est a meliore benedicetur , id quoque perpetuo docuit , benedictiones ejusmodi , quas invocativas potius quam constitutivas Theologi e schola vocant , a dignioribus ubilibet esse impertiendas . Saeculô nonô Bulgari nuper ad fidem conversi , a (23) Nicolao I. quaesivere : si licet super mensam in qua Sacerdos , vel Diaconus deest , vexillum sanctae Crucis imprimere , & comedere . Respondit Pontifex : quod procul dubio licet ; nam omnibus datum est ut & omnia nostra hęc signô debeamus ab insidiis munire Diaboli ; & ab ejus omnibus impugnationibus in Christi nomine triumphare . Superest tantum , ut quum potior adest , inferior hoc sibi , nisi jussus , non audeat adrogare . Ex ejusmodi interrogato dubitari fortasse poterit , an id muneris etiam praesente Presbyterô Bulgarorum Diaconi sibi vindicarent . Verum de istiusmodi jampridem Hieronymus (24) dixerat : *Discant qui hoc faciunt se non recte facere* . Diaconi enim , ubi Presbyter aderat , uti benediceret supplicabant ; ac nonnisi ab eo jussi id munus explebant , quemadmodum heic exposuit Nicolaus . Absente Nihilominus Protopapâ , non supplet heic Archidiaconus , sed e numero Sacerdotum alius , quod non satis dignum Exocatacaelo videretur , ei muneri subrogari , quod ab initio non invasit .

V. Dubitari jure heic poterit , an quotidianum hoc Protopapae munus fuerit , an in diebus dumtaxat sollemnioribus , quemadmodum de magno Paschatis die innuere Codinus videtur , eo quod *Quadragesima effluxerit , tempusque edendae carnis advenerit* . Sollemne quippe aliquando apud Christianos ubique terrarum fuit , nihil nisi a Sacerdote benedictum in fractione jejunii Quadragesimalis comedere , quemadmodum Johannes Beletus Saeculo XII. (25) , in quo florebat , ad-

(23) Nicolaus I. in responsis ad consulta Bulgaror. cap. 53.

(24) Hieronym. in epist. 85. quae est ad Evangelium .

(25) Johannes Beletus Doctor Parisiensis in expositione divinar. officior. cap. 118. Floruit certissime saeculo 12. uti Caveus in histor. litterar. ad ann. 1162., Oudin tom. 2. col. 1589. aliiq.

Q huc ostendunt. Natal. Alex. , qui in prima hist. Eccl. edit. ejus aetatem ad ann. 1553. , quô primum ejus Rationale divinar. officior. editum fuerat , distulerat , in secunda lapsum correxit tom. 7. cap. 6. an. 15. Vide relata verba apud Martene tom. 3. de ritib. lib. 4. cap. 25. n. 32. fol. 497. edit. Mediol.

huc servatum testatur. Nihil, inquit, quod non sit a Sacerdote benedictum hęc die Paschae comedere debemus. Unde etiam nunc in quibusdam regionibus pro more receptum est, ut in magno vase omnia, quae velint illę die comedere, fercula ad Ecclesiam deferant, in cujus atrio, & vestibulo a Sacerdote cum cruce, & aqua lustrali, quam benedictam dicimus, in sacris vestibus benedicuntur. Ejus verba integrę circiter post illum seculę exscribit Durandus (26) Mimatensis, illud addens idcirco nos, eā die, edere, nisi quod a Sacerdote benedictum est, non debere, quia inimicus noster tunc magis satagit supplantare. Cujusvis autem pretii haec ratio fuerit, inde tamen usum per id temporis fuisse communem plane conficitur. Porro ejus per eam aetatem moris in Sicilia, atque Calabria testes sunt locupletes fragmenta antiqui Panormitani Missalis ab Canonico de Johanne edita (27), atque Lucae (28) Archiepiscopi Consentini vetus Ordinarium. Quem equidem, an ex vetusta Graecorum disciplina, qui diu medię aevę has Ecclesias gubernarant, an potius ex Latinorum ritu sumserint Nostrates, haud facile dixerim. Etenim, & in illorum Euchologio passim ejusmodi benedictiones occurrunt, eosque suo-

(26) Durand. lib. 6. Rational. cap. 86. n. 7. Verum benedictiones ejusmodi nullę modę ex praecepto esse pluribus demonstrat Theophil. Raynaud. in Heterodis spiritualib. p. 1. sect. 3. puncto 6.

(27) Refert. Can. de Johanne in tract. de divin. Siculor. offic. cap. 3. in fine ex Missali MS. in quarto Ecclesiae Panormitanae ante sexcentos annos scriptę inter benedictiones Paschales, Benedictionem *Logi*, quae nihil aliud continet nisi benedictionem carniū ovium mundarum, atque ipsissima oratio est, quae in ordine Romano ab Hittorpio edito inscribitur: *Benedictio carniū*. Unde autem id nomen factum sit, plane me latet.

(28) Lucas hic primum Casaeamarii a lumnus, deinde Abbas Monasterii Sambucinae Claraevallis in Calabria, Joachimi Abbatis Curati auditor, & comes Cruciatę in Calabria cum Le-

gatis Apostolicis an. 1201. promulgator, Archiepiscopus tandem Consentinus anno 1203. renunciatus, illam Ecclesiam ad an. usque 1224. rexit. Vide Ughell. in Arch. Consentini. n. 13. Inter alia ejus opera, de quibus Clariff. Angelus Zavarronus in Bibliothec. Calabra fol. 46., commendatur ordinarium, quod Ecclesiae praescripsit, nusquam editum. Fragmenta saepissime refert Martenius ex MS. Romanae Bibliothecae Conventus S. Isidori signato n. 110. Ejus hac de re verba vide apud eund. Marten. tom. 3. de ritib. lib. 4. cap. 25. n. 14. fol. 484. edit. Mediolan.

(29) Vide in Euchologio Goariano titulum. *Oratio ad benedicendum carniū escus sanctę, & magnę die Paschae*. ejusque expositionem pag. 567. edit. Venet., & quae plura colligit ad benedictionem Agni, & casei, & ovorum idem Goarius.

suorum rituum ad superstitionem usque tenaces noscimus. Illud interim heic habes, panem, ac ferculum ex Imperatoris mensa, peractâ benedictione, referre Protopapam; quod de esculentis eum, qui benediceret participandi consuetudo, non apud Graecos modo, sed etiam apud (30) Latinos, certe non cum laude, jamdium inoleverat. Sed an quotidianum id munus fuerit, ac proventus, mihi haecenus obscurum. Nam, neque quotidianam fuisse in mensa Imperatoris lectionem, ex Luitprandi (31) Cremonensis Episcopi ad Nicephorum Phocam legatione X. saeculô peracta discimus.

VI. Haud huic absimilis est ritus alter, quô in eodem magno Paschatis die Imperatorem ad Ecclesiam advenientem excipere Protopapas solebat. Illum narrat Codinus, quem de Protopapa potius Palatino, quam de Magnae Ecclesiae iterum locutum suspicor: *Matutinum, inquit, magnae Dominicae Paschalis cantatur hora diei tertiâ, vel quartâ hunc in modum: Imperatore suis ex gestaminibus ferente, quae magis adriserint, & Proceribus item propria insignia gestantibus, egreditur Protopapas ex Ecclesia cum Archidiacono, & nonnullis Lectoribus, traditque Imperatori lampadem. Et administri Proceres, quorum saepe meminimus, porrigunt Proceribus cereos, ut & in supradictis festis. Ecclesiae igitur foribus clausis, thus adolet Protopapas: deinde elatâ voce canit illud: Gloria sanctae & consubstantialis, & vivificae, & indivisae Trinitati, omni tempore, & nunc & semper, & in saecula saeculorum, & Cantoribus subjicientibus Amen, concinit iste Resurrectionis troparium: Christus surrexit a mortuis: idque tertium. Postea excipientes Cantores decantant illud, donec Protopapas praescriptos stichos (hoc est versiculos) percurrerit, illum scilicet: exurgat*

Q 2

Deus,

(30) Nam & Johann. Beletus laud. supra loc. adnot. 25. subdit. *Postea vero Sacerdos aliquid sibi de singulis ad suam necessitatem sumit.*

(31) Edita fuit haec legatio primum a Baron. ad an. 958. ; Sed nuper exactius recusa a Muratorio tom. 2. p. 1. script. R. I. Ibi n. 39. de altera coena loquens Luitprandus ab Imperatore invitatus: *Hac in coena, inquit, quod*

prius non fecerat, voce elatâ, B. Johannis Chrysostomi homiliam in Apostolorum actus legere jussit. Sic in mensa Caroli M. legi solitos hisce libros S. August. de Civit. Dei, praeter historias, & antiquorum Regum gesta scribit Monachus Sangallensis apud Duchesne tom. 2. script. Rerum Francor. pag. 102., & 112. Paris. 1636.

Deus, & reliquos. Post haec Archidiaconus preces pro pace, ut ut moris est, recitante, Protopapas aperiens manu sua fores ingreditur; qui cum comitatu suo in Ecclesia illud: Resurrectionis dies, exultemus populi, sonantiore & sublimiore voce decantat. Longius abducerer, si singula haec exornare ex proposito vellem. Vetustum fuisse morem, & primum quidem apud Ethnicos, ut Imperatores cereis, facibusque comitati reciperentur ex Romanorum (32) ritibus constat. Luminibus quoque apud Christianos, thymiateriis, vel acerris fuisse a populis Episcopos in magna praesertim laetitia profecutos, plura in historia Ecclesiastica (33) exempla nos docent. In Oriente nihilominus solis Patriarchis accensae lampades, & thymiamata ritu constanti praeferebantur, quod ad Imperatorum imitationem, & veluti communicatio cum Patriarchis privilegio factitatum scribit Balsamon (34), qui plura in eam rem ex Graecorum quisquiliis colligit. Candelabrum itaque quod praecederet, inter Imperatorum, & Patriarcharum insignia

(32) De Caesare Svetonius in Julio 37. *Adscendit Capitolium ad lumina, quadraginta elephantis dexteram, atque sinistram lychnos gestantibus.* Herodian. lib. 1. cap. 16. ex vers. Politian. De Martia Commodi concubina: *Sic ut praeter ignem, omnes honores velut Augustae tribuerentur, & lib. 7. cap. 6. inter insignia Gordiani in Imperatorem recens electi: Pretereaque, inquit, ignis de more praeferebatur.* Vide Baron. ad an. 324. n. 81. ubi de Constantino agens similem ritum [cum cereis, facibusque Christianos] etiam Imperatores excipientes, ex veteri more manasse innuit.

(33) Vide epist. S. Cyrilli Alexandr. ad Clerum, & populum Alexandrin. Ephesini populi post damnatum Nestorium gesta narrantem apud Labb. tom. 3. Concil. pag. 574. *Neque his contenti, nos quoque ubi primum ex Ecclesia egressi fuimus, cum facibus, & taedis usque ad diversorium deduxerunt. Erat enim vespera. Multa passim laetitiae; multa etiam luminaria, ita ut*

nonnullae quoque mulieres thuribula gestantes antecederent nos. Celebris etiam est apud Cedrenum, & Simeonem Logothetam historia Theophanis Monasterii Sigriani, vel Magni Agri Praefecti, S. Nicephorum C. P. ob cultum SS. imaginum exsulantem cereis, ac fuffitu a longe profecuentis. Vide Baron. ad an. 114. n. 31. & pag. ibid. n. 12. Nec apud Graecos modo is ritus vigebat. Cum crucibus, & cereis Caesarium Episcopum ab exilio revertentem receptum fuisse ab Arelatenrib. scribit ejus vitae Auctor Cyprianus apud Surium ad diem 27. Augusti: Confer Thomassin. p. p. lib. 2. cap. 58. n. 7. & seq. & Catalan. in Pontif. tom. 3. tit. 20. §. 1.

(34) Balsamon relat. in Codic. juris graec. Rom. lib. 7. fol. 444. Ubi & tradit lampades Imperatorum geminis aureis cinctas esse corollis; Augustae autem, & Patriarcharum, unò quasi sepiamento circumdari; ejusque rei mysticas venatur nugas.

gnia (35) censebatur. Verum quod in sollemni ad Ecclesiam ingressu Imperatori ad manus traderetur, ex hoc Codini loco haecenus novi. Quum autem & in more positum fuerit ut Episcopis ad Ecclesiam procedentibus, Evangelii (36) codex offerretur, illum quoque, communicatō vice versā Imperatori privilegiō, huic oblatum legimus, quum sanctuarium ingreditur, quō locō, ipsi dumtaxat ex laicis, consistere permillum erat. *Absolutis maturinis laudibus, subdit Codinus, Protopapā, & Archidiaconō in vestibulo Tabernaculi stantibus, alterō Evangelium (hoc est Protopapa), alterō crucem portante, ingreditur Imperator. Et primō quidem osculatur Evangelium, deinde Protopapam, postea crucem, & Archidiaconum.*

VII. Sed reliqua prosequamur, quae ad Protopapam in aula pertinebant, sacra ministeria: Ritus magnae benedictionis aquarum in sanctis Theophaniis sollemnissimus est apud Graecos. Nam quum inter dies Baptismo sollemniter conferendo destinatos, praeter (37) Pascha, & Pentecosten ex antiquissima traditione descendentes, Epiphaniae etiam (38) festum,

(35) Singularis, sed antiquus est mos, quō Summo Romano Pontifici itineranti, post crucem Eucharistia super album Asturionem cum campanula praefertur, Clericō Capellae cum accensa laterna praecedente, & Sacrista cum ferula subsequente, de quo in Caeremoniali Patris lib. 1. tit. de itinere Papae. Vide Angelum Rocca in suo Commentario. *De Sacros. Christi. Corpore Romanis Pontificibus iter confidentibus praefertendo.* Ferulae nomine, baculum Pastoralem intellige, de quo infra adnot. 70. & 71.

(36) Confer Eckerhardum juniorum de casibus Monasterii S. Galli in Helvetia cap. 1. & 9. tom. 3. S. R. Francor. Duchêne; & consuetudines Farsenses relatas a Martenio 5. de ritib. Monach. cap. 15. n. 4. ad 6., ubi etiam Regibus a Monachis textus evangelii offertur. Plura Catalan, loc. laud. adnot. 33.

(37) Hosce duos dies antiquitus in Ecclesia ad sollemne baptismum fuisse

dumtaxat designatos, diserte constat ex Tertulliano lib. de baptis. cap. 19. & S. Hieronym. in epist. ad Pammachium. Eum morem constantissime tenuisse Ecclesiam Romanam, constat ex epist. Siricij PP. ad Himerium, praesertim vero S. Leonis epist. 16. alias 4. ad Episcopos per Siciliam constitutos, & Gelasii ad Episcopos per Lucaniam, Brutios, & Siciliam constitutos cap. 10. apud Labb. tom. 5. conc. col. 312. Vide Martene de ritib. lib. 1. cap. 1. art. 1. a n. 1. ad 4. & Chardon. lib. 1. histor. sacram. cap. 10.

(38) Addidisse Graecos Epiphaniam notissimum est ex S. Basilio in lib. de Spirit. Sanct. ex Chrosost. hom. 24. tom. 1. ex oratione S. Gregorii Nazianzen. de baptismo, & ex altera Nysseni, quae eā die habuit ad baptizatos, ex Johan. Moscho in Prato spiritual. cap. 214., aliisque. Id notat Amalarius lib. 4. cap. 33., & testatur hodieq. Graecorum Euchologium. Confer laud. Marten. n. 4. & seqq. qui & in Africa, &

sum, in quo Jesu Christi Baptismatis anniversaria sacra recoluntur, Graeci tractu temporis recensuerint: hinc factum ut maximâ quoque sollemnitate eâ die aquam consecrarent, quâ, & Christi contactu sanctificata, & nobis in remedium conlata fuit. Viget autem hodieque hic mos, quemadmodum & generalis baptismus (39), ubicumque viget eorum ritus. Primis quidem temporibus aquarum ejusmodi consecratio fieri sub media nocte solebat, uti ex Chrysoctomi homilia (40) de Baptismo Christi diserte noscimus; quae fortasse causa fuit, cur a Graecis Patribus haec sollemnitas (41) *festum lumininum*, *dies luminarium*, quod multis ad depellendas tenebras accensis luminibus celebraretur, adpellata fuerit. Narrat tamen Theodorus Lector (42), celebrem illum tot schismatis, erroribusque Petrum Cnaphaeum, seu Fullonem, qui sedem Antiochenam saeculô quintô toties invasit, constituisse *ut invocatio super aquas die festo Epiphaniarum sub vesperam fieret*. Quamobrem quamvis nocturna illa festivitas jamdudum exoleverit, bis nihilominus hodie eam benedictionem Graeci (43), teste Goario, faciunt, semel in pervigiliis vespere,

&

in Gallis receptam etiam eam consuetudinem ostendit. Ex Africa fortasse manavit olim in Siciliam; ut conicit Canonicus de Johanne disput. 4. ad Cod. diplomatic. Sicil. cap. 1. ubi eam S. Leo reprehendit epist. laud. adnot. antecéd., & hinc in Brutios, ac Lucaniam, quorum regionem Episcopis laudatâ item epistolâ, Gelasius canonem de baptismo duobus illis tantum diebus conferendo iterum sancivit. Ceterum & nonnullas occidentis Ecclesias addidisse deinde alios dies constat. Confer Martenium & Chardon. mox laud.

(39) Codin. cap. 8. libelli de offic. restatur aetate adhuc suâ baptismum generalem in tota adhuc Orientali Ecclesia viguisse.

(40) *In hac sollemnitate*, inquit Chrysoct. in ea homil. quae est 24. rom. 1. *crucis sub mediam noctem, quam aquam acceperint, domum calices referunt, & reconduunt.*

(41) Vide S. Gregor. Naziazen. ora-

tion. cui ritulum facit: *Ad sancta luminina*. Item in oration. de baptismo, in qua procrastinantes ad se lavaeris mundandos conruit, sic habet. *Excusationes peccatis praetendit dicens: Luminarium expectabo diem, Pascha mihi honorabilius erit, Pentecosten praestolabor*. Sunt qui putant festum lumininum etiam dictum a primis Christianis anniversariam baptismi diem, fortasse quod frequentius hac die recurrit. Sed festo etiam dictum aliquando festum *Hypapantes*, hoc est occursum Domini, seu Purificat. B. M. V., quod solemnis in eo fieret lumininum benedictio: consule Marinos PP. ad Cangium v. *festum lumininum*.

(42) Theodor. Lector lib. 2. ex eo etiam Cedrenus, eumque ritum deinde obtinuisse narrat Georgius Pachymeres lib. 7. cap. 7.

(43) Goar. in cap. 8. Codin. quem vide. Erudite & hac de re agit P. Sebastianus Pauli de ritu Eccles. Nerejtinae p. 1. n. 8. pag. 48. Vide etiam Er-

ob-

& mane in missa secundò ; duplexque propterea ordo benedictionis in eorum Euchologio legitur . Quum enim ex illa aqua adaspergerentur fideles , eamque in domos , agrosque referrent , atque ad baptizandum residua satis non esset , indutum sensim , ut vespere pro fidelibus ad adsportandum , mane pro Catechumenis ad abluendum consecraretur . Mira de hac in antiquis (44) monumentis leguntur , quam singulari plane ritu Graeci trinâ statuae Jesu Christi , vel ut alii faciunt , crucis ejus immersione , benedicere solent . Eandem consuetudinem quot quot Ecclesiae Graecae in Sicilia , ac Calabria sunt , hâc die constanter tenent ; ita ut etiam Ecclesia Catholica Regina Graecorum (45) , etsi ad latinum jamdiu traducta ritum , hâc etiam die ritu tamen latinò , aquam benedicat . Quinimmo hinc manasse autumo , quod in suo ordinario , inter ceteros hujus festi ritus Lucas (46) Archiepiscopus Consentinus praescribit . *Complevis laudibus , & pronuntiatio ex more Martyrologiò , mox Dominus , vel Sacerdos , qui Laudes celebravit , faciat solitam exorcismum salis , & aquae , & circumstantes adspersat cum fasciculo byssopi . Capellani quoque Civitatis (sic in Calabria vulgo vocantur Parochi) adspersant inde fideles omnes die ipsâ , tam in Ecclesia , quam ubi-*

chologium ab ipso Goario edit. , in quo utriusque benedictionis ritus habetur sub hoc tit. *Sequitur ordo magnae benedictionis aquarum in sanctis Theophaniis.*

(44). Ita porro sequitur Chrysof. loc. adnot. 41. laudato. *Calices domum referunt , ac recondunt , ac per integrum annum conservant , utpote quod hodiernâ die sanctificatae sint aquae : sique miraculum evidens , dum nihil temporis longinquitate aquarum illarum natura vitiatum ; sed integrò annò , atque adeo bienniò , & trienniò saepe , quae hodie fuit hausta , incorrupta , ac recens permanet , ac post tantum temporis , cum iis quae fuerant e fontibus nuper educatae certant . Vide Macrium v. Epiphania , Card. Gotti tom. I. verit. Relig. Christian. cap. 11. §. 5. n. 41. Bened. XIV. de festis in fest. Epiphan. §. 6. Narrat Moschus Pract. Spiritual. cap.*

214. in Baptisterio Castri cujusdam Sorubae in Lycia , fontes , in die Epiphaniae trium horarum spatiò , aqua , donec praesentati baptizarentur , prodigiose & sine canalibus repleti .

(45). Paucis ab hinc annis fuisse in ea Ecclesia omissam hanc aquarum benedictionem , quae meâ aetate , magno Populi concursu fiebat , post haec scripta novi : Adeo scilicet omnia antiquitatis vestigia Nostratum foecordia pessum eunt . Verum me impellente , & erudito Collegiali D. Candelmo Malacrino suadente , hoc ipsò annò 1767. quò haec cudentur , sollempni pompa iterum haec aquae benedictio celebrata est , & sollempniori , ut spero ad venerandae antiquitatis memoriam in posterum celebrabitur .

(46) Refertur a Martene lib. 4. de ritib. cap. 14. n. 13.

cumque possunt, in memoriam ac reverentiam Baptismi Domini. Constantissime enim in Calabria, non Sabatò sanctò, more Romanò; sed in die Epiphaniae domus a Parochis, more Graecanicò, aquà licet dumtaxat mixtâ sale benedicuntur. Porro in Palatio aquam istam hâc die benedicere, & Aulam, Aulicolque adspargere; ubi ea caeremonia a Patriarcha Cpolitano non fieret, vel alius ex Patriarchis, cui ceddendum fuisset in Aula non esset, ad Protopapam pertinuisse nos docet (47) Codinus. Scilicet ad eum quoque Palatinorum baptizandorum cura pertinebat, quemadmodum ex requisito a Polyeucto Styliani Protopapae testimonio, de quo superius diximus, satis innuitur.

VIII. Potissimae quoque Palatini Protopapae partes in lavipedio erant Magnae Feriae V., quod in aula fiebat ab Imperatoribus. Exemplum, quod Servator nobis reliquit, non ab Episcopis modo, eâ die recurrente, sed a summis etiam Principibus (48) passim sollempni ritu imitatum, nobis tradit historia temporum Christianorum. Hoc autem pactò lotionem hujusmodi in Aula Cpolitana fieri solitam Codinus (49) describit. *Magnâ Feriâ quintâ ante liturgiam instituitur pedum lotio in hunc modum. Constituantur duodecim pauperes, eosque subuculis, seu tunicis curris, braccis, seu caligis, & calceis vestiant. Et posita pelvi in Imperatoris conclavi, Protopapas ad januam consistens recitat illud: Benedictus Deus noster cum Trisagio. Deinde lectò per illum Evangelio, quando processit usque ad illa verba: misit aquam in pelvim: infundit Imperator aquam in pelvim. Postea adducunt jam antea praeparatos pauperes, singillatim quemlibet, quorum quivis manu cereum ardentem gestat. Et hùc quidem sedente, Protopapâ autem Evangelium legente, illudque pronunciante: coepit Jesus lavare pedes discipulorum: lavat Imperator dexterum cujusque pedem, lorumque sindone, quâ precinctus est, abstergit, & osculatur. Dantur autem cuilibet pauperi tria aurea numismata. Postea inchoatur liturgia, seu missa. Jam vero in hoc Aulae Graecae*

(47) Codin. de off. cap. 7.

diol.

(48) Vide Marten. 4. de ritib. cap. 22. §. 8. n. 3. fol. 282. tom. 3. edit. Me-

(49) Codin. de off. cap. 12. n. 2.

cas ritu non simul sedere pauperes vides more hodierno, quò Apostolorum situs in pedilavio, quod illis exhibuit Jesus Christus, exprimi verisimilius videtur. Sed eundem etiam morem tenuisse olim Romanos Pontifices, ex ordinibus a Mabillonio in Museo editis plane constat. In hunc enim modum Benedictus S. Petri Canonicus, qui saeculò XII. ineunte floruit, undecimi Romani ordinis Auctor, rem prout igitur (50), exponit. *Finità Missa, Dominus Pontifex ita indutus redit in Palatium in Basilica S. Laurentii, ibique exspoliat se usque ad Dalmaticam: & posita (51) pelle ad collum ejus, sedet. Cubicularii ponunt concham ante eum, & linteam mundam. Duodecim Subdiaconi manent extra Basilicam. Duo Ostiarii accipiunt Priorem (Subdiaconum) in ulnis, & portant eum ad Pontificem. Pontifex vero aqua calida lavat pedes ejus, & tergit linteo, osculatur eos, & dat eis quatuor (52) solidos. Sic facit unicuique eorum duodecim. Eodem ferme pacto describunt & ordines (53) reliqui ad usque Caeremoniale Romanum Augustini Patricii Episcopi Pientinà qui anno CIOCCCLXXXVIII. illud Innocentio VIII. dicavit, vulgavitque deinde Marcellus Archiepiscopus Corcyrensis. In hoc (54) primum non duodecim, sed tredecim,*

R, non

(50) Apud Mabillon. tom. 2. Musei fol. 137.

(51) Monet Mabillonius pellem hanc fuisse almutiam, quam vocant, collo circumpositam contra frigus. In altero ordine Romano Cencii chlamys rubea appellatur.

(52) Non in omnibus Ordinibus eisdem est monetae numerus. In ordine Cencii solidi duo: in Cajetani, denarii duodecim traduntur.

(53) Quum in more positum fuerit Romanis Pontificibus duodecim Subdiaconorum eà die pedes tergere, enucleatus modum enarrant, Cencius de Sabellis, qui vixit sub Innoc. III., fuitque postea Rom. Pont. anno 1216. Honorius III. nuncupatus; apud eundem Mabillon. in ordin. 12. fol. 180. Item Jacobus Card. Cajetanus nepos Bonifacii VIII., qui ineunte saeculò 14. floruit, ibidem in ordin. 14. fol.

378. & fol. 362., & Petrus Amelii Senogalliensis Episcopus, Urbano V. a Sacrarib. qui eodem saeculò spirante obiit, ibid. in ord. 15. fol. 486. Sed nobis satis est ordinem antiquiorem retulisse. Ex Cencio autem fol. 181. ediscimus Romanos Pontifices eadem die statim a prandio alterum mandatum (ita vocabulò Ecclesiasticò haec pedum ablutio nuncupatur) peragere solitos, in quo tredecim pauperibus pedes abstergerentur, cujus tamen modum, ritumque non examussim exponit.

(54) Vide lib. 2. sect. 1. cap. 46. de mandato faciendò. Qui tamen ibi pauperes designantur, e numero pauperum Sacerdotum hodie delignantur ad Jesu Christi actionem, qui pedes Apostolis lavit, exactis exhibendam. Sedent autem in scarnis aulæ; ornatis, ac floribus sparsis, tum in-

non Subdiaconis, sed pauperibus, haud quidem singillatim adventantibus, verum in ornatis scamis ex ordine sedentibus, non uterque, sed dexter dumtaxat pes lavari praescribitur, quamvis Subdiaconos in pauperes sub Sixto IV. Innocentii Praedecessore fuisse mutatos ex Diario Jacobi Volaterrani (55) perspicuum sit. Causa autem cur tredecim tandem delecti fuerint, licet hanc nostram aetate ingenia torserit multorum (56), qui mysticas ut plurimum expiscari conati sunt rationes; re tamen vera non alia fuit, quam inducta a Pontificibus ad hospitalitatem exhibendam tredecim quotidie in Palatio alendi pauperes consuetudo, S. Gregorii Magni exemplis, qui quum duodecim quotidie pasceret (57) tertium decimum semel habuit Angelum accubitorem. Vestitior itaque Romanorum Pontificum ritus, ad abluendi modum quod adinet, ab Aulae Graece more non differebat. Qui enim extra Aulam apud ipsos Graecos haec lotio fieret, ex officio divini, & sacri lavipedii in eorum (58) Euchologio discimus, ubi quae sequuntur habes. *Post enclamationem dicente Sacerdote: & ut digni fiamus: in dispositis scamis, qui lavandi sunt sedent. Et Sacerdote primum lavipedii Evangelium cantare incipiente, stat Superior, & prout narrat, vel continet Evangelium, exequitur. Quum itaque dicit: Ponit vestimenta sua, deponit & ipse (59) Mandyam. Quum*

induti albis pendentibus inter scapulas capitis, capite tamen birretis quibusdam quadratis coloris ejusdem testis, quas vestes rectus elaboratas a Pontifice dono accipiunt.

(55) Edita sunt haec diaria a Muratori. tom. 17. S. R. I. Vide ibi ad ann. 1481. & 1482. col. 129. Id fortasse factum, quod semel ab eo tempore heni pedilavium in Coena Domini a Pontificibus coeperit tot functionibus occupari.

(56) Vide quae de hoc numero congeriunt Sarnell. tom. 1. epist. 13. Johannes Franciscus Frescobaldus in differt. cui tit. *Pedilavium, seu de numero pauperum, quibus lavandi sunt pedes fer. V. Major. Hobdom. Franc. Ordinis in opulc. cui tit. Duplex lavium*

crum in Coena Domini fideliter exhibitum. Catalan. in caeremonial. Episcop. lib. 2. cap. 24. Bened. XIV. de festis fer. 5. in Coen. Dom. §. 6.

(57) Ostenditur adhuc Romae in Monasterio S. Andreae ad Clivum Soeuri, hodie S. Gregorii nuncupato, mensa lapidea, quae in adnexo S. Barbarae Oratorio prostat. In ea sculptos cubitalibus litteris legisse olim hos versiculos memini.

Bis fenos hic Gregorius pascebat egenos,
Angelus at decimus tertius accubuit.

(58) Vide eruditas in id officium Goarii adnotationes.

(59) Cappa, hoc locis est, Graecorum Episcoporum, cujus descriptionem

vero profert: linteò acceptò praecinxit se: ipse quoque sabano (60) longiori linteamine se succingit. Quum autem ait: mittit aquam in pelvim: mittit & ipse aquam tepidam, & rursus dicto: coepit lavare pedes discipulorum, ipse quoque lavare adoritur, factò initio ab Ostiario ad Oeconomum usque, & Ecclesiae Praefectum, qui est duodecimus. Et uniuscuiusque postquam lotus est pedes abstergit, & osculatur. Quum vero ad Oeconomum pervenit, tunc Evangelium reliquam Sacerdos percurrit. Venit ergo ad Simonem Petrum, & dicit ei &c. Profecto, quamvis in permittendo Presbyterorum in inferioribus officiis ministerio scrupulosiores fuisse Graecos jam (61) supra monuerimus, heic tamen a Presbytero Evangelium canitur, quod fortasse extra liturgiam, & Altaris Ministerium *mandatum* fieret. Eà propterea de causa & a Protopapa in Aula legebatur, quum nulla ibi *canus* mentio fiat. Similiter ab eodem in coronatione Imperatoris Evangelium legi Codinus obiter (62) scribit, tamen quum aliò locò illum ex proposito enarrat ritum, nullam ejus rei ingerat mentionem. Quoniam vero in pedilavio cum cereis ardentibus lavandi pauperes accedebant, cereum deinde etiam Imperatori praebere ad Protopapam pertinuisse hòc (63) locò addit.

IX. Verum in Enthronismo novi Patriarchae aliud ei munus adtribuit Phranzes. Investiturarum usus per annuli, virgaeque traditionem, maximae, in Occidentali Ecclesia saeculis XI. ac XII. Sacerdotium inter ac Imperium, discordiae fomes, in Ecclesiam quoque Graecam ultimis praesertim temporibus irrepsit, potissimum vero ad Patriarcham

R 2

quod

nem habes apud Macr. in eo verbo. Proprie tamen quoddam pallii genus erat Imperatorum, de quo vide Cangium in Gloss. med. Graecit. v. *Mar-*
sin.

(60) Vox item graeca quae manivile asperum, seu linteum villosum ad abstergendum significat. Haud raro linteum illud innuit, quò defunctorum corpora involuebantur, quia & ipsa uncta, ac lota curabantur. Ex varia *β.* pronuntiatione occurrit & *Savanum*, unde factum apud Nostrates

Inservanare. Utuntur hac voce Scholiastes Juvenal. satyr. 14. ad v. 22. S. Gregor. 3. dialog. 17. & 4. 55. aliique. Vide Cangium in Gloss. med. latin. & Macrios fratres.

(61) Vide supra cap. 3. n. 5.

(62) Codin. in eod. libell. cap. 6. n. 14. Verum cap. 17. ubi de coronatione Imperat. agit, nihil habet, quemadmodum neque Johannes Cantacuzenus, qui lib. 1. Histor. cap. 41. coronationis ritum describit.

(63) Codin. eod. cap. 12. n. 7.

quod adinet Cpolitanum , ut observari , non apud ceteros modo eorum temporum Graecos Scriptores (64) , sed apud ipsum Codinum potest , qui & Patriarchae , & Archimandritis , & Abbatibus litui ab Imperatore tradendi formulas describit . Etenim quod annulum spectat , illô Graecos Episcopos nunquam fuisse usos (65) constat , indeque occasionem Cerularium occoepisse , hanc inter alias adversus Latinos struendi calumniam , quod apud eos Episcopi tamquam sponsi annulis uterentur . Sane de electione Josephi Patriarchae agens Nicephorus Gregoras (66) , illum inquit fuisse ab Imperatore *per debita suffragia , & testimonia designatum , & Pastorale Pedum in Imperatorio suggestu veteri more ab ipso porrectum accepisse* . Formulam autem , quâ virgam hujusmodi aurô , gemmisque radiantem Patriarchae Imperator porrigebat , hanc tradit (67) Phranzes . *Sancta Trinitas , quae mihi Imperium donavit , Te in Patriarcham novae Romae deligit . Hôc modô , subdit , e. manibus Imperatoris futurus Patriarcha pedum accipiebat . Magnus Protopapas Palarii benedictionem pronuntiabat* . Cave autem putes de benedictione heic loqui Phranzem , quam in populum Protopapas pronuntiaret , quum haec in sollempni Conventu ad Episcopos usquequaque pertinerit : quinimmo eam *αυτοσως* , quum Imperator post traditum baculum Patriarchae , manum hujus osculatur , eidem Patriarcha (68) impartitur . Sed de benedictione in pedum ipsum , quod

(64) S. Nicephori in Breviario , Matthaei Blastares , Balsamonis Simeonis Thessalonicenf. Nicephori Gregorae , Pachimeris , aliorumque Scriptorum Graecorum loca ad electiones Episcopales quod adinet , colligunt diligenter Lupus diff. 3. de Regia Antistitum nominatione tom. 4. opp. & Thomassin. p. 2. disciplin. lib. 2. cap. 41. Vide formulas apud Codin de offic. cap. 20.

(65) Videfis Epistolam Constantini Cabasilae Metropolitanani Dyrrachienfis ad Demetrium Chomatenum Archiepisc. Bulgariae , hujusque & Petri Patriarch. Antiocheni responsiones lib. 5. Jur. Graec. Rom. tom. 1. pag. 321. , & seqq. Georgius Pachymeres lib. 5. cap. 21. de Episcopis illis agens , quos

ad Lugdunens. Concil. misit Michaë Palaeologus ita habet . *Humanissim illos excepit Papa (Gregor. X.) adeous honoraverit mitris , & annulis , quibus insignibus Episcopos ornari mos illic obtinet* . Ad calumniam quod spectat Michaëlis Cerularii confer Lupum to. 4. opp. differt. in act. S. Leonis IX. cap. 15. calumnia 10.

(66) Niceph. Gregor. lib. 6. cap. 77.

(67) Georgius Phranzes lib. 3. cap. 19.

(68) Simeon Thessalonic. de sacr. ordinat. cap. 9. ita habet . *Nam quum electo sacram virgam propriâ manu tradit , ad eum accedit , & illi caput inclinât , & sicut moris est benedictionem accipit , osculaturque electi Patriarchae manum* .

quod consecrari, ac benedici antequam traderetur in utraque Ecclesia in more (69) positum fuit, intelligendum Phranzem suspicor. Nisi forte benedictionis nomine faustas acclamationes, quae in Enthronismis hujusmodi ad multos annos augurantur, innuere potius voluerit. Diversa autem apud Graecos Latinis litui forma est. Isti in summitate curvum, ac retortum usurpant, ac in ima reflexum; at vero Graeci (70) & Orientales quatuor, aut quinque pedi formas habent. Nonnullorum summa pars in globum eburneum desinit; aliorum vero duorum animalium, puta serpentium, aut leonum capitibus eboreis mutuo se implicantibus, aut

re-

(69) Antiquas baculi benedictiones ex ordin. Roman., & aliis Ritualib. libris colligit Catalani ad Pont. Rom. tit. 12. §. 27.

(70) De diversis baculorum formis, inscriptionibus, & litteris, quibus ornabantur, confer Card. Bona *De Liturg.* 1. cap. 24. §. 15. *Gavantam in Rubric. Missal.* p. 2. tit. 1. in fine. Cangium, & Macrium in voce baculus. Goar ad *Eucholog.* pag. 153. edit. Paris. Catalani in *Prologom.* ad Pontif. Rom. cap. 20. & tit. 16. §. 17. Porro quam virgam Pastoralem nostrates, pedum, Ferulam, baculum, Cambucam, Cambucam, Crociam dixerunt; Graeci vocantur *Baxampius*. Sic act. 7. octavae Synodi de Phorio, Marinus sedis Romanae Vicarius. *Αφαρ εις τιν βακμπιαν εκ χειρος αυτου. Tollito baculum de manu ejus.* Inter Episcopos solum Rom. Pontifex illa non utitur, tum propter historiam, tum propter mysticam rationem, ut loquitur Innocent. III. in cap. 1. de sacr. unctio. Utraque ex Innocent. exponit S. Thom. in 4. dist. 24. q. 3. ad 8., aliter tamen Durand. *Mimat.* in *Rational.* lib. 3. cap. 15. Illud nihilominus certum, utos olim baculo Roman. Pontificis, ut invictis argumentis ostendit Georgius I. de Liturg. Roman. Pontific. cap. 9. Quid enim aliud erat illa ferula, quam accipiebant Pontifices Romani, quam manu gestabant, quam sibi praeferri faciebant, quaeque Antipapas, quum exauctorarentur privatos legitimus or-

do Rom. 12. Cencii apud Mabillon. tom. 2. Musei fol. 211. de inauguratione Papae agens: *Electus sedet ad dexteram in sede porphyrica, ubi Prior Basilicae S. Laurentii de Palatio dat ei ferulam, quae est signum regiminis, & correctionis.* Anonymus apud Baron. ad ann. 1100. n. 5. de election. Paschalis II. loquens: *Est locatus, inquit, in utrisque curculibus, scilicet eburneis: data est ei ferula in manu.* Luitprandus lib. 6. cap. 21. de exauctoratione Benedicti V. Antipapae: *Pallium sibi abstulit, quod simul Pontificali ferula, quam manu gestabat, Domino Papae Leoni reddidit, quam ferulam idem Papa fregit, & fractam populo ostendit: De praelatione ferulae per Sacristam vide supra adnot. 35. ex Caeremonial. Patricii. Ludere propterea operam videntur, qui aliud per hanc ferulam intelligere malunt. Baculus, inquit Honor. Augustod. lib. 1. cap. 216. *virga Pastoralis, & caputia, & ferula, & pedum dicitur.* In vita Aldrici Episcopi Cenoman. n. 44. apud Cangium v. ferula. *Misit ei baculum Pastorale, quod ferula vocatur.* In vita S. Odonis Abb. Cluniacens. apud Mabillon. *Et Episcoporum more ferulam manu tenebat.* Confer eund. Mabillon. *faecul.* V. Bened. ad an. 942. pag. 165. Habuisse apud se coevam S. Gregorio M. ejusdem imaginem, baculum manurentem, cruce commissa in fastigio non recurvum, Macrius laud. loc. testatur.*

respicientibus ornatur. Sunt qui cruce commissâ, sunt qui immixtâ tantum instar litterae Tau ad verticem distinguunt. Postremo Maronitae radiante sphaerâ, supra quam crux eminet, fastigium insigniunt. Porro cujusmodi ex his formae fuerit Cpolitani Patriarchae pedum, me adhuc latet. Illud scio hos Patriarchas non minus ac lampadem, pedum etiam ante se duxisse, quum procederent, quemadmodum de Josepho Patriarcha Ferrariam ad Concilium adventante (71) narrat Sguropulus. Innuere quoque Balsamon (72) videtur peculiare hoc fuisse Patriarchae privilegium, ut baculum, & saccum, & polystaurium, & sticharium cum littera γ referret. Sed ut in polystaurio haud ex vero differuisse superius (73) observavimus, ita & in baculo errasse tutius dixerim, quum eò omnes Graecos Episcopos usos fuisse notissimum sit; nisi, quod conicio, alia fuerit Patriarchalis baculi forma, ad quam adludit.

(71) Narrat Sguropulus lib. 4. hist. Synod. Florentin. Josephum PC. ad Eugenium Rom. Pont. ingressum, pedum, quod ante ejus equum ad Papae usque Palatium familiaris quidam illius elevatum gestaverat, in manus somnasse: egressum vero, in gestatoria theca ocludi jussisse. Idem esto iudicium de Rom. Pont., cujus ante se ferulam in itinere ferri mos erat. Communem olim, & ceteris Episcopis fuisse hunc ritum facile erues ex Cypriano lib. 2. vitae S. Caesarii Arelat. *Quum vir Dei*, inquit, *Caesarius per eandem pergeret Ecclesiam, Clericus, cui cura erat baculum illius portare, quod Notariorum officium erat, oblitus est.* Vide Marten. 1. de ritib. 8. art. 10. §. 18. Hinc manavit usus ut Episcopi Pontificaliter parati, quum eo non utuntur, ante se deferri faciant, de quo *Craffus de caeremoniis Cardd. & Episcop. & Caeremonial. Episcop.* lib. p. cap. 17. §. 6.

(72) Balsamon. *relat. in jur. Graec. Rom. tom. 1. pag. 446. & seq.*

(73) Vide supra cap. 5. adnot. 78. Etenim Baculus non tam Pontificalis igitatis, quam Praefecturae cujus-

libet inigne fuisse videtur, ut pluribus Benedictus Haftenus lib. 3. disquisit. Monasticar. tract. 5. disquisit. 5., ubi ea de causa a Monachorum Praefectis gestatum demonstrat. Sane Petrus Blefensis, S. Bernardus, aliique, qui Abbatum sollicitudinem quâ Pontificalia insignia a Romanis Pontificibus extorquere conati sunt, improbarunt, baculi neutiquam meminere. *Mitra*, inquit Blefensis ad Guilielmum scribens fratrem suum Abbatem Maniacensem epist. 90., *annulus, atque sandalia in alio, quam in Episcopo quaedam superba elatio est... quod gravitalia in multo, hoc sandalia in Abbate.* Confer Vanespemium p. 1. jur. un. tit. 31. cap. 6. Verum Abbatibus, nonnisi albidò velò ex more vetusto in eo appensò baculum, & certis dumtaxat diebus, in quibus Pontificalia exercere possunt, hodie deferre licet; quod non modo illis Alex. VII. decreto generali circa usum Pontificalium die 27. Septembris 1666. editò praecepit, sed & Bened. XIV. litteris a S. Congregatione Episc. & Regul. pro illius decreti executione dari jussis, nuper sancivit.

X. Postremum, quod sciam, Palatini Protopapae munus eruo ex Cedreno. (74). Quum in Aulae Cpolitanae Capella non modo sanctissimae Crucis lignum, sed & innumera SS. MM. lipsana servarentur, Protopapae erat cum illis pretiosis pignoribus ad exercitum; quum oportebat, prodire, ut jure jurandò super eis exactò, adigerentur milites, ut Religionem, ac Imperium, etiam sanguinis impendiò tuerentur. Non semel id factum, flexò ab univèrsis copiis poplite in Graecorum historia legimus. *Missus*, inquit Cedrenus, *Protopapas Palatii cum bonorandis lignis, praeparavit omnes ad ea adoranda.* Id autem & in procinctu ad aciem factum. Et quidem morem juramenta ad vivificae Crucis, ac Sanctorum Corporum contactum exigendi in utraque Ecclesia viguisse (75), vel una Vigilii Papae de Sacramento Cpoli in Basilica S. Petri in Hormida a iudicibus praestito, quae in quadam epistola ejus (76) est, narratio ostendit. *Dum supradicti Iudices, inquit, posuèrunt indiculò super altare, & catarracta B. Petri Apostoli, & super crucem, quae de ligno Passionis Domini habet inelapsam, sed & super claves B. Petri Apostoli praestiverunt corporale juramentum.* Verum de his haecenus.

CA-

(74) Cedren. a Thomaß. laud. p. 1. disciplin. lib. 2. cap. 111. num. 17. & a Bulingero in appendic. 2. ad libros de Imper., & Rom. Imperio, in qua agit de offic. Eccl. Cpolitanae, quos con-

ter.

(75) De hoc ritu vide Marten. 3. de ritib. 7. num. 2. & seq. ac Benedic. XIV. de Synod. lib. 4. cap. 7. n. 6.

(76) Vide epistol. 15. Vigilii Papae tom. 5. collect. Labbaei fol. 330. edit. Paris. Cataractam hoc loco intellige cancellum ferreum, quo munebatur sepulchrum, seu confessio

S. Petri, ut Cangius hoc verbo exponit. Sunt enim hujusmodi catarractae fores clathratae ex lignis, vel ferro cancellatim compactae. Claves autem B. Petri erant claves aureae, vel argenteae, in quibus scobs tenuissima e vinculis B. Petri erasa includebatur, quae mitti Romam solebant. Vide Baron. in not. ad Martyrol. die 1. Augusti, & eundem Cangium v. *claves*. An autem hoc loco claves potius quibus catarracta clauderetur Vigilii intellexerit, eruditus lector coniciat.

Accuratae de Deuteris Graecorum notitiae . A Diptrychis Ecclesiasticis nomen habuisse omnino falsum . Multo autem minus a dipthera factum vocabulum . Notissima vocis origo ab numero ordinali . Quid inter Deutereos, & Deuterarios ex usu apud Graecos : discriminis? Deuteri Ecclesiae Copticae officia, ac locus . De Deutereo etiam Diaconorum nomina .

PROTOPAPAS in Ecclesia Graeca Deuteri pone sequuntur, nec nonnisi raro ab illis, quorum in officio quasi Vicarii erant, invenies esse se junctos . Qui non multis ab hinc annis in controversiis, quae Reginos inter Archiepiscopos, & Ecclesiam S. Mariae de Catholica Graecorum nuncupatam exarserant, hinc & inde scripsere Caussidici, multum in hoc nomine interpretando ludentes, nimis se jejunos in Ecclesiasticis aevi antiquitatis Byzantinis prodiderunt . Eorum (1) uni fucum facit sphalma illud, quod hoc nomen in non paucis viciniorum temporum tabulis perperam Dipthereus scribi solet . Hinc statim intulit a Diptrychis (2) nomen, eumque esse Deutereum putavit, cujus

mu-

(1) *Difesa della Real Giurisdizione intorno a Regj divisti sulla Chiesa Collegiata appellata S. Maria della Cattolica della Città di Reggio. Autore O. S. V. fol. 163.*

(2) De Diptychis Ecclesiasticis, literatis, quae nomina continebant in primis Episcoporum vita sanctorum, qui in ea Ecclesia orthodoxe floruerunt, & potiorum sedium, quibuscum communio erat: vivorum deinde, & mortuorum, legendi Stephanus Duranti de ritib. lib. 2. cap. 43. 79., sive potius Petrus Danesius Episcop. Varenensis, ut putat Marten. in praefat. ad tom. 1. & 3. de ritib. Card. Bona 2. liturgicar. cap. 12. Lupus differt. de S. Synod. cap. 8. tom. 2. opp. Card. Norisius in simili differt. de S. Synod. cap.

5. Mabillon. liturg. Gallican. lib. 1. pag. 43. Lebrun 4. liturgicor. diff. 15. p. 2. art. 3. §. 3. Berlendus de oblat. pag. 171. edit. Venet. 1376. Cangius in Gloss. med. lat. hoc verbo, & infiniti. Sed ad Graecorum diptycha quod spectat, Habert. ad Pontifical. Graecor. pag. 156. edit. Paris. 1643. Goar med. graecit. v. Διπρυχα. Erant & figurata ad alium usum, sive sacrum, sive prophanum, de quibus Sebastianus Donatus, in tribus libris Italice de Dyptychis antiquorum, Papebrochius tom. 1. Maii pag. 60. & seqq. Bonavrosius in observat. de trib. Diptychis eburneis Italice. Nuper autem & clarissimi Paciaudus, & Mamachus: ille in opere de cultu S. Johann. Bapt. diff. 6. cap. 4. ille in originib. Christian. lib. 4. tom. 5. pag.

munus eo spectaret, ut sacra diptycha tum Episcoporum, quum viventium, ac denatorum scriberet, ac conservaret. In qua re illum lapsum esse tam est manifestum, quam certissimum, nusquam Dipthereum, sed Deutereum occurrere in officiis Graecarum Ecclesiarum. Diptycha in primis litterata, seu (3) tabellas illas in quibus nomina Episcoporum, celebriorumque fidelium, quae in canone liturgiae recitabantur scripta erant, non ad alios, quam ad Episcopos componere pertinebat, quorum dumtaxat erat, sive vivos, sive defunctos recipere in Ecclesiae communionem. Servare vero ad ejus Ecclesiae Scevophylacem spectabat, cujus diptycha erant, quod ea inter sacra cimelia recenserentur; vel quia, ut plurimum, ex eburnea, aliave pretiosiori materia pugillares illi opercula haberent, vel quia Patrum orthodoxorum memoriam continerent, autro contra aestimandam, & fraudibus, erosionibusque haereticorum saepe subjectam. Ex Deutereo propterea doctissimus hic Cassiodorus Scevophylacem fecisse videtur.

II. Haec autem ne nos temere dixisse videamur, ad ea confirmanda Ecclesiastica monumenta non desunt. Magnis saepe animis certatum (4) de nominum quorundam e diptychis erasione, & Synodice etiam discussum est; neque id juris, nisi ad Episcopos, Synodosve relatum, neque ab aliis, nisi a Scevophylacibus exhibita diptycha sunt. Anno DXXVIII. Justinò ad Imperium evectò, ejectisque Eutychianis, in solemni Johannis Patriarchae Cpolitani ad Ecclesiam introitu (5), ab

S

eo

pag. 493. & seqq. Nonnulla habet & Trombell. *Arte di conoscere i Codici* cap. 8. De prophanis dixi ego & aliqua in dissert. ad inscription. Reginas, ubi de T. Erveni pugillaribus eboeis, Templo Apollinis Majoris Reginorum legatis in lapide de quo Gruter. tom. 1. fol. 174. n. 2. & 7. Fabrett. fol. 619. & in correctionib. ad Gruter. fol. 2. Murazor. tom. 1. fol. 475.

(3) Dicta enim Diptycha sunt *αριστα* *δισ* *πρυχα* bis nimirum, & *πλικά*; & triptycha ex simili ratione aliquando nuncupata sunt, quod ter plicarentur, quemadmodum & Pentaptycha,

& Polyptycha, quae voces & apud non sacros Scriptores pro libellis designandis occurrunt. Vide Turnebum 9. ad verfar. 23. Gothofred. ad l. 2. C. de discussorib. lib. 10. Cassiodorium 5. Epistolar. 16. immo & S. Gregor. lib. 7. epist. 40. indict. 2.

(4) Confer Card. Bona 2. liturg. cap. 12.

(5) Vide Baron. ad ann. 518. a n. 15. ad seqq. Confer & actorum relationem apud Labb. tom. 5. Conc. insertam Conc. Cpolitano sub Menna anno 536. act. 5. pag. 178. & seqq.

eo Diptychis sanctas quatuor Synodos, ac S. Leonis Papae, & Euphemii, Macedonique Patriarcharum nomina restitui populus postulavit. Sed quoniam, ut canonice id fieret, (agebatur enim de re ex partium studio jamdiu in controversiam ducta), adunari Synodum postulasset, urgente nihilominus populo jure suo utens inscripsit, & quartâ deinde die ad Synodum retulit. Similiter Apameensis Ecclesiae Clerus (6) in libellis Cpolitanae sub Menna Synodo insertis de Petro Episcopo suo questus est *quod e sacris Diptychis sanctorum suorum Parrum vocabula deleveret, virorum, qui honeste ac sancte vixerunt*. Deinde quum Justinianus Imperator in trium Capitulorum celebri controversia certior fieri voluit, an Theodori Mopsuestiae Episcopi nomen e sacris Diptychis erasum fuerit, Johanni Anazarbi seu Justinopolis secundae Ciliciae, in qua Mopsuestia erat, Metropolitanae, & Cosmae Mopsuesteno Episcopo Divales anno 101. ad Synodum convocandam direxit, inquirendumque, unde erant nominis origo manasset. Synodo autem coactâ, Episcopi efferuntur (7) in hunc modum loquentes. *Reverendissimus sacrorum custos vasorum istius Sanctissimae Ecclesiae adferat ad considerationem nobis, & recitationem sacra diptycha, in quibus sanctae memoriae Sacerdotum ipsius optimae Civitatis continentur vocabula*. En ut illorum custodia ad Scevophylacem pertinebat. Tum Johannes illius Ecclesiae Presbyter: *Secundum jussionem, inquit, vestrae sanctitatis, inter sacra vasa, quae a me servantur, habentes diptycha, illa protuli, & ad recitationem porrigo. Habeo autem & duos alios (8) membranaceos quaterniones veteriores istis, quae nunc sunt, & recitantur, & ipsos protuli, sicut videris (9).*

Plu-

(6) Consule hanc eandem Synod. sub Menn. act. 5.

(7) Constant haec ex actis in S. Synod. relat. collation. 5. apud Labb. vel Harduin. Confer & Lupum laud. adnot. 4.

(8) Diptycha litterata ex membranis etiam fieri solita, quae postea operculis citrinis eboreis, vel ex alia materia operiebantur, ostendi plene in meo ad Regina marmora opusculo, quod propediem in lucem efferam.

(9) Ut obiter exemplum habeant adolescentes Diptychorum Ecclesiasticorum, Diptycha illa sic habebant: *Pro requiescentibus Episcopis Protogene, Zosimo, Olympio, Cyrillo* (heinc erasus erat Theodorus, & suffectus S. Cyrill. Alexandrin.) *Thoma, Bastiano, Auxentio, Palatino, Jacobo, Zosimo, Theodoro, Simeone*. Legebantur autem a Diacono in canone Missae. Sic restituitis quatuor Synodis, & S. Leonis ac aliorum Patriarcharum memoriis, de

Plura in eam rem coacervari exempla possent; sed satis haec arbitramur, unde nihil cum Deutereis commune habuisse ejusmodi Diptycha perspicuum fit. Quod si ad ea fortasse Diptycha recurrerit quispiam, quae fidelium nuncupabantur, quaeque, ut Card. Bona (10) scite monet, in Missa neququam legebantur, & quibus sane recitandis nec menses, nec fortasse anni sufficerent; neque porro, si venerabilis antiquitatis monumenta scrutemur, rem confici puto. Nam quum ex veteri disciplina nonnisi Episcopi baptizarent (11), eaque propter in Cathedralibus ut plurimum Ecclesiis baptisteria essent, jam etiam ad Episcopos baptizandorum nomina recipere, & inscribere pertinebat. *Date mihi nomina*, inquit S. Gregorius Nyssenus (12), & *ego ea inscribam libris sensibilibus*. Non diffitendum quidem, & ad Parochos, Curionesve ob multitudinem baptizandorum, ut baptismi, ita & istam delatam esse facultatem, imo & in Ecclesia Graeca (13) citius fortasse, quam in Latina obtinuisse. Verum Deutereos, qui secundi ubique sunt a primis Cathedralium Presbyteris, vel locorum Curionibus, eò prae illis donatos fuisse munere, si a solo inscripti nominis sphaemate expiscaris, oleum certe,

S 2

&

de quibus supra. *Tempore Diptychorum inquit Relatio, de qua adnot. 5. cucurrit omnis multitudo cum magno silentio circumcirca altare: & quum solum lectae fuerint a Diacono adpellationes praedictarum quatuor Synodorum & sanctae memoriae Archiepiscoporum Euphemii, Macedonii, & Leonis, voce magna universi clamant: Gloria tibi Domine. Et post haec cum omni modestia completa fuit cum Deo divina liturgia.* Mabill. in Annal. Benedict. ann. 859. n. 3. pag. 76. animadvertit Diptychorum nomina in sacris, ad aures Sacerdotis a Diacono fuisse recitata: & quidem silenter, ut Lebrunius laud. loco ostendit, saltem in Ecclesia Occidentali ex Folcuino Chronic. Laub. cap. 7. Etenim de Orientali secus omnino videtur. Quippe & aevò suò questus S. Hieronym. est in cap. 11. Hieremiae v. 15. *Nunc publice recitantur offerentium nomina, &*

redemptio peccatorum mutatur in laudem, ex quo loco offerentium nomina, vivorum minimum, palam enuntiata fuisse constat. In Occidente item Diptycha a Subdiaconis etiam fuisse lecta ex eodem Folcuino idem observat Lebrunius.

(10) Card. Bona laud. adnot. 2. n. 2.

(11) Vide hac de re Martenium lib. 1. de ritib. cap. 1. art. 3. n. 2. & seqq. & art. 2. n. 15. Bened. XIV. tom. 1. instit. Pastoral. inst. 1. Chardonium tom. 1. hist. sacram. cap. 10., & 17.

(12) Nyssen. in orat. adversus eos qui baptismum differebant. Confer eund. Martenium 1. de ritib. 1. art. 10. per tot.

(13) Id ex Constitutionib. Apostolicis lib. 3. cap. 10. colligitur, pro ea saltem Ecclesia, in qua primum editae sunt. Vide hac de re Catalanum ad Ritual. Rom. tom. 1. tit. 2. §. 13. egregie differentem.

& operam perdes; Ipsorum qui baptizabant Presbyterorum, id erat officium. Donatos illò Deutereos jure contendes, quum & ipsi Curiones evasere; quò sane tempore fidelium Diptycha adeo minimò pretiò haberi coeperunt, ut vix eò nomine digna censeantur.

III. Modestior alter Caussidicus (14) ubi & *Diptereum* in nonnullis tabulis, in aliis etiam *Dyctereum* scriptum comperisset, conjicere se posse arbitratus est, si primam lectionem sequi malumus, a dipthera (diphtheram potius scribere debuisset) arcessiri posse veriloquium, hoc est a membrana, quod fortasse servator, & custos esset Ecclesiae membranarum. Et hic itaque ex Deutereo Carthophylacem fecit. Profecto $\Delta\iota\phi\theta\epsilon\rho\alpha\nu$ pellem, exuvium, membranam etiam in qua scribitur, apud Graecos esse compertum est. Nam & Jones $\beta\iota\beta\lambda\alpha\varsigma$ libros dicere $\Delta\iota\phi\theta\epsilon\rho\alpha\varsigma$, quod ad scribendum ob papyri penuriam pellibus uterentur (15) Herodotus scribit. Eò primitus nomine, caprae Amalthae (16), quae Jovem lactaverat pellem censitam fuisse fabulantur, inque ea illum omnia scribere, quae fierent. Inde illa duo adagia manarunt: *Diphtheram sero Jupiter inspexit: Antiquiora Diphthera.* At vero, quemadmodum in hoc postremum observat Erasmus (17), sicut quae nec in Historicorum litteris extarent, nec in hominum memoria servarentur, ea veluti ex Jovis dipthera petita dicebantur: ita sane de hac conjectura dici posset, quum nemini in tota retro antiquitate notum fuerit hoc officium Deutereorum; quinimmo ad Carthophylaces pertinuisse vulgatum sit. Mirum proinde ut mihi fuerit, cl. Virum Pompilium Rodotà hominem Graecum, & rei Ecclesasticae Graecorum fatis peritum (18), in eam facile descendi-

(14) Ragioni a favore della Giurisdizione ordinaria dell' Arcivescovo di Reggio sopra la Chiesa di S. Maria de' Greci detta volgarmente la Cattolica. Et iterum apologia istorica, critica legale a favore della giurisdizione ordinaria dell' Arcivescovo di Reggio sopra la Chiesa di S. Maria de' Greci detta la Cattolica. Auctore Antonio Zavarrone Episcopo deinde Tricariensi Romae 1735. cap. 19. hujus edit.

(15) Vide Robert. in thesaur. ling. latin. hoc v.

(16) Confer hac de re Lactantium i. instit. cap.

(17) Erasmus Chiliadib. in hoc adagio.

(18) In originib. Rit. Graeci in Italia Romae 1758; lib. 1. cap. 8. fol. 266. & seq. una tamen nobiscum sentit fol. 404.

disse sententiam , ut etiam putarit ab ea voce Deutereorum etymon deduci posse , eosque fuisse , quibus membranarum Ecclesiae , ac privilegiorum cura , atque custodia commissa fuerit . Adducit in eam rem vir cl. ex Graecis Canonibus , alterum Laodicenum XV. (19), alterum quod Nicaeno Conc. adtribuit, ex quibus Diphtherae nomen in usu Ecclesiastico pro Codicibus ad Chori, vel Psalmodiae usum destinatos summi , confici plane arbitratur . Porro in utroque membranas indigitari ex quibus in ambone legebatur , canebaturve haud inficias imus . Zonaram quoque , quem laudat , ad eum canonem Laodicenum recte putasse , diphtherae ibi nomine , ecclesiasticos libros fuisse a Patribus adpellatos , ingenue fate- mur . Qui enim in ambonibus , nisi Ecclesiastici libri legerentur ? At inde , aut eos qui custodirent , aut qui ex eis legerent , psallerentve , Diphthereos fuisse vocatos , eosque in Graecanica antiquitate reperiri haud certe convincet , quum ceteroqui Deutereorum veriloquium aliunde conspicuum sit . Illis enim nomine eos potius donatos fuisse concederem , qui diphtheras (20) ipsas , seu pelles , sive curarent , sive componerent , & expolirent .

IV. Verum modestus aequae , ac doctus ut erat alius iste Caussidicus , alteri nixus lectioni , ex graecis quibusdam vocibus , quae vulgo a nostris usurpari solent , rem tandem acutius tetigit , satis licet non explicaverit . Quum enim ab indigenis nostris exuvias illas , quas Bombyces , in quorum cultura tota sunt , secundo deponunt exuvias *disteri* , quemadmodum & quas primum *πρωτας* , & quas tertium *τριτας* ex graeco more adpellari consuevit diligenter observasset : felicius hoc unum

(19) Ita canon . *Quod non oportet praeter Canonicos Cantores , qui ambonem ascendunt καὶ ἀπὸ διφθερας λαλλήτων , atque ex diphthera canunt , alios quoslibet canere in Ecclesia . Alii Interpretes heic vertunt : ex codice : alii : ex membrana . Vide Vanespen in hunc can. tom.7. opp. Eundem prope sensum habet canon alter , quem neque in Arabiorum , quā utor canonum editione reperi . Non oportere laicos ambonem ascendere , sed eos solos , qui ordinati*

sunt ad legendum , vel canendum ex diphthera .

(20) Dicta enim Diphthera sive a δέφω excorio , sive a δι καὶ φθερα *corrumpto* , quia exterius raditur , attenuaturque , ut corrumpi videatur , quemadmodum Schrevelius observat . Inde eò nomine donata sunt , & librorum opercula , & pastorum vestes , ac tentoria quod ex pellibus essent . Confer Lexic. Philologic. Mathiae Martinii .

unum inde coniecit, Diciturum, ut ipse scribit, personam inuenere potuisse in secundo gradu conlocatam. Apud Macrium nimirum, ac Dumortierium, vocem *Deuterarius*, seu potius *Deuterarius* viderat, sed in ancipiti stetit, quum ad Monachos pertinere novisset, ne ex Presbytero faceret cucullatum. Et reipsa quidem, Graecorum Deutereus, quo de agimus, non nisi Deuteropapâs erat, ut recte Junius exponit (21) probante Gretzerô. Nam & a Codino δευτερεύων ἢ ιερέων, idest *secundus*, vel *secundarius* Sacerdotum in Ecclesia Cpolitana nuncupatur. Quod si frequentius, primâ dumtaxat voce in texendis officiorum catalogis usi Scriptores sunt, id factum quia ex proximo antea Protopapae vocabulo, significatio suppleretur. Deuterarii autem secundas in Monasteriis post Abbatem partes, simili ratione, sed inflexa aliter nominis derivatione, obtinebant. Hujusmodi sunt, qui in Conc. Cpolitano sub Menna (22) occurrunt *Flavianus Presbyter, & Deuterareus Modesti Abbatis Monasterii Lycaoniorum nuncupati & Anastasius Presbyter, & Deuterarius sancti Philippi in Brephotrophio*. Sic, quem S. Gregorius in Dialogis Monasterii Praepositum dixit, ηνωσῆρις δευτεροπρίον Monasterii *Deuterarium*, in illorum in graecam linguam traductione vertit (23) Zacharias Papa.

V.

(21) Vide Gretzer. lib. 1. in Codin. cap. 10. n. 5. edit. Reg. Paris. cum Goar. 1648.

(22) Conc. sub Menna ann. 536., ubi act. 1. inter 87. Monachos Anthimi accusatores leguntur: Φλαβιανός πρεσβύτερ, καὶ δευτεράριος ἢ Μοδῆστι Θεοφιλεσῶν πρεσβύτερ, καὶ Ηγούμεν, τῆς μονῆς ἐπικλῆς τῶν Λυκαόνων ἀξιώσας ὑπεγράψα. *Flavianus Presbyter, & Deuterarius Modesti Deo amantissimi Presbyteri, & Hegumeni, mansionis cognominatae Lycaoniorum, qui postulavi, subscripsi*. Et Αναστάσιος πρεσβύτερ καὶ δευτεροπρίον ἢ ἅγιος Φιλίππου τῶ Βρεφοτροφίῳ. *Anastasius Presbyter, & Deuterarius S. Philippi in Brephotrophio*. Notanda quoque subscriptio est Constantis Archimandritae, celebris Monasterii S. Dii Cpoli. Προτάξας τῇ ἰδίᾳ μὲν

χειρὶ τὸν τιμιὸν σταυρὸν, καὶ τὸ ὄνομα μὲν ὑπεγράψας τοῖς δὲ λιβέλλοις διὰ χειρὸς Στρατονίκου, καὶ Δευτερεαρίου μὲν. *Percutiens manu mea propria honorabilem crucem, & nomen meum subscribens; libellis vero per manus Stratonici, & Deuterarii mei*. Quo ex loco, alterius aliter inflexae derivationis exemplum habes.

(23) Confer lib. 1. Dialogor. cap. 1. 3. & 7. cum versione Zachariae, licet in hoc constans non fuerit. Adisus Ducangium in Gloss. mediae Graecit. ad hanc vocem. At vero quem secundum Defensorem dixit S. Gregor., hunc δευτερεύων τῶ Δεφεροσῶν, *Deutereum non Deuterarium Defensorum* vertit Zacharias lib. 4. cap. 31. Porro nomen δευτεροπρίοντος in aliis quoque etiam haud Ecclesiasticis officiis eodem modo usurpatum constat. Secundarium scilicet

in

V. At vero ne toti in verbis simus, quae de Deutereo diximus, ex ejus in Ecclesia Cpolitana officio supra omnem fidem collocantur. Anonymus, qui Protopapae statim Deutereum subdit, praecipuum illius munus exponit hōc modō (24) Ο Δευτερεύων, όταν λείπει ὁ Πρωτοπαπᾶς, κρατεῖ τὸν τόπον αὐτῆ. *Deutereus, seu secundarius, quum deest Protopapas, tenet locum illius.* Deinde, & hōc pactō Codex Allatianus (25) Ο Δευτερεύων λειτουργεῖ καὶ αὐτὸς μετὰ τῆς Αρχιέρως, όταν λείπει ὁ Πρωτοπαπᾶς, ἔχει ἐν τῇ Εκκλησίᾳ τὰ προτεῖα πάντα. *Deutereus celebrat & ipse cum Pontifice. Absente Protopapā habet in Ecclesia omnes primatus.* Alius quoque Catalogus ex C. Regio (26) apud Cangium ὁ Δευτερεύων εισοδεῖ τῶς ἱερεῖς, ἐσὺν ἢ ἐν Πρωτοπαπᾶς, καὶ ἀρχει τῶν ἱερέων τῶν Πρωτοπαπᾶ. *Deutereus introducit Sacerdotes, si non adest Protopapas, & primatum obtinet Sacerdotum post Protopapam.* Similiter (27) Codinus ὁ Δευτερεύων τῶν ἱερέων εισοδούων τῶς ἱερεῖς, καὶ φέρων τὰ δευτερεῖα τῆς Πρωτοπαπᾶς. *Deutereus Sacerdotum, seu secundarius Sacerdotum introducit Sacerdotes, tenetque secundas a Protopapa.* Nec deest Euchologium (28), in quo δευτερός ἱερεὺς secundus Sacerdos occurrit, quod ad Πρωτοιερέα; seu Πρωτοπαπᾶν *Primum Sacerdotem* referatur. Theodosius quoque in Turcograecia pag. 218. ὁ μὲν, inquit, Πρωτοπαπᾶς πρῶτος τῶν ἱερέων; ὁ δὲ δευτερεύων, μετὰ τὸν Πρωτοπαπᾶν οφφικίον. *Protopapas quidem primus est Sacerdotum; Deutereus vero, post Protopapam officium.* Hinc plane vides Deutereum inter Ecclesiae Presbyteros *Deuteropapatem*, id est Presbyterorum secundum fuisse, atque Protopapae vere τοποτηρητὴν *locum tenentem*; ejusque vice, eō absente, singulis illis officiis fungi oportuisse, quae ad illum spectabant, con-celebratione cum Pontifice ne quidem exceptā. Quinimmo & hanc illi simul cum Protopapa fortasse convenisse, jam supra, quum de Protopapa ageremus, innuimus. Ut igitur Protopapam secundas a Pontifice tenere recte Codinus dixerat; ita & heic adposite, opportuneque, Deutereum secundas a Pro-

in aliquo munere innuit. Vide Basilicor. lib. 6. tit. 25. Apud Allat. lib. 2. de consens. utriusq. Eccl. cap. 12. in sententia lata adversus Niphonem Bogomilum Gregorius Secretarius Deuterei, & Johannes Secretarius Picernae leguntur.

(24) Anonym. loc. supra saepe laud. in expositione Chori sinistra.

(25) Apud Goarium ad cap. 1. Codini n. 43., & apud Cangium in Glosfar. med. Graecit. v. ΔΕΥΤΕΡΕΥΩΝ.

(26) Loco mox laudato.

(27) Codin. cap. 1. n. 31. in penta-de 5.

(28) Eucholog. pag. 292. edit. Parisi ubi de ordinatione Presbyteri.

topapa, cujus vices gerit, obtinere, animadvertit.

VI. Sed quid εισδοῦων τοῖς ἱερέσιν hęc sibi locō velit, quōve Deutereus introduxerit Sacerdōtes obscurum profecto est, & densis adhuc tenebris obsitum. Putavit Junius (29) in Tribunal introductos, si quam agendam causam habuerint, ut illi objicit Gretzerus: quippe voce Βήματος, illum in ritibus Ecclesiasticis explicandis ita fuisse abusum videri, ut Diaetrium potius, non altare, vel Sanctuarium intellexerit, jam alias (30) observavimus. Castigat & hęc locō illum Gretzerus, tum vel maxime quod εισδοῦειν est esse aliorum in sacris ministeriis functionibus, supplicationibus ducem, & quasi antecessorem, & ductorem. Hinc eo id muneris spectasse colligere cuiquam licet, ut Deutereus officia in Sanctuario, vel altari Presbyteris partiretur, adtenderetque, ut in iis, eorumque actibus, quisque adposite, & ex ordine se gereret. Quod equidem munus ad Diaconos quod adinet, a Deutereo Diaconorum exerceri paulo post Codinus (31) idem subnectit Ὁ Δευτερεύων τῶν Διακόνων Πρῶτος τῶν κοινῶν Διακόνων, ἢ εισδοῦων τοῖς Διακόνοις. Deutereus Diaconorum primus est inter communes Diaconos, & introducit Diaconos. Inter communes, inquit, Diaconos (32), quia Exocatacoeli extra sphaeram erant reliquorum Diaconorum, atque inter hos erat Archidiaconus Diaconorum πρῶτος, seu Protodiaconus, de quo, ejusque Deutereo nonnulla (33) tertio capite delibata. At hujus muneris nulla apud Anonymum, aut in Allatianis mentio, quod utrobique (34), Introductor, distinctō ab Deutereis officio legatur, cujus tamen non ullum amplius apud Codinum vestigium. Quamobrem de Deutereo etiam Diaconorum hoc dumtaxat subdit (35) Anonymus: Deutereus Diaconorum, si absit Archidiaconus ejus locum servat. Sublatō itaque introductore, Deutereis, jam Codini aevō hae partes additae; quō etiam tempore, Archidiaconatu, ut conjecimus (36) in Chartophylacem translato, remanserat tamen Diaconorum Deutereus, cujus

(29) Vide Gretzer. lib. in Codin. cap. 10. n. 5. qui eum castigat.

(30) Confer supra cap. 6. n. 5.

(31) Codin. cit. adnot. 27. n. 32.

(32) Confer Goar ad cit. Codini loc. n. 44.

(33) Vide supra cap. 3. n. 5.

(34) Adifis Catalogum Anonymi supra relat. cap. 5. n. 2.

(35) In fine explicationis Catalogi.

(36) Vide supra cap. 3. adnot. 34.

in coronatione Imperatoris, ad illi, & Patriarchae acclamationes adcinendas speciale munus (37) alibi Codinus enarrat. Ceterum vereor, ne introductiones hujusmodi ad altare dumtaxat, ejusque mensam recipiendae Eucharistiae causâ potius pertinerent, quod in tanta rerum caligine aliis lubens decidendum permitto.

VII. Etenim nonnullas quoque partes in sollemnibus liturgiis habuisse Deutereos, ex quibusdam Simeonis Theffalonicensis, ac Petri Patriarchae Antiocheni locis erui facile potest. Oblationem illi adtribuit ex more Graecorum ante Sacrificium in magna sollemnitate consecrationis Patriarchae, Simeon (38) Theffalonicensis, Narratâ enim, quae ab Episcopis, atque Presbyteris fiebat novo Patriarchae, adoratione: *Quum, inquit, qui secundas inter Presbyteros agit oblationem de more fecerit, Missa inchoatur.* Haec quoque verba ex epistola quadam Petri Antiocheni Patriarchae ad Michaëlem Ceparularium Patriarcham Cpolititanum, quam numquam vidi, refert Cangius, quae Deutereorum in sollemnibus liturgiis partes indicant. *Εὐθεν, inquit, (39) κατέθεν ὁ Αρχιδιακονος κ' ὁ Δευτέρειων, τὸ πρῶτον, κ' τὸ δεύτερον ποτήριον αἱρῶντες λέγουσι: πληρώσω Δέσποτα.* Quae in hunc modum verto. *Hinc ὁ illinc Archidiaconus, ὁ Deutereus primum, ὁ secundum calicem tollentes dicunt: Imple Domine.* Quae nonnisi ad sacram liturgiam, vel synaxim pertinent. At haec alii viderint.

VIII. Ecclesiae Cpolitanae Deutereum in choro sinistro ἀμέσως post Protopapam Anonymus locat; in pentade autem quinta, & pone post illum, Codinus, qui tamen extra locum, ut videtur, statim illi Diaconorum Deutereum subnectit. Rectius

T

an-

(37) Codin. cap. 17. ubi de coronatione Imperatoris agit: *Deinde, inquit, venit Deutereus Diaconorum dexterâ manu thuribulum gestans, sinistrâ id quod dicitur omophorium, hoc est humerale Patriarchae.* Venire autem hunc notat, quod Archidiaconò Cpolitana Ecclesia careret, subditque: *Deutereus Diaconorum thus Imperatori adolet, ipsoque caput inclinante, magnâ voce innotat illud: Recordetur Dominus Deus*

potentiae Regni tui in Regno suo &c. Idem adcinunt post ipsum venientes Diaconi, & post hos Sacerdotes quoque. Et omnes isti ad Tabernaculum progressi, Patriarchae itidem hoc canticum incinunt: *Recordetur Deus Pontificatus tui nunc &c.*

(38) Simeon Theffalonic. de sacro. ordinat. cap. undecimò.

(39) Apud Cangium in Gloss. med. Graecit. v. Δευτέρειων.

antiquior ille, qui ultimò locò magnam Archidiaconum, & τὸν Δευτερεύοντα τῶν Διακόνων Deuterium Diaconorum enume-
rat. At fortasse Codini aetate, sublato Archidiaconi nomi-
ne, Deuteri Diaconorum dignitas creverat. Nulla tamen
in Palatio Deutereorum mentio, quum ibi & Protopapas
esset, & Archidiaconus, ut vidimus. Verum in Ecclesiis Ca-
thedralibus ad exemplum Cpolitanae, ubi Protopapae, ibi &
Deutereos fuisse credendum est. Ad Protopapas enim Curio-
nes quod adtinet, vix ac ne vix quidem sine Deutereis in-
venies, qui etiam Curiones frequenter & ipsi sunt, ubi ube-
rior cura animarum eos vocare coëgit in sollicitudinem. Hu-
jus rei exempla in Calabria nostra obvia sunt, ad cujus Pro-
topapas, Deutereosque explicandos, praemissò adparatu, nunc
progreendum est.

G A P U T X.

*Excursus Historico-criticus ad nonnulla scitu necessaria prius-
quam de Calabriae Protopapis agatur. De Calabriae no-
mine primum in Brutios translato. Inde de Metropoli-
tano illorum ante saeculum VIII., deque ritu, quò
divina officia apud eos celebrabantur. Postremo de
abstractione Diaeceseos a Patriarchatu Roma-
no ab Graecis facta, ejusque Epocha, deque
Metropolitani Siciliae, atque Calabriae
sub Graecis plene differitur.*

I. **Q**Uoniam Protopapae ac Deuteri in Brutis non au-
diti, nisi postquam Brutii in Calabros evasere, ab-
stractique a Patriarchatu Romano, graecos ritus ado-
ptarunt: plura idcirco nos heic remorantur, atque extra pro-
positam materiam, haud invitos licet, impellunt. Tria ita-
que in antecessum monere oportet, quae alias in antiquita-
tibus meis veterum Brutiorum, & Calabriae mediæ aevi,
uberrime disceptantur. Primum quidem Calabriae nomen
olim

olim in Hydruntina potissimum (1) Cherfoneo Brundisium inter ac Tarentum sitisse : Sybarim autem in mari superiore, Laurus in Euro notissimos fluvios, limites fuisse veterum Brutiorum . Id nomen a Graecis, amissa Apuliâ, in Brutios, ingenitò factu fuisse translatum, quam ne Thematum suorum, ut vocabant, nomina amitterent, quidquid tandem in extrema Italia possidebant, sub uno Calabriae nomine comprehenderunt, frequens est hodie doctorum opinio . Potissimum vero Brutiorum regioni haesisse id nomen putant, quam dependitâ etiam veteri Calabria, deducta ab Graecis in Brutios fuit Praetorum Sedes . Etenim tunc etiam sub Langobardis in Calabriam veterem extensum est finitimae Apuliae vocabulum, quam idcirco, una cum veteri Apulia Graeci in posterum dixere Langobardiam, ut ex Constantini Porphyrogenetae thematis (2) constat . Primus, quod sciam, qui in ejusmodi indaginem, obiter licet proripuerit, fuit doctissimus ille vir Camillus Peregrinus (3) qui de erudita antiquitate Regni nostri primus quoque bene meruit : miraturque jure a tot Clariss. Scriptoribus, & a Nostratibus praesertim omissam, qui ea de causa ad Brutios, Calabrosque quod adinet miserandum in modum omnibus antiquis (4) miscuerunt . Eam ipse, quam retulimus translati hujus honestissimi nominis causam, solidâ satis, ac felici conjecturâ detexit ; ejusque sensa transcripsit, probavitque Auctor Historiae civilis Regni nostri (5), suasque de extenso etiam citra

T 2

Pha-

(1) Peninsulam illam alii *communibus* vocabulis & *Messapiam*, & *Japygiam*, & *Calabriam*, & *Salentinam* vocant inquit Strabo lib.6. Geograph. alii in partes distinguunt. Confer Cellarium antiq. Geograph. lib.2. sect.4. n.577. edit. Lipsiae 1721. Non est hujus loci plura.

(2) Constant Porphyrogen. de themat. lib.2. themat.10. & 11. fol.28. edit. Bandur. tom.1. antiq. Cpolitanae. Paris. 1711.

(3) Camill. Peregrin. diff.6. de finib. Ducat. Beneventan. ad Orient. tom.5. Script. Rer. Ital. fol.180. vel tom.5. Hist. Princip. Langobard. Præill. fol.258.

(4) Nostrorum certe in hac parte impotens alucinatio fuit. At vide, ut hodieque labitur Orlandus Orb. Sac. & prophan. p.2. lib.4. cap.34. n.7. fol.209. tom.4. Florent. 1728. Dum enim Ughellum reprehendit, falso licet, adferentem ab Constantini M. tempore Calabriae nomen in Brutios saltem inlatum : congerie locorum ad veterem Calabriam pertinentium, arma contra seipsum colligit : haud satis iis etiam cohaerens quae p.1. lib.4. cap.3. n.11. fol.261. tom.1. docuerat.

(5) Petr. Jannon. tom.1. lib.8. cap.2. fol.383. edit. Hagae Comit. , ut praefert, 1753.

Pharum Siciliae nomine, iisdem paene ex occasionibus superstruxit conjecturas. Post haec vero eruditissimus ille Benedictinus, qui tomò X. collectionis S. R. I. chorographicam tabulam, egregiamque ad Italiam Graeco-Langobardico-Francicam dissertationem (6) edidit, progredi conatus ulterius; atque translationis hujusmodi stabilire adgressus epocham, ingenue quidem fatetur, non factum id per edictum chronicâ notâ signatum; sed ut in similibus, sensim sine sensu, & ex loquendi usu, qui loco, & tempori serviens, pedetentim tamen, & gradatim excrescit. Frequentari tamen id nomen pro Brutis coepisse, post adeptas jam a Romualdo I. Duce Beneventano Tarentum, atque Brundisium, ex subscriptionibus Brutiorum quorundam Episcoporum in Synodica Agathonis Papae anno 1027. ad futurum Oecumenicum Conc. VI. data, ubi Provinciae se Calabriae inscribunt, primum se collegisse adseverat. Urbes enim illas, & omnem, quae in circuitu est, latissimam regionem, ut Paullus Warnefridi loquitur (7) inter annos 1027. & 1028. Romualdum abstulisse Graecis, est omnino certissimum.

II. Profecto ex hiscemet Synodicae inscriptionibus intulerat olim Petrus de (8) Marca Archiepiscopus Parisiensis perseverasse adhuc Agathonis temporibus antiquam illam Provinciarum Calabriae, & Brutiorum distinctionem, quod Episcoporum ibi subscriptorum sedes, ex qua Provincia forent haud recte cognoverit: quamvis paullo post sub Leone deinde Isauro innovationem factam fuisse in Provinciarum Italiae inferioris adpellatione, & tributione conjecerit, quod adductis etiam duobus sequioris aevi, Hadriani Papae, & Eginhardi

te-

(6) Caspar Berretta Benedictinus in dissert. tom. 10. S. R. I. praefixa n. 143. Quamobrem docti viri Antonius Zavarronus in adnot. ad diploma Godani Archiepisc. Acheruntini fol. 44., & Bodatus lib. 1. Graec. Rit. in Ital. fol. 29. & de nostra Calabria benemeriti, contra hujus nominis translationem tamquam saeculo X. factam mordicus disputantes, recte quidem agunt, si tamen non antiquius id nomen, ad Brutios quod pertinet, octavò seculò

potent. Illud enim verustissimum huic regioni fuisse, maluit adhuc in tanta rerum luce Thomas Aceti Episcop. Laquedoniensis in prolegomen. ad Barrium fol. 36., quem corrigere potius in hac parte, quam tueri debuisset. De hac re nos alibi.

(7) Paull. Diacon. lib. 6. cap. 1. tom. 1. p. 1. S. R. I.

(8) Marca 1. Concord. cap. 7. n. 4. Vide infra adnot. 13.

testimonium ~~ante~~ comprobavit. Verum ab Romualdi tempore initia traxisse nominis Calabriae translationem non ignoravit Peregrinius, qui in ea ipsa, quam ille laudat, dissertatione (9) rem adferuit disertissime. Provinciarum itaque in Italia divisionem illam, quam ex Imperii notitia haurimus, extincto Occidentali Imperio, sub Theoderico, aliisque Gothorum Regibus adhuc perdurasse ex Cassiodorii epistolis (10) discimus, qui etiam Correctoris Lucaniae, & Brutiorum munere functus est. Non nisi recuperata ex Gothis ab Augustis Graecis Italia, mutari hujus politia sub Justino II. coepta est, quum, revocato Narsethe, Longinum anno circ. DLXVIII. summa cum potestate atque Imperio in illam destinavit. Hic enim Exarchi Italiae (11) titulum sibi reservato, sublatis Provinciarum Praefectis, singulis potioribus Civitatibus singulos Duces imposuit, excepta Sicilia, quam totam Praetor unus eidem subjectus regerebat. Verum eodem illo anno in Italiam irruentes Langobardi ab Narsethe pridem acciti, Graecorum in ea Imperium ita paulatim maxima ex parte mutillarunt, ut Regno Ticini erecto, Dynastiis Spoleti, atque Beneventi constitutis, praeter Exarchatum Ravennae, Romam, aliasque paucas Urbes ad Mare Tyrrhenum (12), veteremque Calabriam, extremosque Bruttios, reliqua cesserint Langobardis. Quum autem Calabriam veterem Hydruntum, atque Gallipoli exceptis, occupasset Romualdus, jam inde Graeci Calabriae

no.

(9) Sic porro ibi: *Post necem (Imperatoris Constantis) quum primaevis illa Calabria a Duce Beneventi Romualdo seniore, quod Paullus ibidem perhibet, admodum fuisset imminuta, Imperatores, qui Constantem sunt subsequuti, eodem Calabriae vocabulo appellare perseverarunt, quae adhuc in Cis-Tiberina Italia servabant loca, tum ex consueto Graecorum fastu, ac ne sui Imperii Themata minora devenisse viderentur; tum quod reliquam ad Orientem trans Brundisium, ac Tarentum Provinciam, nunc fere Terra d' Otranto, olim verae antiquae Calabriae partem, nunquam amiserunt, ut post dicam.*

(10) Vide Cassiodor. lib. 1. variar.

epist. 3. in qua de ipsius Cassiodorii Magistratu agitur. Item lib. 3. ep. 8. quae directa est Venantio viro senatori Correctori Calabriae, & Brutiorum: Apud eund. leguntur; Vitalianus epist. 9. lib. 11. Anastasius epist. 14. lib. 12. Maximus ibid. epist. 5.

(11) Confer Blondum decad. 1. lib. 8. fol. 102. & Sigon. 1. de Regn. Ital. ad ann. 566. in fin.

(12) Lege Paull. Diacon Hist. Langob. lib. 2. cap. 17. & vel ipsum Constant. Porphyrogenit. de administr. Imper. cap. 27. fol. 82. edit. Bandur. ubi urbes Graecis tandem relictas tamen non omnes recte enumerat.

nomen, cuius dumtaxat quotam ~~partem~~ possidebant, cum Brutiis confudere: & quidquid ~~relictum~~ illis in extrema Italia fuit, sub Calabriae, aut Brutiorum nomine promiscue nuncupari coeptum fuisse ex Synodica (13) praedicta, aliisque monumentis plane constat; donec postremò. hoc nomine ablegatò, illud dumtaxat remanserit.

III. Verum si quid sapio, quod quidem in omni, in hac praesertim re est perexiguum, quod docti illi viri adferunt, tunc ex veteri Calabria Regium in Brutiis deductam fuisse Praetorum Sedem, haud satis mihi eorum temporum politiae videtur esse consentaneum. Nulla enim ad ea usque tempora, & vigente Exarchatu, Praetoris, qui Apuliam, veteremve Calabriam regeret mentio in illorum temporum historiis. Divisio quippe illa duorum Thematum (14), seu Provinciarum Siciliae, ac Langobardiae, quae usos fuisse Graecos in Italiae regionibus, quae eorum ~~subdebantur~~ imperio per duos Patricios regendis, refert Constantinus Porphyrogeneta

ta

(13) Subscriptiones Synodicae Agathonis ad text. graecum conlatae apud Harduin. tom. 3. col. 1127. ita se habent; ut Episcoporum qui in Brutiis erant, quinque se dixerint Provinciae Calabriae, nimirum *Stephanus Locrensis*, *Theophanes Thurinensis*, *Gregorius Taurianensis*, *Theodorus Tropaeanus*, & *Crescens Vibonensis*: Quatuor autem *Julianus Consentinus*, *Abundantius Temsanus*, *Petrus Crotonensis*, *Paullus Scylacensis* (nam reliqui additam Provinciam non habent) se dixerint Provinciae Brutiorum: similiter ex Episcopis Calabriae *Johannes Hydruntinus* se Provinciae Brutiorum subscripserit, *Germanus vero Tarentinus* Provinciae Calabriae. En ut confundi promiscuò nomine duae Provinciae coepae sunt, donec Calabriae nomen haeserit Brutiis, quibus Graeci dominabantur; illud autem Apuliae extensum a Langobardis ad Calabriam veterem fuerit. Superfedeo heic ab aliis sequiorum temporum exemplis, quibus haesisse regioni id nomen constat, quod hac de re alibi pluribus. Sed quid est, inquires, quod Lupus Protospatha ann.

1089. scribit: *Facta est Synodus omnium Apulensium, & Calabrorum, & Brutiorum Episcoporum in Civitate Melphiae?* En adhuc servatam II. saeculò Provinciarum huiusmodi ab illorum temporum Escriptore distinctionem. Sed factum id eruditionis causà ab homine Graeco-Apulo, si superis placet, eloquentissimo. Nam Calabriae nomen jamdiu in Brutios inlatum, vel ejus loquendi ratio demonstrat ad ann. 981. *Fecit praelium Orbo Rex cum Sarracenis in Calabria in Civitate Cotruna.* Et ad 986. *Comprehenderunt Sarraceni Sanctam Chiriachi Civitatem* (hoc est S. Cyriacae) & *dissipaverunt Calabriae totam.* Et ad ann. 1044. *Guillelmus filius Tancredi descendit cum Gnarimari Principe in Calabriam, feceruntquo ipsum Squillaci Castellum.*

(14) Quia Thema Graecis etiam legio est. Quod autem singulis secundum eorum divisionem Provinciis, singulae fortasse legiones mitterentur, inde factum ut regiones hoc pacto ab eis partitas *themata* vocarent Graeci. Vide Bandur. in praefat. tom. 1. Antiquit. Cpolit.

ta (licet veteris poltiae Imperii sui in Italia haud (15) factis gnarus) ad tempora potius pertinere videtur, quae longe post extinctum sequuntur sub Aistulpho Langobardorum Rege anno circiter (16) DCCLII. Exarchatum Ravennae. Quamvis enim hunc administrandi morem ad tempora etiam referat ante Narsethem, cujus tamen aetatem ad octavi saeculi finem (17) turpi prochronismo locat, nullam nihilominus Exarchatus ingerit mentionem; quum tamen obvium sit Exarchi per universam Italiam primas fuisse partes, Ducibus constitutis, missisque Tribunis, Siciliae insulam si demas; quae proprio sub eo (18) Praetore, seu Patricio, vel Strate-

(15) In eis quae Constantinus tradit cap. 27. de administ. Imper. ad regimen quod adinet Italiae, tot ~~asuratae~~ sunt, quot ~~paene~~ verba. Obvia haec sunt cuique rerum Italiae ~~horum tempo-~~rum vel levi pulvere adperso. Confer cl. Affeman. de reb. Neapol. lib. 1. cap. 11. ex n. 17. & cap. 13. per tot., ubi ejus errata passim castigat.

(16) De capta Ravenna, extinctoque Exarchatu, translatoque deinde a Pipino in Ecclesiam Roman. Vide Sigon. 3. de Regn. Ital. sub Aistulpho ad ann. 752. & Murator. in annalib. ad eum ann. ac differt. 1. antiquit. medii aevi. Exactiorem XVIII. Exarchatum seriem, quot scilicet 184. circiter annor. spatio Italiam vexarunt, collegit Clarif. Cennius praefat. ad tom. 4. Anastas. §. 39.

(17) *Temporibus, inquit, Imperatricis Irenes missus Patricius Narfes &c.* Irene autem cum filio Constantino nortmisi anno 780. imperium cepit. Nimirum pro Sophia Justini II. conjugae, a qua invidiam passus est Narfes, Irenem obtulit.

(18) Quamvis in notitia imperii Sicilia sub Consulari fuerit, ut videri apud Pancirolum potest lib. 2. ad Not. utriusq. Imper. testeq. ejus rei sint plures II. in C. Th. uti 20. de curs. public. & 32. de operib. public., atque marmora apud Gualterium in tabb. sicul. n. 117. 134. 437. 438. 442., & paulo ante etiam sub Correctoribus, ut ex epist. Constantini M. ad Chrestum E-

pisc. Syracusan. apud Euseb. lib. 10. cap. 5. & ex lapidibus quoq. apud eundem Gualter. n. 123. 135. 144. recuperata nihilominus ex Gothis Sicilia, illi Praetorem ex more antiquo restituit Justinianus, de quo authentic. de Praetor. Sicil. collat. 10. const. 104. & novell. 68. de adpellat. in Sicil. porrigend. In qua postrema, tamen adpellationes adversus Praetoris Siciliae sententias apud Quaestorem in Urbe Regia exerceri jubeantur; haec tamen sanctio, Exarchatu in Italia constituto, non amplius fortasse locum habuit. Remanlit itaque post Justini II. tempora suus Praetor Siciliae, qui & Praefectus, & Patricius, & Strategus saepe audivit. Romae vero, Neapoli, Amalphi, Cajetae &c. Duces constituti. Calabriam veterem, vel Apuliam eo tempore Praetorem, aut Ducem habuisse nusquam legi. Praetoris Siciliae frequens mentio apud S. Gregor. lib. 1. ep. 1. lib. 3. epist. 38. lib. 10. epist. 31. lib. 11. ep. 8. Sergii quoque Praetoris Siciliae sub Leone Isauo apud Anastasium in Gregor. III. & Zonaram ann. 17. Leonis. Patriciorum item deinde, qui Praetores, vel Strategi erant, passim memoriae. Ceterorum quoque Ducum obvia monumenta; sed numquam Praetoris, vel Ducis Calabriae. Ea scilicet loca Exarchae sub Tribunis parebant, quemadmodum diserte eruitur ex epist. 99. lib. 6. ejusdem S. Gregorii ad Occilianum Tribunum Hydruntinum, in qua sic habes: Co-

go regebatur, ad quem ob propinquitatem extremos etiam Brutios vel ex eo tempore pertinuisse vehementer suspicor, sed in ancipiti haecenus (19) relinquo. In Calabriam autem tunc ab Exarchis missos fuisse Tribunos ex epistolis S. Gregorii plane constat. Et quidem primus qui occurrat Apuliae Praetor, vel Strategus Stephanus Maxentius Cappadox est apud eundem (20) Porphyrogenetum, sed longe postea sub Basilio Macedone, qui anno 1000. sumsit imperium. Circa ea scilicet tempora Graeci, amissa etiam Sicilia, quam Saraceni captis sub illius imperio (21) anno 1000. Syracusis fere integram, unò demò Tauromeniò, jam occupaverant, ad servandum quidquid in veteri, novaque Calabria illis residuum erat, vel etiam in Apulia recuperarant, Strategos huc mittere consueverunt. Auditi tunc primum Duces vel Stratego Calabriae, de quibus idem Porphyrogenitus (22)

gnoscentes Magnitudinem vestram de Ravenatibus partibus cum ordinatione excellentissimi filii nostri Exarchi ad Hydruntinam Civitatem feliciter remeasse, grate suscipimus, & Dominum exoramus, qui actus vestros suae propitiationis opitulatione disponat. Sabinus siquidem frater, & Coepiscopus ad nos veniens, graves nobis Civium suorum querelas innotuit, asserens a Viatore ex tribuno Hydruntinae Civitatis multa se haecenus illicita pertulisse &c. Extinctò autem Exarchatu, quidquid residuum Graecis in veteri Calabria, & in Brutiis fuit, id sub uno Calabriae nomine ad Praetorem Siciliae certissime traslatum est, una cum omnibus maritimis, Cajetam usque. Nam ad Patricium Siciliae pertinuisse vel Cajetam, ibiq. aetate Caroli M. traxisse moram ex epist. Hadriani PP. ad Carolum ipsum Cod. Carolini ep. 73. diserte liquet. An autem & super Ducatum Neapolitanum, qui diutissime perseveravit, aliquid juris habuerit plane nescio. Illud certum Neapolitanos cum aula Cpolitana semper fuisse conjunctissimos. Amissa autem a Graecis Sicilia, inducti sunt Patricii, & Stratego Apuliae, & Calabriae, qui aliquando etiam Siciliae nuncupantur,

post
cujusmodi titulò donatur Cosmas Antheus, de quo supra cap. 1. adnot. 53. Hinc nata illa duorum Patriciorum, qui duo themata regerent Constantini fabella, qui illos eodem tempore locat, quum diversi omnino fuerint, & posteriora prioribus miscet. Addam dumtaxat, *Bajulum Graecorum de Calabria* in Chronico Caveni fol. 387. tom. 4. Pratill. annò 798. me legisse; cujus tamen non ordinarium fuisse minus; aut certe cum Praetore non aequiparandum, nemo non videt.

(19) In hanc sententiam descendit Auctor. histor. civil. loc. adnot. 5. laud.

(20) Porphyrogenit. in Basilio Macedone n. 71. edit. Combefisii.

(21) Hoc anno captas Syracusas Pagius ad hunc ann. demonstrat, & post eum Muratorius in annalib., potius quam ann. 88., ut nonnulli putarant.

(22) Haec fortasse vero proxima dixit Constantinus de Themat. lib. 2. themat. 10. Occidentis fol. 28. edit. Banduri. *Decimum thema Sicilia. Ceterum Sicilia insignes urbes habet, Syracusas, & Tauromenium dictum, ipsumque Agrigentum, & civitates partim desertas, partim a Saracenis occupatas. Syracusas certe sub Basilio illo praeclaro Imperatore coeperunt Saraceni; Tauromenium*

post descriptam invasionem Siciliae, qui tamen non ad Langobardiae, seu verius Apuliae, sed ad Siciliae thema ab Agarenis occupatae pertinebant: tametsi quandoque iidem fuerint Apuliae, & Calabriae Rectores, quemadmodum de Nicephoro Magistro, de quo Lupus Protospatha ad an. 1000 CCLXVI. Auctor vitae S. Nili junioris (23) animadvertit. Quoniam vero Graeci in Apulia saeculo X. feliciores fuerunt, devicti etiam, suppetias ferentibus Saracenis, Othone II. Occidentali Imperatore, quidquid ibi recuperarunt, novo deinde amplissimoque subdidere Magistratui, quem Catapanum dixere: relicti tamen Regii etiam Praetore, seu Duce Calabriae, ut vel de ipso tempore, quo Robertus Guiscardus Northmannus Regium coepit, testatur (24) Scylitzes. Catapanum autem dictum aliqui (25) interpretantur ἀπό κατά, κ, και, quasi omnia potentem, & vice Principis agentem. Hinc secundum Dominum, alii (26) dixere, quasi Κατά Παντοκράτορα

vero sub Leone Sapientissimo Imperatore. Quotquot igitur deserta fuere Oppida, haec ab ipsis Saracenis detinentur. Sola Calabria a Christianis tenetur, in qua etiam Regium est, & oppidulum S. Cyriacae, & S. Severinae, & Croto & alia quaedam oppida; quibus Dux (graece ὁ πατρίης Strategus) Calabriae dominatur. Sunt autem sub Sicilia, & ejus Duce (graece Stratega) urbes viginti duae. Quod hoc locis legerint Peregrinius, & Berrettus laud. adnot. 3. & 6. dominabatur, inde forsan eorum de antiquo Praetore Calabriae opinio manavit.

(23) Auctor vitae S. Nili junior. a Caryophilo edit. Ἐκράτα ποτὲ ἀμφότερων τῶν χωρῶν, Ἰταλίας τε καὶ καθ' ἡμᾶς Καλαβρίας Ναιφίρος ὁ Μάγιστρος. Regebat utramque regionem, Italiam pariter & Calabriam nostram Nicephorus Magister. Ante illum etiam an. 955. ex Lupo Protospatha Marianus Patricius hisce titulis insignis legitur apud Olfenem lib. 2. cap. 2. Marianus Anthypatus Imperialis Patricius, & Strategus Calabriae, ac Langobardiae.

(24) Scylitzes tom. 2. fol. 853. edit. Paris. 1647. cum Cedrenō. Robertus adhibita celeritate Regium capit urbem magnam, & illustrem, ubi consueve-

rat ὁ Δουξ Ἰταλίας Δυξ Ἰταλίας commorari, quod ibi essent, & magnificae domus, & eorum quae ad victum necessariae sunt copia multa. Hinc nec Ducis titulum Robertus adsumsit, nisi Regio captā, ut Gaufridus testatur lib. 1. cap. 36. Bibliothec. sicul. rom. 1. fol. 174.

(25) Non est omittenda primò locò interpretatio Guilliemi Apuli Biblioth. sicul. tom. 1. fol. 93.

Quod Catapan Graeci, nos juxta dicimus omne.

Quisquis apud Danaos vice fungitur hujus honoris,

Dispositor populi, parat omne quod expedit illi.

Et juxta quod cuique dari licet, omne ministrat.

Vidisti nobile erymon? Vide etiam Auctor. Histor. civil. lib. 8. cap. 3. plura de hoc nomine ex Cangio colligentem. Sed lib. 17 cap. 5. n. 9. eam sequitur interpretationem, ut Catapanus Omnipotentem adsignificet, quod absolutò imperiò Provinciam regeret, non expectatà Principis voluntate.

(26) Hanc aliam refert Cangius v. Catapanus, quam nec adprobare videtur. Illam autem tradit Auctor vitae S. Lietberti de qua mox adnot. 29.

post omnipotentem, initiô dumtaxat secundae vocis pronuncia-
tô. Sed Possinus (27) a *κατά* potius, & *ἐπίω* *juncta* & *su-*
pra vocem derivat, quasi prope Principem esset, & supra ce-
teros Catapanus. Inter haec, illud certum monuisse eundem
Porphyrogenetam (28) eum qui *Mastromeles* Romanâ diale-
ctô dicitur, Catapanum exercitus graece interpretari. *Mastro-*
meles autem, aut *Mastromilius*, alius certe non erat, nisi
corruptô ab Graecis vocabulô *Magister Militum*. Hisce igitur
apud Graecos Catapani aequivalebant (29), qui in Apulia re-
sidentes, nomen deinde ab officio fecere Provinciae, quae ut
Ostiensis (30) loquitur *corruptâ vulgaritate Capitanata vocatur,*
quum pro certo ab officio Catapani qui eam fecit, Catapanata
debeat adpellari. Et recte quidem, ut ut in Ostiensem fru-
stra nonnulli obstrepant vocis similitudine inlusi, quasi e con-
verso res se habuerit, atque a barbara voce *Capitanei*, suam
Graeci fecerint *Catapani*, ut a Magistris militum, *Mastromi-*
lios. Profecto antiquius esse apud nos *Capitanei* nomen ab
invecto nomine Catapani observat quidem Muratorius (31),
sed nunquam eô sensu, ut cum paene Regia Catapani Grae-
corum potestate comparari (32) possit. Verum de his satis
hòc locò.

IV.

(27) Possin. in Glossar. ad Alexiad
Annae Comnenae v. *Καταπανάω*. Eius
interpretationem ita admittit Cang.
in adnot. ad idem opus lib. 3. pag. 273.
ut magis nomen a barbara Nostrorum
voce *Capitaneus* fuisse derivatum in-
clinet, quemadmodum in Glossario
repetit hoc v.

(28) Porphyrogenit. laud. saepe loc.
cap. 27. *Mastromilios* vocat Anna Ale-
xiados lib. 13.

(29) Praeterquam in Apulia, ubi
post devictum Othonem II. an. 982.
circiter, hunc Magistratum Graeci in-
stituerunt, ut saeviore Apulos imperiò
regerent, quemadmodum Sigonius lo-
quitur 7. de Regn. Ital., vix alibi Ca-
tapanos invenies. Adfert Cangius in
Glossar. locum vitae S. Lietberti Epi-
scopi Cameracensis cap. 41. ex tom. 9.
Spicilegii Dacheriani, ubi de Insula
Cyprî loquens Auctor, *Princeps* inquit,

illius insulae quem Catapan, hoc est
secundum Dominum vocant &c. Au-
ctor vitae S. Vitalis Abb. Siculi apud
Ost. Cajet. tom. 2. fol. 89. & Ughell.
tom. 4. fol. 1167. hunc Apuliae Recto-
rem insolenti voce *Ecatapanum* ad-
pellat.

(30) In chronic. lib. 2. cap. 50. edit.
Murat. S. R. I. tom. 4.

(31) Murator. diff. 6. antiq. med.
aevi prope fin.

(32) Fatendum nihilominus id no-
men tandem sub Northmannis Regi-
bus non minus, ac aliud Strategî ad
vulgaria officia declinasse. Sic sub Guil-
lelmo I. Hugo Falcaldus Bibliothec.
Sicul. tom. 1. fol. 448. *Catapanos* eo-
dem censet ordine, ac *Iustitarios*,
Stratigotos, *Camerarios*. Neapoli quo-
que Catapanum publicum Ministrum
esse, qui annonae mensuris, ponderi-
busque praesit Cangius admonet hoc v.

IV. Alterum haec praemonendum illud est, nullum in Provinciis Urbicariae Dioeceseos Italiae ad VIII. usque saeculum praeter Romanum Pontificem Metropolitanò jure in ceteros fuisse potitum; Sardiniam si tunc demas (33), quum Wandalis ereptam, non amplius urbis Vicario, sed novò Praefecto Praetorio Africae subjecit Justinianus. Inde scilicet primum Metropolitanì Sardiniae in Ecclesiasticis monumentis certissima mentio. Porro id juris Capuae etiam in Campania adferere conati sunt summi viri Sirmundus (34), Marca & Hallerius: Reginae vero urbi in Bruttis, non Marca modo, & Hallerius (35), sed Geographiae sacrae etiam Princeps Carolus Vialartus a S. Paulo nuncupatus Abbas Fulienfis, deinde & Episcopus Abrincensis; qui Syracusas quoque in Sicilia eadem donatas praerogativà censuerunt. Ut autem omittam, quae sive nostri, sive Siculi Scriptores plurimi suarum quique Ecclesiarum jura obrudentes, hac in re congesterunt, stet vero fides: & sive externorum, sive Nostrorum Sicularumque hominum conjecturas, susque deque habendas esse

(33) Sunt qui putant Calaritanum Episcopum a 4. Saeculo fuisse Metropolitanum, auctoritate freti S. Athanasii in epist. ad Solitar. atq. Theodoretì lib. 2. histor. cap. 12. Ubi enim de iis Episcopis, qui in Conciliabulo Mediolanensi contra Athanasium ipsum subscribere recusarunt, sermonem habent, illis a primo ad censetur, *Λουκιφροῦ ἐπὶ Μητροπόλεως τῆς Σαρδυνίας Ἐπίσκοπος. Lucifer ex Metropoli Sardiniae Episcopus.* A secundo item *Λουκιφροῦ ὁ σὸς Μητροπόλεως τῶν κατὰ Σαρδύνιας Νήσων. Luciferus Metropoleos Insularum Sardiniae.* Sed quum haec verba ad Metropolim Civilem potius referantur, id certissimum est aetate S. Gregorij M. Episcopum Calaritanum fuisse Sardiniae totius Metropolitanum. Vide epist. 60. 63. & 81. lib. 1. indict. 9., & potissimum 47. edit. antiq., & epist. 9. lib. 3. ind. 13. & 8. lib. 7. ind. 2., & quam infra damus epigraphem adnot. 37. In Synodica quoque sextae Synodi ad Romanum Pontificem subscribitur Citationatus Calaritanus Episcopus pro se & Synodo quae sub ipso est.

(34) Sirmund. in adventoria contra Salmaf. Marc. 1. concord. cap. 7. num. 4. Franc. Hallier. de sac. ordinat. p. 3. sect. 5. cap. 4. art. 3. §. 1. n. 2. Nec longe ab hac sententia videtur Holsten. ad Carol. a S. Paulo lib. 2. n. 9.

(35) Marc. & Hallier. ibid. Carol. a S. Paull. lib. 2. Geograph. sac. ubi tametsi n. 9. a Capua, Metropolitana jure ante ea tempora abjudicet, Regio tenetur; ac Syracusis vindicare conatur, quibus postremis Marca etiam & Hallerius adferunt. Thomassin. nihilominus p. 2. disciplin. lib. 3. cap. 40. n. 9. Syracusis saltem a S. Gregorio M. collatum id juris suspicatur, quem sequitur Orlandus p. 1. orb. sac. & prophan. lib. 4. cap. 5. Nuper Hieremias a Bennettis in vindiciis Privilegior. S. Petri &c. Romae 1758. tom. 4. p. 2. art. 7. fol. 69. & 71. pro Regio tantum ac Syracusis stetit. Syracusano etiam adferret Dupin, ut Calaritanus, de antiq. discipl. dissert. 1. §. 8. fol. 3. Metropoli Miraeus Eccl. Politiae lib. 1. cap. 3. Sed nemo adferentis suae causam adfert idoneam.

esse arbitror. Illos enim vero partium studium in veteribus Romani Metropolitanæ finibus coarctandis; istos patriæ amor, ac *φυλακία* transversum egit. Clarissimis adeo momenti res hodie in plena veritatis luce a doctissimis (36) viris collocata est, ut nonnisi ficulneae, ac rejiculae ex adverso conjecturae adferri possint. Vel ex unius S. Gregorii Epistolis (37), quibus Siculi maximopere confidunt, illos causâ cadere necesse est. Argumentum autem quod Marca, & Viartus utuntur, quod inter avulsas octavo saeculo a Patriarchatu Romano Metropoles in Diatyposi Leonis Sapientis, Regium, Syracusaeque censeantur, umbrâ suberis plane levius est. Inter avulsas quippe Metropoles censitae sunt, non quod Metropoles essent quum avellerentur; sed quod, quum in eo

(36) Vide Labbaeum in adparat. Concil. Thomassin. ipsum loc. mox laud. & p. p. lib. 1. cap. 40. n. 5. Cantelium histor. Neapolitan. urbium tom. 1. p. 3. diff. 4. & 5. per tot. Pagium ad ann. 965. n. 4. & seq. Scheltratum antiquit. illustrat. tom. 2. differt. 4. & 5. & differt. 6. cap. 4. art. 1. n. 4. Allat. de consens. utriusq. Eccl. lib. 1. cap. 2. Lupum in notis ad can. 6. Sardicensem, & differt. de 7. Synod. general. cap. 8. Cardin. Norisium differt. historic. de 5. Synod. cap. 10. Maurinos Patres ad epistolam primam S. Gregorii. v. *intra Provinciam*, & lib. 2. cap. 4. vitae S. Gregorii. tom. 2. opp. Bacchinium differt. de Ecclesiast. Hierarchiae originib. p. p. quae est de Italicarum Metropolitum originib., Georgium in exercit. historic. de antiquis Italiae Metropolitibus Romae 1722. Janonium tom. 1. histor. Civil. lib. 2. cap. 8. Orlandium orb. sacr. & prophan. volum. 3. p. 2. seu tom. 4. in praefat. & p. 2. lib. 4. cap. 38. fol. 2157. Blancum de potest. & polit. Ecclesiastic. tom. 4. fol. 268. & 202. Joh. de Joh. differt. select. ad C. Diplomatic. Siciliae diff. 3. fol. 413. *Ademan.* de reb. Neapolit. & Sicul. tom. 1. cap. 19. a n. 3. ad seqq. fol. 610. Rodotium 1. orig. rit. Graec. in Ital. cap. 2. fol. 50. & seqq. & sexcentos.

(37) Satis est epigraphem referre epistolae 5. lib. 8. indict. 1. alias 11. lib. 7. ind. 1., qua Metropolitanis legem Mauricii Imperatoris, de iis qui mili-

la-
tiae, vel rationibus sunt obligati in Clerum non recipiendis transmittit. Sic porro habet *Gregorius Eusebio Thesakomicensi, Ordinis Dyrrachitano, Constantino Mediolanensi, Andreae Nicopolitano, Johanni Corinthi, Johanni Primae Justinianae, Johanni-Cretensi Scortano, Johanni Larissae, Mariniano Ravennae, Januario Caralis Sardiniae, & omnibus Episcopis Siciliae.* Adposite Canonic. de Johanne in adnot. ad hanc epistol. cod. sui fol. 188: *si aliquis, inquit, existisset dignitate ejusmodi praeditus in Sicilia, non omnibus Episcopis, sed illi singillatim S. Gregorius inscripseret praecepta Suffraganeos Episcopos edocturo, quemadmodum fecisse noscitur cum aliis Metropolitanis haec commemoratis.* Frustra itaque, eruditorum judicio, Metropolitanum ante ea tempora Siciliae restituere, eumque iterum in tanto rerum lumine Panormi locare conatus est, anno 1745. edito ibidem opusculâ Ab. D. Benedictus Patti & Roccaforte. Tunc sane Panormo restituet, quum *Terra feret Bellas, Coelum scindetur aratro. Panormitani Archiepiscopatus antiquitas*, jure dixit Lupus in diff. de 7. Synod. cap. 8. in fin. tom. 3. opp. *est fumus, & palea. Est opus Nothmannorum, qui ejusdem Graecis, Metropolitanam dignitatem Syracusis Panormorum transfulerunt.* Qua de re nonnulla infra.

laterculo (38) scriberentur, essent. Non heic ultra pergam, ne ex excursu tractatum faciam, sed quos orae adlevi Scriptores potius adéantur.

V. Postremum prioris hujus est consecrarium, nullam proinde ante VIII. Saeculum in Italia, ac Sicilia Ecclesiam graecâ linguâ, rituve liturgiam, divinaque officia celebrasse; sed omnes latino more, sacra publica peregrisse. Quamvis enim ultro demus, Graecorum hominum colluviem, & in Sicilia, & in Apulia, & in Bruttis, & in maritimis etiam Cajetanâ usque, & medii aevi Liburiam, post extinctum Occidentale imperium habitasse; neutiquam tamen latino ritui, quem ab antiquo sub Romano Metropolitano habuerunt, aliquid detractum est, nisi post VIII. saeculum, in iis dumtaxat Ecclesiis, quae per vim, & tyrannidem Graecorum a Patriarchatu Romano avulsae sunt. Dissplicet haec nonnullis adfertio (39), qui toti sunt in Magna Graecia in hac extrema ora Italiae extollenda, & Graecismo Siciliae. Verum sacra prophanis miscere haud vident, & Hecubae tempora cum praedicatione Apostolorum. Nam quae Magna Graecia, quando in Bruttios Christiana Religio inlata est, quae aetate etiam suâ *παλαιὰν μεγάλην ἑλλάδα* veterem Magnam Graeciam Polybius (40) dixerit, deletamque jamdiu adferat aevò

(38) Praeterquam quod argumentum hujusmodi a Graecorum quisquiliis sumitur, de quibus infra, illud tamen vel clarissime evincit de Metropolibus locutum Auctorem fuisse, quae Metropoles dicebantur, quum laterculum conficiebat; quod avulsis Metropolibus Patras etiam, Athenasque adcenfeat, quae neque aetate S. Gregorii, ut ex adlata mox epigraphe constat, neque ante 8. saeculum inter Metropoles erant. Quinimmo omnes Episcopos Helladis, quos inter Atheniensis erat, Johanni Episcopo Corinthio subesse jubentur ab eod. S. Gregorio epist. 56. lib. 4. *Quod hoc sibi antiquae consuetudinis ordo defendat.* Sed de his in alio opere, Deo auspice, plenissime.

(39) Dissplicere nuper video viro docto Pomilio Rodatâ, qui lib. 1.

Origin. Rit. Graec. in Ital. cap. 3. per tot. a fol. 63. tom. 1. Graecum ritum primis saltem nostrae Religionis temporibus in Bruttis, & Sicilia veri conatur.

(40) Polyb. lib. 3. circa fin. Tull. in orator. lib. 2. cap. 35. & lib. 3. cap. 34., & Tullianar. 4., & in Laelio. Strabo lib. 6. Geograph. fol. 389. edit. graec. lat. Janssonii Amstelodami 1707. cujus postrema verba haec sunt *καὶ τὸς λόγῳ, τὸ δὲ ἀληθὲς Ρωμαῖοι καὶ γὰρ αὐτοὶ Ρωμαῖοι γινώσκουσιν*: quae quidem ita pressius vertes. *Et hos quidem verbo* (Lucanos, Bruttios, Campanos dico) *re-actem ipsâ Romanos; nam & ipsi Romani evaserunt.* Vocantur aetate graecae tres illae Urbes, quod ut idem de Neapoli monet Strabo, plurimâ Graecismi vestigia servaverunt.

aevò sub Tullias: *nunc autem*, scribat sub Augusto, aut Tiberio Strabo: *Tarenò, Regiò, ac Neapoli excepris, omnia in barbariem sunt redacta, aliaque a Lucanis, & Bruttis, alia a Campanis obtinentur: ab his quidem verbò, reapse a Romanis: sunt enim & ipsi Romani!* Ingruentibus scilicet, annò I. Olympiadis CVI. (41) Bruttiorum examinibus, Graecos illis cessisse indubium est, nonnullae licet urbes, & mores & linguam retinuerint: At Romanis deinde, mox jure sociali, mox municipiis, & Coloniis, mox etiam bellò omnia occupantibus, linguam, & mores suos genti imposuisse testes disertis sunt, vel soli eorum temporum (42) lapides, quos non-

nisi

40 Vide Diodorum lib. 16. Bibliothecae fol. 218. edit. Rhodomanni Hanoviae 1604. Incidit is annis in 398. ab Urb. Cond. ex epocha Varroniana, Periodi Julianae 4378. Nam ad Romanos Coss. quos ibi refert, labitur, ut saepissime in ea re Diodorus.

(42) Mirum sane effert, florente in his regionibus Graecismo circa tempore, ut contendunt natae Religionis, omnes eorum circiter temporum lapides esse Latinos. Nam quot in Bruttis Graecos vidi lapides, ii vel ad Respublicas M. Graeciae pertinent, vel ad tempora saltem Reipublicae Romanorum. Porro nec lapides Christianos Graecos in Bruttis ante 8. seculum haecenus observavi, Latinos certe nonnullos. Nuper annò 1757. ineunte, octavò ab Regina Urbe lapide meridiem versus, in loco vulgo *Lanzaro* muncupato, inter latericia rudera sub quadrangulati figulino opere hominis *καλετο* cum hac epigraphe Monogrammati Jesu Christi inserta, jacens inventus est. *TRANSIONISI BIBAS IN DEO.* Adfunt & siglae, quas legendas putant viri docti *CUM PACE CUM TUIS.* Sepulcretum eo loci fuisse suspicio incessit animi: nec novum in hujusmodi figulinis inscriptiones adponi, quarum amplam messem habes apud Fabbrettum. Huic inscriptioni similes infinitae ex vetusta phrasi Christianorum Vide Fabbrett. fol. 546. Boldett. fol. 117. 118. 340. 344. 419. Murator. diff. 58. antiquitat. med. aevi, & graecas huic similes apud Fabbrett. fol. 590. Boldett.

fol. 417. Lupium ad monument. S. Severae pag. 193. Similem graecam paulo ante an. 1756. in Cryptis Syracusanis repertam, additam invenio post cap. 1. comment. praevij ad acta S. Luciae *et* *Canonici de Johanne Panormi* edita 1758. fol. 23. quae sic habet. *A. Ω. MAKARI EN ΘΕΩ ΖΗΧΗ. ΕΣΤΥΡΟΝ* utriusque alibi dabo. Vestigia quoque Graecismi, ut in aliis, vide in nostra; praesertim in pronunciatione litterae B, quam in V consonum sculptor vertit, qui & Δ Graecorum usurpat. Quas ergo in Sicilia quandoque reperies, in Bruttis haecenus non reperi.

Contra vero inductò post saecul. 8. ritu graecò, de quo mox, graecae passim observantur in Bruttis Christianorum inscriptiones. Duas referam Hieracii prostantes, quas nuper extulit Cl. Parlaus in vitis Episc. Hieracens. Pasquae fol. 228., & 283., quarum altera ad fores est S. M. ad Nives, altera in Suburbio ad Ecclesiam S. M. de Magistro. Sic porro prima habet

OIKOS MICOVΛOΓOV ZON-
TOC

EI TIC ΘΕΛΕΙ ΑΥΤΟΝ ΠΟΙ-
ΝΕΚΡΟΤΑΦΙΟΝ ΑΝΑΘΕΜΑ
HEIN

ΕCΧΕΙ ΑΠΟ ΘΕΟΥ.

Quae sic in latinum verti potest

Domus. Verbi. viventis. & vindicantis

Si quis. illam. facere. velit
Defunctorum. sepulcrum

Ex

nisi Latinos etiam in urbibus Graecis per hasce regiones invenies. Sed ne in quaestionem invadam, quam super summi

Excommunicetur. a Deo.

Sic enim τὸ μισθολόγῳ interpretor, ut non modo μισθὸς praemium, aut mercedem, sed meritum etiam poenam & punitionem significet, quod heic mirifice cum inscriptionis sententia congruit. Ad ea tempora pertinere hic lapis videtur, in quibus mos cadavera in Ecclesiis sepeliendi introduci coepit, multis ex adverso frementibus. Sane introductionis ritus hujusmodi vestigia sunt nonnulla apud S. Gregorium lib. 4. dialogor. 2. cap. 50. ad 54. ita ut in Bruttis etiam introductionis exordia deduci ab ejus ep. 5. alias 6. lib. 10. ind. 3. commode possint. Ibi enim scribens Sabino Subdiacono Regionario in Bruttis commemoranti sic habet: *Quia comparimus duas uncias substantiae suae praedictum restatorem Ecclesiae S. Georgii ubi sepeliri voluit, legavisse, curae tuae sit, ut eadem duas uncias, si nondum completae sunt, modis omnibus vindicare debeas.* Scilicet et si ipsemet S. Gregorius humandi corporis loca, pretio adipisci posse districte vetarit, ut vel ex epist. 3. lib. 8. ind. 1. alias 4. lib. 7. ad Donum Episc. Messanensem liquet: oblationes tamen, quae sponte fierent in simili ad Januarium Episcop. Calaritanum epistola recipere permisit. At cave ne hinc inscriptionem S. Gre-

gorii tempora redolere colligas tunc quod de sepulturis *juxta Ecclesiam* illum esse intelligendum ex Johanne Diacono lib. 2. ejus vitae cap. 20. nonnulli contendunt, quum vero maxime, quod quamvis tumulorum in Ecclesiis initia aliqua saecul. 7. admittantur, controversia tamen ad saecul. usque 10. protensa est, aliis adprobantibus morem, improbantibus aliis, & quorum grege auctor inscriptionis fuit. Vide Martene 3. de ritib. cap. 13. per tot. Thomassin. p. 3. discipl. cap. 65. & seqq. Van-Espen jur. Eccl. p. 2. tit. 38. cap. 2. Quum autem & per eam aetatem frequentes in usu fuerint apud Christianos imprecationum formulae quaedam adversus eos, quos impios, sacrilegosque credebant, ut ab aliqua re facienda hoc pacto deterrent (ut videri in multis lapidibus potest apud Fabrett. pag. 110. & seq. Arringh. tom. 1. fol. 89. & 2. fol. 174. Reinexium fol. 964. Fleetwood fol. 386. & 517., imo & eorum temporum CC. apud Montfalconium Paleograph. fol. 58. & 63. & 385. ac in vetustis diplomatibus apud eund. ultim. locò, & apud Pirrum in Sicil. sacr. & Ughell. tom. 9. Ital. sacr.) sapit jam inscriptio nostra, illius aetatis stilum, ad quem confirmandum ceteris superaddi poterit

Alterius estypon hujusmodi est.

ΟΙΚΟΔΟΜΙΩΝ ΘΝΑΟΣ,
 ΤΗΣ ΕΚΟΥ. ΚΗΙ ΤΩΝ ΑΤΙ
 ΤΩΝ Μ Μ Μ ΕΥΣΤΡΑΤΙΩ
 Κ ΤΩΝ ΣΥΝΘΕΛΩΝ ΠΥ. Κ
 ΤΕ ΑΓΓΑΣ ΜΑΙΚΑΤΕΡΙΝΕΥΝΟ.
 ΜΙΚΤΩ ΕΣ. Φ9Β ΙΝ 3.

Sic autem vertendum cenſeo. *Aedificatum est Templum Desiparæ, & SS. Martyrum Eustratii, & Commilitonum ejus, & S. Martyris Ecaterinae sub Micio anno 6392. Indictione septima.* Pertinet profecto inscriptio ad an. Chri-

sti 1084. subnectâ Epochâ Cpolitana. S. Eustratii M. Synathletae quatuor apud Graecos occurrunt, Auxentius, Eugenius, Mardarius, Orestes, qui sub Dioclet., & Maximian. passi in Armenia sunt, eorumque memoria celebris

ant viri, hinc Mazochius (43), inde Affemanus paene exhaurerunt, ad ritum quod spectat Ecclesiasticum, fixum illud esse debet (44), neque in Sicilia, neque in Brutiis, neque in

bris est in Menologio Basilii Porphyrogeniti ad diem 13. Decembris, & in Menaeis Graecor. & in Martyrol. Romano. In Ephemeridibus tamen Ruthenicis nescio qua de causa Eugenius desit. Vide Affeman. Kalend. Eccl. Univerf. tom. 5. fol. 463. Hinc illud M. ter repetitum, haud numerum fortassis, sed multitudinem tantum indicat Major Cryptographia in illis *MS*, quae non tam meo, quam aliorum me peritiorum iudicio, *aut* lego. Ceterum ex hoc lapide, inlustrari quoque inductus ille Graecorum ritus potest, non scribendi modo, sed scalpendi etiam cum spiritibus, accentibusque, de quibus Montfauconius Paleograph. fol. 257. & seqq., Mazoch. ad tabb. Heracl. diatrib. 3. fol. 127. & seq. Monet autem Cl. Maffeius Musei Veron. fol. 363. lapidem Ravennatem, quem idem Montfauconius adfert in Diario fol. 98., ita etiam sculptum esse, *ante* quoque ante medium saeculi 7. spiritibus & accentibus huiusmodi nescio in saxo ullo, sed neque in membranis reperiri. Antiquiorem certe saeculo non Codicem non adfert Montfauconius. Verum ad lapides quod attinet confer laud. Mazoch. Nos enim non id modo agimus. Hoc dumtaxat sub excursionis finem monemus, nec etiam si in Brutiis lapides graeci temporum Christianorum, vel Christiani etiam reperirentur, de more ritave graeco aliquid posse concludi. Nam reliquiae esse poterant veteris moris, atque Graecismi, vel ad Graecos pertinuisse in Brutiis commorantes. Vel in ipsis Romae arenariis graeci lapides eruuntur. Contra vero, frequentia tot marmorum latinorum, linguam moreque latino Brutiis fuisse impositos satis demonstrat. Porro nec a lapidibus Graecis medii aevi ritum graecum illius aetatis unice concludimus.

(43) Mazoch. dissert. histor. critic. de *Cathedr. Eccl. Neapol. semper unice variis divers. tempore vicib.*

Neapol. 1752. Affeman. de reb. Neapol. & Sicul. tom. 4. cap. 2. per tot. Romae 1753.

(44) Etenim omittenda haec videtur illa, quae ad rem non est, quaestio qua lingua Apostoli sacra mysteria celebrarint Non adhuc ea aetate inducta rituum diversitas. Ceterum si verum est id, quod principii loco statuit Card. Bona 1. Rer. Liturg. cap. 5. n. 4. a Martene secutus 1. de ritib. cap. 3. art. 2, non adhuc inductis liturgiis ac ritibus, Apostolos eorumque successores edidit in singulis regionibus celebrasse, quod tunc commune illis, ac vestraculum erat: sequitur profecto & in Brutiis latine mysteria peragisse, quod communis tunc esset ea his populis lingua. Inde etiam concludit doctiss. Card. Romae, & in toto occidente Apostolos, primoque Evangelii aetate latinam linguam celebrasse, quod communis toti Occidenti illa esset, ut post illum egregie ostendit Lebranius tom. 14. art. 1. docerque Benedictus XIV. de sacr. Missae lect. 1. cap. 6. §. 1. Porro si in Africa adhuc 4. saeculo ita communis erat lingua latina, ut S. Augustinus linguae Punicae peritos vix invenire potuerit; quid de Sicilia & Brutiis in Italia, & Romae vicinioribus adhuc primo saeculo, & florentibus rebus. Romanis dices? Confer ejus epistol. 84. alias 242. ad Novatum, sed & epistol. 209. al. 261. ad Caelestin. PP. ; potissimum vero sermon. 167. alias 24. de verb. Apostoli, in quo ad populum latine loquens, ita quidem habet: *Proverbium notum est Punicum, quod quidem latine vobis dicam, quia Punice non omnes nostis. Punicum enim proverbium est antiquum. Nummum ducit pestilentia: duos illi da, & ducat se.* Quod spectat vero acta nonnulla MM., quae graece in Sicilia, vel Brutiis scripta dicuntur, praeter quam quod ostendere prius oporteret, quod tempore, & a quibus, & ubi scripta sint (nam longe plurima post

in veteri Calabria ante octavum saeculum, adhibitum unquam fuisse graecanicum. In hanc etiam sententiam, post prima saltem Christianae Religionis tempora descendere tandem ex rerum evidentiâ, volens nolens, coactus est Gl. vir Pompilius (45) Rodatâ: qui tamen, dum ingenui Scriptoris Canonici de Johanne (46) quaedam in eam rem argumenta infirma esse contendit, videre plane dissimulavit, ex usu dumtaxat linguae graecae, quam in hisce regionibus primâ Ecclesiae aetate viguisse putat, adhibitam quoque in liturgiis fuisse, nullô pacto recte convinci. Etenim in ea quoque hypothese, illius ritus adhibuisse credendae sunt novae Ecclesiae (47), a qua acceperunt. Porro Siculos Episcopos reprehendens S. Leo, quod Epiphaniae diem ex Graecorum ritu ad sollempne baptismum adoptassent: *quam, inquit (48), culpam nullo modo potuissetis incidere, si unde consecrationis honorem accepistis, inde legem totius observantiae sumeretis; O B. Petri Apostoli sedes, quae vobis Sacerdotalis mater est dignitatis, esset Ecclesiasticae Magistra rationis*: Sed palmarium est, quod ex epist. S. Gregorii ad Johannem (49) Episcopum Syracusanum trahitur argumentum, quum inde Siculos Sacramentariô Gelasianô ulos fuisse noscamus. Nam quum illud Sanctus hic Pontifex reformasset (50), excitatum in Si-

X

cilia

post 8. saeculum sunt exarata, cujusmodi illa S. Stephani sunt primi Reginorum Antistitis, de quibus aliquando dicam ex proposito), neque tamen inde efficitur duci argumentum potest, quum etiam Romae per ea tempora sexcenti, vel ipsas res Romanas scripserint graece, quamvis eorum Scriptorum aliqui neque Graeci homines essent. Donec etiam non demonstretur graece in Synaxibus eorum temporum lecta fuisse, integrum semper manet latini ritus argumentum.

(45) Pompilius Rodatâ lib. 1. orig. Graec. Rit. in Ital. cap. 3. per tot. Romae 1758. Vide fol. 63. & seqq.

(46) Joh. de Joh. de divin. Siculor. off. cap. 4. 5. & 6. Panormi 1736. Vide a fol. 23. ad seqq.

(47) *Quis enim nesciat, aut non advertat, id quod a Principe Apostolorum Petro Romanae Ecclesiae traditum est,*

ac nunc usque custoditur, ab omnibus debere servari, nec subtrahi, aut introduci aliquid, quod auctoritatem non habeat, aut quod accipere videatur exemplum? Praeterea quum sit mansuetum in omnem Italiam, Gallias, Hispaniam, atque Siciliam, insulasque adjacentes, nullum instituisse Ecclesias, nisi eos quos venerabilis Apostolus Petrus, aut ejus successores constituerint Sacerdotes. Verba sunt haec S. Innocent. I. in epist. ad Decentium quae est 25. edit. Constant. fol. 856.

(48) S. Leo epist. 16 alias 4. n. 1.

(49) Confer integram epist. 12. lib. 9. ind. 12. alias 64. lib. 9.

(50) De reformatione Sacramentarii Gelasiani a S. Gregorio facta vide Joh. Diacon. in illius vita lib. 2. cap. 12., & Celebrem Hadriani I. epistolam ad Carol. M.

cilla murmur audivit, quam plura ex Cpolitanae Ecclesiae scribis acceperit, quam impugnatio Patriarchae Oecumenici titulo, comprimere studuerat. Quibus equidem querimoniis, dum obviam it S. Gregorius, & nihil ab ea Ecclesia accepisse ostendit, & de ritu vestium Subdiaconorum agens, ita porro interrogat Siculos: *Nam vestrae Ecclesiae numquid traditionem a Graecis acceperunt? unde habent ergo hodie, ut Subdiaconi lineis in tunicis procedant, nisi quia hoc a Matre sua Romana Ecclesia perceperunt* (51)?

VR. Si haec autem in Sicilia, ubi frequentior Graecorum Sedes, quid in Bruttis putes, veterique Calabria? Testis quoad primos disertissima est celeberrima illa Gelasii Papae (52) Decretalis epistola ad Episcopos, non per Siciliam modo, sed & per Lucaniam, & Bruttios constitutos, cujus XXVIII. capita nonnisi ritus, moresque Romanae Ecclesiae continent; quorum aliquos intermissos, datis etiam deinde ad Bonifacium Reginum Episcopum litteris (53), S. Gregorius servari praecepit. Quinimo in veteri Calabria, & Apulia, quae diu dominationis vicissitudinem passae fuerant, nonnisi saeculo X. iussus est a Polyucto Patriarcha (54) Cpolitano Petrus hu-

(51) Addi hoc loco possent & epist. 44. al. 42. lib. 1. ad Petrum Subdiac. Siciliae de coelibatu Subdiaconorum servando, & 27. lib. 8. ind. 1. alias 28. lib. 7. de usu Campagorum folis Diaconis Messanenibus permisso, aliaeque multae, quae ritum omnino latinum satis indicant.

(52) Vide hanc epist. integram apud Labb. tom. 5. Conc. col. 312. aut Harduin. tom. 2. col. 928.

(53) Epist. 5. lib. 4. indict. 12. in qua a Subdiaconis Reginae Ecclesiae continentiam servandam praecipit, more Romanae Ecclesiae, quemadmodum de Siculis iusserat.

(54) Haec scribo, quod putem Ecclesiam Hydruntinam, una cum ceteris Calabriae novae, atque Siciliae sub Leone Isauro a Patriarchatu Romano fuisse distractam. Cl. Affemanus de reb. Neapol. & Sicul. tom. 3. fol. 353. post Lucentium ad Ughell. in Hydruntinis, ejus ab Ecclesia Romana avulsam onem sub Nicephoro Phoca

Imp. & Polyucto Patriarcha, accuratius 968. ex Luitprandi loco, quem referam adnot. sequenti, figendam censet. Verum, nisi prius Hydruntum, Leone imperante sub ejus potestate non fuisse demonstraverit, tanti non sunt quae addert vir doctissimus, ut a mea opinione divertam. Quis enim sibi persuaserit Leonem in Rom. Pont. populosq. sibi subiectos, ob cultum Sanctarum imaginum in Italia faventem, reliquos suae ditionis in postremo hoc Italiae margine ad Patriarcham Copolitanum traduxisse, solum Romano Pontifici reliquisse Episc. Hydruntinum? Et vero Hydruntum, & antea, & postea sub Graecis fuisse ex Patullo Diacono constat laud. adnot. 7. qui Tarenti tantum, atque Brundisii ab Langobardis adquisitorum meminuit, & ex Const. Porphyrogenit. de administ. Imper. cap. 27., qui Hydruntum & Callipollin ditionis Graecorum remansisse tradit. Et fatetur quidem vir Cl. lib. 1. cap. 13. fol. 357. longe plures Civi-

Hujus nominis III. Episcopus Hydruntinus, ut ritum omnino mutaret; nec aliud potuit illicitè pertrahi, nisi adferat illi Metropolitanicâ dignitate (55), quam olim suae Sedi, honoris tantum causâ, non reipsâ Graeci contulerant. Ut ut igitur, de ritibus Monachorum, de quibus nunc non

X 2

agi-

Civitates, quam eò loci Constantinus enumerat, sive antea, sive per eam aetatem Graecis in Italia superfuisset. Quinimo doctiss. Peregrinus disert. de finib. Ducat. Benevent. ad Orient. cujus etiam verba supra retuli adnot. 9., eam quae cis Brundisium, ac Tarentum est veteris Calabriae partem, Graecos nunquam amisisse constanter docet. Nec exemplò Neapolis, Cajetae, vel Amalphis, quae propriis Ducibus, licet Graecis Augustis foederatis parebant, de Hydruntino finibus inspicari licet; quum Hydruntinum, & Calabria nova una jam regio essent, ut ex transata Calabriae nomine, nec ipse diffidetur, atque proprio Duce careret, & longe ab Romana Sede sita fuerit. Ad haec vero, quis etiam crediderit Marcum illum Melodum Episcopum Hydruntinum ann. circiter 750., si Caveo hist. sacrae. tom. 1. fol. 344. fides, florentin. Canonum & Acoluthiarum, quae hodieque a Graecis recitantur, celebratissimum Auctorem, hominem fuisse Patriarchatus Romani? Vel hoc unò titulò extra omne commercium tunc a Graecis sepositus fuisset, qui omnia sua exhiberent. Vide de illo, quae habet Allat. 1. de lib. Eccl. Graecor. pag. 75. Verum quum Nicephorus Calixt. apud eund. narret. suscepisse illum Magni Sabati supplere Canonem ex Sapientissimi Imperatoris Leonis mandato, tardius ejus aetas sub finem noni saeculi ponenda videtur, quamvis 8. saecul. an. 778. posuerit Franc. de Aste Archiep. Hydruntin. in memorabil. Eccl. suae tom. 9. collection. script. Ital. Burmanni p. 8. in fin. cum enormi tamen chronotaxeo lapsu, quod sub eodem Imperatore posuerit. Quocumque autem vixerit tempore, illud certum Ecclesiam Hydruntinam inter honorarias Archiepiscopales occurrere in diatypofibus, ac laterculis Patriarchatus Cpo-

litani, ante etiam Polyencti tempora ut infra commodiori loco adnotabo. Quam vero saeculo X. feliciores admodum in Apulia fuerint res Graecorum tunc veri Metropolitanici juris illecebrâ, tentatus ab Graecis fuit Episcopus Hydruntinus, ut in Episcopatus veteris Lucaniae, vel Apuliae, qui ejus Ecclesiae addebantur, ritum mutaret. Sed omni prorsus effectu utrumque caruit. Nec enim illae Ecclesiae ritum umquam mutarunt, nec ipse sub Graecis, Metropolitanus evasit.

(55) Narrat id Luitprandus facetus ille Cremonensis Episcopus in celebri sua legatione ab Othone I. ad Nicephorum Phocam, quam anno 968. peregit, ex qua rem circum ea tempora contigisse colligitur. Edita est a Baron. ann. laud. & a Murat. exactius tom. 2. p. p. S. R. I. Ejus verba sic habent n. 84. *Nicephorus cum omnibus Ecclesiis homo sit impius, livore quò in nos abundat, Cpolitano Patriarchae praecipit, ut Hydruntinam Ecclesiam in Archiepiscopatus honore dilatat; nec permittat in omni Apulia seu Calabria latine amplius, sed graece divina mysteria celebrari. Mercatores dicit fuisse praeteritos Papas. . . . Scripsit itaque Polidestus Cpolitanus Patriarcha privilegium Hydruntino Episcopo, quatenus sub floritate habeat licentiam Episcopos consecrandi in Acerentia (alias Acerentila) Turcio, Gravina, Materia, Tricarico, qui ad consecrationem Dominis Apostolici pertinere videntur. Ubi notanda illa verba, ut in Archiepiscopatus honore dilatat: quae longe antea Archiepiscopatus habuisse, mox vero ad Metropolitanicâ jura dilatari satis innunt. Episcopum tunc temporis Hydruntinum Petrum fuisse hujus nominis III. ostendit Luc. in adpendic. ad Ughell. & Fast. Hydrunt. n. 8. fol. 55.*

agimus, demus libenter cum doctissimo Viro Canonico de Johanne (56) peculiarem aliquam, five in Sicilia, five in Bruttis, vel Calabria extitisse Ecclesiam, in qua graecâ linguâ, rituque, in potioribus maxime Urbibus, quae Sedes Praetorum, vel Militiae Ducum erant, pro Graecis iisdem sacra fierent; (quod tamen nonnisi cum moderatione ab Affemanno (57) admittitur, ut adversus Cl. Mazochii sistema acrius opponatur) nihil tamen inde contra universalem propriumque regionum ritum recte concludi posse, probe quisque fatis intelligit.

VII. At vero, ut octavò incunte saeculò sub Graecorum imperio, jam novum Bruttiorum regio nomen accepit: ita & sub eorum tyrannide ad alium traductae Patriarcham, novòque institutò Metropolitanò ritum mutaverunt Ecclesiae nostrae. Tunc primum apud nos Graecorum ritus, eorumque liturgiae (58), acolithiaeque in sacrificiis, ac divinis officiis persolvendis in usu esse coeperunt. Quam enim a Leone illo Isauro Semi-Judaeo in sanctissimos viros iconum cultores, ipsasque etiam sacras imagines adeo saevitum est, ut vel meminisse animus refugiat tot immanium sub Christiano Principe vastationum, & caedium; id sane accidit, ut Italiae superioris paene omnibus, quae ejus parebant imperio, regionibus ab illius obedientia ea de causa desciscentibus, in vindictam ipse vindicatarum ab Romano Pontifice imaginum, ac jam deperditae dititionis, latifundiis primum Romanae Ecclesiae, quae in Calabria, & Sicilia erant, in fiscum redactis, Episcopatus quoque Orientalis Illyrici, Siciliae, atque Calabriae (quae solae intra Italiam illi postremo remanserunt) ab Romani Pontificis *immediata* obedientia, ejusque Patriarchatu abstraxerit, ac Anastasio Iconomacho Patriarchae Cpolitano in detrusì S. Germani locum suffecto, fecerit ve-

eti-

(56) Johan. de Johan. de divin. Sicul: off. cap. 6. n. 4. fol. 44.

(57) Affeman. tom. 4. de reb. Neapolit., & sicul. cap. 3. fol. 103.

(58) Harum Acolithiarum, unam ex MSS. Bibliothecae Cryptoferratenfis in agro Tusculano erutam, quâ nostrae Ecclesiae eo tempore S. Stephanum primum Reginorum Antistitem

III. Eid. Julias, Auctore Canonis Theodotò Monacò, prosequebantur: alteram ex CC. Vaticanis extractam cum Canone a S. Josepho Hymnographo composito, quâ & ipsa Ecclesia Cpolitana eundem S. Episcopum celebrabat, penes me habeo, quas cum Synaxariis aliquando, Deo auspice, in uicem proferam.

Stigales. Quod autem constantes in orthodoxa sacrarum imaginum fide Siculi, Calabrique permanerent, eos quoque a suo Patriarcha divulso, gravissimâ capitacione, novôque vel ipsorum etiam infantium censu institutô, tributis viritim teritiâ parte auctis, insigni calamitate afflixit. Obvia sunt haec sive Theophanis chronica (59) volventi, sive Hadriani I. PP. ad Constantinum (60), & Irenem epistolam, sive ejusdem Hadriani alteram (61) ad Carolum M., sive demum illam

(59) Theophanes ad a. n. Incarnat. secundum Alexandrinos 724. hoc est vulgaris epochae 732. Imperator autem contra Papam, Romaeque, & Italiae desertores insaniens, & plene furis inventus, classem ingentem adversus eos misit, & Manem Cibyreatarum Ducem ei praefecit. Summum tamen dedecus, varius ille Princeps retulit, classe in mari Adriatico naufragium passâ. Ex quo in furoribus actus Dei ille hostis, Arabico sensu imbutus, auctiora Siculis & Calabriae populis parte teritiâ tributa in singula hominum capita imposuit. Patrimonia vero, quae dicuntur SS. & Coriphaeorum Apostolorum, qui in veteri Roma coluntur, tria nimirum cum medio auri talenta, unum Ecclesiis ab antiquo assignata, & pensâ, in publicum aerarium conferri jussit. Inspici insuper, atque describi masculos infantes, qui nascerentur, quemadmodum olim Pharaô Hebraeorum paucos, mandavit: quod tamen neque ipsi ejus Doctores Arabes, in Christianos Orientales admitterunt. Et heic quidem ad superiora confirmanda obiter animadvertite Hydruntum, & Callipolim ad patrimonia Romanae Ecclesiae in veteri Calabria pertinuisse, ut ex epistol. S. Gregor. 99. & 100. lib. 9. exserte discimus. Idem tentatum quoad patrimonia Campaniae, ut narrat Ubalduus Monachus in Theodoro Duce Neapolitano fol. 31. edit. Pratielli tom. 3. hist. Langobard., sive a Leone, sive a Constantino ejus filio. Alphannus, inquit, Secretarius Domini Imperatoris venit Neapolim, & praecepit, quod non obediatur Domino Papae, neque transmittatur ei pecunia sui redditus. Sed omnia haec an irri-

tum cessere tentamen.

(60) Refertur haec epist. act. 2. septimae Synodi collect. Harduin. tom. 4. col. 94. Porro & hoc vestrum a Deo consonatum & piissimum passimus imperium, ut si veram & orthodoxam S. Catholicae Ecclesiae Romanae nitimini amplecti fidem, sicut antiquitus ab orthodoxis Imperatoribus, seu a ceteris Christianis fidelibus oblata, atque concessa sunt patrimonia B. Petri Apostolorum Principis fautoris vestri, in integrum nobis restituere dignemini, pro luminarium concinnationibus eidem Dei Ecclesiae, atque alimoniis pauperum: Immo & Consecrationes Archiepiscoporum, & Episcoporum, sicut olitana constat traditio, nostrae Dioecesis existentes penitus canonice S. Romanae restituantur Ecclesiae: ut nequaquam schisma inter concordiam perseverare valeat Sacerdotum, sicut in serenissima vestra jussione exaratum est.

(61) Extat apud Harduin. ibid. col. 819. Nos vero pro eadem Synodo (septima) nullum responsum hactenus eidem Imperatori reddidimus: metuentes ne ad eorum revertatur errorem. Dudum quippe quando eos pro sacris imaginibus * erectione adhortati sumus, simili modo & de Dioecesi tam Archiepiscoporum, quam Episcoporum S. Catholicae, & Apostolicae Romanae Ecclesiae, quae tunc cum patrimoniis nostris abstrulerunt, quando sacras imagines depasuerunt, & nec responsum quodlibet extinde dederunt. Et in hoc ostenditur, quod ex uno capitulo ab errore reversis, * ex aliis duobus in eodem permanent sic errore. Si enim ubique Christianorum Ecclesiae canonice intactas suas possident Dioec-

illam Nicolai I. Pontificis (62) ad Michaellem HD Imperatorem Graecorum. Inde propterea abstractionis Dioceseon epocham incoepisse constanter observant, quotquot summa rei

Dioceses, quanto amplius S. Catholica, & Apostolica Romana Ecclesia, quae est caput omnium Dei Ecclesiarum, sua
Diocesi videlicet Archiepiscoporum, & Episcoporum, imo & patrimonium pro luminari concinnatione, atque alimentis pauperum irrefragabili jure & tenere, & possidere modis omnibus debet? Unde si vestra amentis à Deo protracta Regalis exalcentis, eodem adberantur impetu pro sobria imaginibus in
primo spectata erectionis gratiam agentes. Sed de Diocesi S. Nostrae Romanae Ecclesiae rem Archiepiscoporum, quam Episcoporum, seu de patrimonium iterum incipientes commonemus, ut si noluerit ea S. Nostrae Rom. Ecclesiae restituere, haereticum eum pro haereticis erroris perseverantia esse decernemus. Plus enim cupimus salutem animarum, & rectae fidei stabilitatem conservare, quam hujusmodi habitum mundi possidere. Medicam manum desiderat haec epistola, in qua queritur Hadrianus expostulationis suae nullam a Graecis habitam fuisse in 7. Synodum rationem, nec responsam ab Constantino, & Irene ea de re accepisse. Et jure quidem, nam ut testatur Anastasius Bibliothecar., qui 7. Synodum e graeco in latinum vertit (tom. 4. Hard. fol. 94.) ea omnia quae in predicta epistola, sive personam Tharsisii ex laico ad Patriarchatum evecti, ac titulum Oecumenici Patriarchae usurpantis spectabant, sive restitutionem Dioceseon ac patrimoniorum urgebant; nec a Graecis versa sunt nec in acta relata. Ab hinc inquit Anastasius, usque ad finem hujus epistulae codex Graecus non habet. Graeci namque quia eodem tempore ex laicis fuerat Patriarcha, ne publice ab Apostolica sede argui videretur, & adversus eum, tamquam reprehensione dignum, haereticis repugnandi occasio praeretur, ac per hoc Synodi utilitas excluderetur, ea quae sunt de non faciendi laicorum promotione, sive de ceterarum praesumptionum re-

derogationibus subsequuntur, in Synodo hac, nec resistari, nec actis inferi passim sunt. Quod dispensatorio pacis amore inquit Lupus diff. de 7. Synodo cap. 11. Legati Apostolici dissimularunt.

(62) Vide illam apud eund. Harduin. tom. 5. Concil. fol. 225. & 126. signatam 25. Septembris ind. 6., hoc est anno 860: Haec brevis sibi transcurrentes cum multa dicere quovisimus, vestrae serenitati transcripsimus, quia Hadrianus SS. Praeful. Antecessor noster multa de his in epistulis, quae hactenus apud Constantinensem habentur Ecclesiam scribens commisit, in quibus quidquid hujus rei necessitas coegerit, habere potestis. Oportet quidem vestrum Imperiale decus, quod in vestris Ecclesiasticis utilitatibus vigere videmus, ut antiquum norem, quem nostra Ecclesia habuit, vestris temporibus restaurare dignemini: quatenus vicem, quam nostra sedes per Episcopos vestris in partibus constitutos habuit, videlicet Thessalonicensem, qui Romanae sedis vicem per Epirum veterem, Epirumque novam, atque Illyricum, Macedoniam, Thessaliam, Achaenam, Daciam Ripensem, Daciamque mediterraneam, Moesiam, Dardaniam, Praevalim, B. Petro Apostolorum Principi contradicere nullus praesumat, quae Antecessorum nostrorum temporibus scilicet Damasi, Sixti, Innocentii, Bonifacii, Cadestini, Sixti, Leonis, Hilari, Simplicii, Felicis; atque Hormisdos sanctorum Pontificum sacris dispositionibus regerantur (al. augebantur) Quorum denique institutiones, ab eis illis in partibus destinatas, per nostros missos, ut rei veritatem cognoscere queatis, vestrae Augustali potentiae dirigere curavimus. Praeterea Calabritanum patrimonium, & Siculum, quaeque nostrae Ecclesiae concessa fuerunt, & ea possidenda obtinuit, & disponendo per suos familiares regere studuit, vestris concessionibus robandantur: quoniam irrationabile est, ut Ecclesiarum possessio tantum luminaria,

rei Ecclesiasticae peritiâ, ac laude (63) postremis hisce temporibus floruerunt. Et ad id quidem temporis referenda in Sicilia, atque Calabria Metropolitanorum erectio est. Quum enim Patriarcha Cpolititanus obsequentes harum regionum Episcopos tam longe distitos habere non posset, nisi politiam aliquam stabiliret; atque nonnullos ab se consecratos, qui ceteros tenerent obsequiô, sibi haberet additiônes: Syracusanum in Sicilia, & Reginum in Calabria, urbium nempe civilium utrobique Metropoleon, ad gradum evexit Metropolitanorum. In ipsis autem paene faucibus urbis Romae, una & Sergium tentavit Episcopum Neapolitanum, quod Graeco Duci proprio haec urbs pareret. Narrat haec Johannes (64) Ecclesiae Neapolitanae Diaconus, qui quamvis sub quo Imperatore, & a quo Patriarcha sollicitatus Sergius fuerit nentiquam edisserat, tempora tamen Leonis satis congruam; quum Constantino Copronymo ejus filio, vix tribus annis Sergius supervixerit.

VIII. Nec audiendi (65) qui ad Photii tempora abstra-

Et concinnationes Ecclesiae Dei fieri debent, terronâ quâvis potestate subtrahantur; sed domus Dei resstanta meritum redditoris multiplicent, & sustipientis votum spiritalis desiderii lucris exerceatur. Inter haec, & superius dicta volumus, ut consecratio Syracusano Archiepiscopo nostra a Sede impendatur, ut traditio ab Apostolis instituta nullatenus nostris temporibus violatur.

(63) Allat. lib. 2. de perpet. Eccl. consens. cap. 3. §. 7. fol. 536. edit. Colon. Agrip. 1648. Marca i. concord. cap. 1. n. 4., & in respons. ad Lucam Holsten. n. 3. Baluz. in suppl. ad lib. 5. Concord. cap. 29. n. 11. Lupus in Symbol. Nicaen. cap. 6., quo in loco ab Leonis Iauri temporibus ea de causa ritus Graeci admissionem colligit in Provinciis Italiae illi subjectis, & in schol. ad can. 6. Sardicenf. tom. 1. opp. & disert. de 7. Synod. cap. 8. tom. 3. opp. Natal. Alexand. hist. Eccl. saecul. 4. cap. 5. art. 3. & saecul. 11. dissert. 4. §. 2. Papias senior ad an. 730. n. 11. Junior in Greg. 2. n. 40. Le Quien Orient. Chri-

stian. tom. 1. cap. 14. n. 2. fol. 96. Orland. orb. sacr. & prophan. tom. 1. lib. 6. cap. 8. n. 4. & 5. Murat. in Annalib. ad an. 730., & 733. Joh. de Joh. diff. 1. in C. diplom. Sicil., & de divin. Sicul. off. cap. 8. Affeman. de reb. Neapolit. & Sicul. tom. 3. cap. 6. & 8. Rodatus lib. 1. orig. rit. Graec. in Ital. cap. 4. n. 16.

(64) Joh. Diacon. Neapolit. in vit. Sergii Episcopi Neapol. XXVII. tom. 1. p. 2. S. R. I. *Hic dum a Graecorum Pontifice Archiepiscopatum nancisceretur, ab Antistite Romano correptus veniam impetravit. Lege Muratorii adnotat. in hunc locum. Confer. & quae infra fol. 309. de Pauli Episcopi consecratione, imperante Copronymo, idem Joh. narrat; quem, inquit, a Romano Pontifice consecratum propter Graecorum connexionem, noluerunt recipere concives sui.*

(65) In hanc sententiam descendit Cantelius Histor. Metropolitan. urb. tom. 1. p. 3. dissert. 5. cap. 3. ubi rem ab ovo non repetiit, sed a Sicularum commercio cum Graecis, quibus parebant, & ad quos post invasam ab Saracenis Si-

tionem Siciliae, vel Calabriae a Patriarchatu Romano referendam censent, iis ducti momenti, quod Romani Pontifices, qui ante Photii tempora floruerunt, Hadrianus, ac Nicolaus (66), quorum unus in VII., alter paulo ante VIII. Synodum Dioeceseon Romanae Ecclesiae restitutionem auferunt, Calabriae quidem reddendae nunquam; Siciliae vero secundus dumtaxat fecerit mentionem, propterea quia, ut putant, Gregorium Asbestam paulo ante Photius ad Metropolitanam in Sicilia dignitatem evexerat. Neque enim antiquiorem harum regionum abstractionis, quam in vulgata Leonis Sapientis novella post octavae Synodi tempora vestigia reperiri autumant. Quinimmo, quod nos urgere potissimum videtur, quum Nicolaus ipse Dioeceseon restitutionem exostulat, singulas dum singillatim exprimit, nihil e Calabria, nisi *Calabritanum* dumtaxat *S. Petri patrimonium*, e Sicilia vero Syracusani Archiepiscopi consecrationem exposcit. Verum, ut compendiò dicam, fatendum ingenue est Scriptores Graecos Theophanem, Zonaram, Cedrenum, Glycam, & quoscumque Leonis Isauri res scripto mandarunt, abstractionis quarumlibet Dioeceseon neutiquam meminisse; quum tamen verissimum sit, ut in epistola sua Hadrianus loquitur, *tunc cum patrimonis Romanae Ecclesiae fuisse sublatas, quando*

Siciliam confugerant; atque ex commenticia Imperii divisione inter Carol. M., & Graecos Augustos facta, Siculos ad Cpolitanum Patriarch. transisse arbitratus, frustra Antonini Amici, Pirri, & Piccoli sententias conciliare conatus est. Ex istis porro digitum in rem intendisse Amicus videtur in differt. de *antiq. urbis Syracusarum Archiepiscopatu*, in qua tamen ante 8. saeculum eam dignitatem huic urbi levissimis conjecturis vindicare conetur, jure tamen ad tempora 7. Synod. praecedentia, Siciliae ad Graecum Patriarcham defectionem retulit. Pirrus autem, ut maculam hanc, ut vocat, quam Siciliae iniuste putat inuri, eluat totus est in disquisit. 1. de Patriarch. Sicil. tom. 1. Sicil. sacr., solumque §. 7. Photianis

temporibus larvarum quemdam admittit Syracusanum Archiepiscopatum. Placatior tamen videtur in Notitia Syracus. n. 47. §. 5. Haud nimis ab 8. Synod. temporib. ablati Albert. Piccolus diff. de antiq. jur. Eccl. Sicil. P. P. cap. 24. tom. 1. collect. Burmann. Praevertat huic Card. Baron. ad ann. 854. num. 8. ubi in causa Gregorii Syracusani observat, tunc temporis, eo quod sub juribus Imperatorum Orientalium Sicilia esset, primas sibi causas vindicasse Episcopum Cpolitanum. Verum ad Photiana tempora Siciliae, atque Calabriae distractionem figendam esse etiam novissime voluit Cl. Zavarronus Episc. Tricaric. in adnot. ad Bullam Godani fol. 20. & seqq.

(66) Vide loca mox relat. adnot. 60, & 61.

do (Graeci) *sacras imagines deposuerunt*. Porro quis crediderit Leonem illum rugientem, ac in Gregorios II., & III. actum in rabiem, qui Patrimonia Romanae Ecclesiae in Calabria, & Sicilia existentia in fiscum redegit, jurisdictioni ejus, quam ab toto Orientali Illyrico ademerat, heic parvisse? Id dissimularunt Scriptores Graeci, Ecclesiae Cpolitanae praejudiciis occupati, perinde ac si jure proprio Dioeceses illas amplitudinem, ac majestatem throni Cpolitani possidere deceret, novam Romam veteri saepe comparantes. Quod autem Hadrianus Siciliae, aut Calabriae non meminerit ad rem non est; quum is neque de aliis Orientalis Illyrici Ecclesiis verbum habeat; sed Dioeceses illas S. Romanae Ecclesiae esse restituendas obtendat, quas tunc abstulerant Graeci, quum bellum sacris imaginibus excitarunt. Solus Nicolaus, quum fere singulas enumerasset, ad Calabria, & Sicilia divertitur Patrimonia, ac postremo Syracusani Archiepiscopi consecrationem Ecclesiae Romanae reddendam urget. Cur autem de Calabriae Ecclesiis siluerit, aut saltem Reginum Archiepiscopum simul non addiderit Syracusano, licet obscurum sit, neque nisi conjecturis sit locus: adeo tamen gravissima sunt momenta, per eam aetatem & ante, ut Siciliam, ita & Calabriam Byzantino subditam fuisse Patriarchae, ut abnutivum hoc argumentum, nullum prorsus hinc loco pondus exserere, aut robur habere possit.

IX. Quod equidem ut ordine, ac ratione demonstrarem, illud primum fundamenti loco statuo, quod idoneus, atque integer testis scribit Hadrianus Papa, abstractas tunc a Graecis fuisse Dioeceses, quum sacras imagines abstulerunt. Immane autem illud in sacras iconas bellum Leonem Isaurum excitasse, easque primum abstulisse adeo compertum est, ut iateat neminem. Confectarium proinde absolutum videtur, ut is qui ea de causa, quemadmodum Theophanes narrat, patrimonia Siciliae & Calabriae a Romana Ecclesia abstulit, harum quoque regionum Episcopatus ab eadem avulserit, & qui temporalia demisit, eodem odio ductus, spiritualibus non pepercerit. Tum vero maxime, quod quum Campanum si-

militer (67) patrimonium eidem Ecclesiae, frustra licet, non amplius pendi iussit, Metropolitico etiam illicio Neapolitanum Episcopum pertentari fecit, ut eò pacto ceteros illius Ducatus a Romano Patriarcha divelleret. Non est hujus loci illud investigare profundius, quotò haec acciderint Leonis annò. Ea nihilominus verisimilior opinio est, quae se Theophanis auctoritate tuetur, in cujus Chronologia, quae supra retulimus infani illius Imperatoris conatus, ac deliramenta annò Incarnationis Alexandrino ICCCXXIV. Leonis XIV. referuntur, qui Epochae vulgaris (68) annus ICCCXXXII. Gregorii III. Romani Pontificis II. esse videtur. Verum non haec conjecturis agimus. Ubi enim ex eo tempore Siciliae, & Calabriae Episcopos sub durissimo Iconoclastarum jugo gementes, Antistiti Cpolitano veluti Patriarchae per vim, ac tyrannidem obedire coactos esse, eosque oeconomiam usos, salvam semper orthodoxiam, & sanctarum praesertim imaginum cultu, paruisse ostendam, jam supra omnem fidem res est. Porro Syracusanum, ac Reginum Episcopos tunc temporis ad Metropolitanam dignitatem evedtos, eique Patriarchae factos fuisse vestigales si demonstravero, sponte cetera sequentur. De primo itaque ex antiquis illius Ecclesiae laterculis a Schobare, & Pirro ex MS. C. membranaceo editis, satis hoc quod dixi constare potest. Marcianus (69) enim Theodosii III. in Cathedra Syracusana successor, inter Episcopos XLV. ipsam prope Leonis aetate florens, in eo

cata-

(67) Confer adnot. 59, & 64.

(68) Sane ut Pagius ipse docet in differt. de Period. Graec-Rom. n. 38. Alexandrini ad an. 1. Imperat. Diocletiani Aeram vulgarem septem annis decurtarunt. Theophanem autem ab ann. vulg. Epoch. 609. ad an. usq. 693. unius etiam anni prochronismum admisisse; adeoque non septem, sed octo annos illi addendos esse ad vulgarem annum inter haec tempora inveniendum docet Pagius ipse ad eos annos. Verum quum ad finem usque Imperii Constantini Copronymi Leonis Isauri filii, hunc Theophanis calculum perdurare putaverint Hensche-

nus in exegesi ad Chronographiam S. Theophanis cap. 3. n. 10. tom. 3. Martii, ejusque collega Papebrochtus in conatu historic. critic. Summ. Pont. in Constantino PP., annus saltem vulgaris 732. ille quo de agimus erit.

(69) Vide Christophor. Schobar in Catalog. Episcopor. Syracusan. & Pirrum in Not. Syracus. in Marciano II. fol. 609. edit. Venet. Hunc Codicem, quem jam igne absumtum desset Joh. de Joh. de divin. Sicul. off. cap. 8. vidisse se; ac prae manibus habuisse testantur Cajetan. in Isagoge ad histor. Sicul. cap. 42. n. 11. & Pirrus in Not. Syracus. in Eulalio fol. 609.

catalogo non Romae consecratus, sed a tribus Episcopis Syraculis dicitur. Profecto singularius nihil in hoc Episcopo ab Catalogi illius Auctore notari poterat (70) quam veteris mutatio moris. Non enim Graeci, quos Metropolitae designarunt, ut consecrationem acciperent, statim Cpolim se conferre coegerunt; sed hōc etiam blandimentō, ut in eadem acciperent Urbe, divertere ab Romana Sede curarunt. Qui post eum, alterō Theodosiō interpositō, floruit Stephanus II. inter Episcopos XLVII., nobilissimō (71) Archiepiscopi Siciliae titulō in VII. Synodo decoratur. *Coepisse sub eo Ecclesiam Syracusanam graece psallere, quum antea latine caneret,* restis est membranaceus idem (72) Syracusanae Ecclesiae Codex.

Y 2

(70) Inde enim jure ea de causa Marciani aetatem post Leonis Isauri tempora colligit Cl. Asseman. tom. 4. de reb. Neapol., & Sicul. cap. 2. fol. 100.

(71) In VII. Synod. act. 4. pag. 978. edit. Labb. & 270. edit. Harduin. Galaton ita subscribit. *Galaton exiguus Presbyter, & ex persona Archiepiscopi Siciliae libenter omnia quae praescripta sunt suscipiens, subscripsi.* Hic idem est de quo act. 1. pag. 686. cit. edit. Labb. cum qua concordat Harduin. in confesso dicitur: *Conveniente &c. Constantino Episcopo Regii, & Galatone Presbytero, & locum retinente Stephani (alias Christophori) Episcopi Syracusani.* Mirum est quam vexent hanc, ceterasque Galatonis hujus subscriptiones Pirrus in Not. Syrac. n. 47. & Piccolus de antiq. jur. Eccl. Sicul. p. 2. cap. 8., qui ut a Syraculis Archiepiscopalem dignitatem abjudicent, corruptis usi CC. veterum editionum, Galatonem Vicarium potius volunt Archiepiscopi Regini, quem Siciliae Archiepiscopum nuncupari permittunt, eo quod Calabriae nomen cum Sicilia per eam aetatem confunderetur. Et re quidem vera act. 2. pag. 786. legitur *Galatus Presbyter, & ex persona Sanctissimi Episcopi Regii.* Quamvis autem illud admittamus per ea tempora Calabriae nomen cum Sicilia confundi coepisse, quod ea sub uno regimine Praetoris Siciliae regeretur, ut supra monuimus adnot. 18.

eaque causa fuerit cur etiam in hac Synodo act. 7. *Theodorus Episcopus Taurianae Siculorum Insulae* nuncupetur; nihilominus sint sua cuique. Actione I. hujus Synodi interfuere & Constantinus Archiepiscopus Reginus, & Galaton in locum Syracusani. Ille ergo Vicariō non egebat. Sic & act. 7. uterque subscribit. *Constans (alias Constantinus) indignus Episcopus Regii. Galaton indignus Presbyter, & ex persona Stephani Episcopi Syracusani.* Corruptus est ergo locus actionis 2., sicut & act. 1. in editione Binnii. Nec admittenda conjectura quod utriusque vices Episcopi ad act. usq. 6. gesserit, donec Constantinus Reginus advenerit; nam & adfuit Constantinus act. 1., ipse autem tantum unius in actis personam gerit. An vero act. 1. & 7. vices Archiepiscopi Syracusani gesserit, 2. & 3. Regini intermediō absentis tempore? Uno correcto C. mendō, tot Maeandris non indigemus.

(72) Hunc catalogi locum, inveris temere adverbis, ut ubi *graece*, ibi *latine*, & ubi *latine*, ibi *graece* legere descripserunt Schobar, & Maurolycus, quod vidit quidem Pirrus in not. Syrac. fol. 612. sed unde hauserint nescire se dicens, ad catalogum non attendit. At monuerat jam Cayeran. loc. mox laud. ita esse legendum, quod vero congruit. Vide Joh. de Joh. loc. cit. fol. 53.

dex. Gregorium Asbestam, qui diu post ea tempora vixit, quique Cpoli Photium consecravit (nam intermediis caremus Episcopis) eâ dignitate fuisse exornatum, tam comperitum est, quam notissimae quae sub Photio evenere traegodiae. Archiepiscopi Syracusani consecrationem ad se pertinere exoptulabat per ea tempora (73) Nicolaus I. Gregoriô tandem ab Ignatio depositô Theodorum ab eo in Ecclesiae Syracusanae Metropolitanam succenturiatum fuisse, ex epistola altera ejusdem Nicolai ad Michaëlem Augustum constat, in qua illum diserte (74) *Archiepiscopi ex parte Ignatii* titulô cohonestat. Quamobrem in Diatyposi Leoni Sapienti attributa, Syracusae unicum in Sicilia principem locum obtinuerunt; ut etiam aetate Rogerii Regis scribens Nilus Doxopatrius (75) Archimandrita Schismaticus, veteres sequens laterculos, haud injuriâ scripsit, quamvis jamdiu illae hâc dignitate non exornarentur, sed aliae in Sicilia sedes.

X. Reginum quoque Praesulem sub Leone Isauro ad Metropolitanam evectum fuisse dignitatem, ex utrisque actis S. Leonis Episcopi Catanensis ab Octavio Cajetano editis (76) ostendi facile potest, ubi istius aetas invicte prius statuatur. Porro Leonem hunc, Catanensem jam Ecclesiam moderantem, ab Leone, & Constantino Impp., auditâ prodigiorum ejus famâ, Cpolim fuisse arcessitum, ex utrisque ejus actis habemus. Quum tria autem horum Imperatorum paria in Graecorum fastis occurrant, illos nihilominus fuisse Leonem Constantini Copronymi filium, & Constantinum Porphyrogen-

ne-

(73) Vide supra adnot. 62.

(74) In epist. apud Labb. tom. 9. Concil. col. 1324. *Mittantur etiam de parte Ignatii Archiepiscopi quidam Antonius Cyprii, Basilii Thessalonicae, Constantinus Larissae, Theodorus Syracusanorum, Metrophanes Smirnae, & Paulus Episcopus Ponti Hieracinae. Hegeni autem &c.*

(75) Nilus fol. 248. edit. inter varia sacra Moinii tom. 1. *Sicilia autem universa unum Metropolitanam habet Syracusanam: reliquae vero Siciliae Ecclesiae Syracusani erant Episcopatus, et-*

*iam ipse * Panormus & Thermane, & * sic Cephaludium, & reliquae. De Nilo infra.*

(76) Oâ. Cajet. tom. 2. SS. Sicul. fol. 5. & seqq. Sequuntur etiam tertia vita ab Graeco Auctore jambis scripta ante ann. 800., & Hymnus S. Josephi in S. Leonis laudem. Bolland. ad diem 20. Februar. primam duntaxat vitam, quam ex Sicilia habuit, edidit, additis, quae ex Menaeis Graecorum, & Anthologio Arcudii collegit.

netam invicem imperantes , acta S. Leonis priora recensens putavit Bollandus , potius quam Leonem Isaurum , & Constantinum Copronymum , ut Cajetanus existimaverat , quod rem nostram aequè alias confirmaret . Quod enim ad Leonem Sapientem adinet , ejusque filium Constantinum , sub eis haud vixisse S. Leonem perspicuum est , tum quod ab Saracenis jam (77) tunc occupata Sicilia esset , quum vero maxime , quod Scriptorem habeat actorum ejus , sive potius Encomialten , qui ante VII. Synodum (78) vixisse se , palam profitetur . Ad haec vero , & canone ab alterutro S. Josepho Hymnographo compositò in Graecorum Acoluthiis laudatur , quorum (79) prior annò MCCCXLIV. , posterior , eòdem Leone Sapiente imperante , mortem obiit . Quum igitur ad priora paria recurrendum sit , id , ut Augusti illi antiquiores excludantur , facere visum Bollandò est , quod S. Jacobus Catanensis Episcopus in persecutione SS. imaginum martyrium subiisse Theodorus Studita , & Menologia testentur . Contigisse autem oportuit Leone Isaurò , aut Copronymò ejus filiò imperantibus , quum interim Sabinum in ea sede Leoni *αμείωνος* praevisse , ex hujus prioribus actis noscamus . At non vidit tunc vir doctissimus , quot dubiis obnoxia sit hujus S. Jacobi sedes Catanensis , immo & quivis Episcopatus , quae deinde focii ejus quum de illo (80) suò locò agerent , excitarunt . Ceterum , esto , ut Bollandus putat , quod inde etiam adsumptus calculus ,

(77) Siciliam a Saracenis invasam fuisse anno 827. demonstrat Pagius ad eum ann. Vide etiam Carusum in epitom. rer. Saracenicar. tom. 1. Biblioth. Sicul. fol. 87, & 92. Praeter Syracusas , quae anno 878. , & Tauromenium , quae anno 908. , si fides Chronico Saracenicò Siculo , imperante Leone Sapiente cecidit , reliquae Urbes ante ea tempora in Saracenorum potestate fere omnes erant . Vide supra adnot. 21. & infra cap. 13.

(78) Constat id ex ejus verbis in I. vit. apud Cajet. , & Bolland. ubi sic ait . *Fidemque integram juxta sacras sex Synodos firmis animis conservantes .* Non ergo tunc nisi sex Syno-

di habitae erant , inquit Bollandus . Sane an VII. repudiasset ?

(79) De duobus S. Josephis Hymnographis , utroque pro imaginum confessione clarissimo , eorumque aetate vide Papebroch. ad diem 3. Aprilis , & Allat. in diatriba de Simeonum scriptis pag. 97. Plura & ego alibi , quum de Canone in S. Stephanum primum Reginorum Praefulem composito , Deo dante , agam .

(80) Vide Bollandistas ad diem 21. Martii ; quinimmo & tempus etiam ipsius martyrii , in dubio ponunt , an sub Leone Armeno iconomachiam refuseitante collocandum sit .

ius, secundis actis S. Leonis, quae ipse non vidit, mirifice congruat. Satius itaque dixerimus, cessatâ jam Iconomachorum rabie, a Leone Copronymi filio Cpolim accitum fuisse S. Leonem. Ille enim Constantinum filium suum adhuc puerum (81) ab Imperii Proceribus rogatus, ipsâ magnâ Paschatis Dominicâ, annô ICCCCLXXVI. in sceptri consortium adscivit: obiit autem quartô inde annô, mense Septembri anni ICCCCLXXX. Ante hunc igitur annum Catanensis Episcopus erat S. Leo, atque ante annum ICCCCLXXXVII. in quo Theodorus septimae praeiens Synodo illam occupat Cathedram, obiisse oportuit. Atqui illum aetatis suae annô XXIII. ad Cyrillum Reginum Antistitem Ravennâ adventasse quum (82) *bic apud urbem, quae Regium nuncupatur, Principalis sortitus esset sublimitatem Cathedrae* ex alterius vitae S. Leonis Auctore liquet, qui Cyrillum etiam in adauctae dignitatis indicium, emphaticô titulô, Patriarcham adpellat. Pro more scilicet suorum temporum, quô id nominis ab latinis hominibus Metropolitanis, qui plures sub se Episcopatus haberent, adtribuebatur.

XI. Auctorem istum, qui hanc alteram vitam ex graeco, ut ipsemet testatur in prologo, in latinum sermonem vertit, a se tamen auctam, ac floribus suorum temporum deturpatam, Monachum fuisse battarismi morbô laborantem nos (83) Cajetanus docet, qui MS. C. Syracusanum, schedasque Reginas prae manibus habuit. Post ejectos autem a Sicilia Saracenos vixisse putat, quod in eodem prologo, trium linguarum, graecae ex qua versa, latinae in quam translata, & vulgaris, quae Interpretis aevô in usu erat, injecerit mentionem. Sed tanti non est haec conjectura, ut saeculo XII. in quo ab Northmannis e Sicilia penitus ejecti sunt Saraceni, hominem certo statuatur. Vulgaris cujusdam linguae usum in Italia fuisse antiquiorem, plura apud Muratorium (84) demonstrant, in ea dissertatione, quae de linguae Italicae origine est. Illum propterea & sub Langobardis

(81) Vide Baron. ad ann. 776. ex Theophane, & Pagium *ibid.* n. 1.

(82) Confer acta apud Cajet. tom. 2. SS. Sicul. fol. 13.

(83) In adnot. in haec acta fol. 9. n. 1.

(84) Murat. differt. 32. antiq. med. aevi.

dis vixisse suspicari possumus, quum praesertim rerum Imperii Graeci, ejusque Politiae omnino jejunum se prodatur, & Consules inducat, Proconsulesque, homo adfectans videri doctus, qui ne quidem nominum illorum apud Romanos vim, ac potestatem fortasse adsequebatur. Eodem pacto vocem quoque adhibuisse Patriarchae, ubi in textu graeco Metropolitanus, vel Archiepiscopi nomen occurrebat, haud temere conjicio. Quum enim nosset sub Gothis potissimum ita appellatos ab Cassiodorio fuisse Metropolitans, cujus equidem stilum, dicendique rationem, quamvis interpretem agere debuisset, κακοζηλείῃ *perversè imitari* videtur; eò quoque sensu hanc vocem tumidus usurpavit. *Ex Gothis*, inquit Card. Baronius (85), *ejusmodi vocis usus emerfit, ut Archiepiscopi in Occidente, Patriarchae etiam dici coeperint*. Spatia itaque, ut libertas, coarctantes, a XXIII. aetatis S. Leonis anno ad obitum ejus, qui ante annum DCCLXXXVII^o, ut ostendimus, evenerit necesse est; ubi plus minus LX. vitae annos illi concesseris, jam annum habes Christi circiter DCCXLIX., quò Leo primum Regium adpulit, ac Cyrillum Metropolitanicò honore (86)

ful-

(85) De usurpata a Cassiodorio, aliisque temporum sequiorum Patriarchae voce ad Metropolitanos designandos vide Card. Baron. ad ann. 533. n. 26. & ad an. 570. n. 10. & Marca differt. de Primatibus n. 20. Apud Cassiod. 9. variar. epist. 15., quae est Athalarici ad Joh. PP. II. Senatus consultum ejusdem Regis ad universos Metropolitanos legitur, in quo saepe Patriarchae vocantur. Sic S. Gregorius Turon. 5. hist. Francor. cap. 20. Patriarcham vocat S. Nicetium Archiepisc. Lugdunensem, qui ut Marca observat soli Provinciae Lugdunensi tunc praesidebat. In Conc. quoque Maticonensi 2. anno 585. celebrato Priscus Lugdunensis Episcopus hoc nomine in principio donatur, qui tamen & can. ult. Metropolitanus dicitur. Similia de Archiepiscopo Bituricensi apud eundem Marcam, quamvis erectò a Carolo M. Regnò Aquitanicò deinde revera Primas evaserit. Vide etiam Nat. Alex. hist. Eccl. saecul. 9.

& 10. cap. 5. art. 1. §. 1. Ab hoc antiquo in Italia more Patriarchae nomen inditum Episcopo Aquileensi, qui purus, putusque Metropolitanus erat, quod notissimum schisma diu continuavit, sedesque Apostolica tandem bono pacis admisit.

(86) Monendum hòc loco quam turpiter errarint quotquot hactenus Catalogos Ecclesiae Reginae ordinasse vidi, dum Cyrilli aetatem longe anteverterint, decepti S. Gregorii PP. epistolis nonnullis, ad Leonem Episcopum Syracusanum, quas ad alterum Leonem anno circiter DCCXXXIX. in ea sede florentem pertinere necesse est. Pirrus, & Catalogi Ecclesiae Catanensis satis distinguunt. Quid autem dicendum de Hieronymo Balscape Oratorii Neapolitani Presbytero, qui in Ephemeridibus sacris ad diem 20. Februarii tom. 2. Neapoli 1689. fol. 424. Cyrillum Regii Lepidi in Aemilia Episcopum censuit, & S. Gregorii aetate Leonem, eadem ductus ratione

fulgentem invenit, seu *Principalis sortitum sublimitatem Cathedralae*. Diu autem deinde *multumque virtutis ejus gratiam, & strenuitatis ejus acta* discussisse Cyrillum Biographus narrat, donec illum in Presbyterum ordinavit, atque Reginae Ecclesiae sive Protopapam, sive Oeconomum constitutum, tandem a Catanensibus electum, illis in Episcopum consecravit; *sacratumque cum multa populorum regionis utriusque frequentia Catanam Pontificatum initurum* transmisit. Perspicua haec sunt, nisi unum quod objicias praesentirem, phrasi nimirum suorum temporum usum fuisse hunc Monachum, propterea quod, eâ aetate scriberet, quâ Reginus Praeful Metropolitanâ jam dignitate frueretur, ut in sexcentis hujusmodi actorum consarcinatoribus insolens non esse jamdiu viri (87) critici monuerunt. Verum duo sunt, unde nil tale adhibuisse hunc Scriptorem putem. Primum quod tempora satis conveniant, ex quo patrimoniorum, ac Dioeceseon abstractionem moliri Isaurus ille Imperator coeperat: alterum vero, quod quâ ratione Siciliae Episcopum consecrare Cyrillus, Romano Metropolitanae una cum illo subiectus potuerit, plane non videam. Episcoporum quippe (88) Insulae illius consecrationes ad Romanum Pontificem, tamquam ad proprium Metropolitanum ad ea usque tempora pertinebant. Receptissimi in utraque Ecclesia erant Nicaeni de hoc jure (89) Metropolitanorum

locavit? Vidi ego & insulsum catalogum antiquiorum Episcoporum Regii Lepidi, Parmae, excusore Mario Vigna anno 1645. editum, qui & ipsum S. Leonem Pastorem facit Regii Lepidi sub annum 488. ad 522. inde Catanam translatum Justini Imperatoris aetate, atque illi successisse Sabinum tradit, qui etiam inde anno 524. Episcopus Catanensis fuit. Vah putida mendacia & anachronismos!

(87) Mos hic in Scriptoribus medii aevi in vitis praesertim SS. describendis frequens adeo est, ut ab exemplis sit superfedendum. Saepe de illo locit Bollandiani. Plura inde colligunt indicia recentioris aetatis Tillemont, Baillet, aliique viri critici.

(88) Vide epist. Pelagii 1. ad Cethegum Patricium de ordinatione Catanensis, & Syracusani Episcopi apud

Labbe. tom. 6. Concil. colum. 484. Item Pelagii 2. ad Eucarpum Episc. Messanens. relat. Can. 17. dist. 62. & ejusdem ad Clerum Catanens. de ordinatione Elpidii apud eundem Labbe ibid. col. 545. & S. Gregor. lib. 1. epist. 18. & lib. 2. ep. 24. alias 18., & lib. 5. indict. 13. ep. 17. alias 18. lib. 4., & ejusdem plures alias.

(89) Can. Nicaen. 4., & 6. Innocent. 1. in epist. ad Vitricium Episcopi Rothomagensis apud Coustant fol. 748. *Extra conscientiam Metropolitanani Episcopi, nullus audeat ordinare ... Hoc enim & in Nicaena Synodo constitutum est* &c. Vide & alteram Siricii epist. prius datam ad Anysum Episcopum Thessalonicens. fol. 642. Item Gelasii 1. ad Episc. Dardaniae, cujus fragmenta refert Gratian. can. 6. dist. 64.

rum canones, & notissima disciplina ad Saeculum usque XI.; fere nusquam immutata. Nisi ergo ad innovata per Graecos recurras, aqua heic haerebit. Aut nondum plene statuti Provinciarum limites, & confinia, ususque Epicheia aliqua Cyrillus est; aut Orientale Siciliae latus Catanam usque, tamquam Ecclesiae suae proximius, sibi Cyrillus adjudicabat; aut tandem consensu Metropolitanis, & Episcoporum Siciliae, quod ex Regina Ecclesia Leo adsumeretur, res peracta est. Nullas certe in ea Romani Pontificis partes invenies, sed, utcumque gesta res fuerit, ejus in Siciliam, ac Bruttios Metropolitanico juri vulnus immane.

XII. Hinc certissime evenit, ut quum ante Leonis Isauri tempora Episcopi Siciliae, & Bruttiorum utramque in Romanis Synodis facerent paginam; inde tamen in conventibus Romanis numquam compareant: contra vero in Conciliis Cpolititanis pars magna sint. Constabunt haec, Synodos V. & VI. Saeculo Romae coactas (90), cum eis, quae a VII. Saeculo

Z cu-

(90) Vide Synodos Romanas apud Harduin. tom. 1., & 3. Conc. sub Hilario anno 465. sub Symmacho anno 490. 501. 502. 503. 504. sub Martino anno 649. sub S. Gregorio ann. 594. & 595., & 610. sub Agathone ann. 679., ejusque Synodicam ad 6. Synodum, in quibus passim Siciliae, ac Bruttiorum Episcopi praesentes leguntur. At contra, in eis quae subsequuntur, neque unus amplius eorum comparet. In Synodo duntaxat sub Zacharia Papa ann. 743. Anderamus Bisuntianus, & Anfridus, seu Anfredus, alias Rophredus *Cusentinus* occurrunt. Sane Anderamum hunc, sive uti apud Labb., legitur, Anderanum, fuisse Bisuntiani Episcopum dubitari vix potest. Anfredus quidem apud Baroniam ad eum an. n. 25. Tarentinus vocatur; sed C. vetustissimus Cassinensis Langobardicis litteris exaratus apud addent. ad Ughell. ita habet. *Anfridus Cusentias*. Verum nihil inde concludi, adversus ea quae statuimus, potest; quoniam superioris Calabriae pars potior ad Langobardos pertinebat. Unde dixit Eghinardus deinde in vita Caroli M.,

hunc obtinuisse *Italiam totam ab Augusta Praetoria usque ad Calabriam inferiorem, in qua Graecorum, ac Beneventanorum constat esse confinia*. Et Hadrianus I. Epist. 90. C. Carolini scripsit Adalgisum accessisse ad *Missos Imperatoris in partibus Calabriae juxta confinium Ducatus Beneventani*. Describit haec confinia Peregrin. diff. saepe laud. de finib. Ducat. Benevent. ad orient. Ad *Consentiam* autem quod spectat, constat ex Capitulari Radelchisi Principis Beneventi, quod pactum divisionis Principatus Beneventani firmavit, cum Siconulpho Principe Salerni anno 851., eam jamdiu fuisse juris illorum. Ita ibi fol. 216. tom. 3. edit. Pratilli. *In parte vestra sint ista Gafaldata . . . Tarentum, Latinianum, Cassanum, Cusentia, Lainus, Lucania, Consia, &c. De Consentia, & Bisuntiano etiam deinde Chronic. Cavense ad an. 806. fol. 404. tom. 4. edit. Pratilli. Interim Graeci, cum Saracenae fines Principatus (Salernitani) invadunt in Calabria, nempe in Cusentia, Besniano, Latiniano, & Russiano usque Potentiam. Quo ex loco patet Urbes*

culo deinceps sunt convocatae, animò adtentò, & a praesudiciis vacuè exacte comparanti; praesertim vero, ubi deinde VII. Oecumenicae Synodi anno DCCLXXVII. Cpoli celebratae (91) acta percurrerit. In ea scilicet nulli, praeter primarum Sedium, & Archiepiscopi Sardiniae Legatos, Romani Patriarchatus Episcopi leguntur, quique in Synodica ad VI. Concilium Romanae Agathonis Synodo olim interfuerunt, heic praesentes occurrunt. Toti pariter in amplissimo conventu illo Episcopi Siciliae, & Calabriae sunt, qui actione

H.

Urbes haec, ut in confinibus frequenter accidit, vices aliquando subijisse, earumque propterea Episcopatus diatyposis suis Graecos inscripsisse, quod semel adeptos, amisisse postea piaculum fuerit. At & ante annum 920. juris omnino latini erat Isidorus Episcopus *Cusentinus*, qui in *Chronico S. Vincentii de Vulturno* lib. 4. tom. 2. par. 2. S.R.J. cum *Godeberto* illius Monasterii Abb. commutationes quasdam fecisse legitur. Quinimmo & *Martoranum* semper juris fuisse Langobardorum, satis indicat *Cavenensis Chronici* Auctor ad an. 913., quae causa est cur ejus Episcopi semper in Conc. Romanis post haec tempora occurrant; nunquam autem signati in Graecorum *Tactis* inveniantur. Sic *Domnus Marturanensis* in Conc. Romano sub *Paulo I.* an. 761. apud *Baron.* *Theodosius* in Conc. Rom. an. 826. *Theodorus* in consimili ann. 853. *Florius* ibidem anno 896. *Johannes* item anno 964. *Martinus* in Conc. Ravennae an. 967., alique; quos haud me latet *Georgium* in antiquitatib. Ecclesiae *Setinae* ad *Marturianum* *Tusciae* Civitatem transferre. Sed quom Urbis istius in *Tuscia* vix semel, aut bis in antiquitatibus medii aevi mentio sit. nec aliunde Episcopalem fuisse constet, rectius ad *Marturanum* Calabriae Civitatem; una cum aliis antiquioribus pertinere dices. Satis locus ille *Manturianum* vocatur in litteris quibusdam *Ludovici I.* Imp. apud *Antonium Massa* lib. 1. de *Faliscis*, ejusque sub *Manturani* nomine, mentio etiam occurrit in privilegio *Henrici Imperatoris* edito ab

Harduino tom. 6. Conc. col. 799. quò *Benedicto PP.* patrimonium Romanae Ecclesiae confirmantur. Quamobrem Cl. hic Auctor quos Episcopos *Manturianenses* inscriptos in CC. reperit, huic Urbi, quos autem *Manturianenses*, Calabriae Urbi adscripsit in indice. Sed de hac re nos alibi.

(91) Episcopi Siciliae, & Calabriae juris Graecorum in 7. Synodo hi leguntur. *Epiphanius Diaconus Ecclesiae Cataniae Siculorum Provinciae, Locumtenens Thomae Archiepiscopi Sardiniae. Constantinus Episcopus Regii, Theodorus Cataniae. Johannes Tauromenit, Galato Presbitor, & Vicarius Stephani Episcopi Syracusani. Gaudiosus Messanae. Theodorus Panormi. Stephanus Bibonis. Constantinus Leontinae. Theodorus Tauriniae. Christophorus Adriaces, sive S. Cyriacae. Basilius Liparensum, Theotimus Crotonis. Basilius Nestorum sive Insulae. Constantinus Carinae. Theophanes Lilybaei. Johannes Trocaleos. Theodorus Tropaeorum. Sergius Nicoterensium.* Vide acta apud *Harduin.* tom. 4. Concil. Omnes demò *Epiphaniò*, homine Siculo, qui vices Archiepiscopi *Calaritani* Romani Patriarchatus gerebat, decem & octo sunt. Confer cum Synodica *Agathonis*, cujus Episcopus ad *Bruttios* quod attinet supra retulimus adnot. 13. Provinciae autem Siciliae subscribunt ibi: *Theodosius Syracusanus. Johannes Thermitanus. Johannes Mylanus. Petrus Tauromenitanus. Julianus Catanensis. Georgius Trioclitanus. Georgius Agrigentinus.*

II. Hadriani Romani Pont. epistolae subscribentes, Tharasium Cpolitanum Episcopum, & universalem Patriarcham, & suum esse fatentur. Illum quoque summum, & universalem Patriarcham Epiphanius Diaconus Catanensis: *almum & oecumenicum Patriarcham* Theodorus Cataniae Episcopus, vocant. Sed ea prae ceteris notanda, quam adhibuit Johannes Episcopus Tauromitani subscriptio, quamque reliqui statim Siciliae, & Bruttiorum Episcopi adoptarunt (92): *Quum, velut divinus Orthodoxiae terminus sint litterae, quae ab Hadriano Papa senioris Romae ad pios Imperatores, nec non ad Tharasium universalem Patriarcham nostrum missae sunt, ita profiteor suscipiens sacras iconas, secundum antiquam traditionem Ecclesiae Catholicae: eos vero, qui ita non sapiunt anathematizo.* Quum autem, formulâ non mutatâ, eò quoque pacto subscripserint *αμέρως* Gaudiosus Episcopus Messanae, Theodorus Panormi, Stephanus Bibonensis, Constantinus Leontinae, Theodorus Taurinae, Christophorus S. Cyriacae, Theotimus Crotonensium, Theodorus Tropaeorum, Sergius Nicoterensium, & Galato ex persona sive Regini, sive Syracusani Archiepiscopi, qui omnes ad Siciliam, Bruttiosque pertinebant, jam ii non Oecumenicum modo, sed & suum fassi sunt Patriarcham Tharasium. Quis vero haec ab Episcopis Patriarchatus Romani prolata crediderit? Frustra Pirrus honoris, & adfentationis ergò in tam sacro, & honorabili confessa dicta fuisse vellet: nemini certe persuaserit. Quod si plura hinc expiscari haud levibus conjecturis velimus, observandum identidem est Constantinum Reginum Episcopum (93), tum actione I. confedisse inter Metropolitanas, quum VII. inter eosdem ultimò quamvis loco, & cum recens creatis, subscripsisse, certissimò suae dignitatis indicio. Quod argumentum licet ob perturbatam, quae saepe

(92) Vide fol. 110. & seq. tom. 4. Harduini.

(93) Confedit. unum ael. 11. inter Manuelem Hadrianopolis, & Alieptam Gorthiae Episcopos, quorum primus Metropolita; alter honorarius Archiepiscopus erat, ut ex Diatypsi Leonis Sapientis constat. Subscribit

autem in fine inter Metropolitanas Smyrnae, & Patrarum, quarum Episcopos non secus ac Reginas ad Metropolitanam erectus est dignitatem, postquam a Patriarcha Romano est, ut in ejusdem Diatypsi sine Reginis, de qua cap. seq.

in priscis occurrit actis subscribendi rationem, haud usquequaque sit invictissimum; ubi autem, ut heic, tot aliis fulcitur auxiliis, ac circumstantiis, maximam vim exferit efficacitatis. In hac enim Synodo suo quique ordine, ac gradu, & describuntur, & subscribunt Metropolitanis. Quinimmo ad Autocephali etiam Archiepiscopi honorem evectum jam fuisse Episcopum Catanensem, quum hoc Concilium celebraretur, haud temere arbitror, dum & quam gerit in eo personam, & honoris istius causam invicem jungo. Theodorus quippe Episcopus Catanensis, & post ultimum Metropolitanum locatur, & ante omnes Siciliae, & Bruttiorum Episcopos, quos tamquam veteris Romae exuvias primò loco subscribere Graeci permiserunt. Tum vero quum Syracusanus abesset, nec nisi vicariò nomine pro eo Galatus Presbyter intervenisset, quoties suam expromere sententiam Episcopi Siciliae voluerunt, aut solus ipse loquitur (94), aut semper a capite est intercedentium. Adferit autem Nilus Doxopatrius Catanensem Sedem Archiepiscopali honore propter S. Leonem fuisse donatam (95), adeoque, aut ipso vivente, aut paullo post, ex his quae animadvertimus, luculenter conjicimus.

XIII. Temporibus deinde utramque Synodum inter, ab anno **IOCCCLXXXVII.** ad **IOCCGLXIX.** labentibus, eandem in Calabria, ac Sicilia perseverasse Ecclesiarum politiam tam clarum est, quam nihil ultra. Acta ipsa Synodi VIII. & famosae de Sede Patriarchali inter Ignatium, & Photium controversiae, rei, quam inlustramus, splendidissimum lumen offundunt. In hoc quippe, Oecumenico licet Concilio, demtis Legatis Romanis, ac Sedium Orientalium Vicariis, non alios interfuisse Episcopos, quam qui ex Patriarchatu Cpolitano a veris ante Photium Patriarchis, puta Methodio, vel Ignatio consecrati fuerant, extra insanabile cavillandi cacoëthen est: ipsa nos docent acta, docet testis oculatus Anastasius. Nam actio-

ni

(94) Vide act. 1., & 2. Ibi frequentissime: *Theodorus Deo amabilis Episcopus Cataniae, & qui cum eo sunt Episcopi Siciliae.*

(95) Nilus editus a Stephano le Moyne inter variae sacra tom. 1. fol.

249. *Sed & Catania ipsa antiquitus quum esset Episcopatus, propter S. Leonem ejusdem Episcopum ab Imp. ad Archiepiscopatum evecta est. Sed de hoc Nilii opusculo cap. seq.*

ni primae, qui constantes a partibus Ignatii, Episcopi steterant; summò recepti elogiò dumtaxat interfuere: reliqui vero nonnisi prius ad poenitentiam admissi, in reliquis Actionibus recepti sunt. *Non te scandalizer*, inquit Anastasius (96) quum de subscriptionibus agit hujus Synodi, *subscriberum paucitas, quia dum Photius diu (idest XI.annis) tyrannidem enervasset, & pene omnes a piis decessoribus suis sacros deposuisset, & in loca eorum fautores suos tantummodo provenisset, quorum nullus in hac Synodo est receptus: isti soli ex priorum Patriarcharum consecratione superstites (legunt alii CC. susceptibiles) sunt inventi. Verum quot quot sub Nicolao, & Hadriano summis Pontificibus Episcopi fuerunt, (absentes scilicet) hujus Synodi sensui consenserunt. Porro duobus non plures supra centum fuerat, qui intervenerant: additis autem & primarum Sedium Legatis, centum & novem. Quapropter nonnisi contradicendi prurigine, non rei veritate ducuntur, qui ante Photii tempora Romano Patriarchatui obnoxios adhuc fuisse Siciliae, ac Bruttiorum Episcopos, Photium autem abstractionem incoepasse contendunt; quum ex hoc loco manifestum sit, quotquot ex Sicilia, atque Calabria illi Synodo interfuere Episcopos, ex Patriarchatu Cpolitano fuisse, quoniam vel a Methodio, qui Ignatium praecefferat, vel ab Ignatio ipso consecrati erant, aut a Metropolitae, qui ab eis consecrationem acceperant. Interfuere autem e Sicilia, Nicetas Cephaludii, Antonius Alesii, Gregorius Mesinae, & Euthymius Catanæ, qui Metropolitae titulò passim in actis distinguitur. Ex Calabria vero Nicephorus Crotonis, Georgius S. Cyriacae, Demetrius Scyllacii, Leonius Regii, Paulus Taurianae. Et actione quidem I. inter XII. Episcopos, qui in dira illa Photii persecutione ab Ignatio non recesserunt; proptereaque sine libelli ab Hadriano praescripti subscriptione admitti in Synodum debuerant; e Sicilia Nicetas Cephaludii, & Antonius Alesii, e Calabria autem Nicephorus Crotonis Episcopi dumtaxat recensentur; atque ob duratam in rebus*

ad

(96) Anastasius in notis ad subscriptiones 8. Synod. a se versae apud Harduin. aët. 10.

adversis, justitiae causâ, constantiam, beatissimi praedicantur. An vero Episcopos non sibi subjectos, Photius quod illius electioni non adhaesissent, caede, siti, fame vexasset? Secundum haec autem, Actione II. inter Episcopos quoque a Methodio, vel Ignatio consecratos, sed qui a Photii partibus feterant, atque cum epitimio praevisâ libelli subscriptione recepti sunt, Euthymius est Episcopus Catanae, Photii olim Symmista celeberrimus, cujus prostat hodieque ad illum epistola (97). Similiter & in progressu advenientes Episcopi a Methodio, vel Ignatio ordinati, qui Photio adhaeserant, eadem sub formula (98) recipiuntur, quos inter Siciliae, & Calabriae reliquos, qui interfuerunt, recenset. Exclusos leges Theophilum (99) Amoriensem, & famosum illum Zachariam Episcopum Taurominitanum, cujus sedes a Photio vulgo creditur in Autocephalum etiam Archiepiscopatum erecta, quorum consecratio, ut ipsi fatebantur, ex Methodio erat; propterea quod libellis subscribere, atque divelli a Photio noluerint, quemadmodum in postrema Actione una cum Photio Gregorius Syracusanus eadem de causa ejectus est, qui etiam a Methodio consecrationem acceperat. Vocantur interim duo isti in ea Synodo *Pseudo-Episcopi*, quod a Photio intruso, atque latrone Gregorius Nicaeam, Zacharias vero, qui una cum Amoriensi ejus legatione ad Nicolaum Papam functus erat, Chalcedonem ad Metropolitanas Sedes translati erant. Et hanc ego causam fuisse reor, cur in hujus Synodi subscriptionibus Episcopi Calabriae, atque Siciliae, qui primi subscriperant in VII. Synodo in ultimum rejecti sint locum, quod ob potentiam Gregorii Syracusani, cujus artibus ad Photium traducti erant, valde in hoc Concilio suspecti fuerint;

& non-

(97) Edita a Pirro est, relataque a Johan. de Johan. C. diplom. Sicil. fol. 329.

(98) Nicetas in vita Ignatii apud Harduin. tom. 5. col. 987. *Postero die (sc. act. 2.) Sacerdotes & Antistites omnes, qui a Methodio, & Ignatio SS. Patriarchis consecrati erant, artibusque, & insiliis ad Photii communionem abrepti erant, libellis poenitentiae porrectis*

cum lacrymis supplices ad S. Synodi pedes procubuerunt; & deprecatu Imperatoris, quod vim passi essent, de sententia Legatorum Pontificis Romani veniâ dignati, praescriptum sibi epitimium, seu poenam susceperunt: perindeque ac alii inculpati Episcoporum Sedem locumque receperunt.

(99) Vide Anastasium in notis ad 8. Synod. tom. 5. Harduini col. 949.

& nonnisi ultimo loco, ii qui subscripserint, Nicephoro demerito, ad poenitentiam venerint: adeoque in postremo quoque margine subscribere se debuerint, ne quidem Leontio Episcopo Regino, eò, quo ad suos seducendos abusus erat, Metropolitanò honore in poenam permisso.

XIV. Sed ut assumptam semel disputationem concludam, quae alia tantarum in Ecclesia Graeca turbarum causa fuerat, nisi iudicium, quod vix in Patriarcham adscitus, instituire se velle significavit Ignatius, in Gregorium Asbestam Episcopum Syracusanum, quod plane instituire neutiquam potuisset, nisi sui juris Sicilia esset? *Quum esset Patriarcha consecrandus*, ait (100) Nicetas, *Gregorium ne initiationi suae interesset admonuit, donec per ocium causa ipsius diligenter cognosceretur*. Nec vero ex iis quae paullo ante Nicetas narrat, Asbestam jam tunc fuisse exauctoratum credas. Quae enim ibi habet, per prolepsin quamdam anteposita sunt, ut quælibet homini Photius confidebat, ostenderet. Rem uti suo ordine gesta fuit Nicolaus Papa I: exponit epistolâ ejus IX. (101) in qua Ignatium etiam Gregorii Patriarcham, a quo fuit exauctoratus, appellat, supremumque tantum iudicium Romanae Sedi fuisse reservatum ostendit. Depositum enim scribit *ab Ignatio, & a Synodo, quae sub ipso erat*. Incaustum itaque torquentur, ut in tanto rerum lumine, ab constantissimis hinc facti rebus eloquentiae phaleris quibusdam se extricent.

Pir.

(100) Nicetas mox laud. adnot. 98. ibidem colum. 962. latina.

(101) Nonò loco refertur haec epistola, quae est ad Michaëlem Imperat. ab Hardnino tom. 5. col. 184. Qui olim (Gregorius) sicut ipsi scitis a fratre, & comministro nostro Ignatio, & a Synodo quae sub ipso erat depositus est: & ut Apostolica Sedes in cuius damnatione consentiret, ab ipso Consecrator nostro postulata est. Sed decessores mei beatae memoriae Leo, ac Benedictus, Sedes Apostolicae moderamina servantes, noluerunt sic unam partem audire, ut alteri parti nihil penitus reservarent. Unius quippe mediator non est. Quamobrem interim depositio ejus a Sede A-

postolica non suscepta, remansit infirma. Quumque idem Gregorius per legatum suae partis Zachariam nomine, Sedem agnovisset Apostolicam, in sua depositione nullatenus concessisse, non gratias egit, nec a coeptis in jam dictum fratrem nostrum saevientibus contumeliis conquievit. Sed benignitate Dei, & patientia Sedis Apostolicae in superbiam abutens, in ipsum videlicet Ignatium Patriarcham suum rediviva jacula impietatis irreverenter exacuit, & eò superstitute Neophytum in Cpolitana Ecclesia consecravit. . . . usus est Sedis Apostolicae bonitate in malignitatem, & beneficium in Patris sui converterit exitium.

Pirrus, ac Piccolus superstitiosi in hac parte Siciliae defensores, quum ante illos Amicus ex vero decreverit, & postremo Canonicus de Johanne rem sincere inlustraverit. Unum denique superest, quod addam, ut capiti imponam coronidem, patere denique in Pseudo-Synodo Photiana, quam deinde anno ICCCCLXXIX. ad Photium post Ignatii mortem restituendum celebratam, tamquam Octavam Oecumenicam Graeci Schismatici venerantur, non modo nihil ad Dioeceseon abstractionem quod spectat, innovatum; sed quum ignavi illi, ac Photio venditi Apostolicae Sedis Legati de illarum restitutione iniecissent quaestionem, hoc retulisse (102) responsum: *Quod quum non in unius moris imperium redactae sint Sedes Pontificales, differatur ea quaestio. Et Synodus dixit. Omnes sic diximus. Nam ad distinguendas Diaeceses congregata est haec Synodus.* Aderant tunc in ea Synodo ex nova, veteraque Calabria inter Metropolitanos confidentes (103) *Leo Regii, & Marcus Hydruntis*; inter Episcopos autem *Demetrius Scylacii*: ex Sicilia vero nulli (104) quod Gregorius jam Nicaenus, & Zacharias jam Chalcedonenfis Episcopi inter Bithyniae Me-

(102) Vide hanc Synod. ab Harduin. tom. 6. part. 1. fol. 214. integre citam act. 2.

(103) Ad isis initium etiam actionis 1. ubi omnes convenientes Metropolitanas, & Episcopi describuntur. Hic Leo Regii, an idem ac Leontius fuerit octavae Synodo praesens, ex nominum similitudine dubitari potest. Verum in textu graeco Leontii alii, ab aliis Leonibus satis distinguuntur. Marcum autem Hydruntis eundem fuisse ac Marcum illum Melodum, de quo supra egimus adnot. 54. contententi facile permittimus. Hinc & habes, quam ante Polyucti tempora Sedes Hydruntina ab ceteris distingueretur.

(104) Philippus enim Messenae, qui ibidem occurrit, ad Messenam potius Provinciae Europae, quae inter autocephalas fedes in Graecorum notitiis recensetur, meo quidem iudicio, pertinet, quod inter Metropolitanas collocetur. Id recte conjecit Piccolus de nonnullis agens, quae vidit Graeco-

rum laterculis part. 1. de antiq. jur. Eccl. Sicul. cap. 25. injuria a Pirro reprehensus in Not. Messanen. fol. 380. edit. Venet. Vide antiquior. Notitiam editam apud Goar ad Calcem Codicini, de qua cap. seq. Ibi diserte inter Archiepiscopos honorarios occurrunt n. 66. *In Provincia Europae. Diriziparorum, sive Messenes.*, & nu. 73. *In Provincia Pisidiae. Neapoleos.* Ut extra dubium sit, neque de Messana Siciliae, neque de Neapoli Campaniae intelligenda esse Graecorum latercula. Simili modo Stephanus Bareos, qui in hac Pseudo-Synodo Photiana occurrit, non ad Barim Apuliae, sed Hellepontis sub Cyzico pertinet, quo & Paullus Bareos in octava Synodo, & Eutythianus Bareos in Conc. Chalcedonenfi, & Dominus in Epistola Synodi Cyzicena ad Leonem Imperatorem, etiam pertinebant. Vide Le Quien Orient. Christ. tom. 1. pag. 1048., & Carol. a S. Paulo in adpendice pag. 34.

Metropolitae federent, solusque *Samuel Liparorum* ex Episcopis Siciliae Metropolitanato subjectis interfuisse legitur. Et quamvis ad Bulgariam quod adtinebat, potissimum inter Johannem VIII., ac S. Ignatium versatam fuisse quaestionem, ad hanc deinde Synodum delatam, constet: idcirco tamen de ea acrius contentio efferbuerat, quod regio illa nedum abstracta olim sub Leone Ifauro fuerat, sed novâ Evangelii praedicatione ab Romanis recuperata, per summam iterum injustitiam raperetur a Graecis. Bulgari (105) enim, gens pagana, quum Daciam utramque, Praevalim, Dardaniam, ac Moesiam superiorem, distractas olim regiones a Patriarchatu Romano, victis indigenis, occupassent, missis eò ab Nicolao I. fidei praeconibus, ad Christianam religionem conversi fuerant; sed a Graecis adquisiti semel juris tenacissimis, atque ab ipso S. Ignatio, qui jura Ecclesiae suae tueri se arbitrabatur, expulsis inde Sacerdotibus latinis, iterum invadebantur. Si autem haec de Bulgaria Graeci; quam caras, obstrictasque sibi Calabriam, atque Siciliam, spoliò numquam, & usurpatione intermissis, tunc temporis habuerint, tute ipse putato. Nam & quum Siciliam fere totam postea Saraceni invasissent; dein vero una cum Calabria adepti sibi fuerint Northmanni Principes, ac utriusque Episcopatus antiquo suo, ac legitimo Patriarchae restituerint; Graeci nihilo fecius Episcopatus ejusmodi de sanctis semel laterculis suis numquam demere voluerunt.

A a

CA-

(105) Lege haec de re Natal. Alex. diff. 4. in saecul. 9. & 10. §. 23. plene differentem.

Excursionis prosecutio. Ecclesiarum Calabriae, atque Siciliae antiquior abstractio ex Diatyposis Ecclesiae Cpolitanae confirmatur. Earum quatenam vetustior? Qui Episcopatus Metropolitani Siciliae, & Calabriae, & quo tempore addicti fuerint, & de novo S. Severinae Metropolitano ab Graecis erecto. Regium primam in Regno Neapolitano Metropolis Ecclesiasticae dignitatem obtinuisse concluditur.

L. EX huc usque, compendiò licet, expositis, satis, arbitror, convinci quis potest, ex Calabriae, quae eandem ac Sicilia sortem patiebatur, silentio in epistola Nicolai, nullum ponderis alicujus confici argumentum posse, quod tantopere frustra nuper extollebat Illustrissimus (1) Zavarronus. Nam & simili modo Anastasius in praefatione historica ad VIII. Synodum, cui praesens fuit, abs se in latinum conversam, quò locò Hadrianum Pontificem adloquens, abstractarum Dioeceseon narrationem (2) instituit, neque Siciliae meminit; quum tamen eò tempore ab Romano Patriarchatu fuisse divulgam, dubitet nemo. In his enim, quae ex conditions facti pendent, ut vel hypercriticus ille argumenti negativi defensor (3) Launojus docet, ubi in omnem penitus subjectam materiam abnativa ratio non quadrat, probabilitatis saepius habet nihil. Scilicet, quemadmodum nos erudit incomparabilis ille alius rei criticae Magister Mabillonius (4), non omnes tantum,

(1) In adnot. ad Bullam Godani Archiep. Acheruntini fol. 20.

(2) Apud Harduin. tom. 5. laud. *Nam tota Dardania, Thessalia, Dacia, & utraque Epirus, atque ceterae regiones juxta Istrum fluvium Apostolicae Sedis vestrae moderamine antiquitus praecipue regebantur, & disponebantur. Sed postquam Imp. Romanorum, qui nunc Graecorum appellantur, variorum fautores vel incentores effecti errorum &c. & paene omnia jura disponendarum Dioeceseon auferunt quia juxta se sitae videbantur, usurpant, & Cpolitanae Dioecesi nequiter adplicant. Neque id factum ab Anastasio dicas, quod praerepta tunc ab Agarenis Sicilia es-*

set. An & non sub Nicolao, qui an. 858. Pontificatum iniit? Nondum certe sub hoc Syracusae ceciderant. At neque sub Anastasio an. 870. ab VI. Synodo redeunte. Vide supr. adnot. 77.

(3) Launoj. in epist. nuncupatoria disert. de auctoritate negantis argumenti ad Ill. Abb. Caesarem Estraeum Paris. 1662. Vide quae inter illum, & Joh. Bapt. Thiersium in exercit. adversus Launoji dissertationem disputantur. Confer Honorat. a S.M. tom. 1. animadvers. in regul. Critic. diff. 3. art. 2. & Langlet in methodo histor. cap. 19. can. 5.

(4) Mabillonius in aureo libro de studiis monastic. p. 2. cap. 13. pag. 296. edit. Paris.

tum, quos de re filuisse perhibemus, Auctores legisse, ut illa vim exserat, necesse est; verum etiam certos nos esse, nullum periisse Scriptorum per ea tempora viventium opus: quoniam aliquò saltem modò exploratum habere, eorum nihil, quae in disceptationem cadunt, Auctorum, qui ejus aetatis supersunt, fugisse diligentiam. Quam ergo in tanta, & rerum, & factorum historiae illius temporis luce vim habebit? Cur de Calabria filuerit Nicolaus investigare superfluum est. Ipsò tamen silente, cetera quae narravimus satis clamant.

II. Quod illam vero spectat Throno Cpolitano subjectarum sedium diatyposim, Leoni Sapienti a Leunclavio, Miraeo, aliisque adtributam; ea neque Leonis Sapientis est, neque porro Armeni (5). Nam tot additamentis, atque mantissis a constitutionibus sequiorum Impp. ad aetatem usque Isaaci Angeli excerptis, interpolata est; ut centonem certe exhibeat ab Graecis Nomocanonum Interpretibus confarcinatum, quem Leoni Sapienti, praeclari inter illos nominis Augusto, tamquam primaevo dispositionis Auctori, falso adscripserunt: Leoni autem Isaurico potius adscribere debuissent. Diversis plane collatis diatyposeos ejusmodi CC. (6) a Carolo Viarlato, a Gretzero, a Beveregio, a Goario, a Scheltratio, a Medonio, a Bandurio, & nuper ab Assermanno vulgatis, evidentissimum fit, illam passim ab Impp., qui praetensò quòdam jure epistemonarchiae tantum sibi adrogabant, auctam fuisse, atque mutatam; (7) eamque postremo Andro-

(5) Leonis Armeni putavit esse Al-lat. de perpet. consens. pag. 426., ubi illam ad an. retulit 813., eamque videtur secutus Auctor hist. civil. Regni nostri lib. 6. cap. 7. §. 2. fol. 421. nov. edit. At Miraeus not. orb. Christ. lib. 1. cap. 10. Gretzer. ad Codin. pag. 113. edit. 1625. Leunclavius, aliique: nuper autem & Canonicus de Johanne C. diplom. pag. 341., & 421. Leoni Sapienti adtribuerunt.

(6) Carolus a S. Paulo, & reliqui supra laudati cap. 3. adnot. 8., quibus adde Bandurium tom. 1. antiq. Cpolitanae. fol. 236. edit. Paris.

(7) Interpolationis hujusmodi ve-

stigia in ipso dispositionis corpore edit. Leunclavianae notantur. Nam pag. 91. ubi sub Ephesino de Episcopato Hypaeorum primò loco agitur, margini additur. *Honorem Metropolitanum accepit ab Imperatore Domino Isacio Angelo.* Similiter sub Heracleensi ad Episcopatum Madytorum. *Is honorem Metropolitanus adeptus est.* At postea in corpore scholia multa. Sic pag. 93. sub Tyanensi de Episcopo Cybistrorum: *Honor Archiepiscopatus ei concessus est sub Constantino Sanctissimo, & abierunt salis Patriarcha &* pag. 97. ad Sacerdotem 26. sub Sylaeano, sive Pergensi ad Episcopatum Actaliae: *Actalia facta*

nicum Palaeologum Ecthesi illâ suâ invertisse totam. Qui primus verus illius Auctor, incertum. Goariana quidem, cujus unam dumtaxat partem, ob corruptum nimis, in quem inciderat, Codicem, vulgurat Vialartus (8), sed integram deinde ex alio C. Regio recentiori Goarius exhibuit, sub Leone Philosopho, & Photio Patriarcha (9) anno ICCCICCCXCI., hoc est vulgaris epochae ICCCCLXXXIII. confecta legitur. Verum tamen illam ceteris omnibus esse antiquiorem fatear: quippe quod simplicior sit, nec tot Metropolitanarum, & Autocephalorum Episcoporum farragine plena, propiusque ad septimi, octavique saeculi Ecclesiasticam Graecorum politiam accedat, ab Leone tamen Sapiente, Photioque nullatenus factam puto. Illô enim annô Basilus Macedo Leonis Pater, qui Sedi Cypolitanae Photium restituerat, Imperii clavum regebat; & quamvis filios in Imperii consortium jam adscivisset, ejus tamen nomine potissimum signari oporteret. Ad haec vero, tunc Leo infidiis Theodori Santabareni jam appetitus, atque Imperiali dignitate a Patre, quod in infidiarum suspicionem ab improbo illo homine adductus fuerit, exutus, in vinculis sub terro carcere gemebat. Annô nimirum ICCCCLXXIX. quô sollemniter restitutus est Photius, Leonem purpurâ spoliatum (10), atque in custodiam detrusum fuisse; nec in Patris gratiam, Imperiique consortium, nisi paullo ante Basilii mortem, quae sub initium accidit anni ICCCCLXXXVI., rediisse constat. Cum Photio autem, neque antea porro, neque postea ullam Leonem excoluisse amicitiam, (licet &

Metropolis annô 6592. (hoc est 1084.) sub Eustratio Sanctissimo Patriarcha per Imperatorem Dominum Alexium Comnenum. Ibidem sub Corinthio de Episcopatu Argi. Argivus factus est Metropolitanus sub Imperio Isaaci Angeli anno 6697. (hoc est 1189.) Deinde sub Patrensi, Episcopatus Lacedaemoniae Metropolis honorem adeptus est ab Imperatore Domino Alexio Comneno sub Domino Eustratio Patriarcha annô 6590. (hoc est 1082.) Item sub Rhodiensi throno 39. Parus & Naxia sunt unitae, redactaeque in Metropolim men-

se Majo ind. V. anno 6591. (id est Christi 1083.) vide infra adnot. 36.

(8) Carol. a S. Paull. in appendice pag. 32. & seq.

(9) Η Παρῖσα ἰσθῖου ἰερατοῦ ἐν ἰστῆ σαζα. Ἐπὶ τοῖς βασιλεύουσιν Κύριον Λέοντος καὶ Σπυροῦ καὶ Φωτίου Πατριάρχου. Haec praefens expositio facta est anno 6591. sub Imperio Domini Leonis Sapientis, & sub Patriarcha Photio.

(10) Vide Baronium ad ann. 879. n. 75. & ad ann. 886. n. 2. haec tempora ex Zonara, & Caroplate recte calculantem.

ali-

aliquando habuerit Praeceptorem), propterea quod praecipuus illius symmysta Santabareus esset, ex Graecorum identidem historiis discimus. Quamobrem vix ad Imperium annò mox relatò evectus, *misit*, ut Leo Grammaticus (11) narrat, *qui ambone Ecclesiae conscensò, & caussis in Photium lectis, sbronò illum se abdicare coegerunt, & in Armeniacorum Monasterium Bordi dictum detruserunt.*

III. Quum-igitur sub Leone Philosopho, ac Photio dispositio isthaec condi omnino non potuerit, ut antiquiorem esse conjectem, valde impellit me ejusdem editio altera, quam ex C. Bibliothecae Bodlejanae integriorem quidem, ac plerisque in locis correctiorem, sed frustra in odium Romanae Ecclesiae, extulit (12) Beveregius. In illa enimvero nulla est Leonis, aut Photii mentio, sed duo injecta sunt mnemofyna, quae, si recte conjicio, primum ejus Auctorem multo vetustiorē indicant Leone Sapiente. Scilicet in Provincia alterius Armeniae, in qua Metropolis *Dademon* notatur, at in C. Regio *Hermetusarum Metropolis*, & apud Goar *Philibno Chosanorum*, hoc mnemofynon interjectum legitur. *Regio sub eodem climate dicta Jalimbanum, unde hortum habuit Basilus, qui praesentem librum elaboravit.* Tum postremò locò, quo Provinciam Cypri autocephalam ponit, ubi sub Constantia Metropoli, *Lapithi VIII. numerò meminit, hoc alterum statim addit. Lapisbus quò natus est Georgius Cyprius, qui librum scripsit, ex quo haec scripta sunt.* Haec plane ostendunt Basilium quemdam Armenum fuisse, qui Codicem, ex quo eruta illa dispositio est, scripserit: transcripsisse autem ex alio, qui a Georgio Cyprio, aut scriptus olim, aut compositus fuerat. Contra ac Scheltratus (13) inde deduxit, dum notitiam hanc a Basilio Armeno Photii tempore confectam, & a Georgio cuidam libro insertam, Graeculum aliquem transcripsisse arbitratus est. Etenim Basilus ille, quicumque

fue-

(11) Refert Pagius Leonis verba ad an. 886. n. 4.

(12) Guilielmus Beveregius in not. ad can. 36. Trullan.

(13) Scheltrat. Sacrum Conc. Antioch. restitutum. Antuerpiae 1681. diff. 4. de Canonib. Antiochen. can. 9. seu cap. 13. art. 9. fol. 418. & seqq.

fuerit Armenus homo, se *praesentem librum*, Codicem nimirum illum in quo prostat, elaborasse: Georgium autem Cyprium auctorem, aut Calligraphum saltem fuisse libri, unde transcripserit, diserte fatetur. Si conjectationibus igitur locus heic aliquis esse potest, quum de Georgio (14) illo Cyprio annò 10CLXXIV. jam Patriarcha Cpolitano mentio in hoc laterculo esse nequeat, quod nulla tunc adhuc Dioeceseon invasio esset; suspicari porro liceret, de Georgio altero Cyprio sermonem hòc locò esse, cujus aequae ac Johannis Manzuri, seu Damasceni, pro sacris imaginibus zelum, atque constantiam laudat orthodoxa refutatio Pseudo-Synodi Caiphaicae sub Constantino Copronymo celebratae, quae una cum actis Conciliabuli illius actioni VII. Synodi sextae Oecumenicae (15) inserta est. Sentio quod objicias, inverisimile omnino esse Notitiam hanc efformasse, aut adprobasse saltem hominem Orthodoxum, insignemque Graecae Ecclesiae Confessorem. At vero hanc Dioeceseon possessionem Graecos ipsos Orthodoxos inter adiaphora habuisse constat; quum nec in VII. Synodo, partem illam epistolae Hadriani I. ubi de illarum restitutione agebatur (16) e latino in graecum verti permiserint, ne pax Ecclesiae turbaretur; nec ipse S. Ignatius beneficiò Romanae Ecclesiae in suam Cathedram restitutus, ut adepta semel Ecclesiae suae jura tueretur, Bulgariam sibi retinere sit veritus. Ceterum aequae facile est suspicari, quaecumque in ea thronorum Diatyposi schisma sapiunt (non pauca enim occurrunt) additamenta omnia esse Basilii, qui Codicem illum scripsit, ex quo edidit Bevegius: Georgium autem ipsum purum, putumque Sedium ordinem descripsisse. Quod equidem in transcriptis Graecorum

libris

(14) Georgius hic Cyprius ex Syn-cello, & Scevophilace, Patriarcha creatus anno 678. sextae Synodo interfuit.

(15) Vide action. 7. hujus Synodi oecum., in qua in eis qui sub finem lecti sunt tomis, tomo 6. continetur. Eundem Georgium, & laudari ab ipsa VII. Synodo in sanctis ejusdem 7. act.

adclamationibus una cum Joh. Damasceno putat Christian. Lup. differt. de VII. Synodi cap. 12. act. 7. Nam quamvis cum Johanne, Gregorii nomen legatur, Georgium reponendum existimat.

(16) Vide quae superiori capit. diximus adnot. 61.

libris novum, aut rarum esse nemo ibit inficias (17). Verum, utcumque res se se habuerit, illud certe verisimilitudine non vacat, Graecos hanc Diatyposim a Leone Isauro primitus incoepam, quoniam primo illius Auctori ob nominis infamiam adscribere verebantur, Leoni alteri, pseudo-cognomine in epigrapha adpositò, passim adscribere maluisse.

IV. Sed ad illa, quae de Siciliae, & Calabriae abstractione longe ante VIII. Synodi tempora haecenus diximus evidentius confirmanda, illud quoque observandum est, in hac antiquiori notitia, sub Metropolitano Syracusarum immanem recenferi Episcopatum Siciliae, & adjacentium Aeoliarum, aliarumque insularum turbam; pauciores autem sub Metropolitano Regino novae Calabriae Ecclesias; quod nimirum primis illis temporibus tota Imperio Cpolitano Sicilia subesset, non autem Calabria, cujus quota pars a Langobardis detinebatur. De abstractis enim Provinciis agens, sic porro habet. *Sunt vero a Romana Dioecesi avulsi, qui nunc throno Cpolitano subjacent Metropolitae, & eis subjecti Episcopi Thessalonicensis, Syracusanus, Corinthiacus, Reginus, Nicopolitanus, Atheniensis, Patrensis, Novopatrensis. Isti Synodo Cpolitanae adjuncti sunt, propterea quod Papa veteris Romae sub gentibus positus est. Ab Orientali pariter Dioecesi sejunctus est Sculeciae Isauriensis Praeful, ipseque una cum subjectis sibi viginti quatuor Episcopis sub Cpolitano agit. Nempe honestandi latrocinia Ecclesiae suae fictas causas comminiscitur Graecus homo, eò potius adludens, quod Romani Pontifices cum Francis Principibus, quos Ethnicorum nomine designat, foedus inierant (18); sed quod ad retundendam Iconoclasta-*

rum

(17) Haec quae de celebri isto Georgio Cyprio, quod hanc diatyposim spectat, coniecimus, quocumque probabilitatis gradu velit, habeat Lector. Nam & de aliquo alio Georgio Cyprio satis ignoto imprudentissime Graeculum illum loqui poruisse videmus.

(18) Nilhaec quoque Doxopatrius edit. *Le Moyne* cit. fol. 29. *Adnexae*, inquit, *Siciliae, Calabriae, Sanctaeque Sardiniae sedes Throno Cpolitano, a Ro-*

*mano avulsae, quum Barbari, deprehenso Papa, Romam spoliunt factam in proprios usus converterunt. Hem ut loquitur schismaticus hic sycophanta! Nunquam tam liber Papa fuit, quam quum avulsio isthaec evenit. Tunc enim Romani Pontifices, populis, excusò Haereticorum Augustorum jugo, sponte se se Regentibus, Romani Ducatus ademptionem. Addit infra fol. 150. *Episcopi universae Longobardiae Ducatus,**

quae

rum Imperatorum tyrannidem pangere coacti sint, dissimulans. Hoc autem cum Francis foedus, vel sub ipso Leone Isauro S. Gregorium II. icisse communis fuit Graecorum (19) opinio; in quam, licet an vera sit disputent nostri (20), secundum tamen ea tempora istum fuisse compertum est. Deinde Leonem Isaurum primum fuisse avulsionis auctorem postrema quoque verba satis indicant, quum patriam ejus regionem ab Antiochena etiam Diocesi divulsam, & iconomacham voluerit, & Anastasio suo vectigalem. Non Romanum enim Patriarcham dumtaxat, sed praeter Germanum Byzantinum, omnes tres alios furenti in sacras imagines Leoni restitisse, ex historiae (21) illorum temporum monumentis noscimus. Sed pergit Auctor dispositionis, atque Siciliae Episcopatus hunc pacto describit. *Insula Siciliae I. (22) Stracysae*

II.

quae vetus Hellas erat sub Imperatore esset Cpolitano, Papa vero, sub aliis Gentibus vivebat, propterea Patriarcha Ecclesias obtinebat. Vide ut similem causam mentitur graecae fidei homo.

(19) Zonaras tom. 3. Annal. in Leone Isauro. *Qua de causa Gregorius, qui tum Romae veteris Ecclesiam gubernabat, repudiata societate Praefulis novae Romae, nec non eorum qui illum sequerentur, illos una cum Imperatore Synodico anathemate obstrinxit, & velligalia, quae ad id usque tempus pendebantur, inhibuit, istis cum Francis foedere. Cedren. ad ann. 13. Leonis Isauri. Gregorius Apostolicus vir, & Petri Apostolorum Coryphaei adfessor... a Leone ob ejus impietatem defecit, & pacto cum Francis isto, tributa Leoni denegavit.*

(20) Vide Card. Baron. ad ann. 730. n. 4. Bellarmin. lib. 5. de Rom. Pontifice cap. 8. Blancum de potest. Eccl. tom. 1. lib. 2. §. 16. a fol. 379. ad seq. Contra vero Graecos hac in re falsos esse tuentur Natal. Alex. diff. 1. in hist. Eccl. saecul. 8. tom. 6. edit. Lucens. fol. 92. Dupin diff. 7. de antiq. eccl. disciplin. cap. 3. §. 2. fol. 508. & seqq. Colon. Agripp. 1691. Bosluet defenf. Cleri Gallicani tom. 1. p. 1. lib. 2. cap. 12. & seq. ad 17.

fol. 213. edit. Amstelodami 1745. Papius uterque senior, ad an. 730. n. 8. Junior in Gregor. 2. n. 37.

(21) Theophan. apud. Baron. an. 730. n. 3. *Gregorius Leonem per epistolas, quae multis sunt notae, redarguit. Sed & Johannes (de Damasceno loqui videtur) hunc cum Orientalibus Episcopis anathematibus subdidit. Orientales hosce Episcopos fuisse potissimum tres Patriarchas, Cosmam Alexandrinum, Theodorum Antiochenum, & Theodorum alterum Hierosolymitanum nos docet epistola, quam Hadrianus PP. ad Carolum M. pro Nicaena Synodo scripsit.*

(22) Haec Urbium Siciliae, & vicinarum insularum nomina, comparatis duabus hujus Notitiae editionibus graecis Goarii, & Beveregii, atque graeco textu Nili Doxopatrii, qui fol. 258. edit. cit. ipsissima repetit, ita fanavimus, ut veram locorum appellationem extunderemus. Corruptissima enim occurrunt. Priores XIV. Urbes Siciliae sunt notissimae, praeter Carinam, quam *Hyccara* antiquorum putant, de qua nos alibi plura dicturi sumus, dum de unita, ut volunt, quadam Carinensi Ecclesia Reginae ab S. Gregor. epist. 10. al. 12. lib. 6. ind. 14. agemus. R.

II. Catana III. Tauromenium IV. Messana V. Cephaludium
 VI. Thermae VII. Panormus VIII. Lilybaeum IX. Triocala
 X. Agrigentum XI. Tyndarium XII. Carina XIII. Leontini
 XIV. Alaesfa, sive Halesfa XV. Gauslos XVI. Melita XVII. Li-
 para XVIII. Vulcanus, sive Vulcania XIX. Didyme XX. U-
 stica XXI. Aenaria XXII. Basiludium. Calabriae autem in
 hunc modum. *Ἐπαρχία Καλαβρίας. Ρήγιον. Λουκρῆς. Σουλ-
 κίας. Κουτρονῶν. Κωνσταντεία. Τροπαίων. Ταυριάνων. Βιβώνων.*
 Quae ex graecis corruptis sic restituiimus. *Provincia Calabriae.*
Regium. Locri. Scylaceum. Croto. Constantia. Tropaea. Tau-
riana. Vibo. Constantia autem heic Consentia est, quo no-
 mine (23) ab inferioris aevi Graecis constanter vocata est.
 Illam vero heic positam suspicor (24), quod fortasse primis illis
 abstractionis temporibus, juris adhuc Graecorum esset. Nec pro-
 inde a laterculis, quod inconcussi apud illos moris est, umquam
 postea abstulerunt. Nullum itaque heic vestigium, sive Catanae
 in Sicilia, sive Hydrunti in Calabria veteri inter autocephalas;
 nec porro S. Severinae in nova inter Metropoles, quod aequae
 hanc diatyposim antiquiorem admodum esse Leone Sapiente con-
 firmat.

B b

V. At

usque ad XX. insulae circum Siciliam
 sunt, quas omnes Episcopatus habuisse
 discessit ab hoc Graeculo. Nam praeter
 Melitae, & Liparae Episcoporum,
 nullibi aliorum vestigium. Gaudos,
 ut in omnibus hisce tribus legi-
 tur, in Gauslon vertendum censuimus,
 quod ea vera lectio sit nominis insulae
 supra Siciliam, & prope Melitam,
 quum Gaudos ad Cretam sit. XXI. loco
 ubi duo CC. *οὐπέρας* exhibent, corrup-
 tissime autem Nilus Tenarium,
 quod oppidum Laconiae est, Aenariam
 insulam esse restituendam vidimus,
 quamvis in Cumano sinu positam, &
 a Sicilia tam longe distitam, quam,
 ut numerum auget Graeculus, ad-
 didit. Basiludium tandem inter Ae-
 lias Heracleotem insulam, a Latinis
 Herculis nuncupatam, ad Liparae Occi-
 dentem sitam putamus, quam Basiluzum
 etiamnum vocari testatur Vir Cl. Vitis
 Amicus in Lexic. topograph. Siculo tom.
 3. litt. B.

(23) Ita nimirum semper scribitur

in notitiis omnibus editis a Leunclavio,
 Carolo a S. Paulo, Goario, Scheltratio,
 Beyerregio, Banduro, Afsemanno. Sic &
 Nilus Doxopatrius, qui sub Rogerio Rege
 scribebat fol. 248. edit. cit. *Calabria quoque unum
 Metropolitanum Regnum habet: reliquas
 vero Ecclesias Episcopatus sibi vindicabat:
 Taurianam, in qua S. Fantini monasterium
 est: Bibonem, cuius locum occupavit
 Miletum: & Κωνσταντιαν, & τὴν
 Κουτρονῶν τὴν λεγομένην: Constantiam,
 quae nunc Consentia dicitur, & reli-
 quas omnes Calabriae subjectas. Quamobrem
 Cajetanus tom. 2. SS. Sicul. fol. 25. adnot. 25. & Pinius ad diem 17.
 Angulli, locum Biographi S. Eliae Ennensis,
 ubi ait Brachimum sive Abrahamum Afrum
 Regem Tauromeniō Regium debacchantem
 transmississe, atque illic Constantiam,
 ubi interit, vexare non debuissent.*

(24) Vide quae supra diximus de
 Consentia ad Langobardos pertinente
 cap. praeced. adnot. 90.

V. At in hujus notitia, quam ad MSS. CC. Regiae Bibliothecae recognitam (25) edidit Goar, jam non septem, sed undecim Episcopi, subditi Regino leguntur. Additi enim sunt Episcopi δ. ὁ Ρουσιάνος. ζ. ὁ Αμαυτείας. ι. ὁ Νικοτέρων. ια. ὁ Κασσάνου. *IV. loco, Russiani. VII. Amantiae. X. Nicoterensum. XI. Cassani.* Vulgata tamen a Leunclavio (26), five illae etiam quas ex variis CC. Vaticanis extulit Assemanus, tredecim omnino exhibent. In Sede nimirum Metropolitana XXXII., earum quae throno subduntur Cpolitano, quò loco Metropolitana Calabriae, five Regiensis ponitur, sic porro habet. αβ. τῶ Ρηγίς, ἦτοι τῶ Καλαβρίας. α. ὁ Βιβώνης. β. ὁ Ταυριόνης. γ. ὁ Λοκρίδος. δ. ὁ Ρεσιάνος. ε. ὁ Σκυλακίς. ς. ὁ Τροπαικίς. ζ. ὁ Αμαυτείας. η. ὁ Κρωτώνης. θ. ὁ Κωνσταντίας, ι. ὁ Νικοτέρων. ια. ὁ Βισυνιάνος. ιβ. ὁ Νεοκράϊστος. ιγ. ὁ Κασσάνος. *XXXII. Regiensi sive Calabriae subduntur Episcopi I. Vibonis II. Taurianae III. Locrorum IV. Rufiani V. Scylacei VI. Tropaeae VII. Amanteae VIII. Crotonis IX. Constantiae X. Nicoterensum XI. Bisuniani XII. Neocastri XIII. Casani.* Sic & in Sede XLV. leges. *Catánensi qui subsit nullus est thronus.* In XLIX. autem hoc modo. ΜΘ. τῶ Ἀγίας Σεβηριανῆς Καλαυρίας. α. ὁ Ευρύατος. β. ὁ Αχερωτείας. γ. ὁ Καλλιπόλεος. δ. ὁ τῶν Αετρώλων, ε. ὁ τῶ Παλιουκίστος. *XLIX. throno S. Severianae Calabriae subduntur I. Euriantensis II. Acerantinus III. Callipolitanus. IV. Aisyforum V. Veteris Castri.* In primo Episcopatus nomine mendum heic cubare, ei qui sacrae Geographiae harum regionum peritus fuerit, in oculos statim incurrit. Fuerunt tamen docti viri, qui in primo nomine Uritanum, in quarto deinde, quod incorruptum est, Alexandanum in veteri Calabria Episcopatus viderunt: Sed ego (27)

Ispal-

(25) Edidit Goar ad calcem Codini 4. loco.

(26) Leuncl. Cod. Jur. Orient. fol. 88., & seqq. Asseman. ex C. Vatic. graeco 162. tom. 3. de reb. Neapol. fol. 489. & ex C. Vatic. 1185. ibid. fol. 494. quamvis in 1. Regium 30. in 2. vero 31. apud. Leunclavium autem 32. loco ponatur. Sed locus 31. Ethefti Andronici, de qua postea, examissum respondet.

(27) Quamvis enim demus Alexandanum in extrema Hydruntina lingua situm ad Graecos pertinuisse (si tamen eo tempore erat); tamen Episcopalem Urbem fuisse, nec aliunde constat, nec ejus nomen cum eo Aisyforum, quod heic legitur aliquam analogiam habet: maximam vero cum *Isula*, seu *Isola*, unde *insula*. Hinc Berretta in tab. med. aevi n. 146. *Isula Graecis Aisla, et Isola Episcopalis*

Iphalma ab amanuensibus de Episcopatibus postremae hujus Italiae orae non satis instructis semel commissum, constanter retentum esse arbitror. Primò sane locò, nexus cujusdam litterarum, qui obrepfit, mutatione ο *Καρυάτων Caryatensis* legendum. Et quidem in editione Goariana jam superius laudata solo K. abrasò *Αρβύλων* occurrit. Hic enim Episcopatus, unitus Geruntino, quem Acerantinum improprie hic Auctor appellat, hodieque S. Severinae Metropolitae, quem *S. Severinae* Graeci dixerunt, subjectus prostat. Aisylorum autem Episcopatus, idem ac Insulanus est (28), unde ei mediò aevò factum nomen. Paleocastri, seu Castri veteris cujusnam hic Auctor meminerit, quis divinabit? Nam circum Palaeocastra sunt plurima (29), quibus sua facta testata sint jura. Deinde

Bb 2 in

palis, de qua Lexicographi. Et jure quidem. En ut Nilus loquitur pag. 248. edit. cit. Erat & S. Severina Metropolis habens & ipsa sub se varios Episcopatus Callipolim, Asyla, Acherontiam, & reliquas: & sunt haec descriptae in Tacticis Nomocanonis sub Throno Capitalano. Uria autem inter Tarentum, & Brundisium posita, licet Episcopalis esset, non fuit certe juris Graecorum, nisi postquam Tarentum, Brundisium, ac alias Apuliae Civitates saeculò nonò spirante, & decimò in eunte recuperarunt. Quod dumtaxat inter Callipolim, & Hydruntum ad promontorium usque Japygium excurrit semper juris eorum mansit. Et de Callipoli quidem Porphyrogenit. cap. 27. de administr. imperii diserte meminit. Vide adnot. 54. cap. superioris. Subjici tunc Severinati Metropolitano potuisse haud inficiasimus. Verum ut ab Uria Euryatensem derives, textus etiam correctione opusest. Cur ergo non eam potius adhibes, quae Episcopatum Cariatensem indicet adhuc hodie Severinati Archiepiscopo suffraganeum, & in nova Calabria existentem? At inquires & Callipolim subdidere, quam hodie non habet. Hoc video. Sed de Callipoli nullum dubium. Cur autem Severinati potius, quam Hydruntino subdidierint, ipsi videant, Nam & Crotonensem Epi-

scopatum, inter S. Severinam, & Insulam positum, & Cassanensem item tam longe remotum, si aliquando tamen possederunt, Regino Suffraganeos voluere.

(28) Gabriel Barrius, qui in eo quem scripsit de situ Calabriae libro omnia locorum nomina latinà civitate donare voluit, pagum quemdam inter Allium, & Semirim positum Asyliam vocat lib. 4. cap. 1. quod defensaculum significare, scilicet ab Asylo, putat. Sed loci nomen *Sellia* est. Asyla Graecorum, Esula dubio procul est, hodie *Ifola*, ut in super. adnot.

(29) Tria possent Castra de hoc Episcopatu contendere. Primum Policalstrum in mari infero ad sinum Laum, quod nomen a Palaeocastro factum, ut Marius Niger 7. in Geograph. monet. Deinde ejusdem nominis castrum ad Silae radices in ipsa Severinate Dioecesi positum. Postremo vetus Caulonia, Locros inter & Cocinthus promontorium, quae Castrum vetus hodie vulgo appellatur. Primum quidem hodieque Episcopalis Urbs est; sed quum ex epistola Alfani Archiepiscopi Salernitani restitutum in ea fuisse a Pascali II. anno 1099. Episcopatum Buxentinum cognoscamus, eam Urbem mediò aevò Episcopalem fuisse haud certo scimus. Vide Ughell. in Policaltrensis, & Cl. Antonin.

Lu-

in throno LV. habet hōc pactō. *Hydruntino similiter* (ut supra de Euchaïtensi , Amastridis , & Chonenſi) *qui ſubſit nullus eſt thronus*. Poſtremo extra ordinem. *Sub Syracuſano*, inquit, *Siciliae I. Tauromenitanus II. Meſſanenſis III. Agringeniſus IV. Cronienſis V. Lilybaei VI. Drepani VII. Panormi VIII. Thermarum IX. Cephaludii X. Aleſae XI. Tyndarii XII. Melitae XIII. Liparenſis* (30). In hac itaque Leonina , ut vocatur , diſpoſitione , Regnam ſedem inter Metropolitanas , quae Patriarchae Byzantino ſubdebantur , locum XXXII. occupare jam vides , quamvis in aliis CC. XXXI. , & XXX. habuiſſe legatur . At vero XXXI. propriam illius fuiſſe Sedem ; nec niſi ex interpolatione , additā XXX. loco Cretā , in Leonina conſtitutione ad XXXII. evaſiſſe (31) ex Syno-

Lucaniae ſuae diſc. 10. fol. 417. Multo autem minus aliquod alibi de duobus reliquis , Episcopatus veſtigium . An S. Leonis Episcopalem ſub S. Severina Urbem a Saracenis exciſam hoc nomine vocarunt Graeci ? Eundem eſſe ac illum , qui in vita S. Nili vocatur Episcopus Caſtri , nullus dubito . Vide infra adnot. 39. Arnaldi quoque Episcopi *Palcaſtren.* mentio eſt in electione Petri Episcopi Scylaceni anno 1100. in diplomate apud Ughell. in Syllacenſ. n. 8. Interim ea mihi animum vexat ſuſpicio , ut de *Belcaſtro* heic eſſe ſermonem putem , quod Geneocaſtrum adpellatum lego in plurimis Romanis Episcopatum notitiis ſequiorum temporum editis a Carolo a S. Paulo in *Parergo* ad Geograph. ſacr. , & a Scheltratio tom. 2. antiqu. inluſtrat. in adpendice ; ejuſque Episcopatum , ut hodie eſt Severinati ſupponunt ; Vide illam Caeleſtini III. tempore editam ex C. Vatican. 145. & alteram ex C. Regiae Bibliothecae , & tertiam ex C. Thua-naeo apud primum . Apud ſecundam vero notitiam Eccleſiarum orbis , & urbis ſcriptam ab Episcopo Catharenſi ex CC. Vaticanis 2932. , & 3986. eductam . Omnes enim iſtos circum S. Severinam Episcopatus , praeter Crotonienſem , decurtatis aliorum Paraciiſ Graecos erexiſſe , ut Severinatem

Metropolitanum crearent , ſuamque in Italia auerent familiam , extra dubium mihi eſt , ut alio tempore , auſpice Deo , plenius edifferam .

(30) Ex hac Diatypoſi duos novos in Siciliae inſula Episcopatus diſces , Cronienſem , & Drepanenſem , tres autem non amplius memoratos Triocalitanum , Leontinum , & Carinenſem . Drepanum urbs notiſſima . Cronii tamen urbem , neque ſitam , neque pictam , neque ſcriptam umquam vidiffe ſe ſcribit Piccolus p. 1. de antiq. jur. Eccl. Sicul. cap. 5. Sed egregie poſt Cluver. Sicil. antiq. lib. 2. cap. 13. Cronium oppidum in Sicilia fuiſſe oſtendit Jac. Philippus Orvilius in Siculis ſuis p. 1. cap. 5. fol. 84. Amſtelaedami 1764.

(31) Vide ſupra adnot. 26. Apud Leunclavium lib. 3. Cod. Orient. fol. 243. inter ſententias Synodales , & ſanciones Patriarcharum Cpolitano-rum ; interque illas ignotorum Patriarcharum haec ponitur primo loco . *Sanc-tio SS. Domini Patriarchae de ſeſſio-nis ordine Metropolitanorum , & Ar-chiepiſcoporum , ut in Chartophylacio deſcribuntur* . Non diſfert a Leonina , niſi quod 30. throno Creta , quae fuerat etiam a Patriarchatu Romano abſciſſa , dematur , nec uſquam compareat . Incertum illum Patriarcham Anaſtaſium ſuſpicatur Cl. Affemat. tom.

dali illa incerti Patriarchae sanctione ab eodem etiam Leunclavio edita, cui & Andronici Palaeologi Ecthesis (32) respondet, plane constat. Etenim & in illa, obscuri quidem temporis, XXXI. loco ponitur: & in hac nova dispositione, quam annò CIÖCCXCII. Graeci, jam longe antea excisis in Italia eorum rebus ediderunt, Reginum Metropolitanam a XXXI. Sede ad XXXVIII. translatum hoc modo leges. *Ἀπὸ Καλαβρίας, ἢ αὐτῆς Ὁρόνος οὐσα λα? Εἰς Ἀπ. ὑπεβιβάσθη. Τριγέσιμα ὀκτώα. Metropolitanis Calabriae. Et ipsa thronus existens trigésimus primus, ad trigésimum ὀκτώαυμ subjecta est.* Sic etiam de reliquis (33) ab eorum loco, non ut in Leunclaviana vulgata, sed ut in illa incerti Patriarchae stabant, identidem dimotis. Hinc perspicuum est, plures idcirco progressu temporis Regino subjectos fuisse Episcopatus, novumque in Calabria, cujus tamen Metropolitanus titulus solus Reginus fruebatur, erectum fuisse Metropolitanum; quod, ut Graecorum res in Sicilia saeculo IX., & X., auctis Saracenis, pessum iverant; ita in Calabria minutâ dominatione Langobardorum, magis florere coeperint, quemadmodum, ex involuta licet illorum temporum historia, liquere potest. Cur autem extra ordinem Siciliae Metropolitanum posuerint, quamvis deinde Catanensem non Metropolitanam reverâ, sed autocephalam, sede constituerit XLIV., illud est, quod me ha-

tom. 3. cit. fol. 510. Imperatorem autem, cujus in exordio etiam sine nomine fit mentio, Leonem Isaurum. Sed qua ratione plane non video, quum supra fol. 499. Leoninam ipsam vulgatam Diatyposim utroque Leone recentiore jure demonstrat; haec autem sanctio illi, praeterquam in Sede 30. omnino cohaereat. Nisi forte relicta dumtaxat praefatione, delectisque ex fraude Graeca nominibus, quoad reliqua etiam interpolatam velit.

(32) Prodit haec Ecthesis primum inter opera Balsamonis, sed mutila, ac dimidiata. Integram exhibuit Graecolat. Gretzerus ad Codicalem Paris. 1675. Recudit Goar in saepe laud. edit. Codin. fol. 402. postremo & Afseman. cit. fol. 34. ex CC. Vaticanis. In edit. Gretzeriana edita profer-

tur anno 6800. hoc est vulgari 1292. quod diserte eruitur ex Phranze lib. 3. cap. 24. ubi de Monembasia a Sede 34. ad 10. elevata agit, quamvis falsa narret; eo quod Monembasia, quum ad Corinthi Metropolim pertineret, ad 34. sedem ab Andronico Palaeologo seniore evecta fuit, a juniore fortasse, ut ipse innuit, aucta.

(33) Sic num. 57. Catania ex 44. loco ad 57. descendit. & num. 61. Sancta Severiana post locum 48. ad 61. devecta est. Num. 66. Hydrus ex 54. ad 66. devenit. Ubi ut vides loca ex quibus dimoventur, non ex Leoniana, sed ab sanctione incerti Patriarchae, in qua, ob demtam ab 30. sede Creatam, unò numero praecedunt, defumuntur.

hactenus nescire fateor. Mirum quoque & adjacentium illam Insularum farraginem contra fixum semel Graecorum morem, sub Syracusano non amplius reperiri, quod alii viderint.

VI. Ex collatis autem invicem istiusmodi Diatyposis, atque ex tradito mox thronorum ordine, cognosci facile potest, Regium primam in Calabria ad Metropolitanam dignitatem evectam fuisse, una, ut puto, cum Syracusis in Sicilia: mox vero Catanam, aut S. Leonis aevò, aut paullo post obtinuisse autocephalam. Inde vero tardius S. Severinam, opus omnino Graecorum, in Episcopatus ab eis recens erectos, unò (34) demò Callipolitano, jura vere Metropolitana adeptam esse, ideoque thronò XLVIII. locatam. Omnium postremam Hydruntum in Calabria veteri (35) Archiepiscopalem dumtaxat honorem

(34) Etenim Callipolim Episcopalem fuisse aetate adhuc S. Gregorii ex ejus epist. constat 46. lib. 1. Joh. Episc. Callipolitan. inscripta, & ex epist. 100. lib. 9. Sabiniano Episc. Callipolitano, aliisque monumentis.

(35) Non evectam ad hunc gradum Hydruntum fuisse sub Patriarcha Polyucto anno circiter 968. jam superius adnot. 54. cap. 10. demonstrasse nobis videmur. Illud heic addimus minime quoque veritati consentaneum videri, quod Cl. Affeman. tom. 3. de reb. Neap. cap. 10. fol. 554. subdit, Hydruntinum Antistitem sub Cpolitano non diu perdurasse. Etenim quum ab ipso Dioecesean abstractionis initio haec urbs sub Graecis fuerit, semel abducta ad aetatem usque Northmannorum Byzantino Patriarchae subiecta permansit. Anno 1028. Nicetas Metropolitae Hydruntinus (jam enim hoc titulo post Polyucti tempora donatus fuerat) praefens legitur Synodicae constitutioni Patriarchae Alexii Synditae *de diversis causis ad universas Metropoles, & Archiepiscopatus pertinentibus in C. Orient. tom. 1. fol. 256.*, quae data est mense Januario indict. 11. anno 6536. Sub finem quoque ejusdem anni Nicolaus Hydruntinus alteri interfuit ejusdem Alexii Constitutioni, *de iis qui per donationem Monasteria consequuntur ibid.*

fol. 259. quae signata est mense Novembri ejusdem indict. & anni; quò secundo locò indictionis mendum parum peritum Amanuenssem commississe suspicor. Scilicet quum eundem vidisset annum, eandem signari indictionem oportuisse putavit, quum tamen ex indict. Cpolitanae initio jam mense Novembri in cursu esset 12. Conjicere hinc licet, defuncto Cpoli Niceta, ibi & electum, & ordinatum Nicolaum fuisse. Nec porro video, qui ex apparitione S. Benedicti Petro Episcopo Hydruntino ad fugam Abbatis Castinensis Cpolim impediendam, annò illò 1022. Hydruntinum Episcopum Patriarchae Romano morem gestisse Vir clarif. colligat. In titulum dumtaxat tunc temporis Hydruntinos Episcopos Cpoli fuisse creatos frustra repones, quum ejusmodi tunc crearentur Episcopi, quum in propria Urbe residere hostium violentia vetarentur. At Hydruntum juris Graecorum erat. Video in alia constitut. Patriarchae Sisinii *ne duo fratres accipiant duas consobrinas die 21. Februar. indict. 10. anno 6505.* hoc est Christi 997. signata, & Leonem Catanam, & Basilium S. Severinae Metropolitam. De Catanensi, ab Saracenis Catanam tunc occupatam, suspicari id poteris, at non certe de S. Severinae Archiepiscopo, cujus Urbs tunc Grae-

habuisse, positamque idcirco in Sede LIV. Leunclavianam quoque Diatyposim, ut ibi jacet, Leoni Sapienti tribui omnino non posse, sed scholiis, quibus ad annum usque CI^oCLXXXIX. quò Isaacus Angelus imperabat (36) repleta est, semper fuisse interpolatam. Adeo vero Calabriae primum Metropolitanum Reginum Graeci plurimi fecerunt, ut quamvis ei Exarchiam non concefferint (titulum (37) scilicet

Graecis parebat. Eòdem igitur pacto de Hydrunto dicendum. Non haec tamen scribimus, quòd quot quot Urbes X., vel XI. saecul. Graeci in Apulia recuperarunt, eas Cpolitano subdidisse credamus; quemadmodum de Trano, quam cum Trajanopoli Thraciae, & de Bario, quam cum Berrhoea Macedoniae, turpi lapsu confudit, Auctor historiae civil. putavit lib. 6. cap. 7. fol. 226. ult. edit. Quamvis enim plura Johannem Tranensem Episcopum, hominem, & graecae indolis, & schismaticaе saeculo XI. molitum fuisse videamus, is tamen a Nicolao II. anno 1059. in Conc. Melphitano depositus fuit. Vide Baron. & Pagium ad an. 1053. num. 12. Quinimmo contra arbitramur Graecos in eis Urbibus, quas in Apulia recuperabant, oeconomia quãdam processisse, ne Romani Pontifices prae ceteris in ea revindicanda illis obstaculo essent, quamvis quaecumque olim occupaverant, mordicus retinerent, ut constat adhuc ex epist. 7. S. Leonis IX. ad Constant. Monomach.

(36) Vide superius observata adnot. 5. Eadem observat Cl. Affeman. de reb. Neapol. & Sicul. tom. 3. cap. 9. fol. 499. & seqq. qui omissis prioribus illis marginalibus notis, ex scholiis hinc inde in ejusdem Diatyposeos corpore sparsis, illam ut jacet, saltem ante an. 1089. non fuisse factam colligit. Eruit hoc ut puto, ex mnesymofino illo pag. 97. edit. Leunclavianae. *Argivus factus est Metropolitanus sub Imperio Isaaci Angeli anno 1000C10XCVII.* qui anno 1089. responderet. At numerale, quod heic cubat mendum, Cl. viri animo non

est obversatum. Nam & paullo supra dixerat Attaliam Metropolim sub Alexio Comneno factam fuisse anno 1000C10XCII. qui Christi responderet 1084. quo quidem Alexius Comnenus imperabat, ad annum usq. 1118. imperium moderatus. Quae ergo annus 1089. Isaaco Angelo respondere poterat? Responderet sane annus 1189. quò extinctis jam Comnenis in Andronico Tyranno, jam Isaacus ab anno 1185. imperium cepisset. Lapsus Librarii in anno est 6597., quem additò in Romanis numeris uno C. quod omisit, 6697. scribere debuisset. Sic & illum Alexii Comneni in Attalia in C mutato nec recte editum observabis. Quamvis autem reponi facile posse intelligamus, scholia illa Leonis diatyposi ab sequioris aevi auctore fuisse adfuta, quòd utique haud imus inficias; quid tamen, quòd Urbes illae, quibus sub Metropolitibus suis addita scholia illa sunt, deinde inter Metropoles infra suo recensentur loco, non in Leunclavianam modo editione, aliisque Leoninae dispositionis CC. sed in illa etiam incerti Patriarchae? Nam inter ipsas Metropoles n. 78. vel 79. secundum varias editiones ob Cretae ab n. 30. erasionem, locatur Lacedaemonia. N. 79. vel 80. Naxia. N. 80. vel 81. Attalia. Dispositionis igitur ipsius corpus interpolatum esse perspicuum est.

(37) Tria Exarchorum genera apud Graecos distinguenda. Primum eà voce quae Ducem, & Principem significat, olim qui pluribus Provinciis, seu potius integrae secundum Imperii divisionem Dioecesi praeesent Episcopi designati sunt, consulaque quodammodo cum Patriarchae voce videtur

cet sine re illô aevô sequiori); inter Hypertimos tamen voluerint, hoc est inter Metropolitanas honoratiores. Quamobrem in eo Graecorum Catalogo, quem Gretzerus, & Goarius vulgarunt, recudit autem ex C. Vaticano Affemannus, cujus titulus (38) est. *De ordine thronorum Metropolitanorum, quinam ex illis dicantur Exarchi, & Hypertimi, & qui Hypertimi tantum*: inter XXXIII. Metropolitanas Exarchi titulum post tres primores illos Caesareensem, Ephesinum, & Heracleensem habentes, locô XXVIII., sine tamen Exarchia, inter Hypertimos recensetur hôc pacto. Κη. ὁ Πηγῆς, ὅς κῆ Καλαβρίας λέγεται,

tur, quamvis haec tribus dumtaxat majoribus Episcopis adtribueretur. Ejusmodi praeter tres Patriarchas Romanum, Alexandrinum, & Antiochenum, fuisse tres illos Exarchos Asiae, Ponticae, & Thraciae Dioeceseon Ephesinum, Caesariensem, & Heracleensem, priusquam ab novo Patriarchatu Cpolitano devorarentur, communior est doctorum opinio, quae adstruit Exarchos trium illarum Dioeceseon, dignitate quidem inferiores, sed auctoritate, & potestate Patriarchis aequales, eaque propter illorum Dioeceses idcirco autocephalas nuncupatas fuisse, quod neutiquam a Patriarchis penderent, sed a proprio regerentur Exarcha. Hanc receptam eruditorum sententiam quae ex can. 2. Cpolitani I. diserte eruitur, in dubium nuper revocavit Blancus de Polit. Eccl. lib. 2. cap. 1. §. 3. fol. 34. & seq. tom. 2., cui praeiverat Carol. a S. Paulo in praeliminarib. ad lib. 2. Geograph. sac. Verum vide quae habent Marca in dissert. de institut. Patriarch. Cpolitani, & lib. 1. Concord. cap. 3. Thomassin. p. 1. discipl. lib. 1. cap. 3. n. 12., & cap. 17. per tot. & p. 2. lib. 2. cap. 7. Natal. Alex. hist. eccl. saecul. 4. cap. 5. art. 2. Allat. de consens. utriusq. Eccl. lib. 1. cap. 8. Lupus in schol. ad can. 2. Cpolit. 1. Morin. lib. 1. exercit. cap. 15. Sirmundus in Propemptico cap. 3. Dupin diff. 1. de antiq. Eccl. discipl. §. 4. & 11. Hallier de Hierarchia lib. 4. sect. 4. cap. 2. art. 2. Pagius ad an. 37. n. 9., & infiniti. Alterum Exarchorum genus purum, putumque honorarium est, & ad recentiora dum-

taxat pertinet Graecorum tempora, in quibus Episcopis quibusdam collatum id nomen urbium plurium Provinciarum principum, tametsi non dioecesi, sed soli Provinciae praesiderent, honoris, & praecedentiae causa. Qua tamen in re nec ita constantes fuere, ut etiam alicui Metropolitanano Urbis non plurium Provinciarum capitis, concessum non sit. Huc pertinet Catalogus, cujus haec meminimus. De tertia specie Exarchorum diximus supra cap. 7. adnot. 28. De hisce postremis Exarchis, qui potestatem habebant Ecclesiae, & Monasteria lustrandi, ac visitandi, quae praefertim a Patriarcha, per diversas ditionis ejus Provincias Patriarchali Stavropegiô extructa erant, & locorum Episcopis non subdebantur, ut de aliis superius indicatis, vide Le Quien Orient. Christiani tom. 1. cap. 19. col. 151.

(38) Extat post Ecthesim Andronici apud Gretzerum ad Calcem Codicis fol. 124., & Goarium ibid. pag. 406. edit. cit. Affeman. de reb. Neapol. tom. 3. cap. 9. fol. 526. Nescio qua ratione factum, ut post erectum S. Severinae Metropolitanam, Exarchi titulum Regino non contulerint Graeci; aut cur inter 36. Exarchos solum Reginum numerarint, tamquam dumtaxat Hypertimum. An fortasse quia quum editus ille Catalogus est, qui Ecthesios Andronici esse videtur adpendix, Reginus non amplius ditionis Graecorum erat? An vero quia Exarchus erat sine Exarchia? Hujusmodi erant & ceteri.

Ἐπαρχία ἐκ ἑξ. XXVIII. *Reginus qui & Calabriae adpellatur, Eparchiam non habet.* Quo fit ut jure Metropolitanus Calabriae *αρχὴς* nuncupetur, ejusque Sedes non Regina (39), sed Calabriae passim in Diatyposis inscribatur. Confirmat haec Nilus Archimandrita cognomento Doxopatrius, Sículus certe, aut Calaber homo, qui saeculo adhuc XII. in eo quod de V. Patriarchalibus thronis *ἐπι* Rogerium Siciliae Regem scripsit opusculo, & Graecorum *κα* caenodoxiam, & schisma servabat. Tamen si enim dicitur in Calabria Metropolitanus agnosceret, unum tamen cum Calabriae titulo Metropolitanum adpellat. *Sicilia* (40), inquit, *& Calabria se Cpolitano sup-*

Cc

po-

(39) Sic passim sedes Regina vocatur in disposit. Leonina n. 32. in incerti Patriarchae sanctione n. 31. in C. Vatican. apud Aſſeman. cit. tom. 3. fol. 482. Ita etiam in Leonina apud Leunclavium infra in assignandis Suffraganeis throno 32. *Regii, sive Calabriae.* Et apud Goar throno 31. *In Provincia Calabriae, seu Regii.* Haud aliter in Eſtheſi Andronici laudata. Contra vero infra: *S. Severinae Calabriae.* Quamobrem nullus dubito, quin Theophilactus ille *Metropolita Calabriae*, cujus meminit Auctor vitae S. Nili junioris, Archiepiscopus Reginus fuerit: praefertim quum infra *Metropolitae S. Severinae* distincte ingerat mentionem, quum de conversione Eupraxii Calabriae Praefecti agit. *Aderat*, inquit, *ibi tunc temporis Metropolita S. Severinae; & paulo post. Praesente Metropolita Stephano cum Episcopo Casſi, & Praepositis Monasteriorum non paucis.* Quamvis enim de rebus diverso tempore actis loquatur, unum tamen ab altero factis distinguit. Vide fragmenta vitae apud Baron. ad an. 976. n. 2. & 8.

(40) Edidit Nilus hujus Doxopatrii, seu ut alii scribunt Doxopatrii fragmenta passim Allat. in oper. de perpetua conf. Eccl. Orient., & Occid. Notitiam quoque Sedium Scheltratus tom. 2. antiq. illustrat. not. 19. & Pagius ad an. 37. n. 10. sed integrum tractatum de Patriarchalib. thronis graec-lat. in lucem extulit Ste-

phanus Le Moynes Leydenſis in Sylloge varior. sac. tom. 1. Lugduni Batav. 1685. ex C. recentissimo hoc pacto in fine signato. *Explicit hoc opus 23. Martii 1611. Salvatoris Nostri J. C. in Johanninis mans. Christuduli filii Demetrii Michaelis.* Ex hac edit. fol. 248. & seq. locum laudavimus. Circa autem Nili aetatem, hujusmodi compositi tractatus tempus, nescio quae ratione falsi sint Allat. cit. pag. 15. Scheltrat. ibid., & Caveus tom. 1. hist. litterar. pag. 422. annum 1043. adnotantes, qua aetate nec Rogerius Comes Siciliam viderat, nec Rogerius Rex natus fuerat. Ex ipso tractatus titulo annum colligere facile erat. Sic ibi *δωδεκάτην δὲ ἔτη σκνν. Ἰνδικτιώνος 5.* *Conscribitur autem anno 6651. indik. 6.* qui annus est Christi 1143. Arbitror itaque alicujus numeri lapsus semel commissum oscitantes traxisse reliquos. Lapsu prioribus pejore, errorem corrigere tentat Orlandius ad calc. tom. 1. notitia 7. Rogerium Regem cum Rogerio Comite confundens. Oudin. tom. 2. col. 1181. hunc Nilum eundem ac Nicolaum cognomento Doxopatriem Notarium Ecclesiae Cpolitanae Protoproedrum Syncellorum, ac Nomophylacem, cujus nonnulla MSS. opera in Bibliothecis prostant, esse putat. *Nomocanonis* hoc interpretati in Bibliotheca S. Basilii Romae existentis *mentio* Montfauconius diar. Italici fol. 217. At eundem esse, quo de hic agimus, nedum ille non ostendit

posuerunt, & S. Severina, quae & Nicopolis dicitur. Sicilia autem univ[er]sa unum Metropolitanum habet. Syracusanum.... Calabria quoque unum Metropolitanam Reginum.... Erat autem & S. Severina Metropolis habens sub se varios Episcopatus.... Adnexae itaque Siciliae, Calabriae, Sanctaeque Severinae Sedes Throno Cpolitano, a Romano avulsae, quum Barbari deprehensō Papā Romam spoliū factam in proprios usus converterunt. Latebat nempe schismaticum hunc tricarum miscellionem, S. Severinam non Metropolitanam modo, sed & Episcopatum ab Graecis ipsis fuisse factam, ac ideo numquam avulsam, proindeque soli Regino convenisse Metropolitanam Calabriae nomen. Rectius ad prima illa tempora adludens, Chronicon illud Trium Tabernarum impostararum colluviem (41) exorsus est Rogerius Canonicus Cathacensis. Per illud tempus, quum tota Calabria, & Lucania Provincia, Cpolitano subdita erat imperio, omnes Ecclesiae, & Episcopatus ipsius Provinciae Metropolitanae Reginae Ecclesiae subiacebant. Metropolitanus vero Regii per vim ac dominationem Graecorum

a Cpo-

dit, sed diversum omnino esse, & tunc & res demonstrant. Hic Nilus ille Nicolaus, hic Archimandrita, hic Diaconus inter Ecclesiae Cpolitanae Catacoelos (nam Nomophylax illis ut plurimum erat), hic iussu Regi in Calabria, ut videtur, vel Sicilia, ille iussu Johannis Comneni Imperatoris Cpoli scribit, qui ipse 1143. occubuit. An prius Cpoli exocatacoelus, & Protoproedrus Protosyncellorum, & postea in Calabria, vel Sicilia Archimandrita? Ex uno Doxopatri cognomento nihil certi extundi potest. Sed haec alii viderint. Illud certum hunc Nilum primam scripturionem suam ad Rogerium Regem Panormi dedisse, ut ex ejus praefatione liquet; secundum autem fusiorem ex alio, sed Siciliae, vel Calabriae loco. Quisquis ille fuerit, non certe Patriae gloria, sed opprobrium fuisse videtur. Adeo futilis, & ignarissimus, nisi forte quod vero similis puto, mendax homo est, ut vel legere pudeat, quae miscet Monachus schismaticus. Sed aurum ex stercore

colligimus. Vide quot *ἀσκήματα* in oculos ceteroqui omnium doctorum incurrentia observat in eo Cl. Affeman. cit. cap. 10. tom. 3., & tom. 4. cap. 6. n. 21. & seqq. fol. 197.

(41) Dignum patellā operculum. Hujus Chronici initium ita restitui-
mus ex quibusdam MSS. ejusdem fragmentis, quae penes nos habemus cum Chronico ab Ughello tom. 9. in Cathacensib. edito comparatis. Ipsissimum esse id Chronicon non levis vexat animum suspicio, ac scripturam illam quam in Monasterio S. Mariae de Pe-
saca Ord. S. Basilii in agro Tabernensi aetate sua prostantem laudavit Barrius lib. 3. cap. 6. Quae enim ibi de commenticio Episcopatu Bulfanensi narrat, in hoc Chronico continentur. In Bibliothecam siquidem Vaticanam n. 4936. ex illa Card. Sirleti, qui plurimos Calabriae CC. collegit, translatum est. Vide vel iudicium, quod de illo Ughellus ipse extulit col. 357. & seq. vir alias naris non tam emunctae. Profecto glaucoma ab oculis excutiant necesse est, qui imposturam non vident.

a Cpolitano Patriarcha consecrationem habebat. Et ut facilius hoc credatur Cassanensis Ecclesia, quae Caput videtur esse omnium Ecclesiarum Lucaniae, Graecorum veteri auctoritate, usque in praesentem diem ipsi Reginae Metropoli debitam persolvit obedientiam. Non haec autem transcribimus, quod duo haec opuscula splendidis referta mendaciis titivilitio minus habenda esse ignoremus; sed quia tot nugis quas agunt, ea quoque quae ex veris Graecorum monumentis hausta sunt, ut fabulis suis basim struerent, miscuisse comperimus.

VII. Quae quum ita sint mirum sane videri debet, qui doctissimus Vir, & non sine laudis praeconio nominandus Franciscus Maria Pratillus in sua de origine Metropolitana Ecclesiae Capuanae dissertatione (42) Reginum Archiepiscopum honorariis dumtaxat Metropolitanis, a Graecis in Regno nostro erectis ad censuerit, solòque titulò Archiepiscopi fuisse donatum putarit, cujusmodi Archiepiscoporum sine subiectis sibi Episcopis inventionem ad Alexium Comnenum ex Balsamone refert. Totus, ut puto, in Langobardicis rebus vir eruditissimus, aut omisit evolvere graecas, aut nullius esse ponderis arbitratus est: cujus equidem iudicii sui proferre debuisset argumenta, quae discutienda venerabundus exciperem. Profecto Archiepiscoporum genus illud, quibus nulli subderentur Episcopi, Graecorum fuisse inventum diffitetur nemo; sed eorum initia ad tempora pertinere Alexii Comneni, qui anno CILXXXI. imperium cepit, Viro Magno excidisse noluerim. Ad Imperatores quidem eorum ori-

Cc 2

go

(42) In differt. Neapoli edita 1758. ubi fol. 9. & 10. ibi. *Consiosiacachè i Greci della mezza età introdussero i Metropolitanari onorarj, o sieno Arcivescovi Titolari (de' quali ne sono non pochi esempj, e specialmente nel nostro Regno di Napoli dopo l'espulsione de' Goti) quali erano ordinati dal Patriarca di Cpoli. Se vogliamo prestar fede a Balsamone, furono tali cose inventate, e promosse dall'Imperador Alessio Comneno. Onde avvenne dipoi la vana pretenzione d'alcune Chiese del nostro Regno d'essere state erette, ed inalzate all'onore sublime di Metropoli sen dal VII., e VIII.*

secolo del Signore, perciocchè taluno de' loro Vescovi trovasti talvolta in qualche antica Scrittura magnificato col titolo d'Arcivescovo. Cid si vede pur troppo chiaro ne' Vescovi di Reggio nelle Calabriae dagli antichi tempi appellati Arcivescovi; e pure non conseguì quella Chiesa l'onore di Metropolia, che sul fine del secolo XI. nel quale l'ottenne altresì Cosenza, & Rossano. Reliqua quae etiam observatione indigerent, omitto. Vide quoque magnos viros patriae amor aliquando tranversum agit! Utinam ego non in eundem impingam lapidem.

go referenda est; at ex eo tempore, in quo Valentinianus (43) & Valens Nicaenae in Bythinia Civitati; Theodosius deinde Junior Beryto in Phoenicia, Metropoleon praerogativam contulere. Quoniam enim Urbium illarum Episcopi inde fimbrias dilatare, veraque sibi jura in nonnullos Provinciae Episcopos ultro adrogare coeperunt, controversiis ad Chalcedonense Concilium deductis, res, ut erat, ad purum, putumque honorem, sine veri Metropolitae praejudicio, redacta est: uti omnino similem Episcopo Chalcedonensi in S. Euphemiae, Conciliique in ejus Ecclesia celebrati memoriam, illius Concilii Patres citra ullam Metropolitanam Nicomediensis in eadem Bythinia diminutionem, contulerunt. Ex eo autem tempore Orientales Augusti paullatim, ambitioni illi Episcoporum in eodem Chalcedonensi Synodo proscriptae, aperte faventes, jus illud veras Ecclesiasticas Metropoles constituendi, aut meros dumtaxat tribuendi sine subjectis Episcopis honores Metropolitanos, ita passim usurparunt, ut rem vel ipsi testentur tituli laterculorum Ecclesiae Cpolitanae, eorumve praefationes. Donec tandem Alexius Comnenus (44), re antea millies per-

acta,

(43) Vide actiones 4. 6. & 13. Concilii Chalcedon. & can. 12. ejusdem Conc. & l. unic. Theodosii C. de Metropoli Beryto lib. 11. tit. 21. Quinimmo veras Ecclesiasticas Metropoles constituere etiam voluit Valens, quum ad vexandum S. Basilium, Cappadociam constituto nova Metropoli Tyanorum dispecere tentavit, ut Nazianzen. orat. 20., quae in S. Basilii laudem est, narrat. Quod & fecit deinde Justinianus novella 11. quâ Amidam patriam suam nomine Justinianae primae decoratam, in amplissimam Metropolim, & Exarchiam evexit. His Archiepiscopis autocephalis, & honorariis plenissimae sunt quot quot hactenus in lucem elatae sunt Cpolitanae Ecclesiae, sediumque ei subjectarum, sive ab Imp. sive a Patriarchis constitutae, quas supra laudavimus Diatyposes, quarum certe plurimae Alexii Comneni aetatem longe excedunt.

(44) Balsamon in can. 17. Chalcedon. in 38. Trullan., & 16. Carthagi-

nienf. Vide etiam quae ex eodem relata sunt a Leunclavio in C. Juris orient. lib. 2. pag. 130. & seq., & Zonaram in can. 12. Chalced. Confer Petrum de Marca lib. 2. Concord. cap. 8. n. 4. & seqq. Thomassinum par. 1. discipl. lib. 2. cap. 43. n. 10. & seqq. Morin. Exercit. Eccl. 10., & de Sac. Ordin. p. 2. not. 154. ad ordinat. Graecor. Le Quien Orient. Christiani tom. 1. cap. 18. per totum, ubi num. 8. *Sucessores illius (nempe Justiniani) posteriori aetate ab Isonomachico, deincepsque penes se tantum esse, & non penes Patriarchas, earumque Synodos voluerunt potestatem nullas Ecclesiasticas Provincias instituendi, & Episcopatus in Metropoles quos luberet augendi: id quod demum certa lege pronuntiatum est ab Alexio Comneno in Cpolitana Synodo anno O. C. 6595. Christi 1087. in causa novorum Metropolitanorum Basilae in Thracia, & Madytorum in Galatia. Vide reliqua. Adeo frequens ante Alexii tempora abusus ille erat, voluntate Imperatorum, aut*

cri-

acta, in adfentatorio quodam Concilio Cpolitano Bullam illam auream extulit a Balsamone laudatam, quâ instituendarum Metropoleon, & Episcopatum, dummodo ambitu non extorquerentur, jus penes Principes esse decrevit: *Ecclesiisque, edictò Regiò honoratas a throno Cpolitano in posterum electiones accepturas; nec in eas qui ante Metropolitanæ erant, quidquam juris sibi vindicaturos.* Etenim antea ab antiquis eorum Metropolitanis honorarios hosce Archiepiscopos ordinationem accepisse, ac ab Alexio primum ab illorum consecratione fuisse exemptos, cum Morino, si lubet, fatemur. At non Alexius ergo, autocephalos, ut vocarunt, Archiepiscopos instituit, quod equidem si verum esset, spe quoque inter illos Reginum adnumerandi frustraremur, quod jam Alexii aevò, non Graecis, sed Normannis Calabria pareret. At qui trecentis, & quod excedit annis ante Alexium, non honorariò modo titulò, sed vere Metropolitanicò, & cum suffragantibus sibi Episcopis septem primum, mox XI. postremo XIII. ad amplissimum, verumque Metropolitanum gradum evectum fuisse Episcopum Reginum, quae hactenus ex Graecorum monumentis deduximus, meridianâ clarius (45) luce demonstrant:

erigendi Metropoles, aut Episcopatus a Metropolibus ablatos ad Archiepiscopatus gradum evehendi, ut Nicolaus Patriarcha ad ipsum Alexium ea de re epistolam scripserit a Leunclav. in Codicem cir. relatam lib. 2. pag. 271. quò tum sacris canonibus, quum Imperialib. legibus id fas non esse demonstrat. Vel paullo ante Alexii tempora Romanum Diogenem Nazianzum ejusque sedem Metropolitanâ dignitate, atque privilegiis auxisse, observat ex Scylitze ibidem Lequienus. Hinc vides suorum Praedecefforum exempla Conciliabulò suò auctorari Alexium voluisse, eòque pactò can. 12. ac 17. Chalcedon. conciliare, imo eludere pertentasse, ut motu proprio, non ambitu protectiones hujusmodi fierent; non ipsum autem fuisse, qui autocephalos hujusmodi Archiepiscopatus invenerit. Inde factum ut sequiores Graeci Imperatores suos Epistemonarchas, hoc est

Sapientum Principes constitutos, omnibus, demò unò sacrificandi ministeriò adhuc sacris rebus praeesse voverint; qua de relegenda parasitica illa adfentatio, ut vocat Gretzer. in proemio ad notitias post Codin. Demetrii Chomatani Archiep. Bulgariae in responsis ad Constantin. Cabasilam Archiep. Dyrrachii tom. 1. Cod. orient. lib. 5. fol. 317.

(45) Demus tamen libenter, si velit, Cl. Viro Regium Archiepiscopali honore, non Metropolitanicò aliquando fuisse donatam; at certe non undecimò saeculò, sed longe prius. Id erueret quis posset ex Notitia illa ab Carolo a S. Paul. in parergo ad Geograph. sacr. 1. locò edita, atque a Goario recusa, & ad CC. Vaticanos ab Assermano exacta, in qua fol. 487. tom. 3. cit. inter autocephalas sedes num. 45. occurrunt *επαρχία Σικελίας. Ο' Κατάβης & n. 46. επαρχία Καλαβρίας ὀ τῆ Πυγία. Provincia Siciliae. Catana. Provincia Calabriae, Regii.*

strant: ut non vanum proinde sibi titulum adsumeret, nec causa, esse caderet, si antiquiorem esse totius Regni Neapolitanæ Metropolitanum (46) contenderet.

VII. An vero id jure, an injuriâ ab Imp. vel Patriarchis Cpolititanis factum fuerit, quid hæc, rogo te, ad rhombum? Facti heic, non juris res agitur. An ergo Epocham Patriarchatus Cpolititani, & subjectarum illi magnarum trium Dioeceseon ad tempora referre debemus Conc. Lateranensis (47) IV., in quo primum, Romanæ Sedis decreto, illa dignitas adserta est Ecclesiæ Byzantinæ; & non ad Conciliū Chalcedonenfis, imo Cpolititani primi ætatem, quod nihil in eis jure factum putetur? Patriarchatus igitur Aquileensis a Benedicto XIV. nuper suppressi initia, non ad tempora Vigili Papæ, a quo ob adprobatam V. Synodum Episcopi

Hi-

Regium. Nolo enim in hac notitia distentenda cuiquam nunc morosum esse. Illa certe ad tempora Alexiō Comnenæ multo vetustiora pertinet. Sic fortasse habebis Regium primo sub Græcis autocephalam, quum adsertum adhuc jus in reliquos Episcopatus non haberet; mox septem Ecclesiis praeiussisse, deinde undecim, postremo tredecim. Ut ut res se se habuerit, non potest certe aequis regium aestimatoribus dari debet, sedem Reginam inter Metropoles Ecclesiasticas Cpolititanæ Patriarchæ subjectas Sedem obtinuisse trigessimam primam: amissam adhuc a Græcis, retinuisse inter 112. locum 38. in Ecsthesi Androniciana, ac inter 36. Exarchos, & Hypertimos gradum adhuc 31. occupasse.

(46) Aequior in nos Orlendius in præfat. ad volum. 3. Orbis sacr., & prophan. part. 2. seu ad tom. 4. ubi sic ait. *Primus ex veteri Provincia Romana creatus Metropolita fuit Reginus: quam tamen dignitatem, nec ante VII. sæculum, nec legitimâ Romani Pontificis auctoritate habuit, sed vi Imperatoris Iconoclastæ, & Catholice fidei hostis: tamen postea pulsus ex Calabria, & Bruttia Græcis, ubi eae Provincie Patriarchæ Romano redditæ fuerunt, Reginus Antistes Metropolitæ decus, quod contra jus a Græcis nactus erat, consensu Apostolicæ Sedis legitime deim-*

ceps retinuit. Præter Regium nulla altera Campaniæ, Samnii, Lucaniæ, Apuliæ Civitas ante sæculum X. Metropoleos jure donata fuerat. Fugit illi hoc loco S. Severina, quæ etiam fortasse ante sæculum decimum id juris obtinuit, quamvis revera erectionis ejus tempus obscurum. Concinit hic Auctor p. 2. lib. 4. cap. 38. seu tom. 4. fol. 2157. Sedes Archiepiscopalis Regina post Mediolanensem, Aquileensem, & Ravennatensem antiquior reliquis habetur: quamquam prima ejus origo ab illegitima prodierit potestate; ut proinde sit legitimum jus spectemus abs dubio Reginæ sunt præferenda Beneventana, & Capuana Metropoles. Haud gratum quidem Cl. Pratillo objecit Scriptorem, qui p. 2. lib. 4. cap. 20. una cum Georgio in dissert. epistolari ad Card. Imperialem Romæ edita an. 1725. de Epochâ Metropolitanæ Capuanae Ecclesiæ ante Beneventanam, palinodiam cecinit. At ibi magno numine impellente loquebatur: heic solâ veritatis luce irradiante.

(47) Sane can. 5. Lateran. 4. prima sanctio esse videtur Ecclesiæ Romanæ, quâ Byzantinæ Ecclesiæ an. 1215., quum Cpolititani Latini rerum potirentur, ea dignitas, quamvis prima impugnata, postea tolerata, tandem adserta est.

Histriae cum Metropolitano suo defecerunt (48) sed ad Sergii I., sequiorum imo longe Pontificum aetatem, referenda, qui hunc Patriarchatum, compositis aliquando rebus, bono pacis litarunt! Ergo Episcopatus illi Superioris orae Calabriae, quos Graeci instituere, novaque S. Severinae Sedes, tunc in Episcopatum, & in Metropolim erecta, cui subiecti sunt, non a medio illo aevo repetent originem suam, sed ab Northmannis, qui restaurarunt, & Patriarchae subdidere Romano? Vi, atque tyrannide Graecorum Calabriae Ecclesias primum subactas, & Cpolitano Patriarchae adscensas, nemo dissimulat: aequae tamen salvam orthodoxiam, & cum Ecclesia Romana communione perenni. Hinc Calabria exterrum tunc temporis Catholicorum e Graecia Monachorum, & sacrarum, quas secum abducebant reliquiarum, imaginumque SS. tutissimum asylum fuit. Idem de Sicilia iudicium esto. Sane ob sacrarum imaginum cultum, direptiones, & Pharaonicum illum censum a furente Leone impositum, Siculi, Calabrique passim, abstractioni certe a Patriarchis Dioecesis Romanae, ad mortem usque resistere non debuerunt, dummodo Primatum Romanae Sedis, qui ex jure divino est, semper agnoscerent. Adeo haec extra orthodoxiam erant, ut in VII. licet, & VIII. Synodo, Romani Pontifices Dioeceseon etiam restitutionem urfissent, astuque Graecorum delusi fuerint (49), nihil tamen inde ex communione detractum. Ipse immo S. Ignatius tot beneficiis a Romana Sede cumulatus, adquisiti semel juris in Bulgariam nihil omnino, maximo abscondendae communionis (50) periculo, remisit. Quidquid autem ab Graecis in abstractis Ecclesiis, dum sub eorum ditone erant, ad gradus quod adinet factum fuit, id prudentissimam oeconomiam ratum passim habuit Romana Ecclesia, ne spe illas aliquando sibi jure vindicandi, omnino excideret. Eo etiam pacto,

(48) Haud me later Natal. Alex. hist. Eccl. saecul. 6. cap. 3. art. 1. §. 3. Card. Norisum diff. de 5. Synod. cap. 9. §. 1., aliosque doctos viros velle, schisma Episcoporum Histriae, quod ab anno circiter 555. exordium sumpserat, ante Sergii tempora extinctum fuisse;

sed communem hanc sententiam innuimus, de qua Pagius ad an. 698. n. 13.

(49) Confer adnot. 61. cap. superior.

(50) Vide Johan. 8. epist. 75. 76. 77. & 79. tom. 5. Concil. Harduin.

pacis, ut Nicolaus ipse I. Pontifex, si quis alius infracti pettoris, ac justitiae tenacis, in epistolis (51) ad Imp. Michaellem, Archiepiscopi tantum Syracusani, non Episcoporum omnium Siciliae consecrationem abs se fieri debere repeteret; & Gregorium Asbestam, Syracusanum tunc Metropolitanum, Photii Symmystam, & iniciatorem, quod tanta adversus legitimum Patriarcham Cyprianum Ignatium molitus esset, *adversus Patrem, & Patriarcham suum impietatis jacula excussisse dicere non dubitaverit.* Quamobrem vel ipse S. Gregorius VII. alter Ecclesiae Romanae jurium defensor acerrimus, vix redditis Romanae Sedi ab Northmannis Calabriae Episcopatibus, fundatōque recens ab Rogerio Comite ex reliquiis Taurianae, atque Vibonis Episcopatu Miletensi, hujus Urbis Episcopum consecrare recusavit (52): *nisi diligenter examinata justitia, Miletensem Ecclesiam ad Rhegitanam Parochiae consecrationem non attingere conspicerit.* Ita scilicet factam rectam Reginae Ecclesiae, quam a Graecis acceperat in Calabriae Ecclesias jurisdictionem, & antea, & tunc servatam voluit, potius quam recens collatam. Illi porro facile innotescere poterat, quibus limitibus Reginae Provinciae fines coercerentur, si nova illi contulerat jura, nisi adquisita potius sub Graecis eidem animo observarentur, quae ab Romanis Pontificibus rata ab antiquo fuisse, sibi satis erat perspectum.

IX. Quod autem Syracusae ea hodie jura non habeant, non idcirco, quod tamquam ab spuria origine petita, resciserint Romanae Sedis Antistites, evenisse putes. Gregorium enim Asbestam Syracusanum Metropolitanum, quod Photio adhaeserit, ejusque Tragaediae actor potissimus fuerit, ea de causa, non in persona modo, sed etiam in Sede multatum fuisse, vulgare commentum est. Translatō a Photio Nicaeam Gregoriō, Theodorum (53) in Syracusana Sede illi susceptum,

Ar-

(51) Nicolaus I. epist. 2., & 9. de quibus cap. super. adnot. 62. & 101.

(52) Hujus epist. habes integram cap. seq.

(53) Vide adnot. 74. ejusdem cap. 10. Nec admittendum, quod Can. de

Johanne de divin. Sicul. off. cap. 11. fol. 79., ait, Theodorum hunc Syracusanum Episcopum haud existimari, quod Gregorii depositio, cui ab Ignatio susceptus fuerat, a Sede Apostolica non suscepta remansit infirma, ut loquitur

Archiepiscopum adhuc adpellasse Nicolaum I. superius observavimus. Ea extinctae in illa urbe Metropolitanae dignitatis vera causa fuit, quia captis ab Saracenis annò IOCCCLXXVIII. & ad internecionem usque deletis Syracusis (54), atque Archiepiscopò (quem Sophronium putant) captivò Panormum abductò, ibi amplius omnino Episcopi consecrari desierunt. Contra vero, qui Panormi, ubi Agarenorum Amirae Sedem fixerant, sub eorum iugo vivebant, Graeci plurimi, ibi progressu temporis sibi Archiepiscopum delegerunt, eaque in Urbe illum repertum ab Northmannis fuisse anno CIOLXXII. quum Panormo potiti sunt, diserte narrat Gaufridus Malaterra (55), cujus locum frustra vexavit Albertus Piccolus Scriptor Messanensis. Inde aequissimâ factum ratione est, ut Syracusanò Archiepiscopatu sub Saracenicò imperio sponte suâ jamdiu suppressò, rata potius Panormitani Archiepiscopi, in medio nationis perverfae adquisita jura, habuerint Romani Pontifices Alex. II. & Gregorius VII., ut ex diplomate Calixti II. ad Petrum Archiepiscopum (56) Panormitanum perspicuum est. Episcopatum deinde Syracusarum ejusque olim suffraganeos

D d

neos

tur Nicolaus I. scilicet an semper remansit infirma? Ipsum Theodorum Archiepiscopum tandem Syracusanum jure recognoscit laudatò locò Nicolaus.

(54) De hoc Archiepiscopo Panormum ad Amiram ducto ita Theodosius Monachus ejus Socius in epist. de excidio Syracusarum ad Leonem Archidiaconum edita tom. 1. p. 2. S. R. J. vel C. diplomat. Sicil. fol. 339. *Inquirebant quisnam esset celeberrimus ille Siciliae Archiepiscopus. Et infra Archiepiscopi comburendi coepere consilium. Itaque in hunc modum mali consilarii in nos, & in Archiepiscopum concitati ... funestum Consilium dissipatum est.*

(55) Gaufridus lib. 2. epist. 45. de Roberto, & Rogerio Panormò adeptà loquens sic habet fol. 201. Biblioth. Sicul. tom. 1. *Ecclesiam SS. Dei genitricis Mariae, quae antiquitus Archiepiscopatus fuerat, sed tunc ab impiis Saracenis violata templum superstitionis eorum facta erat, cum magna devotione catheli-*

ce reconciliatam, dote, & ornamentis Ecclesiasticis augeat. Archiepiscopum, qui ab impiis dejectus in paupere Ecclesia S. Cyriacae, quamvis timidus, natione graecus, cultum Christianae religionis pro posse consequabatur, revocantes restituunt. Hunc Archiepiscopum Graecorum Nicodemum fuisse ex diplomate Calixti II. ad Petrum Archiepisc. Panormitanum, recte conjicit Pirrus not. 1. Eccl. Panormitan. post exactos Saracenos fol. 53. & seq. edit. Venet. ubi & abunde responderet Alberto Piccolo qui in dissert. de antiq. jur. Eccl. Sicul. 1. p. cap. 7., & 8. haec verba apud Malaterram intrusa voluit. Panormum captam ab Northmannis fuisse sub ipsa anni 1072. initia 10. Januarii constat ex Ignoto Barensi ad eum ann. edito a Peregrinio tom. 4. edit. Pratill. fol. 344. Vide Murat. in annalib.

(56) Lege integram apud Pirrum laud. fol. 82.

neos, teste eodem Gaufrédô (57), restaurare adgressi sunt Northmanni, electis a Rogerio Episcopis, Agrigentinae Ecclesiae Gerlandô Allobrogè, Mazariensis Stephanô Rothomagensi, Syracusanae Rogeriô Provinciali, & Catanensis Monachô quôdam Brittone, quem Anserium vocatum fuisse ex diplomatis noscimus. At prius Troinenſi Ecclesiae jam dederat Robertum, non suum, ut Pirrus putat, gentilem (58), sed Italum hominem. Verum haec prosequi nostrum non est.

XXXIX. C. A P U T XII.

Occasione data de reditu Calabriae, atque Siciliae ad antiquum suum Patriarcham Romanum agitur. Reginae Ecclesiae, quae in Metropolitica sub Graecis adeptam, a S. Gregorio VII. illi factum, collata servarant, fuisse uberius ostenditur. Alomandi III. diploma, quod iura illius adferuntur, quodque deperditum putavit Ughellus, in autographo editum. De Episcopis Reginae Ecclesiae suffraganeis nonnulla delibantur.

I. **O**ccasione potius illius mox laudatae S. Gregorii VII. epistolae ad Rogerium Comitem, illud heic etiam observare liber, fallum fuisse virum doctissimum Christianum Lupum (1), & quae quae illi secuti sunt ducem, dum ex male intellecto quodam Roberti Montensis loco, Northmannos utramque Siciliam adeptos, Sedi quidem Cpolitanae subtraxisse Episcopos, sed ad Hadrianum usque IV. Romanae non reddidisse putaverunt. Narrat quidem Montensis (2), Willielmum Siciliae Regem cognomento Malum Rogerii Regis filium, cum Hadriano PP. pacem fecisse concedendo ei con-

se-

(57) Gaufréd. lib. 4. cap. 7. fol. 231. edit. cit.

(58) Confer Pirrum in notitiis Messanenſi foli 382., & Troinenſi fol. 494. At Italum hominem fuisse hunc Robertum discrete testatur Malaterra lib. 4. cap. 23.

(1) Lop. in Schol. ad can. 6. Sardinens. tom. 1. fol. 299. edit. Venet.

Nicolai de Episc. Visitator. cap. 5. Catalan. in hist. 7. Synod. n. 8. tom. 2. Concil. Rom. 1743. fol. 235.

(2) Robertus Abbas de Monte in supplement. ad Chronograph. Sigeberti Gemblacensis tom. 2. Biblioth. Sicul. fol. 951., qui id ad ann. 1157. refert. sed minus accurate.

secrationses Episcoporum Regni sui, & Ducatus, sicut antiquitus eas habuit Ecclesia Romana, unde discordia fuerat inter Patrem suum Regem Rogerium, & Innocentium, & Eugenium Romanos Pontifices. At vero, primum fuisse Willielmum qui concefferit, is neutiquam scribit: quod equidem si scripisset, haud majorem certe fidem mereretur, quam tot sincera utriusque Siciliae Ecclesiarum diplomata a Northmannis Principibus elargita, ex quibus Romano Pontifici vectigales factas statim fuisse illas Ecclesias constat. Verissime enim dixerat Paschalis II., in eo quod ad Petrum Episcopum tunc Scylacenum, deinde Panormitanum Archiepiscopum, annò CIOCX. dedit diplomate (3), quò Scylacenam Ecclesiam speciali S. A. protectione prosequitur, quod Deo auctore per strenuissimorum fratrum Roberti quondam nobilis memoriae Ducis, & Rogerii Comitis labores, atque victorias, tam ex illa (scilicet Scylacena) quam ex ceteris Calabrorum Ecclesiis, Graecorum tyrannica cessavit invasio. Non cessasse autem, sed mutatam per illorum victorias tyrannidem dixisset, si e jugo ereptas Ecclesias, Romanae Sedi non reddidissent. Eam itaque spectant Montensis verba discordiam Hadrianum inter, atque Willielmum, annò CIOCLV. occasione Henrici S.R.E. Cardinalis in Siciliam Legationis excitatam; propterea quod in Pontificiis litteris Willielmo Salerni, primò post Rogerii Patris mortem annò, exhibitis, Regis titulò non donaretur, ut Romualdus (4) Salernitanus narrat. Tunc nimirum, quemadmodum in similibus, inter Romanos Pontifices, ac Reges, quas Deus avertat, dissensionibus evenire solet, prohibiti Episcopi fuerunt, ne Romam consecrandi pergerent: praesertim vero, quod admissis jam in utroque Regno Metropolitanis, nova tunc ea reservatio quoad omnes Regni Episcopos, & aliquo colore impugnari posse videretur.

II. Illud vero nec semel sub Northmannis ante Hadriani tempora accidisse ex illorum temporum Historia comper-

D d 2 tum.

(3) Confer diploma signatum nonis Aprilis indict. 3. an. 1110. apud Ughell. tom. 9. col. 429. edit. Colet.

(4) Romuald. in Chronic. tom. 7.

S. R. J. Refert haec Baron. an. 1154. n. 4., sed an. seq. Murator. in Annalib.

tum est. Primum sane, quum post mortem Willielmi Apuliae Ducis ex Roberti stirpe in eo Ducatu postremi, Honorius II. Rogerio Willielmi Mali Patri, quum non adhuc Rex, sed Siciliae Comes esset, illius Ducatus concedere, ut vocant, investituram noluit. Tunc enim, ut idem Romualdus (5) narrat, excommunicatus annò CIOXXXVII. ab Honorio Rogerius est, quia non permittebat ut Siciliae Episcopi venirent Romam. Denuo excommunicatur etiam ab eodem Papa, quod indebitum titulum sibi, nomen Ducis scilicet, inconsultò Romanò Pontifice arripuisset. At pax deinde Beneventi sequenti annò conclusa est. Tamen haud absimilia evenisse postea, quum inter Innocentium II. eundemque Rogerium de favore Anacleto Antipapae praestito, deque Regis titulo ab hoc extorto controversiae efferbuerunt, admodum verisimile est. Aliquas etiam inter Rogerium ipsum, & Eugenium III. hac de re dissensiones intercessisse fatis innuit Romualdus (6), quum anno CIOCL. haec scribit: *Rex Rogerius Archiepiscopos, & Episcopos terrae suae a Papa Eugenio iussit consecrari.* Ut autem ex his, utriusque Siciliae Episcopos, aut sub Honorio, aut sub Innocentio, aut sub Eugenio primum fuisse restitatos prudens nemo concludit; ita porro neque sub Hadriano. Quamobrem omnia complectens recte Montensis de Willielmo dixerat: *unde discordia fuerat inter Patrem suum Rogerium, & Innocentium, & Eugenium Romanos Pontifices.* Subdit propterea. *Idem vero Apostolicus (Hadrianus) concessit ei Regnum Siciliae, & Ducatum Apuliae, & Principatum Capuae.* Eâ scilicet de causa, bellò a Willielmo in ditionem Romanam annò CIOCLV. illatò, excommunicatum ab Hadriano illum fuisse scribit Cardinalis de Aragonia (7). Sed pax sequenti annò, Pontificem inter ac Regem conclusa illud egit, ut consecrationes etiam Episcoporum utriusque Siciliae iterum redderet. Et ita quidem Robertum, quem sub Sigeberti nomi-

ne

(5) Refert haec eadem ex Romualdi Chronic. Baron. ad an. 1128. n. 4. sed ad an. potius antecedentem pertinere videntur. Vide eund. Murat. in annalib.

(6) Ad eum an. id refert Murat. in laud. Annalib.

(7) Card. de Aragonia in vita Hadriani PP. 4. tom. 3. p. 1. S. R. J.

ne laudat, rite Sigonius (8) intellexit. Extant concordiae acta apud Baronium (9) ex quibus rei gestae series in optimo lumine collocatur.

III. Illud itaque certum omnino esse debet, Northmannos, ut Calabriam abstulere Graecis, illico Romano Patriarchae, & quas invenerant, & quas fundarunt Sedes subdidisse, quemadmodum & fecerunt in Sicilia, quum illam deinde ab immani Saracenorum peste liberarunt. Hoc ex diplomatis abunde patet, quae utriusque regionis Episcopis passim dedere, quaeque videri apud Ughellum, & (10) Pirrum possunt. Ad nos enim quod adinet, integram heic lubet referre S. Gregorii VII. Epistolam (11), ex qua plane dignoscitur, expulsis vix Graecis, Calabriae Ecclesias, earumque potiore Metropolitana Reginam, nihil dimotâ politia, quam tamdiu ratam habuerat Romana Ecclesia, eidem fuisse restitutas. Sane non ante annum CIO LX. Regium Graecis eripuit Robertus Wiscardus, quô primum tempore Ducis Apuliae, atque Calabriae titulum adsumsisse Gaufredus (12) & Ostiensis scribunt. Quinam tunc fuerit Reginus Archiepiscopus, & an ibi remanserit, an cum Graecis Scylaceum, quo in Urbis deditone ex pacto se receperunt, abierit, omnino me latet. Nam, ut obiter dicam, Rogerium illum quod spe-

(8) Sigonius de Regno Italiae anno 1155. fol. 543. edit. Bononiae 1580. eripiens, inquit, Hadriano Pontifici consecrationes Episcoporum suorum.

(9) Baron. ad an. 1156. n. 4. & seq. Sic in concordatis illis. Consecrationes, & visitationes libere Romana Ecclesia faciet Apuliae, vel Calabriae Civitatum... Civitatibus illis exceptis, in quibus persona nostra, vel nostrorum heredum illo tempore fuerit... nisi cum voluntate nostra, nostrorumque heredum... In Sicilia quoque Romana Ecclesia consecrationes, & visitationes habeat &c.

(10) Satis est vel in Pirro legere diploma Rogerii Comitum an. 1091. Anserio Episcopo Catanensi concessum tom. 1. fol. 520. edit. Venet. Per diversa loca Siciliae idoneas Ecclesias aedi-

ficavi jussu Summi Pontificis Apostolice & Episcopos ibidem collocavi, ipse eodemque Romanae Sedis Apostolice & laudante, & concedente, & ipso Episcopos consecrante. Consecratus ibidem dicitur ab Urbano II. Anserius, cui datum diploma.

(11) Est epist. 24. lib. 9.

(12) Gaufred. Malaterr. lib. 1. cap. 36. Ostiens. lib. 3. cap. 16. ex tunc, inquit iste, coepit Dux appellari. Quamvis autem Willielmus Apulus lib. 2. Nicolaum II. hunc illi titulum contulisse scribat fol. 130. tom. 1. Biblioth. Sicul. Robertum donat Nicolaus honore Ducali: non eò tamen usus est, priusquam Calabriae Metropolim adipisceretur. Vide etiam adnot. 24. cap. 10.

spectat, quem inter Reginos Archiepiscopos anno CIOXIV. Catalogi nostri, & ex illis fortasse Ughellus locarunt, ceu privilegio subscriptum, quod Riccardus filius Drogonis (qui post Willielmum Ferrobrachium secundus traditur ex Northmannorum genere Apuliae Comes) Neocastrensi Ecclesiae ab Amburga ejus sorore constructae concessit; is ex puro, putoque prochronismo natus est. Etenim ante (13) annum CIOXVII., quinimo verius ante an. CIOXXXV. Northmanni Principes in Italiam non advenerunt. Quum annò CIOCI. signatum illud diploma sit, (14) Rangerius dumtaxat Archiepiscopus Reginus, qui illò vivebat annò, ei potuit chartae subscribi, quem in Rogerium ex vocis similitudine, transcribentium oscitantia transformavit. Ex altero tantum diplomate, quod Rogerius Comes anno CIOLXXXVI. Panormitanae Ecclesiae largitus est (15), noscimus, tunc temporis Reginum Archiepiscopum initiali nominis elemento V. signatum, quod sive Ubertum, sive Valterum, sive Willielmum innuat, Northmannicum certe nomen, aut Langobardicum potius quam Graecum indicare videtur. Quisquis tamen primis illis temporibus fuerit, jurisdictionem etiam Metropolitanam in Calabriae Ecclesiis veteri jure continuasse perspicuum est. Nam quum ex duabus jam diu excisis Ecclesiis Vibonis, ac Taurianae, Miletensem Episcopatum in Calabriae Ulterioris umbilico excitasset idem Rogerius, precesque S. Gregorio VII. porrexisset, ut primo electum Episcopum, una cum Roberto Troinensi Electo consecraret, annuere statim Pontifex noluit; quod ad Metropolitanum Reginum, in cujus Provin-

cia

(13) Hòc annò primum Northmanni apud Lupum Protospatham leguntur, qui forte praecedenti annò in Italiam venerant ex iis quae Willielmus Apulus lib. 1. narrat tom. 1. fol. 95. Bibliothec. Sicul. At vero Tancredi Comitis Altae Villae filii, unde Northmanni Principes, & Amburga suam trahebant originem, nonnisi anno 1035. in Italiam missi perhibentur.

(14) Confer illud diploma apud

Ughell. tom. 9. in Neocastrensid. Venerum Indictio 14. quà etiam notatur, illi annò non cohaeret. De hoc Archiepiscopo Regino, quem ex indubitatis aliis monumentis Rangerium nuncupatum noscimus, vide infra cap. seq. n. 5.

(15) Extra apud Panorm. in not. Eccl. Panormit. in Alcherio tom. 1. fol. 74. edit. Venet. Ita ibi. Ego V. Reginensis Archiepiscopus huic donatione interfui, & testis sum.

cia, ex antiquis duabus ei subjectis, Ecclesia illa novabatur, novi Episcopi consecratio pertinere videretur. En integram (16), quae lectu digna est, S. Pontificis epistolam.

IV. *Gregorius Episcopus servus servorum Dei, Rogerio nobili Comiti salutem, & Apostolicam Benedictionem.*

*Non dubiter Prudentia Tua Nos libenter petitioni Tuae favere, in quantum cum Deo, & sine Fratrum nostrorum scandalo fieri potest. Non est enim aliqua saecularis apicis persona, cui, salva justitia, pronius assensum nostrum praebere velimus. De eo autem, quod super Electo Melitensi postulasti, noverit Nobilitas Tua nobis esse intimatum, ad jus Ecclesiae Rbegytae * pertinere. Unde non aliter annuendum postulationi Tuae * sic perpendimus, nisi diligenter examinata justitia, Melitensem Ecclesiam ad praefatae Rbegytae Parochiae consecrationem non attingere constitierit. Ad cujus rei indagacionem, quia Te diligimus, sine temporum molesta dilatione, copiam Tibi providimus: videlicet, ut accersitis Fratribus nostris Barensi Archiepiscopo V., & W. Firmano Episcopo, & Legato nostro W., si fieri potest cum his tribus; alioquin, vel horum duobus praesentibus, caussa in communi discutiatur. Si ergo caussa solerter ventilata, ab illius potestate inventa fuerit libera, tunc Nos sicut oportebit, effectum dare precibus Tuis non pigritabimur. Sin autem, decet, atque necesse est, ut sic Tua Devotio, in iis praecipue quae Dei sunt, se se aequaliter habeat; quatenus Fraternalis charitatis, & concordiae vinculum rumpere, & dilectionis unitatem in invicem scindere caveat, in mente habens quod scriptum est: si recte offeras, & recte non dijudicas, peccasti. De caetero, quia Troinensem Electum a Nobis consecrari postulas, licet electioni ejus hoc defuerit, quod Legatus Apostolicae Sedis, & consensus Noster non adsuit: tamen monentes, ne de futuro id fiat, Tuae dilectioni, ipsiusque personae laudabili testimonio id ad praesens annuimus, ut veniens, Deo favente, per nos consecratur.*

V. Quum die, & consule careat haec epistola, quotò data fuerit Pontificatus Gregorii annò obscurum est. Qui annò

(16) Ea est 24. lib. 9. Regessi S. Gregorii 7.

nō CIOLXXII. signatam putavit (17), non advertit animum, quod Pontificem eō annō Gregorium faceret; quum adhuc esset Alexander II., qui Aprilis XX. anni sequentis e vivis excedens, illi statim locum concessit. Ex fundatione Miletenfis Ecclesiae, cujus primi Episcopi consecrationem postulare Gregorius videtur, certior conjectura esset. Ast haec tot involuta tricus est, ut portum desperes. Primum ejus Episcopum Arnulphum anno CIOLXXIII. consecratum fuisse a S. Gregorio VII., Hiosphorum deinde Arnulpho anno CIOLXXVII. successisse, atque ad hujus consecrationem relatas Gregorii litteras spectare (18) Ughellus scribit. Sed nullā plane ratione unde haec eruerit video. Controversiam sane in primi Episcopi consecratione agitatum fuisse verisimilius videtur, quod post primum exemplum, novae oriri difficultates haud facile potuerint. Verum his omissis, si diplomata vera sunt, Arnulphum primum fuisse illius Ecclesiae Episcopum, atque a S. Gregorio VII. datum, ex diplomate dotationis ejusdem Ecclesiae, quam innumeris Rogerius cumulavit beneficiis, discimus. Hoc autem integrum refert Ughellus, annō sexies millesimō quingentesimō nonagesimō quintō signatum. Is autem annus est Christi (19) vulgaris CIOLXXXVII. Datum

(17) Albert. Piccol. de antiq. jur. Sicul. p. 1. cap. 5. Vide Pagium junio-rem in Alex. 2. & Gregor. 7.

(18) Ughell. tom. 1. in Militensib. fol. 942. & seqq.

(19) Ex epocha Cpolitana ab O. C. quā, Graeci Calligraphi, & Diplomatum Scribae in Calabria, & Sicilia frequenter utuntur, anni 5508. ad inveniendum annum Christi vulgarem subducendos esse docuit olim Allarius, in eo quod de hebdomadibus Graecorum est opusculo. Mabillonius quidem de re diplomatica lib. 2. cap. 23. n. 12. & cap. 27. n. 7. Scaliger 5. de emendat. tempor. Petavius 9. de doctrina tempor. cap. 3. & 4. Pagius de period. Graec-Roman. n. 49. & 54. & seq. magna, ut vides, rei chronologicae nomina, annum Mundi 5507. cum vulgari Christi Natali conjunxisse Ecclesiam Cpolitanaam demonstrant. Sed illam subtractionem esse adhibendam usus Cal-

ligraphorum temporum sequiorum ostendit, quum utrumque, & ab O. C. & a Christo nato vulgarem signarunt annum. Ei propterea semper adhaesit Cl. Montfauconius, qui Allatio non minus Graecorum CC. pene innumeros herculeā, ac mirabili diligentia volutavit. Vide illum lib. 4. Palaeograph. cap. 6. fol. 54. & 57. Nullum quidem inter utrosque discrimen esse videretur, quum illi annum Christi primum, isti annum subducendum signaverint, nisi Pagius n. 14. commodius annos 1507. sed falso subtrahendos, putasset. Vide Calligraphorum exempla apud Sciommarum adnot. 5. in vitam SS. Bartholomaei Abb. Cryptoferatens. Romae editam an. 1728. fol. 105. & seqq., & adnot. 37. fol. 218. & apud Placentinum in epitome Palaeograph. Graecae ibidem edit. 1735. cap. 6. fol. 55., & in praefat. ad Diatribam de sepulchro Benedicti 9. ibid.

tum est autem : *Tibi Sanctissimo Militensi Episcopo Domino Arnulpho mense Octobri Indictione X.* In hac certe Indictione paullulum aqua haeret (20), quod Pontificia potius, quae X. integrò illò annò currebat, quam Caesarea, vel Cpolitana notetur. Quoad reliqua cum Hiosphori Episcopatu an. CIOLXXVII., & cum alterò, quod laudat Diplomate, quò huic Ecclesiam S. Agnetis in Dioecesi Scylacena Rogerius idem eò annò concessit, cohaerere haec nulla ratione possunt. Vivebat enim anno CIOLXXXVII., decimo scilicet inde annò, Arnulphus Primus Miletensis Episcopus. Unde autem decimò quartò ante annò excitatam ab Rogerio illam Ecclesiam, consecratumque ab S. Gregorio VII. Arnulphum scimus? Hinc nullo pacto. Nec porro aliunde. Illud nihilominus huic Diplomati maximam ^{vo Detas} suspicionem inducit quod in eo de S. Gregorio VII. tamquam de vivente adhuc (21) Pontifice sermo sit, qui tamen an. CIOLXXXV. Maji XXV. jam e vivis excefferat. Longe similior vero Pirri (22) sententia est, qui cum Episcopatum Troinensem an. nò circiter CIOLXXXII. erectum conjiciat, ad eum prop-annum epistolam, qua de agimus, refert: tum vel maxime opere, quod ea circum tempora spectet, rerum gestarum, qua in nono S. Gregorii VII. epistolarum libro continentur, series.

VI. Implicatiores sunt Reginae Ecclesiae facti, ut Archiepiscopum, qui tunc illam regeret, noscas. Eà nimirum aetate Arnulphum alterum in hac Sede, ab an. CIOLXXXI.

E e

quò

edit. an. 1747. fol. 22. Confer Riccolum Chronolog. reformatae tom. 1. lib. 2. cap. 1. Contium in adnot. ad Chronographiam Nicephori cap. 9. Cangium v. annus ubi in tab. expansa annum Christi 1. vulgarem cum 5509. Graecorum conjungit, alias enim an. 5510. conjungere oportuisset. Canone 3. Trullandò mirifice confirmatur haec epocha: eòque subductione nos jam supra usi sumus cap. 10. adnot. 42. quum lapidem graecum anno 6592. signatum ad ann. 1084. pertinere monuimus.

(20) Mense Octobri ex more Graecorum Indictio certe XI. signanda erat. De hac Indictionum differentia

mox dicam adnot. 39.

(21) Sic porro in Diplomate. *Quare hujus rei causa confirmandae petiti conspectum SS. PP. Gregorii VII. qui gloriosissimi Apostolorum Principis Petri Sedem tenet. Is petitiones justas implevit nostras, deditque nobis honestissimum Virum D. Arnulphum nomine, & Episcopum Ecclesiae Militensis constituit.*

(22) Pirr. lib. 1. in not. Messan. ann. 1081. tom. 1. fol. 382. & in Troinensi lib. 2. not. 8. fol. 405. & in not. S. Michael. Arch. de Troin. tom. 2. fol. 1016. edit. Vener.

quod Ecclesiam SS. Trinitatis Mileti dedicasse crediderunt, ad
 annam usque CIOCX. quod S. Brunonem in Archiepiscopum
 Reginum electum fuisse tradunt, collocant Catalogi (23)
 nostri. Hunc pariter Graecum hominem non fuisse ejus in-
 mui adpellatio, quum Arnulphi, Rodulphique nomina, quae
 eadem esse plures contendunt, ex Gothico, vel Langobardi-
 co more dimanasse videantur. Ab laterculo Reginae Ecclesiae
 annò CIOICXLIX. recens confecto illum surasse Ughel-
 lum (24) puto, qui tamen V. hujus Ecclesiae Archiepisco-
 pum ex Panormitanae Ecclesiae Diplomate an. CIOXXXVI.
 paullo ante locasse non animadvertit. Alucinationem saltem
 hujusmodi Catalogi Auctor non admittit, qui illum V. plane
 nescivit. Mutandum V. in A. nonnemo vellet (25) ut co-
 haereat. Sed si vetusta Diplomata, ubi plura alia, & eviden-
 tiora monumenta correctionem adhibendam esse non cogunt,
 temerare hoc pacto licet, actum jam de tota venerabili an-
 tiquitate est; quum fixis semel sistematis, unico calami du-
 ctu omnia congruere facile possint. Itaque, ut dicam, quod
 nunc sentio, valde mihi Reginos inter Archiepiscopos Ar-
 nulphus iste incertus est; quum nec in uno Monasterii SS.
 Trinitatis Mileti, nec in altero S. Michaelis Archangeli de
 Troina, quae unice obtenduntur Rogerii privilegiis, sub
 Regini Archiepiscopi nomine occurrat. Quinimmo quum in
 quodam hoc anno CIOXXXIII. signato etiam (26) tam-
 quam

(23) Vide Catalogum edit. ad cal-
 cem Synodi D. Caspari de Greles,
 & Ares anno 1649. vulgatum.

(24) Ughell. tom. 9. in Reginensib.
 fol. 324. edit. Colet.

(25) Zavarrenus in apologia laud.
 edit. Rom. cap. 10. n. 21. fol. 133.

(26) Sic in illo apud Pirrum in
 laud. mex not. S. Michael. Arch. ac
 Troin. adnot. 22. Ad auctoritatem dedi-
 cationis Ecclesiae, quae facta est a do-
 na memoria Domini Arnulphi 14. Ja-
 nuarii ann. ab Incarnat. Domini. 1081.
 Indiction. 4. Dominante Domino meo
 Roberto Wiscardo. Amen. Datum Troi-
 nae an. Sal. 1083. In altero vero SS.
 Trinitatis Mileti, quod magnarum

hodie litium seges fuit, relato in ea
 aetate de natura, & qualitate Mona-
 sterii SS. Trinitatis, & S. Angeli Mi-
 leti edita Neapoli an. 1762. scriptura
 est, fol. 64. sic lego. Quae autem in de-
 dicatione ejusdem Ecclesiae, quae facta
 est ab Archipraefule bonae memoriae
 Domino Arnulpho quarto Kal. Januarii
 ab anno Incarnatione Domini millesimo
 octuagesimo primo Indictione 4. Domi-
 nante Domino meo Duce Roberto Wi-
 scardo a me, vel a fidelibus meis dotis
 nomine eidem Ecclesiae data, & con-
 cessa &c. Vide in primis quam bene
 conveniant, aut mutuo se exscribant
 rubricae. Datum istud est annò 1091.
 Quamobrem neque de Arnulpho, sive
 Ro-

quam defunctus, & bonæ memoriæ Arnulphus iste laudetur, de Regino, quem ad annum usque CIOXC. vixisse autumant, sermo omnino esse non potest. Quamobrem, quum ea circum tempora alterum sibi Arnulphum Archipraefulem Ecclesia Consentina sibi vindicet, eamque Cathedram (27) ante annum CIOXCIII., quo tempore ab Rogerio Roberti Wiscardi filio Apuliae, & Calabriae Duce amplum obtinuisse Diploma perhibetur, rexisse constet: in tanta rerum obscuritate, tres Anulphos istos sine certis notis distinguere omnino non possumus. Sed hac de re alibi ex proposito acturum me spero.

VII. Ceterum, aut eâ consecrandi primi Miletensis Episcopi occasione, aut etiam fortasse antea, Metropolitana Reginae Ecclesiae jura, quae in antecessum trium & quod excurrit saeculorum spatiò adquisierat, servata voluisse S. Gregorium VII. datò in illius favorem Diplomate, ex altero liquet evidenter Alexandri III. privilegio, quod ex autographo in Tabulario Reginae Ecclesiae conservato, heic subnectere (28) libet.

E e 2

Ale-

Rodulpho Archiepiscopo Consentino sermo ibi esse potest, qui primum in Diplomate Catanensis Ecclesiae ann. 1092. Ind. 5. Idib. Decembris signato legitur apud Pirrum not. Catanens. tom. 1. fol. 523., inde vero ulque ad an. 1127. post varia discrimina passim in Diplomatis occurrit apud Ughell. in Consentinis tom. 9. colum. 184. & seqq. De hoc Arnulpho vide Petrum Diaconum in Chronic. Cassinens. lib. 4. cap. 29. tom. 2. S. R. J. Haud recte tamen haec Diplomata inde impugnat Causidicus ille hypercriticus Monachomastix, qui laudatam mox scriptionem edidit, quod Ecclesiae utriusque consecrationis adeo vicina sunt tempora, ut utramque eundem Episcopum in diffinitis regionibus dedicasse difficile admodum videatur. Etenim non minus quam integrò ferme annò remota sunt tempora, quum Troinensis die 14. Januar. sub initium anni 1087. Miletensis vero die 28. Decembris sub finem ejusdem anni, ut legenti patet,

consecratae perhibeantur.

(27) Quinimmo & ante ann. 1092. ex mox laud. Diplomate, ubi tamen Rodulphus adpellatur.

(28) De hoc Diplomate ita Ughell. tom. 9. col. 326. *Hocce privilegium non vidi: meminit tamen illius Ecclesiae Dypticha* (Catalogus nimirum ille, quem supra laudavimus adnot. 23.) *Autographum cum ceteris monumentis, ab impiissimis Turcis cum ipsa Ecclesia cremata fuere.* Verum hoc immane illud incendium fugerat, ejusque non modo autographum, quamvis a tineis, blattisque abunde læsum, in Archiepiscopali Archivio repertum est; sed & authenticum etiam illius exemplum, quod vulgo *transumptum* vocant. Hoc Romae legitime peractum fuit instante Archiepisc. Caspare a Fosso anno 1583. 11. Januarii Ind. 11. citatis omnibus sua interesse putantibus ab tunc Auditore Camerae Hieronymo Matthæo, deinde S. R. E. Diacono Card. S. Hadriani; atque in actis Johannis

Alexander Episcopus Servus Servorum Dei : Venerabilis Fratris Rogerii Regensi Archiepiscopo, ejusque successoribus canonice instituendis in perpetuum.

Sicut in humani compage corporis naturalis ratio singulis quibusque membris ad salutem providens, speciales, & proprios actus edocet; nobilioribus vero suam dignitatem conservat: ita in corpore Ecclesiae, Apostolica providentia, secundum Sacrorum Canonum Constitutiones, universas regit Ecclesias; digniores, & famosiores in sui status praerogativa custodit. Aequum enim, & rationale est, ut suis unicuique honor Ecclesiae, atque collata dignitas Sedis Apostolicae munimine confirmetur. Quocirca Venerabilis in Christo Frater ROGERI Archiepiscopo Tuis justis postulationibus benignum impartimur assensum; & Praedecessorum nostrorum felicitis memoriae GREGORII, & EUGENII Romanorum Pontificum vestigiis inhaerentes, praedictam Regensem Ecclesiam, cui Deo Auctore praesse dinosceris*, sub B. Petri, & Nostra protectione suscipimus, & praesentis scripti privilegio communitimus: statuentes, ut quascumque possessiones, quaecumque bona, eadem Ecclesia priscis temporibus iuste habuit, & in praesentiarum concessione Pontificum, largitione Imperatorum, Regum, Ducum, Comitum, Principum, oblatione fidelium, iuste, & legitime possidet; quidquid etiam per aliquod rationale scriptum, & certum, ac legale indicium recuperare poterit, aut in futurum rationabilibus modis, Deo propitio, poterit adipisci, firma Tibi, Tuisque successoribus, & illibata permanent. Praeterea ipsum Regensem Archiepiscopatum, & sic cum omnibus suis Episcopatibus, videlicet Trapezano*, Neoca- & sic Syrensi, Sillano, Cassanensi, Bovenfi, Geratino, Opensi*, & sic Cotronefi*, atque cum adjacentibus Parrochiis suis, Tibi, Tuisque successoribus nichilominus* confirmamus, & ordinandi, seu consecrandi Episcopos, tam Graecos, quam Latinos (*) Ecclesiae

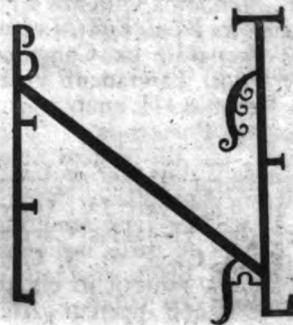
Johannis Jacobi de Fabii Curiae Caesarum Camerae Apostolicae Notarii adnotatum. At eisdem tunc temporis, quas nunc habet ex carie laciones, exemplar exhibuit, quemadmodum in hoc exemplo observari potest.

(*) Hinc patet fit, quod juri Metropolitico innatum erat, post Hadriani Concordata, de quibus supra n. 2. jam indulgentiae in Regno nostro tribui coeptum.

siae Tuae subjectos, licentiam, & potestatem pariter indulgemus. Pallei* quoque usum Tuae Fraternitati ex Apostolicae* sic Sedis libertate concedimus, infra Ecclesiam tantum, diebus, qui inferius distinguuntur, id est Nativitate Domini, & Apparitione ipsius, Coena Domini, Pasca*, Ascensione, Penteco* sic sten*, quatuor solemnitatibus B. Dei Genitricis, semperque Virginis* sic Mariae, in Natalitiis Apostolorum, & Praecursoris Christi Johannis Baptistae* in consecrationibus Episcoporum suffraganeo* sic rum, in dedicationibus Ecclesiarum, & annuo Natalicii Tui die. Decernimus ergo, ut nulli omnino hominum liceat praefatam Ecclesiam temere perturbare, aut ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, seu quibuslibet vexationibus fatigare, sed omnia integra conserventur, eorum pro quorum gubernatione, & sustentatione concessa sunt usibus omnimodis profutura, salva Sedis Apostolicae auctoritate. Si qua igitur in futurum Ecclesiastica, saecularisve persona hanc Nostrae Constitutionis paginam sciens contra eam temere venire temptaverit*, secundo, tertiove commonita, nisi reatum suum con* sic grua satisfactione correxerit, potestatis, honorisque sui dignitate careat, reamque se divino iudicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, & a sacratissimo corpore, & sanguine Dei, & Domini Redemptoris Nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtae ultioni subjaceat. Cunctis autem eidem Ecclesiae sua jura servantibus sit pax Domini Nostri Jesu Christi, quatenus, & hic fructum bonae actionis percipiant, & apud districtum Judicem praemia aeternae pacis inveniant. Amen. (29) Benevalete. Mox in medio signum Alexandri III.

in

(29) Illud Benevalete aureum monogramma est, quod a tempore S. Leonis IX. in ejusmodi Rom. PP. Diplomatis occurrit, uti apud Mabillon. 5. de re Diplomatica tab. 50. Confer etiam Cangium in Gloss. v. Benevalete. Est autem hujusmodi.

in duobus circulis subditur, quorum interior ad rectos angulos dissectus, ut crucem exhibeat, haec in duobus angulis superioribus habet: *Scs Petrus. Scs Paulus.* In angulis vero inferioribus: *Alexander PP. III.* Tum inter circuli interioris, ^{*sic} & exterioris peripherias illud Psalms circumscriptum: *Vias* tuas Domine demonstra michi.* Contra illud sequitur subscriptio. *Ego Alexander Catholicae Ecclesiae Episcopus SS.* Deinde † *Ego Hubaldus Hostiensis (30) Episcopus SS.* † *Ego Bernardus Portuen, & S. Ruffinae Episcopus SS.* † *Ego Gualterius Albanensis Episcopus SS.* Tum a parte dextera. † *Ego Hubaldus Card. tit. S. Crucis in Hierusalem SS.* † *Ego Henricus Presbyter Card. tit. SS. Nerei, & Achillei SS.* † *Ego Guilielmus Presbyter Card. tit. S. Petri ad Vincula SS.* A parte vero sinistra lacerum ita Diploma est, ut praeter initia cetera desint omnino. † *Ego Jacin* † *Ego* † *E* Infra. *Datum Cajet. per manum Hermannii S. Romanae Ecclesiae Subdiaconi, & Notarii XIII. Kal. Decembris Indictione XIII. In Laceratione reliqua perierunt.*

VIII. Por-

(30) Notissimi sunt quatuorque haec subscribunt S. R. E. Card. inter eos, qui Alexandrum elegerunt, eumque servento schismate Octavianis secuti sunt. Eorum nomina, uno demto Hubaldus Presbyter Card. tit. S. Crucis in Hierusalem, leguntur in fronte Epistolae illius, quam de electione Alexandri ad Fridericum Imperatorem dederunt a Baro. rotur. ad ann. 1159. n. 47. Primus itaque fuit Hubaldus Allucingolus Lucensis, creatus Card. ab Innoc. II. ann. 1140. mox Ostiensis Episcopus, ac tandem Rom. Pont. Lucius III. Secundus Bernardus ex Canonico Regulari, ac Priori Lateranensi creatus Card. ab Eugenio III. anno 1145. deinde Episcopus Portuensis. Tertius Gualterius, qui illis eodem anno 1159. creatus fuerat Card. Episcop. Albanensis ab Hadriano IV. Quartus autem, qui fuit Hubaldus Caccaninicus Presbyter Card. tit. S. Crucis in Hierusalem, tamen in eis ad Fridericum haec non apparet, Ale-

xandri nihilominus partes secutum fuisse satis constat, ex Legatione, quam cum laudato Bernardo Episc. Portuensi, atque cum Hyacinto S. M. in Cosmedin Diacono Cardinali ad Conventum Divionensem pro Alexandro gessit. Creatus autem fuerat Card. a Lucio II. an. 1144. Quintus Henricus Pisanus est ex Monacho Cisterciensi creatus ab Eugenio III. ann. 1150. Presbyter Card. tit. SS. Nerei, & Achillei. Sextus est Guilielmus Papiensis creatus ab Hadriano IV. anno 1155. Card. Diacon. S. Mariae in Via Lata; mox Presbyter Cardin. tit. S. Petri ad Vincula, Legationibus pro Alexandro gestis celebris. Septimus erat fortasse Hyacinthus Bobbo Card. Diacon. tit. S. Mariae in Cosmedin a Caelestin. II. ann. 1144. creatus, qui fuit deinde Rom. Pont. Caelestinus III. Hunc enim ex litteris ad Fridericum, atque ex Legationibus gestis pro Alexandro sterifse constat. Confer Ciacconium in singulis, ex quo haec carptim delibavimus.

VIII. Porro quae ex temporum injuria in autographo hiant lacunae, ex sexcentis similibus illorum temporum Pontificiis Diplomatis, ut diversis characteribus fecimus, suppleri commode possunt. Verum nodus vindice dignus in anni supplemento est, qui quum in extremo margine esset, in membrana rescissus non comparet. Tametsi autem apud Ughellum, qui hanc chartam laudat, annum legam CIOCLXIII. in fastis quoque nostris annum CIOCLXVI; a tergo tandem ipsius Diplomatis alienâ manu, ab eo qui supplere conatus est, annum CIOCLXIV. notatum repererim: neminem tamen ad scopum collimasse puto; sed annum CIOCLXV. omnino fuisse signatum, ac substituendum. Bis enim Cajetae Alexander III. fuisse legitur. Primum quidem hâc annô CIOCLXV. quum post Octaviani Antipapae obitum e Galliis rediens, vi incurrentis procellae in Messanae Portum deductus est, ut ejus acta ex Vaticano Cod. a (31) Baronio edita testantur; ubi a Rege Willielmo, qui Panormi morabatur, auditô ejus adventu, ea omnia fieri, ac disponi jussa sunt, quae ad tractandum, vehendumque tantum Pontificem, utriusque Principis Majestatem decebant. *Ad vehendam, inquirunt, ipsius Venerandam Personam, Galeam unam rubeam: pro Episcopis autem, & Cardinalibus quatuor jussit studiosissime praeparari. Reginum quoque Archiepiscopum & alios Magnates cum ipso Pontifice destinavit, qui eum gloriose conducerent, splendide associarent, atque ad Romanam Urbem gloriose deferrent.* Hic autem Reginus Archiepiscopus Rogerius ille erat in Aula Willielmi II. una cum Gentili Episcopo Agrigentino, atque Electo Syracusano diu moratus, de cujus avaritia, & hypocrisi, ac miris cum ceteris Episcopis artibus aulicis, plura scribit (32) Hugo Falcaldus auctor coae-

vus.

(31) Vide haec acta apud Baron. ad ann. 1165. n. 11. & sequentib. Illud tamen monemus secutos nos fuisse in eorum lectione nonnullas Baluzii correctiones, quas ex alio C. sumissee putamus, magisque rei gestae feriem illustrantes reperimus. Agit & de hoc adventu Alexandri Messanam Ro-

muald. Salernit. tom. 1. Biblioth. Sicul. fol. 870.

(32) Hugo Falcaldus in hist. de reb. gestis in Siciliae Regno, quas partim ipse vidit, partim eorum qui interfuerant veraci relatione cognovit, ut ipse in principio adserit, tom. 1. Biblioth. Sicul. fol. 450. & seqq. exscriptus a Bonfilio

vus. Sic autem profequuntur acta. *Movis ergo a Missina B. Alexander Papa in mense Novembri, & transit per Salernum, atque Cajetam, fauces Tyberis in festo S. Caeciliae ingressus est, & ad Ostiam ea nocte cum fratribus suis quievit &c.* Fuit quoque secundò Cajetae Alexander annò CIOCLXVII. mensè Julio (33), quum, ut eadem acta narrant, & cum eis Romualdus Guarna (34) Arch. Salernitanus, Romam iterum faciens, eo quod vexatus a Friderico populus in id consentiret, ut tam ipse, quam subrogatus Antipapa Guido se Papatu abdicarent, peregrini larvam indutus Cajetam pervenit, ubi habitu Pontificali resumtò Beneventum perrexit. Demtis profecto aliis quibusque notis, quas mox indicabo, quis non videt, primum illud opportunum fuisse tempus, ut Rogationum jura, bona, ac dignitatem Ecclesiae suae speciali a Pontifice privilegiò confirmari obtineret? At vero eae concurrunt notae, quae in prima, non in secunda Cajetae mora datum hoc Diploma certissime demonstrant. In prima enim mensem Novembris, atque Indictionem eò mense habemus XIV., quum in secunda mensis sit Julius, aut si major Augustus, Indictio autem XV. Dies quoque signata est illius mensis XIX. Romam autem, immo ad Tyberis fauces die XXII. Alexander pervenit, atque sequenti die IX. Kal. Decembris, ut ex ejus ad Archiepiscopum Rhemensem epistola (35) constat, urbem ingressus est, quae quidem omnia mirifice cohaerent.

IX. At

filio in hist. Sicil. p. p. lib. 6. a fol. 252. ad seqq. nemine laudatò. An jure, vel injuria illa scripserit Falcaldus, non est hujus loci in examen deducere.

(33) Vide acta apud Baron. ad an. 1167. n. 5. Mensem fuisse Julium, aut saltem sequentem Augustum ex actis ipse ibi n. 2. diserte eruitur. Et quamvis pervenisse Pontificem Beneventum hae annò mense Septembris scripserit Anonymum Cassinensem Pagius putaverit an. 1167. n. 1. eumque lapsum fuisse ostendat, eo quod Alexander xi. Kal. Septembris Beneventò epistolam dederit, falsus tamen corruptò Anonymi editione est. Ita enim rectè textus anonymi legitur edit. Pratill. tom. 4.

fol. 109. *Alexander Papa exiens Urbe Beneventum venit. Mense Septembri obiit Theodinus Abbas &c.* Ceterum id ne quidem nobis officit, si longas Cajetae moras traxerit.

(34) *Quò cognitò Alex. PP., qui tunc in Turri Chartulariae morabatur in habitu peregrini cum paucis Urbem exiit, & Cajetam usque pervenit, & adsumtò habitu Pontificali, Beneventum veniens, a Civibus ejusdem Civitatis honorifice receptus est.* Romuald. tom. 1. Biblioth. Sicul. fol. 873.

(35) Confer hanc epistol. relat. tom. 10. Concilior. Labb. fol. 1370., & Pagium ad an. 1165. n. 9.

IX. At inquires, quâ eò annò adhiberi Indictio XIV. potest, quum XIII. tunc cursum perageret? Id vel ipsa Alexandri acta testantur, quae ejus in Urbem ingressum signant hòc pactò: *Acta sunt haec omnia annò Dominicæ Incarnat. millesimò centesimò sexagesimò quintò, Indictione decimatertia undecimò (36) Kal. Decembris.* Ad vetustum sane adhibitarum a Pontificibus Indictionum morem, animum non converterit necesse est, qui adversus tradita haec exornaret. Nullum enim latere debet hominem eruditum, Romanos Pontifices ex quo Indictiones in diplomatis, epistolisve suis signare coeperunt (signasse autem primus (37) S. Gregorius creditur) ad usque ipsius Alexandri III. tempora, Cpolitanas adhibuisse Indictiones (38), quae a Kalendis Septembris ducunt exordium. Quamvis enim obscurissima sint quarumcumque Indictionum (49) initia, earumque usus; hoc tamen ex omnibus

(36) Legendum tamen inverfis literis IX. Kal. Decembris, ut ex mox laudata epistola Alexandri constat ad Archiep. Rhemensem. Baluzius corrigi VIII., sed aequè falsum; nam die sequenti festò S. Ceciliae Alexander ingressus est Romam.

(37) Ita quidem Maurini PP. in adnot. ad epist. 1. lib. 1. epistolar. S. Gregorii PP. putant: eumque Cpolitanam Indictionem idcirco adhibuisse suspicantur, quod eà incipiente ipse Pontificatum inierit; at revera, quod fortasse nulla adhuc esset Indictio, quae a Kal. Januarii haberet primordia, quae deinde dicta Romana, vel Pontificia est.

(38) Hoc dudum observavit Cangiugius in Gloss. v. *Indictio Romana*. At saeculò 12. ita miseri Indictiones coeperunt, ut recte dixisse observet Chiffletium in Trenorchio pag. 253. Indictionum initia varie pro Scriptorum, & Notariorum arbitrio ea tempestate tabulis adscripta fuisse. Nec enim Carolinorum Principum ab ipsius Caroli Calvi aeo diplomata desunt, in quibus Indictiones Romanae adscribuntur, ut etiam Murator. monet differt. 34. antiquit. medii aevi.

(39) Gothofred. in comment. ad l. 8. C. Th. de indulgent. debitor. lib. 11. tit. 28. ad varias multarum H. Indictiones conciliandas in ea versatur opinione, ut Indictionum alia Italica fuerit, cujus initium ab anno vulgari 312., alia orientalis, cujus exordium ab an. 313., tertia Carthaginiensis Africae Proconfularis; quae an. 314. incipiat, postrema Africae Dioeceseos; quae ab an. 315. duceretur. Sed ad diplomata quod attinet ita communius distinguuntur, ut alia a Kal. Septembrib. profiscatur, eaque Cpolitana dicitur, alia ab octavo Kal. Octobris, eaque Constantiniana, vel Caesarea nuncupari solet. Et hae quidem antiquae; nam ut S. Ambrosius ait lib. 10. epist. 83. *Indictio Septembri mense incipit.* Et in lib. de Noe, & arca cap. 17. *eisi a mense Septembri ann. videatur incipere, sicut Indictionum praesentium usus ostendit.* Constantiniata vero a devicto Maxentio VIII. Kal. Octobris an. 312. incoepisse vulgo creditur, uti apud Clavissum ad an. Mundi 4261. vulgar Epoch. 312., quod jure incertum Petavio est Ration. tempor. p. 1. lib. 6. cap. 1., quemadmodum & utra earum sit vetustior. Tertia Indictionis species recens

bus, quae supersunt S. Gregorii I. Johannis VIII. S. Gregorii VII., aliorumque Romanorum Pontificum monumentis plane liquet. Quinimmo primus qui Romae in actis Ecclesiasticis Pontificiae, ut vocant, Indictionis a Kal. Januariis cursum iniit, Auctor iste actorum Alex. III. Cangio fuisse videtur, quum paullo ante alius (40) actorum Hadriani IV. Scriptor ab eodem Baronio laudatus etiam Cpolitana diserte sit usus. Nec vero desunt per ea tempora aliorum in Italia Principum diplomata, ac monumenta, quae ab eodem Cangio (41), & a Maurinis PP., atque a Ch. Marzocco referuntur, in quibus Indictionis Cpolitanae passim occurrunt notae; cujus quidem usus, quamvis causa lateat, res tamen ipsa certa est. At potissimum adhibita in utriusque Siciliae Regno haec Indictio ad tempora (42) usque Roberti Regis passim videtur, ex veteri Graecorum Apuliam olim, Calabriam, atque Siciliam incolentium more retenta, qui a Kal. Septem-

recens est, quae Romana, seu Pontificia nominatur, quod adhiberi in Pontificiis diplomatis coeperit, atque a Kal. Januariis, quae priores duas illas Epochas sequuntur, initium habent. Illud plane qua ratione Macrius hoc v. adferat nescio, Pontificias Indictiones ab octavo Kal. Januarii exordium sumere, easque primum, quod lubens admitterem, in Conc. Constantiensi in usum fuisse deductas. Illas quidem nonnullos ab VIII. Kal. Januarii, & ab VIII. Kal. Aprilis, sicut annos a Nativitate, & ab Incarnatione calculasse indubitatum est, ut videri apud eund. Petavium, & Ricciolium Chronol. Reform. tom. I. lib. 3. cap. 16. potest. Quartam addere vult Scaliger 5. de emandat. tempor. p. 2. Antiochenam, cujus initium a Neomenia Iiar, idest Maji ponit. At satis haec Adolescentibus. Ampliora qui avert, Petavium adest de doctrin. tempor. lib. II. cap. 40., & seqq.

(40) Cangius ibid. Sic porro alius veterum actorum Scriptor apud Baron. ad an. 1154. n. 4. *Eum* (scilicet Hadrianum)

invitum ac renitentem in Sede B. Petri inthronizavit Dec auctore IV. Nonas Decembris Dominic. Incarnat. anno 1154. Indictione III. coepit mense Septembri. Porro hujus Auctoris additio, jam introduci tunc novum ab Kal. Januar. Indictionum ritum coepisse, satis indicat.

(41) Vide quae a Cangio, & ab addent. ad eum Maurinis PP. referuntur diplomata, quaeque refert Murator. dissert. 34. antiquit. medii aevi. Non omnittam hâc locò, & ita primitus in lapidibus Indictiones usurpatas, ut in illa quam Sirmundus refert in adnot. ad Ennodiam lib. 8. epist. 9. de Maximo parvulo deposito *sub diem III. Id. Augustarum Symmacho, & Boëtio VI. CC. Consulibus in fine Ind. XV.* Pertinet omnino ad an. 522.

(42) Id patere tradit Cangius ex litteris Roberti Regis annò 1332. die II. Novembris primae Indictionis Neapoli datis, quae referuntur tom. 2. *Histor. Delphinat. pag. 241.* quò annò ad totum usque mensem Decembris Indictio XV. Pontificia carrebat.

Septembribus (43) anni quoque olim sumebant initium. Supplendum itaque indubie in diplomate nostro: *Incarnationis Dominicae annò CIOCLXV. Pontificatus autem D. Alexandri PP. III. annò VI.* Etenim creatus Alexander fuerat (44) Septembris VII., annò CIOCLIX. Indictio autem XIII. Romana, a Kal. Septembris anni CIOCLXV. jam in XIV. Cpolitana transferat. Tum vel maxime quod Cajetae scribebat, ~~est ab ea loci more~~ etiam recedendum existimaverit Hermannus, qui ad VII. usque Alexandri annum illi in ~~diro~~ schismate (45) Cancellarii locò fuit.

X. Nec praetereundum heic est, inter octo illos Episcopatus, qui Regina Metropolitano subduntur, Syllanum legisse nos, ~~ubi Sumanum~~ ceteros, qui autographum olim viderunt, legisse constat. Sed quinam Sumanus iste Episcopatus, qui nullibi terrarum occurrit? Autographum plane consideranti, aut Simanus certe ex litterarum ductu, aut Sutrinus offertur; sed neutrum esse legendum exploratum est; quum primus nullibi, alter in Latio Episcopatus sit, nec commune quidquam habere potuerit cum Archiepiscopatu Regina. Sillanum omnino legi oportere Urbis Scylacei gentile nomen indicio est, quod nonnumquam ita olim inflexum reperimus. Mirum est quot gentilia ab hac Urbe derivata mediò aevò inveniantur. Ea dumtaxat enumerabo, quae hujus Civitatis Episcopis adtributa fuisse adnotavi. Habes enim inde Episcopos (46) Scyllacenos, Squillacinos, Scylletienses, Scillitanos,

F f 2

nos,

(43) De hoc more lege Pagium ad ann. 1097. n. 12., qui illum, adlatis ex Protospatha, & Chronograph. Barenfi exemplis ostendit. Hinc & si velisea de causa annum 1166. fuisse signatum, non abnuerem, quamvis ad Alexandri usque tempora perdurasse difficile credam.

(44) Confer Pagium juniorem in Alex. III. n. 1. & 2.

(45) Vide de hoc Hermanno Claconium in fin. Cardinalium Alexandri III.

(46) In constituto Vigilii PP. apud Baron. ad an. 553. n. 109. *Zacharius*

Episcopus Ecclesiae Scyllacena. In Conc. Rom. sub Hilario PP. anno 645. Harquin. tom. 2. fol. 799. *Residente . . . Gaudentio Scyllaceno.* In Conc. sub Martino anno 649. *Augustino Squillacino.* *Augustinus Episcopus S. Squillacinae Ecclesiae* tom. 3. fol. 932. In epist. Synod. Agathonis ad 6. Synod. ibidem fol. 1127. *Paulus Scylletiensis.* S. Gregor. ep. 37. & 38. lib. 2. Indict. X. *Johanni Episcopo Squillacino;* sed ep. 34. lib. 8. Indict. I. *Johanni Episcopo Scillitano.* Quae secunda inscriptio lapsus causa fuit Card. Baron. ad an. 562. n. 9., ut illum de Seyllae famosi ad Siculum

nos, Squillatinos, Squillacenses, Squillacenos. Sed & Sillanos fuisse dictos, nos docet epistola illa Gelasii Papae, cujus fragmentum, si tamen Gelasii est, Gratianus (47) refert. Sic enim habet in vetustis editionibus. *Ita nos Syllanorum caedes geminata Pontificum horrendi criminis atrocitate confundit*. Errore itaque Amanuensis ex Sillano, vel Syllano, aut Scyllano, *Simanum*, vel *Sumanum* factum arbitror. Haud enim difficile fuit, imperitum locorum Scribam, acceptis in protocollo, Episcopatum, in quos jura confirmare debebat Pontifex, nominibus, inde duobus ll. in hoc nomine non adeo fortasse proceris existentibus, *Simanum*, aut *Sumanum* transcripsisse dormitantem. Haec haud rara in diplomatis, nec futilis propterea haec de re (48), sed certissima nostra conjectura est.

XI.

eulum fretum scopuli, Scyllaeique Opipidi Episcopo locutum fuisse putaret; quum evidens sit de Castellensi Monasterio, quod prope Scylaceum situm erat, ab Cassiodoro & ipso Scylaceno constructum, ibi sermonem esse. Re autem vera gentile hoc *Scillitanus* ad Episcopos potius Urbis *Scillite* in Africa Proconsulari pertinebat, ex qua fuerunt celebres illi Martyres Scillitani, quorum acta Proconsularia habemus apud Baron. ad an. 202. & ex alio C. apud Ruinartium in actis sinc. MM. fol. 76. edit. Veron. Sic enim subscribunt *Fausinus* ex parte Catholicorum, & *Possidonius* ex parte Donati in collat. Carthaginiensi tom. I. Hard. fol. 1082. & *Pariator* in epist. ad Paulum C. P. tom. 3. fol. 750. Sed ad Scylaceum ut redeam, in CC. aliquibus Gratiani can. 25. 25. q. 2. & in Bulla Calixti II. apud Pirr. tom. I. fol. 82. legitur gentile *Squillatinus*. In diplomate apud Ughellum tom. 9. fol. 430. *Squillacensis*. Sic & in Conc. Lateran. 5. *Vincentius Squillacensis* tom. 9. Hard. col. 1708. In altera Paschal. II. Bulla apud Ughell. ibidem *Squillacenus*. Reliquas inflexiones ne nimis sim omitto. Sillanum fuisse etiam Urbem nuncupatam nos docet *Malaterra* lib. 1. fol. 174. tom. 1. Bibl.

Siculubi Scillacium, & Xillanum promiscue usurpari videmus, quamvis eo nomine *Sciglianum* potius indigitet *Barrius* lib. 2. cap. 8. An autem *Jacobus* ille Graecus Syllaneus, qui vitam scripsit *Abb. Joachimi*, & *Florentis* Ordinis Chronologiam, *Consentiae* editas per *Andream Ricciura* anno 1612., ita se nuncupavit, quod ex alterutro horum locorum fuerit, videant alii.

(47) Sic habent antiquae editiones Gratiani. Vide illam an. 1528. Verum hunc canonem apud Ivonem sic legi testatur *Antonius Augustin.* dialog. 5. *Ita nos quidem Latinorum caedes. Sancte corruptissime.* Sed apud *Anselmum Lucensem.* *Ita nos Scillacinorum sedes* (pro caedes) *geminata* &c. *Baluz.* ibid. notat alibi legi in C. Roman. *Scillacenorum*: alibi *Squillatinorum*. Editiones postremae habent: *Scillacenorum.* *Harduinus* qui hoc fragmentum retulit tom. 2. Conc. legit *Scyllanorum*, at monet haberi passim in antiq. edit. *Syllanorum*.

(48) Pessime hunc locum aut legit, aut correxit *Transumpror Romanus*, de quo supra adnot. 28. Legit enim *Seminaren.* Sed qui unquam Episcopatus *Seminarenis*? *Tauriana* quidem olim Episcopalem habuit *Sedem*;

XI. Si autem quaeras quaenam causa fuerit, cur ex tredecim illis Episcopatibus, quos sub Graecis sibi suffragantes habebat Reginus, sex haec dumtaxat adpareant, illud breviter habe: ex illis, duos in Archiepiscopatus evasisse; duos item alios Saracenorum vastatione direptos transisse, ut diximus, in Miletensem; duos tandem alios, alterum Regino, alterum Tropaeensi tunc fuisse unitos, unum vero dumtaxat exemptum. Sane Consentinum ante annum CIO XVI., florentibus adhuc in Calabria Graecorum rebus, ad eam dignitatem evectum nonnemo vellet, quod (49) eò annò Petrum *Consentiae Archiepiscopum* Lupus Protospatha vocet. Sed quum initio adhuc XII. saeculi hic Auctor vixerit, nil mirum si more loquatur temporis sui, in quo & Consentinus, & Acheruntinus, & Barenis eà jam dignitate fulgebant. Illud potius certum est longe antea, & fortasse paullo post tempora abstractionis Dioeceseon sub Leone Isauro peractae, a Langobardis hanc Urbem Graecis fuisse ereptam, ac Principatui tandem Salernitano (50) contraditam; unde factum est, ut Johannis Principis Salernitani operâ, Episcopatu Salernitanò, annò, ut putant IOCCCCLXXXIV. a Benedicto VII. in Metropolitanum erectò, inter hujus Suffraganeos in diplomatis (51) Johannis XV. Clementis II., & Leonis IX., quorum postremum ad annum spectat CIO LI. recensetur, adeoque, ut nonnisi tardius, & a Romanis Pontificibus in eam extolli dignitatem potuerit. Rossanensem deinde, fuisse a Graecis autocephalam. constitutam, inde colligunt alii, quod apud

dem; at a tempore S. Gregorii VII. jam Taurianae, & Vibonis sedes in unam Miletensem coaluerant ab Regino Metropolitano exemptam: quum e contra Scylacena Ecclesia, & ante sub Graecis, & deinde suffraganea semper fuerit Reginae, atque ejus suffraganeus occurrat in notitia Caelestini III. tempore edita anno 1225. apud Scheltrat. antiq. inlustr. tom. 2. not. 23.

(49) Lup. Protospath. an. 1056. Et obiit Petrus Archiepiscopus Consentiae. Sic & an. 1102. qui ultimus est ejus

scriptionis. *Mense Maji electus est Petrus Acherontinus Archiepiscopus.*

(50) Vide adnot. 90. cap. 10.

(51) Videri haec diplomata apud Ughell. possunt tom. 8. fol. 376. & seqq. Duo quoque postrema refert Baron. an. 1047. n. 11. & 1051. n. 7. Difficile autem persuasum est, aut ab eodem Leone IX., aut a Victore II. qui annò obiit 1057. Consentinum ad eam dignitatem evectum statim fuisse. Sed hoc alii viderint.

apud Campanilem in familia (52) Malena, membranaceum quoddam instrumentum, donationis cujusdam anno DCCCXX. illi Ecclesiae, & *Sanctissimo Archiepiscopo Civitatis Rossanensis Domino Cosmae* a Leone Maleno factae profferret, quod in illius Ecclesiae Tabulario (53) conservatum fuisse tradunt. Sed si verum, & adeo antiquum hoc instrumentum est, vereor ne traductoris stilo intrusus ille Archiepiscopi titulus fuerit. Etenim in nulla Graecorum, vel ultimorum temporum Rossanensis Episcopi inter autocephalos relati mentio est. Graecam semper fuisse hanc Ecclesiam, & sub primis Northmannis Archiepiscopalem repertam lubens fateor. Narrat enim Gaufridus (54) Ducem Rogerium *contra voluntatem Graecorum, qui Rossano maxima ex parte principabantur, Graeco Archiepiscopo ejusdem Sedis defuncto, Successorem latinum eligendo subrogasse*; nec aliter illam a Willielmo de Erentemanilia occupatam postea obtinuisse nisi *libertate urbi adserta, ut de sua gente Archiepiscopum sibi Graeci pro libitu eligerent*. At sub ultimis dumtaxat Graecorum temporibus ad eum fuisse splendorem elatam suspicor. De Vibonensi, & Tauriano in Melitensem coactis jam satis dictum est supra (55), & nonnulla quoque dicentur capite sequenti. Amantheanus ob eandem direptionis causas jam unitus tunc, ut hodieque, Tropaeano erat (56); Nicoterensis vero Regi-

410,

(52) Philibert. Campanile de insignibus familiarum Neapolit. in Malenis fol. 278.

(53) De diplomatis Ecclesiae Rossanensis haec Romae a Petro Mennitio Ord. S. Basilii Abb. Generali audisse se Monfauconius refert Diarii Italici fol. 211. *Narrabat mihi, Rosciani, quae est Calabriae ulterioris (citerioris) Archiepiscopalis Sedes, fuisse olim ingentem diplomatum Graecorum numerum, quae se vidisse commemorat in Italia sacra Ferdinandus Ughellus. Verum a multis hinc annis Archiepiscopum tunc sedentem, pertaesum adventantium frequentiae, rogantiumque ut diplomata preferrentur, suffodi omnia, & in perniciem ire curasse.*

(54) Gaufrid. Malater. lib. 4. cap. 22. Biblioth. Sicul. tom. 1. fol. 241.

(55) Vide supra num. 3. & cap. seq. n. 5.

(56) Ut sedes fuerit Saracenorum Amanthea sub Cincimo eorum Principe saecul. 9. vide Andream Presbyterum apud Murat. tom. 1. antiquit. medii aevi, & quae in annalib. an. 870. ex eo refert. Confer Erchempertum n. 51. fol. 146. n. 1. edit. Pratill., & Cedrenum pag. 482. ac Europalatem pag. 43. edit. Paris. Ut autem ab eis vastata saepissime Nicotera fuerit saeculo 10. Vide Arnulphum Calabrum ad an. 941. & 946. editum a Tassurio tom. 2. script. Regni Neapolit., sed potissimum direptiones saeculi 11. apud

no, a quo non nisi anno CIOCCCXCII. III. Kal. Septembris in gratiam Henrici S. Severini Civitatis utilis Domini Bonifacius IX. divulgavit (57), suaeque, ut prius, integritati inter illius suffraganeos restitutum voluit. Unus Bisunianensis, seu Besidienfis revera demtus est; nam tametsi Graeci illum in laterculis suis Regino contulerint, vix tamen primis tantum post Dioeceseon avulsionem temporibus urbis illius dominium (58) habere potuerunt. At ut Consentiam, ita & Besidias Archiepiscopo Salernitano, intra cujus Urbis Principatus fines siti erant, suffragari tandem voluere Romani Pontifices, ut ex eisdem (59), quae supra laudavimus diplomatis patet. Quis autem deinde factum fuerit, ut tot Salernitani Archiepiscopi Suffraganeis ad Metropolitanam amplitudinem sublatis, Consentinò, Comfanò, Acheruntinò, in quos postremos duos Primatus etiam jura olim ab Urbano II. Salernitano (60) reservata traduntur; Besidienfis tamen ad antiquam redierit Romanam Provinciam, in qua Alexandri III. aetate jam erat, non est hujus loci investigare subtilius. Quum itaque in hoc diplomate Geratinus idem ac Locrensis sit, qui mediò aevò ab Graecis S. Cyriacae (61) nuncupatus est, unde corrupto vocabulo Hieracium emerfit; additi jam alii duo, Bovensis, Oppidenfisque Episcopatus comparent, quos ab Graecis ipsis X. aut XI. saeculò erectos fuisse, ac Regino subiectos nullus dubito (62), quod Graecum ritum, quod

apud Malaterram lib.3.cap.8., & lib. 4. cap. 1. & seqq. Inde factum ut illarum Urbium Ecclesiae, alterius quidem Tropaeensis, alterius Reginae unirentur, quamvis unionis monumenta non prostent. Vide Ughell. in Tropaeensib. tom. 9. col. 446., & in Nicoterenfisib. col. 413.

(57) Hujus redintegrationis Bullam laudat Ughell. ex Archivo Vaticano, loc. mox laudat.

(58) Vide iterum adnot. 90. cap. 10.

(59) Confer adnot. 51.

(60) Urbani II. ea de re Bullam, mutilam refert Baronius ad an. 1099. n. 38., integram exhibet Ughell. loc.

laud. adnot. 51.

(61) Eo donati sunt nomine a Graecis mediò aevò Locri restituti, ut apud Constant. Porphyrogenit. de themat. lib. 2. cap. 10. & Protospat. ad an. 986. Vide subscriptiones Episcoporum 7. & 8. Concilii relatas cap. 10. n. 13. & adnot. 13. & 91.

(62) Bovensem antiquum nonnulli putarunt ex Luminoso Bovensi Episcopo, quem Lateranensi Conc. sub Martino an. 649. subscriptum voluit. Sed quum ibi, tam Secretario I. quam in subscriptionibus in editione latina constanter legatur *Bonensis*, graece vero Bononiensis, quis non videt ex hoc unico Episcopo extundi nil certi posse. Sed id

quod semel habuerunt, ultimi deposuerint, ut sequenti capite demonstrabo. Nullam interim Episcopatus Cathacensis mentionem heic vides (63), quod sub Alexandro III. adhuc esset, atque totam illam corruiere necesse sit, quam de Trium Tabernarum Episcopatu illuc translatô obtrusa, nobilissimae Ecclesiae foedat originem.

XII. Postremo illud non omittendum, aliud diploma ab Eugenio III., quô jura etiam Metropolitana Ecclesiae Reginae adferebantur heic ab Alexandro memorari. Id obtentum occasione illarum, quae inter Eugenium III. (de quo unice intelligi diploma potest), ac Rogerium Siciliae Regem intercessere simultatum, quarum ex Roberto Montensi (64), ac Romualdo Guarna supra meminimus, secutâ inde concordia suspicari possumus. Et obtentum, quidem ab eodem fuisse Rogerio, si tunc datum fuit, oportet: quoniam anno CIOCL. restituae Eugenio consecratione fuit; ille vero jam anno CIOXLVI. Archiepiscopus Reginae diplomati Cephalodensis Ecclesiae subscribit, quod anno (65) Pirrum legitur. Sed in hoc excursu jam satis ultra metas collimasse, atque ex parecbasi tractatum fecisse video.

CA-

id omnino rem conficit, quod Episcopatus hujus una cum Oppidensi nulla in Graecorum dispositionibus mentio: at vero ubi primum sub Romanis Pontificibus comparent, Graeci ritus in quo, & diu perseverarunt, comparent. Sub postremis igitur Graecorum temporibus erecti, quae causa fuit, ut ex diatyposis exciderint. Vide quae de eorum ritu dicam cap. seq.

(63) Vide quae de hoc Chronic. diximus cap. praeced. adnot. 41. Tres, vel quatuor, qui ante haec tempora intrudantur Cathacenses Episcopi, aut

ex spuris, aut ex corruptis monumentis originem trahunt. Non antiquitate enim vero, sed certe nobilitate multis Calabriae praestat hodie haec Ecclesia.

(64) Vide supra hoc cap. n. 1. & 2.

(65) Pirr. not. Eccl. Cephalaeditanæ in Jocaclmo tom. 2. fol. 800. in diplomate, quo acta omnia, & pactioes inter Ecclesiam Cephalaedensem, & Canonicos Regulares S. Augustini, seu Monachos S. Mariae de Balnearia, quorum Prior Jocaclmus ad Sedem Cephalaedensem evectus fuerat, confirmantur.

C A P U T XIII.

Ad Protopapas redit oratio, sive Cathedralium, sive Plebium Curiones, qui in Calabria sub Graecis fuerunt. De S. Leone Episcopo Catanensi, & Demetrio Episcopo Corcyrensi primum Ecclesiae Reginae Protopapis. Reliquiae Protopaparam in Calabria ac Sicilia, postquam ad Romanum Patriarchatum rediere. De Protopapa Messanensi, ac ritu graeco-latino in eius Ecclesia diligenter hactenus servato aliqua ex proposito. Item de Protopapa Corcyrensi, & an Neapoli aliquando vigerint Protopapae?

I. **S**UB hoc igitur Graeci Patriarchae in Ecclesias Siciliae, oppositaeque huic regionis, quae in Calabriam jam evaserat, tyrannico imperio, ritu graeco universim investitio, audiri primum utrobique coepti sunt Protopapae. Exeat nunc quisquis ille sit superstitiosus Latinae linguae censor, erectioque supercilio, me vocet ad ferulam, quod de Protopapis agens, qui in antiquo Bruttiorum tractu fuerunt, titulum de Protopapis Calabriae, non Bruttiorum posuerim. Ita si lubet scribant alii (1): per me licet. At ego sequar, quo me recta ratio, non quo superstitio ducit. Etenim si tunc Protopapae haec fuerunt, quum non jam Bruttiorum amplius, sed Calabriae haec regio nuncupabatur: id profecto esset palam committere anachronismum verborum (2), & contra Geographiae leges peccare, ubi de Protopapis Bruttiorum instituere sermonem vellem. Pudicus ut sit quilibet linguae Latinae cultor, res, loca, & tempora ita componere fatagat, ut voces rebus, locisque, ac temporibus aptet, dummodo usurpatae ab latinis, si haberi possunt, non a semibarbaris fuerint.

(1) Nuper Cl. Mazzoch. auctor esse potest quibusvis hoc pacto scribere volentibus. Ejus verba habes infra n. ult.

(2) Doctissimus Fleurus in praefat. ad hist. Eccl. tom. 1. paullo ante finem: *Mais j'ai soigneusement observe de nommer les lieux conformement à l'usage de chaque tems. Pendant ces premiers siecles je dis toujours la Gaule, la Germanie, la*

grande Bretagne, la Lusitanie. Il me semble, que c'est faire un anacronisme de parler autrement; & de nommer France, ou Angleterre les pays, où les Francs, ou les Anglois n'étoient pas encore. Idem ex contraria ratione, ubi non aliter usus obtinuerit, dicendum videtur, Quem penes arbitrium est, & jus, & norma loquendi.

rint. An & Calabriae nomen, quamvis graecum, non adhibere Romani? Quid vero si non adhibuerint? Uterer ego ubi de rebus agerem, quarum nomina, excisis jam diu rebus latinis, adparuerunt. Adcuratus itaque Scriptor, ea debet locis dare nomina, ut adposite scribat, quae tempori congruant, quo de scribit. Sic ante VIII. Saeculum Bruttios verset, post illum Calabros. Quis plane sapiens a risu sibi temperaret, quum castissimum latinae linguae Scriptorem scribentem legeret Pythagoram scholas Crotone in Brutiis erexisse, quando vix centum quinquaginta (3) a Pythagora annis Bruttii auditi sunt? Sic & inficete scriberet quispiam de Christianismo Aboriginum, Ausoniorum, Oenotrorum, Chonum, Pelasgorum, ubi origines Christianae Religionis in Italia investigatum pergeret; quum praedicationis evangelicae tempore, nec vel illorum in Italia populorum memoria esset. Neque vero haec frustra a me scripta putes. Expertus sum enim aliquando virum doctum, ita in latina lingua delicatulum, ut propterea de hac mea Patavinitate, jure, an injuriâ, alii videant, vapulaverim.

II. Sed mea prosequor. Vigente itaque in Calabria hoc ritu graecò, non in plebibus modo, vicis, pagisque ex more Graecorum institutos esse Protopapas arbitror; sed in Cathedralibus etiam Ecclesiis, qui utrobique latinae Ecclesiae generis utriusque Archipresbyteris veluti successerunt. Postremum hoc ex domesticis exemplis in primis colligo: quorum alterum ex Auctore secundae vitae S. Leonis Thaumaturgi supra laudato (4) conjecturis eruo: alterum vero ex Biographo (5) S. Eliae Ennensis sermone contemporaneo diserte testatum habeo. Ille enim postquam de S. Leonis ad singulos or-

(3) Prima scilicet Bruttiorum eruptione adversus Lucanos Olympiad. CVI. a Diodoro figitur ann. circiter Romae conditae 398. de qua supra dixi cap. 10. adnot. 41. Ad adventum autem Pythagorae in Italiam quod adnotat, testes vetores etiam Scriptores divisi sunt, aliis Olympiade 60., aliis 61., aut 62. illum figentibus; satis tamen est hoc loco adnotare diser-

te a Tullio Tusculan. qq. 1. cap. 16. & post illum a Gellio lib. 17. cap. 21. Tarquinio Superbo Regnum obtinente Pythagoram in Italiam adpulisse traditum. Vide Corfin. in fastis Attic. tom. 3. fol. 117. Olympiad. 62.

(4) Vide cap. 10. n. 10., & adnot. 76.

(5) Edidit Octav. Cajetan. tom. 2. SS. Sicul. Recedit Pinius in actis SS. ad diem 17. Augusti.

dinum gradus peracta a Cyrillo Regino Archiepiscopo promotione sermonem complevit, sic porro [6] inquit. *Ordinatum ad Presbyteratus officium post se missas tenere, res Ecclesiasticas dispensare, hospitum curam gerere, pauperibus ministrare, Clero providere, erudire populum* [Cyrillus] instituit. Putarunt equidem quicumque (7) in verba haec, & sequentia animimum intenderunt, S. Leonem in Regina Ecclesia Archidiaconi munere functum, quod Archidiaconorum propria illa officia viderentur. At, ut qui Archidiaconus esset, in Presbyterum ordinaretur, ab universali Ecclesiae consuetudine mirum in modum tunc (8) abhoruisse non animadvertunt. Notae sunt in Historia Ecclesiastica, & Aëtii Archidiaconi Cpolitani, & Honorati Salonitani, & Johannis Cabillonensis (9), novissime autem & saeculo XII. spirante Petri Blesensis querelae, quod ex Archidiaconis promoveri in Presbyteros cogerentur: quamvis Blesensis aetate id usu jam inductum, deinde vero & lege firmatum, ut promoverentur, videatur; quod satis indecorum, ac turpe, non Presbyterum, haud quidem vicariâ, sed ordinariâ jurisdictione (10) omnibus praeesse Presbyteris, existimaretur. Ante saeculum X. unum fortasse in Ecclesia latina occurrit exemplum (11) Hincmari aetate, qui in Ecclesia Rhemenfi monita scribit *Gonthario & Adhelardo Archidiaconibus Presbyteris*, si vitiata inscriptio non est, quum illos, ad quos monita Hincmarus dirigebat, Archipresbyteros potius Flodoardus (12) vocet. In Ecclesia autem Graeca nullum omnino exemplum, nisi in Exocatacoelis Cpolitans reperies, quos aliquando Presbyteros fuisse Codinus scri-

Gg 2 bit,

(6) Apud Cajetan. fol. 13.

(7) Leonem fuisse Cyrilli Archidiaconum adnotatum orae apud Cajetanum: relatum quoque in Catalogis Reginae Ecclesiae in Cyrillo.

(8) Vide Thomassin. p. 1. discipl. lib. 2. cap. 19. n. 8. & cap. 20. n. 4., & seqq.

(9) Adi supra caput 5. adnot. 8. Si autem antiquius exemplum optas, vide quae de Novatiano refert Eulogius apud Photium in Bibliotheca fol. 181., si tamen vera sunt. Jure enim

haud vera retulisse observat Lupus in Can. 1. Andegavense tom. 5. opp.

(10) Expugnari tandem ut Presbyter fieret passus est Blesensis, quod argumento est, jam aetate illâ Archidiaconos promoveri in Presbyteros potuisse. Ceterum, qui deinde id lege cautum fuerit, confer laudat. Thomassin. p. 1. lib. 2. cap. 20. n. 5.

(11) Vide item Thomass. loc. mox laud., & adnot. 8.

(12) Flodoard. in hist. Eccl. Rhemenfi.

bit, idque certe post Saeculum X.; quod ~~certe~~ obtinisse, neque inter eos tunc temporis adnumeratum fuisse Archidiaconum jam (13) supra demonstravimus. Dixeris itaque ex relatis Auctoris verbis Oeconomum potius fuisse Leonem, quod officium in Graecis Ecclesiis, & primum erat (14), & nullatenus omittendum. Tum vero maxime, quod in Ecclesia Romana, aliisque Occidentalibus confusum haud raro cum Archidiaconatu (15) fuerit, nec exempla desunt in Orientalibus. Nam & Anatolium Episcopum Cyprianum in Andream Eurychianum, quem promotus sub honoris specie ad Presbyteratum Aetio, Archidiaconum suum delegarat, totius causae, & curae Ecclesiasticae dispensationem transulisse (16) S. Leo Papa scribit. Verum Oeconomus huiusmodi, qui simul Archidiaconi erant, & quorum illud praecipuum, ac sollemnne munus, ut inferioribus Clericis praesent, nunquam nisi e gradu Diaconorum veteri in Ecclesia fuisse assumptos jacta abunde demonstratum. Haud multum nostro dissimile illud S. Epiphanius Episcopi Ticinensis exemplum est; qui ab Episcopo Crispino, nondum bene vesticeps inter Diaconos adlectus, omnem (17) Ecclesiasticae conversationis substantiam & divitias pauperum administrandas accepit. At Epiphanium Crispinus, neque ad Presbyteratum evexit, neque Archidiaconum fecit; quum Ennodio vitae illius Auctore, a quo haec desumimus, adtestante, Archidiaconus in ea Ecclesia esset *Sive* ea tempestate probatissimus. Oeconomia propterea ejusmodi ab Episcoporum quandoque lubitu pependisse vide-

tur,

(13) Cap. 3. n. 5., & cap. 5. n. 9.

(14) Vide Canones Gangrenses 7, & 8. unde Oeconomorum, qui ab Episcopis constituebantur, origo: & can. 26. Chalcedonens.; ex quo necessitas illos eligendi imposita Episcopis est, gravius deinde can. 11. Nicaen. 2. De illis quoque Justinian. l. 42. §. 4. C. de Episc. & Cleric. De Oeconomis item M. E. Cyprianus diximus supra nonnulla. Vide Goer ad Eucholog. pag. 228. & Morin. de fac. ord. exerc. 14. cap. 5.

(15) Notissima est sub Sixto S. Laurentii Archidiaconi sui historia. De Cornelio quoque Papa sic habet Au-

tor lib. Pontifical. in eo. Antequam passus esset, omnia bona Ecclesiae tradidit Archidiacono. De Lucio item. Hinc omnem potestatem Ecclesiae dedit Archidiacono dum ad passionem pergeret. S. quoque Isidor. epist. saepe laudat. ad Ludifred. Collectam pecuniam de communionem ipse (Archidiaconus) accipit & Episcopo desert, & Clericis partes proprias idem distribuit.

(16) S. Leo epist. 57. Confer. Baron. ad ann. 453. n. 7.

(17) Ennodius in vita S. Epiphanius Episc. Ticinens. apud Thomassin. p. 3. Miscell. lib. 2. cap. 3. n. 6.

tur, nec certum simul Archidiaconatus sufficit argumentum. Fatendum nihilominus id muneris in Orientali Ecclesia Presbyteris potissimum fuisse conlatum, quod praeter innumera alia argumenta (18), vel ex illo celebri Chrysofomi loco conficitur, quem licet alio intortum laudarunt (19) Trullani Patres: *Presbyterorum in Ecclesiis Oeconomia est*. Verum antiquioris id ritus fuisse, satis ostendit sequiorum temporum Ecclesiae Cypolitanae disciplina, in qua Magnus Oeconomus, primum ut supra (20) innuimus inter sex Diaconos Exocatacoelos locum occupabat. An non putaveris illius Ecclesiae morem ceteras ejus Patriarchatus Ecclesias lubenter fuisse secutas, quum is maxime fuerit Diaconorum institutioni conformis? Utrumque tamen se se res habuerit quamvis, & ego ultro dem libentissime, Leonem in ordine licet Presbyterorum, Reginae Ecclesiae ab Cyrillo Oeconomum constitutum; illud tamen nemo eripiet mihi, *post se Missas tenere* idcirco necessarium non fuisse, quod id muneris non ad Oeconomum, sed ad Protopresbyterum, seu Protopapam spectaret, ut capite septimò observatum plenissime. Itaque Protopresbyterum simul & Oeconomum Reginae Ecclesiae fuisse S. Leonem concludendum videtur, quod officium illud non jam ordinationis prioritati, sed industriae & merito in Ecclesia Graeca conlatum fuisse ab remota antiquitate, ut supra etiam (21) ostendimus, exempla non desint. Hinc scilicet, non aliter ac Crispinus Ticinensis idoneum sibi successorem Cyrillus delineabat, quem Cives Catanæ praemature eripientes, magno cum eorum Ecclesiae emolumento praeveniendum putarunt.

III. Sed luculentius rei, qua de agimus, testimonium ex

(18) Vide Lupum in Schol. ad Can. 26. Chalcedon., & Thomassin. p. 3. lib. 2. cap. 2. per tot.

(19) Hoc Chrysofomi loco ex homil. 4. in acta Apostolor. abusi sunt Trullani PP. can. 16., ut septem illos Diaconos, quos Apostoli elegerunt nullò modo altaris, sed eleemosynarium, ac reddituum ministerio fuisse mancipatos stablirent. Qua in re quam turpiter lapsi sint, vide Thomassin. p. 1. lib. 1. cap. 51. n. 11., & 12.

Id solum docere Chrysof. voluit, non ita propriam Diaconorum, rerum Ecclesiae temporalium administrationem esse, ut credi etiam aliis non possit, quum ejus aetate oeconomiam Presbyteri gererent, qua de re mox adnot. anteced.

(20) Vide supra cap. 5. n. 2. & per tot. & cap. 6. n. 4.

(21) Nonnihil ea de re supra cap. 3. n. 3. & adnot. 18. & cap. 6. n. 1.

vita habemus S. Eliae Ennensis, qui decimò spirante Saeculò floruit, scriptaque ab Auctore fuit, Monacho huic sanctissimo, vel synchrono, vel suppare. Is (22) enim quum de praedictionibus Eliae ageret, inter alia in hunc profectur modum: *Illud etiam non dissimile. Quum Regii aliquando esset, dum maturinae preces persolverentur, ad quemdam nomine Demetrium, qui primas inter Presbyteros tenebat accedens scire, nobis, inquit, benedic Episcopo. Is ratus sanctum virum animi falsum esse, ut qui alium pro alio benedictionem rogaret: Agnosce, inquit, Pater: neque enim ego sum Episcopus. Tum ille: quid te Episcopum esse insciare, quum ego Episcopi Omophoriò indutum videam? Sane non me fugit ratio, quodque Deus semel statuit, id omnino perficiet. Demetrius autem, qui vaticinandi munere divinum Eliam pollere ante cognovisset, altà mente vaticinium Sancti Viri reposuit, ac servavit. Nec post multo Cpolim profectus, ejusque Patriarcham conveniens Sanctae Corcyrensis Ecclesiae Episcopus sufficitur in locum Paconii Viri praeclarissimi: Habes hinc Demetrium in Metropolitana Regina Ecclesia, dum haec Saeculò X. Patriarchae Cpolitano subderetur, indubium Protopapam, a quo inde evehctus est ad Cathedram Corcyrensem, quae non amplius Metropoli Nicolopolitanae in Epiro veteri subjecta, sed in Metropolim jam elata erat, ut ex supra laudatis Ecclesiae Cpolitanae (23) Diatyposis discimus. Nec tamen idcirco Omophoriò indutum praevidisse Eliam putes, quod futurum Metropolitam praediceret, propterea quod eò sacrae vestis ornamentò Metropolitanani apud nos, paucique dumtaxat Episcopi, quibus singulari privilegiò ab Apostolica Sede concessum est, utantur. Etenim *ὀμοφόριον* commune omnibus Episcopis apud Graecos est. Sed cave eò nomine nisi sacrum id generis vestimentum, quod nos Latini pallium vocamus, non intelligas. Alterius Omophorii genus, quod Episcopis omnibus extra sacrificia commune, invehere conatus est Petrus de Marca (24)*

plu-

(22) Edidit Cajetan. tom. 2. SS. Siculor. fol. 63. Vide fol. 70. & animadversiones fol. 23.

(23) Confer editam ab Asseman.

tom. 3. fol. 482. ubi inter Metropolitas num. 73. legitur *ἡ Κορυνη*. Corcyra.

(24) Marca concord. lib. 6. cap. 6.

pluribus Christianus Lupus (25) explodit; nec vacat nunc hanc extra institutum versare molam. Illud nihilominus perfunctorie observandum (26) Graecorum Omophorium laneum quidem albumque, sed latius, longiusque Nostratum palliō esse; idque non modo collum involvere, sed crucibus intextum purpureis, a collo per pectus, & scapulas infra genua protensum descendere: nec paucis vero, ut apud nos ornari crucibus, quas olim etiam purpureas, nunc ut pauciores, ita & nigras adhibemus. Eō interim apud illos non Metropolitae solum, sed singuli passim utuntur Episcopi, quod in Misfat ubi legendum (27) Evangelium est exuunt; nec nisi paulo ante communionem resumunt. Ejus moris, ut omnes indiscriminatim palliō uterentur Graecorum Episcopi, non longe ab sua aetate exordia refert, carpitque in ea quam ann. circ. MCCCCLXVIII. ad Nicephorum Phocam gessit legatione (28) Liutprandus Cremonensis Episcopus. Verum fortasse longe antiquior erat; inde tamen constanter hactenus perseverasse constat.

IV. Rogerius quoque ille Canonicus Cathacensis, seu quisquis Auctor sit Chronici (29) trium Tabernarum, operis non ineptiarum modo, sed imposturae etiam contra omnem historiae fidem compositae plenissimi, non aliunde ortam narrat Cathedrae Scylacensis suppressionem, qua de re canon extat Gelasii Papae apud Gratianum (30), nisi quia a Proto-

papa

(25) Lupus de African. Rom. Eccl. appellat. a cap. 7. ad 64. tom. 8. opp. ubi de Omophorio, & pallio plura. Confer etiam Blascdm de exteriori Eccl. polizia lib. 3. cap. 2. §. 2. tom. 5. fol. 191. & seq.

(26) De Omophorio Graecorum vide quae habet Simeon Thessalonicensis in libell. de Templo, & mystag. tom. 22. Biblioth. PP. de la Bigne. Et Morinum praefectum, qui discrimina late exponit in adnotat. ad eund. Simeonem de fact. ordinat. p. 2. adnot. 10. Adj. etiam Habert. ad Pontifical. Graecor. p. 2. liturg. ordinat. observat. 3. Goariorum ad Eucholog. pag. 312. edit. Paris. nu. 8. Thomasia. p. t.

discipl. lib. 2. cap. 53. ad 57. Card. Bona 1. Liturgic. cap. 24. §. 16. Vanespen p. p. jur. univers. tit. 19. cap. 5. Natal. Alex. hist. Eccl. saecul. 9. & 10. cap. 5. art. 2. Georgium de liturg. Rom. Pont. tom. 1. cap. 4. & 25. Catalan. in Pontifical. Rom. tit. 14. Marangonium in chronol. Rom. PP. cap. 10. animadversionum, & sexcentos.

(27) Hunc ritum exponit Simeon Thessalonicensis, loco laud.

(28) Vide apud Baron. ad eund. ann. n. 85.

(29) De hoc chron. dictum est cap. 11. adnot. 41. ubi & ejus, quae infra laudantur verba, n. 6. retulimus,

(30) Relat. est cap. praeced. n. 10.

papa suo, quem ipse ex Graeco Archipresbyterus dicitur
 cibus venerat Episcopus fuerat, ejus turpis cum ejus
 obitum diffamati, ultra hoc pacto injuriam. Hinc in-
 tum obtrudit, ut Pelagius Papa, cui integrum illum cano-
 nem adtribuit hâc poena de urbe exactâ, illam Episcopatu
 privaverit. Lepidum sane caput, dum ista truncis, non ho-
 minibus scripsisse putavit. Oblitus est mendax homo, se paulo
 antea, totam eo tempore Calabriam, omnesque ipsius
 Provinciae Episcopatus Metropolitanæ Ecclesiae Regiæ sub-
 jectos tradidisse: Metropolitanum vero Regium per vim,
 & dominationem Graecorum a Patriarcha Cpolitano habuisse
 Consecrationem. Quæ ergo hæc Romanus Pontifex ad
 thedrum suppressendam intruditur? Deinde quis inter Roma-
 nos Pontifices Pelagius iste? Neque sane primus, neque se-
 cundus, qui sæculis floruerunt: alium enim inde Pe-
 lagium non invenies. Eo autem tempore, Bruttiorum Ec-
 clesiae, nec ritu quidem graeco, nec a Cpolitano Patriarcha
 regebantur. Hinc itaque ex ritu graeco, quem in Calabria
 dudum floruisse noverat, suam semi-graecum illum hominem
 confarcinasse fabellam, potius eras. Quam enim singulis
 Cathedralibus Ecclesiis primas ab Episcopo Protopapam ve-
 nisse, atque in eo ritu uxorem simul, contra ac Episcopatum,
 habere potuisse sciret, apte quidem & simultatis causam, &
 vindictæ struxit. Privationem vero in urbe Scylacei ad
 tempora transtulit, ut etiam Episcopatus sui Trischinensis
 commentum adposite inde consueret. Ceterum Ecclesiam Scy-
 lacenam, ex quo sub primis ipsis Northmannis ad latinos
 transiit ritum, nunquam fuisse suppressam, perennis ipsi
 Episcoporum series, ac successio demonstrat. Qui autem in
 diplomate Rogerii Comitis (31) Michaël *Mintro*, & *Mamant*
 Protopapae cum filiis suis, aliisque pluribus Graecis *Papadi-*
bus Theodoro Mesimerio tunc Episcopo Scylaceno homini
 quidem Graeco, sed Northmannis partibus addictissimo ejus-

(31) De hoc diplomate, & Presbyteris in eo contentis vide cap. 4. ad
 not. 45.

que Ecclesiae in servitutum donati sunt ; non Ecclesiae Cathedralis , quae unicum habere poterat , sed plebium potius Protopapas fuisse arbitror ; qui , quod cum ceteris illis Clericis Graecorum partibus studuissent , contractas , repetendasque ab eis poenas , hęc pactō remissas habuerunt , si vera sunt , quae in diplomatis fidei hactenus non indubiae narrata legimus.

V. Ex monumentorum interim defectu temporum illorum , in quibus sub Patriarcha Cpolitano Ecclesiae Calabriae fuerunt , nihil ultra de Protopapis aetatis illius nobis intellegit . Verum ex quo ad Romanum redierunt , multa adhuc in iis Protopaparum seges , quae non statim latinum amplexae sunt ritum , sed in Graecitate diu perdurarunt . Hujusmodi potissimum fuerunt Ecclesiae illae , quae in ultimo Calabriae angulo ad meridiem locabantur , praeter unam Rossanensem in ora superiori ad sinum Thurinum . Profecto Reginam Ecclesiam , quae omnium princeps erat , ad latinum statim ritum fecisse transitum , non Arnulphi incerti mihi adhuc hominis , sed V. potius illius , quem supra innuimus Archiepiscopatus , sanctique Brunonis Chartusianorum Fundatoris (32) electio , atque Rangerii hominis Galli , illō reluctante subrogatio , evidenter ostendunt . Hunc Rangerium S. R. E. Presbyterum Cardinalem ex ordine S. Benedicti Monasterii Turonensis adsumtum , jam ab anno CIOXC. electum fuisse Archiepiscopum Reginum , ex subscriptione utriusque chartae graecae , & latinae , quā Theodorus Mesimerius Episcopus Scylacenus locum *Turrim* nuncupatum , Brunoni , ac Lanvino , ejusque sociis Chartusianis concessit , ubi unicō *Electi Regiensis* titulō distinguitur , perspicuum foret si rectae (33)

H h no-

(32) De electione S. Brunonis vide Surium ad 6. Octobris cap. 22.

(33) Haec dicimus , quoniam diploma , quod ex graeco versum Stephanus Manfredus in responsione Apologetica adversus Castaneam fol. 73. exhibet , signatum legitur . *Die septima Decembr. Ind. 15. anno nonagesimo post millesimum* . Huic autem anno , neque ex more graeco Indictio cohaeret , in quo esset 14. neq. ex Romano , in quo esset 13. Nisi aut Amanuensius , aut typorum

lapsus sit , difficile conciliari possunt . At non idcirco ex hoc tantum diploma in suspensionem adduci fateor , quum plura ejusmodi ; quae alias omnia sinceritatis indicia exhibent , occurrant ; sed non adhuc annorum , Indictionumque initiis apud varias gentes bene extricatis , suppositae incohaerentiae causa lateat . Vide Murat. diff. 34. antiq. med. aevi . Ceterum plura alia adversus illud diploma ad suprema Tribunalia delata indicia sunt , quae vel hęc roborari

pos-

notae essent; illudque omni ^{vo} *scias* suspicione vacaret. Eiusdem Urbani II. in Galliis comitem, Majorem Ecclesiam Monasterii Turonensis simul cum illo ann. (34) CIOXCVI. dedicasse scribit Anonymus Auctor apud (35) Mabillonium; ejusque mentio, cum solo licet Cardinalis titulo, in diplomate Ecclesiae Turonensi ab Urbano eodem ann. dato (36) inter ceteros Cardinales occurrit. Ejus autem ad hunc gradum adlectio, inter annum CIOCX. quo electus Archiepiscopus Reginus est, & sequentem, quo diplomati (37) ejusdem Urbani pro Cavenfi

Me-

possunt. Errat interim Ughell. dum Rangerium an. 1095. huic donationi interfuisse, eoque anno non adhuc consecratum adferit: immemor quidem, quod paullo ante Ecclesiam S.M. Corporis Cavae ann. 1092. consecrasset. Quae enim adhuc electus dedicare Ecclesiam potuerat? Ex jam tunc temporis inducta disciplina, quamvis consecratus Episcopus & pallio non adhuc recepto, Electus tantum, non Archiepiscopus nuncupari debuerit, pallio autem non adhuc recepto, illi nequidem Basilicas dedicare fas erat.

(34) Contigisse hujus Ecclesiae dedicationem ann. 1096., quò tempore Turonis fuit Urbanus 2. mense Januarii, & Martii constat ex Chronographo Malleacensi apud utrumque Pagium, & ex Chronic. MS. Turonensi laudato a Labbaeo tom. 10. pag. 602. At ne mirere quòd Mabillonius in analib. Bened. lib. 67. n. 103. annum signet 1095. ex Monacho fortasse Anonymo, cujus verba habes adnot. seq. Etenim, ut passim observant Chronologi, annus in Gallia a Paschate initium ducebat, adeoque annus 1096. eo ann. a die 13. Aprilis in quem incidit Pascha exordium sumsit. Vide plura apud Pagium an. 1092. a. n. i. ad seq. de hisce ipsissimis annis 1095., & 1096., ad moram quod adtinet Turonis, diversò modò ea de causa signatis.

(35) Confer Mabillonium tom. 5. Annalium laud. pagin. 364. edit. Paris. 1713. Quo die, inquit Anonymus, idem (Pontifex) cum Rangerio Archiepiscopo Regiensi duplex alphabetum grae-

cum, & latinum in Basilica descripsit, & ipsius Basilicae parietibus crucis signum ex oleo imposuit, atque altare Crucifixi sacravit. Hòc etiam inter alia consecrationis unius Ecclesiae plurimè Episcoporum ministeriò peractae utitur exemplò Benedictus XIV. in ea quae est ad Engelbertum. Abb. Cava-pidonensem ea de re epistola in appendixem ad tom. 4. Bullarii sui relata.

(36) Extrat apud Baron. ad an. 1096. num. 3. *Nestris Cardinalibus Teuzone, Alberto, Gregorio Papiensi, Ransgerio, & Hugone Primatè Lugdunensi . . . praesentibus.*

(37) Apud eund. Baronium an. 1097. n. 28. *Ego Rangerius Regitanus Episcopus subscripsi.* Quod equidem diploma nescio, qua ratione ad annum praecedentem a Mabillonto referatur. Sed illud obiter sine observatione praetermittere nolo, signatum esse hoc diploma 18. Kal. Oct. 18. Indict. ann. Incarnat. 1097. Pont. Urbani 2. anno 5. Integim apud Georgium Surianum in adnot. ad vitam S. Brunonis proflare ejusdem Urbani, alterum, quò donatio illa Theodori Mesimerii, quae de supra eidem S. Brunoni confirmatur datum. *Prid. Id. Octobr. an. Incarnat. 1092. Pontificat. 5. Ind. 1.* In primo itaque Pontifex Indict. Romanà in 2. Cpolitana, quae a Kal. Septembr. 60 ann. prima erat, usus videtur. Quoniam vero raro admodum per ea tempora in chartis Pontificis Roman. Indict. occurrit, facile dixeris in utroque potius Constantinianam, quae ab 8. Kal. Octobr. ducebat initium adhibuisse

fe

Monasterio subscripsit, referri a Mabillonio videtur, quamvis revera Urbani promotionum obscura sint tempora. Is & Cavensis Ecclesiae dedicationi anno CIOXCIII., & Concilio Claromontensi anno CIOXCV., & Concilio tandem Vastalensi anno CIOCVI. interfuisse (38) legitur. Verum illud accidit, ut quamvis latini Episcopi Regii consecrarentur, eaque Ecclesia statim ad Romanum traducta sit ritum, major tamen Dioecesis pars, ceteris graeci ritus adfinis, illaque praefertim, quae ad meridiem erat, a graeco more, rituque, quibus adsueverat, non facile diverteretur. Et jure quidem, nam Bovenfis, Hieraciensis, Oppidensis Dioeceses, quae undique Reginam ambiunt, ejusque Episcopi, quamvis Romano Patriarchae subderentur, graecò tamen ritu utebantur. Sane Bovenfis Ecclesia nonnisi sub Julio Staurieno Episcopo ann. CIOCLXXIII. (39) omnium Ecclesiarum Calabriae ultima ad ritum latinum venit. Hieraciensis autem graecum non mutavit, nisi ann. CIOCCCCLXXX. (40) sub Cl. illo Episcopo Athanasio Calceopylo, & ipsò quidem homine graecò Cpolitanò. Factum id sub Sixto IV. qui paullo ante annò CIOCCCCLXXII. (41) Oppidensem Ecclesiam, obitu

H h 2

Hie-

se Urbani-Cancellarium. Datum est enim primum 13. Septembr., alterum 14. Octobris. At quae causa, ut idem Pontifex in eadem Italiae regione tunc morans diversis Indictionibus in sua Cancellaria utatur? Vide, si utrumque diploma verum est, quam difficile sit Indictiones conciliare, non minus quam annos in diplomatis distinguere, sive ab Incarnat., a Nativit., a Circumcisione; sive Gallicos, Pisanos, Pontificios, communes.

(38) Confer Mabillon. loc. laud. adnot. 34. At diploma Cavense omnino suppositivum Morinus putat 10. de poenit. 10. 10., licet nullam ibi judicii sui adducat rationem.

(39) Fuit hic ex ord. Praedicator. Episcopus Megarensis ad Bovensem Ecclesiam translatus 16. Martii 1571., ubi graecum ritum extinxit. Vide Ughell. in Bovenfis. tom. 9. col. 339. & 341., & Rodatà. tom. 1. fol. 410.

(40) Hòc ann. 1580. 29. Martii,

non 1581. mense Aprili, ut Pasqua scribit in Episc. Hieraciensib. in Calceopylo, mutatum fuisse illius Ecclesiae ritum disertissime legi in calce Antiphonarii Communis SS. ut vocant illius Basilicae in charta membranacea a Presbytero Gregorio Paparcadio jussu Calceopyli ipsius manuscripti. testatur vir doctus, mihiq. amicissimus illius Ecclesiae Canonicus Poenitentarius Joseph Anton. Parlaus in adnotat. ad vit. Episc. Hierac. Pasquae fol. 288.

(41) Confer Ughell. tom. 9. in Oppidens. col. 417. Verum scito non in graecis litteris, sed in scientiis potius Nicolai Praeceptorem Hieronymum fuisse scribi a Gandulpho disert. de 200. scriptorib. Augustinian. cap. 178. Sub eo extinctum fuisse ritum graecum tradit Gandulphus idem, quod tamen difficultate non vacat. De eodem Hieronymo vide Herreram in Alphabeto Augustiniano litt. H.

Hieronymi de Neapoli Ord. Eremitarum S. Augustini Viri graece valde periti, ac Nicolai V. Praeceptoris, vacantem, Hieraciensi univertat; quò, ut octo inde annis ab graeco ritu simul desciverit, consequens fuit. Hic Athanasius vir ceteroqui magnus non dignitatis certe, nominisque Episcopalis defensione, ut Pasqua (42) scribit, sed graecò potius fastu, ac favore fortasse, quò olim fruebatur, Cardinalis Bessarionis praeclarissimi ejusdem gentis hominis, in cujus domestica disciplina educatus fuerat, suòque etiam nomine fretus, quod in Conc. Florentino, cui adhuc Abbas (43) interfuerat, inclaruerit, Metropolitico Reginae Ecclesiae juri ingens vulnus infligere conatus est. Utramque enim Ecclesiam ad latinum ritum traductam ab Reginae jurisdictione subducere, atque ad antiquam reducere Romanam Provinciam mordicus tentavit; exemplum, ut puto, Miletensis imitari studens, quae ex duabus etiam graecis sedibus in unam latinam Romanae Sedi ἀμέτρος subjectam coaluerat. Sed aequior ibi ratio, cujus heic ne vola quidem, vel vestigium intercesserat. Rogerius Comes Ecclesias illas desertas jamdiu, destructasque, & a saeculis sine Episcopis, sine Collegio, sine redditibus Saracenorum incursionibus in vastitatem redactas, solo nomine unire dictus est; re autem verà unam ipse, novamque excivit Miletensem: ac fundò, dote, aedificiò totam quanta quanta est erexit. Quid haec ad integras duas, vigentesque Ecclesias ex quibusdam temporum circumstantiis solà Pontificis voluntate unitas? An jure suò frui permessa est Ecclesia Regina, quum haec latinos Episcopos habebat, & illae graecos: deinde vero, quum hae Metropolitanæ suae ritum adoptarunt, privari debuit? An item ex ritu graeco quaesitum Ecclesiae Reginae jus erat? Si solidi quidpiam hoc argumentum habuisset, jamdiu in Tropaeanam, (44) in Neocastrensem, in Scylacenam jura sua Regina Ecclesia amisisset, quod Ecclesiae illae latinos Episcopos illico sub Nothmannis ac-

(42) Pasqua in Episc. Hierac. fol. 288.

(43) Erat Abbas Monast. S. Mariae de Patirio.

(44) De his Ecclesiis ad ritum la-

tinum sensim traductis, vide Ughell. tom. 9. Confer & tom. 1. in Miletensib. diplomata erectionis, de quibus supra.

ceperint. Sed meminisse oportebat, quam prudenter de jure consecrandi Episcopum Miletensem, vel ex hoc uno haesitaverit olim S. Gregor. VII., quod recens erectus Episcopatus intra fines esset Reginae Paraeciae; nec nisi speciali ex Fundatoris voluntate, eripi illi indultu potuerit. Obtortô itaque, ut ajunt, collô hæc fortasse trahebantur. Ceterum jus consecrandi Episcopos omnes Provinciae suae, seu *Ecclesiae suae subjectos tam Graecos, quam Latinos*, ab Alex. III. jamdiu (45) confirmatum habebat Archiepiscopus Reginus, ut nisi supremô dumtaxat spoliaretur arbitriô, nodum in scirpo quaerere voluerint, qui hisce sophermatibus confidebant. At, quae est humanarum rerum conditio, ad Paulli usque III. tempora (46), non satis prospectum Reginis rebus. Aequi, justique tenax hic Pontifex Reginae tandem Ecclesiae integrum, plenumque jus reddidit, quum duas illas Ecclesias (47); diremtô unionis vinculô, in pristinum restituit statum. Vacante nimirum ob Alexandri Card. Caesarini cessionem ann. CIOIOXXXVI. Ecclesiâ utrâque, Paullus III. Tiberium Muti ad Hieraciensem, Petrum Andream de Ripantibus ad Oppidensem promovit Ecclesiam, utramque, ut olim, Reginae Ecclesiae subjectam: factumque inde, ut controversiae a potentissimis Hieraciensis Ecclesiae (48) Administratoribus Athanasii factum prosequentibus non interruptae, super quibus tamdiu certatum erat, omnino cessarint. Cui equidem sanctioni paruerunt deinde lubentissime Episcopi Hieracienses, delatis ex veteri more ad Metropolitanum Reginum adpellationibus. Andreas quoque Candida Episcopus Hieraciensis annô CIOIOXLV. a Caspare de Fosso Archiepiscopo Regino, ex praescripto Tridentini primô Provinciali Conciliô Regii coactô, praesens inter Suffraganeos adfuit. Interfuisse

autem

(45) Confer diploma Alex. cap. anteced. relatam.

(46) Nam Leonis X. aevo Card. Bandinellus Saulius Hieraciensis Episcopus diploma etiam obtinuit, quô ejus Ecclesia, ut Pasqua narrat in eo, a jurisdictione simul, & visitatione Roberti Ursini, atque Hieronymi Centelles Reginensium Metropoli-

tanorum exempta, sub Sedis Apost. protectione recepta est.

(47) Confer. Ughell. in Oppid., & Hieraciensib. tom. 9.

(48) Qui enim Athanasium secuti sunt Episcopi Hieracienses, aut praeclarae nobilitatis viri, aut S. R. E. Cardinales fuerunt. Vide Pasqua, vel Ughell.

autem & II. annò -CICIO LXXIV. ab eodem Caspare Terrae-
 novae in Oppidensi Dioecesi convocato, nisi, quò tempore
 Synodus celebraretur, fatum obisset extremum. Tertio qui-
 dem omnium celebriori, cujus acta aliquando lucem videbunt,
 adstixit ann. CICIO LXXX. Octavianus Pasqua. Quarto vero
 sub Casparis successore Hannibale de Afflictis an. CICIO CII.
 congregato praesto fuit Horatius de Matthaeis, nullò exem-
 ptionis titulò sibi ab eorum quolibet adrogato; quò pactò in-
 teresse se testatus est Episcopus Miletensis, Conciliorum Pro-
 vincialium causà, ad Tridontini decreti amissionem, hòc vici-
 nò Metropolitanò semel electò. Quum igitur ante Staurieni,
 & Calceopyli tempora in tribus istis Dioecesibus, atque in
 iis Reginae locis, quae illis confines erant, tamdiu graecus
 ritus viguerit, nil mirum, si & sub Romano Patriarcha,
 hodieque adhuc ritu graecò depositò, vigeant Protopapae,
 veluti ipsana quaedam, ac rudera Graecorum temporum...

VI. Regii itaque inducò latinò Archiepiscopò, quum
 tanquam in Urbe Calabriae principe, & Ducis Graecorum
 Sede, tum ejus ritus Presbyterorum, quum vero & illius
 gentis hominum copia esset, illud opportune provisum, ut
 omnes Presbyteri Graeci uni Ecclesiae addicerentur; in qua
 non modo esset, qui Graecorum omnium, sive permanen-
 tium, sive adventantium, sive succedentium curam haberet,
 verum etiam ritus, & successio servaretur in gente, consti-
 tutò communi corpore sive Collegiò, cui Protopapas omnium
 Curator praesset, non sine Deutereo suo, qui ejus vices sup-
 leret. De hac quidem Ecclesia, ac Regiis Protopapis non-
 nulla infra edifferam sub locò (49), ut decet, segregata. At
 vero in ea Dioecesis parte, quae ad Austrum est Bovenfi
 contermina, mansit omnino ritus graecus; atque cum eo in
 numerosioribus plebibus Protopapae Curiones, ac Deuterei
 promovebantur ex more, quibus ita commissa erat animarum
 cura, ut potioris Ecclesiae regimen Protopapae, minoris ve-
 ro Deutereo cederet: ambo tamen cum *Papatibus* ceteris in
 unum coirent Ecclesiae majoris Collegium, quod deinde no-

stri

(49) V. de caput 15. per tot.

stri *Comoniam* nuncuparunt. Hinc hodieque non Regii solum in Ecclesia S. M. de Catholica Protopapam cum Deutereo suo habemus; sed in Australi quoque Dioecesis parte in Civitate *S. Agathae*, atque in oppidis quatuor, *S. Laurentii*, *Morbac S. Jobannis*, *Montisbelli*, & *Pentidactyli*, ubi Protopapae partitam habent cum Deutereis plebium custodiam, quamvis ritu latinò nunc utantur. Nondum autem in ejusmodi Ecclesiis mutatus ritus, nisi quum omnino in Bovenſi Dioecesi intermissus fuit. Inde enim sensim sine sensu saeculò superiore omnino lapsus est, non alicujus quidem imperiò, aut industriâ illum abolere cupientis, quod injurium sane esset (50), atque intolerabile, sed ignaviâ, & socordiâ Presbyterorum, quorum illum servare magis inrererat. Adeo nimirum linguae graecae ignorantia postremo laborabant, ut volentes nolentes coacti fuerint Archiepiscopi plebibus Rectores providere latini ritus, unde necessario manabat interitus graeci: quodque mirere, prius in ipsa Urbe Regina, ubi major esse poterat copia studiorum, quam in pagis, concidit. Quum ann. CIOXCIV. piissimus ille Archiepiscopus Hannibal de Afflictis Catholicam Graecorum Ecclesiam Regii (51) visitabat, Protopapam jam invenit ritus latini: Presbyteros vero Graecos ut examini subiceret, Nicolaò Panzera Civitatis S. Agathae Protopapa, ac laicò virò J. U. D. Dominico Cyriaco linguam graecam adprime callentibus uti oportuit. Ita quippe ablegatum jam erat ab Urbe linguae hujus studium nobilissimum. Hinc igitur factum, ut saeculò superiore, remanserint quidem in locis hisce Protopaparam, ac Deutereorum Dignitates, ritus tamen in latinum transferit: linguam autem quamvis corruptam retinuerit vulgus ad confusionem ignaviae Clericorum.

VII. Simile quidquam observari in Bovenſi Dioecesi potest,

(50) Montem semper fuisse Rom. Pontificam, ut errores Catholicae fidei adversi a Graecis evellerentur: nonquam vero id actum esse, ut venerabili Orientali ritui detrimentum ullum inferretur, testatus est passim immortalis mem. Pont. Bened. XIV.

in ea, quam ad Missionarios per Orientem deputatos scripsit epistola, anno 1755. Bullar. sui tom. 4. inter const. 47.

(51) In libro visitat. ann. 1594. fol. 65. in Archivio Archiepiscopali.

test, ubi praeter primam Ecclesiae (52) Cathedralis Dignitatem, Protopapae etiam audiunt, quicumque potiore gerunt animarum curam locorum *Amendoliae, Palisii, Brancalensis, Mosbae Rochudi, Africi*, aut alibi, quod ritu graecò obsoletò, purum nomen residuum in *Plebanis* fuerit. At lingua obstinatò adeo cultu in incolis perseverat, ut alicubi non nisi graece loqui sciant, perpetuò Presbyterorum opprobriò, qui vel ab ipsis eam addiscunt, ut *Caracheses* illis, aut sacramenta rite ministrare valeant. In Hieracienfi autem Dioecesi graecanicam hanc Dignitatem in praecipua tantum Ecclesia Caltri veteris, ubi olim Cauloniam fuisse putant, adhuc reperiri scio, quod Calceopylus fortasse, suae gentis osor, extirpare penitus graecum morem fatigisset. Sane in Oppidensi prostat dumtaxat in oppido S. Christinae graecorum Monachorum incolatu olim celebrato, quò impendente Regio ab Saracenis clade, concessisse SS. Monachos (53) Eliam, ac Daniele Auctor Biographus narrat. Superest autem & in Dioecesi Miletensi vestigium, in ea, quae ex Taurianae graece Urbis reliquiis aedificata est, Civitate, quaeque hodie Seminaria nuncupatur, ubi, erectò Mileti Episcopatu latinò, exstitisse semper suspicor Protopapam (54) Graecorum, qui bre-

vi

(52) Archipresbyteram Ecclesiae Cathedralis Bovenfis primam Dignitatem Protopapam graecà voce nuncupatum esse testatur Ughell. in Bovenfis. col. 338. tom. 7.

(53) Apud Octav. Cajetan. 2. SS. Sicil. fol. 72.

(54) Monumentum quoddam jurisdictionis cujusdam delegatae in Johannem Trigamum anno 1502. Seminariae Protopapam, extulit nuper in lucem Vir doctus Natalis Maria Cimaglia in hypercritica illa Apologia iurium Episcopatum in Monasterium SS. Trinitatis Mileti edita Neapoli anno 1762. fol. 207. Urbem Taurianam, non modo longe ante tempora abstractionis Dioecesan fuisse Episcopalem ex innumeris liquet monumentis, sed etiam sub Patriarchatu Cpolitano conspicuos habuisse Episcopos constat. Labet heic addere, quae de

sua ad Leonem Imperatorem legatione narrat Petrus Episcopus Taurianae in vita S. Fantini tom. 1. SS. Sicil. fol. 160. *Quo tempore Leo haereticus tertius jam anno imperabat mandatum mihi, atque aliis quibusdam Siculis, ab eo qui id temporis in Sicilia rei bellicae duce agebat, uti ad Imperatorem legati adiremus, de quibusdam ad Provinciam spectantibus capitibus corrigendis.* Excidit mihi hic locus cap. 12. adnot. 18., e 19. ex quo colligi facile potest ad Siciliae Praetorem extremam novae Calabriae partem, vigente adhuc Exarchatu Ravennate, pertinuisse, si de tertio Leonis Isauri anno heic sermo esset. Verum quum & ejus filius Leo, & Leo deinde Armenus etiam haeretici fuerint, de quo hic Auctor loquatur, obscurum. Illud saltem certum, si de postremo hoc loquitur, nono saeculo ingruente, ad Sici-

vi transit in latinum. An autem in aliis Calabriae Dioecibus, aut nomen, aut dignitas supersit, me haec tenus latet: neque enim dissertatio haec modo promenda erat in lucem, foetus praecipuus, & abortivus. In Provincia quidem Regina, neque in Neocastrensi, neque in Tropaeana, neque in Scylacensi Dioecesi reperitur; quod Ecclesiae (55) illae statim sub Northmannis latinum amplexae sint ritum. Nicoterensis diu eo tempore, & postea sub viduitate jacuit. Cathacenensis autem usquequaque latina fuit, quidquid nobis obtrudat Rogerius ille in chronico Trium Tabernarum, nugator & gerro, si superis placet, elegantissimus. Crotone potius superesse aliquod putaveris vestigium, quum ad ritum latinum circa finem Saeculi XIII. transisse illa Ecclesia credatur, eo quod paullo ante Episcopum habuerit (56) Nicolaum de Dyrrachio Virum in graecis litteris excoltissimum. Verum quum nullam Dioecesis illa habeat amplitudinem, ritum in Urbe mutasse, ac vel nomina extinxisse, idem perinde fuit. In Cassanensi vero Dioecesi, quae diu ad Regium Metropolitanum pertinuit, fuisse etiam in Terrae Altimontis Protopapam Graecum ex quodam instrumento didici, quod V. C. Sebastianus Paulus in lucem (57) extulit. Ibi enim Ecclesiae S. Jacobi, quam primariam illius loci puto, Archipresbyter, ita subscriptus occurrit *Ανδρέας ὁ Πρωτοπαπῆς Andreas Protopapas*. Quod invictissimum equidem suppeditat argumentum, illam quoque Calabriae partem, quamvis diu Langobardorum, haud tamen temere Graecos Regno Merropolitano supposuisse, quod illam aliquando adeo sui juris habuerint, ut graecum etiam ritum eo inferre potuerint, qui nisi post Leonis Isauri tempora, ut

I i fu-

Siciliae Praetorem spectasse, nec nisi tardius auditos esse Calabriae Duces.

(55) Confer Ughell. tom. 9. in illis Episcopatibus. De Nicoterensi vide quae diximus cap. praeced. prope finem. De originibus Ecclesiae Cathacenensis differam, Deo annuente, in alio opere ex proposito.

(56) Ex Brevis electionis ejus, quod refert Ughell. tom. 9. col. 385. datum Anagninae 4. Non. Septembris ann. 12.

Innocentii IV., in quo vocatur *vir litteratus*, & in latina, ac graeca lingua peritus, ann. 1254. fuisse electum constat, quum eo ann. 24. Junii annus 12. Innocentii incipiat. De ejus legatione ad Michaëlem Palaeologum Imperat. Cpolititanum, vide Wadingum in Annalib. Minor. ad ann. 1264.

(57) In dissert. de ritu Eccl. Nereatinae exorcizandi aquam &c. pag. 111.

supra ostendimus, inferri certe non potuit. Porro quavis in Consentina Dioecesi, aut circum, nullum hodie, quod sciant hujus tituli supersit vestigium, ibi tamen & viguisse aliquando ritum graecum, tum ex diplomate Rogerii Ducis (58) illi Ecclesiae elargito, quum vero ex more illo canendi graecae, latineque evangelium in Dominica (59) Palmarum, qui in illa Ecclesia diu perduravit, satis convincimur. Nam quod eam spectat Graecorum multitudinem, quae sparsim nunc circum ea loca sedet, ac ritu suo vivit; ea non ad veterum reliquias, sed ad novarum Coloniarum adventum pertinet, quae ex Epiro, post tempora Georgii Castriotae, sub Scanderberg adpellatione notissimi, immani Turcarum jugo oppressa, huc transmearunt. Hujusmodi autem Graecorum Albanensium turmas Zangaronae in Dioecesi Neocastrensi superstites, libens vidi, & alibi in utraque Calabria locatas esse neminem latet. Ad eorum juventutem pietate, ac bonis literis informandam, conlatò manu benefica aere multò, Collegium in pago S. Benedicti, qui in Dioecesi Besidiarum est, annò CI·IOCCXXXIII. extruxit Clemens XII. Pontifex munificentissimus a suae praeclarissimae familiae Cognomine Corsinum nuncupatum; Graecò quoque Episcopò ibi deinde constitutò, qui & adolescentes graecò ritu ad Ordines promoveret, & ritum Italo-Graecum servandum curaret. Jamdiu enim in omnibus Calabriae utriusque Cathedralibus peremtò ritu Graecò, in id saepe heic morantes Graeci impingebant, ut aut ab latinis Episcopis ad ordines latinò ritu promoverentur: quod inconveniens dudum Tancredo (60) de Hannibaldis Archiepiscopo Hydruntino scribens Caelestinus III. improbat; aut vagari extra natale solum ad Episcopum Graecum inveniendum coacti, in Schismaticos a quibus promoverentur,

(58) Apud Ughell. in Consentinis tom. 9. col. 119. in quo legitur: *dono . . . omnes Ecclesias vestri Episcopatus cum Presbyteris, tam graecis, quam latinis . . . filiis denique, atque hereditibus eorum.*

(59) Constat hic ritus ex ordinario Lucae Archiep. Consentini, cujus ea de re fragmentum refert Martene

4. de ritib. cap. 20. nu. 5. colum. 199. edit. Mediolan.

(60) Refertur cap. 9. de temporib. ordination. Scriptam fuisse Tancredo de Hannibaldis hanc epistolam tunc temporis Archiep. monet Lucentius in addit. ad Ughell. tom. 9. fol. 56. Vide & cap. 11. eod.

incurrerent. Verum constitutō primum Romae in Collegio Graeco a Clemente VIII. ann. CIOIOXCV., tum vero nuper ann. CIOIOCCXXXV. a Clemente XII. hōc locō ejus ritus Episcopō, fatis, & ordinationibus, & aliis Graeco-Italorum necessitatibus, ac ritibus, editis (61) constitutionibus, provisum. Illud mirum in Provincia Severinate, in qua post adventum Northmannorum ritus graecus diu vixit; ac pagi nonnulli (62) hodieque mixti latinis, ac graecis, sive Epirotis cum ritus etiam hujusmodi Sacerdotibus inveniuntur; minime tamen alicubi audiri titulum Protopapae. In Dioecesi dumtaxat Rossanensi (cujus Cathedralem Ecclesiam ad ritum latinum totō conatu translatam voluit Matthaeus de Saracenis Reginus homo, Ordinis Minorum alumnus, qui an. CIOCCCLX. creatus (63) Archiepiscopus fuit) in eis, qui ab Epirotis incoluntur pagis, Protopapam e Curionum, ut puto, genere, & ritu, & nomine graecum, qui ceteros ritus ejusdem Presbyteros praecedat inveniri equidem accepi; quamvis nullam illius Ughellus, ejusque addentes (64), ubi de Graecis hujusmodi Rossanensis Dioecesis agunt, ingerant mentionem.

VIII. Rariores hodie in Sicilia Protopaparam memoriae, tametsi Insula isthac felicissima graecarum deliciarum sedes fuerit. Sed quoniam ab anno CIOCCXXVII., ducentis ferme, & quinquaginta annis, barbaro, faevoque Saracenorum jugo, qui Panormi etiam Amiramum sedem locarunt, subjecta fuit;

Ii 2 nul-

(61) Edidit Clem. VII. instructionem pro ritu Italo-Graeco, sed uberime nuper ei providit sapientissimus Pontifex Bened. XIV. editā prolixā constit., quae incipit *Et si Pastoralis*: Bullar. sui tom. p. const. 57. Vide illam §. 7.

(62) Vide quae de pagis *Scandale*, & *Centro* narrantur apud Ughell. tom. 9. in Severinatibus col. 474.

(63) Lepidum est quod de hujus promotione ad Ecclesiam Rossanensem, recusata prius Reginā, narrat idem qui promovit Pius 2., sive Gobelinus lib. 4. commentarior. De illius ad extirpandum ritum graecum connisu, frementibus ex adverfo Canonicis

Graecis, novamque, quae ritus latini aedificabatur Cathedralem Ecclesiam diruentibus, plura narrantur etiam prodigiosa, quorum fides sit penes Auctores. Eo enim collimant, ut graecum ritum diffament. Vide de illo Wadingum in *Annal. Minor.* ad an. 1428. §. 6. 1438. §. 4. 1444. §. 46. 1449. §. 36. & Ughell. tom. 9. in Rossanens. ubi & prolixus Commentariorum Pii locus occurrit.

(64) In addit. ad Ughell. laud. loc. sub init. castra ab Epirotis habitata haec recensentur. *S. Laurentius. S. Demetrius. S. Georgius. S. Cosmas. Specianellum, & Vaccarissimum.*

nullum paene, nisi in duabus principibus Urbibus, Panormi, ac Messanae Christianae Graecitatis vestigium mansit. Graeci scilicet, qui aut in amplissimis istis Civitatibus post Northmannorum adventum reperti sunt, aut ex commercio eò frequentissime adventabant, suum habuere Protopapam, qui & Clero graeco praeset, & nationis populum quodammodo regeret. Meminit ὁ μακαρίτης Canonicus (65) de Johanne *Christoduli de Calos Protopapae Civitatis Panormi*, qui annò Graecorum sexies millesimò sexcentésimò septuagesimò secundò, hoc est vulgari Christi **CIÖCLXIV.** cuidam alienationi bonorum interfuit, subscripsitque inter monumenta historica mansionis SS. Trinitatis (66) jam editae. Subdit & in archivo Coenobii Monialium SS. Salvatoris Panormi instrumentum existare, graecis litteris annò epochae Cpolitanae sexies millesimò sexcentésimò nonagesimò octavò, qui Christi est **CIÖCXG.** exaratum, in quo Gualterio Archiepiscopo Panormitano, *Basilii* quidam dimidium vendidit collis *Billione cum licentia Sacratissimi Protopapae Civitatis Panormi Domini Constantini.* Porro in ea Civitate, *Ecclesiam S. Mariae de Amirato solum per Rectorem, & Clericos Graecos* serviri, & sub protectione Sedis Apostolicae suscipi statuit, editò diplomate, Honorius III. X. Kalendas Januarii, Pontificatus sui annò V. nimirum **CIÖCCXXII.** ut (67) Pirrus narrat. Ann. quoque **CIÖCCXL.** *Mattbaeus Sacerdos, & Rector Cleri Graecorum,* consentiente conjuge suâ, *Wiellielmo Regiae S. Petri Capellae in Palatio Regali Canonico,* hortum vendidisse legitur in membrana, quam inter graecas ejusdem Capellae servari, idem Canonicus de Johanne (68) testatur.

IX. Sed celebrior prae omnibus semper fuit, estque hodie Protopapas Messanensis, & prae ceteris splendidior Catholica ejus Ecclesia. Is enim verum exhibet Protopaparam Praelatorum specimen, secundum ea quae in Conc. Lateranensi (69) IV. pro Urbibus *πολυγλωττοις polyglottis*, ubi di-

ver-

(65) Joh. de Joh. de divin. Sicul. off. cap. 10. fol. 70.

(66) Apud eund. refertur ex cap. 5. monument. fol. 42.

(67) Pirr. in auctario Eccles. Panormitan. fol. 306. edit. Venet. tom. 1.

(68) Ibidem.

(69) Conc. Later. 4. can. 9.

verfarum linguarum, ac rituum incolae versarentur, sancita legimus. At vero, ut praeclarior dignitas, ita incertior ejus origo, atque institutio. Mea hac de re conjectura haec est. Quum ann. CIO LX. (70), aut sequenti Rogerius Northmannus, cui Christianam religionem restitutam Sicilia debet, felici a Regio in insulam trajectu, Benhumenâ (71) Saracenicæ olim Classis Praefectô, qui ad ipsum desciverat, instigante, Messanam primum occupavit; arbitror ego, contra ac Piccolus putavit (72), aliqua non minus ac Panormi, ut supra ex Gaufrido jam demonstravi, Christianae religionis Graecorum, qui ibi morabantur, vestigia reperisse; sine tamen Episcopo, quem unicum (73) in Sicilia Panormi inventum fuisse ex ejusdem Gaufridi historia discimus. Id vel ex erectione Episcopatus Troinensis, primi in Sicilia post ejectos Saracenos recens fundati, perspicuum est; in cuius diplomate (74) anno CIO LXXII. dato, Rogerius ipse illi Episcopo

omnes

(70) De hac epocha vide Pagium, & Murator. ad eum ann. ex Malaterra, & Noweirio celebri Scriptore Arabo conjectantes.

(71) Ex Malaterra lib. 1. cap. 3. tom. 1. Biblioth. Sicul. fol. 179., ubi tamen nomina satis corrupta sunt, sed ex Noweirio a Pagio restituta.

(72) In dissert. de antiq. jur. Eccl. Sicul. p. 2. cap. 20. & alibi.

(73) Hoc iterum dicimus, non quod nos lateant, quae Allarius in Diatrib. de Simeonum scriptis pag. 60. & seqq., & post eum Pagius ad an. 1152. n. 8. & seq., ac Oudinus tom. 2. de Scriptorib. Eccl. ad an. 1140. col. 1185.; & seqq. Nili Doxopatri auctoritate decepti scripserunt, fuisse adhuc sub Northmannis in Sicilia Episcopos Graecos magnò numerò. Haec enim falsa omnino esse, facile, si hujus oppellae limites paterentur, demonstraremus. Nili calumnias, & asystata in eo commentario, jam superius inuimus. Unicum deinde quod adferunt exemplum Theophanis Ceramei Archiepiscopi Tauromenitani, cujus Graecas homilias habemus a Francisco Scorfo editas Parisiis 1644., quem

sub Rogerio Rege anno 1140. vixisse autumant, ad rem qua de agimus non est. Primo quidem quod satis dubia aetas illius sit, nec adeo inepte, ut arbitrantur, ad saeculum 9. pertinere Scorfo in prooemio ad homilias conjecerit. Quae enim non Archiepiscoporum modo, sed vel Episcoporum etiam Tauromenitanorum post exactos Saracenos vola, vel vestigium in Sicilia? Quamobrem nec tanti faciunda nexus cujusdam litterarum graecarum lectio, quibus Rogerium Regem indicari contendunt, coram quo dicta Dominicae Palmarum homilia fit. Secundo etiam si certum id, veraque ea lectio erit, haec nihilominus 80. prope annis a temporibus quibus de loquimur distant; nec nisi in discordiis Rogerii cum Romanis Pontificibus evenire fortasse potuerunt; sed cum historia rerum Siciliae eorum temporum conciliari nullatenus possunt.

(74) Apud Pirrum in notit. Troinensi tom. 1. fol. 495. Vide quae sequuntur de translatione Episcopatus Messanam, & quae in notit. Messanensi habet fol. 382. & seqq.

omnes Presbyteros Episcopatus eam Graecos, quam Latinos subjecit. In hujus autem Episcopatus Dioecesi comprehensa tunc Messana fuit, cujus Sedes Cathedralis ad ipsam paullo post Messanam jure translata est. Quam igitur Troinae primum, tamquam in arce munitissima, & in ipso velut Siciliae umbilico erectum Episcopatum, Rogerius deinde, Urbani II. consilio, qui illuc ad eum invisendum se contulit, Messanam transtulerit; inde factum reor, ut Robertus Episcopus Troinensis primum, mox Messanensis, quum Episcopus esset ritus Latini, Graecos omnes Messanae repertos in ritu suo liberrime vivere, sub Protopapa illorum capite, & Curione reliquerit. Conjecturam hanc meam haud contemnendam fatebuntur docti Siculi, si ad ea quae ab eodem Comite pro Graecis Presbyteris sub suo Protopapa Regii constituta, ex quodam illius (75), de quo infra dicam, diplomate, advertent animam. Similia Messanae statuiffe jure credideris, ubi vera sunt illa. Ceterum crevisse admodum in hac insigni Urbe hanc dignitatem autumo, postquam Concilio Later. IV. anno MCCCXV. praescriptum fuit, ut quum *in eadem Civitate, vel Dioecesi permixti sunt populi diversarum linguarum, habentes sub una fide varios ritus ac mores..... siurgens necessitas postulaverit, Pontifex loci Catholicum Praesulem nationibus illis conformem provida deliberatione constituat sibi Vicarium..... qui ei per omnia sit obediens, & subiectus.* Quamvis autem nonnulli sint, qui Praesulis nomine hoc loco (76) ejus ritus Episcopum intelligere malint; illud nihilominus, si rem ingenue exponere velimus, certum videtur, idcirco Praesulis potius nomine, quam Episcopi usum fuisse Concilium,

(75) Vide infra cap. 15. post initium.

(76) In ea est sententia Cl. Affemannus de reb. Neap. tom. 4. cap. 6. p. 18. fol. 196., qui in eam rem frustra uritur cap. 11. de temporib. ordination. Species enim illa omnino diversa est. Porro si ex mente Innocentii in eo cap. culpandus est Episcopus Latinus, qui Clericos suos a Graeco facit Episcopo ordinari; & tolerari

debet, ut Clericus Graecus, de licentia sui Ordinarii Latini a Graeco Antistite ordinetur; non inde sequitur quemlibet Episcopum Latinum in Urbibus Polyglottis Episcopum Graecum sui Vicarium habere debuisse. Satis quidem esset habere qui Graecis praeficeret: ad ordinandum vero cuilibet Episcopo Graeco communionem habenti delegare.

lium, quod liberam locorum Episcopis reliquerit, eum quem praefecerint, aut Episcopum esse, aut Presbyterum, prout locorum vel necessitas exegerit, vel commoditas. Auctò itaque Messanae, ex commercio ob portus celebritatem frequentissimo Graecorum populò; aut saltem Graecis in Sicilia dispersis eadem ex causa eò confluentibus: necessarium sane Archiepiscopis Messanensibus Protopapam veluti sui Vicarium Clero, Populo, ac Ecclesiis Graecorum constituere visum est. Et haud aliter quidem hujus Protopapae jurisdictionem exponunt ex Antonio Caracciolo (77) Ughellus, & post illum Cl. Sabbatinus.

X. Hinc amplam ejus jurisdictionem non sine dignitatis splendore conspicuam sponte manasse facile conjicies. Procedit enim capite camelauciò (78) violacei coloris ornatò; gestatque dum sacra in Ecclesia, vel supplicationes in Urbe peragit, baculum graecanicò more adfabre elaboratum, atque ex eorum genere, qui in litterae T formam, ut supra (79)

(77) Anton. Caracciol. de Sacr. Eccl. Neapolit. monumentis cap. 35. sect. 2. pag. 358. & ex eo Ughell. tom. 6. in Archiep. Neapolit. pag. 75. *Viget hodie in Archiepiscopatu Messanensi Dignitas Protopapae, qui veluti Archiepiscopi substitutus Graecis praest. Cl. Sabbatinus in Kalend. marmor. Neapolitan. ann. 1741. in Ecclesia S. Georgii Majoris Neapoli repertum, ad diem 23. Aprilis pag. 105. Anche al presente nella gran Città di Messina nel Regno di Sicilia evvi il capo de' Greci, ch' essi chiamano Protopapa. Questi è superiore de' Greci; ma s' i Greci, che il Protopapa è soggetto all' Arcivescovo di quella Metropoli.*

(78) Est porro *Camelaucium*, quod ex latinis aevi sequioris nonnulli inversis litteris Calamaucum dixerunt, unde fortasse factum Italis *Camauro*, capitis integumentum ex camelorum pilis confectum, quò apud Orientales Monachi Sacerdotes etiamnum utuntur, cujusque formam ita Allat. describit 3. de consens. utriusque Eccl. cap. 8. n. 12. *Capitis tegmen est, ex lana nigricante, ut natura illa dedit,*

*textum, rotundum altitudine semipal-mare, in formam Conchae finiens; quò caput ingreditur non undequaque rotundatur, sed ubi aures sunt, plagulae unguuntur, quibus aurium incommodis medentur. Nomen habet, ut ipse existimo, quiddam alii dicant, quod ex pilis camelorum ut plurimum texatur. Scilicet sunt qui putarant, hanc vocem graece dictam a καύμα inaurer calorem producere. Vide Cang. in Gloss., & Macrium in Hierolexic. Hòc capitis operimentò rubri coloris utitur passim in habitu quotidiano Romanus Pontifex, quum perfecte rotundum aliquando quum gerit, album semper gesserit; unde vulgo illi factum nomen *Papalimae*. Eum morem in Romano Pont. antiquum esse constat ex vulgato Anastasio in Constantino PP. *Apostolicus Pontifex cum Camelaucio, ut solitus est Romae procedere, a Palatio egressus &c.**

(79) Vide supra cap. 8. n. 9. Interim confer Macrium v. Protopapa, Dumortier in etymologic. sacr. graecolat. fol. 345. Pirr. in auctar. not. Messanen. fol. 444. edit. Venet. Sarnperium Ico-

diximus, desinunt; cujus quidem figuram in basi triangulari duo leones aversò dorsò, & caudis sibi invicem implicatis, quorum unus clavem, alter calamum tenet ex eborea materia eleganter efformant. Epigonatiò quoque, dum Missarum sollemnia peragit, ex Episcopòrum Graecorum more uti tradunt; quod an revera graecum Epigonatium (*), an in hoc mixto ritu Gremiale latinorum sit, me, qui non vidi, adhuc latet. Illud certum, sive ex Ecclesiae graecae consuetudine, sive ex privilegio moribus adfero, illum sacra vasa Chrismate consecrandi facultate potiri. Non minus autem quam viginti septem Ecclesias sub se habuisse (80) dicitur; quarum fortasse plures, quum sub Patriarcha Cpolitano graecus ibi ritus vigeat, Parochiales erant, deinde autem sub una Catholica *filiales*, ut vocant, evasere, nunc autem jamdiu latinis concessa sunt: nec amplius in eas juris habet, quam Vesperas, Missasque sollemnes cum Clero sibi subdito celebrandi: nonnullaque percipiendi, quae ex funerum impensis obveniunt emolumenta. Simile quidpiam aut juris, aut indulgentiae potius ex vetusta consuetudine obtinet, ut (81) in vigilia, vel in die

Iconolog. Virg. lib. i. cap. 16. alioque, qui de Protopapa Messanensi, ejusque praerogativis agunt.

(*) Nam Epigonatium, si recte video, est apud Graecos genus quoddam Praecinctorii pendens formà quadrangulari e zonae latere sinistro; cui non admodum dissimile gestat inter Latinos, quum sollemniter sacra facit, Romanus Pontifex. De eo Simon Tesfalonie. saepe laud. Vid. Card. Bona R. L. i. cap. 24. n. 15. Macrios fratres in Hierolex. hoc v. attosque; quamvis id graecum nomen *Επιγονάτιον*, *supergenuale* etiam nostro Gremiali admissim respondeat.

(80) Haec tradit in relatione ad sacra limina Joseph Migliaccius Archiep. Messanens., cujus fragmentum edidit vir Cl. Joseph Vinci Protopapas Messanensis in monumento graeci ritus Eccl. S. M. de Grapheo fol. 29. & seqq.

(81) Hujus moris, praeter Bonfilium in sua Messana lib. 3. fol. 41. edit. Messanens. 1737., & Pirrum in auctario not. Messan. fol. 444. qui addunt etiam in die Epiphaniae Clerum graecum Epistolam, & evangelium missae sollemnis graecè canere in Metropolitana, meminere Macrius, & Dantier. loc. cit. adnot. 79. Bonfilius & Pirrus primas Vesperas Pentecostes, & Macrius secundas, illi in die Epiphaniae, hic in die circumcisionis Epistolam, & evangelium ab graeco Clero in Metropolitana cani tradunt. Siculis certe, tamquam rerum suarum peritioribus, major habenda fides esset. Ceterum V. C. Joseph Vinci hodiernus illius Ecclesiae Protopapas fol. 22. opuscul. laud. documentum extulit Curiae Archiepiscopalis anni 1587., in quo Clero graeco permiffum fuit, ut in crastino qui erit Dominica Pentecostes possit ire in Majori Ecclesia Messanen ad canendum Vesperas graecae,

die Pentecostes ad Metropolitanam illius Urbis Ecclesiam, ab hujus etiam Ecclesiae Canonicis, si Macrio fides, ductus, ad Vesperas graecâ linguâ, rituque unâ cum Clero sibi subdito canendas sollempniter accedat, indeque ab eisdem ad Ecclesiam suam Catholicam reducat; ut eò pactô unionis utriusque Ecclesiae illâ die memoria refloreat, quâ potior dissensionis articulus processio a Patre, Filioque, recolitur. Etenim & illud habent Scriptores Siculi (82) Synodo Florentinae interfuisse Messanensem hunc Graecorum Protopapam, quem Nicolaum de Benedicto tunc temporis fuisse constat; eumque ad unionem stabiliendam haud modicam contulisse symbolam: cujus tamen rei, neque in actis Conciliorum, neque apud Sgropulum, aut alibi ullum, quod viderim, vestigium est. Petrum potius Calabricum, qui Petrus Vitalis fuit, Abbas tunc Cryptoferratenfis, deinde SS. Salvatoris Messanae Archimandrita,

K k Pen-

tas, & graeco sermone. Et ita quidem servatur. Non omitam hoc locò verba Hofmanni hominis omnino exteri, qui in suo lexico v. *Protopapa*, licet ex Macrio transcribens, haec habet. *Messanae in Sicilia, hodieque in Ecclesia Catholica dicta, viget eo nomine dignitas, cujus insigne baculus cum duorum leonum capitibus. Quum enim adhuc sub Graecis Imperatoribus Sicilia esset, mansit haec Ecclesia latinæ conformis in dogmate de processione Spiritus Sancti. Licet usque in hodiernum diem graecò ritu officia celebrentur; in azymo tamen consecrant, & vestibus Sacerdotatibus utuntur latinarum more. Hic itaque Messanensis Protopapa, praeter jurisdictionem, quam in multis Ecclesiis ejusdem Civitatis, quae olim ipsi subjectas erant, exercet; non parum a Clero Ecclesiae Metropolitanae honoratur. Die enim Pentecostes ad hanc Catholicam Ecclesiam accedunt Canonici Cathedralis, Protopapam ad Cathedralis Ecclesiam deducunt, ubi graeco ritu solemnes ille Vesperas canit; dein eadem pompa ad propriam Ecclesiam reducant. In die item circumcisionis in solemni Cathedralis missa ibidem epistola, & evangelium a Graecis subdiacono, & Diacono leguntur. Addit*

Cl. Rodata in hist. rit. Graec. in Ital. lib. 1. cap. 10. fol. 457. etiam ea die cani ab Clero graeco post praefationem Trisagium graecè, & recitat Postcommunionem a Diacono quoque graeco, cum solita ejus formula popululum dimitti in *εἰρήνῃ καὶ ἀγάπῃ. In pace procedamus. Quinimmo in fer. V. in caena Domini, adfate identidem in sacrorum oleorum benedictione, in Cathedrali hujus Cleri Presbyterum, qui & illa graecâ linguâ salutatur: Χαῖρε ἅγιον ἔλαιον: Χαῖρε ἅγιον Χρισμα. Ave S. Oleum. Ave S. Chrisma. Supplicationem quoque Cleri utriusque in Dominica Palmarum ad Ecclesiam Monialium SS. Salvatoris, ibique utraque etiam linguâ, evangelium cani benedictionis Palmarum. Vide etiam quae habet tom. 2. fol. 271. Sed confer potissimum, quae de hisce omnibus narrat Vir Messanensis adprime doctus, in eis quas sub larvato Aldi Le Grane nomine edidit epistolis Liburni 1757. Epist. 17.*

(82) Samperi loc. cit. adnot. 79. Vide Can. de Johan. de divin. Sicul. off. cap. 11. fol. 81. Vereor tamen ne Petrum Vitalem, de quo mox, qui postea Archimandrita fuit Messanensis, cum Protopapa confuderint.

Pentidaetyli in Dioecesi Regina natus, cum Gregorio Hieromonacho Alexandrinae Ecclesiae Primicerio, suique Patriarchae legato, super baptismatis conlatione more latinò acriter disputasse narrat (83) Sguropulus. Istius autem Messanenſis Protopapae electio nulli obnoxia Romanae Sedis reservationi a tempore quod hominum excedit memoriam, ad ipsum Graecorum Clerum usquequaque pertinuit, ejusque ea de re jura non olim modo Julius III., ac Paullus V. Romani Pontifices eidem Clero confirmarunt (84), sed nuper etiam Benedictus XIV. insigni Apostolicâ constitutione Martii XVIII. ann. CIOCCXLIII. signatâ, factum tectum servari voluit. Electi dumtaxat ad Archiepiscopum, cujus ille in eo Clero vices agit, confirmatio spectat, unde aliquando lites emergere, quod ejus confirmatio defuerit, aut intercefferit refutatio.

XI. Non possum autem heic Urbi Messanae, centum alias nominibus praeclarissimae, non adfatim gratulari, quod Clerum hunc graecum, ejusque ritum in Ecclesia Catholica S.M. de *Grapheo* nuncupata, summâ diligentiam conservaverit. In hac enim Ecclesia, divina officia, ac Sacrosanctum Missae sacrificium graecâ linguâ, ritumque, vestibus licet latinis, & in azymo, ac secundum Kalendarium Gregorianum (, quem ritum potius graeco-latinum vocant) ab incardinatis illi Presbyteris quotidie celebrantur. Sane, ut in Calabria tota, vel ipsâ Presbyterorum fœcordiam pessum ivisset, nisi sedula praesto fuisset Protopaparum cura, ad avertendam hominum ignaviam, quae in rebus sacris honores, citra labores venatur. Annò CIOCCCLIX. quum jam Presbyteri Graeci nonnul-

(83) Sguropul. lib. 9. cap. 9. Confer Lupum in dissert. de actis S. Leonis IX. calumpnia 12. fol. 387. tom. 4. opp. edit. Venet. De hoc Petro Vitali in Conc. Florentin. celebri, qui e Castro Calabriae, qui a quinque manus humanae digitorum, extentâ palmâ, quam a longe exhibet, forma, Graeci nomen dedere, originem duxit, Ordinis S. Basilii Monacho, vide Barrium lib. 3. de situ Calabriae cap. 5. fol. 211. postremae edit. Rom., ubi & ejus opera recenset, & Pirr. in not. Archi-

mandritatus n. 17. fol. 986. tom. 2. ubi Petrum Pitalium vocat: novissime autem & Sciommarmar in Syllabo Abbat. Cryptoserat. quem adtexuit adnot. 20. in vitam S. Bartholomaei Abbat. Cryptoferrat. fol. 113. edit. Rom. 1738.

(84) Julii 3. litteras sub Dat. Romae ann. 1552. 4. Non. Decembris refert Vinci fol. 39. Paulli autem datas 28. Aprilis 1616. ibidem laudat. Vide Const. Benedicti XIV. Bullarii sui tom. 1. const. 81. fol. 161. edit. Venet.

li servitium praedictae Ecclesiae detrectarent, eos auctoritate Jacobi de Tudischiis tunc Archiepiscopi Messanenensis ad obsequia adegit Protopapas Nicolaus Galletta (85), eorum etiam adpellationem, *tamquam contra bonos mores, & antiquam illius Ecclesiae Catholicae observantiam* interpositam, Archiepiscopo refutante. Acriores deinde annò CIOIOXLVII. sub Protopapa Johanne Galletta, ejusque Coadjutore Francisco Carrozza ea de causa cum Presbyteris Graecis contentiones exarserunt, lite a Petro Ansalono Innocentii Card. Cibo Archiepiscopi Messanenensis Generali Vicario, secundum consuetudines adversus Presbyteros judicatâ, qui ad exsequendum in ea Ecclesia, & alibi, ubi moris erat, graecò ritu cultum divinum opportune adacti sunt. Inde manarunt illa, quae annò CIOIOCLXXV. edidit praecleara statuta Protopapas Servator Carrozza, quae nuper publici juris fecit hodiernus illius Ecclesiae Protopapas Joseph Vinci, Vir inter Graecos in Sicilia doctissimus. Et jure quidem Innocentius VIII. Graecarum Beneficia Ecclesiarum, quae Messanenfi Protopapae subderentur, aliis quam Presbyteris, Clericisque Graecis Catholicae Ecclesiae Messanenensis conferri umquam posse vetuerat, ob illam potissimum causam ut & graecus ritus, & graecae cultus litteraturae in eo Collegio conservaretur. Quamobrem justissimâ quoque consuetudine inductum fuit, ne familiarum extinctione ritus periret, ut non modo qui graeci origine essent, sed alii etiam, qui latinos parentes adgnoscerent, sed graecis litteris satis instructi essent, huic Clero addici, & incardinari possent, quò ritus durationi abunde provisum. At vero in summum discrimen ab eo, qui ann. CIOIOXCVII. Servatori Carrozzae proxime successit, Protopapa Petro Pharaone, deductus hic ritus fuit sub initium saeculi XVII., quod tempus illi etiam Regii ad interitum fatale fuit. Quum enim Messanae, in qua excisò Imperiò Cpolitano, ob doctorum virorum e Graecia eo confluentium adventum, graecae linguae, & litteraturae potissima sedes (86), ac Scholae fuerant, earum litterarum sub

K k 2

id

(85) Haec, & sequentia plenius habes in monumentis pro observantia ritus Graeci in Catholica Messanenfi

editis a Vinci fol. 1. 3. 10., & seq., & fol. 30.

(86) Notissima sunt quae pro studiis

id tempore auctor, ac studium desereret; nec alii ~~etiam~~ pa-
 ritus incolumitati provideretur, ita ut non ~~incolumitas~~
 tandem, sed mercenarii Presbyteri illi Ecclesiae deservirent.
 Archiepiscopus Petrus Ruiz de Valdivexo, cui invisus fortas-
 se erat ritus ille, ad S. Inquisitionem (87) Romanam, &
 Presbyterorum hujusmodi inscitiam, & eorum in Ecclesia in-
 utilitatem, & populi quoque ab eo ritu aversionem retulit.
 Verum ad eum pertinere, ut incolumi ritu, adhibitōq. sine
 pacis perturbatione remediō, utiles redderentur, Cardinalium
 responsō recepit. Extinctō tamen deinde ann. CIOICXXVIII.
 Petrō Protopapā, ex inordinatis Ecclesiae illi Presbyteris ejus
 fra-

diis graecae linguae in Urbe Messa-
 nensi olim, & a Pontificibus, & a
 Regibus; & a Cardinalibus Ordinis
 S. Basilii Protectoribus statuta sunt.
 Vide Pirr. in not. Archimandrit. Mes-
 sanen. fol. 986. & seq. tom. 2. edit. Ve-
 net. & Rodatā tom. 2. hist. rit. Graeci
 tom. 2. fol. 137. & seqq. Constantinus
 Lascaris vir nobilissimus aequae, ac
 doctissimus, captā Cpoli e Graecia
 profugus eo tandem graecarum litte-
 rarum Praeceptor destinatus est, post-
 quam Mediolani, ac Neapoli docue-
 rat, ibique, ubi annō circiter 1493.
 obiit, viginti septem annorum spatio,
 maxima cum nominis sui celebritate
 docuit. Eo enim ad illum audien-
 dum, vel ipse Petrus Bembo perre-
 xit, ut ceteros omittam ejus aetatis
 doctos viros, qui sub tanto Magistro
 profecerunt. *Erudimur mirā illius di-
 ligentiā*, scribit Bembo in epist. ad
 Bernardum Patrem, *tum amore prope
 paternō. Omnino nihil illō sene huma-
 nius, nihil sanctius.* Vide Aldum in
 epist. illius Grammaticae graecae prae-
 fixa, quam annō ejus mortem sequen-
 te edidit, de qua editione, tamquam
 prima integris characteribus graecis
 excusa confer Maillaire anal. Ty-
 pograph. tom. I. pag. 42. & 67. Duo
 ejus opuscula de Scriptoribus Graecis
 patriā Siciliā ad Ferdinandum de A-
 cugna Siciliae Proregem; & de Scri-
 ptoribus Graecis patriā Calabris ad
 Alphonsum Aragonium Regem Nea-
 politanum, tunc Calabriae Ducem,

fervavit nobis Maurolicus, recudit in
 Biblioth. graec. Fabricius. Confer &
 Casam in vita Bembi, inter vitas Vi-
 rorum Selectorum Londini 1681. Quam
 obiisset autem Constantinus, ejus li-
 brariae penus Senatu Messanensi he-
 rede relicto, mirum hujus litterariae
 supellestilis de qua Gualterius in tab.
 Siculis fol. 179. nullas hodie Messanae
 haberi reliquias.

(87) Refert ex archivo Inquisit.
 Roman. Rodatā Hist. rit. graec. lib.
 1. cap. 11. fol. 492. tom. 1. Quaerebat
 sextō locō in epistola Archiepiscopus.
*Utrum isti Graeco-linguae Presbyteri; qui
 nec latino penitus, nec omnino graeco
 more, sed tertio quodam vivunt insti-
 tuto; qui distributionibus quotidianis
 vivunt Beneficii Ecclesiae Graecae istius,
 quae vocatur Catholica: quum nihil huius
 urbi, vel populo fidelium afferant uti-
 litatis: tam quia propter idioma nemo
 ad eorum Messas, vel divina officia ac-
 cedit audienda; tum etiam quia pro-
 pter crassam linguae Graecae, quam de-
 berent profiteri, ignorantiam, ~~adstant~~
 in legendo, & ignorant quid
 recitent; sint amplius inutiliter permit-
 tendi.* Respondum fuit. *Ad sentum.*
*Si ita sint ignari, & insipientes: ad
 ipsum, uti Ordinarium spectat provide-
 re, ne in posterum inutiliter permittan-
 tur; sed videndum, ut sine perturba-
 tione pacis remedium adhibeatur. In
 posterum tamen pro modo erunt ordi-
 nandi, nisi qui sunt subsistentes in me-
 ritibus, & litteris.*

fratris filiô Josephô unice relicto, proprium adventasse tempus, quô sponte ritus periret, alteri Archiepiscopo Blasio Pro-
to visum est, Presbyteris mercenariis, ex Collegii defectu
electione (88) interdictâ. Immensa inde litium seges, certan-
tibus hinc a Presbyteris electis, inde a Romana Curia pro-
visis, ad annum usque CIOCCXLVI., quô adfertô Leonar-
do Patéo Protopapatu, reintegratôque hujus curâ Collegiô,
naufragium ritus evasit. Extulit autem & Vir Cl. Vincius
Protopaparam Messanensium quot quot scire potuit elen-
chum (89), quibus duos quoque alios mox addidit in editio-
ne sui Etymologici Siculi, quorum notitiam viro docto Do-
minico Sclavo Panormitae se debere professus est, ut Eccle-
siae suae, ex vetusto more, Dypticha jamdiu intermissa ite-
rum renovaret. Illos porro & hujus opellae orae, sine tamen
elogio, adsuere ejus pretium duco.

XII. Nulla tamen in hac Ecclesia, quod mirum est, Deu-
tereorum memoria. At vero, ut ab eodem Cl. Vincio nuper
accepi, in supremo cujusdam Nicolai Cleda elogio, quod in
membrana annô CIOCCXIV. graece exaratum, apud ipsum
servari puto, subscriptus, fortasse inter testes, legitur, Θεό-
χαρις ἱερεύς, ἡ Βικάρη τῆς Θεοτόκου τῆς γράφ. *Theocharis Sa-
cerdos, & Vicarius Deiparae de Grapheo.* An idem ac Deu-
tereus fuerit judicet lector. Cur enim latinô Vicarii nomine,
& non

(88) Apud Vinci. laudat. fol. 41. & seqq.

(89) Paschasius Turifanus ann. 1130. Johannes annô 1180. Alter Johannes cognomentô Manso, an. 1194. nisi forte sit idem. Clemens an. 1266. Johan. de S. Pancratio an. 1272. Theodorus an. 1290. Andreas de S. Eustachio an. 1338. Stephanus an. 1358. Johannes de Benedicto an. 1381. Julius Zuinella ann. 1400. Nicolaus de Benedicto an. 1413. Pantaleon de Urso an. 1440. Nicolaus Galletta an. 1457. Matthaeus Galletta an. 1491. Johannes Galletta an. 1523. Hic habuit Coadjutorem Franciscum Carrozza, qui tamen praemortuus est. Aloysius de S. Michaële ann. 1553. Servator Carrozza an. 1560. Johannes Dominicus Mazzetta an. 1583. Petrus

Pharao ann. 1597. Joseph Pharao ann. 1628. Inde lites ob electionem cum Jacobo de Neapoli a Curia Romana proviso. Tandem an. 1640. Jacobus de Neapoli. Iterum ann. sequenti 1641. Joseph Pharao ob mortem Jacobi Franciscus Henricus ann. 1643. Dominicus Moleti an. 1644. Leonardus Patheus an. 1649. Athanasius Riccius an. 1658. Antonius Malaci an. 1665. Nicolaus Maria Scalvo an. 1698. Petrus Malaci, & Buglio ann. 1709. Joseph Vinci an. 1744., qui sospes est adhuc, & Catholicam Ecclesiam ann. 1752. a fundamentis ampliavit, & exquisitis etiam monumentis hactenus illustravit, & eô quô in litteras amore fertur, uberius illustrabit.

& non propriò Deuterei se adpellare maluerit, plane non video. Hòc addam, non in sola olim Messana, sed in tota fere vastissima ejus Dioecesi obtinuisse Graecorum Protopapas, qui in Archipresbyteros hodie ex ritu latino, ne nomine quidem, contra ac in Calabria, retentò, evaserunt. Nonnulla scilicet publicae auctoritatis instrumenta idem doctissimus Protopapas Vincius laudavit (90), ex quibus evincitur Francavillae olim, Castilione, Camastrae, Troinae, Ceramii, Petraliae, Hieracii, Demennae, Mylis, ac Ramectae Graecorum Protopapas existisse, ubi hodie nec titulo tenus subsistunt. Illud inter haec mihi accidit injucundum, ex idiomaticis graeci culturae defectu paucissimos hòc tempore Catholicae ipsi Messanensi Presbyteros esse incardinatos: tametsi Protopapae hujusmodi diligentiam, in tam nobili, exemplarique Civitate, hoc pretiosum vetustatis monumentum non servatum modo, sed auctum etiam in jure confidam.

XIII. Protopapae Messanensi haud multo dissimilem arbitror Corcyrensem, postquam ea insula sub Venetorum dominio posita Archiepiscopus latinus nacta est, Graecis qui ibi morantur multis sub Protopapae jurisdictione remanentibus. Agit de illo Andreas Marmora (91) in historia Corcyrensi; sed lubet heic potius lectores nostros ad vere Eminentissimum illum Virum Cardinalem Quirinum amandare, qui antequam purpuram ornaretur Archiepiscopus Corcyrensis fuit. Is enim in commentario de rebus suis (92) hoc de Protopapa loquens, Magnum Praesulem Graecorum in illa Insula vocat, qui ab Athanasio Graeco Metropolitae peragi suas ordinationes curabat; quod ibi non graeco-latinus, sed omnino graecus ritus ab indigenis Graecis servetur. Narrat quoque quomodo tamquam Insulae Archiepiscopus in festo S. Spiridionis in ejus Ecclesia sollemniter exceptus fuerit; omnesque subjectionis, ac

re-

(90) Sunt autem haec instrumenta, repertorium, ut vocant, quod annò 1262., vacante Sede Messanensi, omnium illius mensae bonorum, inter acta Notarii Friderici de Monte Albano sub die 12. Septembris relatum est; & acta quaedam testium anno

1413. 18. Aprilis indict. 8. recepta, quae in Archivo Catholicae Messanensis adservantur.

(91) Histor. Corcyrenf. lib. 4.

(92) Brixiae edidit ann. 1749. Vide p. 2. lib. 1. cap. 12. fol. 190., & 193., & cap. 13. fol. 219.

reverentiae formulas, quibus illum Protopapas profecutus est, ac recognovit, erectis etiam ante fores suas Quirinae familiae insignibus. *In terris enim Reipublicae Venetorum subjectis, ut Morinus (93) observat, Protopapae auctoritas magis diffunditur, & ad antiquiorum Archipresbyterorum jurisdictionem propius accedit, favente huic jurisdictioni Republica, ut ad exteros minus frequens sit Religionis causa recursus. Quod & Goarius monuerat (94), ad Euchologium, ubi de Protopapa haec habet. Archipresbyter est, & antiqui Chorepiscopi, si non nominis, saltem potestatis successor. Nam & in Insulis Venetorum Lectores instituit, & de rebus Ecclesiasticis dijudicat.*

XIV. An autem Neapoli suus etiam fuerit Protopapas, qui Clerum Graecum ea in Urbe regeret, haud levis nuper excitata est controversia, occasione vexati adeo loci illius Petri Subdiaconi in (95) Vita S. Athanasii Episcopi Neapolitani, ubi de Neapoli loquens ita scripsit: *Nam & introrsus binas Praefulum gestat Sedes ad instar duorum testamentorum: quamquam una sit, quae eam gubernat, & regit reliquam, ut capite reguntur artus diversi.* Ex hoc scilicet loco haud pauci Neapolitanarum rerum (96) Scriptores, duos in ea Civitate Episcopos, latinum unum, graecum alterum, contra omnem antiquitatis fidem intulerunt. At alii, ut illum exponerent falsi quidem sunt, duos in illa Urbe Cleros, mediò saltem aevò, inventos fuisse; at graecum a suo Protopapate rectum: quorum tamen sententiam non sine aliqua moderatione admitteret incomparabilis eruditionis senex noster (97) Mazochius. *Fuere inquit, qui aliter subductis apud se rationibus,*

non

(93) Morin. de sacr. ordinat. p. 3. exercit. 16. cap. 2. n. 6. fol. 277. edit. Paris. 1686.

(94) Goar. ad Eucholog. pag. 287. edit. Paris.

(95) Edita est etiam haec vita to. 2. p. 2. S. R. J. cum adnot. Cuperi ex actis SS. illuc translatis. Vide adnot. seq.

(96) Chioccarel. de Episc., & Archiep. Neapolit. ad an. 872. pag. 95. edit. Neapol. an. 1643. Anton. Caracciol. de sacr. Eccl. Neapol. monument. cap.

35. sect. 2. & ex eo Ughell. to. 6. pag. 75. edit. Colet. Caesar de Engenio in Neapoli sacr. pag. 24. Cuperus in comment. praevio ad vit. S. Athanasii apud Murat. cit. pag. 1046. Papebroch. 25. Junii agens de Fortunato Episc. Neapol. Capaccius antiquit. Neapol. cap. 8. aliique, qui & Baronium ex iis quae habet ad an. 872. n. 12. invitum in hanc sententiam trahere conantur.

(97) Mazoch. in cit. dissert. de Cathedral. Eccles. Neapolit. pag. 110. &c.

non alterum minorem Episcopum, sive Chorepiscopum Graecis Neapolitanis praeficerent, sed Protopapam, hoc est Archipresbyterum, idque aliarum Ecclesiarum exemplò. Et hanc alteram fuisse Sedem Neapoli volunt. Ac posset quidem hoc fieri, si ullum Neapolitani Protopapae vestigium usquam occurreret, sicut revera Messanenensis Protopapae plurima passim mentio existit. Sic etiam de Corcyrensi Protopapa legi potest Andreae Marmorae historia Corcyrensis lib. 4. Taceo quasdam Bruttiorum Ecclesias, apud quas Protopapae monumenta existunt. At Neapoli, neque in tot Scriptoribus, neque in ullis chartis Protopapae, sive Προτοπαπῶν vestigium ullum apparet. Hoc quidem de Protopapa, quatenus Praelatus est Episcopo inferior, de quo vide graecum Fresnii Glossarium col. 1099. Ceterum quatenus ea vox non Praelatum, sed merum Curionem sive Parochum notat (tametsi recentior est ea notio) poterat eo significato, non uni modo, sed pluribus Protopapis Neapoli locus esse; ubi sex Graecorum praecipuae Ecclesiae, uti mox dicetur, fuisse leguntur. Nihil plus igitur Protopapas ad hunc locum explicandum, quam quilibet Curio confert. Eaque causa est cur Protopapam heic designari minus putem. Hactenus vir summus, quem ad ea adluisse arbitror, quae in suis ad marmoreum Kalendarium Neapolitanum adnotationibus scripserat Vir alter magnus (98) Cl. Sabbatinus. Sed nostrum non est inter summa eruditionis capita tantas componere lites; quae nuper occasione discussae in Tribunalibus controversiae Hebdomadarios inter Ecclesiae Cathedralis Neapolitanae, & Canonicos S. Johannis Majoris, acrius recrudere.

(98) Sabbatin. Kalen. Neapolit. ad diem 23. Aprilis differt. 2. a pag. 104. ad seqq. Vide supra adnot. 77. Ceterum locum illum Auctoris vitae S. Athanasii de duabus Cleri diversi Collegiatis Ecclesiis intelligendum putat

CA-
Maxochius laud. loc. pag. 111. Affemanus vero de reb. Neapol. tom. 4. cap. 6. fol. 215. ad SS. Patros Episcopos Agrippinum, ac Januarium Scriptorem adluisse arbitratur.

C A P U T XIV.

Unde factum iis Ecclesiis, in quibus Protopapae inveniuntur, Catholicarum nomen? Varias ea de re sententiae expendantur. Eam adpellationem Cathedralibus a Graecis primum tributam, progressu temporis ad Ecclesias quaslibet Baptismales fuisse translata. Translationis hujusmodi causa, & Can. Trullani LIX. de Catholicis Ecclesiis vera expositio. Non alia de causa inductum id nomen, nisi quia sensus uterque ad eas Ecclesias conveniret, videri.

I. **J**AM vero illud nunc videndum, cur Ecclesias in quibus hujusmodi Protopapae sunt, Catholicas, ut plurimum, nuncupatas reperimus. Satis enimvero in ejus rei causa reddenda lufere pridem Scriptores aliqui (1), dum Protopapae Messanensis injectâ mentione, ejus Ecclesiam, quasi singulari hoc Catholicae nomine nuncupatam adseverarunt, quod illa sub Graecorum imperio, ac Schismate, in Spiritus S. ex Patre, Filioque procedentis confessione, cum Romana unita permanferit. Esto ita fuerit; non inde tamen certissime Catholicae nomen accepit: quum & sexcentae, sive in ea confessione cum Romana conjunctae, sive Schismate ab ea separatae, habuerint, hodieque id nomen habeant. Neque vero in illo interpretando feliciores porro fuerunt Causidici illi (2), Viri alias docti, qui in nuperis de Regina Catholica Ecclesia controversiis pro illa, aut contra illam scripserunt, in eas divisi opiniones, quas causae propriae opportunas judicarunt. Alter enim Catholicas dictas censuit, quod Matres essent aliarum, quae illis subjicerentur, Ecclesiarum: alter quod receptitiae essent Ecclesiae, quas barbarò vocabulò *Comunias* vo-

Ll cant,

(1) Bonfil. in sua Messan. lib. 3. fol. 41. ult. edit. Macrius in Hierolex. Dumortier in etymolog. Hofman in lexic. v. Protopapa. Adhaeret Joh. de Joh. de div. Sicul. off. cap. 11. fol. 82. Sic & expositum fuerat Bened. XIV. qui propterea in const. pro Catholica Messanensi Bull. tom. 1. const. 81. sic habet. *Quoniam sicut accepimus . . .*

inde Catholica dicta, quod Ecclesia hujusmodi, ut asseritur, sub Graecorum imperio in Spiritus S. ex Patre, Filioque procedentibus confessione cum Romana Ecclesia invicem unita permanferit.

(2) Auctor Apologiae pro Regali jurisdic. Neapoli edita 1725. fol. 91. Auctor Apologiae oppositae Rom. edit. 1749. fol. 48. & cap. ult. primae edit. n. 19.

cant, & quibus omnes loci Presbyteri incardinati censerentur. Uterque, fateor, rem acu tetigerunt; sed veram neuter pro temporum ratione adsecutus est causam. A Catholico Armenorum sua inferebat primus, quem hęc vocitatum nomine, quod *universalem* significat, scribit (3) Otho Frisingensis *propter infinitum, id est amplius quam mille Episcoporum sub se habentem numerum*. Sed in re cum ea qua de agimus omnino disparata, tempus in cassum terere non vacat. Catholici isti Orientales, de quibus pluribus agunt Marca, & (4) Thomassinus, Primates Episcopi erant sub Patriarcha (haud aliter, ac mediã aetate Primates aliqui Occidentales), qui scilicet Patriarchae subderentur, plures tamen sub se Metropolitanos haberent, ut ex Canonibus Arabico-Nicaenis, ac Jacobo de Viatriaco idem Thomassinus ostendit. Inditum autem illis ex graeco fastu Catholici, hoc est universalis Episcopi nomen, quod illud Principis Patrum jam obtinuerint Patriarchae. Longius itaque nomen arcessebat hic Auctor ut Protopapae, quem tuebatur, phylacteria dilataret, quum non Catholicorum modo Orientalium, Ecclesias, sed & Episcoporum ceterorum, imo & Curionum apud Graecos, Catholicas nuncupari certissimum sit. Soli conjecturae insistebat secundus, quod Catholicas in Calabria Ecclesias eas vocari vidisset, in quibus receptitius, non numeratus Clerus esset, quasi eò nomine donarentur, quod omnes unumquemque Presbyteros, non aliquos dumtaxat, qui incardinarentur, sinu suo exciperent. At vero & extra Calabriam vagari oportebat, ut vera nominis causa cognosceretur. Pessime deinde ex Can. Lateranensi, de quo cap. praecedenti diximus, eriri potuisse nomen conjectat, in quo, quum ut Braesulem illam ab Episcopo in Urbibus Polyglottis destinandum verae Ecclesiae communionem fruentem esse oportere demonstraretur, additum *Catholici* epitheton fuerit, Catholicarum etiam Ecclesiis ejus, factum nomen auguratur. Nam & longe ante Concilium Lateranense tributum Ecclesiis multis *Catholicarum* nomen apud Graecos legimus,

& num-

(3) Otho Frisingens. Chronic. lib. 7. cap. 32. apud Thomass. mox. laudand.

(4) Marc. differt. de Primatib. nu. 2. & 26. Thomassin. p. p. lib. 1. cap. 22. n. . & seq.

& numquam praeter Orientales illos Exarchos, hujusmodi Praefules apud nostros, Catholicos adpellatos novimus.

II. Utrumque fugerunt, quae in eo verbo Cangius (5) collegerat. Inde enim ex nodo se extricare facile potuerant, nisi fortasse caussae servientes dissimulare maluerint. Catholicae nomen, Graeci a primis usque saeculis, nonnisi Ecclesiae Cathedrali tribuerunt. Antiquius, quod sciam, exemplum in celebri testamento occurrit S. Gregorii Nazianzeni, *Flaviō Eucherio*, & *Fl. Siagrio VV. CC. Coss.*, hoc est annō vulgari CCCLXXXI. signatō, quod primum graecē Briffonius (6) edidit, deinde a Sirmundo versum, atque ab omni *νοθίας* suspicione vindicatum Annalibus inseruit Card. Baronius. In illo enim Gregorius: *Episcopum Catholicae Cpolis Ecclesiae* se vocat: deinde vero τῆ ἀγία Καθολικῆ Ἐκκλησία τῆ ἐν Ναζιανζῶ: *S. Catholicae Ecclesiae Nazianzi* omnem suam substantiam ad pauperum, qui sub eadem sunt Ecclesia ministerium consecrasset scribit. Postremo autem se in hunc modum signat: Γρηγόριος Ἐπίσκοπος τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας τῆς ἐν Κωνσταντινῶπολι. *Gregorius Episcopus Catholicae Ecclesiae Cpolis*. Eodem quoque pactō septem testes, quos inter, sex erant Episcopi, & unus Presbyter, seipso subscribunt: *Amphilochius Episcopus Catholicae Ecclesiae Iconii* &c. *Optimus Episcopus Catholicae Antiochenae Ecclesiae* &c. *Theodosius Episcopus Catholicae Hydae Ecclesiae* &c. *Theodulus Episcopus S. Catholicae Apameae Ecclesiae* &c. *Hilarius Episcopus Catholicae Isauriae Ecclesiae* &c. *Themistius Episcopus S. Catholicae Hadrianopolis Ecclesiae* &c. *Celidonius Presbyter Catholicae Iconii Ecclesiae* &c. Sanctus quoque Epiphanius (7) qui eodem vivebat tem-

Ll 2 po-

(5) Cangius plenissime in utroque Glossar. v. Ecclesia Catholica, & Καθολικῆ Ἐκκλησία.

(6) Briffonius de formul., & follemnib. populi Roman. Paris. an. 1582., & Francfurti 1592. lib. 7. pag. heic 680. Baron. ad an. 389. nu. 22. & seqq. Recusum est latine tantum inter epistol. & opuscul. ejusdem Baron. in vita S. Gregor. tom. 2. edit. Roman. ann. 1750. a docto Viro Raymundo Albericio Oratorii Roman. Presbytero curatae fol. 344.

(7) S. Epiphanius in haeresi Arianor. Theophan. ad an. 2. Justiniani Rhinotmeti. Eleusius in vita S. Theodori Syceotae n. 58., & seq. Nicephorus lib. 15. cap. 22. Addi possunt, & quae in Conc. Nicaeno 2. habentur pag. 123. edit. Labbei, & apud Theophan. ad an. 8. Constantini, & Irenes, & in Conc. Florent. pag. 528. ejusdem edit. ubi Ecclesia quoque S. Sophiae Cpolitana Καθολικὸν ἵερον Catholicum Templum nuncupatur. Plura Cangius laudat. adnot. 5.

ab angariis (11), & metatis, & castrametationibus eximuntur, Ecclesiae Catholicae Presbyteri nuncupantur: *Et in Castro quidem Barii excusatos haberi Presbyteros Catholicae Ecclesiae numerò triginta sex. Et in Castro Trani Presbyteros talis Catholicae Ecclesiae numerò sexaginta.* Postremo in Sicilia quoque ejusmodi in efferendis Cathedralibus Ecclesiis invaluisse nomenclaturam, Rogerii Comitis diploma, quò Episcopatum ab se primum Troinae erectum, Messanam translulit, satis abunde ostendit. In illo (12) quippe ita loquitur: *Nuper vero juxta consilium Apostolici Papae, aedificari Ecclesiam in nomine S. Patris Nicolai in Civitate Messanae, & in ea Episcopatum constitui, sicut antiqua traditio declarabat, esse scilicet eandem Ecclesiam Catholicam Civitatis &c.* Nihil hòc locò disertius ad convincendum aevò adhuc Rogerii vulgatum fuisse in istis regionibus ad Ecclesias Cathedrales designandas id nomen. Durat autem passim, hodieque apud Graecos. Nam in hodiernis Athenis Ecclesiam Cathedralem Catholicon vulgo a Graecis adpellari, Guleterius apud Gangium (13) auctor est.

III. Septimò spirante (14) saeculò celebratum est Cpoli in Trullo Concilium, quòd veluti sextae, ac septimae Synodi supplementum vulgo **Quin-Sextum** adpellatum est. In

eo

(11) Notissimae hae voces in utroque C. tit. de curf. public. angariis, & parangariis. Confer in comment. ad eum tit. C. Th. Gothofredum, & Cujac. in proëmio ad eum tit. Angariam adpellarunt veteres necessitatem vehendorum, bajulandorumve onerum Provincialibus impositam, qua cursus publicus est: parangariam, in obliquum, id est alio versum, sive per viam transversam, & non regiam. Ab Angaris, hoc est Veredariis derivatum censetur nomen, quod e Persarum lingua, apud quos primitus inventi sunt, manavit. Confer Suidam. v. *ἄγγαρος*. Illud autem inter angarias, & parangarias ex sequiori notione discrimen alii ponunt, quod angarius ad opera personalia sine sumtu, parangarius cum sumtu etiam teneatur. Me-

tata deinde hospitia sunt, quae militibus a Provincialibus praebere debent, castra vero Militum stationes. Unde Metatores, qui castra, & hospitia designabant l. 26. §. 8. C. de Episcop. Aud. l. 9. C. de metatorib. Haec autem & inter Provincialium onera erant.

(12) Apud Pirr. in not. Messan. fol. 383. Notat Pirr. in margine: *Cathedralem alibi lego*, quod ex privilegio graece, ut puto, scriptò, alius hòc locò verterit *Cathedralem*.

(13) Loc. laud. adnot. 5. in Gloss. med. latinis.

(14) Haec est certior hujus Conc. Epocha, ex can. 3. illius Conc. eruta, ubi praeteritus annus 6199. Graecorum signatur, licet librariorum errore 6109. inreperit. Confer Pagium ad an. 692. & quae supra diximus adnot. 19. cap. 12.

eo ita can. LIX. ~~scriptum~~. *In aede Oratoria, quae est intro domum, Baptismus nequaquam peragatur, sed qui illuminatione ab omnibus sordibus aliena digni habendi sunt, ad Catholicas Ecclesias accedant, & hinc illic munere perfruantur.* Fuerunt quidem (15) inter doctos, qui hoc loco haereticorum baptismata, quas in domibus privatim fiebant exhibitari putaverunt; eaque propter Oratoriis privatorum, Catholicorum Ecclesias fuisse contrapostas. Verum privata quaelibet baptismata, quae in Oratoriis fiebant, quibus Catholicae, hoc est Cathedralis, aut Baptismales Ecclesiae, in quibus fieri debeant, contraponuntur, prohiberi proclive est animadvertere, si ad veteres Baptismi ritus, ac tempora animum convertamus. Utraque enim in Ecclesia, non alibi, quam in Ecclesiis Cathedralibus, atque ab ipsis Episcopis baptismata conferri olim sollemne (16) fuit; unde in maximis quibusque Urbibus, praesertim in Italia, non alibi, quam in Cathedralibus Ecclesiis Baptisteria, quae Graeci *illuminatoria* vocant, reperiri mos adhuc persistens manavit. Multa porro in eam rem monumenta congerit Christianus Lupus (17), epistolam inter alia Cleri Edeffeni, qui pro Iba ejus Episcopo, *imminente salutaris sancti diei Paschatis festivitate, in qua & propter Catechismos, & propter eos, qui digni sunt sancto baptismo opus est ejus praesentia ad se Synodo Berytensi post Quadragesimam praesentandum inducias rogarunt.* Verum quum Trullana haec Synodus Catholicas, non Ecclesiis aliis quibuslibet, sed Oratoriis dumtaxat privatis opposuerit, aequius alii eam voce coepisse jam saeculo VII. Ecclesias etiam qualeslibet baptismales, seu, ut vocamus, Parochiales, in quibus administrari quoque baptismus incoeperat, designari suspicantur; eaque notione fuisse in eo canone usurpatum id nomen (18). At vero sive de Cathedralibus, sive de Parochiali-

(15) Lupus in can. 31. Trullan. ubi & exponit 39. fol. 84. tom. 3. opp., & ex eo Catal. in eund. can. to. 2. Conc. fol. 103.

(16) Vide hac de re Thomassin. p. lib. 2. cap. 21. n. 8. & capp. seqq. Lupum in appendice ad Ephesin. Conc.

cap. 3. tom. 2. opp. fol. 226. Martenium I. de ritib. cap. 11. art. 2. n. 15.

(17) Loc. mox laudato.

(18) Cangius in utroque Glossario v. Catholica. Mazoch. tom. 1. in Kalendar. Marmor. Neapolit. ad diem 29. Martii pag. 129.

libus Ecclesiis Trullanam sanctionem intelligas, illud certum eâ prope aetate, translatum Catholicae nomen ad Ecclesias quaslibet *Plebales*, seu Baptismales, in quibus scilicet plebium cura, & baptisteria instituta erant. Inductum quippe ut non in omnibus sive Civitatis, sive pagorum Ecclesiis baptisma administraretur, sed in certis dumtaxat huic usui destinatis, quae apud sequiores latinos (19) Plebes dicebantur, quibus Archipresbyteri Rurales praeficiebantur, inde etiam Decani Christianitatis dicti, quod in ea Ecclesia homines baptismo fierent Christiani. Id & apud Graecos obtinuisse innumeris constat exemplis: Quamobrem inter minoris Sacellarii, Exocatacoelorum Ecclesiae Cpolitanae quinti, munera illud Codinus (20) enumerat. *Sua in potestate habet Catholicas Ecclesias (hoc est Parochiales) & sacellum.* Eodem plane sensu usurpatur haec vox a Leone Grammatico, a Nilo Monacho, a Simeone Logotheta, a Johanne Caminiata, & sexcentis aevi inferioris Scriptoribus Graecis, quorum verba, locave apud Cangium (21) habes. Domesticis interim heic exemplis, ab Urbe Neapolitana, in qua diu Graecismus floruit, petitis unice immorabor.

IV. Cl. Mazochius (22), qui ex canonis Trullani celebritate factum apud Graecos putat, ut omnes Baptismales, seu Parochiales Ecclesiae Catholicae deinde dicerentur, verba Johannis Diaconi (23) de Sotere Episcopo Neapolitano loquentis: *Hic Ecclesiam Catholicam Beatorum Apostolorum in Civitate constituit, & Plebem* post S. Severum secundus instituit: sic egregie post Cangium exponit. Vocat Catholicam, hoc est Baptismalem, non quod jam inde a Soteris aetate Catholica vocaretur, sed quod ipsius Johannis aetate eam adpellationem jam vulgo obtineret. Atque hinc discas primam omnium Neapoli plebem, idest Parochiam fuisse Severianam (hodie S. Giorgio) a Severo constitutam quarto saeculo; non alteram SS. Apo-*

(19) Confer Thomassin. p. p. discipl. lib. 2. cap. 5. n. 8. & cap. 6. n. 1., & 2. §. Concilium Cameracense, & cap. 95. n. 5. & Cangium v. Plebes.

(20) Codin. lib. 1. cap. 1. in Pentade 1.

(21) In utroque Glossar.

(22) Loc. mox cit. adnot. 18.

(23) Joh. Diacon. in Episc. Neapolit. in Sotere Episcopo 18. tom. 1. p. 2. S. R. J.

Apostolorum a Sotere quintò saeculò factam. Disces item nonò saeculò, quo Johannes iste Neapolitanus Diaconus florebat jamdiu vulgatam fuisse ejusmodi adpellationem. Eodem pertinere verba illa vidit etiam eruditissimus (24) Affemannus; qui & illa alia exponere adgressus, quae in veteri charta profant apud Engenium (25) Caracciolum: Vendidit Domino Petro Rectori Monasterii, & Hospitalis S. Georgii Catholicae Majoris petiam de terra: ex priori Johannisco heic eodem sensu Catholicae nomen accipi oportere demonstrat. Esto, inquit, aliquando Catholica: tantumdem est, quod Cathedralis, non tamen semper, nec ubique (scilicet distinguenda sunt tempora & loca, & scribentis sensus attendendus) & speciatim in Urbe Neapolitana, nomen Catholicae Ecclesias Baptismales indicat Quamobrem, quum Soter Episcopus post S. Severum secundus, Ecclesiam Catholicam BB. Apostolorum, hoc est Baptismalem, seu Parochialem fecerit, argumento est Severinam quoque, seu S. Georgii Ecclesiam, eodem modo Catholicam dici, idest Parochialem, seu Baptismalem, non Episcopalem, aut Cathedralis. Idem porro ante utrosque, de ipsissimo hoc loco agens tradiderat Cl. Sabbatinus (26), qui licet subscriptionem, seu notam illam, quae in calce Collectanei Eugipii Abbatis S. Severini in Castro Lucellano reperitur. Ego Petrus Notarius Sanctae Catholicae Ecclesiae Neapolitanae, ut potui emendavi: de Notario Cathedralis Ecclesiae Neapolitanae, cui Codicem illum S. Episcopus Redux donaverit, commode intelligi posse docuerit, imo & intelligi debere postea voluerit Mazochius: de Parochiali tamen Ecclesia accipiendum esse locum ex Engenii instrumento relatum nullas dubitat. Inde enim quatuor majores Neapoli Parochias Catholicae Majoris adpellatione donatas censet. Hinc in Calabria nostra, ubicumque etiam Curiones Protopapae residebant, aevò etiam latinò Ruralibus Archipresbyteris aequati, eorum Ecclesias Catholicas nuncupari facile reperies, ut ex CC. visitatae ab Hannibale de Afflictis Archie-

(24) Affeman, de reb. Neapolit. to. 4. cap. 6. fol. 165., & seqq.
(25) Apud Engenium in Neapol.

fact. pag. 42.

(26) Sabbat 2. in Kalendar. marmor. Neap. 29. Martii Tom. 3. fol. 61.

chiepiscopo Reginae Dioecesis (27) constat.

V. Quei autem, & cur factum fuerit, ut Episcopales, seu Cathedrales primum, inde vero etiam Parochiales, seu Baptismales Ecclesiae eò nomine donarentur, nemo, ut arbitrator (28), Cangiò melius exposuit haecenus, ac felicius. Observat doctissimus hic vir, & lectionis immensae, apud Graecos virorum Monasteria, & in eis structa Oratoria viris tantum, mulierum autem mulieribus dumtaxat patuisse. Et ad Sanctimonialium quidem gynoecea quod adinet, non apud Graecos modo obtinuisse morem, ex Auctore Vitae S. Nili junioris confirmat, sed apud Latinos quoque fuisse in usu ex Anonymo in vita S. Liobae egregie ostendit. Biographus enim in Sanctimonialium Monasteria, seu Oratoria interdictum viris ingressum, praeterquam Presbyteris ad Missarum sollempnia peragenda, diserte testatur capite primò; ut vicissim mulieribus in Monachorum Oratoria capite vigesimò secundò. Adfert & in eam rem vitam S. Theofredi cap. IX., & S. Leutfredi cap. VI., quinimo Anonymum etiam in miraculis S. Benedicti lib. secundò cap. XII., nec obscure ex epistola XXIV. libri IV. S. Gregorii hanc colligi disciplinam posse arbitratur. Hinc igitur, quum olim praeter Virorum, aut Sanctimonialium Monasteria, non aliae in Urbibus Ecclesiae essent quam Cathedrales, in quibus, in Ecclesia praesertim Graeca (29) & unum altare esset, & unicum in die offerretur sacrificium, Presbyteris simul cum Episcopo, aut cum digniori Presbyte-

M m ro

(27) In libro visitationis anni 1595. in Archivo Episcopali ita leges fol. 375. ubi visitatio Civitatis S. Agathae occurrit. *Accessit ad Parochialem Ecclesiam sub titulo S. Nicolai vulgo dictam La Cattolica ejusdem Civitatis, cujus Rector, & Protopapa existit Venerabil. Presb. Nicolaus Jacobus Panzera.* In illo anni 1597. fol. 100. in visitatione ejusdem Civitatis. *Et pervenit ad Archipresbyteralem Ecclesiam Civitatis, quae est sub titulo S. Nicolai vulgo dicta La Cattolica, facta brevi oratione, & cantata a Presbyteris Graecis oratione praedicti Sancti, associatus a praedictis pervenit ad hospi-*

*tium, & fol. 103. Mandavit praedicto Presbytero Paulo Fargala Dypshereo ** sic & Vicario Protopapatus, ut transferat &c..* Ut ex superioribus discimus vacabat tunc Protopapatus, & idcirco Vicarii nomine Deutereus donatur; nam animarum cura Paulo Sorgonà ibidem demandata legitur.

(28) Cangiùs laud. adnot. 5.

(29) Aditis hac de re agentem Thomassin: p. p. lib. 2. cap. 21. & seqq. per tot. ubi egregie agit de origine Paroeciarum. Confer & quae supra diximus cap. 6. n. 2. & 3. & ibidem adnotata.

ro concelebrantibus, ut supra abunde edifferimus; illaeque dumtaxat viris aequae ac mulieribus, cum solo locorum in quibus consistenterent (30) discrimine, paterent: inde porro factum, ut illae primum Catholicae, hoc est universales, & generales Ecclesiae vocarentur. Quum autem temporis progressu institutae Paraeciae sunt, auctis plebibus, ac divisas, novisque extructis cum Curionibus, qui Episcopo subessent, Ecclesiis; illud quidem nomen non amittere Cathedrales, cui proprio jure conveniebat, sed aequo etiam jure, eademque ratione Paraeciarum Ecclesiis communicatum, quas viris a pari, ac feminis patere constabat, ac toti plebi esse universales. Respuit hanc hujus notionis originem doctissimus (31) Mazochius; verum nec tradita ejus moris a Cangio documenta ullatenus attigit, nec meliora porro substituit vir summus. A tempore Trullani Concilii, ob ejus Canonis celebritatem factum retur, ut Parochiales Ecclesiae hoc nomine censerentur. At si post tantum Virum, eam quam decet modestiam, hinc scire licet, esto, ut putat; sed causa profecto, cur eo tempore Parochiales Ecclesiae id nominis participarunt, non alia quam illa, propter quam conlatum pridem Cathedralibus fuerat, esse potuit. His autem cur inditum, non explicat Vir Cl. Verum eadem ratione recte exposuerat Cangius, qui postquam tributum tradita ex causa Parochialibus Ecclesiis id nomen, laudato in eam rem Trullano Canone dixerat; statim subdidit: *Catholicae praeterea dictae Majores, & Episcopales Civitatum Ecclesiae, quae omnium quodammodo essent, nec uni Plebi addicerentur, ut Parochiales.* Quamobrem firma haec videtur Cangiana notio hujus origo, eaque dubio procul verissima. Et in can. quidem Trullano, cujus aetate apud Graecos Paraeciae jamdiu etiam investae eo vocabulo Cath-

(30) Descendebat mos iste ex constit. Apostolicis lib. 2. cap. 61. Confer veterum Ecclesiarum ichnographiam, laudatosque de ea Auctores supra cap. 5. adnot. 14. Vide de hoc ritu Baron. in appar. n. 52. Card. Bona I. Liturg. cap. 20. n. 6. Marten. I. de ritib. cap. 3. art. 9. §. 7. Lebrunium tom. 2. explicat.

Miss. diff. 1. art. 8. ubi & vulgatam illam refert in antiqua Vaticana Ecclesia S. Petri Romae inscriptionem. *Ad Sanctum Petrum, ante, Regia in porticu, columna secunda quando intramus, sinistra parte virorum Lucillus, & Januaria honesta femina.*

(31) Mazoch. loc. laud. adnot. 18.

thedrales simul, & Parochiales Ecclesias, seu si mavis, Baptismales quascumque ob communem sexus utriusque accessum intellectas fuisse, ne dubitaveris. Abusum scilicet in privatis *εὐ κτηρίοις* (*Oratoriis*) baptizandi is canon eliminat.

VI. Hinc igitur sponte fuit ut quispiam cur Protopapae Catholicae ut plurimum Ecclesiae subnectantur intelligat. Illi enim, aut in Ecclesiis Cathedralibus erant, aut altera inferiori notione Curiones in Plebibus. Non alibi igitur, quam in Catholicis Ecclesiis esse poterant, aut post Episcopos primi, ut in Regina & Bovenfi Ecclesia fuisse in Calabria ostendimus, aut in Vicanis Ecclesiis Episcopaliū Dioeceseon, quibus animarum cura adnecteretur, Curiones primi, ut in Civitate S. Agathae Reginae etiam Dioecesis, in qua Ecclesia, cui Protopapas praeest, Catholica vocabatur. Verum de Catholicis Ecclesiis Messanenſi ac Regina nonnihil conjiciendum, videndumque an ex Cathedrali, an potius ex Parochiali Ecclesia, utriusque nomen factum. Quantum intelligo, ita rem utrobique gestam arbitror. Erectis latinō ritu, Messanae sub tit. S. Nicolai, Regii vero B. M. V. in caelum Adsumtae novis sub Northmannis Principibus Cathedralibus, quae antea sub Graecis Episcopis Cathedralis erant, Graecorum Clero, qui numquam in istis Civitatibus defuit, relictas fuisse conjecto; eaque propter Ecclesiis illis perpetuo inhaesisse, quod antea habebant nomen Catholicarum. Ecclesiam porro S. M. de Grapheo, quam a Fundatore ita nuncupatam (32) scripsit Bonfilius, nunquam fuisse Cathedralis sibi persuadere Messanenſes poterunt, maximi illius Templi S. Mariae Novae splendore excitati, in quod Cathedralis sedes ab aetate Berardi Archiepiscopi sub Henrico VI. Imperatore ann. CIOXCVI. translata est. Sed ne praesentibus vetera illa tempora, in quibus sub Saracenorum tyrannide nullum paene Christianae religionis vestigium Messanae erat, metiantur rogo.

M m 2

Nec

(32) Bonfil. laud. adnot. 1. Verum si *Tò De Grapheo* non ad Fundatorem, sed ad epistolam illam Deiparae, quam sibi datam magnā fide credunt Messanenſes referas: quasi *από τῆς γράφης*,

ut Mennitius fol. 7., & post eum Perimezzius fol. 21. Defens. Traditionis Messanenſis. exposuerunt, hoc est *scriptura*, vel *littera* derivatum, facile, ut arbitror, consentientes habebis.

Nec enim majorem habuit amplitudinem prima Cathedralis Ecclesia S. Nicolai, ut adhuc hodie vocant, *Archiepiscopatus*, quo primum a Troina Messanam, in qua ex longo fortasse tempore desierat, reducta Sedes Episcopalis fuerat. Avita Messanensium pietas, procedentium temporum felicitate roborata, ad augustissimum illud templum Deiparae erigendum (33) excitata est. Sed vero in hanc rem inquirant ipsi diligentius. Similes mihi conjecturas de Catholica Regina Ecclesia, nulli partium studio addictis proponere liceat.

C A P U T XV.

De Catholica Regina, ejusque Protopapa. Eam Ecclesiam, aut Cathedrali sub Graecis fuisse conjicitur, aut Parochialem certe sub Northmannis Principibus pro Graecis destinatam. Miserrimus Reginae Urbis status Saeculo X., Saracenis ingruentibus, in eam rem adducitur. Ex quo tempore, & qua de causa ritus graecus in ea desierit. Quomodo ejus Protopapae eligantur. Eorum quotquot hactenus innotuerunt Syllabus Ecclesiae ejusdem Dypticis inserendus.

I. **V**ulgatum est Catholicam hanc Ecclesiam S. M. Virginis Graecorum Civitatis Regii ab Serenissimo Comite Rogerio Northmanno extructam fuisse; atque in eam rem ejusdem Comitis diploma multis nominibus celebratissimum adfertur, quod olim ex Graeca Comitis Cancellaria ut vocant, datum, in linguam latinam, anno vulgari CIOCCCCXCVIII. ab celebri illo Constantino Lascari tunc Messanae graecae linguae Antecessore (1) hujus Ecclesiae Protopapas Nicolaus Spandò vertendum curavit, editò translationis istius publicò (2) solemnique documentò. Versio autem in hunc modum se habet.

Si-

(33) De hoc templo, ejusque erectione vide quae Pirr. habet in notit. Messan. tom. 1. fol. 341., & 400.

(1) De Lascari vide cap. 13. ad not. 14.

(2) Authenticum quod vocant,

Transumptum, editum fertur inter acta nobilis Judicis, & Notarii Civitatis Messanae Andreae de Azzarello sub die 10. Februarii an. 1498. Indict. 2. At vitium in hac indictione est, quoniam hoc anno mense Februariò etiam

Sigillum factum a me Rogerio Comite Calabriae, & Siciliae, datum Tibi Venerabili Presbytero Protopapae Civitatis Regii Domino Petro, mense Julii, Indictione V. Iustum, & dignum est promissa in executione facere, & de divinis Templis procurare, & quae sunt in eis bene perficere, & hoc sacrae leges perhibent Deo gratum, & receptabile esse; quod non solum propter hoc, sed ut etiam permaneant rata & immutabilia. Ideo cum moram traherem in Civitate Messanae, & in mente recolerem de Catholica Ecclesia Civitatis Regii tamquam praedeterminata a Nobis, liberamus eam ab hodierno die, & hora ab omni Ecclesiastica restatione, ut nullus Archiepiscopus, sive Episcopus, sive aliquis cujuscumque gradus Ecclesiastici sit, habeat potestatem, & dominium in praedicta Ecclesia Catholica S. Virginis Dei genitricis Graecorum; sed totaliter volumus hanc esse liberam, & exemptam, & Capellam Majestatis Nostrae. Similiter Protopapam illius ordinavimus promoveri a Nostra Majestate. Praeterea praecipimus, & determinamus, ut praedictus Protopapa, & sui Clerici, & rotus Clerus Reginus subditus sibi, canant unoquoque die Veneris in ipsa Catholica Ecclesia () Praestiam, id est supplicationem, & supplicent, & orent pro Nostra Majestate, & pro omni genere Christianorum. Promotionem vero praedicti Protopapae, ut diximus, ordinamus fieri a Nostra Majestate, & ipsum eligi a Communi Populo Civitatis, Virum Venerabilem, prudentem, & timentem Deum, & dignum tali Ministerio: deinde ipsum Protopapam confirmari a Nostra Majestate. Et hoc fecimus pro salute animae meae, & Genitorum meorum, & Nostrorum Successorum. Si quis vero voluerit permutare, vel annihilare Nostram Ordinationem, sive Ecclesiasticus sit, sive Saecularis, sive alius quispiam, non parvam indignationem sustinebit a Nobis: imo & castigandus erit a Majestate Nostra. Et sic ordinavimus ut praesens sigillum permaneat immobile, & impermutabile amodo & in futurum permaneat. Unde ad majorem fidem consuetam Nostram Bullam*

plum-

iam ex more Graecorum, qui diu in utraque Sicilia perseveravit, prima esse debuit. Vide supra cap. 12. adnot. 39. Sunt etiam qui Lascaris cir-

ca ann. 1493. defunctum scribunt. Vide Ragiam in Elog. Sicul. statim subinit. Confer supra adnot. 86. cap. 13.

(*) Alii CC. addunt continue.

plumbea sigillari fecimus, & donavimus Tibi Protopapam presensenti, & Tuis Successoribus, mense, & Indictione ut supra a principia Mundi seu millesimo sexcentesimo vigesimo anno. Rogerius Comes Calabriae, ac Siciliae, & Christianorum Adjutor.

II. Qui postremas haec notas, quae in annum incidunt Dionysianum MCXII., cui Ind.V. mense Julio examuffim respondet, cum vita Rogerii Comitis conciliare voluerit, is mihi certe magnus Apollo erit. Annus emortualis (3) Rogerii, communi, & coevorum, & posteriorum Scriptorum consensu, primus Saeculi XII. fuit, ut subductis quibusvis generis annorum calculis ad XII. omnino extendi non possit. Sed istam camarinam amplius movere nobis nec lubet, nec forte licet: satis enim olim disputatum est. Jam vero ex hoc eodem diplomate haud injuriâ colligere quempiam posse contendimus, non a fundamentis excitatam ab Rogerio fuisse Catholicam hanc Graecorum Ecclesiam; sed ea dumtaxat, quum Rogerii esset, *praecordinasse*, quae ejus cultui, & conservando pro Graecis Templo, eisque Sacramentis suo ritu administrandis, apta, ac necessaria judicavit: *Quum moram, inquit, traherem in Civitate Messanae, & in mente recolerem de Catholica Ecclesia Civitatis Regii, tamquam praecordinata a Nobis. Barbara illa vox praecordinare, si in idem ac ordinare, seu quis cuique locus sit disponere, recidat, nullam plane suo-*

(3) Lupus Protospata ad ann. 1101. quo vivebat. *Hâc anno obiit Rogerius Comes Siciliae mense Julii.* Conradus in Chronico tom. 1. Biblioth. Sicul. fol. 48. & S. R. J. tom. 1. p. 2. fol. 278. *Inde apud Miletum obiit ann. CIOCI. 9. Indict. mense Julii, & corpus ejus in Ecclesia, quam ipse fundaverat honorifice sepultum est.* Additamenta post Gautredum ex Cod. Marchionis Jarettanae in eadem Biblioth. fol. 249. *Anno Domini 1101. Indict. 9. mense Julii obiit Maximus Comes Rogerius Pater Regis Rogerii.* At in emortuali C. Cassinensi ibid. fol. 523. X. Kalend. Julii dies Rogerii anniversaria signatur, quod ad nos modo non adinet. Omitto recentiores qui in eum annum fere omnes conspirant. Vide

Inveges in Annalib. Panormit. & Murator. in Italicis ad eum ann. Verum apud Ughellum nonnulla etiam Rogerii Comitis occurrere diplomata scimus, quae posterioribus annis signata sunt: Illud praesertim quod Polychronio Episcopo Gerentino datum signatur in sex millibus sexcentis viginti tribus annis, hoc est ann. 1115. Vide tom. 9. in Severinatibus col. 477. At haec alii vident, concilientque si possint. Nam aliqua ad Rogerium filium, quum adhuc Comes erat pertinere indubium est. An forte & istud quo de agimus? Etenim quum datum est, ille 14. attingebat annum. At quid illum majestatis nomen? An Lascaris addidit? Non est hujus loci plura.

suapte ingenio excitat aedificationis ideam; contrariam immo, & omnino dissimilem. At si medii aevi usu, cujus etiam phrasēs in numerato habebat Lascaris; adhibitam accipies, officio ecclesiastico donari significat, quemadmodum ex chronico Cefauriensi Maurini (4) PP. observant. Si graecum autographum nunc prostaret, vocis vim quā usus graecus auctor fuerat, pensarem. Verum nullō pacto in ea transferenda lapsū fuisse Virum insignem origine, ac professione hujus rei testem idoneum, certissime existimandum est: eamque idcirco in apographo latino usurpasse vocem, quae in vulgari hominum sermone, ideam excitati a fundamentis aedificiū nullatenus ingerebat, quod in exemplari graeco non occurreret, sincerā usum ac fideli interpretatione. Quid enim? Decrant ne voces *aedificatā*, *extructā*, *erectā*, *fundatā*, *constructā*, & ejusmodi sexcentae, quae in Northmannorum Privilegiis passim obviae sunt (5)? Quod si *praeordinatam*, perinde ac *praeceptam*, iussamve ab eo Ecclesiam, valere heic velis, quid, an aedificari, an disponi, vel destinari Rogerius iusserit, hinc plane non hauries.

III. Illud itaque ex iis, quae in proximo mox capite statuimus, potius inferendum est, Catholicam hanc Reginam, aut Cathedralē Ecclesiam fuisse sub Archiepiscopis Graecis, quod probabilius existimo; a Rogerio vero, constitutō jam Regii latini ritus Archiepiscopō, Graecis ipsis, ampliorem tunc Urbis partem agentibus, sub graecanica Dignitate Protopapae, qui ad jurgia ex intimo, inveteratoque inter utramque

(4) In addit. ad Cang. v. *praeordinari*. Vide addit. ad Chronicum Cefauriense. tom. 1. p. 2. S. R. J. fol. 1002. In hanc autem sententiam de non fundata, sed disposita, auctaque ab Rogerio Catholica Regina Ecclesia descendisse Petrum Jannonium nuper lubens legi in 2. p. opp. posthum. fol. 188. Tom. 6. opp., ubi observationes quaedam prostant meam Apologiam, quam supra laudat. cap. 9. adnot. 1.

(5) Sic in diplomate Catanensi. Eccl. apud Pirr. tom. 1. fol. 322. *Constitutū Abbatiam temporibus meis*. In illo S. Angeli de Troina tom. 2. fol. 1016.

Construxi in Civitate Troinae monasterium ad honorem &c. In altero Eccl. Messanensi. tom. 1. fol. 383. *Nuper vero aedificavi Ecclesiam in nomine S. P. Nicolai in Civitate Messanae*. Sic & Rogerius Rex ejus filius in diplomate Archimandritatus Messanensi. tom. 2. fol. 972. *Tranquillitas nostra sacrum fundamentum erexit, atque Templum aedificavit in promuntorio portus Messanae*. Et in altero fol. 974. *Regimen nostrum erexit, & aedificavit Templum, divinam Ecclesiam a fundamentis in lingua, quae est in portu Messanae*. Sic porro in quamplurimis.

que gentem odio vitanda, ab Archiepiscopo exemptus, illos ritu suo regeret, fuisse relictam: aut saltem, ex Ecclesiis quas Regi tunc erant, hanc ab eo unam fuisse Graecorum hinc morantium Parochialem destinatum, adeoque ~~veterem~~ Catholicam factam, cui omnium subesset Graecorum cura, quaeque in utraque specie, ab omnibus ejus generis Presbyteris, ac Diaconis, divinis officiis frequentaretur. Primum jure conjicit Cl. Assemannus (6), ubi morem illum duarum sub uno Episcopo Cathedralium, qui in pluribus Urbibus reperitur, exponens, in eam etiam rem adductum a Causidicis in celebri causa Hebdomadariorum Ecclesiae Neapolitanae Ughelli (7) locum, in quo de Catholica ista Regina agit, sic interpretatur. *Certe in Rhegiensi Ecclesia, Latina Cathedralis, & Graeca reperitur, atque idcirco Graeca ibi Ecclesia appellatur usque in hodiernum diem Catholica, quia Cathedralis Metropolitana fuerat, antequam Latina per Northmannos erigeretur: Qua in re Cl. Virum nullatenus falsum arbitror. Ughellus quippe, sicut quum hanc descripsit Ecclesiam, aliorum relatu deceptus non omnia retulit vera, (neque enim aetate sua ritus amplius graecus in ea Ecclesia, ut ipse scribit, servabatur); ita & quum de Metropolitana hodierna sermonem instituit, in eo etiam insigniter lapsus est, quod eam, *nobilis & veterustae structurae, in medio Civitatis aedificatam* dixerit. Falsum utrumque; quum neque in Urbis umbilico, neque porro vetus aedificium, sed in Australi parte Civitatis, & recentis, vulgarisque structurae sit. Contra vero Catholica Ecclesia in altera Urbis septentrionali parte posita, tamen non magnas adeo molis, ipsissimam exhibuit hactenus Graecarum (8) Ecclesiarum in pluribus formam. Dixi hactenus; nam hinc saeculo saepissime restaurata, in id potissimum in-*

cu-

(6) Asseman. de reb. Neapol. & Sicil. tom. 4. cap. 8. fol. 408.

(7) Ughell. tom. 2. in Arch. Regin. col. 320. *Metropolis Basilica titulo Deiparae Virginis Adsumtae nobilis, & veterustae structurae in medio Civitatis aedificata est. Et infra ubi de Parochialibus agit: In his una Collegia-*

ta, vulgo nuncupata La Cattolica, in qua Protopapa dignitate praefulgens, una cum 12. Presbyteris graeco ritu sacrum facit, & ministrat: Obiit Ughellus ann. 1670. Edidit primo Italiam suam an. 1662.

(8) De forma Ecclesiarum Graecarum dixi supra cap. 5. adnot. 14.

cubuisse visi sunt illi, quibus reficiendae cura commissa erat, ut omnem abolerent antiquae structurae imaginem. Nihil enim vero nisi apsis superest, in cujus superiori concameratione graecâ, rudique picturâ musivum opus imitante, media inter Deiparam a dextris, & ignotum mihi Heroem alium a sinistris imago Servatoris visitur, dexterâ quidem benedicens, laevâ vero referatum codicem gerens, in quo *Χριστός * υηκός*, * sic *Χριστός * βασιλεύει* *Christus vincit, Christus regnat*, graecis literis legitur. Et si autem Ecclesia isthaec, neque amplitudinem illam, neque magnificentiam exhibeat, quam totius Calabriae Metropolitanae, in Urbe etiam Ducum Graecorum Sede, convenisse probe intelligimus: id tamen nullam in hac re admirationem ingerere, aut faceffere negotium debet, si quô statu in his regionibus, & Regii praesertim saeculô X. positae tandem fuerint res Graecorum, Saracenis undique regionem vastantibus, animô concipiamus.

IV. Heic propterea ad offendiculum ex praejudicio removendum, Urbis Reginae faciem saeculô X. ineunte perfunctorie delineare liceat, quum vicissitudinum illius saeculi in Calabria Graecos inter ac Saracenos, alterius loci sit plenissimam, & temporum habere, & rerum versatam seriem. Ex quo enim annô *IOCCXXVII. (9)*, aut sequenti, Saraceni ex Africa in Siciliam transfugarunt, ac paulatim pulsus Graecis ad initia usque saeculi X., unô demtô Tauromeniô, integram occuparunt, Sedemque Amirae, Africano saltem *Cairovani*, ut nonnullis placet, fiduciario, Panormi fixere; pluries in Calabriam a Graecis detentam excursions tentarunt, ac perfecerunt. Verum annus, qui saeculum X. virtuti, ac litteris infensissimum adaperuit, is fuit qui Reginae Urbi tale a Saracenis ex Africa simul, Siciliaque confluentibus paravit exitium, ut mox ab istis vastata, mox a Graecis recuperata, nunc illorum direptioni, nunc horum subjecta praeliis, ac metationibus, ad medium usque saeculum X., ne Urbis quidem faciem retinuerit. Primam illam cladem Jo-

N n

han-

(9) Haec potior epocha est adventus Saracenorum in Siciliam, impurô, ac sacrilegô Euphemjô prodente pa-

triam. Vide Baron. & Pagium a hunc annum.

hannis Diaconi Neapolitani verbis in actis translationis (10) S. Severini Abbatis e Castello Lucullano Neapolim, describere lubet. Sic autem exorditur: *Anno Imperii Leonis, & Alexandri XXIV. Saraceni, qui Panormi degebant, a Rege Africano, quod ejus parere imperiis recusarent, defecere; quâ ille rebellionem efferatus, filium suum magno cum exercitu misit, ut captâ Panormo statim Regium trajiceret, Urbesque Graecorum propter foedus, quod cum Panormitanis fecerunt, expugneret. Mox Regulus mandata Parentis excipiens properanter abiit, obviumque sibi Panormitanum exercitum quum fudisset, eodem quò congressus fuerat impetu illorum Urbem coepit. Inde navibus conscensis, Regium transmisit, expositoque exercitu, Graecorum praesidium, quod ex Calabriae urbibus ad auxilium ferendum confluerat, extemplo in fugam compulit, soloque terrore in diversa praecipites egit. Iratò autem Deò mortalium culpis, nullò labore Oppidum illud ingressus adeo (dolendum dictu) in caedem efferbuit, ut nulli sexui, nulli aetati parceretur. Post immanissimas itaque strages, quas totâ passim urbe nefandissimi hostes dederunt, ad diripiendum solitâ rapacitate conversi, septendecim fere hominum millia latitantium invenerunt, quos inter Episcopum ipsum cygneò capite, ruboreque oris decorum, Pagani impij miserandum in modum abduxerunt. Auri vero, argentique pondera, aliaque non minimi pretii, quae illi demoliri fuerant insatiabilis inhians Tyrannus, in unum congeri, sibi que cuncta studiosius servari interea iussit, dum certius quid haberet, quod Patri nunciaret. Longiora porro sunt reliquae, quam huc omnia transferri possint. Mirifice illi consentit S. Eliae (11) Ennensis Biographus, qui narrat divinum hunc hominem, quum spiritu praesentiret terribissimam cladem ab Agavenis Regio inferendam, relicto Monasterio, quod erat in Salinis, Patras, una cum discipulo (Daniele) petiisse: nec inde reditum, nisi postquam eodem spiritu actus Regio jam concessisse hostes aliis procul indicavit, maturasse. Verum paulo*

(10) Edita sunt ab Octav. Cajetan. tom. 2. SS. Sicil. fol. 60. a Carul. Biblioth. Sicul. tom. 1. fol. 39. & inter SS. R. J. tom. 1. p. 2. col. 269.

(11) Edit. ab eod. Cajetan. ibid. fol. 63. & seq., & a Pinio recusus in act. SS. ad diem 17. Augusti.

lo post non inferior inlata Regio strages, cujus unice hic Auctor meminit. Subdit enim Eliae a Patris in Calabriam jam reverso aliquando oranti Ismaëliitarum inruptionem, direptionemque, ac vastitatem Reginae Urbis caelitus fuisse ostensam. *Et quemadmodum, inquit, Jonas Propheta ad Ninivitas a Deo mittitur, ut imminentem illis divinam ultionem denunciaret; sic ille ad Reginos. Sed Ninivitae quidem poenitentiam agentes caelestem iram effugere: at vero Regini obturatis auribus a Sancto Patre poenitentiam praedicatam negligentes, ea mala sibi conciliarunt. Sic ex iis alii in servitutem abducti, alii ferro contrucidati. Ea itaque clade impendente Elias, ac Daniel in S. Christinae Castrum proficiscuntur.*

V. Prima illa clades ad annum omnino **IOCCCCI.** pertinere videtur. Nam Chronographus (12) Arabico-Siculus ad annum 6408. qui Christi est nongentesimus, ita habet. *Exercitum duxit Abul-Abbas (id scilicet nomen Regulo Cairovani Regis filio) ex Africa ad Mazar vicesimo quarto mensis Julii. Tum anno sequenti. Abul Abbas, inquit, coepit Panormum, & caedes magna fuit die octavo mensis Septembris. Sub finem hujus anni capta est Rivab (hoc nomine Regium semper appellat Siculo-Arbs Scriptor) die decima mensis Junii. Ubi, ut vides, annum ex more Graecorum in Sicilia ita computat, ut a Septembri initium ducat. Quamobrem, quum secundus computus nostros, anno nongentesimo, mense Septembri Panormus capta fuerit, anno sequenti, mense Junio, Regio prima clades inlata. Secundam vero ex ea manasse Saracenorum in Calabriam inruptione arbitror, ex qua Chronicon suum Saracenco-Calabrum anno **IOCCCCIII.** Arnulphus (13) Monachus exorditur. *Saraceni, inquit, cum eorum classe venerunt in Calabriam, devastaverunt multa loca, multos captivos fecere; multosque interfecere, & praecipue praesidium Graecorum.* Ex hoc enim tempore figere in Calabria pedem orsi*

N n 2

sunt

(12) Edit. ex C. Cantabrigiensi to. 1. Biblioth. Sicul., & inter SS. R. J. tom. 1. p. 2. Hoc vocamus Chronicum Saracenco-Siculum.

(13) Excusum fuit pretiosum hoc vetustatis monumentum a Cl. Johan.

Baptista Tafurio ad calcem tom. 2. Script. Regni Neapol.; sed emendatius recusum a Cl. Pratillo tom. 3. Hist. Langobard. fol. 283. Hoc vocamus Chronicum Saracenco-Calabrum. Ex eo potissimum quae sequuntur delibamus.

funt Saraceni. Nam annò 1060, ut idem narrat, Abbatii caput Seylaceo, atque Siciliæ Saracenis suppetias ferentibus, quandam veluti suorum coloniam, & Dynastiam erexit; eò quidem felici exitu, ut post eum Olcbekus, inde Saklabius, postremo etiam Alberecus Saracorum Duces, eo in loco veluti extructò receptaculò, sum Graecos, quum Saracenos alios vexarint, qui soli amoenitate illecti, transmeabant, nec inde nisi annò 1066, exturbati sint. Annus tamen 1068, excidiò Tauromenii in Sicilia ab Abrahamo mox laudati Abul-Abbæ Patre inlatò, novæque Regii occupatione notandus, immensa Calabriae damna, totique fere Italiae proximum adtulit periculum direptionis. Sic porro Auctor Chronici Saraceno-Siculi. Anno 6416. (is annus est 908.) venit Emir, seu *Dun Magnus cu Africa mense Maio, & exercitum confluxit cu Siculis, & Africanis, & coepit Tabernis die primò mense Augusti, qui fuit dies Dominicus (14).* Narrat enim vero Johannes Diaconus, quæ ille Tauromenium coeperit, Sanctumque Episcopum Procopium dirò martyriò adfecerit: indeque Romæ, ac Italiae toti imitando in *Consentinas partes castris ibi metaturus trajecerit, ubi obviam illi Italiae Legatis occurrentibus, interim prodigiosâ morte decessit.* Sed enucleatius S. Eliae Ennensis Biographus *Etachimum* (sic enim Abrahamum adpellat) Tauromeniò *erectò, incensisque vicinis pagis, non in Christianos tantum, sed in Christum etiam insolentiâ, adrogantiâque debacchantem, Regium primum transmississe, atque illinc Consentiam, hoc est Consentiam, ubi moratus est, scribit, quod certe non nisi annò sequenti accidit. Quamobrem exactissime Chronographus Noster Saraceno-Calaber. Annò, inquit, 909. Abraham Saracenorum Rex de Africa venit cum exercitu suo, & obsedit Consentiam, & submisit eam, & devastavit omnia loca circum circa. Deus Omnipotens, & fortis, & potens, volens tantam inhumanitatem vindicare, percussit eum ictu fulminis.* Varia de hujus morte

(14) At vero ea die feria 2. erat, quæ tamen anticipatio frequens est in hoc Chronico, ut Affemannus, qui

verit. præs. Vid. Cap. 11. præf.

scribuntur, quae ad nos non adtinent. Addimus dumtaxat Chronicon Vulturense (15), cujus Auctor ad annum 908. simul omnia referens habet in hunc modum. *Civitas Regium a filio Regis Afar capta est a Saracenis. Rex vero Africes super Consentiam residens, nocte quadam Dei iudicio mortuus est.* Et non aliter quidem intelligendae sunt notae illae, quas initiò opusculi translationis S. Severini Johannes Diaconus adposuit anni XXIV. Leonis, & Alexandri, quae in annum incidunt ICCCCIX, in quo a mense Martio (16) ab obitu Basilii Patris annò ICCCCLXXXVI. annus currebat XXIV. Illae enim notae ad tempus translationis, quae potissimum Scriptoris scopus erat, referuntur, tunc quidem ex imminentis vastationis metu peractae, quum Abraham in Italiam, ut ipse narrat, transmiserat: cetera autem qui praecedebant annos respiciunt. Nec sequenda hac in re Ismaëlis Alemujad Abulphedae (17) chronologia, qui annò Hegirae 289. ut Pagius (18) refert, nimirum vulgari 902., aut annò 291. ex editione Carusii, qui annò 904. circum respondet, mortuum hunc Ibraimum in Sicilia refert: multo autem minus audiendi, aut Lupus Protospata (19), aut Anonymus Barenfis, vel Petrus Diaconus Cassinensis, qui Abrahami interitum ad ea etiam circum tempora retulerunt. Non sunt enim Scriptores isti, haud synchroni, cum hactenus

(15) Editum tom. 1. p. 2. S. R. J. fol. 415.

(16) Confer Pagium ad eam ann., & ad ann. 911.

(17) Edita est haec Chronologia tom. 1. Biblioth. Sicul. fol. 18., & recusa tom. 1. p. 2. S. R. J.

(18) Pagius ad ann. 902. num. 17. Initium enim Hegirae 280. in Feriam quartam cadit 16. Decembris an. 901. Initium autem Hegirae 291. in Feriam quintam 24. Novembris an. 903. Mensis vero Dilchada, seu Dilhaga, aut Dilichshe, in quo mortuus scribitur Abrahamus, ultimus ut 12. mensium anni lunaris Arabici. Vide Langlet Tablettes Chronolog. Tom. 1. fol. 348. Confer Petavium de Doctrin. temp.

lib. 2. cap. 50. & lib. 7. cap. 22., ac Wolph. in Element. Chronol. cap. 7. tom. 4. Opp. Mathematic.

(19) Protospat. ad ann. 901. Anonym. Barenfis edit. a Muratorio tom. 1. antiq. med. aevi, recusus a Pratill. tom. 4. hist. Langobard. ad ann. 902. Petrus Diaconus ad vitam S. Placidi relat. ab Octav. Cajetan. in adnot. ad act. transl. S. Severini adnot. 12. ad ann. 903. Sed de hoc Petro Diacono vide Mabillon. ad acta SS. ord. S. Bened. tom. 1. pag. 68. Pagius, qui haec acta translationis non vidit, & Surnmontium sequitur, labitur etiam in calculis laud. loc. nu. 18., qui tamen jure acta ipsa desiderasse innuit vir summus.

relatis temporibus illi, aut coaevis, aut supparibus omnino comparandi, & Abstaëlis inruptionem cum illa Abrahami confudisse videntur.

VI. Tametsi autem paullo post in Graecorum potestatem Regium, haecenus ab Saracenis pluries impetum, redierit; annò tamen ICCCCGXVIII., ut Arnulphus narrat; magna ^{sic} turba Saracenorum de Cilicia venit, & obsedit Regium, & comprehendit eum cum occisione multorum Civium. Idem ad annum 6426., qui 918. est, scribit Chronographus Saraceno-Siculus. Sub finem anni, inquit, venerunt scaphae ab Africa, & Rivam noctu coeperunt. In hoc scilicet ab Arnulpho discrepans, quod hic a Sicilia, ille ab Africa Saracenos arcessat. Utcumque res se se habuerit, illud certum ab eo tempore ad annum usque ICCCCGLV. a Saracenorum jugo Regium vix respirasse, quinimmo & inter ipsos Saracenos evasisse veluti discordiae pomum. Nam inter eos qui Scylacei, & eos qui Regii debebant, magnum statim annò 919. induit bellum, quod illorum caput Olbekius, qui unus tunc erat in Calabria eorum quasi Amiras, vel Caliphus, aut divisum habere cum novis hospitibus imperium, aut novam crescere coloniam, quae olim suam minueret, non pateretur. Insignem autem de illis inter se divisit, licet annò sequenti victoriam Graeci reportaverint, & nonnulla Regio potiora Calabriae loca in pristinam adseruerint libertatem, omnia nihilominus in irritum cessere, accitis ab Olbekio e Sicilia, & Africa auxiliariis copiis, quibus non modo cuncta fere Calabriae loca suae ditioni subiecit, sed ingenti etiam relatâ praedâ, plura ad internecionem delevit. In hujus tamen divisione ob ipsius avariciam a suis interfectus, Saklabio Abami (20) nepoti, qui ex Africa, ut puto, cum subsidiario milite venerat, locum cessit. Hic autem offerus homo, ita confines dilatavit, ut quamvis Graeci illi passim obstiterint, nisi tamen in insigni conflictu annò ICCCCXXXVI. periisset, numquam amissa loca recuperassent. Post ea tempora

(20) Ita appellatur in C. Borelino apud Prarill. Jaud. adnot. 13. Reliqua, quae hic leges ex eodem

Chron. Saraceno-Calabro desumpta sunt.

ab Graecis qui Regii erant in Castrum Sabateli coactos fuisse Saracenos puto; unde cum illis, qui Messanam incolabant in tantâ societate, nec Scylacenis amplius subjecti, praedones in Calabriam excurrentes, totam devastabant, donec a Reginis ann. 1000 ex improvise, quum excurrerent, invasô Castrô, ac combustô, inde omnino exturbati sunt. Inter haec vero illud nobis Chronographus Arabico-Siculus testatum reliquit Basilium Alaprotocarabum (21) hoc est Classis ductorem an. 1006. Gpoli ad lapsas adeo in Calabria Graecorum res reparandas adventantem, Regii Saracenorum Fanum, quod *Moscheam* vocant, destruxisse: quod argumento est, non imperio dumtaxat per ea tempora, sed religioni etiam Saracenorum hanc Urbem fuisse subjectam. Hinc propterea omnia sub Saracenis Christianorum Tempia direpta, destructaque fuisse in hac Urbe certum prorsus videtur, quum nulli adpareat veterum Ecclesiarum monumentum: quinimmo, & ipsam Graecorum Metropolitanam, ad instar Sophianae Byzantinae, in Moscheam, quae a Basilio destructa sit, fuisse conversam suspicari licet. Nihil ergo ampliorem sub Graecis Catholicam, hoc est Cathedralam, invenire necesse est, si vix heic remanserint Christianae religionis vestigia. Illam sub finem X. saeculi erectam arbitror, restitutis paulatim jamdiu oppressis Graecorum rebus; perfectamque (22) primô supra millesimum annô, ut signatum, haud multis ab hinc annis, in trabe illa, quae inter Tribunalis arcum SS. Crucifixi imaginem sustinebat, legebatur, indeque ob cariem ex vetustate contractam dimoveri oportuit. Hanc igitur Ecclesiam novam sub ultimis Graecorum temporibus Catholicam, hoc est Cathedralam, erectâ Latinâ, Latinôque Episcopô constitutô, ut Graecis Regii degentibus sub eorum Protopapa remaneret, praedestinavit Rogerius.

(21) Arbitror ego Basilium hunc primum Classis ductorem, alias Graecis Thalasiarcham Alaprotocarabum ab Arabo Scriptore nuncupari, quod frequens hujus linguae sit articulus *Al*. Re autem ipsa Protocarabus erat, de quo dixi supra cap. 1. n. 8. & adnot. 51.

(22) De hisce notis, pluribus Zavarronus Apologiae suae fol. 51. edit. Rom. Annum exhibuisse 1101. refert Apologista contrarius fol. 161. Sed idoneis a primo convincitur testibus. At quibusnam ciferis neuter prodit. Difficile autem videtur Arabicis.

VII. Quae quum ita fuerint, egregie falsus est, ut obiter dicam, Catalogi Episcoporum Reginae Ecclesiae Auctor (23) ex quo sua Ughellus depromsit, qui Eusebium Reginum Archiepiscopum anno ICCCCXVI. locarunt, alter quidem inde initiô ductô, alter eo annô obitu fixô, quum annis XIV. hanc rexisset Ecclesiam scribunt. Si enim cuidam Codici ex illo Trium Tabernarum Chronico, de quo supra diximus, passim confarcinato, ex quo dumtaxat hic mihi Eusebius haetenus innotescit, fides aliqua, ita porro in illo (24) scriptum lego. *Stupenda res. Civitas enim quae Regium nominatur, neque a Cretensibus, neque a Chartaginiensibus, seu Africanis Saracenis in ipsa tam ferventi persecutione ullam penitus molestiam sensit. Quidam namque Archiepiscopus Eusebius nomine mirae religionis, ac sanctitatis in ipsa Civitate eodem tempore erat, cuius precibus a tam furibunda peste eandem Civitatem protectam esse non dubitatur.* Quî haec cum superioribus, sive ab anno ICCCCII. sive ab anno ICCCCXVI. ad explendum quatuordecim, quot volunt, annos, excurras, conciliari possint, nemo plane videt, qui ad sinceram historiam animum adverterit. Itaque, si vera narrat hic Auctor, aut antea locandus erit Eusebius, aut forte postea, atque post Theophylactum etiam Calabriae Metropolitanum, de quo supra diximus: in illa nimirum Saracenorum invasione, quum a Graecis ipsis anno ICCCCCLXXXII. (25) acciti gravissima Calabriae damna intulerunt, quae propheticô spiritu praevidens S. Nilus, locum divinae indignationi dare volens, e Calabria Capuam, inde ad Monasterium Vallis Lucii, tandem Cryptoferratam concessit. Verum isthaec ad examen deducere, & alterius porro temporis, & alterius fortasse loci erit.

VIII. Quod si, ut redeamus ac nostra, Templum hoc ipsissimam ultimorum temporum Cathedralis Ecclesiam sub Graecis fuisse haud facile credideris; id saltem non inficiabe-

re,

(23) Editus ad calcem Synodi Archiepisc. Casparis de Creales:

(24) Laudatus in calce cujusdam Codicis Mensae Archiepiscopalis Reginae, quem vulgo Plateam vocant fol. 171. sub hoc tit. *Exemplar ex anti-*

quissima historia graeca translatum.

(25) Vide Murasorium in annalibus ad ann. 982. Confer vitam S. Nili, & quae ex ea Baron. habet ad ann. 980. n. 5.

re, pro Graecis, qui Regii potiore tunc explebant populi partem, Parochialem Ecclesiam fuisse ab Rogerio *praeordinatam*, ac beneficiis auctam, ut eorum ritu Sacramenta reciperent, divinaque officia persolverentur. Neque enim Catholicae nomen, nisi primò, aut alterò, nullò autem aliò sensu illi conferri potuisset. Nam fucum Judicibus facere Causidici voluerunt, dum in celeberrimis illis concertationibus, huic Ecclesiae ab antiquis, quae omnem hominum excedunt memoriam, temporibus, Catholicae nomine donatae, adnexam recens animarum curam obtruserunt. Porro si de adnexa cura hominum latinorum, excisis Graecis, haec dixere, unà & ego cum illis sentio; at, aut Cathedralis, aut Parochialis ab sua origine fuisse, nisi caecutire in meridie velimus, fateri oportet. Neque is ego sum, qui hanc Ecclesiam ab Rogerio summis cumulatam beneficiis negem, quum id vel perenni ejus Ecclesiae observantiâ demonstratur. Nam licet alias animò a Graecis aversò Rogerius fuisset, quorum, etiam Presbyterorum multitudinem in servilem conditionem redactam, Ecclesiis Miletensi, Tropaeanae (26), Scylacena, Mesanensi turmatim addidit: in hac tamen Urbe Graecorum arce, ac Ducis Calabriae Sede, ubi immensa illorum multitudo erat, oeconomia utendum esse vidit; eosque ut sibi magis devinciret, suis legibus, ac ritibus vivere non permittendum modo, verum & favoribus, ut viverent, prosequendos censuit. Quamobrem & illam fuisse ab illius Principis munificentia, ac pietate notissima congruâ dote auctam, vehementer conjicio, quamvis nullam in diplomate, ut alias in ceteris moris habet, ingerat mentionem. Etenim nisi aliquò beneficiò cumulasset, non videtur plane, quâ ratione *Praestiam* pro se, suisque, ac Successoribus suis, singulis sextis feriis canendi Clero Graeco Liberalissimus Princeps imponeret. Suspicio ergo eò loci in diplomate *μεριαν ιχθυσαν*, quae graece supplicatio est, potius occurrisse; quam vocem Lascaris tamquam vulgatam retinendam, explicandamque censuit: Amanuensium autem vitiò factum, ut in *Praestiam*

Oò

tran-

(26) Confer diplomata harum Ecclesiarum apud Ughell., & Pirum.

transiit. *Venerabilis Praefata* ibi erat, non tam graecum, quam
Nomenclaturam, in nomen puto, apud quos Praefata, et
pud Gallos quoque Praefata, & Praefata fortasse eadem ad o-
randam conventio, vocabantur.

IX. Nunc illud videndum quomodo, quare de causa
tas ille graecus, pretiosissimum vetustatis monumentum, ab
haec Ecclesia perierit. Et primò hoc statuo, potissimam euz
deserit causam, Protopaparam Electiones de Viris Lati-
nis fuisse. Id juris, quum non ad Clerum ipsum Graecum,
sed ad Reginae Urbis *Commune* ex diplomate pertinere col-
ligeretur, inde factum ut obstructus populus haud censeretur
(stultâ sane consecutione) ad eligendum hominem Graecum.
Hinc saeculo XVI. Regni Proreges, ad quos Regis nomine
ratam habere electionem spectabat, id egerunt aliquando, ut
Capellani sui, & Eleemosynarii a Communi populo Civi-
tatis eligerentur. Hòc pacto anno (27) CIOIXLIX. electus
Alphonfus de Samano est, D. Petri de Toledo Proregis Cap-
pellanus; anno autem CIOIXC. Johannes Sabaterius Cap-
pellanus item Comitis Mirandae Regni Proregis. Jam vero
Hannibal Logotheta Reginus ex antiquissima Patriciorum fa-
milia, cui ab officio sub Graecis nobilissimo cognomen, qui
eodem anno Sabaterio ex quadam Protopapatus cum pluribus,
simplicibus (28), ut vocant, Sacerdotiis, permutatione suc-
cessit, quamvis indigena, latini etiam ritus homo erat. Quum
itaque Protopapae isti latini ritus fuissent, & exteri quidem
vix residerent, inde porro fluxit, ut sensim in ejus Ecclesiae
Clero graecarum litterarum cultura, quae a Protopapis po-
tissimum est, ac foveri debebat, labi ac pessum ire coeperit.
In actis primae visitationis Ecclesiae Catholicae, quam anno
CIOIXXC. Hannibal de Afflictis Reginus Archiepiscopus pe-
regit, ita (29) lego: *Accessit ad Collegiatam Ecclesiam Grae-
corum S. Mariae della Cattolica nuncupatam, quae est insignior*

(27) Vide infra Syllabum Proto-
paparam Reginorum num. 12.

(28) Haec permutatio relata etiam
legitur in actis visitationis Archiepi-
scopi de Afflictis anni 1590. fol. 664.

Ibidem & confirmatio Excellentissimi
Proregis Comitis *Mirandae* fol. 666.

(29) Ibid. vol. 1. fol. 65. die 25. No-
vembrii 1594.

Parochialis hujus Civitatis; & licet ibi celebrentur divina officia ritu graeco, Archipresbyter tamen, sive Protopapa est latinus, & sacramenta omnia ministrantur ritu latino, & Romano. Susplicabar quidem necessitate quâdam factum, ut Protopapas latini ritus fieret, ex quo jamdiu deletis Graecis ministrare latinis Sacramenta debuerit; verum hanc non fuisse causam, reliqua percurrens visitationis acta satis didici. Facile enim per latinum hominem administrationi sacramentorum ex justissima causa provideri, ut provisum in tot Protopaparum absentia poterat, ne caput reliquo corpori praeesset omnino disforme. Porro & annô CIOICXI. Deutereum (30) inveni ritus latini, Johannem Baptistam Catanzaritum, hominem graecum, sed graecorum hostem acerrimum. Ex abusu itaque illo eligentis Universitatis Regini populi, qui se liberum ad graecum, latinumve hominem eligendum falso putavit, vera ritus perditio manavit; quum exemplô Protopaparum Deuterei quoque titus latini emerferint; & colendae linguae, ritusque conservandi, non desidia modo, sed aversio etiam promanaverit.

X. Hunc Johannem Baptistam Catanzaritum Deutereum (qui tamen se Catansiritum scribebat) ad hunc ritum perdendum plurimum contulisse nullus dubito. Hic enim, origine quamvis Epirota, Regii tamen natus, aversô adeo in suos animô fuit, ut tandem adversus eorum ritus spissum scribere opus non haesitaverit. Quum enim in quorundam Theologorum e schola tricis, satis fuisset educatus; nec rituum Patrum ejus origines a schismate opportune segregaret: imò quemadmodum narrant, ut Simiam faceret Petro Arcudio Corcyrensi, Viro inter Graecos doctissimo, qui insigne illud opus *de concordia Ecclesiae Occidentalis, & Orientalis in VII. Sacramentorum administratione* in lucem extulerat; tractatum itidem Venetiis annô CIOICXXXII. edidit, cui hunc titulum fecit: *Vera utriusque Ecclesiae Sacramentorum Concordia.* Adeo in primis ex praejudicatis opinionibus in Arcidium ef-

O o 2 fer-

(30) In visitation. anni 1611. fol. 167. & seqq. *Omnes Presbyteri . . . sunt infra scripti Rev. Annibal Logotheta Archipresbyter. Ven. Joh. Bapt. Catanzariti Dikereus, latini, Venerabiles Presbyteri Graeci &c.*

ferbuit, et Regi Hispaniarum Romae Legato ~~Mallum~~ ~~ut~~ ~~tulerit~~, quò Papae, Arcudium in eo opere ~~Lutheranorum~~, & Calvinistarum erroribus calculum addidisse ~~demonstraret~~. Sed quum ne hilum quidem, saxò in cassum versatò, profecisset, opus tandem suum Venetiis divulgavit, in quo in id totus incubuit homo Italo-Graecus, ut omnes convellere ad formas quod adinet, materiasque Sacramentorum Ecclesiae Graecae ritus, & statutam ab Arcudio veram concordiam eliminare tentaret. Sensa quoque Card. Bellarmini in eam rem susque deque habuit; atque Euchologium Cryptoferratense quò Arcudius usus fuerat, erroribus adeo refertum esse, ut in eo Sacramentorum substantia vix reperiretur, adserere non dubitavit. At graves, ingenuosque statim Romae expertus est Oppugnatores, ejusque liber decretò Patrum, sententiam potissimum dicentibus Card. Augustinò Calamipò ex ordine Praedicatorum, & Felice Centinò ex Franciscana Conventuali familia, atque Francisco Peña in Romano Dicasterio XII^{to} saeculo proscriptus, in censorium Indicem relatus est. Jussus autem deinde palinodiam canere, ejus dumtaxat opera iterum Romae, recantatis tamen opinionibus, cusa, alterò Patrum decretò die Maji nona, ann. MDCCXXXVI. latò, probata sunt, ut pluribus rem Allatius (31), & Goartius narrant. De harum quoque ~~Catunofriti~~ opinionum proscriptione, gavisum quodammodo fuisse Georgium illum Coresum schismaticum hominem Chium, cujus supra meminimus, idem scribit Allatius; quod ab Ecclesia Romana, quam falso sibi, non eorum potius erroribus adversam Graeci putant, antiquis Orientalis Ecclesiae ritibus redditum jus fuerit. A Matthaeo enim Carophilo ejus rei quum nuncium accepisset, in hunc modum respondisse apud Pappadopulum (32) legitur. *Quod vero nuncias damnatum istis librum inimici nostri, nihil mirum; quum sciatis quanti nos Romae habeamur, quamque incuriosa sit Aula rerum nostrarum. Nihil enim habemus, quod sibi Latini adrogent, &*

(31) Allatius de utriusque Eccles. consent. lib. 3. cap. 7. nu. 17. Goar ad Euchologium pag. 246. & seqq. edit. Venetae. Confer & Morerium in Di-

tionario historic. v. *Catunofritus*.

(32) Nicolai Comneni Pappadopuli Praenotion. mystagogic. ex jur. can. Patavii 1697. fol. 203.

amicis distribuendum putent; nec Dataria Ecclesiae Beneficia nostrae sperat: quippe quae nulla sunt. Laudo igitur Aulae iustitiam. Verum ut in hoc Cive nostro summam audaciam, & impotentem illam a suorum ritibus aversionem hōc locō de-
testamur, ita sane magnam deinde ejus animi moderationem debitā quoque laude prosequi aequum est, ex qua plus certe, quam ex toto illo opere de omni Eruditorum coetu benemeruisse constat. Nam docilis non minus, quam docti hominis juste sibi nomine adscitō, in famosam illam graecarum, ac latinarum litterarum Academiam, quae Romae apud Basilianos sub Card. Francisco Barberino Maecenate, atque Cardinali Francisco Maria Brancacio Principe ann. CIOIOXXXV. erecta est, cum tot eruditissimis viris Allatio, Holstenio, Donio, Francisco Arcudio, Ligaridio, aliisque, quorum nomina recenset Carpanus (33) cooptari meruit. De ipso quoque ita in monito operi praefixo scripserat Editor Venetus. *Nihil aliud in ipso admiretis Candide lector, nisi Catholicum ejus zelum, sanamque doctrinam expendas, quam in singulis simpliciter, & humillime subiecit censurae S. Matris Ecclesiae Catholicae.* At non idcirco ad ritum graecum in patria sua extirpandum hominem, qui in ea jamdiu vixerat opinione, nihil contulisse putes velle. In hanc Ecclesiam graecam patriae suae origine adlectum, tum graecis litteris ac doctrinā clarum, & Romae etiam, ut ajunt, in Collegio Graeco educatum, maluisse ritum latinum amplecti potius quam graecum, non aliunde quam ex praepjudicata semel opinione manasse potuit; quam priusquam Romam rediret, in ceterorum animis, qui rituum graecorum ignorantia tenebantur, alte propinasse proclive fuit. Illum Italo-Graecorum Reginorum Archiepiscopum fuisse, falso scripsere nonnulli (*), quum in Italo-Graeco-

(33) Hujus Academiae Fastos descripsit Joseph Carpanus, & Romae edidit anno 1682. Lege apud eum Academicos, & inter eos Nicolaum Riccardi S. P. Apostolici Magistrum, Leonem Allatium, Lucam Holstenium, Vincentium Riccardi Joh. Bapt. Cattamsiritum, Petrum Lafena, Franci-

scum Arcudium, Conachium de Rubeis, Pantaleonem Ligaridium, Josephum Carpanum, Joh. Andream Straurinum, Joh. Bapt. Rinuccinum, Nicolaum de Tadeis, ac Joh. Bapt. Donium Secretarium.

(*) Serry in praefat. Histor. de auxiliis §. 10. fol. 29. Edit. Venet. 1740.

corum Regina Ecclesia nonnisi Deutereus fuerit :

XI. Fuerunt interim Viri , qui non lectione veterum monumentorum edocti , sed quidquid in buccam venit crepitantes , piissimo illi Praefuli Hannibali de Afflictis , cujus in Regina Ecclesia memoria semper in benedictione erit , abunde injurii , illum annò CIOIOCXI. lacertos omnes intendisse , ut ritus graecus in hac Ecclesia supprimeretur , commenti sunt ; atque Ecclesiae haectenus non Parochiali , animarum curam adnexuisse scripserunt . Verum sunt haec tricae , apinaeque , & si quid vilius istis . Res ex actis innotescit , quae in Archivo Metropolitano haectenus conservantur . An. CIOIOXCIV. quum primum eam Ecclesiam Hannibal visitavit , jam decem Presbyteros Graecos , linguae licet graecae haud satis gnaros reperisse legitur ; quos a Protopapa Civitatis S. Agathae Nicolao Panzera , & ab U. J. D. Dominico Cyriaco ejus linguae callentissimis examini subiectos , *eatenus toleravit , quatenus pro praesenti temporis necessitate* , ut acta loquuntur , *in necessariis non deficiebant* . Annò sequenti quum idem Hannibal Mothae S. Johannis Oppidum percurreret , ibique Clerum , qui totus graecus erat , linguae peritiâ laborare admodum comperisset , illi statim de Magistro providendum (35) censuit , ne ritus periret . At vero ann. CIOIOXCIX. , & ann. CIOIOCVI. quum iterum ac tertiò Reginam (36) Catholicam visitasset , illorum quos in ea reperit decem Presbyterorum nonnullos , quod nihil profecisset , suspendere a divinis coactus est ; & ut instrui curarent , injunxit . Quum enim Collegam haberent Petrum Labocetta virum , ut in actis describitur , *in litteris tam graecis , quam latinis valde versatum , & graecarum caeremoniarum peritissimum* , ab eo institui plane , ac doceri poterant , si ignaviâ ac socordiâ non tenerentur ,

LI

(35) Acta visitat. an. 1595. fol. 177. a tergo. Die 27. Julii 1595. Illustriss. ac Reverendiss. Dominus Archiepiscopus informatus de imperitia supranominatorum Presbyterorum , Diaconorum , & Subdiaconorum , volensque quoquò modò providere elegit , atque eligit in Magistrum Scholae supranominatum Subdia-

conum Johannem Dominicum Lingria , cui mandavit , quòd docere debeat Grammaticam graecam infra nominatos Presbyteros cum salario &c.

(36) Confer acta visitat. an. 1599. fol. 655. & seqq. , & anni 1606. fol. 217. & seqq.

Inde factum, ut in visitatione illius anni CIOIOXI. (37), nonnisi septem Presbyteros, ceteris demortuis, huic Ecclesiae addictos invenerit, Protopapam scilicet Hannibalem Logothetam, & Deutereum Johannem Baptistam Catumsiritum ritus latini, & Adamum Floccari, Petrum Labocetta, Johannem Petrum Logotheta, Diomedem Veglia, & Johannem Gregorium Anzi perpetuo valetudinarium, qui & in ipsa visitatione mortem obiit, graeci ritus Presbyteros. Tunc porro quum ex pigritia Clericos educandi, ac in lingua, ritibusque graecis instruendi in eo positas statu res vidisset, in illam, suas etiam, ut suspicor, partes agente Catumsiritò, descendit sententiam, ut quinque Presbyteris Graecis, quinque etiam La-

ti-

(37) In actis hujus visitationis anni 1611. sic habes fol. 167. a tergo. Qui omnes supradicti quatuor Presbyteri, cum Rev. Archipresbytero in praesentiarum inferviunt ipsi Archipresbyterali debitis horis juxta solitum. Et quia praedictus numerus valde est exiguus, & diminutus ab antiquo, & solito; nam extare solebant duodecim, & quatuordecim Presbyteri, ac etiam plures, prout in ipsa Civitate reperiebantur Sacerdotes graeco ritu ordinati; nam omnes oriundi quotquot essent, omnes & singuli huic Archipresbyterali deserviebant, & perpetuo adscripti, & deputati erant ejus servitio, participes efficiebantur omnium fructuum, reddituum, obventionum, & emolumentorum ipsius Ecclesiae, quae ad praesens ob paucitatem Presbyterorum Graecorum est adeo destituta debito servitio, & magis atque magis erit in posterum; nam in totum desunt in hac Civitate Clerici, Diaconi, Subdiaconi, & Presbyteri Graeci: ob id volens ipse Reverendissimus Dominus Archiepiscopus necessitatibus hujus insignis Archipresbyteralis a Serenissimo Comite Rogerio fel. rec. amplissimis redditibus dotatae, & fundatae, & sub Regia protectione adhuc existentis occurrere, ne pia dicti Serenissimi Fundatoris voluntas defraudetur, & debitis precibus, quae fieri debent continuo pro dicto Serenissimo Fundatore, & obsequio car. in hac praesen-

ti visitatione, omni meliori vid. modo, & forma, quibus de jure melius potest, etiam tamquam S. Sedis Apostolicae Delegatus praecipit, & mandat, quod de cetero praedicti Presbyteri deputati servitio hujus Archipresbyteralis non sint pauciores duodecim inclusò Archipresbyterò ac Diacerò*. Et quia pro adimplimento non extant Presbyteri Graeci, ob id in eorum locum deputat, & describit, & pro deputatis, & in perpetuum adscriptis vult haberi, & detineri ab omnibus infra scriptos videlicet Ven. Presbyteros Joh. Bapt. Ponzo, Hieronymum Paulum Anzi, Octavium Giunta, & Petrum Hieronymum Geria, qui ritu latino cum Rev. Archipresbytero, & Diacero, & Presbyteris latinis in ea celebrent eò modo, & forma, prout olim consueverunt Presbyteri Graeci &c. & reliqui quatuor Presbyteri Graeci, qui ad praesens extant, erunt etiam praesentes in Choro, & servitio Ecclesiae incumbant, & Missas quas celebrare tenentur graeco ritu celebrent, prout moris est in tota Dioecesi Regina. Nam promiscue & latini Romano ritu, in Ecclesiis Graecorum celebrant, & Graeci graeco ritu in Latinorum Ecclesiis. Et infra in instructionibus, omnibus quidem imposuit ad chorum convenire, sed ut latini psallerent, Graeci vero seorsim canonicas horas adimplerent.

tinor adjungeret, qui cum Protopapa, sc. *Duce* rito *latini*, duodecim omnino efficerent, mixto *quodam* rito *latino* *provis* *ma* *erat*, ut acta loquuntur, in *Dicte* *Regina*, in *qua* *promiscue* *Latini* *Romani* *ritu* *in* *Ecclesiis* *Graecorum* *celebrant*, *Graeci* *graeco* *ritu* *in* *Ecclesiis* *Latinorum*. Tametsi autem graeci ritus irreparabilem ruinam praevulisset, nunquam tamen id prohibuisse legitur, ut si novi essent ex Graeco-Graecis Presbyteri, non admitterentur. Sed quum anno *CIOICXXVIII*. non nisi solus Adam (38) Floccari ex Graecis superesset, hic ex dispensatione Apostolica ad ritum latinum transivit; eoque pacto absque ulla spe in integrum restitutionis haec Ecclesia sponte sua transivit ad ritum latinum. Multo autem minus Hannibal ipse Parochialem constituit. Ann. *CIOIXCV*. ut supra retuli, jam Parochialem invenerat. In permutatione quam cum Sabaterio Hannibal Logotheta ann. *CIOIXC*. fecit jam Parochialis habetur. In Archivo Neapolitano, vulgo *della Zecca* nuncupato ita hoc Beneficium relatum legitur. *Protopapatus Ecclesiae S. Dei Genitricis (39) Virginis Graecorum Civitatis Regii cum cura animarum ad collationem suae Catholicae Majestatis*. In MSS. quoque jurisdictionibus Bartholomaei Chioccarelli hoc *interum* est. *Recloria Protopapatus S. Mariae Catholicae Civitatis Regii. Ecclesia haec Parochialis cum cura, est ad praesentationem, seu nominationem Universitatis dictae Civitatis Regii; quae praesentatio, seu nominatio debet confirmari a Regia Curia, & adprobri, & institui ab Archiepiscopo dictae Civitatis Regii*. Et quidem haud esse aliter poterat, quum alias numquam Catholica sine cura Episcopali; aut Parochiali fuisse intelligeretur.

XII. Hinc habes quae forma Protopaparum electionis, ab ipso Rogerii Comitum diplomate manans in usu sit. Ann. *CIOICXXXIII*. quum Bononiae Carolus V. Imperator Hispania-

(38) In actis visitationis ann. 1628.

(39) Ita quidem in regesto illo, qui Catholici Regis Philippi II. mandato ad Proregem Ducem Ossunensem 22. Novembris 1583. dato compositus

est, ex Chioccarell. in MMSS. Jurisdictionibus tom. 6. Sed clarius deinde apud eundem Chioccarell. ibidem part. 2., ut relatum est.

spaniarum ac Siciliae utriusque Monarcha invictissimus ad Coronam Imperii, ex more antiquo a Clemente VII. accipiendam moraretur, Rogeriani diplomatis confirmationem Urbs Regina supplex postulavit, simulque Alphonsum Spanò, vacante tunc Protopapatu, praesentandum censuit. Ad Proregem D. Petrum de Tolero *Villefranchae* Marchionem remisit a Caesare libellò, electionem ille ratam ex diplomate habuit; atque inde hoc pacto usquequaque electum fuisse hujus Ecclesiae Protopapam facile demonstramus, adfutò pro coronide elenchò (40) Reginensium Protopaparum, quotquot ex notitiis quae hactenus habere potuimus, confarcinatò, augendòque ab iis, quorum interest temporum progressu, ubi ea, quae nos latuerunt documenta, suppeterent.

Ann. CIOCXII., quò signatum diploma est, Petrus in eo Reginus Protopapas, cui datum est, laudatur.

Ann. CIOCCCXCIV. mense Februariò, in quo e graeca in latinam linguam diploma illud vertit Constantinus Lascaris, Nicolaus Spanò Protopapas vivebat, qui vertendum exhibuit.

Ann. CIOIXXXIII. electus Alphonfus Spanò est a communi populo Civitatis; ejusque electio Carolo V. Imperatori, ac utriusque Siciliae Regi Bononiae exhibita. Sed jussu Caesaris ad D. Petrum de Toletò Regni Proregem relata, ab hoc sub die XXIII. Februarii sequentis anni confirmata fuit.

Ann. CIOIXXXIX. Confalvus de Cajetano successit, acceptò ab eodem Prorege die XIV. Augusti confirmationis robore.

Ann. CIOI XLIV. D. Aloysius de Toletò Excellentiss. Proregis filius sine electione Civitatis, a Patre in possessionem Protopapatus immittitur. Verum re melius inspectà, quum

P p juri

(40) Haec omnia, & syllabus qui sequitur Protopaparum ad an. usque 1710., cum eorum electionibus confirmationibusque eruuntur ex documentis quae ad electionem usque Josephi Logotherae junioris prostant in actis, quae in celeberrima illa controversia

jurisdictionali inter Archiepiscopos & Protopapas Reginos, tum in Curia Capellani Majoris Regni, quum vero & apud Illustrem Regalis Jurisdictionis Delegatum ab utraque parte condita sunt.

juri Universitatis derogatum nollet, electionem pro Alphonso (aliis Aloysio) de Samano Capellano suo ab ea (41) postulavit.

Eodem annò electus Alphonfus de Samano, ab eodem Prorege die XXX. Septembris confirmationem obtinuit.

Ann. CIOCLVI. Alphonsò de Samano in favorem Bernardini Suppa ex consensu Universitatis Protopapatum resignante, confirmata electio fuit a D. Ferdinando Alvarez de Toledo Duce Albae Hispanae Regni Prorege Aprilis XXX.

Ann. CIOXC. decedente Bernardino, electus fuit Johannes de Sabatier D. Johannis Zunica *Mirandae* Comitis & Marchionis *Gabagnesae* Regni Proregis Capellanus, a quo confirmatus est Aprilis nonâ.

Eodem annò Sabaterius, praecedente Civitatis adsensu, & ejusdem Proregis confirmatione sub die nona Septembris Protopapatum cum Hannibale Logotheta permutavit, pluribus ab hoc simplicibus, ut vocant, beneficiis, quae possidebat, illi legitimâ auctoritate delatis.

Ann. CIOCCXXIX. defunctò Hannibale electus fuit Raphael Prato, licet postea Universitas in electione variaverit. At quum D. Antonius Alvarez de Toledo Dux Albae Barnabam Laqueda Eleemosynarium suum creari vellet, eidem sine electione die XV. Augusti contulit. Utraque tamen provisio effectum caruit. Nam ann. CIOCCXXXI. Johannes Baptista de Comacchio Hispanus, qui Panormi morabatur, ex praesentatione Universitatis, & ejusdem Proregis confirmatione sub die XXI. Februarii *per obitum Hannibalis Logothetae* provifus dicitur.

Ann. CIOCCXXXVI. Johanne Baptistâ in favorem Josephi de Mari resignante, hujus electio a D. Emmanuele Gufmano Comite *Montis Rey* die XX. Junii confirmata fuit.

Ann. CIOCCXLVIII. successit Joseph Logotheta ele-

(41) Inferuit Johann. Angelus Spatholius Archidiaconus Reginus lib. 14. de rebus Reginis cap. 5. (quod opus falso nuper Chartusienses quidam plagio manifestò Vincentio Benardo in editis quibusdam allegationibus adver-

ctus sus Serrenses adtribuerunt) D. Petri de Toledo ad Urbem Reginam ea de re epistolam, quam tu videlis vulgata a Scriptore Apologiae pro Regali jurisdictione in Ecclesiam Catholicam fol. 146.

Etus ab Universitate, confirmatus a Prorege D. Innico Velez de Guevara Comite de Oñatte Septembris XXVII.

Ann. CIOCLXXV. electus fuit Paullus Logotheta, confirmatus a Prorege D. Antonio Alvarez *Astorgae* Marchione Junii XIX.

Ann. CIOCCCX. Joseph Logotheta junior electus est, & a Card. Grimano Regni Prorege mense Februariô confirmatus.

Ann. CIOCCXLVI. Antonius Basile Vicarius Generalis Metropolitanus electus fuit, confirmatusque est ab Augustissimo Carolo Borbonio nunc Rege Catholico, quum utrique Siciliae feliciter imperaret, Augusti X.

Ann. CIOCCLVII. Antonius Oliva Canonicus Poenitentarius Ecclesiae Metropolitanae, posthabitis pro ea vice praesentationibus Universitatis, ab eodem Augustissimo Monarcha electus fuit (42).

Ann. CIOCCCLX. Rodolphus Morifanus Parochus Ecclesiae S. Mariae Lauretanae decretô Decurionum *cumulative* praesentatus, ab invictissimo Rege Ferdinando praelectus fuit IV. Octobr., litteris expeditis XX. ejusdem.

Quo statu res hodie positae sunt, postquam & Capellanorum adlectum, & contentiosam in eos jurisdictionem ab ann. CIOCCCXXVI. obtinuit Protopapas Reginus, hunc ceteris omnibus praestantiorum, dignioremque fateri vix, puto, erit qui dubitabit. At heic manum de tabula.

Τῶ Θεῶ Δόξα. Τέλος.

Pp 2

IN-

(42) Carolus Gagliardus in Gymnasio Neapolitano jam Doctissimus Sacri Canon. interpres, nunc Muranus Episcopus, in eis, quas ad usum Seminarii Puteolani edidit, institutionibus juris Canonici lib. 3. tit. 13. fol. 352. Neapoli 1761., post Antonium Basilium, non Canonicum Antonium Oliva sed Balthaffarrem Baronem,

dignissimum etiam nostrae Metropolitanae Ecclesiae Canonicum a Serenissimo Rege electum scripsit. Quam memoriae lapsu id acciderit; ne tanti Viri in Supremi Regni Tribunalibus versatissimi auctoritate, nostra aliquando falsi arguantur, hoc loco ea de re lectorem monere existimavimus.

I N D E X

R E R U M N O T A B I L I U M .

- A** Brahamus Rex Saracenorum ex Africa in Italiam transmittit . 284. Ejus mors . ibid. & seq.
- Abstaël Saracenus suorum Coloniam Scylacei erexit . 283.
- Albericus ultimus in Calabria Saracenorum Princeps . 284.
- Alexandri III. diploma , quò jura Metropolitica Reginae Ecclesiae confirmantur . 220. Illius adventus Messanam , deinde Cajetam . 223.
- Amanthea sedes olim Saracenorum . 230. Ejus Episcopatus unius Tropane . ibid.
- Angariae quae . 269.
- Anonymus Monchallianus quando vixerit , & a quo editus . 6.
- Annulis non utuntur Episcopi Graeci . 132.
- Acolythi , an etiam Acoluthi . 20. & seq.
- Archiacoluthi . 46. Archianagnostae , & Archilectores . ibid.
- Archidiaconi . 43. & 63. & seq. Cpoli inter Archontes non numerati . 90. Eorum munus ibi vacuum . 43. In Orientaliori tamen Ecclesia Protropapis , & Chorepiscopis superiores . 101.
- Archipresbyteri . 40. & seq. & 61.
- Archiprimiceri . 36.
- Archiprotopapas . 105.
- Archisubdiaconi . 45.
- Autocephali Archiepiscopi . 39.
- B**
- B**aculus Episcopalis , & variae ejus formae . 133. & seq. Insigne Praefecturae . 134. Non improbatas propterea olim , ut mitrae usus in Abbatibus . ibid. Baculi Protropapae Messanensis forma . 256.
- Baptisma quo tempore olim administrabatur ? 125. & 161. Vetitum in Oratoriis , & in Catholicis Ecclesiis celebrandum . 270.
- Basilii Alaprotocarabus res Graecorum in Calabria restaurat . 287.
- Bema quid . 97.
- Benedictio aquae in die Epiphaniae ex more graeco . 125. & seq.
- Benedictio Logi . 122.
- Benedictio mensae unde manarit . 120. Esculentorum in fractione jejunii Paschalis . 121.
- Besidienfis , sive Bisunianensis Episcopatus olim Regino sub Graecis Suffraganeus . 194. At non deinde sub Latinis . 231.
- Blatares (Matthaeus) 81.
- Bovenfis Episcopatus sub ultimis Graecorum temporibus institutus . 231.
- Bruttiorum regio quando Calabria nuncupari coepta . 148. & seq. An hodie recte Calabria adpelletur . 233. Bulgaria , & pro ea lites . 185.
- C**
- C**alabriae nomine quaenam regio olim nuncupata . 147. Cur id nomen in Brutios translatum & quando . 148. & seq. Calabria sub Leone Isauro a Patriarchatu Romano distracta . 165. & seq.
- Camelaucium . 255.
- Canonarcha qui apud Graecos . 34. & seqq.
- Cantores . 32. & 33.
- Cardinalium S. R. E. supra Episcopos Praelatio . 80. & seq.
- Catapani Apuliae , qui , & unde dicti . 153. & seq.
- Catholicae Ecclesiae , quae , & unde dictae , & variae ea de re opiniones . 265. & seq. Probabilius veriloquium . 273.
- Capella Imp. Byzantina . 116.
- Catholica id est Cathedralis . 267. Rossa-

Rossanensis . 268. Barenfis . 269.
 Messanenfis . *ibid.*
 Catholica id est Parochialis . 271.
 Catholicae Neapolitanae quae . 272.
 Catholica hodierna Graecorum Messanenfis . 275. Regina . 274. An olim Graecorum Cathedralis fuerit . 279. Cujusmodi structurae sit . *ibid.* & seq. An saltem Parochia Graecorum investitò ritu latino . 288. & seq.
 Catholicos Armenorum . 266.
 Catholicos Atheniense . 269.
 Catumfritus . *Vide* Joh. Baptista .
 Cellioae , & cellae . 19.
 Chartophylacis Cpolitani praelatio . 80. & seq.
 Chirifimandrum , 35.
 Chori nomen unde ductum . 65. Chori Cpolitani confessus . *ibid.*
 Chorepiscopi unde dicti , & qui olim fuerint , & quamdiu perdurarint . 32. & 105. & seq. An fuerint Episcopi . 106. Quinam illis apud Graecos suffecti . Periodeutae , an Exarchi , an Protopapae ? 110. & seq. & 115.
 Churi Maronitarum , seu istorum Protopapae Cathedrales . 112. & seq.
 Clerici Palatini , qui Cpoli fuerint , & quando ad psallendum convenirent . 116. & seq.
 Codinus (Georgius) Curopalates , quando vixerit , & quae ediderit . 3. & 4.
 Colobium quid . 68.
 Comes Stabuli . 12.
 Concelebratio ex more veteri in sacrificio missae . 96. & 91.
 Concilia Provincialia Regina . 245. & seqq.
 Congelli . 19.
 Consentia mediò aevò Constantia a Graecis adpellata . 193. Consentinus Episcopus sub Graecis Regini Suffraganeus . *ibid.* & 194. quando Metropolitanus evasit . 229.
 Curopalatae , qui fuerint . 4. & 5.
 Cyrillus Archiep. Reginus . 174. & seq.

D

Dalmatica . 69.
 Decaproti qui . 3.
 Defensores in utraque Ecclesia . 25.
 Demetrius Protopapas Reginus deinde Episcopus Corcyrensis . 238.

Deuterei unde dicti . 136. De eorum veriloquio futiles nonnullorum sententiae . 137. & seq. An a Diptychis . 137. An a diphthera . 140. An ἀπό τῆς δευτέρας . 142. Deuterei officia in Ecclesia Cpolitana . 143. Cur introductor etiam nuncupatus . 144.
 Deutereus Diaconorum . 144.
 Deuterei Ecclesiae Cpolitanae locus . 145.
 Deuterei in liturgiis munera . 145.
 Deuterarius , seu Deuterarius qui . 142.
 Dexteræ , an sinistra nobilior . 68. & seqq.
 Diaconorum veterum tumor , ac supercilium , & quibus ex causis . 62. & seqq. Illorum ambitio ad sedendum coram Presbyteris . 73. & seq.
 Diaconi in Ecclesia Romana cur pauci . 63. Eos aliquando sine Presbyteratu in Episcopos fuisse ordinatorum nonnullorum opinio est . *ibid.*
 Diaconi Byzantini Exocatacoeli nuncupati qui fuerint . 72. & 76.
 Diaconicum quid fuerit . 67.
 Diatyposis Leonis Sapientis ad sedes quod adinet throno Cpolitano subiectas . 187. quot ejus editiones . *ibid.* & seqq. De ejus Auctore conjecturae . 189. & seq. ad 200. Quo pacto in ea Episcopus Calabriae , & Siciliae describantur . 192. ad 197.
 Dioeceseos distractio a Patriarchatu Romano sub Leone Isauro peracta . 164. & seqq. plene . Earum restitutio . 210. & seq.
 Diptycha Ecclesiastica quae fuerint , & unde dicta . 136. & seq. Illa qui servabat . 138. Diptycha fidelium . 139. A quo recitabantur . *ibid.* Litterata , & figurata . 136. & seq.
 Domestici qui . 33.
 Durandus Mimatenfis . 92. A S. Porciano . *ibid.*

E

Ecclesiarum veterum descriptio . 67.
 Ecclesia Regina quando transferit ad ritum graecum . 164. quando iterum ad Latinum . 241. quando ex Gallicano ad Romanum . 32.
 Ecclesia Bovenfis quando transferit ad ritum Latinum . 243. Quando Hieracienfis . *ibid.* & seq. Quae lites , ut a Me-

a Metropolitano Regino exemta est. 244. & seqq. Quando Oppidensis. ibid. Quando Tropaeana, Scylacena, Neocastrensis, & Crotonensis. 249. Quando Rossanensis. 251.
 Ecdici qui. 25. & seq.
 s. Elias Ennensis. 238. & 282. & seq.
 Epigonarium quid. 256.
 Episcopatus Siciliae, & Calabriae ab VIII. saeculo ad XI. Patriarchae Cpolitano subditi. 177. & seq. plenissime.
 Episcopi Calabriae, & Siciliae, qui VIII. Synodo interfuerunt, omnes ordinati a Methodio, vel Ignatio PP. Cpolitanis fuerunt. 180. & seqq.
 Epitachelium quid. 85.
 Epocha Cpolitana quomodo cum vulgari concilietur. 216.
 Eucharistia quomodo a concelebrantibus, & fidelibus olim acciperetur. 93. & seq. Praefertur Romano Pontifici itineranti. 125.
 Eulogiae. 67.
 Eusebius Reginus Archiepiscopus. quando vixerit. 287. & seq.
 Eustachius P.Cp. diversus a Theffalonicensi. 119.
 Exarchi qui fuerint. 110. Varia Exarchorum genera. 199. & seq.
 Exocatacoeli Cpolitani. 83. & seq. qui & unde nomen habuerint. ibid. quo die sollempniter Evangelium canebant. 96.

Ferula Summo Pontifici praesata quid fuerit. 133.
 Flabella ad arcendas muscas in sacrificio. 96.

Graeci Epirotae per Calabriam sparsi. 250. Eorum Collegium in pago S. Benedicti a Clem. XII. excitatum. 251.
 s. Gregorii Nazianzeni testamentum. 267.
 s. Gregorii VII. epistola, qua jus Metropoliticum a Regina Ecclesia sub Graecis adeptum mirifice confirmatur. 215.

H
Hannibal de Afflicis Arch. Reginum graecum in Diocesi, ubi eumque invenit, servandum curavit. 294. In Catholica Regina non suppressit, sed sponte sua periit. 295. & seqq.

Harmenopolus (Constantinus) 81.
 Hegira. 285.

Hydruntum VIII. saeculo, & seq. ad XI. semper fuit potestatis Graecorum. 162. & seq. 198. & seq. Antea sedes Tribunalium sub Exarchatu Ravennate. 151. & seq. eius Ecclesia a Patriarchatu Romano cum ceteris divulsa. 162. Ritum non mutat, nisi sub P.Cp. Polyeucto. 163.

I
Icosaproti qui. 3.
 Indictionum species, usus, & initia. 225.
 Investiturarum abusus in utraque Ecclesia olim irrepserat. 131.
 Joannes Baptista Catumbritus Decretorum Reginus. 291. & seqq.

K
Kalendarium Neapolitanum sacrum lapideum. 255.

L
Lampades accensae Imperatoribus praeferebantur. 124. In Oriente etiam Patriarchis. ibid.
 Lapidus Latini in Bruttis sub primis Ecclesiae saeculis. 159.
 Lavipedii ritus in die coenae Domini. 128. & seq. Quomodo a Rom. PP. fieret, & nunc fiat. 129. & seq. Quomodo ab Imp. Cpolit. 130. & seq.
 Lectorum Protocerei. 46.
 s. Leo Oeconomus, & Protopapas Reginus, deinde Episcopus Catanensis. 236. & seqq.
 Lucas Archiepiscopus Consentinus, ejusque Ordinarium. 122.

Mar-

M

Marcus Melodus Episcopus Hydruntinus. 163.
 Marefcalli apud nos unde dicti. 11.
 Maronitarum Chorepiscopi, Protopapae, & Periodeutae. 154.
 Metatorium. 68.
 Metropolitanani an fuerint in utraque Sicilia ante VIII. saecul. 155.
 Miletensis Ecclesiae quinam primus Episcopus, & quo anno. 216.
 Mitra Episcopalis an semper in usu, & cujus formae. 50. & seq.
 Moschea Saracenorum Regii. 287.

N

Nicoterenfis Episcopatus post adventum Northmannorum unicus Regno. 231.
 Nilus Doxopatrius qui. 201. & seq.
 Nilus Junior Abb. Cryptoferratenfis. 288.
 Nobilissimi qui nuncupati. 16.
 Northmanni Principes statim ac utramque Siciliam Graecis, & Saracenis abstulerunt, Episcopatus Patriarchatus Romano reddiderunt. 213. & seqq.
 Notarii. 27. & seq.

O

Olcbekus secundus Saracenorum Dux Scylacei. 284. 286.
 Omophorium quid apud Graecos. 238. & seqq.
 Oppidenfis Episcopatus sub ultimis Graecorum temporibus erectus putatur. 231. Quando transiit ad ritum Latinum. 244.
 Orarium. 68.

P

Papae nomen unde derivetur. 47. & seq. Papae nuncupari olim omnes Episcopi & cur. 49. & seq. Nonnumquam, & Presbyteri. 53. & seq. sed diversa inflexione. 55. & seq. Quando id nomen Rom. Pont. reservatum. 56. & seq. Id nomen & Paedagogis tributum, qui fortasse Papates dicti. 48. & 59.

Papatus quid apud Graecos. 105.
 Parangariae quae. 269.
 Paltophorium. 68.
 Patricii. 54.
 Peribolum. 66.
 Periodeutae. 109. & seqq.
 Phelon quid. 84.
 Phrygium, quod S. Cyrillus Caelestinum PP. donavit, quid fuerit. 50.
 Praefitia quid. 289.
 Praetoris Apuliae, & Calabriae nomen quando primo auditum. 150. & seqq.
 Pretiosus Johannes. 103.
 Primicerei, & Protocerei. 28. & seq.
 Primiclerus. 31.
 Primisrinus. 18. & 30.
 Proteclicus. 25. & seqq.
 Protectores Domestici. 13. & seq.
 Prothesis. 67.
 Protoapostolarii. 45.
 Protoarchimandritae. 36.
 Proto a secretis. 17.
 Protocancellarii. 17.
 Protocanonarcha. 34. & seq.
 Protocarabus. 12.
 Protocatapani an unquam fuerint. 15.
 Protochirius Aulae. 12.
 Protocomes. 12.
 Protocurfor. 18.
 Protocynegus. 12.
 Protodiaconi. 43.
 Protohieracarius. 12.
 Protojudex. 18.
 Protonobilissimi. 16.
 Protonotarii. 17. 27.
 Protonotarii Ecclesiae Romanae. 81.
 Protopapae quinam apud antiquos. 42. & 62. quando auditum hoc nomen. 42. 60. unde ortum traxerit. 47.
 Protopapae Cpolitani munera. 90. & seq. Concelebrat cum Patriarcha. 91. illi Eucharistiam in concelebratione porrigit. 93. praestit officii ministri Chori. 95. & seq. cur etiam Ecdicus. 97. & seq. ejus munus in Chriftatis consecratione. 99. Interfuit Conc. Florentino. 100.
 Protopapae in reliquis Ecclesiis Graecis. 101. Protopapae plebium curios. 104. Protopapas Maronitarum. 111. & seq. Ejus insignia. 114. Protopapae non Cathedrales apud Graecos Parochis aequantur. 115.
 Protopapas Palatinus Cpoli. 115. & seq.

seq. Varii ejus tituli . 116. Aliquando idem ac Ecclesiae Patriarchalis . 117. & seq. Quando primum auditus . 118. Baptizabat filios Imp. ibid. Nullam in Aula jurisdictionem habebat . 119. Benedicebat mensam Imperatoris . 120. & seq. ferculum reportabat . 121. Advenientem Imperatorem ad Ecclesiam in die Paschatis quomodo excipiebat . 123. Aquam benedicebat in Palatio in Sanctis Theophaniis . 124. ejus munus in lapideo coenae Domini . 128. & seq. In Enthronismo novi Patriarchae . 131. & seq. in exercitu . 135.

Protopapae in Calabria sub Graecis investiti sunt . 235. & seqq. Protopapae Curiones Dioecesis Reginae . 247. Bovensis . 248. Protopapas Castriveteris . 248. S. Christinae . ibid. Seminariae . ibid. Altimontis . 249. In Dioecesi Rossanensi . 251.

Protopapas Panormi . 252. Messanae , de eoque ejusq. Ecclesiae ritu graeco-latino . 252. ad 264.

Protopapas alii in Dioecesi Messanensi . 262. Protopapas Corcyrensis . ibid. An Neapoli . 263.

Protopapas Reginus . 276. ad seq.

Protopapatum Reginorum Syllabus . 297. Messanensium . 261.

Protopapae Messanenses quomodo eligantur . 258. Quomodo Regini . 296. Protopatricii . 15.

Protopresbyteri . 40. Illorum olim officia . 89.

Protopsaltes . 33.

Protoprobasti . 7.

Protopscriuarii . 17.

Protopspatharius in aula , & extra qui fuerit . 13. & seq.

Protopstarchae , & Protopstratores . 10.

Protopstrategi . 15.

Protopsyncelli . 23.

Protophroni . 36.

Protopvestiarii . 9.

Quirinus Card. olim Archiepiscopus Corcyrensis de Protopapa Corcyrensi agit . 262.

R

Rangerius Archiep. Reginus . 214. & 241. & seq.

Regium non ante VIII. saecul. in Metropolim Ecclesiasticam erectum . 156. & seq. sed saeculo VIII. a Graecis . 172. & seq. Quando primum a Saracenis occupatum . 281. & seq. ejus direptiones saeculo decimo . 282. & seq.

Reginus Archiepiscop. inter Metropolitanos Hypertimos , non inter Exarchos a Graecis recensetur . 200. Metropolitanus Calabriae absolute nuncupatus . 201. & seq. Falsum a Graecis inter honorarios Archiepiscopos fuisse dumtaxat censitum . 203. & seq. Illius jura Metropolitana facta tecta servavit S. Greg. VII. 214. & seq. confirmarunt Alexand. III. 219. & seq. & Eugenius III. 232.

Ritus graecus an vigerit in Sicilia , & Brutiis ante VIII. saecul. 157. & seq. Non introductus nisi VIII. saecul. 164. & seq. In Catholica Regina cur , & quando omissus . 290. & seqq.

Rogerus Archiep. Reginus ann. 1014. suppositivus . 214.

Rogerus alter Archiep. Regin. ann. 1165. 223.

Rogeri Comitis diploma Catholicae Reginae , ejusq. Protopapae datum . 277. Illius annus emortualis . 278. 95. Eam Ecclesiam summis cumulat beneficiis . 289.

S

Saklabius tertius Saracenorum Calabriae Dux . 284. 286.

Saraceni quandonam primum Siciliam invaserint . 173. Quando Regium diripuerint . 282. & seq. Coloniam fixere Scylacei . 283. & seq. Residebant in Castro Sabateli . 286.

Scevophylacium . 68.

Scevophylacibus commissa Diptychorum custodia . 138.

Scrinia quae . 18. Scriniarii . ibid.

Scylacei urbis in Calabria gentilia mediò ævō . 227. & seq. Scylaceni Protopapae de occiso Episcopo commentum . 240. Scylacei Saracenorum

Colonia . 283. & seq.
 Scylitzes (Johannes) de historia illius,
 & Cedreni . 5.
 Secretarium , & Secretarius . 17. & 68.
 Semanterium . 34. & seq.
 Sepulchrorum in Ecclesiis introductio .
 159.
 Severina (Sancta) quando in Episco-
 patum , & Metropolim erecta . 202.
 Sguropulus (Silvester) 83.
 Sicilia sub Leone I fauro , a Patriar-
 chatu Romano diftracta . 165. & seq.
 Sillanus Episcopatus qui fuerit in Ca-
 labria . 227.
 Sinistra an potior dextera 69. & seq.
 Spatharii qui . 13.
 Spiritus graeci in lapidibus . 160.
 Stapedes an in usu apud veteres . 10.
 Stratopedarchae & Sratilates . 12.
 Stratores , & variae ejus vocis signi-
 ficationes . 10.
 Stylianus Protopapas Palatinus . 118.
 Syncellitae , & Syncelli . 19. & seqq.
 Syncelli Cpolitani Metropolitanis se
 praeferentes . 77. Titulares . 24.
 Syracusae quando in Metropolim Ec-

clesiasticam erectae . 170. cur Me-
 tropoliticam dignitatem amiserint .
 209. Quando a Saracenis direptae .
 152. 209.

T

TAuromenium quo anno a Sarace-
 nis direptum . 173. & 284.
Templa Eopyla , & Eorhola . 67. & 71.
Trullanae Synodi can. 59. exponitur .
 269. & seq. ejus epocha ibid. &
 217.

V

VAsti , aut Vesti qui titulus . 9.
Vestiarum . 9. & seq.
Vibonensis Episcopatus una cum **Tau-**
rianensi transiit in **Miletensem** .
 214. 230.

X

XIphilinus (Georgius) **P. Cpolitanus**
 (& Johannes) 26. & 86.

ADDENDA, AUT CORRIGENDA.

Ubi plura niteant in hac opella, Eruditus plane Lector, secundum aequum illud Venusini in Arte praeceptum, paucis non offendatur maculis, quas, aut incuria fudit, aut humana parum cavit natura. Auctoris enim absentia satis opportunitatem, aut tyrorum spbalmaris, aut quibusdam additamentis excusationem conciliat. Potiora itaque errata in hunc modum emendabit, vel omissa supplebit.

Pag. 24. adnot. 28. ad illa verba *haec est pulvinar*, scito factum mihi fecisse, cum ipsam compositam vocem *in pulvinar*, quod *subgeuade* est; quam nonnullos Lexicorum Auctores, qui *in pulvinari* accipiunt. At quam *Eucholog.* locum consuloissem, vidi plane idem esse, ac *in pulvinar*, quod proprie *in pergenualis* vertes; de quo dixi cap. 13. n. 10.

Pag. 78. adnot. 56. adde in fine. Verum illum Cedreni locum secus intelligit Morinus in adnot. 145. ad ordinat. Graecor. fol. 248. edit. Paris. 1686.

Pag. 90. n. 1. in fine adde. Ritum autem, quod Protopapae apud Graecos creati, benedicere solent, lege apud Morinum de sacris ordinat. p. 2. n. 113.

Pag. 93. adnot. 12. adde in fine. Ceterum, ut idem Goar monet ad *Eucholog.* pag. 287. edit. Paris. *ubi plures Sacerdotes censebantur, primas tunc Protopapas, & in quibus, hoc est exclamationes profert.*

Pag. 95. adnot. 20. adde. Nec melior est versio apud Morinum adnot. 22. ad Graecor. ordinat. fol. 223.

Pag. 96. Verba Anonymi, quibus dies Exocatacoelis ad canendum Evangelium assignari referuntur, in editione qua usus sum mutila sunt. Integra habes ex alio exemplari apud Morinum p. 2. de sacris ordinat. fol. 209. Nam ibi cum ceteris *Ferid tertia magna Castronsus; Ferid quarta magna Sacellaris, Magna Sabato Scevophylax* adnotati reperiuntur.

Pag. 97. adnot. 28. adde. Altare vertit Morinus adnot. 22. in ordinat. Graecor. Nec fortasse adeo reprehendus est Junius, quod Tribunal verterit, non quidem ad causam agendam, ut illi obijciunt, sed quod de editiore quovis loco, unde quis jus diceret, aut adloqueretur, usurpari ea vox soteret. Inde & ea pars editior Ecclesiae *Tribuna* deinde nuncupata est. Vide etiam Cl. Mazochium ad tabb. Heraclenf. pag. 140. & seqq., & quae infra edissero cap. 9. n. 6.

Pag. 98. adnot. 33. adde. Si partium hujusmodi proportionem intelligere plenius velis, adi Morin. adnot. 167. in ordinat. Graecor. Ille enim ex C. Monchalliano, eandem Officiorum explicationem exscripsit, exhibuitque fol. 206. & seqq., omisso licet officiorum indice, qui prostat in fronte.

Pag. 101. lin. 3. v. *existimo* adde. Nonnullas quoque partes habuisse Protopapas coram Episcopo in ordinatione Presbyterorum constat ex C. Sacri Ordinat. Cryptoferrateni, quem Morinus in lucem extulit in laudato opere. p. 2. fol. 76.

Pag. 111. n. 5. in fine adde. In hanc porro sententiam de Protopapis apud Graecos Chorepiscoporum successoribus descendit plane Goar ad *Eucholog.* pag. 287., cujus verba infra habes cap. 13. n. 13.

Pag. 115. post illa verba *indigitatum est*, adde. Similia observat Goarius ad *Eucholog.* p. 287. edit. Paris. ubi de Protopapa ait, quod *in vicis, Episcopo absente, reliquis Sacerdotibus semper praeseminat, & in eos jus exercet.*

Pag.

- Pag. 124. adnot. 34. adde Phranzem apud Morin. de sacr. ordinat. fol. 199., ex lib. 3. historiari. cap. 19. *Secundum haec Patriarcha cum lampadibus in atrium descendebat*. Verum addit Balsamon, quosdam etiam autocephalos Archiepiscopos, ex eis tamen, qui nulli Patriarchae subderentur, puta Cypro, aut Bulgariae, sed sub se Episcopos haberent, hoc ab Impp. lampadis praeferebant privilegium impetrasse. Vide de hac re Thomaff. lib. 2. cap. 57. n. 8., ac de more lampadum ejusmodi Cangium v. *Lampadarii*, ac Fabrett. inscript. domesticar. fol. 335.
- Pag. 240. lin. ult. post vocem addicissimo: adde, sive potius Johanni de Nicephoro ejusdem Urbis Episcopo, ejusque &c.

TYPORUM ERRATA.

- Pag. 3. lin. 16. & Protodiaconi. dele &.
- Ibid. lin. ult. Metrochitae. leg. Metrochitae.
- Pag. 5. l. 19. Thracerus leg. Thraceus.
- Pag. 6. l. 21. Extataccos leg. Exccataccos.
- Pag. 7. l. 7. πῶς πρῶτος leg. πῶς πρῶτος. l. 14. Commenus leg. Comnenus. l. 29. Πρωτοεβασος leg. Πρωτοεβασου. l. 30. Πανπερεβασος leg. Πανπερεβασου.
- Pag. 8. l. 10. ridendus leg. ridendum.
- Ibid. in not. col. 1. l. 12. novissimorum leg. rarissimorum.
- Pag. 10. in not. col. 2. l. 16. despanxiffe leg. depanxiffe.
- Pag. 11. in not. col. 1. l. 1. Gromaricum leg. Gromaticum.
- Pag. 13. in not. col. 1. l. 21. ικκῶριος leg. ιλλῶριος.
- Pag. 14. l. 12. hec est leg. hoc est.
- Ibid. l. 16. obferventur leg. obversentur.
- Pag. 15. in not. col. 1. l. 4. Porpyrog. leg. Porphyrog. l. 7. (65) leg. (66) l. 9. (66) leg. (67).
- Pag. 16. l. 13. Constantinum leg. Constantium.
- Ibid. in not. col. 1. l. 10. Maximino. adde. sive Maximo l. 14. ad ann. 135. leg. 235.
- Pag. 17. l. 1. celsissimis leg. ultimis.
- Ibid. in not. col. 2. l. 22. Scyllitanorum leg. Scillitanorum.
- Pag. 18. l. 10. Jurisconsultum leg. Jurisconsultum.
- Pag. 20. l. 8. nomen; quamvis leg. nomen. Quamvis.
- In not. col. 1. l. 26. litterae y. leg. litterae v.
- Pag. 21. in not. col. 1. l. 26. comment. aviis leg. commentariis.
- Pag. 23. in not. col. 1. l. 6. cap. 3. leg. cap. 5. l. 9. ol. leg. fol.
- Pag. 25. in not. col. 1. l. 15. ind. 1. indict. 17. leg. epist. 1. indict. 17. col. 2. l. 2. a Scholasticis. leg. ex Scholasticis.
- Pag. 26. in not. col. 1. l. 8. floruit. leg. floruit.
- Pag. 27. l. 27. voce leg. voces. in not. col. 1. l. 5. Πρωτεκδικος leg. Πρωτεκδικος.
- Pag. 29. in not. col. 1. l. 15. C. de fabricatorib. leg. de fabricentib.
- Pag. 32. in not. col. 2. l. 30. interpretetur leg. interpretatur.
- Pag. 34. in not. col. 2. l. 7. Porphirogenitus leg. Porphyrogenitus.
- Pag. 35. in not. col. 2. l. 18. n. 74. leg. adnot. 73.
- Pag. 37. in not. col. 1. lin. 13. & infra aliquando Glicas leg. Glycas.
- Pag. 39. in not. col. 1. l. 21. Urb. leg. Orb.
- Pag. 40. l. 22. coheret leg. cohaeret.
- Pag. 46. l. 4. heresim leg. haeresim.
- Pag. 47. l. 21. constatam constam dele semel.
- Pag. 48. l. 9. pedagogis & saepe leg. pedagogis. In not. col. 1. l. 18. nuncio leg. nutricao. l. 20. fat. 2. leg. fat. 3. l. 22. lactare leg. lallare.
- Pag. 49. in not. col. 1. l. 22. avrest, u leg. aurai tu.
- Ibid. col. 2. l. 29. & 30. necessarios rei leg. necessarii mei.
- Pag. 50. in not. col. 1. l. 13. Caelestino leg. Caelestinus.
- Pag. 51. in not. col. 2. l. 11. Zepherinum leg. Zephyrinum. l. 17. poenitentiam leg. poenitentia.
- Pag. 52. in not. col. 2. l. 28. ut in leg. & in.
- Pag. 53. in not. col. 1. l. 12. Egyptiis leg. Aegy-

- Aegyptiis. col.2.l.19. ex malo leg. ex Malo.
- Pag.54. in not. col.2.l.4. norma leg. nomen.
- Pag.57.l.2. hic leg. hinc.
- Pag.60.l.17. Παπαί leg. Παπᾶ.
- In not. col. 1. l. 57. Παπαδία leg. Παπαδίου.
- Pag.61. in not. col.2.l.9. Protopapa leg. Protopapà.
- Pag.62. in not. col.1.l.10. RR. PP. leg. a RR. PP.
- Pag.64. in not. col. 1. lin. 13. Injuriū leg. Injuriām.
- Pag.65. lin.15. Διακόνων leg. Διακόνων.
- Pag.66. lin. 12. structarum leg. structuram.
- Pag.67.l.10. Eulogiis leg. Eulogiis. l.12. ocupabat leg. occupabat.
- Pag.71.l.1. praeferebant leg. praeferebant.
- Pag.73. in not. col. 1. l. 16. Sareo leg. Sardo.
- Pag.74.l.4. auferent leg. auferet.
- Pag.75. l.11. confirmavit leg. confirmavitque.
- Pag.77. l.17. ad quatuor leg. ab quatuor.
- Pag.78. l. 10. cōnsuetudinem leg. cōnsuetudinem.
- In not. col.2.l.10. Antiocheca leg. Antiochena.
- Pag.79.l.6. is leg. his.
- Pag.80.l.15. Picentinus leg. Bientinus.
- In not. col.1.l.6. praecedebant leg. procederent.
- Pag.81.l.23. quā leg. quam.
- Pag.82.l.8. refert. leg. refert? l.22. tamen leg. tandem.
- In not. col.2.l.13. Pontificem leg. Pontifices.
- Pag.83. in not. col. 1. l. 2. lib. . . . leg. lib. 4.
- Pag.84. in not. col.1.l.16. post illa verba & *camisia* defunt sequentia: *potius adpellatur ab eod. Simeone de sacr. ordinar. cap. 5. De eo vide Goar. ad Euchol. in ritu ordinationis Hypodiaconorum.*
- Pag.85. l.4. benignus leg. Georgius.
- In not. col.2.l.18. cap. . . . leg. cap. 13.
- Pag.87. l.1. κατάκοιμα leg. κατά κοιμα. lin. 12. Graecorum εἶς leg. Graecorum: εἶς.
- Pag.88. in not. col.1.l.2. & *infra etiam.*
- Carelius leg. Corelius. col. 2. l. 2. quas leg. quae.
- Pag.89.l.4. Protobresbyterum leg. Protopresbyterum.
- Pag.90. l. 28. και ἐν δεία leg. και ἐν τη δεία. l. 32. cenfeor leg. cenfeo.
- In not. col. 1. l. 1. cap. 2. n. . . . leg. n. 3. l. 2. cap. 2. n. . . . leg. cap. praecedenti n. 2. l. 3. cap. praeced. n. . . . leg. cap. praecedent. n. 3. col.2.l.1. cap. 3. n. . . . leg. cap. 3. adnot. 33.
- Pag.91.l.25. Ramanae leg. Romanae.
- Ibid. l. 1. simul leg. similiter. Ab hac pag. ad tres seqq. in vertice. Caput V. leg. VI.
- Pag.92. in not. col.1. l. 9. crnsueverunt leg. consueverunt. col.2.l.32. undecimo leg. undecimā.
- Pag.93. in not. col.1.l.3. Melchifis leg. Melchitis.
- Pag.97.l.1. in sacri chori leg. in laevi Chori.
- Pag.98.l.7. ac reliqui leg. ac fortasse reliqui.
- Pag.99. in not. col.2.l.4. I. liturg. 25. leg. I. liturg. 15.
- Pag.100.l.30. ὑπεργ leg. ὑπερυ.
- Pag.101. in not. col.1.l.3. fumerant leg. numerant.
- Pag.102. in not. col.1.l.2. illas leg. illos.
- Pag.104. col.1.l.6. exercit. 15. leg. 16.
- Pag.105. l. 7. Synararium leg. Sinaxarium.
- In not. col. 1. l. 18. constituto &c. leg. constitutos &c. col.2.l.10. adnot. . . . leg. 69. l. 3. & *saere* II. pro II.
- Pag.106. in not. col.1. l. 15. H. Rabanus leg. Hrabanus.
- Pag.107. in not. col.2.l.2. ὑποκινε leg. ὑποκινε. l. 13. imponendi leg. imponentibus.
- Pag.108. in not. col.1.l.23. ad faecul. leg. adhuc faecul. l. 24. decet leg. docet.
- Pag.109. l. 27. ar leg. & l. 28. & leg. ar.
- Pag.110. in not. col.1.l.2. 22. C. de Episcop. leg. 42. §. 9. C. de Episc. l. 6. Pthochotropus leg. Pthochotrophus.
- Pag.111. col.2.l.14. par. 3. cap. 6. leg. par. 3. exercit. 4. cap. 6.
- Pag.112. in not. col.1.l.6. hunc leg. hanc. l. 19. referunt leg. referant. col.2.l. 18. offerri leg. efferri.
- Pag.114. in not. col.2.l.2. adnot. 16. & intra cap. 8. adnot. . . . leg. adnot. 13. & infra cap. 8. adnot. 66.

- Pag. 115. in not. col. 2. l. 2. n. . . . leg. n. 12.
 Pag. 116. l. 19. confebantur leg. cense-
 bantur .
 In not. col. 1. l. 2. intra. dele. l. 3. cuius
 leg. ejus . l. 4. Glossario leg. Glossario .
 l. 11. *Protopapam* leg. *Protopapas* . l.
 15. Phocha leg. Phoca . col. 2. l. 18.
 Laodicensis leg. Laodicensis .
 Pag. 118. in not. col. 2. l. 14. ad ann. 991.
 leg. 901 .
 Pag. 120. in not. col. 1. l. 2. n. 1. leg. n. 4.
 col. 2. l. 10. *sive manducabitis* . *sive bi-*
betis leg. *sive manducatis* . *sive bi-*
bitis .
 Pag. 119. l. 5. Dionysium leg. Dionysium .
 Pag. 122. l. 14. loenpletes leg. locupletes .
 In not. col. 1. l. 5. Heterodisus leg. Hete-
 roclitus . l. 7. cap. 3. leg. capi: 30. l. 21.
 Curati leg. Curatii .
 Pag. 123. l. 6. jamdium leg. jamdia .
 In not. col. 1. l. 6. ad ann. 958. leg. 968.
 Pag. 124. in not. col. 2. l. 10. & pag. leg. &
 Pagium .
 Pag. 126. in not. col. 2. l. 12. recurrit l. re-
 currenit .
 Pag. 127. l. 17. *Domnus* leg. *Domnus* .
 In not. col. 1. l. 7. adnot. 41. leg. 40.
 Pag. 125. a l. 8. ad 13. omnia sunt verba
 Codini .
 Pag. 129. l. 16. unicuique leg. unicuique .
 Pag. 130. in not. col. 1. l. 2. capitis leg.
 capitiis .
 Pag. 132. in not. col. 2. l. 2. Humanissim
 leg. Humanissime .
 Pag. 133. l. 6. Latinis leg. a Latinis .
 Pag. 134. in not. col. 1. l. 29. ignitatis leg.
 dignitatis . col. 2. l. 2. Haltenus leg.
 Haestenus .
 Pag. 136. l. 19. facit leg. fecit .
 In not. col. 1. l. 17. & 19. & saepe alias
 S. pro 5. col. 2. l. 8. post hanc vocem
 Goar. desunt sequentia : *ad Eucha-*
log. pag. 43. *edit. Paris. 1647. Mont-*
faucou. Paleograph. pag. 34. *edit. Pa-*
rif. 1708. Cangius in Glossario .
 Ibid. l. 14. Bonavrosius leg. Bonarrotius .
 Pag. 137. in not. col. 1. l. 11. *από και δὲ*
πρὸς leg. *από τοῦ δὲ* , *καὶ πρὸς* .
 Pag. 140. in not. col. 1. l. 10. Tricariensi
 leg. Tricaricensi . col. 2. l. 4. cap. . . .
 leg. cap. 21. l. 5. Erasmus Chiliad.
 leg. Erasmus in Chiliadib .
 Pag. 141. in not. col. 2. l. 4. *δέρων* leg. *δέρων* .
 Pag. 142. l. 8. *δευτέρων* leg. *δευτέρων* . l.
 17. *Deuterareus* leg. *Deuterarius* .
 In not. col. 1. l. 7. & 14. *Προβύτερ.* leg.
Προβύτερος. l. 7. *Δευτεράριος.* l. 15.
Δευτεράριος leg. utroque *Δευτεράριος* .
 l. 15. *τω* leg. *ἐν τῷ* .
 Pag. 145. l. 21. *πληρώτων* leg. *πληρώτων* .
 Pag. 146. & seq. frequenter Brutii leg.
 Bruttii .
 Pag. 148. in not. col. 1. l. 6. Bodataus leg.
 Rodataus .
 Pag. 149. l. 11. & infra etiam Narsethe
 leg. Narsetes . l. 12. perestare leg. po-
 testate .
 In not. col. 2. l. 47. adde in fine *Cancell-*
fii Lucaniae. & *Bruttiorum* .
 Pag. 150. in not. col. 2. l. 4. saeculo. II. leg.
 saeculo. II .
 Pag. 152. in not. col. 2. l. 6. diversi leg. di-
 versis . l. 21. ann. 880. leg. 880. lin. 3.
Taurementum leg. *Tauromenium* .
 Pag. 153. in not. col. 1. l. 14. Luciferus leg.
 Lucifer .
 Pag. 156. in not. col. 2. l. 33. Panormorum
 leg. Panormum .
 Pag. 158. in not. col. 2. l. 8. *Θεω* leg. *ΘΕΩ* .
 l. 11. vide leg. vides . l. 22. Hieracens.
 leg. Hieracienf. l. 28. *ΠΟΙ* leg. *ΠΟΙ-*
HEIN. l. 30. *HEIN.* dele .
 Pag. 159. in inscription. l. 2. *KHI* leg.
KAI .
 Ibid. col. 2. l. 23. Reinexium leg. Reine-
 sium . col. 3. l. 5. anno 6392. leg. annō
 6592 .
 Pag. 160. in not. col. 2. l. 22. atores leg. fa-
 tores .
 Pag. 161. l. 11. craendendae leg. creden-
 dae .
 Pag. 165. in not. col. 1. l. 5. *plene* leg. *plane* .
 l. 7. *Cibyrreotarum* leg. *Cibyr-*
raeotarum .
 Pag. 166. in not. col. 1. l. 34. Oecumenici
 leg. Oecumenici . l. 26. Synodum leg.
 Synodo .
 Pag. 169. l. 31. iateat leg. lateat .
 Pag. 175. l. 14. Syracusanum leg. Cata-
 nensem .
 Pag. 178. in not. col. 2. l. 18. illum leg.
 illud .
 Pag. 184. in not. col. 2. l. 9. & 10. *Dirizipa-*
rorum , *sive Messenens* leg. *Dirizipa-*
rorum , *sive Mesenes* .
 Pag. 190. l. 2. Bevegus leg. Beveregius .
 Pag. 195. l. 4. *ὁ Καρυάτων* leg. *ὁ Καρυάτων* .
 l. 6. *Αρύατων* leg. *Αρύατων* . l. 11. Pa-
 leocastri leg. Palaeocastri .
 Pag. 201. in not. col. 2. l. 18. *εχνα* leg. *εχνα* .
 l. 19 .

l.19. *Conscriptus* leg. *Conscriptus*.
 Pag.202. in not. col. 2. l.1. *αὐτῶν* leg.
αὐτῶν.
 Pag.205.l.11. ergo. dele. l.14. At qui
 leg. Atqui.
 Pag.207. l. 12. calabria leg. Calabria.
 l. 15. tutissimdm leg. tutissimum.
 Pag.209. in not. col. 1. l.1. scilicet leg.
 Scilicet. l.12. Archiepiscopi &c. leg.
 omnia sunt verba Theodosii.
 Pag.211.l.21. CICCLV. leg. CICCLV.
 Pag.213. in not. col. 2. l.2. ipse leg. ipso.
 Pag.221. l.3. libertate leg. liberalitate.
 Pag.224. in not. col. 2. l.15. corruptô A-
 nonyAi leg. corruptâ Anonymi.
 Pag.226. in not. col. 1. l. 5. habent leg.
 habet.
 Pag.230.l.16. Erantemanilia leg. Gren-
 temanilia.
 In not.col.2. l.15. Vide leg. vide.
 Pag.242. in not. col.1. l.31. an. 1092. n.

1. leg. an. 1095. a n. r.
 Pag. 248. l.19. graece leg. graecae.
 Pag. 251. l. 18. ejusque leg. eique.
 Pag.255. in not. col.2.l.27. fol. 345. leg.
 545.
 Pag.261.l.7. reintegratôque leg. redinte-
 gratôque.
 Pag. 276. in not. col. 1. l. 5. adnot. 14.
 leg. 86.
 Pag. 278. l. 17. Rogerii leg. Regii.
 Pag. 279. in not. col. 1. l.10. meam leg.
 in eam. l. 11. laudat leg. laudavi.
 Pag. 283. l. 21. Arbs leg. Arabs. l.23.
 secundus leg. secundum.
 Pag. 284. l. 26. moratus est leg. mor-
 tuus est.
 Pag.285. in not. col. 1. l. 15. ultimus ut
 leg. ultimus est.
 Pag. 292. l. 22. velle leg. vellem. l.27.
 in ceterorum dele in.

ANT 101109

XII
D
S

7625

